నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

పరమత్థదీపనీ

సఙ్గహ మహాటీకా పాఠ

గన్థారమ్భకథా

[క]

ఉదయా యస్స ఏకస్స, సద్ధమ్మరంసి జాలినో;
పబుజ్ఝింసు జనమ్బుజా, జాతిక్ఖేత్తే మహాసరే.

[ఖ]

వన్దామి తం మహాసూరం, మహామోహ తమోనుదం;
సఞ్జాతం నో హదయే మయ్హం, తమోఖన్ధం పనూదతం.

[గ]

పోరాణకేహి విఞ్ఞూహి, వణ్ణితా వణ్ణనా బహూ;
దిస్సన్తి ఇధ లోకమ్హి, అభిధమ్మత్థసఙ్గహే.

[ఘ]

న తాహి తుట్ఠిం విన్దన్తి, యే సారత్థా భిమానినో;
తే మం సఙ్గమ్మ యాచన్తి, పరమత్థస్స దీపనం.

[ఙ]

మహణ్ణవే రతనాని, ఉద్ధరిత్వా దిపవాసినం;
యథిచ్ఛకంపి దజ్జేయ్యుం, న వత్తబ్బావ ఊనతా.

[చ]

తథేవేత్థ విపులత్థా, అణ్ణవే రతనూపమా;
సతక్ఖత్తుంపి వణ్ణేయ్యుం, పరియాదిన్నా న హేస్సరే.

[ఛ]

తస్మా తాసు వణ్ణనాసు, సారమాదాయ వణ్ణనం;
నానాసారత్థ సమ్పుణ్ణం, ఉత్తాన పదబ్యఞ్జనం.

[జ]

నాతిసఙ్ఖేప విత్థారం, మన్దబుద్ధిప్పబోధనం;
కరిస్సం తం పరమత్థేసు, సుణన్తు పాటవత్థినోతి.

పఠమగాథా-పరమత్థదీపనీ

౧. అభిధమ్మత్థసఙ్గహం కత్తుకామో అనురుద్ధత్థేరో సఙ్గహారబ్భే తావ సప్పయోజనే పఞ్చపిణ్డత్థే దస్సేన్తో ఆదిగాథ మాహ. పఞ్చపిణ్డత్థానామ రతనత్తయవన్దనా, గన్థాభిధేయ్యో, గన్థప్పకారో, గన్థాభిధానం, గన్థప్పయోజనం. తత్థ తీసు రతనేసు నిప్పచ్చకారకరణం రతనత్తయవన్దనానామ. సా **సమ్మాసమ్బుద్ధమతులం ససద్ధమ్మగణుత్తమం అభివాదియాతి** ఏతేహి పదేహి దస్సితా. సకలేన గన్థేన అభిహితా పధానత్థభూతా చత్తారో అభిధమ్మత్థా గన్థాభిధేయ్యో. సో అభిధమ్మత్థసఙ్గహన్తిపదే **అభిధమ్మత్థ** సద్దేన దస్సితో.

[౧] విభావనియం పన

> సఙ్గహితభావోపి అభిధేయ్యోయేవాతి కత్వా అభిధేయ్యో అభిధమ్మత్థసఙ్గహపదేన దస్సితోతివుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి సో అప్పధానత్థభూతో సఙ్గహితభావో ఇమస్మిం పిణ్డత్థదస్సనే అభిధేయ్యో నామ భవితుం యుత్తోతి. ఇతో పట్ఠాయచ టీకాయన్తి వుత్తే ఇమస్స సఙ్గహస్స ద్వీసు సీహళటీకాసు పఠమాటీకా దట్ఠబ్బా. విభావనియన్తి వుత్తే ఏతరహి పాకటా దుతీయా. టీకాసూతి వుత్తే ద్వేపి. మహాటీకాయన్తి వుత్తే విసుద్ధిమగ్గే మహాటీకా దట్ఠబ్బా. యఞ్చ వచనం విభావనియంపి ఆగతం, అఞ్ఞత్థాపి ఆగతం, తంపి ఇధ విభావనియంత్వేవ వుచ్చతి ఆసన్నత్తాతి. సభాగధమ్మసఙ్గహవసేన గన్థవిధానాకారో గన్థప్పకారో. సో పన **సఙ్గహ** సద్దేన దస్సితో.

[౨] విభావనియం పన

> అభిధమ్మత్థసఙ్గహపదేనాతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి అభిధమ్మత్థసద్దో గన్థవిధానాకారం దీపేతీతి. అత్థా నుగతా గన్థసమఞ్ఞా వన్థాభిధానం. తం అభిధమ్మత్థ సఙ్గహపదేన దస్సితం. సఙ్గహగన్థే కతే సతి తదుగ్గహపరిపుచ్ఛాదివసేన అనాయాసతో లద్ధబ్బం ధమ్మానం సరూపావబోధాదికం అనుపాదాపరినిబ్బానన్తం గన్థస్స ఫలానుఫలం గన్థప్పయోజనం తంపి అభిధమ్మత్థసఙ్గహపదేనేవ సామత్థియతో దస్సితం.

[౩] విభావనియం పన

> సఙ్గహసద్దేనాతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి అభిధమ్మత్థసద్దేన వినా అనాయాసతో సంసిద్ధిమత్తదీపకేన సఙ్గహసద్దమత్తేన తాదిసో అనుపాదాపరినిబ్బానన్తో పయో జనవిసేసో సక్కా విఞ్ఞాతుం, అసద్ధమ్మ సఙ్గహానంపి లోకే సన్దిస్సనతోతి.

౨. తత్థ రతనత్తయవన్దనా తావ అసఙ్ఖేయ్యఅప్పమేయ్యప్పయోజనా హోతి. యథాహ –

తే తాదిసే పూజయతో, నిబ్బుతే అకుతో భయే;

న సక్కా పుఞ్ఞం సఙ్ఖాతుం, యమేత్థ మపి కేనచీతి.

యమేత్థమపీతిఏత్థ యేనకేనచి అపి మనుస్సేనవా దేవేనవా బ్రహ్మునావా సఙ్ఖాతుం న సక్కాతి యోజనా. టీకాకారాపి తం పయోజనం తత్థ తత్థ బహుధా పపఞ్చేన్తి. సఙ్గహకారా పన అన్తరాయనివారణమేవ విసేసతో పచ్చాసీసన్తి. సఙ్గహకారా తిచ బుద్ధఘోసత్థేరాదయో అట్ఠకథాచరియా వుచ్చన్తి.

నిప్పచ్చకారస్సేతస్స,

కతస్స రతనత్తయే;

ఆనుభావేన సోసేత్వా,

అన్తరాయే అసేసతోతి హి వుత్తం.

౩. కథఞ్చ రతనత్తయవన్దనాయ అన్తరాయనివారణం హోతీతి. వుచ్చతే-రతనత్తయవన్దనా హి నామ వన్దనాకిరియాభినిప్ఫాదకో సత్తక్ఖత్తుం సత్తక్ఖత్తుం అనేకకోటిసతసహస్సవారే పవత్తమానో మహన్తో పుఞ్ఞాభిసన్దో పుఞ్ఞప్పవాహో. సో చ అనుత్తరేసు బుద్ధాదీసు పుఞ్ఞక్ఖేత్తేసు సంవడ్ఢితత్తా థేరస్స చ ఉళారచ్ఛన్దసద్ధాబుద్ధిగుణేహి పరిభావితత్తా మహాజుతికో మహప్ఫలో మహానిసంసో చ పుఞ్ఞాతిసయో హోతి. సో సయం పయోగసమ్పత్తిభావే ఠత్వా బహిద్ధా విపత్తిపచ్చయే అపనేత్వా సమ్పత్తిపచ్చయే ఉపనేత్వా అతిపణీతఉతుచిత్తాహార సముట్ఠితానం సరీరట్ఠకధాతూనం ఉపబ్రూహనం కత్వా పటిసన్ధితో పట్ఠాయ లద్ధో కాసస్స జనకకమ్మస్స అనుబలం దేతి. అలద్ధోకాసస్స చ పుఞ్ఞన్తరస్స ఓకాసలాభం కరోతి. అథ లద్ధానుబలేన లద్ధో కాసేన చ తదుభయేన పుఞ్ఞేన నిబ్బత్తా రూపారూపసన్తతియో థేరసన్తానే యమకమహానదియో వియ బలవబలవన్తి యో హుత్వా పవత్తన్తి. తదా తస్మిం ఇట్ఠఫలఘనపరిపూరితే థేరసన్తానే అనిట్ఠఫలభూతానం రోగాది అన్తరాయానం ఉప్పత్తియా ఓకాసో నామ నత్థీతి ఇట్ఠఫలసన్తానవిబాధకాని అనిట్ఠఫలసన్తానజనకాని చ అపుఞ్ఞకమ్మాని దూరతో అపనీతానేవ హోన్తి. న హి కమ్మానినామ పుఞ్ఞాని అపుఞ్ఞాని చ అత్తనో విపాకుప్పత్తియా ఓకాసే అసతి విపచ్చన్తీతి. తతో తస్మిం సన్తానే ఆయువణ్ణా దయో ఇట్ఠఫలధమ్మా యావ గన్థనిట్ఠానా యావ ఆయుకప్పపరియో సానాపి వా వడ్ఢనపక్ఖే ఠత్వా పవత్తన్తి. యథాహ –

అభి వాదనసీలిస్స, నిచ్చం వుడ్ఢాపచాయినో;

చత్తారో ధమ్మా వడ్ఢన్తి, ఆయువణ్ణో సుఖం బలన్తి.

ఏవం తాయ వన్దనాయ అన్తరాయనివారణం హోతీతి. తస్మా సఙ్గహారబ్భే రతనత్తయవన్దనాకరణం థేరస్స అత్తనా ఆరబ్భ మానసఙ్గహస్స అనన్తరాయేన పరిసమాపనత్థం. న కేవలఞ్చ థేరస్సేవ, సోతూనఞ్చ సఙ్గహం గణ్హన్తానం ఆదిమ్హియేవ రతనత్తయ వన్దనా సిద్ధితో అనన్తరాయేన గహణ కిచ్చసమ్పజ్జనత్థన్తి.

[౪] విభావనియం పన

సత్తసు జవనేసు పఠమజవన వసేనేవ వన్దనా పయోజనం విభావితం వియ దిస్సతి. "దిట్ఠధమ్మవేదనీయభూతా"తి హి తత్థ వుత్తం. తం న సున్దరం.

ఉపత్థమ్భనకిచ్చస్సేవ ఇధ అధిప్పేతత్తా. తస్స చ సత్తసుపి జవనేసు ఉపలద్ధత్తాతి. యథా హి ఆహారరూపస్స ద్వీసు కిచ్చేసు ఓజట్ఠమకరూపజననకిచ్చం పరిత్తకం అప్పమత్తకం హోతి. చతుస్సన్త తిరూపుపత్థమ్భనకిచ్చమేవ మహన్తం అధిమత్తం. తథాహి పట్ఠానేపి తదుపత్థమ్భనకిచ్చమేవ గహేత్వా కబళీకారో ఆహారో ఇమస్స కాయస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయోతి విభఙ్గవారో విభత్తో. ఏవమేవం ఇధపి పఠమజవనస్స అవునావ విపాకజననకిచ్చం పరిత్తకం అప్పమత్తకం హోతి. అహేతుకవిపాకమత్తం జనేతీతి అట్ఠకథాసు వుత్తం. కమ్మన్తరుపత్థమ్భనకిచ్చమేవ మహన్తం అధిమత్తం. తఞ్చ సత్తసుపి జవనేసు ఉపలబ్భతి యేవాతి. యస్మా పన గన్థాభిధేయ్యే గన్థప్పకారే గన్థప్పయోజనే చ ఆదితో వివితేసతి సోతు జనానం గన్థస్సవనే ఉస్సాహో జాయతి. తస్మా తేసం గన్థా భిధేయ్యాదీనం దస్సనం గన్థే ఉస్సాహజననత్థం. గన్థాభిధానదస్సనం వోహారసుఖత్థన్తి. ఇదమేత్థ పిణ్డత్థదస్సనం.

౪. అయం పన పదత్థో. సమ్మాచ బుజ్ఝి సామఞ్చ బుజ్ఝీతి సమ్మా సమ్బుద్ధో. ఏత్థ చ సమ్మాసద్దో అవిపరీతత్థే నిపాతో. సో బుజ్ఝితబ్బేసు ఞేయ్యధమ్మేసు బుజ్ఝనక్రియాయ అసేసబ్యావిభావం దీపేతి. తథాహి పదేసఞాణే ఠితా పచ్చేకబుద్ధాదయో అత్తనో విసయే ఏవ అవిపరీతం బుజ్ఝన్తి. అవిసయే పన అన్ధకారే పవిట్ఠావియ హోన్తీతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. విసయో చ తేసం అప్పమత్తకోవ సబ్బఞ్ఞువిసయం ఉపాదాయ యథా హత్థ పుటే ఆకాసో అప్పమత్తకోవ అజటాకాసం ఉపాదాయాతి. తే హి ఫస్సాదీసు ధమ్మేసు ఏకధమ్మమ్పి సబ్బాకారతో బుజ్ఝితుం నసక్కోన్తీతి. సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం పన అవిసయో నామ నత్థి, యత్థ తే విపరీతం బుజ్ఝేయ్యుం. తే హి అనమతగ్గే సంసారే అనన్తాసు చ లోకధాతూసు తియద్ధగతే అద్ధముత్తకే చ ధమ్మే హత్థమణికే వియ సమసమే కత్వా బుజ్ఝన్తి. సబ్బే ధమ్మా సబ్బాకారేన బుద్ధస్స భగవతో ఞాణముఖే ఆపాత మాగచ్ఛన్తీతి హి వుత్తం. తత్థ ఞాణముఖేతి సబ్బఞ్ఞుంమహాభవఙ్గం సన్ధాయాహ. తత్థ హి తే ధమ్మా బోధిమణ్డే సబ్బం అభిధమ్మం సమ్మసనతో పట్ఠాయ నిచ్చకాలం ఉపట్ఠహన్తీతి. సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా పన యత్తకే ధమ్మే విచారేతుం ఇచ్ఛన్తి. తత్తకే ధమ్మే ఆవజ్జనాయ విసుం కత్వా ఆవజ్జిత్వా విచారేన్తీతి. నను ధమ్మా మహన్తా భవఙ్గం పరిత్తకన్తి న చోదేతబ్బమేతం. అరూపధమ్మానఞ్హి పరముక్కంసపత్తానం ఏస ఆనుభావోతి. సంసద్దో పన సామన్తి ఏతస్స అత్థే ఉపసగ్గో. సో భగవతో పటివేధధమ్మేసు అనాచరియకతం దీపేతి. న మే ఆచరియో అత్థీతి హి వుత్తం. నను భగవతో తతీయచతుత్థారుప్ప సమాపత్తియో ఆళారుదకమూలికాతి. సచ్చం. తా పన అనలఙ్కరిత్వా లద్ధమత్తావ హుత్వా ఛడ్డితత్తా పచ్చా బుజ్ఝనక్రియాయ పాదకమత్తాపి నహోన్తి. కుతో పటివేధధమ్మాతి. తస్మా తా భగవతో బుద్ధభావే సాచరియకతం న సాధేన్తీతి. అయమేత్థ పాళి అనుగతో అత్థో. యథాహ –

> తత్థ కతమో చ పుగ్గలో సమ్మాసమ్బుద్ధో. ఇధేకచ్చో పుగ్గలో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు సామం సచ్చాని అభిసమ్బుజ్ఝి. తత్థ చ సబ్బఞ్ఞుతం పాపుణాతి. బలేసు చ వసిభావం. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సమ్మాసమ్బుద్ధోతి.

తత్థాతి నిమిత్తే భుమ్మం. బలేసూతి దసబల ఞాణేసు. వసిభావన్తి ఇస్సరభావం. ఏత్థచ పుబ్బే. ల. సామన్తిఏతేన సంసద్దస్స అత్థం దస్సేతి. తత్థాతిఆదినా [సమ్మాసద్దస్సఅత్థన్తి. సమ్మాసమ్బుద్ధపదం]

౫. ఇదాని థేరో అత్తనో వన్దనం సుట్ఠుబలవం కరోన్తో అతులన్తి ఆహ. అనేకగుణపదవిసయా హి వన్దనా సుట్ఠుతరం బలవతీ హోతీతి. నను ఏకగుణపదవిసయాపి వన్దనా అన్తరా యనీవారణేసమత్థా సియాతి కిం దుతీయేనాతి. న న సమత్థా. విఞ్ఞుజాతికా పన సత్థుగుణత్థోమనే మత్తకారినో నామ న హోన్తి . థేరో చ తేసం అఞ్ఞతరో. త్వం పన అవిఞ్ఞుజాతికో. తస్మా

మత్తం కరోన్తో చోదేసీతి. అపిచ. న కేవలం అన్తరా యనీవారణమేవ వన్దనాయ ఇచ్ఛితబ్బం హోతి. అథఖో పఞ్ఞాపాటవాదిఅత్థోపి ఇచ్ఛితబ్బోయేవ. సోపి హి అనాయాసేన గన్థ నిట్ఠానస్స గన్థపారిసుద్ధియా చ పచ్చయో హోతీతి. అనుస్సతిట్ఠానేసు హి చిత్తభావనా చిత్తసమాధానావహా హోతి. చిత్త సమాధానే చ సతి పఞ్ఞాతిక్ఖసూరా హుత్వా పహతి. సమాహితో భిక్ఖవే యథాభూతం పజానాతీతి హి వుత్తం. తస్మా తదత్థాయపి అత్తనో వన్దనా సుట్ఠు బలవతీ కాతబ్బాయేవాతి.

[౫] విభావనియం పన

"యథావుత్తవచనత్థ యోగేపి సమ్మాసమ్బుద్ధసద్దస్స భగవతి సమఞ్ఞావసేన పవత్తత్తా అతులన్తి ఇమినా విసేసేతీ"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

మహన్తఞ్హి సత్థుగుణపదానం మజ్ఝే ఏతం సమ్మాసమ్బుద్ధపదం, చన్దో వియ తారకానం మజ్ఝే. తస్మా తం సభావనిరుత్తిం జానన్తానంసన్తికే భావత్థసుఞ్ఞం సత్థుసమఞ్ఞామత్తం భవితుం నారహతి. అఞ్ఞేసం పన పదసహస్సం వుచ్చమానంపి సత్థు సమఞ్ఞామత్తమేవ సమ్పజ్జతీతి. తులయితబ్బో అఞ్ఞేన సహ పమితబ్బోతి తులో. న తులో **అతులో,** నత్థితులో సదిసో ఏతస్సాతి వా అతులో. భగవా. న హి అత్థి భగవతో అత్తనా సదిసో కోచి లోకస్మిన్తి. యథాహ –

న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి;
సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలోతి.

అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం బుద్ధభూతస్స అతులత్తం. సమ్పతిజాతస్సపి పనస్స అతులతా పఞ్ఞాయతి. తదా హి మహాపురిసో సమ్పతిజాతోవ సమానో పురత్థిమదిసాభిముఖో అట్ఠాసి. తస్మిం దిసా భాగే అనన్తాని చక్కవాళాని ఏకఙ్గణాని అహేసుం. తేసు ఠితా దేవబ్రహ్మానో మహాపురిస ఇధ తుమ్హేహి సదిసో నత్థి. కుతో ఉత్తరితరోతి పరమాయ పుజాయ పూజేసుం. ఏవం సేసదిసాసుపి. తదా మహాపురిసో అత్తనో సబ్బలోకగ్గభావం ఞత్వా అగ్గోహమస్మి లోకస్స, సేట్ఠోహమస్మిలోకస్స, జేట్ఠోహమస్మిలోకస్స అయమన్తి మాజాతి, నత్థి దాని పునబ్భవోతి ఏవం అభిమ్భివాచం నిచ్ఛారేసీతి. ఇదంపి అనచ్ఛరియం, యం పచ్ఛిమభవం పత్తస్స అతులత్తం. యదా పన నో సుమేధభూతో దీపఙ్కరబుద్ధస్స సన్తికే నియతబ్యాకరణం గణ్హి. తదాపి ఠపేత్వా దీపఙ్కరసమ్మాసమ్బుద్ధం పారమితాగుణేహి తేన సదిసో కోచి నత్థేవ. నత్థిభావోచస్స తదా పవత్తే హి దససహస్సిలోకధాతుకమ్పనాదీహి అసాధారణపాటిహారియేహి దీపేతబ్బో. తాని హి పచ్చేకబోధిసత్తానం సతసహస్సంపి పవత్తేతుం న సక్ఖిస్సతియేవ. కుతో సావకబోధి సత్తానన్తి. తేనేవ హి తదా పవత్తిపారమిపవిచయఞ్ఞాణం అత్తనో విసయే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగతికన్తి అట్ఠకథాయం వుత్తం. సావకబోధిసత్తాపి హి యతో పట్ఠాయ అత్తనో బోధియా అనురూపే సమ్భారధమ్మే సయమేవ జానితుం సక్కోన్తి. తతో పట్ఠాయ అనివత్తిధమ్మా హుత్వా వత్తానుసారిమహాపుథుజ్జనభావం అతిక్కమిత్వా బోధిసత్తభూమిం ఓక్కన్తా హోన్తి. ఏకేన పరియాయేన నియతా సమ్బోధిపరాయనా చ నామ హోన్తి. తదా ఏవ బుద్ధానం సమ్ముఖిభావే సతి నియతబ్యాకరణం లభన్తి. సబ్బఞ్ఞు బోధిసత్త పచ్చేకబోధిసత్తేసు వత్తబ్బమేవ నత్థీతి.

[౬] విభావనియం పన

సమితత్థే య్యకారస్స అకారస్స వా వసేన ఏతం సిద్ధన్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి తులసద్దో ధాతుసిద్ధో కమ్మసాధనో చ భవితుం న యుత్తో. తులయితుం అసక్కుణేయ్యోతి అతులో. అప్పమేయ్యోతి హి టీకాయం వుత్తం. ఏతేన తులసద్దో కమ్మసాధనోతి దిపేతి. ఏవఞ్చ సతి కమ్మసాధనేనేవ తదత్థసిద్ధితో కిం తతో సమితత్థే య్యకారస్సఅకారస్స వా చిన్తాయాతి. వత్తిచ్ఛానుగతో సద్దప్పయోగోతి కత్వా ఏతం వుత్తన్తి చే. న. యథా సుతం యుత్తం వజ్జేత్వా అస్సుతస్స పరికప్పనాయ పయో జనాభావతోతి. [అతుల పదం]

౬. ఇమేహి పన ద్వీహి పదేహి సత్థు తిస్సో సమ్పదా విభా వితా హోన్తి. హేతుసమ్పదా ఫలసమ్పదా సత్తుపకారసమ్పదాచాతి. తత్థ సత్థు మహాకరుణా సమఙ్గితా బోధిసమ్భారసమ్భరణఞ్చ హేతుసమ్పదానామ. బోధిమణ్డే పవత్తితా చతువీసతి కోటిసభసహస్ససఙ్ఖా మహావజిరఞ్ఞాణసఙ్ఖాతా సబ్బఞ్ఞుమహా విపస్సనాపి ఏత్థేవ సఙ్గహితా. సా హి మహాబోధియా పదట్ఠాన భూతాతి. పహాన సమ్పదాయమేవ వా సా సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా. ఫలసమ్పదా చతుబ్బిధా పహానసమ్పదా ఞాణసమ్పదా ఆనుభావసమ్పదా రూపకాయసమ్పదా చాతి. తత్థ సహ వాసనాయ కిలేసప్పహానం పహానసమ్పదా నామ. పహానస్స సబ్బపారిపూరితాతి అత్థో. అత్థతో పన అరియమగ్గో, అగ్గమగ్గఞ్ఞాణమేవ వా. సబ్బఞ్ఞుత ఞ్ఞాణ దసబలఞ్ఞాణాదీని ఞాణసమ్పదా.

[౭] విభావనియం పన

ఏతాసు ద్వీసు సమ్పదాసు ఞాణసమ్పదా పథమం వుత్తా, తతో పహానసమ్పదా. పహానసమ్పదాయేవ పన పథమం వత్తబ్బా. సా హి ఞాణసమ్పదాయపుబ్బఙ్గమభూతా పచ్చయభూతా చ. మహాటీకాయఞ్చ సాయేవ పథమం వుత్తాతి.

[౮] యఞ్చ **విభావనియం**

"సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానం అగ్గమగ్గఞ్ఞాణ"న్తి ఞాణసమ్పదాయం వుత్తం. తంపి న యుజ్జతి.

అగ్గమగ్గఞ్ఞాణఞ్హి పహానసమ్పదా ఏవ భవితుం అరహతి. న హి మగ్గఞ్ఞాణతో అఞ్ఞా పహానసమ్పదానామ అత్థీతి. యఞ్చ కోచి వదేయ్య మగ్గఞ్ఞాణం ఞాణఞ్చ హోతి పహానఞ్చ. తస్మా ఉభయత్థ వత్తుం యుత్తన్తి. తంపి న యుజ్జతి. ఏవఞ్హి సతి సమ్పదాసఙ్కరో హోతీతి.

[౯] తథా **విభావనియం**

ఞాణసమ్పదాయం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం సబ్బపథమం వత్తబ్బంపి న వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

నను "తమ్మూలకాని చ దసబలాది ఞ్ఞాణానీ"తి ఏత్థ ఆదిసద్దేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణంపి గహితన్తి చే. తంపి న యుజ్జతి.

న హి అప్పధానం సరూపతో నిద్దిసిత్వా పధానం పాకటం ఆదిసద్దేన గహితన్తి ఞాయాగతం హోతీతి. అచిన్తేయ్యానుభావేహి సీలా దిగుణేహి ఇద్ధి ధమ్మేహి చ సమ్పదా ఆనుభావసమ్పదా. లక్ఖణా నుబ్యఞ్జనప్పటిమణ్డితస్స

రూపకాయస్స సమ్పత్తి రూపకాయసమ్పదా. సత్తుపకారోదువిధో ఆసయసమ్పదా, పయోగసమ్పదా చ. అజ్ఝాసయస్స ఉళారతా కాయవచీపయోగస్స చ పరిసుద్ధతాతి అత్థో. తత్థ దేవదత్తాదీసు విరోధిసత్తేసుపి నిచ్చం హితజ్ఝాసయతా ఆసయ సమ్పదా. లోకే అభిఞ్ఞాతానం రాజూనం రాజమహామత్తానం సేట్ఠి గహపతీనం దేవరాజూనమ్పి ధమ్మం దేసేన్తస్స లాభసక్కారాది నిరపేక్ఖతావసేన దేసనాపయోగసుద్ధి పయోగసమ్పదా. తత్థ ద్వే పహానఞాణసమ్పదా సమ్మాసమ్బుద్ధపదేన విభావితా. ద్వీహి ఆను భావరూపకాయసమ్పదాహి సహ ద్వే సత్తుపకారసమ్పదా అతులపదేన. హేతుసమ్పదా పన ద్వీహిపి పదేహి సామత్థియతో విభావితా. న హి తాదిసియా హేతుసమ్పదాయ వినా ఇతరాసం పవత్తి అత్థీతి. [సమ్పదా]

౭. పునపి థేరో అత్తనో వన్దనం బలవతరం కరోన్తో ససద్ధమ్మగణుత్తమన్తి ఆహ. ఏతేన ధమ్మసఙ్ఘానంపి వన్దనా కతా హోతి. దూరతోహం నమస్సిస్సం, ససఙ్ఘం లోకనాయకన్తి హి వుత్తే సఙ్ఘస్సపి నమనక్రియాపత్తి సహసద్దేన విఞ్ఞాయతి. ఏవ మిదం దట్ఠబ్బం. తత్థ నమస్సిస్సన్తి నమస్సిం.

[౧౦] యమ్పన **విభావనియం**

> "గుణీభూతానంపి హి ధమ్మసఙ్ఘానం అభివాదేతబ్బ భావో సహయోగేన విఞ్ఞాయతీ"తి వుత్తం. తత్థ అభివాదేతబ్బ భావోతి నవత్తబ్బం. అభివాదితభావోతి పన అభివాదనన్తి వా వత్తబ్బం. ఏవఞ్హి సతి ఇధ అధిప్పేతస్స క్రియా సమవాయస్స సిద్ధత్తా ధమ్మసఙ్ఘానంపి థేరస్స వన్దనా క్రియాపత్తి సిద్ధా హోతీతి. ఇతరథా తబ్బపచ్చయస్స అరహత్థదీపనతో అభివాదనా రహతా సఙ్ఖాత గుణసమవాయో వుత్తో సియా. సోచ ఇధ నాధిప్పేతో. అత్తనో నిదస్సనేన చ సహ న సమేతి సపుత్తదారో ఆగతోతి.

అపిచ థేరో ఇమం గన్థం రచయిస్సామీతి పుబ్బభాగేయేవ తీణి రతనాని వన్ది, అథ తం అత్తనో వన్దనం గన్థప్పటిఞ్ఞాయ సహ ఘటేత్వా దస్సేన్తో ఇమం గాథం రచయీతిపి న న సక్కా వత్తున్తి. తథాహి అభివాదియాతి వుత్తం. న అభివాదియామీతి. ఏసనయో అఞ్ఞత్థపి. తత్థ సద్ధమ్మేన చ గణుత్తమేన చ అత్తనా నిమ్మితేన సకలలోకస్స సరణభూతేన సహ వత్తతీతి ససద్ధమ్మ గణుత్తమో. సమ్మాసమ్బుద్ధో. న హి పరనిమ్మితేన సద్ధమ్మేన గణుత్తమేన చ సహితా సావకా ససద్ధమ్మాతి చ సగణుత్తమాతి చ వుచ్చన్తి. న చ అత్తనోఏవ సరణభూతేన సద్ధమ్మేన సబ్రహ్మచారిగణుత్తమేన చ సహితా పచ్చేకబుద్ధా తథా థోమనం అరహన్తీతి, తస్మా ఇదంపి సత్థు అసాధారణగుణపదమేవ హోతీతి దట్ఠబ్బం.

తత్థ ధారేతీతి ధమ్మో. కే ధారేతి, అత్తానం ధారేన్తే. ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారిన్తి హి వుత్తం. కథఞ్చ ధారేతి, చతూసు అపాయేసు వట్టదుక్ఖేసుచ అపతమానే కరోన్తో. కిఞ్చ ధారణంనామ, యేసం వసేన సత్తా అపాయేసువా వట్టదుక్ఖేసువా పతన్తి, తేసం కిలేసానం ఏకదేసేనవా సబ్బసోవా సముచ్ఛిన్దనం. ఇమస్మిం అత్థే చత్తారో అరియమగ్గా నిబ్బానఞ్చ నిప్పరియాయతో ధమ్మోనామ. అరియమగ్గా హి కిలేసే సముచ్ఛిన్దన్తా నిబ్బానేన సహేవ హుత్వా సముచ్ఛిన్దన్తి. న వినాతి, తస్మా తేయేవ పఞ్చ ఏకన్తతో ధమ్మోనామాతి. పరియత్తిధమ్మో పన ధారణుపాయోయేవ హోతి. చత్తారి సామఞ్ఞఫలానిచ ధారణఫలానియేవ హోన్తి, కిలేసానం పటిప్పస్సమ్భనవసేన పవత్తత్తా ధారణానుకూలప్పవత్తాని చ. తస్మా ఏతే పఞ్చ పరియాయధమ్మాయేవాతి. అథవా , ధారీయతీతి ధమ్మో. ధారణారహోతి వుత్తం హోతి. యో హి ధారేన్తం ఏకన్తేన దుక్ఖతో మోచేతి. అగ్గసుఖేచ పతిట్ఠాపేతి. సోయేవ ధారణారహత్తా ఇధ ధమ్మోనామాతి. కోపన సోతి, యథా

పుత్తధమ్మాయేవ. తేహి కేచి భావనా వసేన కేచి సచ్ఛికిరియవసేన కేచి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారవసేన కేచి ఉగ్గహ ధారణవసేన ధారీయన్తి. తే చ ఏవం ధారీయమానా ధారేన్తం యథారహం అపాయదుక్ఖతో వట్టదుక్ఖతోచ మోచేన్తి, అగ్గేచ ఫలసుఖేవా నిబ్బానసుఖేవా పతిట్ఠాపేన్తీతి. ధారేన్తివా సప్పురిసాజనా అపాయేసు వట్టదుక్ఖేసుచ అత్తానం అపత మానం వహన్తి ఏతేనాతి ధమ్మో. ధరన్తివా ఏత్థ ధమ్మదీపా ధమ్మప్పటిసరణా జనా లద్ధప్పతిట్ఠా హోన్తీతి ధమ్మోతిపి యుజ్జతియేవ. కస్మా పనేత్థ ధమ్మో దసవిధోవ వుత్తో. నను పటిపత్తిధమ్మేన సహ ఏకాదసవిధోవ వత్తబ్బోతి. సచ్చం. సోపన పటిపత్తిధమ్మో మగ్గస్స పుబ్బభాగప్పటిపదాఏవ హోతీతి పుబ్బచేతనా వియ దానే మగ్గే ఏవ సో సఙ్గహితో. తస్మా ధమ్మో దసవిధోవ సబ్బత్థ వుత్తోతి దట్ఠబ్బో.

అపిచ, యదగ్గేన పరియత్తిధమ్మో ఇధ ధమ్మస్మిం సఙ్గహితో. తదగ్గేన పరియత్తిధారకోపి సఙ్ఘే వన్దనేయ్యే సఙ్గహితోతి యుత్తో. యదగ్గేనచ పుథుజ్జనకల్యాణకో సఙ్ఘే సేక్ఖేసు సఙ్గహితో. తదగ్గేన తస్స కల్యాణహేతుభూతో పటిపత్తి ధమ్మోపి ధమ్మే వన్దనేయ్యే సఙ్గహితోతి దట్ఠబ్బో. సో హి పుథుజ్జనభూతోపి యేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతత్తా సేఖే సోతాపత్తి ఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నే సఙ్గహితో. తే పన ధమ్మా సేక్ఖే సోతాపత్తిమగ్గే అసఙ్గహితాతి నసక్కా వత్తున్తి. ఏత్తావతా యే వదన్తి సఙ్ఘం సరణం గచ్ఛామీతి, ఏత్థ పుథుజ్జన కల్యాణకో సఙ్ఘే అసఙ్గహితో. న హి తంసరణం గచ్ఛన్తస్స సరణగమనం సమ్పజ్జతీతి. తేసం తం పటిక్ఖిత్తం హోతి. ఏవం పన వత్తబ్బో, యో వో ఆనన్ద మయా ధమ్మోచ వినయోచ దేసితో పఞ్ఞత్తో, సో వో మమచ్చయేన సత్థాతి ఏవం సత్థుఠానే ఠపేత్వా భగవతా సంవణ్ణితో పరియత్తిధమ్మో ధమ్మసరణే సఙ్గహితోతి యుత్తో, తం ధారేన్తోపన కల్యాణప్పటిపత్తియం ఠితోపి అత్థి. అట్ఠితోపి అత్థి. యో అట్ఠితో, సో అత్తనోపి సరణం నహోతి. కుతో పరస్స. సత్థారా చ అనేకేసు సుత్తసహస్సేసు సో గరహితో. తస్మా సో సఙ్ఘసరణే అసఙ్గహితో. ఇతరోవ సఙ్గహితోతి యుత్తోతి.

సన్తానం ధమ్మోతి సద్ధమ్మో. సమితకిలేసానం తతోయేవ పసత్థానం పూజితానం సప్పురిసానం పణ్డితానఞ్చ ధమ్మోతి అత్థో. యోచ సన్తానం ధమ్మో, సోపి ఏకన్తేన సన్తోయేవ హోతీతి సన్తో ధమ్మోతిపి సద్ధమ్మో. పసత్థో పూజితో ధమ్మోతి అత్థో. సచ్చో వా. అయఞ్హి అఞ్ఞతిత్థియధమ్మో వియ ధారేన్తం నవిసంవాదేతి. సో హి అయం మే హితోతి ధారేన్తస్స అహితోయేవ సమ్పజ్జతి. అయం పన తథాధారేన్తస్స హితోయేవ సమ్పజ్జతీతి. [సద్ధమ్మపదం]. గణుత్తమపదే లోకే సమాన దిట్ఠిసీలానం సహధమ్మికానం సమూహో గణోతి వుచ్చతి. ఇధ పన ఉత్తమేహి సీలాదిగుణేహి యుత్తో భగవతో సావకసఙ్ఘో ఉత్తమోచ సో గణోచాతి అత్థేన ఉత్తమగణోనామ. సోయేవ ఇధ గణుత్తమోతి వుచ్చతి యథా మునిసేట్ఠో మునివరోతి.

[౧౧] విభావనియం పన

"గణానం గణేసువా దేవమనుస్సాదిసమూహేసు ఉత్తమో గణుత్తమో"తి చ వుత్తం. తం న సున్దరం.

ఏతస్మిఞ్హి అత్థే సతి ఉత్తమసద్దో పధానభూతో హోతి. సోచ గుణమ్హియేవ పవత్తతీతి తేన ఇధ అరియసఙ్ఘో వుత్తోతి నసిజ్ఝతీతి. ఏత్థచ గణోతి సఙ్ఘోయేవ వుచ్చతి. సోచ సఙ్ఘో దువిధో సమ్ముతిసఙ్ఘో, దక్ఖిణేయ్యసఙ్ఘోతి. తత్థ సమగ్గేన సఙ్ఘేన కతం ఉపసమ్పదాకమ్మం సమ్ముతినామ. తాయ సమ్ముతియా ఉపసమ్పన్నభూమిం పత్వా ఠితో భిక్ఖుసఙ్ఘో సమ్ముతిసఙ్ఘోనామ. సో వినయకమ్మేసు పసిద్ధో. దక్ఖిణేయ్యసఙ్ఘో నామ అట్ఠ అరియపుగ్గలసమూహో. సోపన కిఞ్చాపి సమ్ముతిసఙ్ఘేపి అన్తోగధోయేవ హోతి. తథాపి సరణగమన వన్దనా మాన పూజాసక్కారానుస్సతిట్ఠానేసు అనుత్తర పుఞ్ఞక్ఖేత్త విసే సపరిగ్గహత్థం భగవతా తథా తథా సంవణ్ణేత్వా సో విసుం వుత్తోతి దట్ఠబ్బో. పుథుజ్జనసఙ్ఘోహి పుఞ్ఞక్ఖేత్తం సమానోపి

అనుత్తరం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం నహోతి. కస్మా. సాలిక్ఖేత్తే తిణానం వియ ఖేత్తదుట్ఠానం సక్కాయదిట్ఠి విచికిచ్ఛానుసయానం సబ్భావాతి. పుఞ్ఞక్ఖేత్తభావో పనస్స పురిమే సద్ధమ్మపదే వుత్తనయేన వేదితబ్బోతి. [ససద్ధమ్మగణుత్తమపదం]

౮. **అభివాదియా**తి విసేసతో వన్దిత్వా. ఏత్థ చ అయం లోకే సీలాదిగుణయుత్తో సేట్ఠో వన్దనేయ్యోతి ఏవం సేట్ఠ చిత్తం పచ్చుపట్ఠాపేత్వా వన్దన్తో విసేసతో వన్దతీతి వుచ్చతి. వన్దనా పన తివిధా కాయవన్దనాదివసేన. యథాహ –

తిస్సో ఇమా భిక్ఖవే వన్దనా, కతమా తిస్సో. కాయేన వన్దతి, వాచాయ వన్దతి, మనసా వన్దతీతి.

తత్థ సేట్ఠచిత్తం పచ్చుపట్ఠాపేత్వా జాణుద్వయ కప్పరద్వయ నలాట సఙ్ఖాతాని పఞ్చ అఙ్గాని భూమియం పతిట్ఠాపేత్వా వన్దనేయ్యానం అభిముఖం నిప్పజ్జన్తో కాయేన వన్దతినామ. యం సన్ధాయ పఞ్చప్పతిట్ఠితేన వన్దిత్వాతి తత్థ తత్థ వుత్తం. యాయచ అవన్దియట్ఠానేసు వన్దన్తస్స ఆపత్తి హోతీతి. గుణపదాని వాచాయ పవత్తేన్తో వాచాయ వన్దతినామ. నమో బుద్ధస్స, నమత్థు బుద్ధస్స, నమో విముత్తియా, నమో విముత్తానం, విపస్సిస్స నమత్థూతి ఏవమాదీసుపి వాచా వన్దనాయేవ. గుణపదాని అనుగన్త్వా గుణే అనుస్సరన్తో మనసా వన్దతినామాతి.

౯. **భాసిస్స**న్తి కథేస్సామి. కామఞ్చ థేరో ఇమం సఙ్గహం రచయన్తో పోత్థకారుళ్హం కత్వావ రచయిస్సతి. గన్థకమ్మం నామ వాచాకమ్మేసు పసిద్ధన్తి కత్వా భాసిస్సన్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

౧౦. **అభిధమ్మత్థసఙ్గహ**న్తి పదే అభిధమ్మే వుత్తా అత్థా అభిధమ్మత్థా. తే సఙ్గయ్హన్తి ఏత్థ ఏతేనాతివా అభిధమ్మత్థసఙ్గహో. సఙ్గయ్హన్తితిచ థేరేన సంఖిపిత్వా గయ్హన్తి కథీయన్తీతి అత్థో. అభిధమ్మోతి చేత్థ అభిఅతిరేకో అభివిసే సోచ ధమ్మో అభిధమ్మో. ధమ్మోతి చ వినయపాళితో అఞ్ఞంపాళి ద్వయం వుచ్చతి. యో వో ఆనన్ద మయా ధమ్మోచ వినయోచ దేసితో పఞ్ఞత్తోతి హి వుత్తం. తఞ్చ పాళిద్వయం ఆణావిధానసఙ్ఖాతం వినయన కిచ్చం వజ్జేత్వా కుసలాదికే యథాపవత్తే పరమత్థధమ్మే ఏవ దీపేతీతి. ఏవం దీపేన్తేసుచ తేసు ద్వీసు ధమ్మేసు యో ఇతరతో అతిరేకోచ హోతి విసేసోచ. అయమేవ అభిధమ్మో నామ. ఇతరోపన ధమ్మోయేవ. ఏవఞ్చ కత్వా ధమ్మో అభిధమ్మో వినయో అభివినయోతి ఇదం చతుక్కం వేదితబ్బం. తత్థ ధమ్మోనామ సుత్తన్తపిటకం. అభిధమ్మోనామ యత్తపకరణాని. వినయోనామ ఉభతో విభఙ్గో, అభివినయోనామ ఖన్ధకపరివారాతి అట్ఠకథాసు వుత్తం. అతిరేకవిసేసతా చేత్థ కుసలాది వసేన ఖన్ధాదివసేన సఙ్గహాదివసేన తథా తథా దేసేతబ్బప్పకారానం అనవసేసవిభత్తివసేనవా సుద్ధధమ్మాధిట్ఠాన దేసనాపవత్తివసేనవా వేదితబ్బా. యతో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా ఇమం అభిధమ్మదేసనం దేవేసుఏవ దేసేన్తి. న హి మనుస్సా ఏవరూపం తయో మాసే నిరన్తరం పవత్తనయోగ్యం కథామగ్గం ఏకేన ఇరియాపథేన ఆదితో పట్ఠాయ పరియోసానం పాపేత్వా పటిగ్గహేతుం సక్కోన్తి, నచ ఏవ రూపో ఏకమాతికానుబన్ధో కథామగ్గో నానాఖణేసు నానాజనానం దేసేతుం సక్కుణేయ్యో హోతీతి. కేచిపన వినయపాళితోపి అభిరేకవిసేసతం తస్స వణ్ణేన్తి. తం అట్ఠసాలినియా న సమేతి. తత్థ హి ధమ్మనామికానం ద్విన్నం పాళీనం మజ్ఝేఏవ అయం అతిరేకవిసేసతా విచారితా. నచ యుజ్జతి వినయేన సహ తథా విచారేతుం అసమానకిచ్చవిసయత్తా. వినయో హి కాయవాచానం వినయనకిచ్చో, అజ్ఝాచారవిసయోచ. ధమ్మో పన ధమ్మవిభాగకిచ్చో ధమ్మప్పవత్తి విసయోచాతి. కేచిపన వదన్తి ఏవం సన్తేపి వినయో ఏవ సబ్బజేట్ఠకో సియా. వినయం వివణ్ణేన్తస్స హి పాచిత్తియాపత్తి హోతి. ధమ్మం వివణ్ణేన్తస్స దుక్కటాపత్తిమత్తాతి, తం నయుజ్జతి. వినయో హి ఆణాచక్కం. ధమ్మోచ ధమ్మచక్కం. తత్థ వినయం వివణ్ణేన్తో సత్థు ఆణాచక్కే పహారం దేతి. సత్థరి అగారవో మహన్తో హోతి. యస్సచ సత్థరి అగారవో, తస్స ధమ్మసఙ్ఘేసు తీసు సిక్ఖాసుచ

అగారవో సిద్ధో హోతి. తస్మా వినయ వివణ్ణనే ఆపత్తి మహన్తీ హోతి. న సబ్బజేట్ఠకత్తాతి. అపిచ, వినయోనామ సాసనస్స మూలం. వినయే అట్ఠితే సాసనం నతిట్ఠతి. తస్మా సాసనస్స చిరట్ఠితత్థంపి వినయవివణ్ణనే మహతీ ఆపత్తి పఞ్ఞత్తాతి.

ఇతి పరమత్థదీపనియా నామ అభిధమ్మత్థ సఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ పఠమగాథాయ

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

దుతీయగాథా-పరమత్థదీపనీ

౧౧. ఏవం ఆదిగాథాయతంతం పయోజన సహితే పఞ్చ అత్థే దస్సేత్వా ఇదాని తే అభిధమ్మత్థే ఉద్దేసతో దస్సేన్తో దుతీయగాథమాహ. తత్థ **తత్థా**తి భాసిస్సం అభిధమ్మత్థ సఙ్గహన్తి వుత్తే తస్మిం అభిధమ్మత్థసఙ్గహపదే మయా వుత్తా అభిధమ్మత్థా సబ్బథాపరమత్థతో చతుధా హోన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ -

[౧౨] టీకాయం తావ

తత్థ తస్మిం అభిధమ్మత్థసఙ్గహపకరణేతివా అభిధమ్మత్థ పదేతివా అభిధమ్మేతివా తసద్దత్థో నిద్దిట్ఠో. **విభావనియం** పన తస్మిం అభిధమ్మేతి. సబ్బం నసున్దరం.

న హి అభిధమ్మత్థ సఙ్గహపకరణే మయా వుత్తా అభిధమ్మత్థాతి యుజ్జతి. పకరణంపి హి ఉపరి వుచ్చమానమేవ హోతి. నతు వుత్తం. కుతో అభిధమ్మత్థాతి. న చ సంవణ్ణనాపకరణేసు ఆదిమ్హియేవ తావ తసద్దో అప్పధానపదాని పచ్చామసతీతి అత్థి. తస్మా అట్ఠసాలినియం ఆదిమ్హి తత్థ కేన ట్ఠేన అభిధమ్మోతి వాక్యేవియ ఇధ తసద్దత్థో వేదితబ్బోతి. ఏవఞ్హి సతి –

[౧౩] టీకాసు

సబ్బథా వుత్తాతి యోజనాపి పటిక్ఖిత్తా హోతి.

సా హి వక్ఖమానేహి సబ్బయాపి ద్వాదస, సబ్బథాపి అట్ఠారసాతిఆదీహి నసమేతీతి. తత్త **సబ్బథా**తి ధమ్మసఙ్గణియం వుత్తేన కుసలాదినా సబ్బప్పకారేనపి చతుధావ హోన్తి, విభఙ్గే విభత్తే న ఖన్ధాదినా సబ్బప్పకారేనపి చతుధావ హోన్తీతి అత్థో. ధాతు కథాయం వుత్తేనాతిఆదినాపి వత్తబ్బం.

౧౨. **పరమత్థతో**తి పరమత్థ సచ్చతో. ద్వే హి సచ్చాని సమ్ముతిసచ్చం, పరమత్థసచ్చన్తి, తత్థ సత్త పుగ్గల అత్త జీవాదికా పఞ్ఞత్తిఅత్థా సభావతో అవిజ్జమానాయేవ హోన్తి. ధమ్మవవత్థానఞ్ఞాణరహితానంపన మహాజనానం చిత్తే మహన్తమహన్తాపి హుత్వా విజ్జమానావియ పఞ్ఞాయన్తి, తేచ మహాజనా సమగ్గా హుత్వా తేసం ఏకన్తేన అత్థిభావం గహేత్వా తథా తథా వోహరన్తి చేవ సమ్పటిచ్ఛన్తిచ. తస్మా తే మహాజనేహి సమగ్గేహి సమ్మతత్తాతతోయేవచ వచీసచ్చవిరతిసచ్చానం వత్థుభూతత్తాసమ్ముతి సచ్చన్తి వుచ్చన్తి. తస్మిం సమ్ముతిసచ్చే ఠత్వా సమ్మా పటిపజ్జన్తా సబ్బ లోకియసమ్పత్తియోచ సబ్బబోధిసమ్భార ధమ్మేచ ఆరాధేన్తి. మిచ్ఛాపటిపజ్జన్తా అపాయపూరకా హోన్తి. ఏవం మహన్తఞ్హి సమ్ముతి సచ్చన్తి. పరమత్థసచ్చం పన పత్వా తం సచ్చమేవ నహోతి. తఞ్హి సయం అవిజ్జమానంయేవ సమానం మహాజనే విజ్జమానన్త్వేవ గణ్హాపేతి. సక్కాయదిట్ఠి ద్వాసట్ఠిదిట్ఠి తివిధమిచ్ఛాదిట్ఠీనం వత్థు హుత్వా బాలజనానం వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతుం నదేతి. ఏవం విపరీతఞ్హి సమ్ముతిసచ్చం. ఏవం మహాసావజ్జఞ్చాతి. పరమత్థసచ్చంపన దువిధం సభావసచ్చం అరియసచ్చన్తి. తత్థ ధమ్మసఙ్గణిఆదీసు సత్తసు పకరణేసు విభత్తా కుసలాదయో ధమ్మా సభావసచ్చంనామ. తే హి సయం సభావతో విజ్జమానత్తా కుసలానామ ధమ్మా అత్థి సుఖానామ వేదనా అత్థీతి గణ్హన్తేన విసంవాదేన్తీతి. తం పన అరియసచ్చం పత్వా కిఞ్చి అసచ్చంపి హోతియేవ. తథాహి అనుభవనభేదమత్తం ఉపాదాయేవ వేదనా సుఖా దుక్ఖా అదుక్ఖమసుఖాతి

వుత్తా. న సబ్బాకారతో సుఖభూతత్తా. సబ్బేహి పన అనిచ్చతా సఙ్ఖతతాదీహి అనేకసతేహి ఆకారేహి సబ్బాపి వేదనా దుక్ఖాఏవ. తథా అనవజ్జసుఖవిపాకట్ఠేన కుసలభావోపి అకుసలం ఉపాదాయేవ వుత్తో. సబ్బేపి హి తేభూమకా కుసలసమ్మతా ధమ్మా సాసవతా సంకిలేసికతా ఓఘనియ యోగనియ ఉపాదానియతా సఙ్ఖాతేహి వజ్జేహి సావజ్జాఏవ హోన్తి. దుక్ఖసచ్చభూతానఞ్చ విపాకానం జననట్ఠేన ఏకన్తేన దుక్ఖవిపాకాఏవ హోన్తి. అజ్ఝత్తత్తికఞ్చ సబ్బలోకియసమ్మతం ఉపాదాయ వుత్తం. సబ్బేపి హి చతుబ్భూ మకధమ్మా ఏకన్తేన అత్తాపినామ నత్థి. కుతో అజ్ఝత్తానామ. బహిద్ధాఏవ హోన్తి. సఙ్ఖారే పరతో పస్సాతి హి వుత్తన్తి. అయం నయో సేసత్తిక దుకధమ్మేసుపి యథారహం నేతబ్బో. అరియ సచ్చంనామ సబ్బేసం తేభూమకధమ్మానం ఏకన్త దుక్ఖభావో తణ్హాయ ఏకన్త దుక్ఖసముదయ భావో నిబ్బానస్సేవ దుక్ఖనిరోధ భావో అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్సేవ దుక్ఖనిరోధమగ్గభావోచాతి. ఇధమేవ హి పరిసుద్ధబుద్ధీనం అరియానం ఞాణే అచలమానం సబ్బాకారపరిపుణ్ణం నిప్పరియాయసచ్చం హోతీతి. తేసు ఇధ సమ్ముతిసచ్చం నివత్తేన్తో పరమత్థతోతి ఇద మాహ. తేన వుత్తం పరమత్థతోతి పరమత్థసచ్చతోతి. తత్థ అత్థో దువిధో సభావసిద్ధోచ పరికప్పసిద్ధోచ. తత్థ యో వినా అఞ్ఞాపదేసేన కేవలం విసుం విసుం అత్తనో లక్ఖణేన విజ్జమానో హుత్వా సిద్ధో. సో చిత్తాదికో అత్థో సభావసిద్ధోనామ. యోపన అత్తనో లక్ఖణేన విజ్జమానోయేవ నహోతి. విజ్జమానస్సపన అత్థస్స నానా పవత్తిఆకారే ఉపాదాయ చిత్తేన పరికప్పేత్వా సవిగ్గహం కత్వా గహితో చిత్తమయో చిత్తనిమ్మితో హుత్వా చిత్తేఏవ ఉపలబ్భమానో హోతి. సో సత్తపుగ్గలాదికో అత్థో పరికప్పసిద్ధో నామ. తేసు సభావసిద్ధోయేవ పరమత్థోనామ. సో హి సన్తి భవన్తి బుద్ధిసద్దా ఏత్థాతి అత్థో. ఏకన్తవిజ్జమానట్ఠేన ఇతరతో పరమో ఉక్కంసగతో అత్థోతి పరమత్థో. అపి చ, యే అయం అత్థి అయం ఉపలబ్భతీతి గహేత్వా తస్స అభిఞ్ఞేయ్యస్స అభిఞ్ఞత్థాయ, పరిఞ్ఞేయ్యస్స పరిఞ్ఞత్థాయ, పహాతబ్బస్స పహానత్థాయ, సచ్ఛికాతబ్బస్స సచ్ఛికరణత్థాయ, భావేతబ్బస్స భావనత్థాయ పటిపజ్జన్తి. తేసం తదత్థసాధనే అవిసంవాదకట్ఠేన పరమో ఉత్తమో అత్థోతి పరమత్థో. ఇతరోపన అవిజ్జమానత్తా తస్స అభిఞ్ఞాదిఅత్థాయ పటిపజ్జన్తానం తదత్థసాధనే విసంవాదకోయేవ భవిస్సతి. నపన తదత్థం సాధేస్స తీతి పరమత్థోతి వత్తుం నారహతీతి.

[౧౪] **విభావనియం** పన

"పరమస్సవా ఉత్తమస్స ఞాణస్స అత్థో గోచరోతి పరమత్థో"తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి పరమసద్దో ఞాణే వత్తమానో దిస్సతి. నచ అత్థసద్దో గోచరేతి. యఞ్చ అనుటీకాయం సచ్చమేవ సచ్చికం. సో ఏవ అత్థో అవిపరీతస్స ఞాణస్స విసయభావట్ఠేనాతి సచ్చికట్ఠోతి వుత్తం. తంపి అవిపరీతేన ఞాణేన అరణీయతో ఉపగన్తబ్బ తో అత్థోతి ఇమమత్థం దస్సేతి. నపరమసద్దస్స అత్థన్తి. [పరమత్థపదం]

౧౩. **చిత్త**న్తి ఏత్థ చిన్తేతీతి చిత్తం. ఏత్థచ చిన్తనక్రియా నామ నిచ్చం ఆరమ్మణాపేక్ఖా హోతి. న హి సా ఆరమ్మణేన వినా లబ్భతీతి. తస్మా ఆరమ్మణగ్గహణ ఆరమ్మణుపలద్ధియేవ ఇధ చిన్తనాతి దట్ఠబ్బాతి. ఏవఞ్హి సతి భవఙ్గసమయ విసఞ్ఞిసమయేసు చిత్తం ఆరమ్మణేన వినాపి పవత్తతీతి ఏవం వాదీనం వాదో పటిక్ఖిత్తో హోతి. సన్తేసుపిచ నిస్సయ సమనన్తరాదీసు తస్స పచ్చయేసు తేహి నామం అలభిత్వా ఆరమ్మణపచ్చయవసేనేవస్స నామం సిద్ధన్తి దట్ఠబ్బం. చిన్తేన్తి సమ్పయుత్తకా ధమ్మా ఏతేనాతి చిత్తం. తఞ్హి ఆరమ్మణగ్గహణకిచ్చే పుబ్బఙ్గమభూతన్తి తం సమ్పయుత్తధమ్మాపి ఆరమ్మణం గణ్హన్తా తస్స వసేనేవ గణ్హన్తీతి. చిన్తనమత్తంవా చిత్తం. సబ్బేపి హి ధమ్మా తంతం క్రియామత్తావ హోన్తి. న తేసు దబ్బంవా సణ్ఠానం వా విగ్గహోవా ఉపలబ్భతి. పచ్చయాయత్త వుత్తినో చ హోన్తి. న తే అత్తనో థామేనవా బలేనవా వసేనవా

సత్తియావా ఉప్పజ్జితుంపి సక్కోన్తి. పగేవ చిన్తేతుంవా ఫుసేతుంవాతి. ఖణమత్తట్ఠాయినోచ హోన్తి, న కదాచి కస్సచి వసే వత్తితుం సక్కోన్తీతి. తస్మా తేసు ఇదం దబ్బం, అయం సత్తి, అయ క్రియాతి ఏవం విభాగో నలబ్భతీతి దట్ఠబ్బం. ఏవఞ్చ కత్వా సబ్బేసు పరమత్థపదేసు ఏకం భావసాధనమేవ పధానతో లబ్భతి. తదఞ్ఞ సాధనానిపన పరియాయతోవ లబ్భన్తీతి వేదితబ్బం. ఏత్థ చ దబ్బాదివసేన అభేదస్స చిన్తనస్స అత్థవిసేసఞాపనత్థం విభాగ కప్పనావసేన భేదకరణం పరియాయకథాతి దట్ఠబ్బం. యథా సిలా పుత్తకస్ససరీరన్తి, తథా కరణఞ్చ తం తం క్రియాసఙ్ఖాత ధమ్మవిముత్తస్స పరపరికప్పితస్స కారకభూతస్స అత్త జీవ సత్త పుగ్గలస్స సబ్బసో అభావదీపనత్థం. సతి హి అత్తాదిమ్హి కిం అభేదస్స భేదకప్పనాయాతి.

విభావనియం పన

> ససవిసాణం వియ అభూతస్స భూత కప్పనా వుత్తా వియ దిస్సతి. అయమస్సాధిప్పాయో-ధమ్మేసు కత్తావా కారే తావా కోచి నత్థి. లోకేపన అత్తప్పధానో క్రియా నిప్ఫాదకో కత్తానామ సిద్ధో. తస్మా చిన్తనకిచ్చే అత్తప్పధానతా దీపనత్థం తం కత్తుభావం చిత్తే ఆరోపేత్వా చిన్తేతీతి చిత్తన్తి వుత్తం.

చిత్తస్సచ బలేన తంసమ్పయుత్తానంపి తస్మిం కిచ్చే తదనుకూలప్పవత్తిదీపనత్థం పునకరణభావం చిత్తే కత్తుభావఞ్చ తేసు ఆరోపేత్వా చిన్తేన్తి సమ్పయుత్తకా ధమ్మా ఏతేనాతి చిత్తన్తి వుత్తన్తి. అపి చేత్థ చిత్తసద్దో విచిత్రత్థవాచకో దట్ఠబ్బో. వుత్తఞ్హేతం సంయుత్తకే –

> దిట్ఠం వో భిక్ఖవే చరణంనామ చిత్తన్తి. ఏవం భన్తే. తమ్పి ఖో భిక్ఖవే చరణం చిత్తం చిత్తేనేవ చిన్తితన్తి. తేనాపి ఖో భిక్ఖవే చరణేన చిత్తేన చిత్తఞ్ఞేవ చిత్తతరన్తి, నా హం భిక్ఖవే అఞ్ఞం ఏకనికాయంపి సమనుపస్సామి యం ఏవం చిత్తం. యథయిదం భిక్ఖవే తిరచ్ఛానగతా పాణా. తేపి ఖో భిక్ఖవే తిరచ్ఛానగతా పాణా చిత్తేనేవ చిత్తికతా. తేహిపి ఖో భిక్ఖవే తిరచ్ఛాన గతేహి పాణేహి చిత్తఞ్ఞేవ చిత్తతరన్తి.

తత్థ చరణంనామ చిత్తన్తి యత్థవిచిత్రాని దిబ్బవిమానాదీని చిత్తకమ్మాని కత్వా ఇదఞ్చిదఞ్చ పుఞ్ఞం కరోన్తా ఇధచిధచ నిబ్బత్తాతి దస్సేన్తో విచరన్తి . తస్స పటకోట్ఠకస్సేతం నామం. చిత్తేనాతి నిస్సక్కే కరణవచనం. యథయిదన్తి యథా ఇమే. చిత్తికతాతి విచిత్రా కతా. ఏత్థచ చిత్తవిచిత్తకాయ సఞ్ఞావిచిత్తా. సఞ్ఞావిచిత్తతాయ తణ్హావిచిత్తా. తణ్హావిచిత్తతాయ కమ్మాని విచిత్తాని. కమ్మవిచిత్త తాయ యోనియో విచిత్తా. యోనివిచిత్తతాయ తేసం తిరచ్ఛా నగతానం విచిత్తతా వేదితబ్బా. [వచనత్థో]

> తం తం సభావో లక్ఖణం, కిచ్చసమ్పత్తియో రసో;
> గయ్హాకారో ఫలంవాపి, పచ్చుపట్ఠాన సఞ్ఞితం.
> ఆసన్నకారణం యం తం, పదట్ఠానన్తి తం మతం;
> ధమ్మానం వవత్థానాయ, అలం ఏతే విబుద్ధినో.

ఆరమ్మణవిజాననలక్ఖణం చిత్తం, పుబ్బఙ్గమరసం, సన్ధానపచ్చుపట్ఠానం, నామరూపపదట్ఠానం. [చిత్తం]

౧౪. **చేతసికన్తి** ఏత్థ చేతసి భవం తదాయత్తవుత్తితాయాతి చేతసికం. ఫస్సాది ధమ్మజాతం. ఏత్థచ తదాయత్తవుత్తితా నామ ఏకుప్పాదతాదీహి లక్ఖణేహి చిత్తేన సహ ఏకీ భూతస్స వియ పవత్తి. ఏతేన యా చిత్తస్స జాతి. సాఏవ ఫస్సాదీనం. యా చిత్తస్స జరా, యం చిత్తస్స మరణం, యం చిత్తస్స ఆరమ్మణం, యం చిత్తస్స వత్థు, తదేవ ఫస్సాదీనన్తి ఏవం ఏకపుప్ప మఞ్జరియం ఏకవణ్టుపనిబ్బన్ధాని పుప్ఫాని వియ చిత్తేన సహ ఏకజాతియాది ఉపనిబ్బన్ధా ఫస్సాదయో ధమ్మా ఇధ చేతసికంనామాతి సిద్ధా హోన్తి. ఏవఞ్చ సతి చిత్తంపి తేహి ఫస్సాదీహి సహ తథేవ ఆయత్తం పవత్తతీతి తంపి ఫస్సికం వేదనికన్తిఆదినా వత్తబ్బన్తి చే. న. చిత్తస్సేవ జేట్ఠకత్తా. మనోపుబ్బఙ్గమా ధమ్మా, మనోసేట్ఠా మనోమయాతి హి వుత్తం. ఏత్థచ మనోమయాతి మనసాఏవ పకతా నిమ్మితా చిత్తక్రియా భూతాతి అత్థో. ఏతేన తే ఫస్సాదయో ధమ్మా చిత్తేన వినా నుపలబ్భన్తీతి దస్సేతి. చిత్తంపన తేహి కేహిచి వినాపి పవత్తతియేవ. పఞ్చవిఞ్ఞాణ చిత్తఞ్హితేహి కేహిచి వితక్కాదీహి వినా ఉప్పజ్జతీతి. తస్మా తేసఞ్ఞేవ తదాయత్త వుత్తితా వత్తబ్బా న చిత్తస్సాతి.

[౧౫] విభావనియం పన

> ఏకాలమ్బణతా మత్తేన తేసం తదాయత్తవుత్తితం చేతసి కత్తఞ్చ విభావేతి. తం న సున్దరం.

న హి ఏకాలమ్బణతామత్తేన చేతసికంనామ జాతన్తి. ఏత్థ చ లోకే నానావణ్ణధాతుయో ఉదకే ఘంసిత్వా వత్థుమ్హి నానా చిత్తకమ్మాని కరోన్తి, తత్థ వత్థుమ్హి ఫరణం బన్ధనఞ్చ ఉదకస్సేవ కిచ్చం, న వణ్ణధాతూనం. నానారూప దస్సనం వణ్ణధాతూనమేవ కిచ్చం, న ఉదకస్స. తత్థ వత్థువియ ఆరమ్మణం దట్ఠబ్బం. ఉదకంవియ చిత్తం. నానా వణ్ణధాతుయోవియ చేతసికధమ్మాతి. [చేతసికం]

౧౫. **రూపన్తి** ఏత్థ రుప్పతీతి రూపం. సీతుణ్హాదీహి విరోధి పచ్చయేహి విసమ పవత్తి వసేన వికారం ఆపజ్జతి, తేహి వా వికారం ఆపాదీయతీతి అత్థో. యథాహ –

> రుప్పతీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా రూపన్తి వుచ్చతి. కేన రుప్పతి. సితేనపి రుప్పతి. ఉణ్హేనపి రుప్పతి.
> జిఘచ్ఛాయపి రుప్పతి. విపాసాయపి రుప్పతి. డంస మకస వాతాతప సరిం సప సప్ఫస్సేహిపి రుప్పతీతి.
> రుప్పతీతిచ రుప్పతి, కుప్పతి, ఘట్టీయతి, పిళీ యతి, భిజ్జతీతి.

మహానిద్దేసే వుత్తం. అయమేత్థ పిణ్డత్థో, యే ధమ్మా చిరట్ఠితికాచ హోన్తి సప్పటిఘసభావాచ. తేసఞ్ఞేవ ఠితిక్ఖణేసు విరోధిపచ్చయేహి సమాగమోనామ హోతి. నపనఞ్ఞేసం పరిత్తక్ఖణానం అప్పటిఘసభావానన్తి. తేసఞ్హి అప్పటిఘసభావానం సుఖుమ రూపానంపి బహిద్ధా సీతాదీహి సమాగమోనామ నత్థి. కుతో పరిత్తక్ఖణానం అప్పటిఘసభావానఞ్చ అరూపధమ్మానన్తి. యదిఏవం సుఖుమరూపానం అరూపతాపత్తి సియాతి. నసియా. ఓళారికరూపేహి సమానగతి కత్తా. తానిహి ఓళారికేసు రుప్పమానేసు రుప్పన్తియేవాతి. సమాగమోచ నామ ఇధ ఠపేత్వా ఆపాతగమనం ఆరమ్మణకరణఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞవిరుద్ధానం ఠితిపత్తానం ఓళారికరూపానం మహాభూతానమేవవా అఞ్ఞమఞ్ఞాభిఘట్టనం వుచ్చతి, రుప్పతి ఘట్టీయతి పీళీయతీతి హి వుత్తం. రుప్పనఞ్చనామ పరసేనాయుద్ధేన రట్ఠఖోభోవియ కలాపన్తరగతధాతూనం కుప్పనం భిజ్జనంచ వుచ్చతి. కుప్పతి భిజ్జతీతి హి వుత్తం. ఏత్థచ కుప్పతీతి ఖోభతి చఞ్చలతి, భిజ్జతీతి వికారం ఆపజ్జతి. యస్మిం ఖణే విరోధిపచ్చయసమాగమం లభన్తి. తతో పట్ఠాయ సయంపి వికారపత్తా హోన్తి. ఓమత్తాధిమత్తరూపసన్తతీనం ఉప్పత్తియా పచ్చయభావం పత్తా హోన్తీతి అత్థో. అపిచేత్థ రుప్పనం దువిధం వడ్ఢనం, హాయనఞ్చ. తదుభయంపి

కప్పవుట్ఠానే కప్పసణ్ఠానే నానాఆయుకప్ప సంవచ్ఛర ఉతు మాస రత్తి దివాదీనం పరివత్తనేచ పాకటం హోతీతి. కస్మా పన రూపన్తి నామం ఘట్టనవసేన రుప్పనధమ్మానమేవ సిద్ధన్తి. తేసమేవ సవిగ్గహత్తా. రూపధమ్మా హి సమూహసణ్ఠానాది భావపత్తియా సవిగ్గహా హోన్తి. తస్మా తేసమేవ రుప్పనం పచ్చక్ఖతోపి లోకస్స పాకటన్తి తేస్వేవ రూపన్తి నామం సిద్ధన్తి దట్ఠబ్బం. అరూపధమ్మా పన అవిగ్గహాతి న తేసం వికారో పచ్చక్ఖతో లోకస్స పాకటో హోతి. తం తం రూపవికారం దిస్వావా సుత్వా వా పుచ్ఛిత్వాయేవ వా నో లోకేన జానితబ్బో అఞ్ఞత్ర పరచిత్తవిదూహి. తస్మా తేసం రూపతాపత్తి నత్థీతి.

[౧౬] విభావనియం పన

> తేసం రూపతాపత్తిప్పసఙ్గో సీతాదిగ్గహణ సామత్థియేన నివత్తితో. యస్మా పన వోహారోనామ లోకోపచారేన వినా నసిజ్ఝతి. లోకోపచారోచ పాకటనిమిత్తవసే నేవ పవత్తో. తస్మా ఇధ సీతాదిగ్గహణేన వినాపి తప్పసఙ్గనివత్తి లోకతోవ సిద్ధాతి దట్ఠబ్బా.

యస్మా చ బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మానం కాయవికార వచీవికారా చ ఇద్ధివికుప్పనావసప్పవత్తా నానారూపవికారాచ దిస్సన్తియేవ. తేచ ఏకేన పరియాయేన రుప్పనాకారాఏవ నామ హోన్తి, తస్మా తేసం వసేన తత్థ రూపానం రూపతాసిద్ధి హోతీతి వేదితబ్బం. రూపయతి వా అత్తనో సభావేన పకాసతీతి రూపం. అరూపధమ్మా హి న అత్తనో సభావేన పాకటా హోన్తి. రూపసన్నిస్సయేనేవ గహేతబ్బా . ఇదం పన అత్తనో సభావేనేవ పాకటం పఞ్చవిఞ్ఞాణేహిపి గహేతబ్బన్తి. ఇమస్మిం అత్థే సతి బ్రహ్మలోకే రూపానంపి ఉజు కతోవ రూపతాసిద్ధి హోతీతి.

[౧౭] విభావనియం పన

> అనుగ్గాహకానం సీతాదీనం వసేన తం సభావా నాతివత్తన వసేనచ తత్థ రూపతాసిద్ధి విభావితా. యస్మాపన సీతే నాపి ఉణ్హేనాపీతిఆదివచనం నిదస్సనమత్తం హోతి. కమ్మ చిత్తాహారానంపి వసేన రుప్పనస్స సమ్భవతో, తథాహి సఞ్ఞా విఞ్ఞాణానిపి రూపారమ్మణరసారమ్మణేహి ఏవ పాళియం నిద్దిట్ఠాని. న హి సఞ్ఞా రూపంఏవ సఞ్జానాతి. న చ విఞ్ఞాణం రస మేవ విజానాతి. నిదస్సనమత్తేన దేసనా హోతీతి విఞ్ఞాయతీతి. తస్మా సీతాదిగ్గహణం అముఞ్చిత్వావ తత్థ రూపతాసిద్ధివిభావనేన పయోజన నత్థీతి. [రూపం]

౧౬. నిబ్బానన్తి ఏత్థ నిబ్బాయన్తి సబ్బే వట్టదుక్ఖసన్తాపా ఏతస్మిన్తి నిబ్బానం. నిబ్బాయన్తీతి యే కిలేసావా ఖన్ధావా అభావితమగ్గస్స ఆయతిం ఉప్పజ్జనారహపక్ఖే ఠితా హోన్తి. తేయేవ భావితమగ్గస్స అనుప్పజ్జనారహపక్ఖం పాపుణన్తీతి అత్థో. న హి ఖణత్తయం పత్వా నిరుద్ధా అతీతధమ్మా నిబ్బాయన్తి నామ. పచ్చుప్పన్నేసు ఆయతిం అవస్సం ఉప్పజ్జమానేసుచ ధమ్మేసు వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. వట్టదుక్ఖసన్తాపాతి కిలేసవట్ట కమ్మవట్ట విపాకవట్ట దుక్ఖసన్తాపా. న హి తివిధ వట్టదుక్ఖసన్తాపరహితానం రుక్ఖాదీనం అనుప్పాదనిరోధో నిబ్బానంనామ హోతీతి. ఏతస్మిన్తి విసయే భుమ్మం. యథా ఆకాసే సకుణా పక్ఖన్తీతి. యేహి తే నిబ్బాయన్తి. తేసం తబ్బినిముత్తం అఞ్ఞం నిబ్బుతిట్ఠానంనామ కిఞ్చి నత్థీతి. నిబ్బాయన్తి వా అరియజనా ఏతస్మిన్తి నిబ్బానం. నిబ్బన్తి ధీరా యథయం పదీపోతి హి వుత్తం. నిబ్బాయన్తీతి తం తం కిలేసానంవా ఖన్ధానంవా పున అప్పటిసన్ధికభావం పాపుణన్తీతి అత్థో. ఏకస్మిన్తి విసయేఏవ భుమ్మం, ఏతస్మిం అధి గతేతిపి యోజేన్తి. టీకాసుపన భవాభవం విననతో సంసిబ్బన తో వానం వుచ్చతి తణ్హా. తతో నిక్ఖన్తన్తి నిబ్బానన్తి వుత్తం.

[౧౮] విభావనియం పన

“నిబ్బాభివా ఏతేన రాగగ్గిఆదికోతి నిబ్బాన”న్తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి మగ్గేవియ నిబ్బానే కత్థచి కరణసాధనం దిట్ఠం, నచ నిబ్బానం నిబ్బుతి క్రియాసాధనే రాగాదికస్స కత్తునో సహకారిపచ్చయో హోతీతి. [నిబ్బానం]

దుతీయగాథాయ పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

చిత్తసఙ్గహ-పరమత్థదీపనీ

౧౭. ఇదాని ఉద్దేసక్కమేన చిత్తం తావ నిద్దిసన్తో తత్థ చిత్తన్తిఆదిమాహ. **తత్థాతి** తేసు చతూసు అభిధమ్మత్థేసు. **తావ** పథమం. చత్తారో విధా పకారా యస్స తం **చతుబ్బిధం**.

౧౮. **కామావచర**న్తి ఏత్థ కామీయతీతి కామో. కామేన్తివా ఏత్థ సత్తా అవిక్ఖమ్భితకామరాగత్తా కామరతియాఏవ రమన్తి. న ఉపరిభూమీసు వియ ఝానరతియాతి కామో. ఏకాదసవిధా కామభూమి. నను చేత్థ ఝానలాభినోపి సన్తీతి. న న సన్తి. తేపన కదాచి దేవాతి నత్థేత్థ దోసో. అవీచినిరయాదయో కథం కామీయన్తి. కథఞ్చ తత్థ సత్తా కామరతియా రమన్తీతి. నిమిత్తస్సాదవసేనవా భవనికన్తివసేనవాతి. మరణకాలే హి ఉపట్ఠితా నిరయగ్గిజాలా సువణ్ణవణ్ణావియ ఖాయన్తి. ఏకో కిర మిచ్ఛాదిట్ఠికో బ్రాహ్మణో మరణమఞ్చే నిప్పన్నో హోతి. తస్స ఆచరియబ్రాహ్మణా సమీపే ఠత్వా బ్రహ్మలోకం భో గచ్ఛాతి వదన్తి. తస్సపన అవీచినిరయే అగ్గిజాలా ఉపట్ఠహన్తి. తదా సో భో ఆచరియా సువణ్ణవణ్ణా పఞ్ఞాయన్తీతి ఆహ. ఏస భో బ్రహ్మలోకో. తత్థ గచ్ఛాతి వదన్తి. సో కాలఙ్కత్వా అవీచిమ్హి ఉప్పజ్జి. ఏవం నిమిత్తస్సాదవసేన తే కామీయన్తి. తత్థ ఉప్పన్నానంపి భవనికన్తినామ హోతీతి. అపిచ, తత్థ ఉప్పన్నా అవిక్ఖమ్భితకామరాగాఏవ హోన్తి, ఓకాసే సతి కామరతియా రమిస్సన్తి యేవాతి. తస్మిం కామే అవచరతీతి కామావచరం. ఏత్థచ అవచరతీతి పదస్స ఉప్పజ్జతీతి అత్థో న గహేతబ్బో. సో హి అత్థో పాళియాచ నసమేతి. నానాదోసయుత్తోచ హోతీతి. యం ఏతస్మిం అన్తరే ఏత్థావచరా ఏత్థ పరియాపన్నాతి హి పాళియం వుత్తం. యది చేత్థ సో అత్థో అధిప్పేతో సియా. ఏవం సతి ఏత్థావచరా ఏత్థుప్పన్నాతి వుత్తం సియా. నపన వుత్తం. నచ పరియాపన్నసద్దో ఉప్పన్నసద్దేన సహ సమానత్థోతి సక్కా వత్తుం. న హి లోకుత్తరచిత్తాని తీసు భవేసు ఉప్పన్నా నిపి తత్ర పరియాపన్నానియేవ హోన్తీతి. ఏవం తావ పాళియా నసమేతీతి.

యదిచ సో అత్థో గహితో సియా. ఏవఞ్చ సతి తస్మిం కామే యే మహగ్గత లోకుత్తరధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. తేసంపి కామా వచరతాపత్తిదోసో రూపావచరతాది ముత్తిదోసోచ ఆపజ్జతి. యేచ కామావచరధమ్మా రూపారూపభూమీసు ఉప్పజ్జన్తి. తేసఞ్చ రూపారూపా వచరతా పత్తిదోసో కామావచరతా ముత్తిదోసోచ ఆపజ్జతీతి. నను యేభుయ్యవుత్తివసేనపి కేసఞ్చి నామలాభో హోతి. యథా వనచరకో సఙ్గామావచరోతి. తస్మా ఇధపి తేసం ధమ్మానం అత్తనో అత్తనో భుమ్మీసు ఉప్పన్నబహులత్తా కామావచరాది నామలాభే సతి న కోచి దోసోతి.న. ఏవఞ్హి సతి లోకుత్తర ధమ్మానం కామావచరతాది ముచ్చనత్థం యేభుయ్యేన ఉప్పన్నభూమి విసుం వత్తబ్బా సియా. న చ సా నామభూమి అత్థి. యత్థ తే యేభుయ్యేన ఉప్పజ్జన్తీతి. తేహి ఉప్పజ్జన్తా తీసు భవేసు ఏవ ఉప్పజ్జన్తి. తస్మా తేసం కామ రూపారూపావచరతాపత్తిదోసో దున్నివారో సియాతి. ఏవం నానాదోసయుత్తో హోతీతి. తస్మాస్స తథా అత్థం అగ్గహేత్వా ఏత్థావచరా ఏత్థ పరియాపన్నాతి భగవతా సంవణ్ణితేన పాళినయేనేవస్స అత్థో గహేతబ్బోతి. అయఞ్హేత్థ అత్థో. కామే అవచరతి పరియాపన్నభావేన తస్మిం అజ్ఝోగాహేత్వా చరతి పవత్తతీతి కామావచరన్తి. పరియాపన్నభావోచనామ అత్తనో ఆధారభూతేన తేన కామేన సహ సమానజాతిగోత్తనామతా సఙ్ఖాతేహి పరితోభాగేహి తస్మిం కామే ఆపన్నభావో అనుప్పవిట్ఠ భావో. అన్తోగధభావోతి వుత్తం హోతి. సోచ తథా పరియాపన్నభావో పరిగ్గాహినియా కామతణ్హాయ కతోతి దట్ఠబ్బో. ఏత్తావతా యేధమ్మా రూపారూపసత్తసన్తానభూతాపి మయ్హం ఏతేతి కామ తణ్హాయ పరిగ్గహితా కామే పరియాపన్నావ హోన్తి. తే కామావచరానామాతి సిద్ధా హోన్తి. రూపారూపా వచరేసుపి అయం నయో నేతబ్బో. తేసుపన రూపతణ్హా అరూపతణ్హాచ పరిగ్గాహినీ తణ్హా దట్ఠబ్బా.

యేపన ధమ్మా తిణ్ణం తణ్హానం పరిగ్గహవిముత్తా హోన్తి. తే తీసు భవేసు ఉప్పన్నాపి తత్ర అపరియాపన్నాఏవ హోన్తీతి లోకుత్తరా నామ జాతాతి వేదితబ్బా. ఏత్థచ పట్ఠానే ఆరుప్పే కామచ్ఛన్దం నీవరణం పటిచ్చ ఉద్ధచ్చనీవరణన్తిఆదినా అరూపసత్తసన్తానేపి కామచ్ఛన్దసఙ్ఖాతాయ కామతణ్హాయ ఉప్పత్తి వుత్తా. తస్మా రూపారూప భూమీసు ఉప్పన్నానం కామధమ్మానం పరిగ్గాహినీతణ్హా రూపారూపసత్తసన్తాన గతాపి దట్ఠబ్బా. పాళియం కామచ్ఛన్దనీవరణన్తి ఇదం నీవరణజాతికత్తా వుత్తం. న హి ఝానభూమీసు ఏకన్తనీవరణకిచ్చాని నీవరణాని సక్కా లద్ధున్తి. అత్ర కామభేదో వత్తబ్బో. ద్వేకామా కిలే సకామోచ, వత్థుకామోచాతి. తత్థ ఠపేత్వా రూపారూపరాగే అఞ్ఞో సబ్బోపి లోభో ఇమస్మిం చతుబ్భూమిపరిచ్ఛేదే కిలే సకామోనామ. ఠపేత్వాచ రూపారూపావచరధమ్మే అఞ్ఞే సబ్బేపి తీసు భూమీసు ఉప్పన్నా కామావచరధమ్మా వత్థుకామోనామాతి. యంపన అట్ఠసాలినియం సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా వత్థుకామోతి వుత్తం. తం మహానిద్దేసే నిద్దిట్ఠేన సుత్తన్తికపరియాయేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. న హి రూపారూపావచరధమ్మా అభిధమ్మే కామనామేన వుత్తా అత్థీతి. [కామావచరపదం]

౧౯. **రూపావచరం అరూపావచర**న్తి ఏత్థ రూపారూపసద్దా తాసు భూమీసు నిరుళ్హాతి దట్ఠబ్బా. అపిచ ద్వే భూమియో రూపభూమి, అరూపభూమీతి. తత్థ రుప్పనలక్ఖణం రూపం యత్థ నత్థి, సా చతుబ్బిధా భుమ్మి అరూపభూమినామ. సేసా సత్తవీసతివిధా భుమ్మి రూపభూమినామ. తత్థచ హేట్ఠా ఏకాదసవిధా భుమ్మి ఓళారికేన కామేన విసేసేత్వా కామ భూమీతి వుత్తా. ఉపరి సోళసవిధా భుమ్మి రూపభూమిఇచ్చేవ వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. యత్థపన తణ్హావా ఝానానివా రూపారూపసద్దేహి వుత్తాని. తత్థ నిస్సయస్సనామం నిస్సితే ఆరోపనవసేన నిస్సయోపచారో వేదితబ్బో. యత్థచ కామావచరాదిసద్దేహి భూమిఏవ వుత్తా. తత్థ నిస్సితస్స నామం నిస్సయే ఆరోపనవసేన నిస్సితో పచారోతి. యమేత్థ వత్తబ్బం, తం కామావచరపదే వుత్తనయమేవాతి. అయమేత్థ తేభూమక పరిచ్ఛేదే పాళిఅనుగతా పరమత్థదీపనా. యథాహ –

> కతమే ధమ్మా కామావచరా. హేట్ఠతో అవీచినిరయం పరియన్తం కరిత్వా ఉపరితో పరనిమ్మితవసవత్తీదేవే అన్తో కరిత్వా యం ఏతస్మిం అన్తరే ఏత్థావచరా ఏత్థ పరియాపన్నా ఖన్ధధాతుఆయతనా రూపా వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం. ఇమేధమ్మా కామావచరా. కతమే ధమ్మా రూపావచరా. హేట్ఠతో బ్రహ్మలోకం పరియన్తం కరిత్వా ఉపరితో అకనిట్ఠే దేవే అన్తో కరిత్వా యం ఏతస్మిం అన్తరే ఏత్థావచరా ఏత్థ పరియాపన్నా సమాపన్నస్సవా ఉపపన్నస్సవా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారిస్సవా చిత్తచేతసికా ధమ్మా, ఇమే ధమ్మా రూపావచరా. కతమే ధమ్మా అరూపావచరా. హేట్ఠతో ఆకాసానఞ్చాయతనుపగే దేవే పరియన్తం కరిత్వా ఉపరితో నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞా యతనుపగే దేవే అన్తో కరిత్వా యం ఏతస్మిం అన్తరే. ల. ఇమే ధమ్మా అరూపావచరాతి.

[౧౯] **టీకాసు** పన

> యథావుత్తం సువిసదం పాళినయం అగ్గహేత్వా అఞ్ఞథా వచనత్థాచ వినిచ్ఛయాచ ఏత్థ వుత్తా. సబ్బే తే సారతో న పచ్చేతబ్బాతి.

నను అట్ఠసాలినియమేవ తేచ అఞ్ఞేచ అత్థా వుత్తాతి. సచ్చం. భూతంపన సువిసదం పాళిఅనుగతం అత్థం ఠపేత్వా కింవిక్ఖేపేనాతి.

౨౦. **లోకుత్తర**న్తి ఏత్థ లుజ్జనపలుజ్జనట్ఠేన లోకో వుచ్చతి యథావుత్తో తేభూమకధమ్మో. యథాహ లుజ్జతి పలుజ్జతీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా లోకోతి వుచ్చతీతి. ఏవం సన్తే లోకుత్తరధమ్మానంపి నిబ్బానవజ్జానం లోకతాపత్తి సియా. కస్మా, తేసంపి లుజ్జనపలుజ్జనధమ్మత్తాతి. నసియా. యత్థ హి నిచ్చో ధువో సస్సతోతి మహాజనస్స మిచ్ఛాగాహో నివిసతి. తత్థేవ తస్స నివారణత్థం అయం లోకసమఞ్ఞా నియమీయతి. తస్మా సబ్బసో మిచ్ఛాగాహవిముత్తానం తేసం లోకతాపత్తి నత్థీతి వదన్తి. యేసంవా లుజ్జనంపలుజ్జనఞ్చ మహాజనస్స పాకటం. తేసఞ్ఞేవ లోకతాసిద్ధీతి నత్థి లోకుత్తరానం లోకత్తప్పసఙ్గోతి. లోకతో ఉత్తరతీతి లోకుత్తరం. మగ్గచిత్తం. తతో ఉత్తిణ్ణన్తి లోకుత్తరం. ఫలచిత్తం. నిబ్బానంపన ఇధ నలబ్భతీతి. ఉత్తరణఞ్చేత్థ తణ్హాత్తయగ్గాహ విముత్తియా తీసు లోకేసు అపరియాపన్నభావోయేవ. సోచ అపరియాపన్నభావో కేసం ధమ్మానం అధిట్ఠాన భూతోవియ గయ్హతీతి విసుం ఏకా చతుత్థీ అవత్థాభూమినామాతి.

చతుబ్భూమివిభాగస్స పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

౨౧. ఏవం చిత్తం భూమిభేదేన హీనపణీతా నుక్కమతో చతుధా నిద్దిసిత్వా ఇదాని తదేవ చతుబ్బిధం చిత్తం యథానిద్దిట్ఠక్కమేన విభజన్తో పథమం కామావచరచిత్తం. తత్థచ హీనం అసోభణచిత్తం. తత్థచ సబ్బహీనం అకుసలచిత్తం తావ దస్సేతుం **సోమనస్ససహ గత**న్తిఆదిమాహ. ఏత్థచ కామావచరచిత్తస్సపి అకుసలాహేతుక సహేతుకానుక్కమో హీన పణీతానుక్కమవసేన వుత్తోతి దట్ఠబ్బో.

[౨౦] విభావనియం పన

> ఉపరి వుచ్చమానానం బహూనం చిత్తానం సోభణసఞ్ఞాకరణసుఖత్థం అప్పకే పాపాహేతుకేయేవ పథమం దస్సేన్తోతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

తదత్థో హి యథావుత్తహీనాదిక్కమేనేవ సిద్ధోతి.

[౨౧] యఞ్చ **తత్థ**

> తేసు తేసుచ భవేసు గహితప్పటిసన్ధికస్స సత్తస్స ఆదితో వీథిచిత్తవసేన లోభసహగత చిత్తుప్పాదాన మేవ సమ్భవతో తేయేవ పథమన్తి వుత్తం. తంపి నయుజ్జతి.

ఆదితో వీథిచిత్తవసేన మనోద్వారా వజ్జనస్సేవ సబ్బపథమం ఉప్పజ్జనతోతి. అకుసలేసు పన లోభమూల చిత్తం బహుకఞ్చ హోతి. ద్వీహి వట్టమూలేహి యుత్తత్తా పధానం పాకటఞ్చ హోతీతి తదేవ పథమం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

౨౨. తత్థ సున్దరం మనోతి సుమనో. సినిద్ధచిత్తం. న హి అనవజ్జట్ఠేన సున్దరతా ఇధ యుత్తాతి. సున్దరం మనో ఏతస్సాభివా సుమనో. సినిద్ధచిత్తసమఙ్గీ పుగ్గలో. సుమనస్స భావో సోమనస్సం. మానసికసుఖవేదనాయేతం నామం. ఏత్థచ సుమనస్స భావోతి తస్మిం చిత్తే పుగ్గలేవా సుమనాభిధానస్సవా అయం సో సుమనోతి సుమనబుద్ధియావా పవత్తినిమిత్తన్తి అత్థో. భావోతి హి అభిధానబుద్ధీనం పవత్తినిమిత్తం వుచ్చతి. భవన్తి పవత్తన్తి అభిధానబుద్ధియో ఏతస్మిన్తి కత్వా. ఏతస్మిన్తి చ నిమిత్తే భుమ్మం. యథా నాగో దన్తేసు హఞ్ఞతేతి. యథా హి తత్థ అత్తనో దన్తనిమిత్తం దన్తయుత్తే నాగే హననప్పవత్తి హోతి, ఏవమిధపి తం వేదనానిమిత్తం వేదనాయుత్తే మనస్మిం పుగ్గలేవా అభిధానబుద్ధియో పవత్తన్తీతి. భవన్తి బుద్ధిసద్దా ఏతేనాతి

భావోతిచ వదన్తి. ఏతస్మాతి చ అపరే. సోమనస్సేన సహ ఏకతో గతం పవత్తన్తి సోమనస్ససహగతం. సోమనస్సవేదనాసమ్పయుత్తన్తి అత్థో. దస్సనం దిట్ఠి. సా పన సమ్మాదిట్ఠి, మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన దువిధా. ఇధ మిచ్ఛాదిట్ఠియుత్తా. అకుసలాధికారత్తా. దిట్ఠియేవ దిట్ఠిగతం. యథా గూథగతం ముత్తగతన్తి. దిట్ఠిగతేన సమం పకారేహి యుత్తన్తి **దిట్ఠిగత సమ్పయుత్తం**. దిట్ఠిగతేన ఏకుప్పాదతాదీహి పకారేహి సమం ఏకీభూత మివ యుత్తం సంసట్ఠన్తి అత్థో. **అసఙ్ఖారికమేకం ససఙ్ఖారికమేక**న్తి ఏత్థ సఙ్ఖారోతి పుబ్బాభిసఙ్ఖారో. సోచ దువిధో పయోగో, ఉపాయోచాతి. తత్థ ఆణత్తియావా అజ్ఝేసనాయవా తజ్జేత్వా వా ఇదం కరోహీతి పరేహి కతో కాయవచీపయోగో పయోగోనామ. ఆణత్తాదినాపన వినావ కమ్మస్స కరణత్థం తం తం ఉపాయం పరే ఆచిక్ఖన్తి. అకరణే ఆదీనవం కరణేచ ఆనిసంసం దస్సేన్తి, కతికంవా కరోన్తి, దణ్డంవా ఠపేన్తి, సయమేవ వా తం తం కారణం అనుస్సరతి, పచ్చవేక్ఖతి. ఏవమాదినా నయేన ఉపాయో అనేకవిధో. సో దువిధోపి ఇధ సఙ్ఖారో నామ. సఙ్ఖరోతి అత్తనో పకతియా కాతుం అనిచ్ఛమానం చిత్త సన్తానం అకాతుం అదత్వా కరణత్థాయ సంవిదహతి తస్మిం తస్మిం కమ్మే పయోజేతీతి కత్వా. యోపన పచ్చయగణో తేన సఙ్ఖారేన విరహితో హోతి. సో అసఙ్ఖారో. యోపన తేనసహితో హోతి. సో ససఙ్ఖారోతి. వుత్తఞ్హేతం అట్ఠకథాయం –

> సహ సఙ్ఖారేనాతి ససఙ్ఖారో. తేన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన సఉపాయేన పచ్చయగణేనాతి అత్థోతి.

ఏత్థచ పచ్చయగణోతి ఆరమ్మణాదికో సాధారణో పచ్చయ గణో అట్ఠకథాయం వుత్తో. అసాధారణోపన కుసలకమ్మేసు సప్పురిసుపనిస్సయాదికో అకుసలకమ్మేసు అసప్పురిసుపనిస్సయాదికో పచ్చయగణో విసేసేత్వా యోజేతుం యుత్తో. సోపన యదా దువిధేన సఙ్ఖారేన వినా సయమేవ చిత్తం అసంసీదమానం కత్వా ఉట్ఠాపేతి సముట్ఠాపేతి, తదా సోఅసఙ్ఖారోనామ. యదాపన తేన వినా సయమేవ చిత్తం ఉట్ఠాపేతుం సముట్ఠాపేతుం నసక్కోతి, సఙ్ఖారం సహాయం లభిత్వావ సక్కోతి, తదా సో ససఙ్ఖారోనామ. ఇతి అసఙ్ఖారో ససఙ్ఖారోతిచ ఇదం పచ్చయ గణస్సేవ నామం. న చిత్తస్స. చిత్తంపన అసఙ్ఖారేన సుద్ధేన పచ్చయగణేన ఉప్పన్నం అసఙ్ఖారికం. ససఙ్ఖారేన పచ్చయగణేన ఉప్పన్నం ససఙ్ఖారికం, ఉప్పన్నత్థే హి అయం ఇకపచ్చయోతి. యస్మిం సమయే అకుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి సోమనస్ససహగతం దిట్ఠిగతసమ్పయుత్తం ససఙ్ఖారేనాతి హి పాళియం వుత్తన్తి. ఏత్థచ ససఙ్ఖారేన పచ్చయగణేన ఉప్పన్నం హోతీతి యోజేతబ్బన్తి. అయమేత్థ అసఙ్ఖారికససఙ్ఖారికపదేసు పరమత్థదీపనా.

[౨౨] టీకాసు పన

> ఇమమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా చిత్తమేవ అసఙ్ఖారం ససఙ్ఖారన్తి చ గహేత్వా యం వుత్తం, "నత్థి సఙ్ఖారో అస్సాతి అసఙ్ఖారం. తదేవ అసఙ్ఖారికం. సహ సఙ్ఖారేన వత్తతీతి ససఙ్ఖారం. ససఙ్ఖారమేవ ససఙ్ఖారికన్తి చ. సో యస్స నత్థి. తం అసఙ్ఖారం. తదేవ అసఙ్ఖారికం. సఙ్ఖారేన సహితం ససఙ్ఖారి కన్తి చ". సబ్బమేతం న యుజ్జతియేవ.

[౨౩] యఞ్చ **విభావనియం**

> సఙ్ఖరోతి చిత్తం తిక్ఖభావసఙ్ఖాతమణ్డనవిసేసేన సజ్జేతి. సఙ్ఖరీయతివా తం ఏతేన యథావుత్తనయేన సజ్జీయతీతి సఙ్ఖారోతి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి ససఙ్ఖారికపి చిత్తం తిక్ఖంనామ సియాతి.

[౨౪] యఞ్చ **తత్థ**

"సో పన అత్తనో పుబ్బభాగప్పవత్తే చిత్తసన్తానేచేవ పరసన్తానేచ పవత్తతీతి తం నిబ్బత్తితో చిత్తస్స తిక్ఖభావ సఙ్ఖాతో విసేసోవ ఇధ సఙ్ఖారోతి" వుత్తం. తంపి అసఙ్ఖారిక ససఙ్ఖారికపదానం వచనత్థేసు విరజ్ఝిత్వా తదను రూపస్స సఙ్ఖారస్స పరికప్పనావసేన వుత్తత్తా నయుత్తమేవ.

[౨౫] ఏతేన

పుబ్బప్పయోగసమ్భూతో, విసేసో చిత్తసమ్భవీ;
సఙ్ఖారో తం వసేనేత్థ, హోత్యాసఙ్ఖారికాదితాతి.

సాధకగాథాపి పటిక్ఖిత్తా హోతీతి.

[౨౬] యఞ్చ **తత్థ**

"అథవా, ససఙ్ఖారికం అసఙ్ఖారికన్తి చే తం కేవలంసఙ్ఖారస్స భావాభావం సన్ధాయ వుత్తం. నతస్స సహపవత్తిసబ్భా వా భావతోతి. భిన్నసన్తానప్పవత్తినోపి సఙ్ఖారస్స ఇధమత్థితాయ తం వసేన నిబ్బత్తం చిత్తం సఙ్ఖారో అస్స అత్థీతి ససఙ్ఖారికం. సలోమకో సపక్ఖకోత్యాదీసువియ సహ సద్దస్స విజ్జమానత్థపరిదీపనతో. తబ్బిపరీతమ్పన తదభావతో వుత్తనయేన అసఙ్ఖారిక"న్తి వుత్తం. తంపి పాళిఅట్ఠకథాసిద్ధం ఉజుం విసదం అత్థం ముఞ్చిత్వా అత్తనో పరికప్పనా వసేన వుత్తత్తా న గహేతబ్బమేవ.

ఏత్థచ అత్తనో ఇచ్ఛాయ వినా పరేసం ఆణత్తియావా అజ్ఝేసనాయవా యాచనాయవా పవత్తితం చిత్తం పయోగసముట్ఠితం నామ. తథా అత్తనో ఇచ్ఛాయ వినా పరేసం భయేనవా లజ్జాయవా గారవేనవా కథికాయవా దణ్డభయేనవా పవత్తితం ఉపాయసముట్ఠితం నామ. సయమేవవా అత్తనో లీనం చిత్తం ఞత్వా తేన తేన ఉపాయేన అత్తానం ఓవదిత్వావా తం తం ఉపాయం అనుస్సరిత్వావా పవత్తితం చిత్తం ఉపాయసముట్ఠితం నామ. ఇదఞ్చ నయదస్సనమేవాతి. దిట్ఠిగతేన విప్పయుత్తం **దిట్ఠిగతవిప్పయుత్తం**. ఉదాసినభావేన పేక్ఖతి అనుభవనాకారేన ఆరమ్మణం పస్సతీతి **ఉపేక్ఖా**. ఉపపత్తితో యుత్తితో ఇక్ఖతి పస్సతీతివా ఉపేక్ఖా. యథాహి సోమనస్స దోమనస్సాని ఆరమ్మణం అధిమత్తతో పస్సన్తి. యతో సోమనస్సితో పుగ్గలో తేన ఆరమ్మణేన వియోగే వికారపత్తో హోతి. దోమనస్సితోచ తేన ఆరమ్మణేన సంయోగే వికారపత్తో హోతి. న తథా అయం, అయం పన యుత్తితోవ పస్సతి న ఆరమ్మణసంయోగ వియోగహేతు పుగ్గలం వికారం పాపేతీతి. కేచిపన ఉపపత్తితో యుత్తితో ఇక్ఖతీతి ఇదం ఇధ నసమ్భవతి. న హి అకుసలం యుత్తరూపం నామ హోతీతి వదన్తి. ఉపేక్ఖాయ సహగతన్తి సమాసో.

౨౩. ఏత్థచ కిఞ్చాపి ఫస్సాదయో వితక్కాదయో మోహాదయోచ ధమ్మా ఇమినా సకలేన అట్ఠవిధేన చిత్తేన సహ గతా సమ్పయుత్తాచ హోన్తి, న పన తే వేదనావియ సయంపి భేదవన్తా హోన్తి. నచ దిట్ఠిసఙ్ఖారానం వియతేసం ఇమస్మిం చిత్తే కత్థచి హోన్తి కత్థచినహోన్తీతి అయం వికప్పో అత్థి. తస్మాతే ఇమస్సచిత్తస్స భేదకరా నహోన్తీతి ఇధ నగహితాతి దట్ఠబ్బా. లోభోపన అఞ్ఞోహి ఇమస్స అట్ఠవిధస్స భేదకరో హోతి. వేదనాదిట్ఠి సఙ్ఖారాచ ఇమస్స అఞ్ఞమఞ్ఞస్స భేదకరా హోన్తీతి తేఏవ

ఇధ గహితాతి దట్ఠబ్బా. నను పీతి మాన థినమిద్ధానిపి భేదకరాని హోన్తీతి తానిపి ఇధ సపీతికం అపీతికన్తి మానసమ్పయుత్తం మానవిప్పయుత్తన్తి థినమిద్ధసమ్పయుత్తం థినమిద్ధవిప్పయుత్తన్తి చ గహేతబ్బా నీతి. న. తేసు హి సోమనస్సే గహితే పీతి గహితావ హోతి. ఇతరానిచ తీణి అనియతయోగీనిచ హోన్తి, యేవాపన కానిచాతి నగహితానీతి.

[౨౭] విభావనియం పన

> ఫస్సాదివితక్కాదిమోహాదిధమ్మా ఇతో అఞ్ఞోహిపి చిత్తే హి యుత్తా హోన్తీతి నతే అఞ్ఞోహి ఇమస్స విసేసం కరోన్తి. తస్మా తే ఇధ న గహితాతి ఇమినా అధిప్పాయేన యం వుత్తం "కస్మా పనేత్థ అఞ్ఞేసుపి ఫస్సాదీసు సమ్పయుత్తధమ్మేసు విజ్జమానేసు సోమనస్ససహగతాదిభావోవ వుత్తోతి. సోమనస్సాదీనమేవ అసాధారణ భావతోతి. ఫస్సాదయోహి కేచి సబ్బచిత్త సాధారణా కేచి కుసలాది సాధారణా. మోహాదయోచ సబ్బా కుసలసాధారణాతి న తేహి సక్కా చిత్తం విసేసేతు"న్తి. తం విచారేతబ్బం.

ఏవఞ్హి సతి సోమనస్సుపేక్ఖా సఙ్ఖారాపి అఞ్ఞేసు దిస్సన్తీతి తేపి అఞ్ఞేహి ఇమస్స విసేసం నకరోన్తి. తస్మా తేపి ఇధ నగహేతబ్బా సియున్తి.

౨౮. ఏత్థచ సోమనస్సప్పటిసన్ధికతా, అగమ్భీరప్పకతితా, ఇట్ఠారమ్మణసమాయోగో, బ్యసనముత్తిచ సోమనస్సస్స కారణం. సోమనస్సప్పటిసన్ధికోహి సదా భవఙ్గసోమనస్సేన పరిభావిత సన్తానో హోతీతి తస్స చిత్తం ఉప్పజ్జమానం యేభుయ్యేన సోమనస్ససహగతం ఉప్పజ్జతీతి. అగమ్భీరప్పకతికోచ హీనజ్ఝాసయో అప్పకంపి మహన్తం మఞ్ఞతి. హీనంపి పణీతం మఞ్ఞతి. తస్మా తస్సపి చిత్తం ఉప్పజ్జమానం యేభుయ్యేన సోమనస్ససహగతం హోతీతి. ఇట్ఠారమ్మణసమాయోగోతి అత్తనా ఇచ్ఛితేన హీనేనవా పణీతేనవా ఆరమ్మణేన సమాయోగో. బ్యసనముత్తీతి ఞాతిబ్యసనాదితో ముత్తి. ఉపేక్ఖాపటిసన్ధికతా, గమ్భీరప్పకతితా, మజ్ఝత్తారమ్మణసమాయోగో, బ్యసనముత్తిచ ఉపేక్ఖాయ కారణం. ఏత్థచ గమ్భీరప్పకభితానామ మహజ్ఝాసయతా. తాదిసో హి పుగ్గలో మహన్తంపి అప్పకం మఞ్ఞతి, పణీతంపి హీనం మఞ్ఞతీతి. దిట్ఠజ్ఝాసయతా, దిట్ఠివిపన్నపుగ్గలసేవనా, సద్ధమ్మవిముఖతా, మిచ్ఛావితక్కబహులతా, అయోనిసో ఉమ్ముజ్జనఞ్చ దిట్ఠియా కారణం. తత్థ దిట్ఠజ్ఝాసయతాతి కాణారిట్ఠస్సవియ సునక్ఖత్తస్సవియచ పురిమభవే దిట్ఠి గతికభావేన ఆగతత్తా ఇమస్మిం భవేపి సస్సతుచ్ఛేదాసయ భావో. సద్ధమ్మవిముఖతాతి చిరంపి కాలం సద్ధమ్మేన వినా ఆగతతా. మిచ్ఛావితక్కబహులతాతి అత్తనో అవిసయేసు సబ్బఞ్ఞువిసయేసు ఠానేసు అత్తనో పమాణం అజానిత్వా చిన్తాపసుతవసేన మిచ్ఛావితక్కబహులభావో. అయోనిసో ఉమ్ముజ్జనన్తి అత్తనాదిట్ఠకారణమేవ సారతో సచ్చతో ఉమ్ముజ్జనం. తబ్బిపరీతేన దిట్ఠివిప్పయుత్తకారణం వేదితబ్బం. అసఙ్ఖారికకమ్మజనితప్పటిసన్ధి కతా, కల్లకాయ చిత్తతా, ఖన్తి బహులతా, పురిసకారేసు దిట్ఠానిసంసతా, కమ్మప్పసుతతా, ఉతుభోజనాది సప్పాయ లాభోతి ఇదం అసఙ్ఖారికకారణం. తత్థ ఖన్తిబహులతాతి సీతుణ్హాదీనం ఖమనబహులతా. పురిసకారేసూతి పురిసేహి కత్తబ్బేసు కమ్మేసు. కమ్మప్పసుతభాతి కమ్మేసు చిణ్ణవసితా. తబ్బిపరీ తేన ససఙ్ఖారికకారణం వేదితబ్బం. ఇమేసంపన చిత్తానం ఉప్పత్తి విధానం విసుద్ధిమగ్గే గహేతబ్బం. అట్ఠపీతి పిసద్దేన నేసం లబ్భమానకమ్మపథభేదతో కాల సన్తానా రమ్మణాది భేదతోచ అనేకవిధత్తం సమ్పిణ్డేతీతి.

లోభమూలచిత్తస్స పరమత్థదిపనా నిట్ఠితా.

౨౩. **దోసమూలచిత్తే** దుట్ఠుమనోభి దుమ్మనో. విరూపం చిత్తం. దుట్ఠుమనో ఏతస్సాతివా దుమ్మనో. విరూపచిత్తసమఙ్గీపుగ్గలో. దుమ్మనస్స భావో **దోమనస్సం**. మానసికదుక్ఖవేదనాయేతం అధివచనం. సా హి అత్తనా సహగతే చిత్తేవా తం సమఙ్గీపుగ్గలేవా దుమ్మనా భిధానస్సవా అయం సో దుమ్మనోతి దుమ్మనబుద్ధియావా పవత్తినిమిత్తం హోతీతి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. దోమనస్సేన సహ గతన్తి సమాసో. పటిహఞ్ఞతీతి **పటిఘో**. దోసో. సోహి ఉప్పజ్జమానో సమ్పయుత్తధమ్మేపి పటిహనతి. లూఖే సన్తత్తే కరోతి. అత్తనో వత్థుమ్పి పటిహనతి. హదయప్పదేసం దహతి. తం పుగ్గలం దుమ్ముఖం కరోతి, అత్తనో ఆరమ్మణంపి పటిహనతి. తం బాధయ మానో గణ్హాతి. తస్మా పటిఘోతి వుచ్చతీతి.

౨౬. ఏత్థ సియా. సఙ్ఖారో తావ ఇమస్స చిత్తస్స భేద కరోతి తస్స ఇధ గహణం యుత్తం. వేదనా పటిఘాపన భేదకరా న హోన్తీతి తే ఇధ న గహేతబ్బాతి. వుచ్చతే, దోమనస్సగ్గహణం తావ ఇమస్స చిత్తస్స కదాచి అఞ్ఞవేదనాయోగతా పసఙ్గనివత్తనత్థన్తి. యదాహి రాజానో హసమానాయేవ చోరవధం పేసేన్తి. యదాచ జనా అత్తనో వేరీనం మరణే తుట్ఠిం పవేదేన్తి. మరణం అభినన్దన్తి. యదాచ బాలజనా హసమానావ మిగపక్ఖినో మారేన్తి. తదా ఇదం సుఖో సోమనస్సేన యుత్తన్తి అత్థేవ పసఙ్గో. ఉపేక్ఖాయోగేపన వత్తబ్బమేవ నత్థి. తప్పసఙ్గనివత్తనత్థం దోమనస్సగ్గహణన్తి. పటిఘగ్గహణంపి అఞ్ఞధమ్మసమ్పయుత్తతా పసఙ్గనివత్తనత్థం. తథాహి యే నత్థికాహేతుకా కిరియమిచ్ఛా దిట్ఠికా పాణవధే అపుఞ్ఞంనామ నత్థీతి గణ్హన్తి. యేచ మనుస్సపాణ వధేఏవ అపుఞ్ఞం హోతి, తిరచ్ఛానగతపాణవధే అపుఞ్ఞం నత్థీతి గణ్హన్తి. యేచ పాణవధం కత్వా యఞ్ఞం యజన్తానం మహన్తం పుఞ్ఞం హోతి, దిబ్బసంవత్తనికన్తి గణ్హన్తి. తే సక్కాయదిట్ఠియా విస్సట్ఠా పాణవధం సయంవా కరోన్తి. అఞ్ఞేవా పేసేన్తి. తదా ఇదం దిట్ఠియాపి సమ్పయుత్తం సియాతి పసఙ్గో హోతియేవ. యేపన సమ్మాదిట్ఠికేసు బాలా అబ్యత్తా, తే కదాచి తేసం మిచ్ఛాదిట్ఠికానం లద్ధిం గహేత్వా పాణం వధన్తా ఆదితో వేమతికజాతావ హోన్తి. తదాతేసం ఇదం విచికిచ్ఛాయపి యుత్తం సియాతి పసఙ్గో హోతి. తప్పసఙ్గ నివత్తనత్థం పటిఘగ్గహణన్తి. ఇతరథా పురిమ చిత్తస్స లోభసహగతభావోవియ ఇమస్స పటిఘసమ్పయుత్తభావో చూళనిగమేనేవ సిద్ధోతి తేసం గహణం నిరత్థకం సియాతి. ఏత్థచ ఇస్సామచ్ఛరియకుక్కుచ్చానం థినమిద్ధస్సచ అగ్గహణం పురిమచిత్తే మానథినమిద్ధనయేన వేదితబ్బం. అయమేత్థ పరమత్థదీపనా.

[౨౮] విభావనియం పన **మహాటీకాయఞ్చ**

"అసాధారణ ధమ్మవసేన చిత్తస్స ఉపలక్ఖణత్థం దోమనస్సగ్గహణ"న్తి వుత్తం. తత్థ అసాధారణధమ్మవసేనాతి ఇదం తావ నయుజ్జతి.

[౨౯] సతిపి ఇమస్స సోమనస్సుపేక్ఖాసహగతభావే అనఞ్ఞసాధారణేనేవ దోమనస్సేన ఇమస్స ఉపలక్ఖణత్థన్తి అత్థస్స ఆపజ్జనతో. యథాతం సతిపి పురిమస్స ఇమస్సచ చిత్తస్స మోహసహగతభావే అనఞ్ఞసాధారణేనేవ లోభేన పటిఘేనచ ఉపలక్ఖణత్థం లోభసహగతపటిఘ సమ్పయుత్తగ్గహణన్తి. ఉపలక్ఖణత్థన్తి చ న వత్తబ్బం.

ఏవఞ్హి సతి పాకటేన దోమనస్సేన అపాకటానం అఞ్ఞవేదనా నంపి ఇధ లద్ధభావం ఉపలక్ఖేతీతి ఆపజ్జతి. యథా లద్ధాతపత్తో రాజకుమారోతి.

[౩౦] యఞ్చ **విభావనియం**

“పటిఘసమ్పయుత్తభావోపన ఉభిన్నం ఏకన్త సహచారితా దస్సనత్థం వుత్తో”తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

ఇమస్స చూళనిగమేనేవ తదత్థసిద్ధితోతి.

౨౭. ఏత్థచ దోసజ్ఝాసయతా, అగమ్భీరప్పకతితా, అప్పస్సుకతా, ఆఘాతవత్థుసమాయోగోవా, అనిట్ఠారమ్మణసమాయో గోవా దోమనస్సస్స పటిఘస్సచ కారణం. తత్థ దోస బహుల భావతో ఆగతవసేన దోసజ్ఝాసయతా దట్ఠబ్బా. అగమ్భీరప్పకతితా హీనజ్ఝాసయతా. అప్పస్సుతస్సచ అనిట్ఠ లోక ధమ్మేహిఫుట్ఠస్స తంకుతేత్థలబ్భాతి పచ్చవేక్ఖనా నత్థీతి. ఇమేసమ్పి ద్విన్నం ఉప్పత్తివిధానం విసుద్ధిమగ్గే గహేతబ్బం. పిసద్దస్స అత్థోపి వుత్తనయోఏవాతి.

దోసమూలచిత్తస్స పరమత్థదిపనా నిట్ఠితా.

౨౮. **మోహమూలచిత్తే** విచికిచ్ఛుద్ధచ్చానం పదత్థో ఉపరి ఆగమిస్సతి. యస్మాపన ఇదం చిత్తం మూలన్తరవిరహేన లద్ధోకాసేన సుట్ఠుబలవన్తేన మోహేనచేవ సంసప్పమానవిక్ఖిపమానేహి విచికిచ్ఛుద్ధచ్చేహి చ యుత్తం హోతి. తస్మా ఇధ వేదనాపి ఆరమ్మణం అధిమత్తతో అనుభవితుం న సక్కోతీతి ఉపేక్ఖావేదనావ యుత్తా హోతి. ఏవం సన్తేపి ఇదం చిత్తం సోమనస్స దోమనస్స సహగతానంపి అనన్తరే ఉప్పజ్జతి. తస్మా తదుభయవేదనాహిపి ఇదం యుత్తం సియాతి పసఙ్గో హోతీతి తప్పసఙ్గనివత్తనత్థం ఇధ ఉపేక్ఖాగహణం కతం. అనఞ్ఞచిత్తసాధారణేన ధమ్మేన చిత్తస్స నియమనత్థం విచికిచ్ఛాగహణం. ఉద్ధచ్చం పన సబ్బాకుసలేసు యుత్తంపి ఇధ లద్ధోకాసం హుత్వా సుట్ఠు బలవం హోతీతి దస్సనత్థం ఇధేవ గహితన్తి దట్ఠబ్బం. తేనేవహి ధమ్మసఙ్గణియం ధమ్ముద్దేసవారే ఉద్ధచ్చం అఞ్ఞేసు పాపచిత్తేసు సరూపతో అనుద్ధరిత్వా యేవాపనకభావేనేవ వుత్తం. ఇమస్మిం అన్తిమచిత్తేఏవ సరూపతో ఉద్ధటన్తి దట్ఠబ్బం. యస్మాచ ఇదంచిత్తద్వయం సత్తానం పకతిసభావభూతన్తి పయోగేన వా ఉపాయేన వా కేనచి ఉప్పాదేతబ్బం నామ నత్థి. సబ్బకాలమ్పి భవఙ్గచిత్తంవియ అనోసక్కమానం అసంసీదమానం అకిచ్చేన అకసిరేన పవత్తతి. తస్మా ఏకన్తేన అసఙ్ఖారికమేవ హోతీతి కత్వా ఇధ సఙ్ఖారభేదో న గహితోతి దట్ఠబ్బం. తేనేవచ పాళియంపి పురిమచిత్తేసువియ ఇధ ససఙ్ఖారేనాతి దుతీయచిత్తవారో నవుత్తోతి. అయమేత్థ పరమత్థదీపనా.

[౩౧] **విభావనియం** పన

ఇమాని ద్వే చిత్తాని అతిసమ్ముళ్హతాయ అతిచఞ్చలతాయ చ సబ్బత్థపి రజ్జనదుస్సనరహితాని హోన్తి. తస్మా ఉపేక్ఖా సహగతానేవ పవత్తన్తీతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

రజ్జన సహితానంపి లోభమూల చిత్తానం ఉపేక్ఖా యోగస్స దిట్ఠత్తాతి.

[౩౨] యఞ్చ తత్థ **మహాటీకాయఞ్చ**

“తతోయేవచ సభావతిక్ఖతాయ ఉస్సాహేతబ్బతాయచ అభావతో సఙ్ఖారభేదోపి నేసం నత్థీ”తి వుత్తం. తత్థ సభావతిక్ఖతాయ అభావతోతి ఇమినా ఇమస్స అసఙ్ఖారికభావం పటిక్ఖిపతి. ఉస్సాహేతబ్బతాయ అభావతోతి ఇమినా ససఙ్ఖారికభావం పటిక్ఖిపతి. తదుభయే పన ఇదం చిత్తద్వయం సబ్బసో సఙ్ఖారవిముత్తం హోతీతి దస్సేతి. తం అట్ఠకథాయపి తావ న సమేతి.

పటిచ్చసముప్పాదవిభఙ్గఅట్ఠకథాయఞ్హి సఙ్ఖారభేదేన అవిజ్జాయ దువిధభావోవ వుత్తో. యదిచ ఇదంద్వయం సఙ్ఖారముత్తం సియా. ఏవం సతి ఇధ మోహోపి సఙ్ఖారముత్తో సియా. నోచ అవిజ్జాయేవాతి తివిధభావోవ అవిజ్జాయ తత్థ వత్తబ్బో. నచ వుత్తోతి. ఏవం తావ అట్ఠకథాయ నసమేతి.

[౩౩] యస్మాచ ఇధ తిక్ఖభావోనామ వినా సఙ్ఖారేన కేవలం పకతి పచ్చయ గణ వసేనేవ పవత్తనసమత్థతా వుచ్చతి. ఇదఞ్చ చిత్తం తథేవ పవత్తతి. తస్మా ఇదం సభావతిక్ఖం న హోతీతి న సక్కా వత్తున్తి.

లద్ధోకాసేన మోహేన సుట్ఠు ముయ్హన్తీతి మోహమూహానీతి వత్తబ్బే నిరుత్తనయేన మోమూహానీతి వుత్తం.

౨౮. ఇచ్చేవన్తిఆది మహానిగమనం. తత్థ **ఇచ్చేవ**న్తి ఇతి ఏవం. నిపాతసముదాయో హేస. పచ్ఛిమోవా ఏవం సద్దో పురిమస్స ఇతిసద్దస్స అత్థవచనో. ఇచ్చేవన్తివా విసుం ఏకో నిపాతో. సబ్బథాపి ఇమినా సోమనస్ససహగతన్తిఆదినా వుత్తప్పకారే నాతి అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇదఞ్చ ద్వాదసాతి ఏత్థ విసేసనం వేదితబ్బం. **సబ్బథాపీ**తి ధమ్మసఙ్గణీయం వుత్తేన పకారేనాపి ద్వాదసేవ. విభఙ్గే విభత్తేన పకారేనాపి ద్వాదసేవ. ధాతుకథాదీసు వుత్తేన పకారేనాపి ద్వాదసేవ. తేసు తేసు సుత్తన్తేసు వుత్తేన పకారేనాపి ద్వాదసేవ. కాలదేస సన్తానాది భేదభిన్నేన పకారేనాపి ద్వాదసేవ. కథం ద్వాదసేవాతి. ఇచ్చేవం ద్వాదసేవాతి యోజేతబ్బం.

[౩౪] విభావనియం పన

హేట్ఠా వుత్తో సమ్పయోగాది ఆకారోవ విభావితో. సోపన ఇచ్చేవన్తి ఇమినావ సిద్ధోతి.

అకుసలచిత్తానీతి కుసలపటివిరుద్ధసభావత్తా ఏవం లద్ధనా మాని చిత్తాని. ఏత్థచ ఏకన్తేన సద్ధాదయోఏవ కుసలానామ. మోహాదయోఏవ అకుసలా నామ. చిత్తంపన ఫస్సాదయో వియ అఞ్ఞసమానమేవ హోతి, న హి ఆరమ్మణ విజాననంవా ఏకన్తేన ముయ్హనాదివియ సావజ్జంవా హోతి. సద్దహనాదివియ అనవజ్జంవాతి. తంపన అకుసలేహి యుత్తం అకుసలన్తి వుచ్చతి. కుసలేహి యుత్తం కుసలన్తి. సద్ధాదీనంపన మోహాదీనఞ్చ పటివిరుద్ధభావో యథాక్కమం పహాయకపహాతబ్బభావేన వేదితబ్బో. అకుసలధమ్మాహి దుబ్బలా హోన్తి. సువణ్ణప్పటిరూపకావియ ఫేగ్గుభూతా అభావనారహా పునప్పునం ఆసేవీయమానాపి చఞ్చలన్తియేవ విక్కిరన్తియేవ. నియామం ఓక్కమన్తాపి ఏకస్మింభవే ఏవ అపాయభాగితాయ ఓక్కమన్తి. నపన కుసలమూలాని సబ్బసో పచ్ఛిన్దిత్వా సత్తే వట్టసోతనియతే కాతుం సక్కోన్తి. కుసలధమ్మాపన బలవన్తా హోన్తి. జాతిసువణ్ణావియ సారభూతా భావనారహా పునప్పునం ఆసేవీయమానా ధిరతరపత్తా లోకియేసు యావ ఇద్ధివిధానా లోకుత్తరేసుచ యావ అరహత్తమగ్గా వుద్ధివిరుళ్హీధమ్మా హోన్తి. నియామం ఓక్కమన్తా అపాయసోతంవా వట్టసో తంవా సబ్బసో సముచ్ఛిన్దిత్వా అనుపాదిసేసనిబ్బానభాగితాయ ఓక్కమన్తి. తస్మా కుసల ధమ్మాఏవ పహాయకానామ. ఇతరేపన పహాతబ్బాఏవ నామాతి వేదితబ్బా. అపిచ కుసలధమ్మానామ అన్తమసో ఆలోపభిక్ఖా దానమత్తాపి లోకేభేసజ్జవిధానానివియఅకుసలప్పహానాయ ఏవ పణ్డితేహిపఞ్ఞపీయన్తి కరీయన్తి చ, తస్మా తేఏవ పహాయకా. అకుసలధమ్మాపన లోకే నానారోగజాతియోవియ సకలలోకస్స పకతిసభావభూతాఏవ హోన్తీతి తే పహాతబ్బాఏవాతి. సమన్తతో అనవసేసతో ఆదియింసు గణ్హియింసూతి సమత్తాని. అపిచ **సమత్తానీ**తి నిట్ఠితాని పరిపుణ్ణానివా. **అట్ఠధాతి**ఆదిసఙ్గహగాథా. లోభోమూలం ఏతేసన్తి సమాసో. **ద్వాదసా కుసలా సియు**న్తి ఏత్థ సియున్తి నిపాతపదం ఇధ దట్ఠబ్బం. అకుసల చిత్తాని ద్వాదస భవన్తీతి అత్థో.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ అకుసలచిత్తస్స

పరమత్థదిపనా నిట్ఠితా.

౩౧. ఏవం సబ్బనిహీనం అకుసలం సఙ్గహేత్వా ఇదాని అహేతుకం సఙ్గణ్హన్తో తత్థచ సబ్బనిహీనం అకుసలవిపాకం తావ దస్సేతుం ఉపేక్ఖాసహగతన్తిఆదిమాహ.

[౩౧] విభావనియం పన

తం అకుసల విపాకత్తాయేవ అకుసలానన్తరం పథమం దస్సితన్తి అధిప్పాయేన యం వుత్తం "తేసం అకుసలవిపాకా దివసేన తివిధభావేపి అకుసలానన్తరం అకుసలవిపాకేయేవ విభజితు"న్తి. తం న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి కుసలవిపాకానిపి కుసలా నన్తరేఏవ వత్తబ్బాని సియున్తి.

౩౧. చక్ఖుసోతాదీనం పదత్థో ఉపరి ఆగమిస్సతి. విజానాతీతి **విఞ్ఞాణం**. యథాహ-విజానాతి విజానాతీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మావిఞ్ఞాణన్తి వుచ్చతీతి. చక్ఖుం నిస్సితం విఞ్ఞాణం **చక్ఖువిఞ్ఞాణం**. చక్ఖునావా పచ్చయభూతేన జనితం విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం. కమ్మేనవా చక్ఖుస్స ఉపనీతం విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం. చక్ఖుతోవా జాతం విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం. చక్ఖుస్సవా ఇన్ద్రియభావేన సామి భూతస్స విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం. చక్ఖుస్మింవా ఉప్పన్నంవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణం. ఏసనయో సోతవిఞ్ఞాణాదీసుపి. పాళియంపన మహా తణ్హాసఙ్ఖయసుత్తే –

సేయ్యథాపి భిక్ఖవే కట్ఠఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. కట్ఠగ్గీత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. సకలికఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. సకలి కగ్గీత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. తిణఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. తిణగ్గీ త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. గోమయఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. గోమయగ్గీత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. థుసఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. థుసగ్గీత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. సఙ్కారఞ్చ పటిచ్చ అగ్గి జలతి. సఙ్కారగ్గీత్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. ఏవమేవఖో భిక్ఖవే చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపేచ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. చక్ఖువిఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. సోతఞ్చ పటిచ్చ సద్దే చ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. సోతవిఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. ఘానఞ్చ పటిచ్చ గన్ధేచ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. ఘానవిఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. జివ్హఞ్చ పటిచ్చ రసేచ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. జివ్హావిఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. కాయఞ్చ పటిచ్చ ఫోట్ఠబ్బేచ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. కాయవిఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. మనఞ్చ పటిచ్చ ధమ్మేచ ఉప్పజ్జతి విఞ్ఞాణం. మనో విఞ్ఞాణన్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి వుత్తం.

తథాతి ఇమినా ఉపేక్ఖాసహగతన్తి పదం ఆకడ్ఢతి. దుక్ఖయతీతి **దుక్ఖం**. సమ్పయుత్తధమ్మే తం సమఙ్గిపుగ్గలంవా బాధతి హింసతీతి అత్థో. దుట్ఠువా ఖనతి కాయికసుఖన్తి దుక్ఖం. దుక్కరేనవా ఖమితబ్బన్తి దుక్ఖం. దుక్కరం ఓకాసదానం ఏతస్సాతివా దుక్ఖం. కాయికదుక్ఖవేదనాయేవ నామం. సుట్ఠు పటిముఖఞ్చ ఇచ్ఛతీతి **సమ్పటిచ్ఛనం**. సుట్ఠూతి అముఞ్చమానం. పటిముఖన్తి అనఞ్ఞాపేక్ఖం. ఇచ్ఛతీతి కామేతి అభినన్దతి పటిగ్గణ్హాతి. తేనేవహి భాసితం అభినన్దున్తి ఏత్థ సమ్పటిచ్ఛిం సూతి వణ్ణయింసు. సుట్ఠు తీరేతి తులేతి విచారేతీతి **సన్తీరణం**. టీకాయం తీరేతి నిట్ఠాపేతీతి వుత్తం. విభావనియం తీరేతి వీమంసతీతి వుత్తం.

౩౨. ఏత్థచ చక్ఖుస్స అసమ్భిన్నతా, ఆలోక సన్నిస్సయప్పటిలాభో, రూపానం ఆపాతాగమనం, మనసికారోతి చత్తారో పచ్చయా చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స ఉప్పత్తికారణాని. సోతస్స అసమ్భిన్నతా ఆకాససన్నిస్సయప్పటిలాభో, సద్దానం ఆపాతాగమనం మనసికారోతి సోతవిఞ్ఞాణస్స. ఘానస్స అసమ్భిన్నతా, వాసుసన్నిస్సయప్పటిలాభో, గన్ధానం ఆపాతాగమనం మనసికారోతి ఘానవిఞ్ఞాణస్స. జివ్హాయ అసమ్భిన్నతా ఆపోసన్నిస్సయప్పటిలాభో. రసానం ఆపాతాగమనం, మనసికారోతి జివ్హావిఞ్ఞాణస్స. కాయస్స అసమ్భిన్నతా, పథవిసన్నిస్సయప్పటిలాభో, తిణ్ణం ఫోట్ఠబ్బానం అఞ్ఞతరస్స ఆపాతాగమనం, మనసికారోతి కాయవిఞ్ఞాణస్సాతి. ఏత్థచ ఆలోక ఆకాసాదీనం సన్నిస్సయానం గహణం తేహి వినా రూపాదీనం పసాదేసు ఆపాతాగమనస్సేవ అభావతోతి దట్ఠబ్బం, న హి ఆలోకే సతి రూపాని సన్నిహితానిపి చక్ఖుమ్హి ఆపాతమాగచ్ఛన్తి. ఏసనయో సేసేసుపీతి. యంపన అట్ఠకథాయం -

> చక్ఖుస్మింపన అసమ్భిన్నేపి బహిద్ధారూపారమ్మణే ఆపాతం అనా గచ్ఛన్తే చక్ఖువిఞ్ఞాణం నుప్పజ్జతి. తస్మిం పన ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తేపి ఆలోకసన్నిస్సయే అసతి నుప్పజ్జతీతి వుత్తం.

తం వినా ఆలోకేన విఞ్ఞాణుప్పత్తియా అభావదస్సనపరం. నపన ఆపాకాగమనంనామ ఆలోకే అసతిపి సమ్భవతీతి దస్సనపరన్తి దట్ఠబ్బం. ఇతరథా రత్తన్ధకారేపి రూపాని చక్ఖుమ్హి ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తీతి ఆపజ్జతీతి. అకుసలస్స విపాకాని అకుసల విపాకాని.

౩౩. ఏత్థా కేనట్ఠేన **విపాకంనామా**తి. విపచ్చనట్ఠేన. కిఞ్చి విపచ్చనన్తి. యథా లోకే అమ్బఫలాదీనం తరుణభావం అతిక్కమ్మ పరిణతభావప్పత్తివిపచ్చనన్తి వుచ్చతి. ఏవమేవం ఇధపి విపచ్చనం వేదితబ్బన్తి. అయఞ్చ అత్థో చతూహి సమఙ్గీతాహి దీపేతబ్బో. చతస్సోహి సమఙ్గీతానామ చేతనాసమఙ్గితా, కమ్మసమఙ్గితా, ఉపట్ఠానసమఙ్గితా, విపాకసమఙ్గితాతి. తత్థ పుబ్బే తం తం కమ్మాయూహనకాలేయా కుసలాకుసలచేతనాయ ఖణత్తయసమఙ్గితా. అయం చేతనాసమఙ్గీతానామ. సాపన చేతనా నిరుజ్ఝమానా సబ్బసో అభావం పత్వా ననిరుజ్ఝతి. ఆయతింపన విపాకపాతుభావాయ అత్తనో సబ్బాకారపరిపూరం క్రియావిసేసం తస్మిం చిత్తసన్తానే నిదహిత్వావ నిరుజ్ఝతి. సోచ క్రియావిసేసో యావ ఓకాసం నలభతి. తావ కప్పసంతసహస్సంపి తంసన్తానం అనుగతోయేవ హోతి. యం సన్ధాయ ధమ్మపదే –

> న హి పాపం కతం కమ్మం, సజ్జుఖీరంవ ముచ్చతి;
> దహన్తం బాలమన్వేతి, భస్మా ఛన్నోవ పావకోతి వుత్తం.

సోపన విసుం ఏకో పరమత్థధమ్మోతిపి సఙ్ఖ్యం నగచ్ఛతి, అనుసయధాతుయోవియాతి. అయం కమ్మసమఙ్గితానామ. సోపన యదా అత్తనో అనురూపే పచ్చయే లభతి. తదా విపచ్చనత్థాయ ఓకాసం కరోతి. కథం కరోతీతి. సో ఆసన్నమరణస్స సత్తస్స అత్తానంవా పచ్చుపట్ఠాపేతి. అత్తనో నిమిత్తంవా పచ్చుపట్ఠాపేతి. గతినిమిత్తంవా పచ్చుపట్ఠాపేతి. సోచ సత్తో తం అముఞ్చమానో యది గణ్హాతి. తదా ఓకాసం లభతి. అయం ఉపట్ఠానసమఙ్గితానామ. తం అముఞ్చిత్వా చుతస్సపన చుతిఅనన్తరమేవ సో కమ్మసఙ్ఖాతో క్రియా విసేసో విసుం ఏకో ససమ్పయుత్తో పరమత్థధమ్మరాసి హుత్వా ఏకం భవం పూరయమానో విపచ్చతి, ఏకం భవం పూరయమానోతిచ యావ తాయుకం భవఙ్గకిచ్చం ఛసు ద్వారేసు తం తం ద్వారికవిపాకకిచ్చాని పరియోసానే చుతికిచ్చఞ్చ సాధయమానోతి అత్థో. తత్థ పురిమా తిస్సో సమఙ్గీతా తరుణా వత్థానామ

హోన్తి. పచ్ఛిమా విపాకసమఙ్గీతా పరిణతావత్థానామాతి వేదితబ్బా. ఇతి విపచ్చన్తీతి విపాకాని ముదుతరుణావత్థం అతిక్కమిత్వా పరిణకావత్థసఙ్ఖాతం విపక్కభావం ఆపజ్జన్తీతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఏవఞ్చ కత్వా పాళియం కుసలాకుసలకమ్మసముట్ఠానానంపి కటత్తారూపానం విపాకపదే అగ్గహణం హోతీతి. తానిహి కమ్మసన్తానతో విసుం సిద్ధత్తా విసుం కమ్మతో జాతానియేవ నామ హోన్తి, నవిపక్కాని నామాతి. అఞ్ఞంహి అరూపధమ్మానం సన్తానం. అఞ్ఞం రూపధమ్మానన్తి. అయమేత్థ విపాకపదే పరమత్థదీపనా.

యేపన అరూపభావేన సారమ్మణభావేనచ కమ్మేన సదిస తామత్తం గహేత్వా అరూపధమ్మానమేవ విపాకత్తం సాధేన్తి. తేసం విపాకసద్దో అరూపధమ్మేసు రుళ్హీవసేన పవత్తోతి ఆపజ్జతీతి. యఞ్చ తత్థ సాలిబీజనిబ్బత్తేసు నాళపత్తపుప్ఫఫలేసు బీజసదిసానం ఫలానమేవ సాలిఫలసాలిపక్కనామం సిద్ధం వియాతి ఉపమం దస్సేన్తి, సాపి నసమేతి. న హి ఫలానిపి తరుణకాలే పాకనామం లభన్తి. నచ నాళపత్తపుప్ఫానిపి పరిణతకాలే పాకనామం నలభన్తీతి. తాని పిహి తదా నాళం పక్కం, పత్తం పక్కం, పుప్ఫం పక్కన్తి న నవుచ్చన్తీతి. సుఖయతీతి సుఖం, సమ్పయుత్తధమ్మే తంసమఙ్గీపుగ్గలంవా లద్ధసాతం కరోతీతి అత్థో.

౩౪. సుట్ఠువా ఖనతి కాయికదుక్ఖం. సుఖేనచ ఖమితబ్బం. సుకరం ఓకాసదానం ఏతస్సాతివా సుఖం. కుసలస్స విపాకాని సమ్పయుత్త హేతువిరహతో అహేతుకానిచాతి కుసలవిపాకా హేతుక చిత్తాని.

[౩౬] **విభావనియం** పన

పుబ్బకమ్మసహజాతేన నిబ్బత్తకహేతునాపి ఇధ విపాకస్స సహేతుకతాపసఙ్గోకతో. సో న సున్దరో.

న హి అభిధమ్మే కత్థచి పుబ్బకమ్మసహజాతేన నిబ్బత్తకహేతునా విపాకస్స సహేతుకాహేతుకతా సమ్భవోనామ అత్థి. అసతిచ సమ్భవే బ్యభిచారస్సపి అభావతో సో పసఙ్గో నిరత్థకోవాతి. తత్థ బ్యభిచారస్సాతి పసఙ్గస్స ఇచ్ఛేవత్థో. ఏత్థచ అకుసలవిపాకానం సయం అబ్యాకతధమ్మత్తా లోభాదీహి అకుసలహేతూహిచ సయం అకుసలవిపాకత్తా అలోభాదీహి అనవజ్జహేతూహిచ సహేతుకతా సమ్భవో నత్థి. అసతి చ తం సమ్భవే తేసం అహేతుకభావో అబ్యభిచారోయేవ హోతీతి తత్థ అహేతుకగ్గహణం న కతం. కుసలవిపాకానం పన సయం కుసలవిపాకత్తాయేవ అలోభాదీహి కుసలా బ్యాకతయోగీహి అనవజ్జహేతూహి సహేతుకతా సమ్భవో అత్థియేవ. సతిచ తస్మిం సమ్భవే తేసం అహేతుకభావో బ్యభిచారసహితో హోతీతి తత్థేవ అహేతుకగ్గహణం కతన్తి దట్ఠబ్బం.

౩౭. చక్ఖాదికే పఞ్చద్వారే ఉప్పన్నం ఆవజ్జనం **పఞ్చద్వారావజ్జనం,** తఞ్హి పఞ్చద్వారే ఘట్టితం ఆరమ్మణం గహేత్వా ఆవజ్జనం ఉప్పజ్జతీతి. భవఙ్గసఙ్ఖాతే మనోద్వారే ఉప్పన్నం ఆవజ్జనం **మనోద్వారావజ్జనం**. తఞ్హి తస్మిం ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తం ఆరమ్మణం గహేత్వా ఆవజ్జన్తం పవత్తతీతి. ఏత్థచ మనోద్వారన్తి సకలం భవఙ్గచిత్తం దట్ఠబ్బం.

[౩౭] యంపన **టీకాయం**

> తావ "మనోద్వారన్తి ఏత్థ ఆవజ్జనస్స అనన్తర పచ్చయభూతం భవఙ్గచిత్తం మనోతి వుచ్చతి. తదేవ ద్వారం ఆవజ్జనజవనాది థిచిత్త పవత్తియా ముఖత్తా"తి వుత్తం.

యఞ్చ **విభావనియం**

“ఆవజ్జనస్స అనన్తర పచ్చయభూతం భవఙ్గచిత్తం మనోద్వారం, వీథిచిత్తానం పవత్తిముఖభావతో”తి వుత్తం. తం సబ్బంపి న యుజ్జతియేవ.

యదిహి యస్స భవఙ్గస్స అనన్తరం వీథిచిత్తాని పవత్తన్తి. తదేవ ఏకన్తేన తేసం పవత్తిముఖత్తా మనోద్వారంనామ హోతి. న తతో పురిమానీతి అయమత్థో సియా. ఏవఞ్చసతి యేసు చక్ఖాదీసు రూపా దీనం ఘట్టితత్తా ఆవజ్జనాదీని వీథిచిత్తాని పవత్తన్తి. తానేవ ఏకన్తేన తేసం పవత్తిముఖత్తా ద్వారానినామ హోన్తి. న తతో అఞ్ఞానీతి అయమత్థో ఆపజ్జతి. నచ తాని చక్ఖాదీని నామ అత్థి. యాని చక్ఖాదీని ద్వారరూపానినామ న హోన్తీతి. సబ్బమేతం ఉపరి ద్వార సఙ్గహే ఆవిభవిస్సతీతి. హసనం హసితం. ముఖస్స పహట్ఠాకారప్పవత్తి. తం ఉప్పాదేతి జనేతీతి **హసితుప్పాదో**. తంవా ఉప్పాదేన్తి ఖీణాసవా ఏతేనాతి హసిభుప్పాదో. తంవా ఉప్పజ్జతి ఏతేనాతి హసితుప్పాదో. సోఏవ చిత్తన్తి సమాసో. ఖీణాసవానం అనోళారికేసు ఆరమ్మణేసు యేన చిత్తేన సితం పాతుకరోన్తి, తస్సేతం నామం. న హి ఖీణాసవా లోకియ మహా జనావియ రజ్జనీయాది భావేన ఓళారికేసు హసనియ వత్థూసు హసన్తీతి. టీకాసు పన చిత్తం అపేక్ఖిత్వా హసితుప్పాదన్తి నిద్దిట్ఠం సియాతి. వుత్తనయేన అహేతుకానిచ తాని విపచ్చన విపాకుప్పాదన కిచ్చరహితత్తా తం తం క్రియామత్తభూతాని చిత్తానిచాతి అహేతుకక్రియచిత్తాని. ఏత్థచ వీథిముత్తచిత్తాని కిచ్చదుబ్బలత్తా పఞ్చవిఞ్ఞాణాని వత్థుదుబ్బలత్తా సమ్పటిచ్ఛనాదీనిచ కిచ్చట్ఠానదుబ్బలత్తా అత్తనో ఉస్సాహేన వినా కేవలం విపచ్చనమత్తేన పవత్తన్తీతి తాని సబ్బాని విపాకానిఏవ హోన్తి. యానిపన బలవకిచ్చత్తా అత్తనో ఉస్సాహేన పవత్తన్తి. ఆయతించ విపాకుప్పాదనత్థం ఉస్సాహసహితాని హోన్తి. తాని కుసలాకుసలానినామ హోన్తి. యాని పన చిత్తాని విపచ్చనమత్తం అతిక్కమ్మ అత్తనో ఉస్సాహేనేవ పవత్తన్తి. తేసు ఆవజ్జనద్వయం విపాకసన్తానతో లద్ధపచ్చయత్తా థోకం దుబ్బలభావతో ఇతరానిచ నిరానుసయసన్తానే పవత్తత్తా సబ్బసో విపాకుప్పాదనత్థం ఉస్సాహరహితానిఏవ హోన్తీతి తాని సబ్బాని క్రియానినామ జాతానీతి దట్ఠబ్బం.

౩౬. ఇదాని ఆదితో పట్ఠాయ వేదనావిచారణా వుచ్చతి. తథాహి చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం తావ వత్థూనిచ ఆరమ్మణానిచ ఉపాదారూపానేవ హోన్తి, ఉపాదారూపానఞ్చ విచుపిణ్డకానంవియ అఞ్ఞమఞ్ఞసఙ్ఘట్టనం దుబ్బలమేవాతి తాని ఇట్ఠే అనిట్ఠేచ ఆరమ్మణే ఉపేక్ఖా సహగతానేవ హోన్తీతి. కాయవిఞ్ఞాణస్సపన ఆరమ్మణాని మహాభూతాని హోన్తీతి యథా అధికరణిమత్థకే ఠపితం పిచుపిణ్డకం అయోకూటేన పహరన్తానం అయోకూటస్స పిచుపిణ్డకం అతిక్కమ్మ అఖికరణిఘట్టనం బలవతరం హోతి. తథా తేసం ఆరమ్మభూతానం కాయవత్థుం అతిక్కమ్మ కాయనిస్సయ భూతేసు సఙ్ఘట్టనం బలవతరం. తస్మా కాయవిఞ్ఞాణం ఇట్ఠే సుఖసహగతం అనిట్ఠే దుఖసహగతం హోతీతి. సమ్పటిచ్ఛనచిత్తంపన సబ్బదుబ్బలానం పఞ్చవిఞ్ఞాణానం అనన్తరం ఉప్పజ్జతీతి నిచ్చం దుబ్బలం హుత్వా సబ్బత్థ ఉపేక్ఖాసహగతమేవాతి. **విభావనియం** పన అసమాననిస్సయే హి తేహి లద్ధపచ్చయతావసేన అయమత్థో విభావితో, సన్తీరణంపన సయంపి బలవవత్థుం నిస్సాయ పవత్తతి. తాదిసేనచ బలవవత్థునిస్సయేన పురిమచిత్తేన లద్ధపచ్చయం హోతీతి థోకం బలవం హోతి. తస్మా తం కుసలవిపాకం ఇట్ఠే ఉపేక్ఖాసహగతం అభిఇట్ఠే సోమనస్ససహగతం హోతి. అకుసలవిపాకంపన అనిట్ఠేపి అభిఅనిట్ఠేపి ఉపేక్ఖాసహగతమేవ హోతి. కస్మా ఇతిచే. యదిహి తం అతిఅనిట్ఠారమ్మణవసేన వేదనా భేదయుత్తం సియా. దుక్ఖేనవా దోమనస్సేనవా యుత్తం సియా. తత్థ దుక్ఖేన తావ న యుజ్జతి, కస్మా, ఏకన్తకాయికత్తా దుక్ఖస్సాతి. దోమనస్సేనపి న యుజ్జతి. కస్మా, పటిఘేన పటిహఞ్ఞత్తాఏవ దోమనస్సభావం పత్తా దోమనస్సవేదనా పటిఘేన వినా నప్పవత్తతీతి.

ఏకన్తాకుసలభూతేన పటిఘేన నిచ్చయోగినో దోమనస్సస్స అబ్యాకతేసు అసమ్భవతోతి. ఆవజ్జనద్వయంపన సన్తీరణతోపి థోకం బలవం హోతి. విపాకానఞ్హి పవత్తితుంపి అత్తనో ఉస్సాహబలంనామ నత్థి. బలవన్తేహిపన కమ్మాదిపచ్చయేహి జాతాని బలవన్తానినామ హోన్తి. దుబ్బలేహి జాతాని దుబ్బలాని నామాతి. ఏవం సన్తేపి తం ఆవజ్జనద్వయం కమ్మానుభావతోచ ముచ్చిత్వా విపాకసన్తానతోచ పచ్చయం గహేత్వా ఉట్ఠితత్తా దుబ్బలమేవ హోతీతి సదాపి ఉపేక్ఖాసహగతమేవాతి.

[౩౮] విభావనియం పన

> పఞ్చద్వారావజ్జనం పుబ్బే కేనచి అగ్గహితే ఆరమ్మణే ఏకవా రమేవ పవత్తత్తా మనోద్వారావజ్జనఞ్చ విసదిసచిత్తసన్తానపరావత్తనవసేన బ్యాపారన్తరసాపేక్ఖత్తా ఆరమ్మణరసం అధిమత్తతో అనుభవితుం నసక్కోతీతి సబ్బత్థపి మజ్ఝత్త వేదనాయుత్తమేవాతి వుత్తం. తత్థ బ్యాపారన్తరసాపేక్ఖత్తాతి ఇదం న యుజ్జతి.

న హి చిత్తానం బలవదుబ్బలతావిసేసోఅత్తనోపచ్ఛా పవత్తస్స చిత్తస్స వసేన సక్కా వత్తుం. అత్తనోపన పచ్చయేహిఏవ సో సక్కా వత్తున్తి. ఇతరథా సన్తీరణస్సపి బ్యాపారన్తరసాపేక్ఖతా సియా. తంపి హి విసదిసచిత్తసన్తానం అత్తనాపరం వత్తేతి యేవాతి.

౩౭. ఇమాని చిత్తాని అత్తనో పకతి పచ్చయగణసమాయోగే సతి నుప్పజ్జన్తీతి నత్థి. తస్మా అసఙ్ఖారికానేవాతి వదన్తి. మూలటీకాయం పన విపాకుద్ధారే –

> అహేతుకవిపాకానం అపరిబ్యత్తకిచ్చత్తా ససఙ్ఖారిక కమ్మ విరుద్ధో అసఙ్ఖారికభావోపి నత్థి. అసఙ్ఖారికకమ్మవిరుద్ధో ససఙ్ఖారికకావోపి నత్థి. తస్మా తేసం ఉభయకమ్మేనపి ఉప్పత్తి థేరేన అనుఞ్ఞాతాతి వుత్తం.

ఏతేన తిణ్ణం క్రియచిత్తానంపి తదుభయభావాభావో వుత్తో హోతి. తానిపిహి అపరిబ్యత్తకిచ్చానియేవాతి. అథవా. రూపదస్స న సద్దస్సవనాదీని సత్తా కదాచి అత్తనో ఇచ్ఛాయ కరోన్తి. కదాచి పరేహి ఉస్సాహితా కరోన్తీతి పచ్చక్ఖతోవ సిద్ధమేతం. తత్థ యదా అత్తనో ఇచ్ఛాయ కరోన్తి. తదా పఞ్చద్వారావజ్జనాదీని సబ్బాని వీథిచిత్తాని అసఙ్ఖారికానినామ హోన్తి. యదా పరేహి ఉస్సాహితా కరోన్తి. తదా ససఙ్ఖారికానినామ హోన్తి. ద్వార విముత్తేసుపన ద్వీసు ఉపేక్ఖాసన్తీరణేసు అట్ఠమహావిపాకేసువియ వత్తబ్బో. ఇతి సబ్బాని అహేతుకచిత్తాని తేన పరియాయేన సఙ్ఖారభేదేన పచ్చేకం భిన్నానిఏవ హోన్తి. ఏవం సన్తేపి అపరి బ్యత్తకిచ్చత్తాయేవ తేసం సఙ్ఖారభేదో పాళియం నవుత్తోతి వేదితబ్బో.

౩౮. యస్మాపన హేతుయోనామ మహన్తధమ్మా హోన్తి. తస్మా తే దుబ్బలకమ్మనిబ్బత్తేసు దుబ్బలవత్థుకిచ్చట్ఠానేసుచ ఇమేసు చిత్తేసు నుప్పజ్జన్తి. తత్థ సబ్బం పాపకమ్మం విక్ఖేపయుత్తం సయంపి చఞ్చలతి దుబ్బలం హోతి. తస్మా తం కప్పట్ఠితికంపి సమానం కాలన్తరే హేతుయుత్తం విపాకం జనేతుం నసక్కోతి. తిహేతుకకమ్మంపి సమానం దుబ్బలేసు చక్ఖాదివత్థూసుచ దస్సనాదీసు కిచ్చట్ఠానేసుచ హేతుయుత్తం విపాకం జనేతుం నసక్కోతి. ఆవజ్జనహసనకిచ్చా నిచ దుబ్బలకిచ్చానిఏవ హోన్తి. తస్మా ఇమాని సబ్బాని సమ్పయుత్తహేతురహితాని జాతానీతి దట్ఠబ్బం.

౩౯. సబ్బథాపీతి పదస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

[౩౯] **విభావనియం** పన

సబ్బథాపీతి అకుసలవిపాక కుసలవిపాక క్రియభేదే నాతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

సోహి భేదో ఇచ్ఛేవన్తి ఇమినావ గహితోతి. సఙ్గహగాథాయం అకుసలవిపాకాని వత్థుకిచ్చభేదేన సత్త, పుఞ్ఞపాకాని వత్థుకిచ్చవేదనాభేదేన అట్ఠధా, క్రియచిత్తాని కిచ్చద్వారభేదేన తీణీతి అహేతుకచిత్తాని అట్ఠారస హోన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ పుఞ్ఞపాకేసు వేదనాభేదోపి వత్తబ్బో. ఇతరథా సన్తీరణస్స అభేదో సియా. తథా క్రియాసు ద్వారభేదోపి వత్తబ్బో. అఞ్ఞథా ఆవజ్జనస్స అభేదో సియాతి. టీకాసుపన సో న వుత్తోతి.

అహేతుకచిత్తస్స పరమత్థదీపనా.

౪౦. ఇదాని హేట్ఠా వుత్తానం చిత్తానం అసోభణనామం ఉపరి వుచ్చమానానఞ్చ సోభణనామం ఠపేన్తో గాథమాహ. ఉపరి వుచ్చమానానఞ్హి సోభణత్తే వుత్తే హేట్ఠా వుత్తానం అసోభణతా అవుత్తాపి సిద్ధా హోతీతి. తత్థ **పాపాహేతుకముత్తానీ**తి పాపేహి అహేతుకేహిచ ముత్తాని ఏకూనసట్ఠిచిత్తాని. అథవా. ఏకనవుతిచిత్తానిపి సోభణానీతి వుచ్చరే వుచ్చన్తీతి యోజనా. తత్థ పాపేహీతి అకుసలేహి. అకుసలానిహి అత్తసమఙ్గినో సత్తే అనిచ్ఛన్తేయేవ అపాయం పాపేన్తి. తస్మా పాపానీతి వుచ్చన్తి. ఏతేన పుఞ్ఞానంపి సుగతిపాపనట్ఠేన పాపతా పసఙ్గో నివత్తితో హోతి. న హి ఇచ్ఛన్తానం పాపనే పాపనబ్యాపారో పాకటో హోతీతి. లామకట్ఠేనవా తానియేవ పాపానీతి వుచ్చన్తీతి. సోభణేహి సద్ధాదిగుణధమ్మేహి యుత్తియా తతోయేవ చ సయంపి సోభగ్గపత్తియా సోభణానీతి.

౪౧. ఇదాని తాని సోభణాని హీన పణీతా నుక్కమేన దస్సేన్తో **సోమనస్ససహగత**న్తిఆదిమాహ. తత్థ జానాతీతి ఞాణం, యాథావతో పటివిజ్ఝతీతి అత్థో. ఞాణేన సమ్పయుత్తం విప్పయుత్తన్తి సమాసో. నత్థి సఙ్ఖారో అస్సాతి అసఙ్ఖారో. సంవిజ్జతి సఙ్ఖారో అస్సాతి ససఙ్ఖారో. సప్పురిసుపనిస్స యాదికో కుసలుప్పత్తియా పకతిపచ్చయగణో. సోహి యదా దువిధేన సఙ్ఖారేన వినా కేవలం అత్తనో బలేన కుసలచిత్తం సముట్ఠాపేతి. తదా అసఙ్ఖారోనామ. సోయేవ యదా అత్తనో బలేన కుసలచిత్తం సముట్ఠాపేతుం న సక్కోతి. సఙ్ఖారసహాయం లభిత్వావ తం సముట్ఠాపేతి. తదా ససఙ్ఖారోనామ. అసఙ్ఖారేన ఉప్పన్నం **అసఙ్ఖారికం**. ససఙ్ఖారేన ఉప్పన్నం **ససఙ్ఖారిక**న్తి సబ్బం హేట్ఠా వుత్తమేవ. ఏత్థచ సోమనస్సాదీనం ఉప్పత్తికారణం హేట్ఠా వుత్తమేవ. అపిచ సద్ధాసమ్పత్తి దస్సనసమ్పత్తి దేయ్యధమ్మ పటిగ్గాహక సమ్పత్తీతి ఏవమాది సోమనస్సకారణం, తబ్బిపరీతం ఉపేక్ఖాకారణం. యానిచ పీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స ఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గస్సచ కారణానిఅట్ఠకథాసు వుత్తాని. తానిపి ఇమస్మిం ఠానే వత్తబ్బానీతి. పఞ్ఞా సంవత్తనిక కమ్మూపనిస్సయతా, అబ్యాపజ్జలోకుపపత్తితా ఇన్ద్రియపరిపాకతా, కిలేసదూరతాచ ఞాణుప్పత్తియా కారణం. తిహేతుకపటిసన్ధికతా, అమోహజ్ఝాసయతా, పఞ్ఞవన్తపుగ్గలసేవనా. సుతచిన్తాపసుతాతిపివత్తుం యుజ్జతి. యానిచధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స కారణాని అట్ఠకథాసు వుత్తాని. తానిపి ఇధ వత్తబ్బాని. తబ్బిపరీతం ఞాణవిప్పయుత్తకారణం. సఙ్ఖారకారణంపి పుబ్బే వుత్తమేవ. యానిచ వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స పస్సద్ధిసమ్బోజ్ఝఙ్గస్సచ కారణాని అట్ఠకథాసు వుత్తాని. తానిపి ఇధ వత్తబ్బానీతి. ఇమేసంపి ఉప్పత్తి విధానం విసుద్ధిమగ్గే గహేతబ్బన్తి.

౪౨. అట్ఠపీతి ఏత్థ పిసద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన ఇమేసం ఇధ వుత్తప్పకారతో అఞ్ఞేహి పకారేహి అనేకవిధతం సమ్పిణ్డేతి. తత్రాయం నయో. ఇమాని అట్ఠచిత్తాని దసహి పుఞ్ఞక్రియావత్థూహి గుణితాని అసీతి హోన్తి. పున తాని ఛహి ఆరమ్మణేహి

గుణితాని చత్తారిసతానిచేవ అసీతి చ హోన్తి. పున తాని తీహి కమ్మేహి గుణితాని సహస్సం చత్తారి సతాని చత్తాలీసంచ హోన్తి. పున తాని తీహి హీనమజ్ఝిమపణీతేహి గుణితాని చత్తారి సహస్సాని తీణి సతాని వీసతిచ హోన్తి. తాని ఇమాని సుద్ధికానీతి కత్వా ద్వీసు ఠానేసు ఠపేతబ్బాని. తతో ఏకం ఠానం గహేత్వా ద్విధా కరోన్తస్స ఞాణసమ్పయుత్తాని ద్వేసహస్సాని సతం సట్ఠిచ హోన్తి. తథా ఞాణవిప్పయుత్తానీతి. పున తత్థ ఞాణసమ్పయుత్తాని చతూహి అధిపతీహి గుణితాని అట్ఠసహస్సాని ఛసతాని చత్తాలీసంచ హోన్తి. ఞాణవిప్పయుత్తానిపన వీమంసావజ్జితేహి తీహి అధిపతీహి గుణితాని ఛసహస్సాని చత్తారిసతాని అసీతిచ హోన్తి. పున తదుభయాని సమ్పిణ్డితాని దససహస్సం పఞ్చసహస్సాని సతం వీసతిచ హోన్తి. పున తాని పుబ్బే విసుం ఠపితేహి సుద్ధికేహి సమ్పిణ్డితాని దససహస్సం నవసహస్సాని చత్తారి సతాని చత్తాలీసఞ్చ హోన్తీతి. యంపన టీకాయం ఇధ వుత్తనయేన సుద్ధికానిచ ఞాణవిప్పయుత్తాని చ విసుం అకత్వా సబ్బాని పుఞ్ఞక్రియాదీహి సమం గుణితాని సత్తరస సహస్సాని ద్వే సతాని అసీతిచ హోన్తీతి వుత్తం.

[౪౦] యఞ్చ **విభావనియం**

సుద్ధికాని విసుం అకత్వా ఞాణవిప్పయుత్తానిఏవ విసుం కత్వా తథా గుణితాని వీస సతాధిక పన్నరస సహస్సాని హోన్తీతి వుత్తం. తం సబ్బం న యుత్తం.

ఏవఞ్హి సతి ఇమాని కామావచరకుసలాని నిచ్చం సాధిపతికాని హుత్వా నియతాధిపతికానినామ భవేయ్యుం. నచ ఇమాని ఉపరి మహగ్గత కుసలాని వియ లోకుత్తరాని వియ చ నియతా ధిపతికాని హోన్తీతి. టీకానయేనపన ఞాణవిప్పయుత్తానిపి వీమంసాసహగతానీతి ఆపజ్జతీతి. యథావా కోసల్లసమ్భూతట్ఠేన కుసలాతిఏత్థ ఞాణవిప్పయుత్తానిపి కోసల్లేన నానావజ్జనవీథియం పవత్తేన ఉపనిస్సయఞాణేన సమ్భూతత్తా కుసలాని ఏవ నామ హోన్తి. ఏవమిధపి తాని తేనేవ వీమంసాధిపతిభూతేన సమ్భూతత్తా వీమంసాధిపతేయ్యానిపి నామ హోన్తీతి న నసక్కా వత్తున్తి ఇమినా అధిప్పాయేన తాని విసుం అకతాని సియున్తి. ఏవంసన్తేపి కామకుసలానినామ అధిపతివిముత్తాని ఏవ బహుతరాని హోన్తి. తస్మా నసక్కా సబ్బాని కామకుసలాని వీమంసాధిపతిమూలికాని భవితున్తి.

౪౩. కామావచరానిచ తాని కుసలాని చిత్తానిచాతి విగ్గహో. తత్థ కేనట్ఠేన కుసలానీతి. ఆరోగ్యట్ఠేన, సున్దరట్ఠేన, ఛేకట్ఠేన, అనవజ్జట్టేన, సుఖవిపాకట్ఠేనచాతి. రాగాదయోహి ధమ్మా చిత్తసన్తానస్స రుజ్జనట్ఠేన రోగానామ. అహితట్ఠేన అసున్దరా నామ. అనిపుణట్ఠేన అఛేకానామ. గారయ్హట్ఠేన వజ్జానామ. అనిట్ఠ విపాకట్ఠేన దుక్ఖవిపాకానామ హోన్తి. ఇమానిపన తేహి వుట్ఠితత్తా కుసలానినామ అరోగాని నామాతి అత్థో. తప్పటిపక్ఖత్తాచ సున్దరాని ఛేకాని అనవజ్జాని సుఖవిపాకాని చ నామ హోన్తీతి. కుచ్ఛితే పాపధమ్మే సలయన్తి చాలేన్తి కమ్పేన్తి విద్ధంసేన్తీతి **కుసలాని**. కుచ్ఛితేనవా ఆకారేన సత్తసన్తానే సేన్తి అనుసేన్తీతి కుసా. రాగాదయో. తే లునన్తి ఛిన్దన్తీతి కుసలాని. కుసంవా వుచ్చతి ఞాణం కుచ్ఛితానం సానట్ఠేన తనుకరణట్ఠేన అన్తకరణట్ఠేనవా. కుసేన లాతబ్బానీతి కుసలాని. కుసావియ హత్థప్పదేసం సంకిలేసపక్ఖం లునన్తీతివా కుసలాని. అపిచ, కుచ్ఛితే పాపధమ్మే సరన్తి హింసన్తీతి కుసలాని. రకారస్స లకారో. కోసల్లసమ్భూతట్ఠేనవా కుసలానీతి.

౪౪. **మహావిపాకేసు** పదత్థతో వత్తబ్బం నత్థి. వేదనాభేదో ఆరమ్మణవసేన వత్తబ్బో. తానిహి అతిఇట్ఠే ఇట్ఠమజ్ఝత్తే చ ఆరమ్మణే యథాక్కమం సోమనస్సేన ఉపేక్ఖాయ చ యుత్తానీతి. సమ్పయోగభేదో కమ్మవసేన జవనవసేనచ వత్తబ్బో. తానిహి బలవకమ్మేన జనితాని ఞాణసమ్పయుత్తాని హోన్తి. దుబ్బలకమ్మేన జనితాని ఞాణవిప్పయుత్తాని. కదాచిపన

తదారమ్మణవసేన పవత్తికాలే యేభుయ్యేన తిహేతుకజవనానుబన్ధాని ఞాణసమ్పయుత్తాని హోన్తి. ఇతరజవనానుబన్ధాని ఞాణవిప్పయుత్తానీతి. సఙ్ఖారభేదోపి కేహిచి ఆచరియేహి కమ్మవసేనేవ కథితో. అసఙ్ఖారికకమ్మజనితాని అసఙ్ఖారికాని. ససఙ్ఖారికకమ్మజనితాని ససఙ్ఖారికానీతి. సఙ్గహకారేనపన సన్నిహితపచ్చయవసేన వుత్తో. తానిహి పటిసన్ధియం పురిమభవే మరణాసన్నకాలే ఞాతకాదీహి తేన తేన పయోగేన ఉపట్ఠాపితాని కమ్మాదీని ఆరమ్మణాని గహేత్వా పవత్తాని ససఙ్ఖారికానినామ హోన్తి. తాదిసేన పయోగేన వినా సయమేవ కమ్మబలేన ఉపట్ఠితాని గహేత్వా పవత్తాని అసఙ్ఖారికానినామ హోన్తి. తదారమ్మణ కాలేపన అసఙ్ఖారికజవనానుబన్ధాని అసఙ్ఖారికానినామ. ససఙ్ఖారిక జవనానుబన్ధాని ససఙ్ఖారికాని నామాతి. ఏత్థపి సమ్పిణ్డనత్థో విసద్దో. తేన ఆరమ్మణచక్క హీనత్తికవసేనేవ కాలదేస సన్తానాదివసేనచ తేసం అనేకభేదత్తం సమ్పిణ్డేతి. యస్మా పనేతాని దానాదివసేన కాయకమ్మాదివసేన ఛన్దాదీని ధురం కత్వా చ న పవత్తన్తి. తస్మా తాని పుఞ్ఞక్రియావత్థూనం కమ్మాధిపతీనఞ్చ వసేన వడ్ఢనం నలభన్తీతి.

[౪౧] విభావనియం పన

ఇమాని విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపనాభావతో కమ్మద్వార వసేన న పవత్తన్తి. అవిపాకసభావతోచ కమ్మవసేన నపవత్తన్తీతి వుత్తం. తం విచారేతబ్బం.

హేట్ఠాహి కుసలేసు కమ్మత్తికవసేనేవ వడ్ఢనం వుత్తం. నపన విసుం కమ్మద్వారవసేన. కమ్మత్తికఞ్చనామ తివిధ కమ్మద్వార వసేనేవ సిద్ధన్తి. నను అట్ఠకథాయం యోహి కామావచరకుసలేసు కమ్మద్వార కమ్మపథ పుఞ్ఞక్రియావత్థుభేదో వుత్తో. సో ఇధ నత్థి. కస్మా. అవిఞ్ఞత్తిజనకతో అవిపాక ధమ్మతో తథా అప్పవత్తియాచాతి వుత్తన్తి. సచ్చం. తత్థ పన అవిఞ్ఞత్తిజనకతో కమ్మద్వార భేదో ఇధ నత్థీతి ఏతేన కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మన్తి ఏవం భేదస్స అభావం వదతి. అవిపాకధమ్మతో కమ్మపథభేదో ఇధ నత్థీతి ఏతేన దసవిధస్స కమ్మపథభేదస్స అభావం వదతి. ఇధపన కుసలేసుపి కమ్మపథభేదం అగ్గహేత్వా తివిధకమ్మద్వార భేదభిన్నం కమ్మత్తికమేవ గహితం. తఞ్చ విఞ్ఞత్తి సముట్ఠాపనా భావతో తివిధకమ్మద్వారవసేన నపవత్తన్తీతి ఇమినావ సిద్ధం. యదిచ హేట్ఠా కుసలేసుపి దసవిధకమ్మపథభేదవసేన విసుం వడ్ఢనం వుత్తం సియా. ఏవంసతి ఇధపి అవిపాకసభావతో కమ్మపథవసేన నపవత్తన్తీతి ఇదం వత్తబ్బమేవాతి.

౪౨. మహాక్రియచిత్తేసుపి మహావిపాకేసువియ ఆరమ్మణ వసేనేవ వేదేనాభేదో ఉపరి సయమేవ వక్ఖతి. ఞాణసమ్పయుత్త, విప్పయుత్త, అసఙ్ఖారిక, ససఙ్ఖారికభేదోపన యథారహం కుసలేసు వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

[౪౨] విభావనియం పన

తథా అవిచారేత్వా క్రియచిత్తానంపి కుసలే వుత్తనయేన యథారహం సోమనస్స సహగతాదితా వేదితబ్బాతి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

ఇచ్చేవం సబ్బథాపీతి పదానం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. **సహేతుక కామావచర కుసల విపాక క్రియ చిత్తానీ**తి ఏత్థ సహేతు కగ్గహణం కుసల సద్ద సమ్బన్ధే భూతకథన విసేసనం. తేనేవహి తం కుసలచిత్తానం చూళనిగమేన గహితం. విపాక క్రియ సద్దసమ్బన్ధేపన బ్యవచ్ఛేదకవిసేసనం దట్ఠబ్బం.

[౪౩] విభావనియం పన

> సక్ఖరకథలికంపి మచ్ఛగుమ్బంపి తిట్ఠన్తంపి చరన్తంపి పస్సతీతి సుత్తపదే వియ ఇధ యథాలాభ యోజనాతి వుత్తం. తం న సమేతి. తత్థహి సక్ఖరకథలికంనామ నచరతీతి యుత్తం. ఇధపన కుసలం సహేతుకం నహోతీతి నయుత్తమేతన్తి.

౪౬. సఙ్గహగాథాయం **వేదనా ఞాణ సఙ్ఖార భేదేనా**తి వేదనాభేదేన, ఞాణభేదేన, సఙ్ఖారభేదేనచ. తత్థ వేదనా భేదేనాతి వేదనాభేదసిద్ధేన చిత్తభేదేన, ఞాణభేదేనాతి ఞాణయోగా యోగసిద్ధేనచిత్తభేదేన. సఙ్ఖారభేదేనాతి సఙ్ఖారేన వినా సహచ పవత్తపచ్చయగణభేదసిద్ధేన చిత్తభేదేనాతి అత్థో. ఇదఞ్హి సమాసపదానం సామత్థియం, యదిదం సువిఞ్ఞాతానం నానాప్పకారానం పదత్థానం అప్పకేన బ్యఞ్జనేన దీపనసమత్థతాతి.

[౪౪] ఏతేన **విభావనియం**

> సయం అభిన్నానం ఞాణసఙ్ఖారానం భేదవచనే చిత్తస్స భేదకర భావే చ చోదనాయ అనోకాసతా సాధితా హోతీతి.

తత్రాయం యోజనా. సహేతు కామావచర పుఞ్ఞపాకక్రియా వేదనాఞాణసఙ్ఖారభేదేన యథాక్కమం ఛచ ద్వాదసచ చతువీసతి చ మతాతి. ఏత్థచ –

వేదనాఞాణసఙ్ఖార, భేదేనేతాని అట్ఠధా;
పుఞ్ఞపాకక్రియాభేదా, చతువీసతివిధా మకా తిపి.

వత్తబ్బా. ఏవఞ్హి సతి అత్థగతిచ విసదా హోతి. ఉపరి వక్ఖ, మానాహిచ సఙ్గహగాథాహి సద్ధిం సమేతీతి.

౪౭. కామేతిఆది సబ్బేసం కామచిత్తానం సఙ్గహగాథా. తత్థ కామే కామభూమియం పాకాని సహేతుకాహేతుకవసేన సబ్బాని విపాకచిత్తాని తేవీస. పుఞ్ఞాపుఞ్ఞాని కుసలాకుసలచిత్తానిచ వీసతి. క్రియాచ సహేతుకాహేతుకవసేన సబ్బాని క్రియచిత్తాని పన ఏకాదస హోన్తి. ఇచ్చేవం సబ్బథాపి చతుప్పఞ్ఞాస హోన్తీతి యోజనా. సబ్బథాతి చేత్థ విసద్దో లుత్త నిద్దిట్ఠో. ధమ్మసఙ్గణియం వుత్తేన సబ్బప్పకారేనపి చతుప్పఞ్ఞాసఏవ. విభఙ్గే విభత్తేన సబ్బప్పకారేనపి చతుప్పఞ్ఞాస ఏవాతిఆదినా తస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవాతి.

[౪౫] ఏతేన **విభావనియం**

> ఇధ వుత్తానం కుసలాదీనం అన్తోగధభేదవసేన తస్స అత్థవిభావనా పటిసిద్ధా హోతి.

[౪౬] యఞ్చ **విభావనియం**

కామే భవేతి వుత్తం. తంపి విచారేతబ్బం.

భవసద్దో హి కుసలాకుసలకమ్మేసు కమ్మనిబ్బత్తేసుచ విపాక కటత్తారూపేసు వత్తమానో అభిధమ్మే దిట్ఠో. న తదఞ్ఞేసు నామరూపధమ్మేసూథి. భూమిపరియాయోచ ఇధ కామసద్దో. భూమీతిచ సహోకాసో ఇన్ద్రియా నిన్ద్రియబద్ధధమ్మసమూహో వుచ్చతీతి కామే కామభూమియన్తి అయమత్థో దట్ఠబ్బో. భవోతివా భూమిఏవ వుచ్చతి సుత్తన్తపరియాయేన భవన్తి ఏత్థ సత్తా సఙ్ఖారాచాతి కత్వా. ఏసనయో పరత్థపీతి.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ కామచిత్తస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

౪౮. ఏవం కామచిత్తసఙ్గహం దస్సేత్వా ఇదాని యథానుప్పత్తం రూపచిత్తసఙ్గహం దస్సేన్తో **వితక్కవిచారపీతిసుఖేకగ్గతాసహితన్**తిఆదిమాహ. వితక్కోచ విచారోచ పీతిచ సుఖఞ్చ ఏకగ్గతాచాతి ద్వన్దో. తాహి సహితన్తి సమాసో. వితక్కవిచారపీతిసుఖే కగ్గతా సఙ్ఖాతేనసముదితేనపథమజ్ఝానేన సమ్పయుత్తంకుసలచిత్తం **పథమజ్ఝానకుసలచిత్తం**. తత్థ కేనట్ఠేనపథమం, కేనట్ఠేనచ ఝానన్తి. ఆదితో పటిపజ్జితబ్బత్తా **పథమం**. కసిణాదికస్స ఆరమ్మణస్స అనిచ్చాదిలక్ఖణస్సచ ఉపనిజ్ఝాయనతో పచ్చనీకధమ్మానఞ్చ ఝాపనతో దయ్హనతో **ఝానం**. ఇమేసు ద్వీసు అత్థేసు ఏకగ్గతాఏవ సాతి సయయుత్తాతి దట్ఠబ్బా. సాహి ఏకత్తారమ్మణసఙ్ఖాతో ఏకో అగ్గోకోటికోట్ఠాసోవా అస్సాతి అత్థేన ఏకగ్గసఙ్ఖాతస్స చిత్తస్స తథాపవత్తనే ఆధిపచ్చగుణయోగేన **ఏకగ్గతా**తి చ వుచ్చతి. సాయేవ చిత్తం నానారమ్మణేసు విక్ఖిపితుం అదత్వా ఏకస్మిం యేవారమ్మణే పటిపక్ఖధమ్మానం దూరీభావేన సమ్మాచ ఆధియతి ఠపేతి. ఇన్ద్రియానఞ్చ సమభావం కత్వా తత్థేవ లీనుద్ధచ్చాభావాపాదనేన సమఞ్చ ఆధియతి ఠపేతీతి అత్థేన సమాధీతిచ వుచ్చతి. సాయేవచ పాళియం అవిక్ఖేపో అవిసాహారో సణ్ఠితి అవట్ఠితీతి నిద్దిట్ఠాతి. వితక్కాదయోపి పన తస్సా సాతిసయం ఉపకారకత్తా ఝానన్తేవ వుత్తా. తథా హి వితక్కో తావ చిత్తం థినమిద్ధవసేన ఓసక్కితుం అదత్వా దళ్హం ఆరమ్మణాభిముఖమేవ కరోతి. ఆరమ్మణాభినిరోపన లక్ఖణోహి వితక్కో. థిన మిద్ధనీవరణస్సచ ఉజుప్పటిపక్ఖోతి. విచారోచ నం విచికిచ్ఛావసేన సంసప్పితుం అదత్వా దళ్హం ఆరమ్మణానుబన్ధమేవ కరోతి. ఆరమ్మణానుమజ్జనలక్ఖణో హి విచారో పఞ్ఞాపకతికో. విచికిచ్ఛానీవరణస్సచ ఉజుప్పటిపక్ఖోతి. పీతిచ చిత్తం బ్యాపాదవసేన ఉక్కణ్ఠితుం అదత్వా ఆరమ్మణే పరితుట్ఠమేవ కరోతి. ఆరమ్మణసంపి యాయనలక్ఖణా హి పీతి. బ్యాపాదనీవరణస్సచ ఉజుప్పటిపక్ఖాతి. తథా సుఖఞ్చ నం ఉద్ధచ్చ కుక్కుచ్చవసేన అవూపసమితుం అదత్వా ఆరమ్మణే లద్ధసాతం ఉపబ్రూహితం కరోతి. సాకలక్ఖణఞ్హి సుఖం, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చనీవరణస్సచ ఉజుప్పటిపక్ఖన్తి.

ఉపేక్ఖాచ సన్తసభావత్తా సుఖేఏవ సఙ్గహితాతి. ఏవం కరోన్తాచ తే ధమ్మా తస్మిం ఆరమ్మణే తస్స చిత్తస్స సుట్ఠు ఏకగ్గభావత్థాయచ హోన్తి. ఏకగ్గభావోతిచ ఏకగ్గతాయేవ. సాచ ఏకగ్గతా తేహి ధమ్మేహి తథా అనుగ్గహితా సుట్ఠు బలవతీ హుత్వా సయం కామచ్ఛన్దవసేన నానారమ్మణేసు చిత్తవిధావనం నీవారేత్వా కసిణనిమిత్తాదికే తస్మిం ఆరమ్మణే నిచ్చలం ఠత్వా తంఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా నిజ్ఝాయతి ఓలోకేతి. తస్మా తే సబ్బేపి ధమ్మా ఉపనిజ్ఝాయనట్ఠేనపి ఝానన్తి వుత్తాతి. తేసుచ తథా పవత్తమానేసు తప్పచ్చనీకా నీవరణధమ్మా ఓకాసం అలభిత్వా మనస్మింపి పరియుట్ఠితుం నసక్కోన్తి. ఝాపితానామ హోన్తి. తస్మా తే పచ్చనీకజ్ఝాపనట్ఠేనపి ఝానన్తి వుత్తాతి. ఏవం సన్తేపి యస్మా ఝాన మగ్గ

సమ్బోధిసఙ్ఖాతేసు తీసు ఠానేసు ధమ్మసామగ్గీ పధానం హోతి. అఙ్గానం సమగ్గభావేఏవ అప్పనాపత్తివసేన ఉపనిజ్ఝాయనాది కిచ్చసంసిద్ధితో. యస్మాచ ఏతే ధమ్మా వుత్తనయేన విసుంవిసుం అత్తనో కిచ్చం కరోన్తాపి చిత్తస్స ఆరమ్మణే నిచ్చలప్పవత్తి సఙ్ఖాతం ఏకమేవ ఉపనిజ్ఝానకిచ్చం సాధేన్తి. తస్మా రథఙ్గానం సముదాయేఏవ రథవోహారోవియ తేసం సముదాయేఏవ ఝాన వోహారో సిద్ధోతి వేదితబ్బో. అపరేపన పఞ్చన్నంపి తేసం ఆరమ్మణాభినిరోపనాదీని యథాసకం కిచ్చానియేవ విసుం విసుం ఉపనిజ్ఝానకిచ్చానినామ హోన్తీతి పట్ఠానే ఝానపచ్చయం పత్వా సబ్బేపేతే విసుం విసుం ఝానపచ్చయం సాధేన్తియేవ. తస్మా తే విసుం విసుంపి ఝానానియేవ హోన్తీతి సక్కా వత్తుం. యథాచ పఞ్చఙ్గికం సీలం దసఙ్గికం సీలన్తి ఏత్థ పఞ్చసముదితాదీని తేసం సీలానం పఞ్చఙ్గికా దినామలాభస్సేవ కారణాని హోన్తి. న సీలభావస్స. న హి పాణాతిపాతా వేరమణాదికం ఏకంపి సమానం సీలంనామ న హోతీతి. ఏవమేవం ఇధపి పఞ్చసముదితాదీని పఞ్చఙ్గికాది భావస్సేవ పథమజ్ఝానాది భావస్సేవచ కారణాని. నపన ఝానభావస్సాతి నసక్కా విఞ్ఞాతుం. ఇతరథా ఝానపచ్చయే ఝానఙ్గాని పచ్చనియానియేవ సియున్తిపి వదన్తి. ఏత్తావతా సతిపి ఇమస్స చిత్తస్స ఫస్సాదీహిపి సహితభావే తేసం తథావిధకిచ్చవిసేసాభావా ఇధ అగ్గహణన్తిపి సిద్ధం నహోతీతి. విచారపీతిసుఖేకగ్గతా సఙ్ఖాతేన దుతీయజ్ఝానేన సమ్పయుత్తం కుసలచిత్తం దుతీయజ్ఝాన కుసలచిత్తం, ఏవం సేసేసుపి.

౪౯. ఏత్థ సియా. కేనపన ఇమేసం ఝానానం అఙ్గభేదో కతోతి. పుగ్గలజ్ఝాసయేన కతోతి. యోహి వితక్కసహాయో హుత్వా పఞ్చఙ్గికం పథమజ్ఝానం ఉప్పాదేత్వా తత్థ వసీభావం కత్వా పునవితక్కే నిబ్బిన్దతి. తస్స వితక్కం సమతిక్కమిత్వా అవితక్కం చతురఙ్గికం ఝానం అధిగన్తుం అజ్ఝాసయో సణ్ఠాతి. తదా సో తమేవ పథమజ్ఝానం పాదకభావత్థాయ దళ్హం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తేన అజ్ఝాసయేన సహేవ పునభావనం అనుయుఞ్జన్తో అవితక్కం చతురఙ్గికం ఝానం అధిగచ్ఛతి. తత్థ సా భావనాసయం వితక్కయుత్తాపి తేన అజ్ఝాసయేన పరిభావితత్తా వితక్కవిరాగ భావనానామ హోతి. తస్సా భావనాయ. బలేన తం ఝానం ఉప్పజ్జ మానం అవితక్కం చతురఙ్గికం ఉప్పజ్జతి. సేసజ్ఝానాధిగమేసుపి ఏసేవనయోతి. ఏవం పుగ్గలజ్ఝాసయేన తేసం ఝానానం అఙ్గభేదో కతోతి వేదితబ్బో. ఏత్థచ ఉత్తరుత్తరజ్ఝానా ధిగమనే పాదకభావత్థాయ పురిమపురిమజ్ఝానస్స సమాపజ్జనం అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బం. హేట్ఠిమం హేట్ఠిమం పగుణజ్ఝానం ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స పదట్ఠానం హోతీతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. అజ్ఝాసయబలేనపన ఉత్తరజ్ఝానం ఉప్పజ్జమానం పాదకజ్ఝానసదిసం నహోతి. పాదకజ్ఝానతోహి పుగ్గలజ్ఝాసయోవ బలవతరో. తేనాహ భగవా ఇజ్ఝతి భిక్ఖవే సీలవతో చేతోపణిధి విసుద్ధత్తాతి. అయఞ్చ అత్థో ఉపరి లోకుత్తరచిత్తం పత్వా ఆవి భవిస్సతీతి.

౫౦. ఏత్థ సియా. కస్మా ఇధ సఙ్ఖారభేదో నవుత్తోతి. పాళియమేవ అవుత్తత్తా. కస్మాచ సో పాళియం అవుత్తోతి. పటిపదా భేదవచనేనేవ సిద్ధత్తాతి. తథాహి సబ్బేసంపి లోకియ లోకుత్తరజ్ఝానానం సుఖప్పటిపదభావే సిద్ధే అసఙ్ఖారికభావో సిద్ధోయేవ హోతి. దుక్ఖప్పటిపదభావేచ సిద్ధే తేసం ససఙ్ఖారికభావో సిద్ధోయేవ హోతీతి. కథం విఞ్ఞాయతీతి చే. అట్ఠకథాదస్సనతో. వుత్తఞ్హేతం అట్ఠసాలినియం -

యో ఆదితో కిలేసే విక్ఖమ్భేన్తో దుక్ఖేన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలమన్తో విక్ఖమ్భేతి. తస్స దుక్ఖా పటిపదా హోతి. యో కిలేసే విక్ఖమ్భేన్తో సుఖేన అకిలమన్తో విక్ఖమ్భేతి. తస్స సుఖాపటిపదా హోతీతి.

తథా సమ్మోహవినోదనీ విసుద్ధిమగ్గేసుపీతి. ఏత్థచ పుబ్బవాక్యే దుక్ఖేన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేనాతి దిట్ఠత్తా పరవాక్యేపి సుఖే న అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేనాతి దిట్ఠమేవ హోతి. తత్థ ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేనాతి సఙ్ఖారప్పయోగసహితేన

కామాదీనవదస్సనాదినా పచ్చయగణేనాతి అత్థో. ఏతేన సబ్బేసం దుక్ఖప్పటిపదఝానానం ససఙ్ఖారికభావో వుత్తో హోతి. అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేనాతి సఙ్ఖారప్పయోగరహితేన తేనేవ పచ్చయగణేన. ఏతేన సబ్బేసం సుఖప్పటిపదఝానానం అసఙ్ఖారికభావో వుత్తో హోతీతి. ఖిప్పాభిఞ్ఞఝానానంపిహి దుక్ఖప్పటిపదభావే సతి ససఙ్ఖారికతావ విఞ్ఞాయతి. దన్ధభిఞ్ఞఝానానంపి సుఖప్పటిపదభావే సతి అసఙ్ఖారికతావ విఞ్ఞాయతీతి. యదిఏవం పటిపదారహితానం మగ్గసిద్ధఉపపత్తిసిద్ధఝానానం కథం సఙ్ఖారభేదో సిద్ధోతి. తేసంపి వళఞ్జనకాలే సమాపత్తిప్పటిబన్ధకానం పచ్చయానం సన్నిహితాసన్నిహితవసేన దుక్ఖసుఖప్పటిపదభావసమ్భవో హోతియేవాతి. తత్థ మగ్గసిద్ధఝానంనామ సుద్ధవిపస్సనాయానికానం మగ్గప్పటిలాభేన సహేవ సిద్ధఝానం. తం దువిధం హేట్ఠిమమగ్గసిద్ధం, అరహత్తమగ్గసిద్ధన్తి. తత్థ మహాసమయసుత్తే ఆగతానం పఞ్చసతానం భిక్ఖూనం ఝానం హేట్ఠిమ మగ్గసిద్ధం. ఆనన్దత్థేరస్స ఝానం అరహత్తమగ్గసిద్ధం. యంపి అనాగామీనం అజానన్తానఞ్ఞేవ సత్థేన హనిత్వా సహసా మరన్తానం ఉప్పన్నం. తంపి మగ్గసిద్ధగతికం. యోపన అట్ఠసమాపత్తియో భావేత్వా అఞ్ఞతరస్మిం రూపి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి. తస్స తా సమాపత్తి యో తత్థ పాకతికాఏవ హోన్తి. ఇదం ఉపపత్తిసిద్ధన్తి. ఏకస్మిం భవేపి హి లద్ధఝానాని వళఞ్జనకాలే సన్నిహితపచ్చయవసేన నానాపటిపదాయుత్తాని హోన్తీతి. ఝానుప్పత్తిప్పటిపదా రహితత్తావా అసఙ్ఖారికఝానేసు తేసం సఙ్గహో యుత్తో సియాతి. అపిచ, నేత్తిపాళియం సబ్బేసం లోకియ లోకుత్తరసమాధీనం సఙ్ఖారభేదో సరూపతోవ నిద్దిట్ఠో. యథాహ-ద్వే సమాధయో ససఙ్ఖారో సమాధి అసఙ్ఖారో సమాధీతి. అట్ఠకథాయఞ్చ సుఖప్పటిపదా పుబ్బకానం ద్విన్నం దన్ధాభిఞ్ఞఖిప్పాభిఞ్ఞసమాధీనం అసఙ్ఖారభావో దుక్ఖప్పటిపదా పుబ్బకానం ద్విన్నం ససఙ్ఖారభావోచ వుత్తోతి. ఏత్తావతా సబ్బేసం మహగ్గతలోకుత్తరఝానచిత్తానం అసఙ్ఖారిక ససఙ్ఖారికవసేన విసుం విసుం దువిధభావో సిద్ధో హోతి. యస్మాపన అయం సఙ్ఖారవోహారో అకుసలానంపి సాధారణో. పటిపదావోహారోపన విసేసేన పటిపత్తిధమ్మేస్వేవ పాకటో. మహగ్గత లోకుత్తరధమ్మాచ ఏకన్తం పటిపత్తిధమ్మాఏవ. తస్మా తేసం భేదం సఙ్ఖారవసేన అవత్వా పటిపదావసేనేవ ధమ్మసఙ్గణి పాళియంపి వుత్తోతి దట్ఠబ్బో. అయమేత్థ పరమత్థదీపనా.

౨౧. [౪౭] యంపన **విభావనియం**

"సబ్బస్సపి ఝానస్స పరికమ్మసఙ్ఖాతపుబ్బాభిసఙ్ఖారేన వినా కేవలం అధికారవసేన అనుప్పజ్జనతో అసఙ్ఖారికన్తిపి. అధికారేనచ వినా కేవలం పరికమ్మాభిసఙ్ఖారవసేనేవ అనుప్పజ్జనతో ససఙ్ఖారికన్తిపి నసక్కా వత్తు"న్తి వుత్తం. తత్థ పరికమ్మసఙ్ఖాత.ల. అసఙ్ఖారికన్తిపి నసక్కా వత్తున్తి ఇదం తావ నయుజ్జతి.

న హి పరికమ్మసఙ్ఖాత పుబ్బాభిసఙ్ఖారో ఇమస్మిం సఙ్ఖారభేదే సఙ్ఖారో ఏవనామ హోతి. కస్మా, ఝానుప్పత్తియా పకతిపచ్చయ భూతత్తా, తథాహి లోకే సాసనేచ సబ్బంపి కుసలాకుసల కమ్మం అత్తనో అనురూపేన పరికమ్మసఙ్ఖాత పుబ్బాభిసఙ్ఖారేన వినా ఉప్పన్నంనామ నత్థి. అన్తమసో ఆలోపభిక్ఖాదానమత్తంపీతి. యఞ్చ చిత్తం యేన అత్తనో అనురూపేన పరికమ్మసఙ్ఖాతపుబ్బా భిసఙ్ఖారేన వినా న ఉప్పజ్జతి. సో తస్స చిత్తస్స పకతిపచ్చయగణేఏవఅన్తో గధో హోతి. ఝానానిచ లోకియ లోకుత్తర భూతాని సబ్బాని అత్తనో అనురూపేన పరికమ్మసఙ్ఖాత పుబ్బభాగభావనా భిసఙ్ఖారేన వినా ఉప్పన్నానినామ నత్థీతి సో తేసం పకతిపచ్చయగణేసుఏవ అన్తోగధో హోతీతి. ఇతరథా సబ్బంపి కుసలాకుసల కమ్మం అసఙ్ఖారికం నామనత్థీతి ఆపజ్జతీతి.

[౪౮] యఞ్చ **తత్థ**

అధికారేనచ వినా కేవలం.ల. ససఙ్ఖారికన్తిపి నసక్కా వత్తున్తి వుత్తం. తంపి న యుజ్జతియేవ.

న హి లోకియజ్ఝానానినామ అధికారేన వినా నుప్పజ్జన్తీతి అత్థి. కేవలంపన పుబ్బే సమథకమ్మేసు కతాధికారస్స సుఖప్పటిపదజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి. అకతాధికారస్సపన దుక్ఖప్పటిపదజ్ఝానన్తి ఏవమేవ అట్ఠకథాసు ఆగతం. వుత్తఞ్హి తత్థ యోచ సమథే అకతాధికారో. తస్స దుక్ఖా పటిపదా హోతి. కతాధికారస్ససుఖాతి. అపిచ, పురిమభవే సిద్ధం అధికారం గహేత్వా ఇధ సఙ్ఖారభేదవిచారణాపి నయుత్తాఏవ. కుసలక్రియజ్ఝానేసు హి సన్ని హితపచ్చయవసేనేవ తబ్బిచారణా యుత్తాతి.

[౪౯] ఏత్తావతా

అథవాతిఆదికో పచ్ఛిమ వికప్పోపి పటిక్ఖిత్తో ఏవ హోతీతి.

౩.౨. ఏత్థ ఝానం అనుయుఞ్జన్తస్స నిమిత్తుప్పాదతో పుబ్బం పటిపదాయ ఖేత్తం, పచ్ఛా అభిఞ్ఞాయ ఖేత్తం. తత్థ పుబ్బే విరుద్ధపచ్చయానం సన్నిహితేన కిలమన్తస్స సతో పటిపజ్జన్తస్స భావనా పటిపదా దుక్ఖానామ హోతి. అకిలమన్తస్స సుఖా. పచ్ఛాచ దన్ధం అప్పనం పత్తస్స భావనాభిఞ్ఞా దన్ధాభిఞ్ఞానామ హోతి. ఖిప్పం పత్తస్స ఖిప్పాభిఞ్ఞానామ. తత్థ పుబ్బే దుక్ఖా పటిపదా పచ్ఛా దన్ధంవా ఖిప్పంవా ఉప్పన్నం ఝానం దుక్ఖప్పటిపదంనామ కరోతి. సుఖాపన సుఖప్పటిపదంనామ కరోతీతి. దుతీయజ్ఝానాదీసుపన పురిమజ్ఝానే నికన్తి విక్ఖమ్భనస్స దుక్ఖసుఖతావసేన పటిపదాభేదో వేదితబ్బో. యోపన ఏతరహి గహట్ఠోవా పబ్బజితోవా పుబ్బభవే అకతాధికారోపి అన్తరాయికధమ్మముత్తో కల్యాణపటిపత్తియం ఠితో ఛిన్నపలిబోధో పహితత్తో ఝానం భావేతి. తస్స ఝానభావనా నసమ్పజ్జతీతి నత్థీతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బన్తి. [కుసలజ్ఝానం]

౩.౩. విపాకజ్ఝానే కామకుసలం అప్పనం అపత్తం ముదుభూతం దుబ్బలం హోతి. పరిత్తేసు నానాకిచ్చట్ఠానేసుచ హీనేసుపి అత్తభావేసుచ విపచ్చతి. తస్మా తం అత్తనా అసదిసంపి విపాకం జనేతి. మహగ్గతకుసలంపన అప్పనాపత్తం తిక్ఖం బలవం హోతి. ఉళారే బ్రహ్మత్తభావే భవఙ్గట్ఠానేసుయేవ విపచ్చతి. తస్మా తం సదాపి అత్తనా సదిసమేవ విపాకం జనేతి. తేనేవ వితక్కవిచారపీతి సుఖేకగ్గతా సహితన్తిఆదినా విపాకంపి సబ్బసో కుసల సదిసమేవ దస్సేతి.

[౩౦] అనన్తరభవేయేవ ఫలదానత్తా తం అత్తనా సదిసమేవ విపాకం జనేతీతిచ వదన్తి, తం న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి కామకుసలంపి సత్తమజవనం అత్తనా సదిసవిపాక మేవ జనేయ్యాతి. యస్మాచ కుసలమేవ నిరనుసయసన్తానే పవత్తం క్రియజ్ఝానం నామ హోతి. తస్మా క్రియచిత్తంపి కుసల సదిసమేవ దస్సేతి.

౩.౪. **పఞ్చధాతి**ఆదిసఙ్గహగాథా. తత్థ **ఝానభేదేనా**తి పఠమజ్ఝానాదీహి పఞ్చహి ఝానేహి సమ్పయోగభేదేన. రూపావచరమానసం ఝానభేదేన పఞ్చధా హోతి. పఠమజ్ఝానికం, దుతీయజ్ఝానికం, తతీయజ్ఝానికం, చతుత్థజ్ఝానికం, పఞ్చమజ్ఝానికన్తి ఏవం పఞ్చవిధం హోతీతి అత్థో. తమేవ పుఞ్ఞపాకక్రియాభేదేన పఞ్చదసధా భవేతి యోజనా.

[౩౧] విభావనియం పన

ఝానభేదేనాతి ఝానఙ్గేహి సమ్పయోగభేదేనాతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

అఞ్ఞో హి ఝానభేదో. అఞ్ఞో ఝానఙ్గభేదో. తత్థ పఠమం ఝానం దుతీయం ఝానన్తిఆదిఝానభేదో. పఠమజ్ఝానే పఞ్చ అఙ్గాని. దుతీయజ్ఝానే చత్తారీతిఆది ఝానఙ్గభేదో. తేసు ఇధ ఝానభేదోవ అధిప్పేతో. న ఝానఙ్గభేదో. చిత్తఞ్హి ఝానభేదేనేవ పఞ్చవిధం హోతి. నఝానఙ్గభేదేన. ఝానమేవ పన ఝానఙ్గభేదేన పఞ్చవిధన్తి.

[౨౨] యఞ్చ **తత్థ**

"పఞ్చధాతి పఞ్చఙ్గికం చతురఙ్గికం తివఙ్గికం దువఙ్గికం పున దువఙ్గికన్తి పఞ్చవిధం హోతీ"తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

ఝానమేవ హి పఞ్చఙ్గికాది హోతి. న చిత్తన్తి.

రూపావచర చిత్తస్స పరమత్థదీపనా.

౨౩. ఇదాని యథానుప్పత్తం అరూపచిత్తం నిద్దిసన్తో ఆకాసానఞ్చా యతనకుసలచిత్తన్తిఆది మాహ. తత్థ భుసో కాసతి దిబ్బతీతి **ఆకాసో**. సో హి సయం సరూపతో అనుపలబ్భమానోపి చన్దసూరియోభాసాదీనం వసేన అతివిజ్జోతమానోవియ ఖాయతీతి. నకస్సతి ఛేదన భేదన వసేన న విలేఖీయతీతి అకాసో. అకాసోఏవ ఆకాసో తిపి వదన్తి. సో పన అజటాకాసో పరిచ్ఛిన్నాకాసో కసిణుగ్ఘాటిమాకాసో రూపకలాపపరిచ్ఛేదాకాసోతి చతుబ్బిధో హోతి. తత్థ ఇధ కసిణుగ్ఘాటిమాకాసో అధిప్పేతో. సో హి అనన్తేన అజటాకాసేన సహ ఏకీభూతోవియ హోతి. యోగినాచ అనన్తభావేన ఫరీయతి. తస్మా అనన్తో ఆకాసోతి ఆకాసానన్తో. నాస్స ఉప్పాదన్తోవా వయన్తోవా పఞ్ఞాయతీతి అనన్తోతిపి వుత్తం. సోయేవ ఆకాసానఞ్చం. సకత్థే యకారేన సహ సిద్ధత్తా. యథా పన దేవానం అధిట్ఠానవత్థు దేవాయతనన్తి వుచ్చతి. తథా ఇధపి తస్మిం అప్పనాపత్తస్స ససమ్పయుత్తస్స ఝానస్స అధిట్ఠానట్ఠేన తదేవ ఆయతనన్తిపి వుచ్చతి. ఇతి ఆకాసానఞ్చం ఆయతనమస్సాతి ఆకాసానఞ్చాయతనం. చిత్తచేతసికరాసి.

ఆకాసానఞ్చా యతనన్తి ఆకాసానఞ్చా యతనం సమాపన్నస్సవా ఉపపన్నస్సవా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారిస్సవా చిత్త చేత సికాధమ్మాతి హి విభఙ్గే వుత్తం.

ఆకాసానఞ్చాయతనే పవత్తం కుసలచిత్తన్తి **ఆకాసానఞ్చాయతనకుసలచిత్తం**. విఞ్ఞాణఞ్చాయతనన్తి ఏత్థ విఞ్ఞాణంనామ ఆకాసానఞ్చాయతనచిత్తమేవ. తంపన సయం ఉప్పాదాది అన్తవన్తంపి అనన్తసఞ్ఞితే ఆకాసే పవత్తనతో అనన్తన్తి వుచ్చతి. కోట్ఠాసత్థోవా అన్తసద్దో. అత్తనో ఉప్పాదాదీసు కోట్ఠాసేసు ఏకదేసే అట్ఠత్వా సకలస్స ఫరణవసేన తదారమ్మణాయ భావనాయ పవత్తనతో అనన్తన్తి వుచ్చతి. అనన్తసఞ్ఞితేవా ఆకాసే పవత్తనతో అనన్తన్తి ఏవం తదారమ్మణాయ భావనాయ పవత్తత్తా అనన్తన్తి వుచ్చతి. అనన్తసఞ్ఞితేవా ఆకాసే అత్తనో ఫరణాకార వసేనపి అనన్తన్తి వత్తుం యుజ్జతియేవ. అనన్తం విఞ్ఞాణన్తి విఞ్ఞాణానన్తం. తమేవ విఞ్ఞాణఞ్చం నిరుత్తినయేన, విఞ్ఞాణఞ్చం ఆయతనం అస్సాతి **విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం**. విఞ్ఞాణఞ్చాయతన సఙ్ఖాతే చిత్తచేతసికరాసిమ్హి పవత్తం కుసలచిత్తన్తిసమాసో.

విఞ్ఞాణఞ్చాయతనన్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం సమాపన్నస్సవా ఉపపన్నస్సవాదిట్ఠధమ్మసుఖవిహారిస్సవాచిత్తచేతసికాధమ్మాతిహి విభఙ్గే వుత్తం.

[౫౩] **విభావనియం** పన **మహాటీకాయఞ్చ**

"దుతీయా రుప్ప విఞ్ఞాణేన అఞ్చితబ్బం పాపుణితబ్బన్తి విఞ్ఞాణఞ్చ"న్తిపి వుత్తం. తం పాళియా న సమేతి.

అనన్తం విఞ్ఞాణన్తి తదేవ విఞ్ఞాణం ఞాణేన ఫుట్ఠం మనసికరోతి, అనన్తం ఫరతి. తేన వుచ్చతి అనన్తం విఞ్ఞాణన్తీతిహి వుత్తం. ఏతేన చ తంవిఞ్ఞాణం ఏకన్తేన అనన్తవిసేసనయుత్తం హోతీతి విఞ్ఞాయతీతి. తమేవ ఆకాసన్తిపి పాఠో. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనన్తి ఏత్థ కిఞ్చి కిఞ్చనన్తి అత్థతో ఏకం అప్పమత్తకస్స నామం. నత్థి కిఞ్చనం అప్పమత్తకం అన్తమసో భఙ్గమత్తంపి అవసిట్ఠం అస్స పఠమా రుప్పవిఞ్ఞాణస్సాతి అకిఞ్చనం. అకిఞ్చనస్స భావో **ఆకిఞ్చఞ్ఞం**. పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణాభావో. సో హి నత్థి కిఞ్చీతి మనసికార వసేన తంనామం లభతీతి. ఆకిఞ్చఞ్ఞం ఆయతనమస్సాతిఆది వుత్తనయమేవ. **నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞాయతనన్**తి ఏత్థ ఓళారిక సఞ్ఞం సన్ధాయ నేవత్థి సఞ్ఞా అస్సాతి నేవసఞ్ఞం. సుఖుమసఞ్ఞం సన్ధాయ నచ నత్థి సఞ్ఞా అస్సాతి నాసఞ్ఞం, నేవసఞ్ఞఞ్చ తం నాసఞ్ఞఞ్చాతి నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞం మజ్ఝే దీఘం కత్వా, చిత్త చేతసికరాసిఏవ. తమేవ యోగినో సుఖవిసేసానం అధిట్ఠానట్ఠేన ఆయతనన్తి నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞాయతనం. తస్మిం పవత్తం కుసల చిత్తన్తి సమానో. అథవా. సఞ్ఞాయేవ పటుసఞ్ఞాకిచ్చస్స అభావతో నేవసఞ్ఞాచ హోతి. సఙ్ఖారావసేస సుఖుమభావేన విజ్జమానత్తా అసఞ్ఞాచ నహోతీతి కత్వా నేవసఞ్ఞానా సఞ్ఞానామ, సాయేవ ఆయతనం, తేనచ సమ్పయుత్తం కుసల చిత్తన్తి సమానో. ఏత్థచ యస్మా ఆదితో పట్ఠాయ ఓళారికే నీవరణధమ్మే వితక్కాదికేచ పజహిత్వా సేసధమ్మేచ భావనా బలేన ఉపరుపరి సుఖుమభావం పాపేత్వా అనుక్కమేన పటిపజ్జన్తా సుఖుమట్ఠేన లోకియధమ్మేసు ముద్ధభూతం ఇమం సమాపత్తిం పాపుణన్తి. తస్మా ఇధ చిత్తంపి నేవచిత్తనాచిత్తమేవ హోతి. ఫస్సోపి నేవ ఫస్సనాఫస్సోఏవ హోతి, తథా వేదనాదయోపీతి. తస్మా ఇధసఞ్ఞాగ్గహణం దేసనాసీసమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. విపాకేసు విఞ్ఞాణఞ్చాయతనన్తి ఏత్థ విఞ్ఞాణన్తి పఠమారుప్పకుసల విఞ్ఞాణమేవ. తఞ్చ అతీతానన్తరభవే పవత్తం దట్ఠబ్బం. అకిఞ్చన భావోచ తస్సేవ నత్థి భావోతి. క్రియచిత్తేసు పన విఞ్ఞాణం నామ కుసలభూతం క్రియభూతఞ్చ దువిధం పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం వేదితబ్బం. అకిఞ్చనభావోచ తస్సేవ దువిధస్స విఞ్ఞాణస్స అభావో యేవాతి.

౫౬. సఙ్గహగాథాయం **ఆరమ్మణప్పభేదేనా**తి ఆలమ్బి తబ్బానం కసిణుగ్ఘాటిమాకాసాదీనం చతున్నం ఆరమ్మణానం పభేదేన. దువిధంహి ఇధ ఆరమ్మణచతుక్కం, అతిమిక్కతబ్బ చతుక్కం, ఆలమ్బి తబ్బ చతుక్కఞ్చ. తత్థ పఠమారుప్పే రూపపఞ్చమజ్ఝానస్స ఆరమ్మణ భూతం. కసిణనిమిత్తం అతిక్కమి తబ్బంనామ. తం ఉగ్ఘాటేత్వా లద్ధం ఆకాసం ఆలమ్బితబ్బం నామ. దుతీయారుప్పే పఠమారుప్పస్స ఆరమ్మణభూతం ఆకాసం అతిక్కమితబ్బంనామ. పఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం ఆలమ్బి తబ్బంనామ. తతీయారుప్పే తంపఠమారుప్పవిఞ్ఞాణం అతిక్కమితబ్బంనామ. తస్స నత్థిభావో ఆలమ్బితబ్బంనామ. చతుత్థారుప్పే సో నత్థి భావో అతిక్కమితబ్బం నామ. తతీయారుప్పవిఞ్ఞాణం ఆలమ్బి తబ్బం నామాతి. తత్థ కిఞ్చాపి ఇమం ఆరుప్పమానసం చతున్నం అతిక్కమి తబ్బానంపి భేదేన చతుబ్బిధం హోతి, తథాపి ఆకాసానఞ్చాయ తనన్తిఆదినా ఇధ ఆలమ్బితబ్బానఞ్ఞేవ సరూపతో గహితత్తా తేసం భేదేన ఇమస్స భేదో పాకటోతి దట్ఠబ్బం. ఆరుప్పమానసం ఆలమ్బణప్పభేదేన చతుధా ఠితం. తదేవ పుఞ్ఞపాక క్రియభేదేన ద్వాదసధా ఠితన్తి యోజనా.

అరూపచిత్తస్స పరమత్థదీపనా.

౨౭. ఇదాని యథానుప్పత్తం లోకుత్తర చిత్తం దస్సేన్తో **సోతాపత్తిమగ్గచిత్త**న్తిఆదిమాహ. తత్థ సవతి సన్దతి అనివత్తగమనవసేన పవత్తతీతి సోతో, గఙ్గాదీసు జలప్పవాహో. సోహి పభవతో పట్ఠాయ యావమహాసముద్దా అన్తరా అనివత్త మానో సవతి సన్దతి పవత్తతీతి. సోతోవియాతి సోతో. అట్ఠఙ్గికో అరియమగ్గో, యథాహ-యోఖో ఆవుసో అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో. సేయ్యథిదం, సమ్మాదిట్ఠి. ల. సమ్మాసమాధి. అయం వుచ్చతావుసో సోతోతి. అయంపిహి యదా ఉప్పజ్జతి. తతో పట్ఠాయ ఆనుభావఫరణవసేన యావఅనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుయా అన్తరా అనివత్తమానోయేవ హుత్వా సవతి సన్దతి పవత్తతీతి. యథాహ -

> సేయ్యథాపి భిక్ఖవే యాకాచి మహానదియో. సేయ్యథిదం. గఙ్గా, యమునా, అచిరవతీ, సరభూ, మహీ. సబ్బా తా సముద్దనిన్నా హోన్తి సముద్దపోణా సముద్దపబ్భారా. ఏవమేవ ఖో భిక్ఖవే భిక్ఖు అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేన్తో బహులికరోన్తో నిబ్బాననిన్నో హోతి నిబ్బానపోణో నిబ్బాన పబ్భారోతి.

ఏత్థచ తేన తేన మగ్గేన పహీనానం కిలేసానం పున అనుపగమన వసేన సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం అనుక్కమేన పరిపాకగమనవసేనచ అనివత్తిగమనం దట్ఠబ్బం. యథాహ -

> సేయ్యథాపి భిక్ఖవే ఘటో నిక్కుజ్జో వమతేవ ఉదకం. నోపచ్చావమతి. ఏవమేవఖో భిక్ఖవే అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావేన్తో బహులికరోన్తో వమతేవ పాపకే అకుసలే ధమ్మే. నోపచ్చావమతీతి. యథాచాహ-సోతాపత్తి మగ్గఞ్ఞాణేన యే కిలేసా పహీనా, తే కిలేసే నపునేతి నపచ్చేతి నపచ్చాగచ్ఛతీతిఆది.

యథాచ పుథుజ్జనా పహీనేపి కిలేసే పున ఉపగచ్ఛన్తి. తిహే తుకభూతాపి పున ద్విహేతుకాహేతుకభావం గచ్ఛన్తి. యతో తే ఉపరిభవగ్గే నిబ్బత్తాపి పున అపాయేసు సన్దిస్సన్తి. సీలవన్తాపి పున దుస్సీలా హోన్తి. సమాహితాపి పున ఉమ్మత్తకావా ఖిత్తచిత్తావా హోన్తి. పఞ్ఞవాపి పున దుప్పఞ్ఞా ఏళమూగా హోన్తి. నతథా అరియా. తేపన తేన తేన మగ్గేన పహీనే కిలేసే పున నఉపగచ్ఛన్తి. పుథుజ్జనభావంవా హేట్ఠిమారియ భావంవా న గచ్ఛన్తి. అనుక్కమేన సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం పరిపక్కభావమేవ ఉపగచ్ఛన్తీతి. సబ్బఞ్చేతం అరియమగ్గస్సేవ ఆనుభావేన సిద్ధన్తి సోతోతినామం మూలప్పభవభూతే తస్మిం మగ్గేఏవ నిరుళ్హన్తి దట్ఠబ్బం. తస్స సోతస్స ఆదితో పజ్జనం పాపుణనం సోతాపత్తి. సోతాపత్తియా అధిగమమానో మగ్గో సోతాపత్తిమగ్గో. అథవా, ధమ్మసోత సమాపన్నో అరియోతి పవుచ్చతీతి వుత్తత్తా సబ్బే అరియసన్తానగతా లోకియ లోకుత్తరభూతా బోధిపక్ఖియధమ్మా ఉపరి సమ్బోధిపరా యనతావసేన అనుపాదిసేసనిబ్బాన పరాయనతావసేనచ అనివత్త గతియా పవత్తమానా యథావుత్తేన అత్థేన సోతోతి వుచ్చన్తి. తం సోతం ఆదితో పజ్జన్తి పాపుణన్తి ఏతాయ పటిపదాయాతి సోతాపత్తి. సోతాపత్తిచ సా మగ్గోచాతి సోతాపత్తిమగ్గో, పథమమగ్గసఙ్ఖాతాయ సోతాపత్తియా అఙ్గన్తి సోతాపత్తి యఙ్గన్తిహి అట్ఠకథాయం వుత్తం, మగ్గోతిచ పథో ఉపాయో. నిబ్బానం మగ్గేతి, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గీయతి, కిలేసే మారేన్తో గచ్ఛతీతి మగ్గోతిచ వదన్తి.

[౨౮] విభావనియం పన

> అరియమగ్గసోతస్స ఆదితో పజ్జనం ఏతస్సాతి సోతాపత్తి. పుగ్గలోతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి పుగ్గలే పవత్తో సోతాపత్తిసద్దో కత్థచి దిట్ఠోతి.

[౨:౨] ఏతేన తస్స మగ్గో సోతాపత్తిమగ్గోతి ఇదంపి పటిక్ఖిత్తం హోతి.

సోతాపత్తిమగ్గేన సమ్పయుత్తం చిత్తం సోతాపత్తిమగ్గచిత్తం.

[౨:౬] టీకాసు పన

సోతాపత్తియా లద్ధం మగ్గచిత్తం సోతాపత్తి మగ్గచిత్తన్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి చిత్తసద్దసమ్బన్ధో సోతాపత్తిసద్దో కత్థచి పాళియం దిట్ఠోతి.

౨:౮. పటిసన్ధివసేన సకిం ఇమంలోకం ఆగచ్ఛతి సీలేనాతి **సకదాగామీ**. దుతియఫలట్ఠో. సో హి అసముచ్ఛిన్నకామ రాగానుసయత్తా కామలోకాగమన కిలేససబ్భావేన తం సభావానాతి వత్తనతో ఉపరి భవగ్గే ఠితోపి పటిసన్ధివసేన పున ఇమం కామధాతుం ఆగమనప్పకతికోఏవ హోతీతి. వుత్తఞ్హేతం చతుక్కనిపాతే -

ఇధ సారిపుత్త ఏకచ్చస్స పుగ్గలస్స ఓరమ్భాగియాని సంయోజనాని అప్పహీనాని హోన్తి, సో దిట్ఠేవధమ్మే నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో అపరిహీనో కాలం కురుమానో నేసఞ్ఞానాసఞ్ఞా యతనుపగానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతి. సో తతో చుతో ఆగామీ హోతి ఆగన్త్వా ఇత్థత్తం. ఇధ పన సారిపుత్త ఏకచ్చస్స పుగ్గలస్స ఓరమ్భాగియాని సంయోజనాని పహీనాని హోన్తి, సో దిట్ఠేవ.ల. సో తతో చుతో అనాగామీ హోతి అనాగన్త్వా ఇత్థత్తన్తి.

అట్ఠకథాయఞ్చ ఇత్థత్తన్తి ఇమం కామావచర పఞ్చక్ఖన్ధ భావన్తి వుత్తం. అయఞ్చ అత్థో కిలేసగతివసేన వుత్తో. న పుగ్గల గతివసేన. న హి బ్రహ్మభూతా సోతాపన్న సకదా గామినో పటిపటిసన్ధివసేన హేట్ఠిమంపి బ్రహ్మలోకం ఆగచ్ఛన్తి. కుతో కామ లోకం. కథం విఞ్ఞాయతీతి చే. అనుసయయమకే –

కామధాతుయా చుతస్స రూపధాతుం అరూపధాతుం ఉపపజ్జన్తస్స కస్సచి సత్తఅనుసయా అనుసేన్తి, కస్సచి పఞ్చఅనుసయా అనుసేన్తి, కస్సచి తయో అనుసయా అనుసేన్తీతి వత్వా రూప ధాతుయా అరూపధాతుయా చుతస్స కామధాతుం ఉపపజ్జన్తస్స సత్తేవ అనుసయా అనుసేన్తీతి.

వుత్తత్తా విఞ్ఞాయతి. తత్థ పురిమవాక్యే పుథుజ్జనస్స వసేన సత్త. ద్విన్నం సోతాపన్నసకదాగామీనం వసేన పఞ్చ. అనాగామిస్స వసేన తయోతి వుత్తం, పచ్ఛిమవాక్యేపన బ్రహ్మభూతానం సోతా పన్నసకదాగామిఅనాగామీనం పటిసన్ధివసేన కామలోకం గమనస్స నత్థితాయ కేవలం పుథుజ్జనస్సేవ వసేన సత్తేవాతి వుత్తం. ధమ్మహదయ విభఙ్గట్ఠకథాయఞ్చ –

“రూపావచరే నిబ్బత్తా సోతాపన్నసకదాగామినో నపున ఇధా గచ్ఛన్తి, తత్థేవ పరినిబ్బాయన్తి. ఏతేహి ఝానఅనాగామినో నామా”తి చ. “నవసు బ్రహ్మలోకేసు నిబ్బత్తఅరియ సావకానం తత్రూప పత్తిపి హోతి ఉపరూపపత్తిపి. నహేట్ఠు పపత్తి. పుథుజ్జనానంపన తత్రూపపత్తిపి హోతి ఉపరూపపత్తి హేట్ఠుపపత్తిపీ”తి చ.

వుత్తం. తఞ్చఖో అనాగమనం మగ్గసహాయేన ఝానానుభావేనేవ సిద్ధం. నమగ్గానుభావేనాతి. ఏత్థచ ఇమం లోకన్తి పదస్స ఇమం మనుస్సలోకన్తి వా ఇమం కామావచరలోకన్తివా ద్విధాపి అత్థో అట్ఠకథాసు వుత్తో. తత్థ పురిమస్మిం అత్థే సతి ఆగచ్ఛతీతి ఏతస్స దేవలోకతో ఆగచ్ఛతీతి అత్థో. పచ్ఛిమస్మిం పన బ్రహ్మలోకతోపి చ ఆగచ్ఛతీతి. పాళియంపన పచ్ఛిమత్థోవ వుత్తోవియ దిస్సతి. వుత్తఞ్హేతం పుగ్గలపఞ్ఞత్తియం అనాగన్త్వా ఇత్థత్తం అనాగామీ తేన దట్ఠబ్బో. ఆగన్త్వా ఇత్థత్తం సోతాపన్నసకదా గామినో తేన దట్ఠబ్బాతి. ఏత్థచ అనాగన్త్వా ఇత్థత్తన్తి ఇమినా ఇమం కామావచరలోకం న ఆగచ్ఛతీతి అనాగామీతి అత్థం దస్సేతి. ఆగన్త్వా ఇత్థత్తన్తి ఇమినాపన ద్వేపి సోతాపన్నసకదాగామినో సకిం పున ఇమం కామావచరలోకం ఆగచ్ఛన్తీతి సకదాగామినోతి అత్థం దస్సేతి. కస్మా, నిరన్తరవాక్యేసు ఠితానం ద్విన్నంఇత్థత్త సద్దానం నానాత్థా సమ్భవతో. మజ్ఝిమపణ్ణాసేచ కణ్ణకత్థ సుత్తే -

> యో సో మహారాజ బ్రహ్మా సబ్యాపజ్ఝో, సో బ్రహ్మా ఆగన్తా ఇత్థత్తం. యోసో బ్రహ్మా అబ్యాపజ్ఝో, సో బ్రహ్మా అనాగన్తా ఇత్థత్తన్తి.

భగవతా వుత్తం. తత్థ సబ్యాపజ్ఝోతి ఏతేన పుథుజ్జనేన సహ సోతాపన్నసకదాగామిభూతా బ్రహ్మానో గహితా హోన్తి. తేహి పటిఘానుసయస్స అప్పహీనత్తా చేతసికదుక్ఖసఙ్ఖాతం బ్యాపజ్ఝంపి అపహీనమేవాతి సబ్యాపజ్ఝానామ. ఆగన్తా ఇత్థత్తన్తి ఇమం కామలోకం పటిసన్ధివసేన పున ఆగమనసీలో ఆగమనప్పకతికోతి అత్థో. తబ్బిపరీతేన పచ్ఛిమస్స వాక్యస్స అత్థో వేదితబ్బో. తేసుపన ద్వీసు సకదాగామీసు పురిమస్స అనఞ్ఞసా ధారణేనేవ సబ్బపఠమం అరియ మగ్గ సోతాధి గమన గుణేన సోతాపన్నో త్వేవ నామం సిద్ధన్తి దట్ఠబ్బం. పుగ్గలగతివసేన పనేత్థ బ్రహ్మలోకే ఠితానం సత్తక్ఖత్తుపరమతాదిభావోవియ సకదాగామిభావోపి నత్థి. పఠమదుతీయఫలట్ఠాపిహి తత్థ అనాగామిసఙ్ఖ్యమేవ గచ్ఛన్తి. తస్మా సకదాగామీతి ఇదం కామజాతికా నంఏవ దుతీయఫలట్ఠానం సిద్ధం నామన్తి కత్వా తేసం కామలోకే ఏవ హేట్ఠుపరుపపత్తి వసేన సకిం ఆగమనం అట్ఠకథాసు వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవఞ్చ కత్వా పాళియంపి పఞ్చన్నం ఇధ నిట్ఠా సత్తక్ఖత్తుపరమస్స కోలంకోలస్స ఏకబీజిస్స సకదాగామిస్స యోచ దిట్ఠేవ ధమ్మే అరహాతి వుత్తన్తి. సోపన ఛబ్బిధో హోతి. ఇధపత్వా ఇధపరినిబ్బాయీ, తత్థ పత్వా తత్థ పరినిబ్బాయీ, ఇధపత్వా తత్థ పరినిబ్బాయీ, తత్థ పత్వా ఇధ పరినిబ్బాయీ, ఇధపత్వా తత్థనిబ్బత్తిత్వా ఇధ పరినిబ్బాయీ. తత్థపత్వా ఇధనిబ్బత్తిత్వా తత్థపరినిబ్బాయీతి. తత్థ ఇధ పత్వా ఇధ పరినిబ్బాయీతి ఇధ మనుస్సభవే సకదాగామిమగ్గం పత్వా ఇధమనుస్స భవేయేవ అరహత్తమగ్గం లభిత్వా పరినిబ్బాయనధమ్మో. తత్థ పత్వా తత్థ పరినిబ్బాయీతి తస్మిందేవలోకే సకదాగామిమగ్గం పత్వా తస్మిం దేవలోకేయేవ అరహత్తమగ్గం లభిత్వా పరినిబ్బాయనధమ్మో. నిబ్బత్తిత్వాతి పటిసన్ధిగ్గహణవసేన ఉప్పజ్జిత్వా. యేసం పన ఇమం లోకన్తి పదస్స ఇమం మనుస్సలోకన్తి అత్థో. తేసం సో పఞ్చవిధోయేవ వుత్తో, న ఛట్ఠో పుగ్గలో.

విభావనియఞ్చ

> "పఞ్చసు సకదాగామీసు పఞ్చమకోవ ఇధాధిప్పేతో, సో హి ఇతో గన్త్వా పున సకిం ఇధ ఆగచ్ఛతీ"తి వుత్తం.

మహాపరినిబ్బాన సుత్తట్ఠకథాయం పన మహావగ్గ సంయుత్తట్ఠకథా యఞ్చ సోపి ఛట్ఠో పుగ్గలో సకిం ఆగమనట్ఠేన ఆగతోయేవ. యస్మాచ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధాపి యావ ఉపరిమగ్గో నాగచ్ఛతి. తావ పఠమఫలట్ఠభూతా సత్తక్ఖత్తు పరమతాయంవియ దుతీయఫలట్ఠభూతా సకిం ఆగమనప్పకతియం సణ్ఠితాయేవ హోన్తి. తస్మా ఇధ కోచి దుతీయఫలట్ఠో

సకిం ఆగమనట్ఠేన నిప్పరియాయేన సకదా గామీనామ న నహోతీతి సబ్బోపి సో ఛబ్బిధో పుగ్గలో ఇధ నిప్పరియాయేన సకదాగామియేవనామ హోతీతి దట్ఠబ్బో. సకదా గామిస్స మగ్గో సకదాగామిమగ్గో. సో హి సయం జనకభూతో సకదాగామీనం జనేతబ్బం జనేతీతి ఇధ జనేతబ్బ జనకసమ్బన్ధేన విసేసన విసేసితబ్బతా ఞాయాగతా ఏవ హోతి. యథా తిస్సమాతా ఫుస్సమాతాతి.

[౩౭] **విభావనియం** పన

సాఞాయాగతాఏవ నహోతి. పయోజనం పన కిఞ్చి అత్థి. పయోజనవసేన అవిరుద్ధా హోతీతి ఇమినా అధిప్పాయేనయం వుత్తం "కిఞ్చాపి మగ్గసమఙ్గినో తథాగమనాసమ్భవతో ఫలట్ఠోయేవ సకదాగామీనామ. తస్సపన కారణభూతో పురిముప్పన్నో మగ్గో మగ్గన్తరావచ్ఛేదనత్థం ఫలట్ఠేన విసేసేత్వా వుచ్చతి సకదాగామిమగ్గోతి. ఏవం అనాగామిమగ్గో"తి. తం న యుజ్జతి.

సకదాగామిమగ్గేన సమ్పయుత్తం చిత్తన్తి సమాసో.

౩౯. ఓరమ్భాగియసంయోజనానం సబ్బసో సముచ్ఛిన్నత్తా పటిసన్ధివసేన పున ఇమం కామలోకం న ఆగచ్ఛతీతి **అనాగామీ**. ఏకన్తేన బ్రహ్మలోకపరాయనోఏవ హోతీతి అత్థో. ఇదఞ్చ కేవలం ఇమస్స మగ్గస్స ఆనుభావవసేనేవ వుత్తం. ఉపరిమగ్గ విపస్సనాయ పన ఆగతాయ సో తస్మిం ఠానేయేవ అరహత్త మగ్గపరాయనోపి హోతియేవ. అనాగామిస్స తతీయఫలట్ఠస్సమగ్గో. తేన సమ్పయుత్తం చిత్తన్తి విగ్గహో.

౬౦. మహప్ఫలకారితాగుణయోగేన పూజావిసేసం అరహతీతి **అరహా**. ఖీణాసవో చతుత్థఫలట్ఠో. అరహతో భావో అరహత్తం, చతుత్థఫలం. తస్స మగ్గో. తేన సమ్పయుత్తచిత్తన్తి నిబ్బచనం. పిసద్దేన పాళియం విభత్తే మగ్గచిత్తప్పభేదే సమ్పిణ్డేతి. తత్థ ధమ్మసఙ్గణియం తావ పఠమమగ్గే ఝాననామేన వుత్తేసు పఞ్చసు వారేసు పఠమే సుద్ధికపటిపదావారేద్విన్నం చతుక్కపఞ్చకనయానం వసేన నవచిత్తాని హోన్తి. తథా సుద్ధికసుఞ్ఞతాయ సుఞ్ఞతప్పటిపదాయ సుద్ధికప్పణిహితే అప్పణిహితప్పటిపదాయచాతి పఞ్చసు వారేసు దసన్నం నయానం వసేన పఞ్చచత్తాలీసచిత్తాని హోన్తి. తథా మగ్గసతిపట్ఠానాదీహి ఏకూనవీసతియా నామేహి వుత్తేసు పచ్చేకం పఞ్చసు వారేసూతి వీసతియా నామేహి వుత్తే వారసతే ద్విన్నం నయసతానం వసేన నవచిత్తసతాని హోన్తి. పున చతూహి అధిపతీహి యోజేత్వా వుత్తేసు చతూసు వారసతేసు అట్ఠన్నం నయసతానం వసేన తీణి సహస్సాని ఛసతానిచ హోన్తీతి. ఏవం పఠమమగ్గే నయ సహస్సవసేన చత్తారిచిత్తసహస్సాని పఞ్చచిత్త సతానిచ హోన్తి. తథా సేసమగ్గేసుపీతి ఏవం చతూసు మగ్గేసు చతున్నం నయ సహస్సానం వసేన అట్ఠారస మగ్గ చిత్త సహస్సాని హోన్తి. సచ్చసతిపట్ఠాన విభఙ్గేసు పన వీసతినయ సహస్సానం వసేన నవుతిమగ్గచిత్తసహస్సాని. మగ్గవిభఙ్గే అట్ఠవీసతియా నయ సహస్సానం వసేన సతసహస్సం ఛబ్బీసతిసహస్సాని చ మగ్గచిత్తాని హోన్తీతి. అట్ఠకథాసుపన నయభేదాఏవ వుత్తా. నచిత్త భేదాతి.

[౩౮] యంపన **విభావనియం**

పిసద్దేన సచ్చవిభఙ్గే ఆగతం సట్ఠిసహస్సభేదం నయం సఙ్గణ్హాతీతి వుత్తం. తం ఇమస్మిం కుసలనిగమే న వత్తబ్బం.

సోహి సట్ఠిసహస్సభేదో నయో విపాకట్ఠానేఏవ అట్ఠకథాయం ఆగతోతి.

[౫౯] యఞ్చ **తత్థ**

పటిపదాభేదం అనామసిత్వా కేవలం సుఞ్ఞతో అప్పణిహి తోతి ద్విధా విభత్తోతి వుత్తం. తం నయుజ్జతి.

పాళియఞ్హి పటిపదాభేదో ఆదిమ్హియేవ ఆగతోతి. నచ ఆదిమ్హి సుఞ్ఞతో అప్పణిహితోతి ద్విధా విభత్తో నిరన్తరవారో అత్థీతి.

[౬౦] యఞ్చ **తత్థ**

సుఞ్ఞతో ఏకో నయో, అప్పణిహితో ఏకో, పటిపదా విసిట్ఠా సుఞ్ఞతా చత్తారో, అప్పణిహితా చత్తారోతి కత్వా దసనయా హోన్తీతి అధిప్పాయేన ఏవం ఝాన నామేన దసధా విభత్తోతి వుత్తం. తంపి న యుజ్జతియేవ.

న హి సుఞ్ఞతాదయో ఇధ నయానామ హోన్తి. తేసు పన ఏకే కస్మిం ద్వే ద్వే చతుక్కపఞ్చకనయాఏవ ఇధ నయానామాతి. ఏతేన తథా మగ్గసతిపట్ఠానిచ్చాదికంపి సబ్బం పటిక్ఖిత్తం హోతీతి. [మగ్గచిత్తం]

౬౧. ఫలచిత్తే **ఫల**న్తి విపాకభూతో అట్ఠఙ్గిక మగ్గో. సమ్పయుత్తధమ్మసమూహోవా. సోతాపత్తియా అధిగతం ఫలం. తేన సమ్పయుత్తం, తత్థవా పరియాపన్నం చిత్తన్తి సోతాపత్తి ఫల చిత్తం. ఏసనయో దుతీయతతీయేసుపి. అరహత్తఞ్చ తం ఫలఞ్చాతి **అరహత్తఫలం**. తేన సమ్పయుత్తం, తస్మింవా పరియాపన్నం చిత్తన్తి నిరుత్తి.

౬౨. సఙ్గహగాథాయం **చతుమగ్గప్పభేదేనా**తి చతుక్ఖత్తుం పత్తబ్బత్తా చతుబ్బిధానం అట్ఠఙ్గికమగ్గానం పభేదేన. కస్మాపన తే చతుక్ఖత్తుం పత్తబ్బాతి. వుచ్చతే. సోతాపత్తిమగ్గే తావ సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని ముదూని హోన్తి, తస్మా సో దిట్ఠివిచికిచ్ఛాఏవ సముచ్ఛిన్దితుం సక్కోతి. అఞ్ఞేపన కామరాగబ్యాపాదేపి తనుభూతేపి కాతుం నసక్కోతి. దుతీయమగ్గే తాని థోకం పటూని హోన్తి. తస్మా సో కామరాగబ్యాపాదే తనుభూతే కాతుం సక్కోతి. సముచ్ఛిన్దితుం పన నసక్కోహియేవ. తతీయమగ్గే తాని పటుతరాని హోన్తి. తస్మా సో కామరాగబ్యాపాదే సముచ్ఛిన్దితుం సక్కోతి. రూపారూప రాగమానుద్ధచ్చావిజ్జాయోపన సముచ్ఛిన్దితుం నసక్కోతియేవ. చతుత్థ మగ్గేపన తాని ఇన్ద్రియాని పటుతమాని హోన్తి. తస్మా సో తాచ అఞ్ఞేచ సబ్బేపి పాపధమ్మే సముచ్ఛిన్దితుం సక్కోతి. ఏవం చతుక్ఖత్తుం పవత్తమానాఏవ పరినిట్ఠితకిచ్చత్తా తే మగ్గా చతుక్ఖత్తుం పత్తబ్బా హోన్తీతి. కుసలం చిత్తం చతుమగ్గప్పభేదేన చతుధా మతం. పాకంపి తస్స చతుబ్బిధస్స కుసలస్స ఫలత్తా తథా చతుధామతం. ఇతి అనుత్తరం చిత్తం అట్ఠధా మతన్తి యోజనా. నత్థి అత్తనో ఉత్తరం అధికం ఏతస్సాతి **అనుత్తరం**.

౬౩. కస్మా పనేత్థ క్రియచిత్తంనామన గహితన్తి, క్రియానుత్తరస్స అభావాతి, కస్మా పనస్స అభావోతి. మగ్గచిత్తస్స ఏకచిత్తక్ఖణికత్తాతి. యది హి తం లోకియకుసలంవియ నానాక్ఖణేసు పవత్తేయ్య. తదా నిరనుసయసన్తానేపి పవత్తిత్వా క్రియా నుత్తరంనామ సియాతి. కస్మాపన తం ఏకచిత్తక్ఖణికమేవ హోతీతి. మగ్గస్స మహానుభావత్తాతి. కథఞ్చ మహానుభావోతి. వుచ్చతే. అరియమగ్గోహి నామ సకిం పవత్తమానోయేవ అత్తనా పహాతబ్బే కిలేసే పున అనుప్పాదధమ్మతం ఆపాదేత్వా పజహతి. అయమస్స ఏకో ఆనుభావో. విపాకఞ్చ కుసలక్రియజవనంవియ జవనకిచ్చ యుత్తం యదా కదాచి సమాపజ్జనక్ఖమఞ్చ కత్వా అత్తనో అనన్తరతో పట్ఠాయ జనేతి. అయమస్స దుతీయో ఆనుభావో.

తస్మా తస్స కిలేసప్పహానత్థాయపి పున ఉప్పాదేతబ్బకిచ్చంనామ నత్థి. తథా సమాపత్తి అత్థాయపీతి. సచేపి హి కోచి అహం ఫలం సమాపజ్జితుం న ఇచ్ఛామి. పుబ్బే లద్ధం మగ్గమేవ సమాపజ్జిస్సామీతి పరికమ్మం కరేయ్య. తదా పుబ్బే సకిం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధమగ్గచేతనానుభావేన ఫలచిత్తమేవ పవత్తేయ్య. న మగ్గచిత్తం. కస్మా, అప్పటిబాహి యానుభావత్తా మగ్గస్స. అయఞ్హి మగ్గానుభావోనామ కేనచి ఛన్దేన వా వసేనవా అజ్ఝాసయేనవా పరికమ్మేనవా పటిబాహితుం అసక్కుణేయ్యోయేవ హోతీతి.

౬౪. **ద్వాదసాకుసలానేవ**న్తిఆది సబ్బేసం చతుబ్భూమక చిత్తానం జాతివసేన సఙ్గహో. ఏవం ఇమినా వుత్తప్పకారేన అకుస లాని ద్వాదసేవహోన్తి. కుసలాని ఏకవీసతిఏవ. విపాకానిఛత్తిం సేవ. క్రియచిత్తాని వీసతిఏవాతి టీకాయం యోజీయతి. కేచిపన కుసలానం విపాకానఞ్చ ఉపరివడ్ఢమానత్తాఏవసద్దం ఆదిఅన్తపదేస్వేవ యోజేసుం. **చతుపఞ్ఞాసధా**తిఆది భూమివసేన సఙ్గహో. కామేపరియా పన్నాని చిత్తాని చతుపఞ్ఞాసధా ఈరయే కథేయ్య. రూపే పన్నరస. అరూపే ద్వాదస. తథా అనుత్తరే పరియాపన్నాని చిత్తాని అట్ఠధా ఈరయేతి యోజనా. ఏత్థచ అనుత్తరేతి లోకుత్తర భూమియం. సా పన దువిధా సఙ్ఖతభూమి, అసఙ్ఖతభూమీతి. సఙ్ఖతాపి చతుబ్బిధా. యథాహ –

> యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి పథమాయ భూమియా పత్తియా.ల. దుతీయాయ.ల. తతీయాయ.ల. చతుత్థాయ భూమియా పత్తియాతి.

తత్థ భూమీతి సామఞ్ఞఫలం అధిప్పేతన్తి వుత్తం. పథమమగ్గఫలయు గళంవా పథమభూమి.ల. చతుత్థ మగ్గఫల యుగళం చతుత్థభూమీతి ఏవంపి యుజ్జతియేవ. అత్థతోపన రాగత్తయపరిగ్గహవిముత్తియా తేభూమకధమ్మేసు అపరియాపన్నతా సఙ్ఖాతేన అవత్థా విసేసేన యుత్తో ధమ్మవిసేసో. సోచ కిలేసప్పహాన విసేసేన చతుబ్బిధో జాతోతి.

[౬౧] విభావనియం పన

> ఇతరభూమియోవియ లోకుత్తరభూమినామ విసుం నత్థి. నవ విధధమ్మసమూహోఏవ తేసం భూమిపరియాయోతి కత్వా యం వుత్తం. "కత్థచి అపరియాపన్నాని నవవిధలోకుత్తర ధమ్మసమూహేకదేసభూతాని రుక్ఖే సాఖా త్యాదీసు వియ అనుత్తరే చిత్తానీతి వుత్తానీ"తి. తం నయుజ్జతి.

దువిధాహి భూమి అవత్థాభూమి, ఓకాసభూమీతి. తత్థ అవత్థా భూమిఏవ నిప్పరియాయభూమి. న ఇతరా. సా హి ఓకాసభూమినామ ధమ్మానం తం తం అవత్థావిసేసవసేనేవ సిద్ధాతి. తం తం అవత్థా విసేసోతిచ హేట్ఠా వుత్తనయేన కామావచరతాది అవత్థా విసేసో దట్ఠబ్బో. అపిచ ఏకత్తింసభూమియోపి కుసలాకుసలధమ్మానం హీనపణీతఓళారికసుఖుమతా సఙ్ఖాతేహి అవత్థావిసేసేహిఏవ సిజ్ఝన్తీతి.

౬౫. ఏవం చతుబ్భూమక చిత్తాని సఙ్ఖేపతో నిద్దిసిత్వా ఇదాని పున విత్థారతో నిద్దిసన్తో ఇత్థన్తిఆదిగాథమాహ. తత్రాయం యోజనా. అథవాపన ఇత్థం యథావుత్తప్పకారేన ఏకునవుతిప్పభేదం మానసం చిత్తం ఏకవీససతం కత్వా విచక్ఖణా పణ్డితా విభజన్తీతి.

[౬౨] టీకాసు పన

గాథాయ పుబ్బద్ధం పురిమగాథానం నిగమనం కత్వా అపరద్ధమేవ ఆరబ్భన్తరం కత్వా యోజేన్తి. తం కథమేకూన నవుతివిధం చిత్తం ఏకవీససతం హోతీతి ఇమినా నసమేతీతి.

ఇదాని తం ఏకవీససతవిభాగం దస్సేన్తో కథం.ల. హోతీతి పుచ్ఛిత్వా వితక్కవిచారపీతి సుఖేకగ్గతా సహితన్తిఆదిమాహ. తత్థ **పఠమజ్ఝాన సోతాపత్తిమగ్గచిత్త**న్తి ఏత్థ పఞ్చఙ్గికేన పఠమజ్ఝానేన యుత్తో సోతాపత్తిమగ్గో పఠమజ్ఝానసోతాపత్తిమగ్గో. తేన సమ్పయుత్తం చిత్తన్తి సమాసో.

[౬౩] టీకాసు పన

"పఠమజ్ఝానఞ్చ తం సోతాపత్తిమగ్గచిత్తఞ్చా"తి యోజేన్తి. తం న యుత్తం.

న హి ఝానం చిత్తం హోతి. నచ చిత్తం ఝానం. అఞ్ఞఞ్హి ఝానం, అఞ్ఞం చిత్తన్తి.

[౬౪] యఞ్చ **విభావనియం**

"ఝానఙ్గవసేన పఠమజ్ఝాన సదిసత్తా పఠమజ్ఝానఞ్చా"తి వుత్తం. తమ్పి న యుత్తం.

న హి పఞ్చఙ్గికం లోకుత్తరజ్ఝానం పఠమజ్ఝానసదిసట్ఠేన పఠమజ్ఝానసఞ్ఞం లభతీతి సక్కా వత్తుం. తఞ్హి సయమేవ అత్తనో పఞ్చఙ్గికభావేన నిప్పరియాయతో పఠమజ్ఝానంనామ హోతీతి. ఇదఞ్హి ఝానంనామ లోకియంవా హోతు లోకుత్తరంవా. యం పఞ్చఙ్గికం హోతి. తం సయమేవ పఠమజ్ఝానన్తి సిద్ధం. యం చతురఙ్గికం. తియఙ్గికం. దువఙ్గికం. పున దువఙ్గికం. తం సయమేవ పఞ్చమజ్ఝానన్తి సిద్ధన్తి. లోకుత్తరేవా దుతీయాదిభావస్స ఉప్పత్తిక్కమవసేన అసిద్ధత్తా ఏవం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

[౬౫] యఞ్చ **తత్థ**

సదిసభావేనేవ లోకుత్తరే తేసం పఞ్చఙ్గికాదీనం ఝాన వోహారసిద్ధతాదీపనత్థం. "పాదకజ్ఝాన సమ్మసితజ్ఝాన పుగ్గలజ్ఝాసయేసు హి అఞ్ఞతరవసేన తం తం ఝానసదిసత్తా వితక్కాదిఅఙ్గపాతుభావేన చత్తారోపి మగ్గా పఠమజ్ఝానాది వోహారం లభన్తా పచ్చేకం పఞ్చధా విభజన్తీ"తి వుత్తం. తమ్పి నయుజ్జతియేవ.

న హి మగ్గా పఠమజ్ఝానాది వోహారం లభన్తి. అఞ్ఞో హి మగ్గో, అఞ్ఞం ఝానన్తి. అపిచ, యది ఉపనిజ్ఝాయనట్ఠేన పచ్చనీకజ్ఝాపనట్ఠేనచ ఝానంనామ సియా. తదా లోకుత్తరజ్ఝానానిఏవ సాతిసయతో ఝానానినామ సియుం. న ఇతరాని. తాని హి కసిణాదినిమిత్తమత్తం ఉపేచ్చ నిజ్ఝాయన్తి. పచ్చనీకధమ్మేచ విక్ఖమ్భనమత్తేన ఝాపేన్తి. లోకుత్తరానియేవపన అతిగమ్భీరం అభిదుద్దసం నిబ్బానం ఉపేచ్చ నిజ్ఝాయన్తి. పచ్చనీకధమ్మేచ సమూలే సానుసయే సబ్బసో సముచ్ఛిన్దనవసేన ఝాపేన్తీతి. ఏత్థచ అప్పనాఝానానం పఞ్చఙ్గికభావోనామ పకతియా ఏవ సిద్ధో హోతీతి న పఠమజ్ఝానికేసు మగ్గఫలేసు పాదకజ్ఝా నాదినా పచ్చయవిసేసేన కిచ్చం అత్థి. చతురఙ్గికాది భావో పన తేన పచ్చయవిసేసేన వినా న సిజ్ఝతి. అసతిహి తస్మిం సబ్బంపి ఝానం పఞ్చఙ్గికమేవ భవిస్సతీతి. తత్థ యథా లోకియజ్ఝానేసు ఆదికమ్మికకాలే తస్స తస్స దుతీయాదికస్స ఝానస్స ఉపచారభూతా భావనా సయం వితక్కాదియుత్తా సమానాపి

వితక్కాదీసు ఆదీనవదస్సనఞ్ఞాణేనచేవ ఇదాని అవితక్కం ఝానం ఉప్పాదేస్సామి, ఇదాని అవిచారం ఝానం ఉప్పాదేస్సామీతి ఏవమాదినా పవత్తేన అజ్ఝాసయ విసేసేనచ యుత్తత్తా కాచి వితక్కవిరాగభావనానామ హోతి. కాచి విచార విరాగభావనా నామ. కాచి పీతివిరాగభావనా నామ. కాచి సుఖవిరాగభావనానామ. కాచీ రూపవిరాగభావనానామ. అసఞ్ఞిగామీనం పన సఞ్ఞావిరాగభావనానామ హోతి. సా అత్తనో అత్తనో ఝానం అవితక్కంవా అవిచారంవా అప్పీతికంవా ఉపేక్ఖాసహ గతంవా కాతుం సక్కోతి. ఝానేసు వసీభూతకాలేపన ఆదీనవదస్సనఞ్ఞాణేన వినా కేవలం అజ్ఝాసయమత్తేన యంయం ఝానం ఇచ్ఛతి. తం తం ఝానం సమాపజ్జతియేవ. ఏవమేవం ఇధపి తస్స తస్స మగ్గస్స ఉపచారభూతా వుట్ఠానగామిని విపస్సనాసఙ్ఖాతా భావనా సయం వితక్కాదియుత్తా సమానాపి నానాసత్తియుత్తా హోతి. కాచి వితక్కవిరాగభావనానామ. కాచి వితక్కవిచారవిరాగభావనా నామ. కాచి వితక్కవిచారపీతి విరాగభావనానామ. కాచి వితక్కవి చారపీతిసుఖవిరాగభావనానామ. తత్థ యా వితక్కం విరాజేతుం అతిక్కామేతుం సక్కోతి. సా వితక్కవిరాగభావనానామ. ఏస నయో సేసాసుపీతి.

౬౬. కస్సపన బలేన సా విపస్సనా నానాసత్తి యుత్తా హోతీతి. వుచ్చతే, పాదకజ్ఝానబలేనాతి ఏకో థేరవాదో. సమ్మసితజ్ఝాన బలేనాతి ఏకో. పుగ్గలజ్ఝాసయ బలేనాతి ఏకో. తత్థ యం యం ఝానం తస్సా విపస్సనాయ పాదకత్థాయ ఆసన్నే సమాపజ్జీయతి. తంతం పాదకజ్ఝానంనామ. తంచే పథమజ్ఝానం హోతి. విపస్సనా పాకతికాఏవ. సచే దుతీయజ్ఝానం హోతి. విపస్సనా వితక్కవిరాగసత్తియుత్తా హోతి. మగ్గే అవితక్కం ఝానం నియామేతుం సక్కోతి. ఏసనయో సేసేసుపి పాదకజ్ఝానేసూతి అయం పాదకవాదో. పాదకజ్ఝానే సతి తంసదిసమేవ మగ్గే ఝానం హోతి. అసతిపన మగ్గే పథమజ్ఝానమేవ హోతి. సమ్మసి తజ్ఝానంవా పుగ్గలజ్ఝాసయోవా మగ్గే ఝానఙ్గం నియమేతుం నసక్కోతీతి అధిప్పాయోతి. పాదకజ్ఝానే సతి తంవా అఞ్ఞంవా యంయం ఝానం సమ్మసీయతి. తంచే పథమజ్ఝానం హోతి. విపస్సనా పాకతి కాఏవ. సచే దుతీయజ్ఝానం హోతి. విపస్సనా వితక్కవిరాగసత్తి యుత్తా హోతి. మగ్గే అవితక్కం ఝానం నియామేతుం సక్కోతి. ఏసనయో సేసేసుపి సమ్మసితజ్ఝానేసూతి అయం సమ్మసితవాదో. విపస్సనాయ ఆరమ్మణభావేన సహ చరితత్తా సమ్మసితజ్ఝానమేవ పాదకజ్ఝానతో అజ్ఝాసయతోచ బలవతరన్తి అధిప్పాయోతి.

విభావనియం పన

విపస్సనాపాదకం కిఞ్చిఝానం నత్థీతి ఇమస్మిం వాదే వుత్తం. తం అట్ఠకథాయ న సమేతి.

పాదకజ్ఝానే సతి తంవా అఞ్ఞంవా మగ్గే యంయంఝానం ఇచ్ఛతి. తంతం ఝానం ఇజ్ఝతి. విపస్సనాపి ఇచ్ఛానురూపం వితక్కవిరాగాదిభావం పత్తా హోతీతి పుగ్గలజ్ఝాసయవాదో. యథా లోకియజ్ఝానేసు ఆసన్నే వుట్ఠితజ్ఝానం ఉపరిజ్ఝానుపచార భావనాయ ఉపత్థమ్భకమత్తం హోతి. న పన ఉపరిజ్ఝానే ఝానం అత్తసదిసం కాతుం సక్కోతి. అజ్ఝాసయోఏవ ఉపరిజ్ఝానే ఝానఙ్గం నియామేతి. ఏవమేవం ఇధపి పాదకజ్ఝానం విపస్సనాయ తిక్ఖ విసదభావత్థాయ బలవుపనిస్స యో హోతి. అజ్ఝాసయోఏవ విపస్సనం వితక్కవిరాగాదిభావం పాపేత్వా మగ్గే ఝానఙ్గం నియామేతీతి అధిప్పాయోతి. యో పనేత్థ వుట్ఠానగామినివిపస్సనాఏవ మగ్గే ఝానఙ్గం నియామేతీతి మహాట్ఠకథా వాదో. తత్థపి పుగ్గలజ్ఝాసయవిసేసబలేన వితక్కవిరాగాదిసత్తి విసేసయుత్తా వుట్ఠానగామిని విపస్సనాఏవాతి అత్థో వేదితబ్బో. కామఞ్చేత్థ అట్ఠసాలినియం ఇమేసం తిణ్ణం థేరవాదానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అవిరోధో వుత్తోవియ దిస్సతి. ఇమేపన వాదా అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసన్దిత్వా పవత్తా నహోన్తి.

పచ్చేకం సబ్బం లోకుత్తరజ్ఝానం పరిపుణ్ణం కత్వా పవత్తా. తస్మా నసక్కా తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం విరోధో పరిహారితున్తి. ఏత్థచ ఝానలాభీనం విపస్సనాకమ్మే పాదకజ్ఝానసమా పజ్జనంనామ భగవతాఏవ సుట్ఠువిహితం. వుత్తఞ్హేతం చూళసుఞ్ఞతసుత్తే –

ఇధానన్ద భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి పథమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. దుతీయం ఝానం. తతీయం ఝానం. చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో అజ్ఝత్తం సుఞ్ఞతం మనసికరోతి. తస్సచేఅజ్ఝత్తంసుఞ్ఞతాయ చిత్తం నపక్ఖన్దతి. నపసీదతి. తేన భిక్ఖునా తస్మింయేవ పురిమస్మిం సమాధినిమిత్తే అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం సన్ధపే తబ్బం, సన్నిసాదేతబ్బం, ఏకోది కాతబ్బం, సమాదహాతబ్బన్తిఆది.

తత్థ సుఞ్ఞతం మనసికరోతీతి విపస్సనాకమ్మం వుత్తం. తస్మింయేవ పురిమస్మిం సమాధినిమిత్తేతి పాదకజ్ఝానసమాధి నిమిత్తే. నవనిపాతేచ –

పథమం పాహం భిక్ఖవేఝానం నిస్సాయ ఆసవానం ఖయం వదామి.ల. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం పాహం భిక్ఖవే ఝానం నిస్సాయ ఆసవానం ఖయం వదామీతి వుత్తం.

౬౭. ఇమేసుపన తీసువాదేసు పుగ్గలజ్ఝాసయవాదో బలవతరోవియ ఖాయతి. లోకియజ్ఝానేసుపి హి పాదకజ్ఝానంనామ ఇచ్ఛితబ్బమేవ. తఞ్చ ఉపరిజ్ఝానస్స ఉపచారభావనాయ తిక్ఖవిసద భావత్థాయఏవ హోతి. అజ్ఝాసయోఏవపన ఉపచార భావనాయ వితక్కవిరాగాదిభావం సాధేతి. ఉపచారభావనాఏవ ఉపరిజ్ఝానే ఝానఙ్గం నియామేతి. ఏవమేవం ఇధపి పాదకజ్ఝానబలేన తిక్ఖవిసద భావపత్తా వుట్ఠానగామిని విపస్సనాఏవ అజ్ఝాసయవిసేసబలేన వితక్కవిరాగాదిసత్తివిసేసయుత్తా హుత్వా మగ్గే నానాఝానాని సాధేతి. అసతి పన అజ్ఝాసయవిసేసే తంతం పాదకజ్ఝానానురూపం అజ్ఝాసయసామఞ్ఞంసణ్ఠాతి. తస్మా అజ్ఝాసయవిసేసే అసతి పాదకజ్ఝానమేవ పమాణం హోతి. సతిపన తస్మిం సోఏవ పమాణన్తి యుత్తం. ఇచ్ఛి తిచ్ఛిత లోకియజ్ఝాన సమాపజ్జన సదిసఞ్హి సబ్బజ్ఝానేసు చిణ్ణవసీభూతానం మగ్గేసు ఇచ్ఛితజ్ఝాన నిబ్బత్తనన్తి. యో పనేత్థ పాదకజ్ఝానాదివసేన పవత్తో విసేసో. సో సబ్బోపి విపస్సనా విసేసత్థాయ ఏవ హోతి. విపస్సనా విసేసోఏవ మగ్గే ఝానఙ్గం నియామేతీతి కత్వా అట్ఠసాలినియం విసుద్ధి మగ్గేచ విపస్సనావ పమాణం కత్వావుత్తా. సో సబ్బోపి విసేసో పాదకజ్ఝానేన వినా నసిజ్ఝతీతి కత్వా మగ్గవిభఙ్గమగ్గసంయుత్తట్ఠ కథాసు పాదకజ్ఝానం ఏవ పమాణం కత్వా వుత్తన్తి వేదితబ్బం. యస్మా పన పాళియం –

ఇధ గహపతి భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి. ల. పథమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి. ఇదంపి ఖో పథమజ్ఝానం అభిసఙ్ఖతం అభిసఞ్చేహయితం యంఖోపన కిఞ్చి అభిసఙ్ఖతం అభిసఞ్చేతయితం. తదనిచ్చం. తం నిరోధధమ్మన్తి పజానాతి సో తత్థ ఠితో ఆసవానం ఖయం పాపుణాతి. ల. దుతీయం ఝానం, తతీయం ఝానం, చతుత్థం ఝానం, మేత్తా చేతోవిముత్తిం. కరుణా, ముదితా, ఉపేక్ఖాచేతో విముత్తిం, ఆకాసానఞ్చా యతనం.ల. ఆకిఞ్చఞ్ఞా యతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి. అయంపిఖో ఆకిఞ్చఞ్ఞా యతనసమాపత్తి అభిసఙ్ఖతా అభిసఞ్చేతయితా. యం ఖోపన కిఞ్చి అభిసఙ్ఖతం.ల. ఖయం పాపుణాతీతి.

ఏవంఏకాదసనిపాతే –

ఇధానన్ద భిక్ఖు వివిచ్చేవ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి సవితక్కం సవిచారం వివేకజం పీతిసుఖం పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో యదేవ తత్థ హోతి రూపగతం వేదనాగతం సఞ్ఞాగతం సఙ్ఖారగతం విఞ్ఞాణగతం, తే ధమ్మే అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో సమనుపస్సతి. సో తత్థ ఠితో ఆసవానం ఖయం పాపుణాతి. నో చే ఆసవానం ఖయం పాపుణాతి. తేనేవ ధమ్మరాగేన తాయ ధమ్మనన్దియా పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం సంయోజనానం పరిక్ఖయా ఉపపాతికో హోతి. తత్థ పరినిబ్బాయీ అనావత్తిధమ్మో తస్మా లోకాతి.

ఆదినా మాలుక్యపుత్తసుత్త అనుపదసుత్తాదీసుచ అనేకేసు సుత్తన్తేసు అట్ఠసు సమాపత్తీసు ఏకేకాయ సమాపత్తియా వుట్ఠాయ వుట్ఠితసమాపత్తిధమ్మసమ్మసనమేవ ఆగతం. నపన అఞ్ఞజ్ఝాన సమ్మసనం. తస్మా సతిపి యోగీనం ఇచ్ఛావసేన పాదకజ్ఝానతో అఞ్ఞజ్ఝానసమ్మసనే పాదకజ్ఝానమేవ పమాణన్తి సక్కా విఞ్ఞాతున్తి. ఏత్తావతా సమ్మసితవాదో సబ్బదుబ్బలోతి సిద్ధో హోతీతి. యేపన అట్ఠసమాపత్తిలాభినోపి ఝానం పాదకం అకత్వావ మగ్గం ఉప్పాదేన్తి. పఠమజ్ఝానమేవవా పాదకం కత్వా అజ్ఝాసయవిసేసం అకత్వా మగ్గం ఉప్పాదేన్తి. పఠమజ్ఝానమత్తలాభినోవా హుత్వా తమేవ పాదకం కత్వా మగ్గం ఉప్పాదేన్తి. యేచ సుక్ఖవిపస్సకా హుత్వా మగ్గం ఉప్పాదేన్తి. తేసం పఠమజ్ఝానికోవ మగ్గో హోతీతి వేదితబ్బో. అపిచ యే పకతియావ అట్ఠసు సమాపత్తీసు చిణ్ణవసీభూతా హోన్తి. తే వినాపి ఆసన్నపాదకేన యంయంఝానం ఇచ్ఛన్తి. తంతం ఝానం తేసం మగ్గేసు నసమిజ్ఝతీతి నవత్తబ్బం.

౬౬. [౬౬] యంపన **విభావనియం**

"సచేపన పుగ్గలస్స తథావిధో అజ్ఝాసయో నత్థి. హేట్ఠిమహేట్ఠిమజ్ఝానతో వుట్ఠాయ ఉపరుపరిజ్ఝానధమ్మే సమ్మసిత్వా ఉప్పాదితమగ్గో పాదకజ్ఝానం అనపేక్ఖిత్వా సమ్మసితజ్ఝానసదిసో హోతీతి వుత్తం. తం విచారేతబ్బం.

న హి ఆరమ్మణమత్తభూతం సమ్మసితజ్ఝానం ఉపరిమంపి సమానం ఆసన్నే వుట్ఠితజ్ఝానతో బలవతరం భవితుం అరహతి. ఆసన్నే వుట్ఠితస్సేవ చిత్తసన్తానం విసేసేతుం సమత్థభావతో. తతో యేవహి నో సమ్మసితవాదో సబ్బఅట్ఠకథాసు కేచివాదపక్ఖే ఏవ ఠపితోతి. నను పుగ్గలజ్ఝాసయవాదోపి తథాఠపితోఏవాతి. సచ్చం, సోపన లోకియజ్ఝానానం ఉప్పత్తివిధానేన సహ సంసన్దికత్తా యుత్తతరోఏవ హోతీతి.

[౬౭] ఏతేన యం **తత్థ** వుత్తం.

"ఉపరుపరిజ్ఝానతో పన వుట్ఠాయ హేట్ఠిమ హేట్ఠిమజ్ఝాన ధమ్మే సమ్మసిత్వా ఉప్పాదితమగ్గో సమ్మసితజ్ఝానం అనపేక్ఖిత్వా పాద కజ్ఝానసదిసో హోతి. హేట్ఠిమహేట్ఠిమజ్ఝానతోహి ఉపరు పరిజ్ఝానం బలవతర"న్తి. తంపి పటిక్ఖిత్తం హోతి.

న హి పాదకజ్ఝానం ఉపరిమ భూతత్తాయేవ బలవతరం హోతి. పాదకభూతత్తాయేవ పన బలవతరం హోతీతి.

[౬౮] యఞ్చ **తత్థ**

మగ్గే వేదనానియమోపన పాదకజ్ఝానాదీనం వసేన నసిద్ధో. అఞ్ఞథా విపస్సనా యాయకాయచివేదనాయ యుత్తా హుత్వా తేహి నియమితాయ ఏకేకాయ మగ్గవేదనాయ సద్ధిం ఘటి యేయ్యాతి ఇమినా అధిప్పాయేన

“వేదనానియమోపన సబ్బత్థపి వుట్ఠానగామిని విపస్సనానియమేన హోతీ”తి వుత్తం. తమ్పి న యుజ్జతి.

పాదకజ్ఝానాదీనం వసేనేవ విపస్సనాయ సహ వేదనానియమస్స సిద్ధత్తా. తథాహి తంతం పాదకజ్ఝానతో వుట్ఠాయ విపస్సన్తస్స విపస్సనా ఆదితో కదాచి సోమనస్ససహగతావా హోతి. కదాచి ఉపేక్ఖాసహగతావా. మగ్గవుట్ఠానకాలేపన యదిపాదకజ్ఝానం సోమనస్సజ్ఝానం హోతి. విపస్సనా ఏకన్తేన సోమస్ససహ గతావ హుత్వా మగ్గేన సద్ధిం ఘటియతీతి. వుత్తఞ్హేతం సళాయతన విభఙ్గసుత్తే –

తత్ర భిక్ఖవే యా ఛ నేక్ఖమ్మస్సితా ఉపేక్ఖా. తా నిస్సాయ తా ఆగమ్మ యాని ఛ నేక్ఖమ్మస్సితాని సోమనస్సాని. తాని పజహథ. తాని సమతిక్కమథ. ఏవమేతేసం పహానం హోతి. ఏవమేతేసం సమతిక్కమో హోతీతి.

అట్ఠకథాయఞ్చ అట్ఠసు సమాపత్తీసు పథమాదినిచ తీణిఝానాని సుద్ధసఙ్ఖారేచ పాదకే కత్వా విపస్సనం ఆరద్ధానం చతున్నం భిక్ఖూనం పుబ్బభాగ విపస్సనా సోమనస్ససహగతా వా హోతి. ఉపేక్ఖాసహ గతావావుట్ఠానగామినీపన సోమనస్ససహగతావ హోతి. చతుత్థజ్ఝానాదీని పాదకానికత్వా విపస్సనం ఆరద్ధానం పఞ్చన్నం భిక్ఖూనం పుబ్బభాగవిపస్సనా పురిమ సదిసావ. వుట్ఠానగామినీపన ఉపేక్ఖాసహగతావ హోతి. ఇదం సన్ధాయయా ఛనేక్ఖమ్మస్సితా.ల. పజహథాతి వుత్తం. అజ్ఝాసయవిసేసేన సహ మగ్గవుట్ఠానేపి ఏసేవనయో. బలవవిపస్సనాకాలే హి విపస్సనారతినామ సుట్ఠు పణీతతరా హోతి. సకలసరీరం ఫరమానా అజ్ఝోత్థరమానా పవత్తతి. యథాహ –

సుఞ్ఞాగారే పవిట్ఠస్స, సన్తచిత్తస్స భిక్ఖునో;
అమానుసీ రతి హోతి, సమ్మధమ్మం విపస్సతోతి.

తస్మా తదా పాదకజ్ఝానవిసేసేనవా అజ్ఝాసయవిసేసేన వా వినా విపస్సనా ఉపేక్ఖాసహగతా న హోతి. ఏకన్తేన సోమనస్ససహగతావ హోతీతి. ఏత్థపన సబ్బజ్ఝానేసు వసీభూతస్స యంకిఞ్చి ఏకం ఝానం పాదకం కత్వా తం పా అఞ్ఞంవా మగ్గేయంయం ఝానం ఇచ్ఛతి. మగ్గవుట్ఠానకాలే అజ్ఝాసయబలేన తంతంఝానానురూపం విపస్సనాయచ మగ్గేచ వేదనా పరిణామో వేదితబ్బో. నపన వేదనానియామోనామ విసుం వత్తబ్బోతి.

౬౭. సఙ్గహగాథాయం అనుత్తరం అట్ఠవిధం చిత్తం ఝానఙ్గయోగభేదేన ఏకేకం పఞ్చధా కత్వా చత్తాలీసవిధన్తి చ వుచ్చతీతి యోజనా. ఇదాని సబ్బాని మహగ్గతా నుత్తరచిత్తాని పఞ్చవిధే ఝాన కోట్ఠాసే సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం యథాచ రూపావచరన్తిఆదిమాహ. యథా రూపావచరం చిత్తం పథమాదిజ్ఝానభేదే గయ్హతి. ఝాన భేదసిద్ధే పథమజ్ఝానికచిత్తాదికే పఞ్చవిధే చిత్తభేదే సఙ్గయ్హతి, తథా అనుత్తరఞ్చ చిత్తం పథమాదిజ్ఝానభేదే సఙ్గయ్హతి. ఆరుప్పఞ్చచిత్తం ఉపక్ఖేకగ్గతా సఙ్ఖాతేన పఞ్చమజ్ఝానేన యుత్తత్తా పఞ్చమే ఝానే పఞ్చమజ్ఝానికచిత్తభేదే సఙ్గయ్హతి. తస్మా ఏకేకం పతమాదికం పథమజ్ఝానికచిత్తాదికం ఝానం ఝానచిత్తం ఏకాదస విధం హోతి. అన్తేతు అన్తిమభూతే పఞ్చమజ్ఝానికచిత్తభేదేపన ఝానం చిత్తం తేవీసతివిధం భవేతి యోజనా. ఏత్థచ ఝానసద్దేన తంసమ్పయుత్తం చిత్తమేవ వుచ్చతి. న హి ఝానం ఏకాదసవిధంవా తేవీసతివిధంవా హోతీతి.

[౬౮] యంపన **విభావనియం**

“రూపావచరచిత్తం పఠమజ్ఝానన్తిఆదినా వుచ్చతీతిచ ఆరుప్పఞ్చాపి పఞ్చమజ్ఝానవోహారం లభతీ”తి చ వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

న హి చిత్తం పఠమజ్ఝానం హోతి. నచ పఞ్చమజ్ఝానవోహారం లభతీతి.

[౩౦] యాచ ఇమిస్సాగాథాయం అపరాపి యోజనా వుత్తా. సాపి న యుత్తాఏవ.

తథా సద్దస్స పఠమాదిజ్ఝానభేదేతి పదస్స పురతో పరితత్తాతి. ఏవం యథా విభజితబ్బే ఏకదేసే విభత్తే సబ్బం ఏకూననవుతివిధం చిత్తం ఏకవీససతం కత్వా విభత్తంనామ హోతి. తథా విభజిత్వా ఇదాని తంసఙ్గహం దస్సేన్తో అన్తిమగాథమాహ. పుఞ్ఞం సత్తతింసవిధం హోతి. తథా పాకం ద్విపఞ్ఞాసవిధం హోతి. ఇతి ఏకూననవుతివిధాని చిత్తాని ఏకవీససతం కత్వా బుధా పణ్డితా ఆహు కథేసుం. కథేన్తివా విభజన్తి విచక్ఖణాతి వుత్తం హోతీతి.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ చిత్తసఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

చేతసికసఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౬౮. ఏవం చిత్తఙ్గహం దస్సేత్వా ఇదాని అనుపత్తం చేతసిక సఙ్గహం దస్సేన్తో చతూహి సమ్పయోగలక్ఖణేహి సహ వచనత్థఞ్చ సరూపత్థఞ్చ తావ దస్సేతుం ఆది గాథమాహ. తత్థ **ఏకుప్పాదనిరోధాచఏకాలమ్బణవత్థుకాతి** చతుస్సమ్పయోగలక్ఖణదస్సనం. **చేతో యుత్తాతి** వచనత్థదస్సనం. చేతసియుత్తా చేతసావా యుత్తా చేతసికాతి దస్సనతో. **ద్విపఞ్ఞాసధమ్మా**తి సరూపదస్సనం. **చేతసికాతి** పన సిద్ధపద దస్సనం. తత్థ ధమ్మానం అనాగతభావసఙ్ఖాతా పుబ్బన్తతో ఉద్ధం పజ్జనం గమనం సరూపతో పాతుభవనం ఉప్పాదో. జాతీతి వుత్తం హోతి. సబ్బేపిహి సఙ్ఖత ధమ్మా అనాగతభావపుబ్బా ఏవ హోన్తి. తతో పచ్చయసామగ్గిం లభిత్వా పచ్చుప్పన్నభావం గచ్ఛన్తి. తతో నిరుజ్ఝిత్వా అతీతభావం గచ్ఛన్తీతి. నిరుజ్ఝనం నిరోధో. సరూపవినాసో భఙ్గో అనిచ్చతా మరణన్తి వుత్తం హోతి. యా చిత్తస్స జాతి, సాయేవ ఫస్సాదీనం. యా చిత్తస్స జరా, యం చిత్తస్స మరణం, యం చిత్తస్స ఆరమ్మణం వత్థు. తదేవ ఫస్సాదీనన్తిఆదినా హేట్ఠా వుత్తనయేన ఏకో ఉప్పాదో ఏతేసన్తి ఏకుప్పాదా. ఏకో నిరోధో ఏతేసన్తి ఏకనిరోధా. ఏకుప్పాదాచ తే ఏకనిరోధాచాతి ఏకుప్పాదనిరోధా. ఉత్తరపదే ఏకసద్దస్స లోపో. ఏవం పరత్థపి. ఏకం ఆలమ్బణం ఏతేసన్తి ఏకాలమ్బణా. ఏకం వత్థు ఏతేసన్తి ఏకవత్థుకా. ఏకాలమ్బణాచ తే ఏకవత్థుకాచాతి ఏకాలమ్బణవత్థుకా. ఆలమ్బణం పనేత్థ ఏకచిత్తస్సపి బహుదేవ హోతి. ఏకత్తంపన ఉపనేత్వా ఏకం ఆలమ్బణన్తి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

[౭౧] విభావనియం పన

"ఏకతో ఉప్పాదోచ నిరోధోచ యేసం, తే ఏకుప్పాదనిరోధా"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి ఏకక్ఖణే ఏకతో ఉప్పాదమత్తేన ఏకుప్పాదతా ఇధ అధిప్పేతా. అథఖో వుత్తనయేనేవ అధిప్పేతా. వుత్తఞ్హేతం మూలటీకాయం –

ఏకకలాపపరియాపన్నానం రూపానంసహేవఉప్పాదాదిప్పవత్తితో
ఏకస్సకలాపస్సఉప్పాదాదయో ఏకేకావ హోన్తీతి.

తత్రాయం యోజనా. ఏకుప్పాదనిరోధాచ ఏకాలమ్బణవత్థుకా చ హుత్వా యేధమ్మా చేతోయుత్తా. తే ద్విపఞ్ఞాసధమ్మా చేతసికా మతాతి. భావపధానంపివా ఏత్థ యుత్తం. విసేసనేచ నిస్సక్కవచనం. ఏకుప్పాదనిరోధభావేన ఏకాలమ్బణ వత్థుక భావేనచ యేధమ్మా చేతోయుత్తా. తే ద్విపఞ్ఞాసధమ్మా చేతసికానామ మతా ఞాతాతి. ఏత్థచ యే చేతోయుత్తా. తే చేతసికాతి వుత్తే చిత్తస్స సహజాతపచ్చయుప్పన్నరూపానిపి తదాయత్తవుత్తితాయ ఏకన్తేన చిత్తసమ్పన్తీని హుత్వా చేతోయుత్తాని చేతసికాని నామ సియుం. తస్మా తేసం నివత్తనత్థం ఏకుప్పాదనిరోధాచ, ఏకా లమ్బణవత్థుకాతి వుత్తం. తానిహి చిత్తేన ఖణతో సహుప్పన్నానిపి భిన్నసన్తానత్తా యా చిత్తస్స జాతి, సాఏవ తేసన్తి ఇమం లక్ఖణంపి నానుభోన్తి. అఞ్ఞంహి రూపసన్తానం. అఞ్ఞం అరూపసన్తానన్తి. ఫస్సాదీనంపన ఉప్పాదమత్తమేవ చిత్తేన సహ ఏకం నహోతి. అథఖో నిరోధోపి ఆలమ్బణంపి వత్థుపి సబ్బం ఏకమేవాతి ఞాపనత్థం ఏక నిరోధాదిగ్గహణం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. న హి ఏవం అవుత్తే సక్కా తథా జానితున్తి. యస్మాపన యథా బహుజనసన్తకో ఏకో గోణో తిస్సస్స గోణో దత్తస్స గోణోతి ఏవం విసుం విసుంపి వత్తబ్బోయేవ హోతి. ఏవమేవం ఉప్పాదో నిరోధోచ ఏకస్మిం రూపారూపకలాపే ఏకోవసమానోపి ఫస్సస్స ఉప్పాదో

వేదనాయ ఉప్పాదో పథవిధాతుయా ఉప్పాదో ఆపోధాతుయా ఉప్పాదోతి ఏవమాదినా నయేన విసుం విసుంపి వత్తబ్బోయేవ. తస్మా సుత్తన్తేసు –

వేదనాయ ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞాయతి. ఠితాయ అఞ్ఞత్థం పఞ్ఞాయతి. సఞ్ఞాయ. సఙ్ఖారానం. విఞ్ఞాణస్స. ల. పఞ్ఞాయతీతి వుత్తం. తథా యో భిక్ఖవే పథవిధాతుయా ఉప్పాదో ఠితిఅభినిబ్బత్తి పాతుభావో. దుక్ఖస్సేసో ఉప్పాదో రోగానం ఠితి జరా మరణస్స పాతుభావో. యో భిక్ఖవే ఆపోధాతుయా. యో భిక్ఖవే తేజో ధాతుయా. యో భిక్ఖవే వాయోధాతుయా. యో భిక్ఖవే చక్ఖుస్స.ల. మనస్స ఉప్పాదో.ల. జరామరణస్స పాతుభావోతి.

వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఇతరథా జీవితిన్ద్రియాదీనపి ఏకస్మిం కలాపే బహుభావో వత్తబ్బో సియా. యో అరూపీనం ధమ్మానం ఆయు ఠితి అవట్ఠితీతి హి వుత్తం. తథా వికారరూపానం. సబ్బేసంపివా చక్ఖాదీనం ఉపాదారూపానం. చతున్నం చహాభూతానం ఉపాదాయరూపన్తిచ చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ పసాదోతిచ వుత్తన్తి. కాయలహుతా చిత్తలహుతాదయోపన అత్థవిసేసదీపనత్థం ద్విధా భిన్దిత్వా వుత్తా. సోచ అత్థవిసేసోఉపరి ఆవి భవిస్సతీతి. అయమేత్థపరమత్థదీపనా.

[౭౨] విభావనియం పన

ఇమమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా యం వుత్తం "యది ఏకుప్పాదమత్తేనేవ చేతోయుత్తాతి అధిప్పేతా. తదా చిత్తేన సహ ఉప్పజ్జమానానం రూపధమ్మానమ్పి చేతోయుత్తతా ఆపజ్జేయ్యాతి ఏక నిరోధగ్గహణం. ఏవమ్పి చిత్తానుపరివత్తినో విఞ్ఞత్తిద్వయస్స పసఙ్గో నసక్కా నివారేతుం. తథా ఏకతో ఉప్పాదో వా నిరోధోవా ఏతేసన్తి ఏకుప్పాదనిరోధాతి పరికప్పేన్తస్స పురేతరముప్పజ్జిత్వా చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణే నిరుజ్ఝమానానమ్పి రూపధమ్మానన్తి ఏకాలమ్బణగ్గహణం. యే ఏవం తివిధలక్ఖణా. తే నియామతో ఏకవత్థుకా యేవాతి దస్సనత్థం. ఏకవత్థుకగ్గహణన్తి. అలమతిపపఞ్చేనా"తి. సబ్బం తం నిరత్థకమేవ.

౬౯. కథఞ్చ ద్విపఞ్ఞాస హోన్తీతి పుచ్ఛిత్వా పథమం ద్విపఞ్ఞాస సరూపం తీహి రాసీహి విభజిత్వా దస్సేన్తో కథన్తిఆదిమాహ. తత్థ ఫుసతీతి **ఫస్సో**. ఫుసన్తి సమ్పయుత్తకా ధమ్మా ఏతేనాతి ఫస్సో. ఫుసనమత్తమేవవా ఏతన్తి ఫస్సో. ఫుసనఞ్చేత్థ ఆరమ్మణస్స ఇట్ఠానిట్ఠరసం ఆహచ్చ ఉపహచ్చ గహణం దట్ఠబ్బం. యతో తదనుభవన్తి వేదనా పాతుభవతి. ఫస్సపచ్చయా వేదనాతి హి వుత్తం. స్వాయం ఫుసనలక్ఖణో. ననుచాయం అరూపధమ్మో. నచ అరూపధమ్మా అప్పటిఘసభావా కిఞ్చి ఫుసన్తీతి. సచ్చం, అయంపన ఫుసనా కారేనచ పవత్తతి. యఞ్చ ఫుసన్తేహి సాధేతబ్బం. తఞ్చ కిచ్చం సాధేతి. తస్మా అయం ఫస్సోతిచ ఫుసనలక్ఖణోతిచ వుత్తో. కింపన సాధేతీతి. ఆరమ్మణరసానురూపం చిత్తస్స వికారపత్తి. వేదనావిసేసుప్పత్తింవా. అయఞ్చ అత్థో అమ్బిలఖాదాదికే దిస్వా అపరస్స ఖేళుప్పాదాదీసు పాకటోతి.

[౭౩] విభావనియం పన

"ఖేళుప్పాదాదివియ దట్ఠబ్బో"తి వుత్తం. ఏవఞ్చసతి ఇదం ఉపమా మత్తం సియా. అతిపాకటాయపన ఫస్సప్పవత్తియా దస్సన మిదన్తి దట్ఠబ్బం.

౭౦. వేదయతీతి **వేదనా**. ఆరమ్మణరసం అనుభవతి. అవిదితంవా ఆరమ్మణరసం సమ్పయుత్తానం తంసమఙ్గిపుగ్గలానం వా విదితంపాకటం కరోతీతి అత్థో. విన్దన్తివ ఏతాయ సత్తా సాతంవా అసాతంవా లభన్తీతి వేదనా. వేదయితమత్తమేవవా ఏతన్తి వేదనా. పాళియంపన –

> వేదయతి వేదయతీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా వేదనాతి వుచ్చతి. కిఞ్చ వేదయతి, సుఖంపి వేదయతి. దుక్ఖంపి వేదయతి. అదుక్ఖమసుఖంపి వేదయతీతి వుత్తం.

నను సబ్బేపి చిత్తచేతసికా ధమ్మా ఆరమ్మణరసానుభవనప్ప కతికాఏవాతి తేపి వేదనానామ సియున్తి. నసియుం. తేహి కిచ్చన్తరబ్యావటా హోన్తి. ఆరమ్మణరసం ఉజుం అనుభవితుం నసక్కోన్తి. అత్తనో అత్తనో కిచ్చం కరోన్తావ ఏకదేసమత్తేన అనుభవన్తి. వేదనాయేవపన అనఞ్ఞకిచ్చతాయ అనుభవనకిచ్చే ఆధిపచ్చయోగతాయచ ఇస్సరభావేన అనుభవతీతి సాఏవ వేదనానామ భవితుం అరహతీతి. ఏవఞ్చకత్వా రాజగ్గభోజన రసానుభవనే తేసం సూదసదిసతా వేదనాయఏవచ రాజసదిసతా వుత్తాతి.

౭౧. సఞ్జానాతీతి **సఞ్ఞా**. పున జాననత్థం సఞ్ఞాణం కరోతీతి అత్థో. అయఞ్హి పుబ్బే గహితసఞ్ఞాణేన సఞ్జాననకాలేపి పున జాననత్థం సఞ్ఞాణం కరోతియేవాతి. సాహి ఏవం పునప్పునం సఞ్ఞాణం కత్వా ఉప్పజ్జమానా థిరసఞ్ఞాభావం పత్వా యావతాయుకంపి భవన్తరం పత్వాపి సత్తానం అప్పముట్ఠభావం సాధేతి. మిచ్ఛా భినివేససఞ్ఞాభావం పత్వాచ ఇమే సత్తే సబ్బఞ్ఞు బుద్ధేహిపి బోధేతుం అసక్కుణేయ్యే కరోతీతి. తథాహి సా పున సఞ్జాననత్థం నిమిత్తకరణే దారుతచ్ఛకసదిసాతిచ. యథాగహిత నిమిత్తవసేన అభినివేసకరణే హత్థిదస్సక అన్ధసదిసాతిచ. ఉపట్ఠితవిసయగ్గహణే తిణపురిసకేసు మిగపోతకసదిసాతిచ వుత్తాతి. పాళియంపన –

> సఞ్జానాతి సఞ్జానాతీతిఖో భిక్ఖవే తస్మా సఞ్ఞాతి వుచ్చతి. కిఞ్చ సఞ్జానాతి. నీలంపి సఞ్జానాతి. పీతకంపి సఞ్జానాతీతిఆది వుత్తన్తి.

౭౨. చేతయతీతి **చేతనా**. సమ్పయుత్తధమ్మే తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణేవా కిచ్చేవా అభిసన్దహతి పునప్పునం ఘటేతి, తత్థ పబన్ధవసేన నిరన్తరం పవత్తమానే కరోతీతి అత్థో. పకప్పేతి వా తే. సంవిదహతి ఆరమ్మణపటిలాభాయవా కమ్మసిద్ధియా అభిసఙ్ఖరోతి. ఆయూహతివా తే. ఆరమ్మణే సమ్పిణ్డేతి ఏకతో సమో సరన్తే కరోతీతి అత్థో. తథాహి సా ఆయూహనరసాహిచ సంవిధానపచ్చుపట్ఠానాతిచ వుత్తా. తాయహి తస్మిం నిరన్తరం ఉస్సుక్కన బ్యాపారవసేన పవత్తమానాయ తం సమ్పయుత్తాపి అత్తనో అత్తనో కిచ్చం కురుమానా తస్మిం తథేవ పవత్తన్తీతి. తేనేవ సా సకిచ్చ పరకిచ్చ సాధక జేట్ఠసిస్స మహావడ్ఢకి ఆదిసదిసాతి వుత్తాతి.

[౭౪] విభావనియం పన

> చేతేతి సఙ్ఖతాభిసఙ్ఖరణే బ్యాపారమాపజ్జతీతి వత్వా తదత్థసాధనత్థం యం వుత్తం "విభఙ్గే సుత్తన్తభాజనియే సఙ్ఖా రక్ఖన్ధం విభజన్తేన సఙ్ఖతమతిసఙ్ఖరోన్తీతి సఙ్ఖారాతి వత్వా"తి. తం న యుజ్జతి.

న హి విభఙ్గే సుత్తన్తభాజనియే సఙ్ఖతమ భిసఙ్ఖరోన్తీతి సఙ్ఖారాతి వుత్తం అత్థి. ఖన్ధసంయుత్తకే పనేతం వుత్తన్తి.

౭౩. ఏకత్తారమ్మణసఙ్ఖాతో అగ్గో కోట్ఠాసో కోటి వా ఏతస్సాతి ఏకగ్గం. చిత్తం, తస్స భావో **ఏకగ్గతా**. ఆరమ్మణఞ్హి నామ ఏకంపి నానాసభావం హోతి. తస్మా తస్స ఏకస్సపి నానాసభావేసు విక్ఖేపం అపత్వా ఏకస్మిం సభావే ఖణమత్తంపి పవత్తస్స చిత్తస్స యోనిచ్చలాకారో అత్థి అయం తస్మిం ఏకగ్గాభిధానస్స ఏకగ్గబుద్ధియాచ పవత్తిహేతుభావేన గయ్హతీతి. తే నేవ హి సా నివాతే దీపచ్చీనం ఠితివియ చేతసో ఠితీతి దట్ఠబ్బాతి వుత్తా.

[౭౫] విభావనియం పన

"ఏకం ఆరమ్మణం అగ్గం ఇమస్సాతి ఏకగ్గ"న్తి వుత్తం. తత్థపి అగ్గసద్దో కోట్ఠాసేవా కోటియంవా పవత్తోతి యుత్తో. కేచిపన ఆరమ్మణే పవత్తోతి వదన్తి. తం న సున్దరం.

న హి అగ్గసద్దో ఆరమ్మణపరియాయో కత్థచి దిట్ఠోతి.

౭౪. జీవన్తి సమ్పయుత్తాధమ్మా ఏతేనాతి జీవితం. ఇన్దతీతి ఇస్సరో. ఇధ పన ఇస్సరభావో వుచ్చతి. ఇన్దం ఇస్సరభావం కారేతీతి ఇన్ద్రియం. జీవితఞ్చ తం ఇన్ద్రియఞ్చాతి **జీవితిన్ద్రియం**. తఞ్హి మయా వినా తుమ్హాకం జీవితం నత్థి. తస్మా తుమ్హాకం జీవనకిచ్చే మం ఇస్సరం కరోథాతి వదన్తమివ సహజాతధమ్మే అభిభవిత్వా పవత్తతీతి. తథా హి తం పవత్తసన్తతాధిపతేయ్యన్తి చ పదుముప్ప లానుపాలకముదకం వియాతిచ వుత్తం. తత్థ యావ ఖన్ధపరినిబ్బానా అనుప్పబన్ధవసేన పవత్తమానా చిత్తసన్తతి పవత్తసన్తతినామ. అధిపతిభావో ఆధిపతేయ్యం. పవత్తసన్తతియం ఆధిపతేయ్యం అస్సాతి సమాసో. పునప్పునం నిరుద్ధంపి హి చిత్తసన్తానం తస్స బలేన పునప్పునం జీవన్తం హుత్వా యావ ఖన్ధపరినిబ్బానా పునప్పునం పవత్తతియేవ.

న హి జీవితరహితేసు అనిన్ద్రియబద్ధధమ్మేసు తాదిసో పవత్తసన్తతి విసేసోనామ అత్థీతి.

౭౫. మనస్మిం ఆరమ్మణం అసుఞ్ఞం మనంవా ఆరమ్మణే నిచ్చనిన్నం కరోతీతి **మనసికారో**. సో పన తివిధో వీథిపటిపాదకో జవనపటిపాదకోఆరమ్మణపటిపాదకోతి. తత్థ పఞ్చద్వారావజ్జనం వీథి పటిపాదకో నామ. తఞ్హి పఞ్చద్వారిక చిత్తసన్తతిం ఆరమ్మణే పటిపాదేతి యోజేతీతి. మనోద్వారావజ్జనం జవనపటిపాదకో నామ. తంపి జవన సన్తతిం ఆరమ్మణే పటిపాదేతి యోజేతీతి. ఇదమేవ ద్వయం తత్థ తత్థ యోనిసో మనసికారోతిచ అయోనిసో మనసికారో తిచ వుత్తం. తఞ్హి పకతియా సముదాచిణ్ణనిన్న నియామితాదీహి పచ్చయే హి ఉపత్థమ్భితం హుత్వా చిత్తసన్తానం యోనిసో అయోనిసోవా ఆరమ్మణే నిన్నం కరోతీతి. పటిసన్ధిచిత్తతో పన పట్ఠాయ పవత్తమానా చిత్తసన్తతి ఆరమ్మణం ముఞ్చిత్వా నిరుజ్ఝిత్వాపి పున ఉప్పజ్జమానా యస్స ధమ్మస్స వసేన తస్మింయేవ ఆరమ్మణే ఉప్పజ్జతి అసతి కారణవిసేసే. సో ఆరమ్మణపటిపాదకోనామ. అయమిధా ధిప్పేతో. అయఞ్హి ఆరమ్మణం చిత్తే చిత్తంవా ఆరమ్మణే పటిపాదేతి యోజేతీతి. తథా హి అయం సారణ లక్ఖణోతి చ సమ్పయుత్తానం ఆరమ్మణేన సంపయోజనరసోతిచ ఆరమ్మణపటిపాదకట్ఠేన సమ్పయుత్తానం సారథీవియ దట్ఠబ్బోతిచ వుత్తో. తత్థ సారణలక్ఖణోతి సారథీవియ అస్సానం సమ్పయుత్తధమ్మానం ఉజుం ఆరమ్మణాభిముఖం పవత్తయనలక్ఖణోతి అత్థో. సమం ధారేన్తీతి సాధారణా. సబ్బేసం చిత్తానం సాధారణా సబ్బచిత్తసాధారణా.

౭౬. వితక్కేతీతి **వితక్కో**. తథా తథా సఙ్కప్పేత్వా ఆరమ్మణం ఆరోహతీతి అత్థో. తస్మిం పన తం కథా ఆరోహన్తే సమ్పయుత్తధమ్మాపి తం ఆరోహన్తి. తదా సోయేవ తే ఆరమ్మణం అభినిరోపేన్తోనామ హోతీతి కత్వా ఆరమ్మణా

భినిరోపనలక్ఖణో వితక్కోతి వుత్తో. రాజవల్లభం నిస్సాయ జనపదగాసినో రాజగేహారోహనఞ్చేత్థ నిదస్సనం. అవితక్కంపి హి చిత్తం సవితక్కధమ్మసన్తానే వితక్కేన సహ పవత్తపరిచయ బలేన ఆరోహనతో వితక్కేన అతినిరోపితమేవనామ హోతీతి. అపిచ, అవితక్కంపి పఞ్చవిఞ్ఞాణం వత్థారమ్మణ సఙ్ఘట్టనవసేన ఆరోహతి. దుతీయజ్ఝానాదీనిచ ఉపచారభావనావసేన ఆరోహన్తి. మజ్ఝిమట్ఠకథాయం పన కింవా ఏతాయ యుత్తియాతి వత్వా ఇమమత్థం దస్సేతి. చిత్తంపి హి ఆరమ్మణం ఆరుహతియేవ. తస్స పన నిచ్చం సహాయో మనసికారో. తస్మిఞ్హి అసతి తం నియామకరహి తా నావావియ యంవాతంవా ఆరమ్మణం గహేత్వా పవత్తేయ్యాతి. ఇతి పఞ్చవిఞ్ఞాణం మనసికారసహాయం హుత్వా అత్తనో ఆరమ్మణవిజాననసత్తివసేనేవ ఆరమ్మణం ఆరోహతి. అకుసలం పత్వా పన చిత్తంపి లోభాదయోపి ఆరమ్మణారుహనే థామవతా ఏవ హోన్తి. పాపస్మిం రమతే మనోతి హి వుత్తం. దుతీయజ్ఝాన చిత్తాదీనిచ మనసికార వీరియస్సతీనంపి వసేన ఆరోహన్తి. వితక్కో పన తథా తథా సఙ్కప్పేత్వా అత్తసహితే ధమ్మే ఆరమ్మణారుహనే సుట్ఠుతరం బలవన్తే కరోతి. ఇతి తస్మిం కిచ్చే అఞ్ఞేసం సాభిసయబ్యాపారతాయఏవ అయం వితక్కోతి వుత్తోతి. ఏవం పన వత్తబ్బం. నను అఞ్ఞేపి అరూపధమ్మా సారమ్మణసభావా ఆరమ్మణం ఆరోహన్తి. అథ చ పన కస్మా అయమేవ వితక్కోతి వుత్తోతి. అఞ్ఞేసం పన ఆరుహనం కిచ్చన్తరయోగవసేనేవ సిద్ధం. ఇమస్స పన ఇతో అఞ్ఞం కిచ్చం నామ నత్థి. తస్మా అయమేవ తథా వుత్తోతి.

౭౭. విచరతీతి **విచారో**. విచారేతివా సమ్పయుత్తకేధమ్మే, తే వా ధమ్మా విచరన్తి ఏతేనాతి విచారో. విచరణఞ్చేత్థ వితక్కా రుళ్హే తస్మింయేవ ఆరమ్మణే సభావాకారపాతుభావత్థం పునప్పునం అనుమజ్జనవసేన పవత్తనం దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ వితక్కో ఓళారికో పుబ్బఙ్గమో ఆరమ్మణే చిత్తస్స పఠమాభినిపాతభూతోచ హోతీతి ఘణ్డాభిఘాతో వియ దట్ఠబ్బో. విచారో సుఖుమో అనుచరో తస్మింయేవ ఆరమ్మణే చిత్తస్స అనుబన్ధనభూతో చ హోతీతి ఘణ్డానురవోవియ దట్ఠబ్బోతి.

౭౮. అధిముచ్చనం **అధిమోక్ఖో**. ఆరమ్మణే ఏవం నుఖో నో నుఖోతి ఏవం పవత్తం సంసప్పనం అధిభవిత్వా విచ్ఛిన్దిత్వా పక్ఖతో ముచ్చనవసేన చిత్తస్స పవత్తీతి వుత్తం హోతి. ఏవఞ్చ కత్వా సో ఆరమ్మణే సన్నిట్ఠానలక్ఖణోతి చ ఆరమ్మణే నిచ్చలభావేన ఇన్దఖీలసదిసోతిచ వుత్తో.

౭౯. వీరస్స కమ్మసూరస్స భావో కమ్మవా **వీరియం**. తంసమఙ్గీ పుగ్గలో హి కమ్మసూరో హోతి. మహన్తంపి కమ్మం అప్పకతో గణ్హాతి. దుక్కరంపి సుకరతో, భారియంపి అభారియతో గణ్హాతి. అత్తకిలమథం నగణేతి. కమ్మసిద్ధియా నిచ్చం పగ్గహిత కాయ చిత్తోవ హోతి. తస్మా తం తస్స పుగ్గలస్స తథాపవత్తియా హేతుభావోచేవ తథాపవత్తస్స చ తస్స పుగ్గలస్స కాయ చిత్తక్రియాభూతం హోతీతి. విధినావా నయేన ఉపాయేన వీరియవతో కిం నామకమ్మం న సిజ్ఝతీతిఆదికేన పుబ్బాభిసఙ్ఖారేన ఈరయితబ్బం పవత్తయితబ్బన్తి వీరియం. విసేసేనవా సకపరహితహేతు ఈరన్తి కమ్పన్తి తం సమఙ్గినో ఏతేనాతి వీరియం. ఏత్థచ వీరియు పత్థమ్భితా సమ్పయుత్తధమ్మా సదా అనిక్ఖిత్తధురా పగ్గహితసీసావియ హుత్వా అత్తనో అత్తనో కిచ్చసమ్పత్తియా నిచ్చం ఉస్సాహజాతావ హోన్తి, తేసుచ తథాహోన్తేసు తంసమఙ్గినో పుగ్గలాపి అత్తనోవా పరేసంవా హితహేతు నిచ్చం బ్యావటకాయచిత్తా హోన్తి. తస్మా ఈరన్తి కమ్పన్తీతి వుచ్చన్తీతి. తథా హి తం ఉపత్థమ్భనలక్ఖణన్తి చ పగ్గహలక్ఖణన్తి చ ఉస్సాహలక్ఖణన్తి చ గేహస్స థూణూపత్థమ్భన సదిసన్తి చ సమ్మా ఆరద్ధం సబ్బసమ్పత్తీనం మూలన్తి చ వుత్తన్తి.

౮౦. వినయతి కాయచిత్తం తప్పేతి, తుట్ఠం సుహితం జనేతి, సుపుప్ఫితపదుమంవియవా వడ్ఢేతీతి **పీతి,** వినన్తివా ఏతాయ తం సమఙ్గినో పుణ్ణచన్దోవియ విరోచమాన కాయచిత్తా హోన్తీతి పీతి. సా పఞ్చవిధా ఖుద్దికా పీతి, ఖణికాపీతి,

ఓక్కన్తికా పీతి, ఉబ్బేగా పీతి, ఫరణాపీతీతి.

౮౧. ఛన్దనం **ఛన్దో**. ఇచ్ఛా పత్థనా అభిసన్ధీతి వుత్తం హోతి. సోపన దువిధో తణ్హాఛన్దో, కత్తుకమ్యతా ఛన్దోతి. ఇధ కత్తుకమ్యతా ఛన్దో అధిప్పేతో. ఏత్థచ కత్తుం కామేతి ఇచ్ఛతీతి కత్తుకామో. ఛన్దసమఙ్గిపుగ్గలో. తస్స భావో కత్తుకమ్యం. తదేవ కత్తుకమ్యతా, యథా దేవోయేవ దేవతాతి. ఏత్థచ కత్తుసద్దో సబ్బేసం ధాతుసద్దానం అత్థే సఙ్గహేత్వా పవత్తో. తస్మా కత్తుకమ్యతాతి ఏతేన కథేతుకమ్యతా చిన్తేతుకమ్యతా దట్ఠుకమ్యతా సోతుకమ్యతాతి ఏవమాదీని సబ్బ క్రియాపదాని సఙ్గహితాని హోన్తీతి దట్ఠబ్బం. సో పన ఆరమ్మణం ఇచ్ఛన్తోపి తణ్హా వియ అస్సాదన రఞ్జన లగ్గన వసేన నఇచ్ఛతి. యేన యేన పన అత్థికో హోతి. తం తం అత్థం ఆరాధేతు కామతావసేనేవ ఇచ్ఛతి. యథా రఞ్ఞో ఇస్సాసా ధనేనవా యసేనవా అత్థికా రాజవేరీనం విజ్ఝనవసేన ఛడ్డితబ్బయుత్తకేపి సరే బహూ ఇచ్ఛన్తియేవ. ఏవమేవం అయంపి పరస్స విస్సజ్జితబ్బయుత్త కానిపి దానవత్థూని అలద్ధానిపి లద్ధుం ఇచ్ఛతి. లద్ధానిపి రక్ఖితుం ఇచ్ఛతీతి. అయఞ్చ అత్థో విభావనియంపి వుత్తోయేవ.

వుత్తఞ్హి **తత్థ**

> దానవత్థువిస్సజ్జనవసేన పవత్తకాలేపి చేస విస్సజ్జి తబ్బేన తేన అత్థికోయేవ. ఖిపితబ్బఉసూనం గహణే అత్థికో ఇస్సాసోవియాతి.

తత్థ యదగ్గేన దానం దస్సామీతి దానవత్థుపరియేసనాదివసేన పవత్తా పుబ్బభాగచేతనా దానవత్థువిస్సజ్జన సఙ్ఖాతే దానే సఙ్గహితా హోతి. తదగ్గేన తస్సా పుబ్బభాగచేతనాయ పవత్తికాలో ఇధ దానవత్థు విస్సజ్జనవసేన పవత్త కాలోతి వేదితబ్బో. విస్సజ్జితబ్బేనాతి విస్సజ్జితబ్బ యుత్తకేన. తేన అత్థికోయేవ పరస్స విస్సజ్జనత్థాయాతి అధిప్పాయో. ఖిపితబ్బఉసూనం గహణేతి తేసం అకతానం కరణవసేన అలద్ధానం పరియేసనవసేన గహణే. ఏత్థ పన కేచి ఇస్సాసో ఉసూనిఖిపిత్వాపి లభమానో తేహి ఉసూహి అత్థికోయేవాతి ఏవ మత్థం వదన్తి. సో నయుజ్జతి. ఏవఞ్హి సతి ఖిపితఉసూనన్తి వుత్తం సియా. యథా కథితం లపితం తథాగతేనాతి. తథా విస్సజ్జితబ్బే నాతి ఏత్థపీతి. కేచి ఇస్సాసో ఉసూహి అనత్థికో ఖిపన్తో నహోతి. అత్థికోయేవ సమానో అఞ్ఞం ఆనిసంసం ఇచ్ఛన్తో ఖిపతీతి ఏవం అత్థం వదన్తి. సోపి నయుజ్జతి. ఏవఞ్హి సతి ఉసూహి అత్థికోయేవ తాని ఖిపన్తో ఇస్సాసోవియాతివుత్తం సియాతి. అత్థతో పన తదుభయంపి అవహసితబ్బమేవ హోతీతి. యస్మాచ ఛన్దసమ్పయుత్తం చిత్తం ఆరమ్మణం గణ్హన్తం ఛన్దవసేన అతి ఇచ్ఛమానం వియ విలుప్పమానం వియ గణ్హాతి. తస్మా అయం ఆరమ్మణగ్గహణే చేతసో హత్థప్పసారణంవియాతి వుత్తో. ఏత్థచ హత్థప్పసారణంవియాతి ఇదం అభూతపరికప్పవచనం దట్ఠబ్బం. న హి చిత్తస్స హత్థోనామ అత్థి. అత్థవిసేసపాకటత్థం పన అభూతంపి భూతం వియ కప్పేత్వా వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. అపిచ, అయం ఛన్దోనామ థామపత్తో తణ్హాయ బలవతరో హోతి. తథా హేస అధిపతిభూతో ఇద్ధిపాదభూతోచ హోతీతి. యది హి సో తణ్హాయ సమానబలో సియా. ఇమే సత్తా తణ్హాయ హత్థే ఠితా తణ్హా పరిగ్గహితాని ధనభోగరజ్జసుఖానివా దిబ్బబ్రహ్మసమ్పత్తియోవా ఛడ్డేత్వా వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతుం నసక్ఖిస్సన్తి యేవాతి.

౮౨. సోభణా సోభణేసు చిత్తేసు పకిరన్తీతి పకిణ్ణా. కేఏవ **పకిణ్ణకా**. అఞ్ఞేహి అఞ్ఞేసంవా సమానా **అఞ్ఞసమానా**. యదా సోభణచిత్తేసు యుత్తా, తదా తేహి అసోభణతో అఞ్ఞేహి సమానా. యదా అసోభణచిత్తేసు యుత్తా, తదా తేహి సోభణతో అఞ్ఞేహి సమానా సదిసాతి వుత్తం హోతి.

౮౩. ఇదాని అకుసలరాసిం దస్సేన్తో మోహోతిఆదిమాహ. తత్థ ముయ్హతీతి **మోహో**. ముయ్హన్తి సత్తా ఏతేనాతివా మోహో. ముయ్హనమత్తంవా మోహో, చతురఙ్గతమస్స వియ చక్ఖుస్స సబ్బసో కల్యాణపక్ఖం పటిచ్ఛాదేత్వా చిత్తస్స అన్ధభావకరణన్తి వుత్తం హోతి. పాపపక్ఖం పన పత్వా సో ఞాణగతికో హోతీతి దట్ఠబ్బో. తథా హేస పాళియం మిచ్ఛాఞాణన్తి వుత్తో. అట్ఠకథాసుచ మిచ్ఛాఞాణన్తి పాపక్రియాసు ఉపాయచిన్తావసేనపవత్తో మోహోతి వుత్తం. అవిజ్జాయచ అప్పటిపత్తి మిచ్ఛాపటిపత్తివసేన దువిధభావో వుత్తో. ఏత్థచ అప్పటిపత్తీతి కల్యాణపక్ఖే అఞ్ఞాణమేవ వుచ్చతి. మిచ్ఛాపటిపత్తీతి పాపపక్ఖే మిచ్ఛాఞాణమేవ వుచ్చతీతి, తథా హి పాపపక్ఖం పత్వా పఞ్చధమ్మా ఞాణగతికా హోన్తి మోహో, లోభో, దిట్ఠి, వితక్కో, విచారోతి. చిత్తేన పన సద్ధిం ఛబ్బిధా హోన్తి. తేహి పకతియా విఞ్ఞుజాతికేసు సుతపరియత్తిసమ్పన్నేసుచ ఉప్పన్నా పాపక్రియాసు తం తం ఉపాయదస్సనవసేన తేసం తత్థ ఛేకభావం పటిబలభావఞ్చ సాధేన్తీతి.

౮౪. నహిరియతి కాయదుచ్చరితాదీహి నలజ్జతి నజిగుచ్ఛతీతి అహిరీ. హిరిప్పటిపక్ఖావా అహిరీ, సాఏవ **అహిరికం**. తఞ్హి పాప క్రియాసు పచ్చుపట్ఠితాసు హిరియా ఓకాసం అదత్వా తాసు రుచిం ఉప్పాదేత్వా పవత్తతీతి. తథా హి తం కాయదుచ్చరితాదీహి అజిగుచ్ఛనలక్ఖణన్తిచ అలజ్జాలక్ఖణన్తిచ వుత్తం.

౮౫. నఓత్తప్పతీతి అనోత్తప్పం. కాయదుచ్చరితాదీహి నభాయతి నఉత్రసతీతి అత్థో. ఓత్తప్పప్పటిపక్ఖంవా **అనోత్తప్పం**. తంపి హి తాసు పచ్చుపట్ఠితాసు ఓత్తప్పస్స ఓకాసం అదత్వా చిత్తం తాసు అసారజ్జమానం కత్వా పవత్తతీతి. తథా హేతం కాయదుచ్చరి తాదీహి అసారజ్జలక్ఖణన్తి చ అనుత్తాసలక్ఖణన్తి చ వుత్తం. వుచ్చతి చ –

అజేగుచ్ఛీ అహిరికో, పాపాగూథావ సూకరో;
అభీరుచ అనోత్తప్పీ, సలభో వియ పావకాతి.

౮౬. ఉద్ధరతీతి ఉద్ధటం. పాసాణపిట్ఠే వట్టేత్వా విస్సట్ఠ గేణ్డుకో వియ నానారమ్మణేసు విక్ఖిత్తం చిత్తం, ఉద్ధటస్స పన చిత్తస్స ఉద్ధరణాకారప్పవత్తియా పచ్చయభూతో ధమ్మో **ఉద్ధచ్చం**. తం పన వాతేరితం జలం వియ ధజపటాకా వియచ దట్ఠబ్బం.

౮౭. లుబ్భతీతి **లోభో**, లుబ్భన్తి సమ్పయుత్తా ధమ్మా ఏతే నాతి లోభో, లుబ్భనమత్తమేవవా ఏతన్తి లోభో. ఏత్థచ లుబ్భనంనామ ఆరమ్మణాభిసజ్జనం దట్ఠబ్బం. సోపన ఆరమ్మణే లగ్గ నట్ఠేన మక్కటాలేపోవియ అభికఙ్ఖట్ఠేన తత్తకపాలే ఖిత్తమంస పేసి వియ అపరిచాగట్ఠేన తేలఞ్జన రాగోవియ తణ్హానదిభావేన వడ్ఢిత్వా సత్తానం అపాయావహట్ఠేన సబ్బాని సుక్ఖకట్ఠ సాఖాపలాస తిణకసటాని మహాసముద్దం వహన్తీ సీఘసోతా నదీ వియ దట్ఠబ్బో.

౮౮. దస్సనం **దిట్ఠి**. ధమ్మానం యాథావసభావేసు ఞాణదస్సనం వియ తేసమేవ అయాథావసభావేసు మిచ్ఛాదస్సనన్తి వుత్తం హోతి. సాహి ఏకచ్చానం పణ్డితమానీనం మిచ్ఛావితక్కబహులానం ఉప్పన్నా థామగతా అయాథావపక్ఖే పటివేధఞ్ఞాణగతికా హోతీతి. సాపన మిచ్ఛాభినివేసలక్ఖణా పరమంవజ్జన్తి దట్ఠబ్బా.

౮౯. మఞ్ఞతీతి **మానో**. అహం లోకే ఏకో పుగ్గలో అస్మి. న కట్ఠకలిఙ్గరోవియ అవమఞ్ఞనారహోతి ఏవం అత్తానం దళ్హం పగ్గహేత్వా సమనుపస్సతీతి అత్థో. సోపన జాతి కులధన భోగ యస ఇస్సరియాదీహి చేవ సీల సుత లాభసక్కారా దీహిచ గుణేహి ఉపత్థమ్భితో అతిరేకతరం వద్ధిత్వా అత్తానం జనమజ్ఝే కేతుంవియ అచ్చుగ్గతం మఞ్ఞతి. తస్మా సో ఉన్నతిలక్ఖణోతిచ ఉమ్మాదోవియాతిచ వుత్తో.

౯౦. దుస్సతీతి **దోసో**. సోపన చణ్డిక్కట్ఠేన పహతా సివిసోవియ విసప్పనట్ఠేన అసనిపాతోవియ అత్తనో నిస్సయ దహనట్ఠేన దావగ్గివియ దుస్సనట్ఠేన లద్ధోకాసో సపత్తోవియ సబ్బసో అహితరాసి భావట్ఠేన విస సంసట్ఠ పూతిముత్తం వియ దట్ఠబ్బో.

౯౧. ఇస్సతీతి **ఇస్సా**. పరసమ్పత్తిం ఉస్సూయతీతి అత్థో. సాహి పరేసం పకతియా లద్ధసమ్పత్తిం దిస్వా వా సుత్వావా నసహతి. తస్సా సమ్పత్తియా విపత్తిం ఇచ్ఛతి ఆకఙ్ఖతి. అసుకో ఇదంనామ లభిస్సతీతి సుత్వాపి నసహతి. తస్స అలాభం ఇచ్ఛతి ఆకఙ్ఖతి. తస్మా సా పరసమ్పత్తీనం ఉస్సూయనలక్ఖణాతి వుత్తా.

౯౨. మమ ఏవ ఇదం గుణజాతంవా వత్థువా హోతు. మా అఞ్ఞస్సాతి ఏవం అత్తనో సమ్పత్తిహేతు అవిప్పారికతావసేన చరతి పవత్తతీతి మచ్ఛరం, తథా పవత్తం చిత్తం. మచ్ఛరస్స భావో **మచ్ఛరియం**. ఇదంచ ఇస్సా వియ దువిధం అత్తనా లద్ధసమ్పత్తి లభితబ్బసమ్పత్తి వసేన. తత్థ పకతియా లద్ధసమ్పత్తియం తావ తం పరేహి సా ధారణంవా యేన కేనచివా కారణేన అత్తసన్తకభావతో ముచ్చిత్వా పరేసం సన్తకభావం గమిస్సమానం దిస్వా వా సుత్వావా చిన్తేత్వా దుక్ఖీ దుమ్మనో హోతి, లభితబ్బసమ్పత్తియంపి అసుకస్మిం దేసే వాకాలేవా ఇదంనామ భవిస్సతీతి సుత్వావా చిన్తేత్వావా తం అత్తనావ లద్ధుం ఇచ్ఛతి. అఞ్ఞేసం లాభం నఇచ్ఛతి. అఞ్ఞే లభిస్సన్తీతి సుత్వావా చిన్తేత్వావా దుక్ఖీ దుమ్మనో హోతీతి. తథా హేతం లద్ధానంవా లభితబ్బానంవా అత్తనో సమ్పత్తీనం నిగ్గుహనలక్ఖణన్తి వుత్తం. ఏత్థచ లభితబ్బసమ్పత్తియం యస్స లాభం నఇచ్ఛతి. సోలభతీతివా లభిస్సతీతివా సుత్వావా చిన్తేత్వావా చిత్తవిఘాతో ఇస్సానామ. యం యం అత్తనా లద్ధుం ఇచ్ఛతి. తం తం అత్తనా అలబ్భమానకం చిన్తేత్వా చిత్తవిఘాతో మచ్ఛరియంనామ. న హి ఏతే ద్వే ఏకతో ఉప్పజ్జన్తీతి.

౯౩. **కుక్కుచ్చన్తి** ఏత్థ కిరియా కతం. కుచ్ఛితం కతన్తి కుకతం. కుచ్ఛితకిరియాతి అత్థో. పణ్డితేహి ఏకన్తేన నిన్దితబ్బో చిత్తప్పవత్తివిసేసోతి వుత్తం హోతి. అత్థతో పన అకతం వత మే కల్యాణం కతం పాపన్తి ఏవం అనుసోచనవసేన పవత్తో కుక్కుచ్చ సమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదోయేవ, సో హి తథా పవత్తమానోపి పుబ్బే అకతంవా కల్యాణం పున కతం కాతుం న సక్కోతి. పుబ్బే కతం వా పాపం పున అకతం కాతుం నసక్కోతి. అథఖో కుసలధమ్మేసు చిత్తపరియాదానాయఏవ సంవత్తతి. తస్మా కుచ్ఛితకిరియా మత్తత్తా కుకతన్తి వుచ్చతీతి. వుత్తఞ్హేతం అట్ఠ కథాయం కతాకతస్స సావజ్జానవజ్జస్స అభిముఖగమనం పటిసారోనామ. యస్మా పనేసో కతంవా పాపం అకతం నకరోతి. అకతంవా కల్యాణం కతం నకరోతి. తస్మా విరూపో కుచ్ఛితో వా పటిసారోతి విప్పటిసారోతి. ఏత్థచ విప్పటిసారోతి కుక్కుచ్చ మేవ. కుక్కుచ్చేచ కుచ్ఛితే సతి తం సమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదోపి కుచ్ఛితోయేవ. యేనచ కారణేన కుక్కుచ్చం కుచ్ఛితంనామ హోతి. తేనేవ కారణేన సో చిత్తుప్పాదోపి కుచ్ఛితోనామ హోతీతి కత్వా సో చిత్తుప్పాదోవ కుకతపదే గహేతుం యుత్తోతి వేదితబ్బో. సుదిన్న కణ్డట్ఠకథాయం పన అయమత్థో ఉజుకతోవ వుత్తో. యథాహ-విఞ్ఞూహి అకత్తబ్బతాయ కుచ్ఛితకిరియాభావతో కుక్కుచ్చన్తి.

[౭౮] విభావనియం పన

> ఇమమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా యం వుత్తం "కుచ్ఛితం కతన్తి కుకతం. కతాకత దుచ్చరితసుచరిత"న్తి. తం న యుజ్జతియేవ. ఏతేన యఞ్చ **తత్థ** వుత్తం "అకతంపి హి కుకతన్తి వోహరన్తి. యం మయా అకథం. తం కుకతన్తిచ. ఇధ పన కతా కతం ఆరబ్భ ఉప్పన్నో విప్పటిసారచిత్తుప్పాదో కుకత"న్తిచ. తంపి సబ్బం పటిక్ఖిత్తమేవ హోతీతి.

కుకతస్స యథావుత్తచిత్తుప్పాదస్స తథాపవత్తి హేతుభావో కుక్కుచ్చం. అపిచ, ధాతుపాఠేసు కుచసద్దం సఙ్కోచన మనో విలేఖనత్థేసు పఠన్తియేవ. తస్మా కుచ్ఛితేన ఆకారేన కోచతి సఙ్కోచతి న పాపజిగుచ్ఛనాకారేనాతి కుక్కుచో. కుచ్ఛితేనవా ఆకారేన కోచతి విలిఖతి నకిలేససల్లిఖనా కారేనాతి కుక్కుచో. తథా పవత్తధమ్మసమూహో. సోహి కుచ్ఛితేన అకతం వత మే కల్యాణం కతం పాపన్తి ఏవం పవత్తేన అనుత్థుననాకారేన సఙ్కోచతి. కుసలధమ్మసమాదానే చిత్తం నమితుంపి నదేతి. మనంవా విలేఖతి. సద్ధాదీనం సారధమ్మానం తనుకరణేన చిత్తం కుసలధమ్మసమాదానే పరియాదిన్నథామబలం కరోతి. తస్మా కుక్కుచోతి వుచ్చతి. యేన పన ధమ్మేన యుత్తత్తా సో తథా పవత్తో హోతి. సో కుక్కుచ్చంనామ కుక్కుచస్స భావోతి కత్వా. తం పన యస్మా పుబ్బే అకతఞ్చ కల్యాణం కతఞ్చ పాపం ఆరబ్భ పచ్ఛా అనుతాపనవసేన అనుసోచనవసేనచ పవత్తతి. తస్మాతం పచ్ఛానుతాపలక్ఖణం కతాకతానుయోచన రసన్తి చ వుత్తం. ఏత్థచ పచ్ఛానుతాపలక్ఖణన్తి పుబ్బే కల్యాణఞ్చ అకత్వా పాపఞ్చ కత్వా ఆగతత్తా పచ్ఛిమే కాలే అనుతాపలక్ఖణన్తి అత్థో. తేన కుక్కుచ్చస్స ఏకన్తేన అతీతారమ్మణతా సిద్ధా హోతి. పచ్చుప్పన్నానాగతారమ్మణతాచ పటిసిద్ధాతి. కతాకతా నుసోచనరసన్తి ఏత్థ కతఞ్చ పాపం అకతఞ్చ కల్యాణన్తి యో జేతబ్బం. వుత్తఞ్హేతం మహానిద్దేసే –

> ద్వీహాకారేహి కుక్కుచ్చం ఉప్పజ్జతి కతత్తా చ అకతత్తా చ. కథఞ్చ ద్వీహా.ల. అకతత్తాచ. అకతం మే కాయసు చరితం. కతం కాయదుచ్చరితన్తి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం. అకతం మే వచీసుచరితం.ల. కతం మనోదుచ్చరితన్తి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం. అకతామే పాణాతిపాతా వేరమణీ. కతో పాణాతి పాతోతి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చం.ల. అకతా మే సమ్మాదిట్ఠి. కతా మిచ్ఛామిట్ఠీతి ఉప్పజ్జతి కుక్కుచ్చన్తి.

ఏతేన పన అకతసుచరితా రమ్మణతాయ కతదుచ్చరితా రమ్మణతాయచ వసేన కుక్కుచ్చస్స ద్విధాభావోయేవ సిద్ధో హోతి. ద్వీహాకారేహీతి హి వుత్తం. సోచ ఖో పుబ్బే పాపం కత్వా పచ్ఛా అపాయభయతజ్జితానఞ్చేవ అపాయేసు పతిత్వా పుబ్బే అత్తనా కతకమ్మం అనుస్సరన్తానఞ్చ హోతి. నఅఞ్ఞేసం, అకతం మే కాయసుచరితం. కతం కాయదుచ్చరితన్తి హి వుత్తం. యథా పన మానో దువిధో హోతి యాథావమానో అయాథావమానోతి. తథా కుక్కుచ్చంపి, యాథావకుక్కుచ్చం, అయాథావ కుక్కుచ్చన్తి దువిధం హోతి. తత్థ అయాథావ కుక్కుచ్చంపి ఉప్పజ్జమానం ద్వీహాకారేహో ఉప్పజ్జతి అకతం వత మే కల్యాణం కతం పాపన్తి. కతమం పన తన్తి. యఞ్చ పుబ్బే కల్యాణకమ్మేపి పాపసఞ్ఞీ పాపదిట్ఠి అకత్వా పాపకమ్మేపి కల్యాణసఞ్ఞీ కల్యాణదిట్ఠి కత్వా పచ్ఛా అనుసోచనవసేన ఉప్పజ్జతి. యఞ్చ పుబ్బే కల్యాణే కల్యాణసఞ్ఞీ కత్వా పచ్ఛా పాపసఞ్ఞినో పాపేచ పాసఞ్ఞీ అకత్వా పచ్ఛా కల్యాణసఞ్ఞినో ఉప్పజ్జతి. ఇదం అయాథావకుక్కుచ్చంనామ. అనవజ్జే సావజ్జసఞ్ఞీ, కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞీ, అనాపత్తియం ఆపత్తిసఞ్ఞీతిఆదినాపి యోజేతబ్బం. ఇదఞ్చ సబ్బం ఉప్పజ్జమానం ద్వీహా కారేహేవ ఉప్పజ్జతి. తస్మా ద్వీసుఏవ సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. యం పన మహానిద్దేసేయేవ హత్థకుక్కుచ్చకంపి కుక్కుచ్చం. పాదకుక్కుచ్చకంపి కుక్కుచ్చం. హత్థపాదకుక్కుచ్చకంపి కుక్కుచ్చన్తి నిద్దిట్ఠం. తం అసంయత కుక్కుచ్చంనామ. యం పన తం భిక్ఖు కుక్కుచ్చాయన్తా నపటిగ్గణ్హింసూతి వినయే ఆగతం. యఞ్చ కథం

కుక్కుచ్చప్పకతతాయ ఆపజ్జతి కప్పియే అకప్పియసఞ్ఞితా అకప్పియే కప్పియసఞ్ఞితాతి ఆగతం. తం వినయకుక్కుచ్చంనామ. తంపన వినయసంసయోఏవ. నోచ ఖో అత్తనో అవిసయే కప్పతి నుఖో నోనుఖోతి సంసప్పనాకారేన పవత్తో కుసల క్రియ చిత్తుప్పాదో. నోపన యేసం ఉప్పజ్జతి. తేసు యే సిక్ఖాకామా, తే తంకమ్మం నకరోన్తి. తే సన్ధాయ కుక్కుచ్చాయన్తా నపటిగ్గణ్హింసూతి వుత్తం. యే పన కరోన్తియేవ. తే కప్పియవత్థుస్మింపి ఆపత్తిం ఆపజ్జన్తి. తే సన్ధాయ కుక్కుచ్చప్పకతతాయ ఆపత్తిం ఆపజ్జతీతి వుత్తం.

౯౪. థియతిచిత్తం మన్దమన్దం కత్వా అజ్ఝోత్థరతీతి **థినం**. థియియనా థియితత్తన్తి హి పాళియం నిద్దిట్ఠం.

౯౫. మేధతి చేతసికే ధమ్మే అకమ్మఞ్ఞభూతే కత్వా విహిం సతీతి **మిద్ధం**. తథా హి ఆరమ్మణే విప్ఫారవసేన తం తం ఇరియా పథం సన్ధారేత్వా పవత్తమానేసు సమ్పయుత్తధమ్మేసు ముగ్గరేన పోథేత్వా వియ తే ఆరమ్మణతో ఓలియాపేత్వా ఇరియాపథంపి సన్ధారేతుం అసమత్థే కత్వా థినం చిత్తం అభిభవతి. మిద్ధం చేతసికేతి.

౯౬. **విచికిచ్ఛా**తి ఏత్థ. చికిచ్ఛనం చికిచ్ఛా. ఞాణప్పటికా రోతి అత్థో. తికిచ్ఛితుం దుక్కరతాయ విగతా చికిచ్ఛా ఏతాయాతి విచికిచ్ఛా. సభావం విచినన్తా కిచ్ఛన్తి కిలమన్తి ఏతాయాతివా విచికిచ్ఛా. విచికిచ్ఛతివా ద్వేళ్హకభావేన పవత్తతీతి విచికిచ్ఛా. సా నీవరణభూతా, పటిరూపకాతి దువిధా. తత్థ బుద్ధాదీసు అట్ఠసు వత్థూసు విమతివసేన పవత్తమానా నీవరణభూతా. తతో అఞ్ఞాపన అసబ్బఞ్ఞూనం తేసు తేసు ఆరమ్మణేసు కథం నుఖో ఏవం నుఖో ఇదంనుఖోతి వేమతికభావేన పవత్తా సబ్బా విచికిచ్ఛా పటిరూపకానామ. సా పన కుసలాపి హోతి, అకుసలాపి ఖీణా సవానం ఉప్పన్న క్రియాబ్యాకతాపీతి. ఇధ పన ఏకన్తాకుసలభూతా నీవరణవిచికిచ్ఛావ అధిప్పేకాతి.

అకుసలరాసిమ్హి పరమత్థదీపనా.

౯౭. సద్దహతీతి **సద్ధా**. యథా అచ్ఛం పసన్నం నిసిన్నం ఉదకం చన్ద సూరియాదీని రూపనిమిత్తాని సుట్ఠు అత్తని దహతి. ఏవం అయం బుద్ధగుణా దీని సుట్ఠు అత్తని దహతి ధారేతి ఠపేతివాతి అత్థో. సద్దహన్తివా ఏతాయాతి సద్ధా. సద్దహనమత్తమేవవా ఏతన్తి సద్ధా. సాపి బుద్ధా దీసు సద్ధేయ్యవత్థూసు అకాలుస్సియభావేన పవత్తమానాఏవ ఇధ అధిప్పేతా. తతో అఞ్ఞాపన తిత్థియేసువా తిత్థియధమ్మేసు వా ఏవరూపేసు అసద్ధేయ్యవత్థూసు సద్దహనవసేన పవత్తా ఓకప్పనా సద్ధా పటిరూపకానామ హోతి. సా పన అత్థతో మిచ్ఛాధిమోక్ఖో యేవాతి. యథా పన మనుస్సా హత్థే అసతి రతనాని దిస్వా పి-గహేతుం న సక్కోన్తి. విత్తే అసతి తేసం సబ్బభోగా న సమ్పజ్జన్తి. బీజే అసతి సస్సాదీని నసమ్పజ్జన్తి. ఏవం సద్ధాయ అసతి పుఞ్ఞక్రియావత్థూని నసమ్పజ్జన్తి. తస్మా ఏసా హత్థవిత్తబీజ సదిసాతి వుత్తా.

౯౮. సరతీతి **సతి**. అత్తనా కతాని కత్తబ్బాని చ కల్యాణకమ్మావా బుద్ధగుణాదీనివా అప్పమజ్జనవసేన ఉపగచ్ఛతీతి అత్థో. సాపి సమ్మాసతి మిచ్ఛాసతి దువిధా హోతి. తత్థ సమ్మాసతి ఇధ అధిప్పేతా. ఇతరా పన సతియేవ న హోతి. కతస్స కత్తబ్బస్సచ పాపకమ్మస్స అప్పమజ్జనవసేన పవత్తో సతిపటిరూపకో అకుసలచిత్తుప్పాదోయేవ. యస్మా పనేసా చిత్తం సబ్బేహి అకుసలధమ్మేహిచ రక్ఖితుం కుసలధమ్మేహిచ యోజేతుం సక్కోతి. తస్మా సా రఞ్ఞో సబ్బకమ్మిక మహాఅమచ్చో వియ దట్ఠబ్బాతి. సతింఖ్వాహం భిక్ఖవే సబ్బత్థికం వదామీతి హి వుత్తం.

౯౯. హిరియతీతి **హిరి**. కాయదుచ్చరితాదీహి లజ్జతి జిగుచ్ఛతి ఉక్కణ్ఠతీతి అత్థో.

౧౦౦. తేహియేవ ఓత్తప్పతీతి **ఓత్తప్పం**. ఉబ్బిజ్జతీతి అత్థో. ఏత్థపి హిరిఓత్తప్పప్పటిరూపకానామ అత్థి, వుత్తఞ్హి –

లజ్జితబ్బే నలజ్జన్తి, అలజ్జియేసు లజ్జరేతి చ;
భాయితబ్బే నభాయన్తి, అభయే భయదస్సినోతి చ.

యస్మా పన సప్పురిసా హిరియా అత్తని ఓత్తప్పేనచ పరేసు ఆరక్ఖదేవతాదీసు గారవం ఉప్పాదేత్వా పాపతో వజ్జేత్వా సుద్ధం అత్తానం పరిహరన్తి. తస్మా ఇమే ద్వే లోకపాలధమ్మాతి వుత్తా.

౧౦౧. లోభప్పటిపక్ఖో **అలోభో**. సో హి యేసు అత్తనో హితసఞ్ఞితేసు ఆరమ్మణేసు లోభో లగ్గనవసేన పవత్తతి, తేస్వేవ తం లోభం విధమిత్వా లోభవత్థుభూతా భవభోగసమ్పత్తియో గూథరాసింవియ హీళేత్వా జిగుచ్ఛిత్వా ఏకానేక్ఖమ్మ ధాతునామ హుత్వా పవత్తతీతి.

౧౦౨. దోసప్పటిపక్ఖో **అదోసో**. సోపి హి యేసు అత్తనో అహితసఞ్ఞితేసు ఆరమ్మణేసు దోసో దుస్సనవసేన పవత్తతి. తేస్వేవ తందోసం విధమిత్వా దిట్ఠదిట్ఠేసు సత్తేసు పుణ్ణచన్దసదిసం సోమ్మహదయం ఉప్పాదేత్వా ఏకా అబ్యాపాదధాతు నామ హుత్వా పవత్తతీతి. అయమేవచ బ్రహ్మవిహారేసు మేత్తాతి వుత్తా. అమోహోపి ఇధ వత్తబ్బో. మోహప్పటిపక్ఖో **అమోహో**. సోపి హి యేసు ధమ్మేసువా అత్థేసువా చతూసు అరియసచ్చేసువా మోహో అన్ధకారం కత్వా పవత్తతి. తేస్వేవ తం మోహం విధమిత్వా చన్దసూరియసహస్సం ఉట్ఠాపేన్తోవియ విజ్జానామ హుత్వా పవత్తతీతి.

౧౦౩. **తత్రమజ్ఝత్తతా**తి ఏత్థ అత్తా వుచ్చతి సభావో. లీనుద్ధచ్చాదీనం ఉభిన్నం విసమపక్ఖానం మజ్ఝే పవత్తో అత్తా ఏతస్సాతి మజ్ఝత్తా. సమప్పవత్తో సమ్పయుత్తధమ్మసమూహో. తస్స భావో మజ్ఝక్కతా. తేసు తేసు సమ్పయుత్తధమ్మేసు దిస్సమానా మజ్ఝత్తతా తత్రమజ్ఝత్తతా తేసు తేసువా హితకమ్మేసు చిత్తచేతసికానం మజ్ఝత్తతా తత్రమజ్ఝత్తతా. తథా హి సా సమప్పవత్తానం సమ్పయుత్త ధమ్మానం అజ్ఝుపేక్ఖనవసేన సమప్పవత్తానం ఆజానేయ్యానం అజ్ఝుపేక్ఖనసారథీవియ దట్ఠబ్బాతి వుత్తా. అయమేవచ బ్రహ్మవిహారేసు ఉపేక్ఖాతి వుత్తా.

౧౦౪. కాయప్పస్సద్ధాదీసు కాయోతి వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయ సఙ్ఖాతో చేతసికసమూహో వుచ్చతి. చిత్తన్తి సోభణచిత్తం. కాయస్స పస్సద్ధి **కాయప్పస్సద్ధి**. చిత్తస్స పస్సద్ధి **చిత్తప్పస్సద్ధీ**తిఆదినా సమాసో. పస్సమ్భనం పస్సద్ధి. సన్తసీతలభావోతి అత్థో. యేసం ఇదం ద్వయం దుబ్బలం హోతి. తే పుఞ్ఞకమ్మేసు చిత్తసుఖం నపిన్దన్తి. బహిద్ధాఏవ నేసం చిత్తం పక్ఖన్దతి. సన్తత్తే పాసాణపిట్ఠే థపితమచ్ఛోవియ హోతి. యేసం పన బలవం హోతి. తేయేవ తత్థ తం విన్దన్తి. తేసం చిత్తం సీతలే ఉదకే పక్ఖిత్త మచ్ఛో వియ హోతి.

౧౦౫. లహుభావో **లహుతా**. అగరుతా అదన్ధతాతి అత్థో. యేసం ఇదం దుబ్బలం. తేసం చిత్తం పుఞ్ఞకమ్మేసు నపసారేతి సఙ్కోచతి. తత్తపాసాణే పక్ఖిత్తపదుమపుప్ఫం వియ హోతి. యేసం పన బలవం. తేసం చిత్తం తత్థ పసారేతి. సీతలే ఉదకే పక్ఖిత్త పదుమపుప్ఫం వియ హోతి.

౧౦౬. ముదుభావో **ముదుతా**. యేసం ఇదం దుబ్బలం. తేసం చిత్తం పుఞ్ఞకమ్మేసు థద్ధం హోతి. వేరీనం మజ్ఝే గతమహాయోధోవియ హోతి. యేసం పన బలవం. తేసం చిత్తం తత్థ ముదు హోతి. వియఞ్ఞాతీనం మజ్ఝే గతమహాయోధో

వియ హోతి.

౧౦౭. కమ్మని సాధు కమ్మఞ్ఞం. తదేవ **కమ్మఞ్ఞతా**. యేసం ఇదం దుబ్బలం. తేసం చిత్తం పుఞ్ఞకమ్మేసు యథిచ్ఛితం ఠపేతుం నలబ్భతి, విక్కిరతి. పటివాతే ఖిత్తథుసముట్ఠివియ హోతి. యేసం పన బలవం. తేసంయేవ తం తత్థ యథిచ్ఛితం ఠపేతుం లబ్భతి నవిక్కిరతి. పటివాతే ఖిత్తసువణ్ణక్ఖన్ధోవియ హోతి.

౧౦౮. పగుణస్స భావో పాగుఞ్ఞం. తదేవ **పాగుఞ్ఞతా**. యేసం ఇదం దుబ్బలం. తేసం చిత్తం పుఞ్ఞకమ్మేసు వికమ్పతి విహఞ్ఞతి. గమ్భీరే ఉదకే ఖిత్తవానరోవియ హోతి. యేసం పన బలవం, తే సం తం తత్థ నవికమ్పతి నవిహఞ్ఞతి. గమ్భీరే ఉదకే ఖిత్త కుమ్భిలో వియ హోతి.

౧౦౯. ఉజుఏవ ఉజుకం, ఉజుకస్స భావో **ఉజుకతా**. యేసం ఇదం దుబ్బలం. తేసం చిత్తం పుఞ్ఞకమ్మేసు విసమగాహికం హోతి. కదాచి లీనం. కదాచి ఉద్ధటం. కదాచి ఓనతం. కదాచి ఉన్నతం. సురామదమత్తస్స మగ్గగమనం వియ హోతి. యేసం పన బలవం, తేసం తం వుత్తవిపరియ యేన వేదితబ్బన్తి.

౧౧౦. ఏత్థచ సిద్ధేసుపి చిత్తప్పస్సద్ధాదికేసు వుత్తేసు విసుం కాయప్పస్సద్ధాదీనం వచనం తేసం వసేన రూపకాయస్సపి పస్సద్ధాది దీపనత్థన్తి వేదితబ్బం. తత్థ తం తం సుత్తన్తం సుత్వా గేలఞ్ఞవుట్ఠా నాదీసు రూపకాయస్స పస్సద్ధభావో పాకటో ఇద్ధిమన్తానం ఇద్ధియా ఆకాసగమనాదీసు లహు భావో. కాయం ఖుద్దకం వా మహన్తం వా కత్వా నిమ్మిననేసు ముదుభావో. అన్తోపథవియంవా అన్తోపబ్బతే సువా అసజ్జమానం కత్వా గమనాదీసు కమ్మఞ్ఞభావో. నాగవణ్ణంవా గరుళవణ్ణంవా కత్వా నిమ్మిననాదీసు పగుణభావో తేస్వేవ సబ్బేసు యథానిమ్మితవసేన చిరప్పవత్తిభావేసు ఉజుకభావో పాకటో హోతీతి వేదితబ్బో. సమం ధారేన్తీతి సాధారణా, సబ్బేహి సోభణచిత్తేహి, తేసంవా సాధారణా **సోభణ సాధారణా**.

౧౧౧. **సమ్మావాచాతి** ఏత్థ తివిధా సమ్మావాచా కథా, చేతనా, విరతివసేన, తత్థ అత్థధమ్మప్పటిసంయుత్తా సుభాసితా వాచా కథా సమ్మావాచానామ. తంసముట్ఠాపికా కుసలక్రియచేతనా చేతనాసమ్మావాచానామ. యా పన ముసావాదా వేరమణాదీని సిక్ఖాపదాని సమాదియన్తస్సవా అధిట్ఠహన్తస్సవా సమ్పత్తం వత్థుం అవీతిక్కమన్తస్సవా పాపవిరమణాకారేన చిత్తస్స పవత్తి. అయం విరతి సమ్మావాచానామ. సా ఇధ అధిప్పేతా. సమ్మా వదన్తి ఏతా యాతి సమ్మావాచా. ఏతాయాతి చేత్థ కరణత్థే హేతుఅత్థే వా కరణవచనం దట్ఠబ్బం. తత్థ వాచాయ సిక్ఖాపదాని సమాదియన్తస్స సమాదానవచనాని సన్ధాయ కరణత్థో హేతుఅత్థో చ యుజ్జతి. తతో యథాసమాదిన్నానివా యథాధిట్ఠితానివా సిక్ఖాపదాని సుట్ఠురక్ఖామాతి యాని అనవజ్జానిఏవ వచనాని వదన్తా విచరన్తి. తాని సన్ధాయ కరణత్థానుకూలో హేతు అత్థోయేవ యుజ్జతీతి. అథవా, తథా వదన్తువా మావా. అయంపన వదమానేసు సతి తేసం సమ్మా వత్తుంఏవ దేతి. నమిచ్ఛా వత్తున్తి కత్వా సమ్మా వాచాత్వేవ వుచ్చతి. అపిచ, అయం వచీదుచ్చరితానం పజహనవసేన పవత్తమానా వచీద్వారసుద్ధియా ఏవ హోతీతి సమ్మావాచాతి వుచ్చతీతి.

౧౧౨. **సమ్మాకమ్మన్తోపి** తివిధో క్రియా, చేతనా, విరతి వసేన. తత్థ యంకిఞ్చి అనవజ్జం కమ్మం కరోన్తస్స కాయికక్రియా క్రియాకమ్మన్తోనామ. తంసముట్ఠాపికా చేతనా చేతనాకమ్మన్తో నామ. యా పన పాణాతిపాతా వేరమణాదీని సిక్ఖాపదాని సమాది యన్తస్సవా అధిట్ఠహన్తస్సవా సమ్పత్తం వత్థుం అవీతిక్కమన్తస్సవా పాపవిరమణాకారేన చిత్తస్స

పవత్తి. అయం విరతి సమ్మాకమ్మన్తో నామ. సమ్మా కరోన్తి ఏతేనాతి సమ్మాకమ్మం, తదేవ సమ్మా కమ్మన్తో సుత్తన్తో వనన్తోవియ. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ.

౧౧౩. **సమ్మాఆజీవో**పి వీరియ, విరతివసేన దువిధో. తత్థ పకతియా అనవజ్జాని కసికమ్మాదీనివా భిక్ఖాచరియాదీనివా కత్వా జీవితం కప్పేన్తానం ఉట్ఠానబలసఙ్ఖాతో వాయామో వీరియసమ్మాఆజీవోనామ. యా పన ఆజీవసుద్ధిం అపేక్ఖిత్వా అత్తనో ఆజీవసీలవిపత్తికారణాని కాయవచీదుచ్చరితాని పజహన్తానం పాపవిరమణాకారేన చిత్తస్స పవత్తి. అయం విరతి ఆజీవోనామ. అయమిధాధిప్పేతో. సమ్మా ఆజీవన్తి జీవితం పవత్తేన్తి ఏతేనాతి సమ్మాఆజీవో. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవాతి.

౧౧౪. ఏకేకాపి చేత్థ సమ్పత్త విరతి, సమాదాన విరతి, సముచ్ఛేదవిరతివసేన తివిధా. తత్థ యా సిక్ఖాపదాని అసమాదియిత్వావా సమాదిన్నానిపివా తాని అనపేక్ఖిత్వా కేవలం హిరి ఓత్తప్పబలేనేవ సమ్పత్తం వత్థుం అవీతిక్కమన్తానం ఉప్పన్నా విరతి. అయం సమ్పత్తవిరతినామ. సా పచ్చుప్పన్నారమ్మణాయేవ. పఞ్చసిక్ఖా పదా పచ్చుప్పన్నారమ్మణాతి హి వుత్తం. యా పన సిక్ఖాపదాని సమాది యన్తస్సవా అధిట్ఠహన్తస్సవా యథాసమాదిన్నానివా యథాధిట్ఠితాని వా సుట్ఠురక్ఖామీతి సమ్పత్త వత్థుం అవీతిక్కమన్తస్సవా ఉప్పన్నా. అయం సమాదానవిరతినామ. సా పన పచ్చుప్పన్నారమ్మణావా హోతి అనాగతారమ్మణావా. తథా హి పఞ్చసిక్ఖాపదా పచ్చుప్పన్నారమ్మణాతి ఇదం సమ్పత్తవిరతివసేన వుత్తన్తి అట్ఠకథాయం వుత్తం. మగ్గక్ఖణే పన సబ్బదుచ్చరితానం పచ్చయసముచ్ఛేదవసేన ఉప్పన్నా సముచ్ఛేదవిరతినామ. సా పన నిబ్బానారమ్మణాఏవ. ఫలవిరతిపి ఏత్థేవ సఙ్గహితాతి. తత్థ లోకియవిరతియో జీవితిన్ద్రియాదీని వీతిక్కమితబ్బవత్థూని ఆరమ్మణం కత్వా పాణాతిపాతాదీని విరమితబ్బవత్థూని పజహన్తి. లోకుత్తరవిరతియో పన నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా తానియేవ విరమితబ్బవత్థూని పజహన్తీతి దట్ఠబ్బం.

౧౧౫. పరదుక్ఖే సతి కారుణికానం హదయఖేదం కరోతీతి **కరుణా**. కిరతివా పరదుక్ఖం విక్ఖిపతి, కిణాతివా పరదుక్ఖం హింసతీతి కరుణా. కిరీయతి దుక్ఖితేసు పసారీయతీతివా కరుణా. అపిచ కలి ఉణాతి ఛేదో. కలీతి దుక్ఖం వుచ్చతి, యథా-కలి సమ్భవే భవేతి. కలీతివా పాపపి పరాజయోపి వుచ్చతి. పాపే కలి పరాజయేతి హి వుత్తం. సబ్బఞ్చేతం కారుణికా నం కారుఞ్ఞహేతుభూతమేవ హోతి. ఇతి కలిం దుక్ఖంవా పాపంవా సబ్బసమ్పత్తితో పరాజయంవా సత్తేహి అవన్తి రక్ఖన్తి, సత్తేవా తతో విధకలితో అవన్తి రక్ఖన్తి కారుణికా జనా ఏతాయాతి కరుణా.

౧౧౬. పరసమ్పత్తిం దిస్వా మోదన్తి ఏతాయాతి **ముదితా**. నత్థి పమాణం ఏతేసన్తి అప్పమాణా, సత్తా. అప్పమాణేసు భవాతి **అప్పమఞ్ఞా**. ఏతాహి ఏత్తకేసుయేవ సత్తేసు పవత్తేతబ్బా. న ఇతో అఞ్ఞేసూతి ఏవం పరిచ్ఛేదప్పమాణస్స అభావా ఏకస్మిం సత్తే పవత్తాపి అప్పమఞ్ఞాఏవనామ హోన్తీతి.

[౨౭] టీకాసు పన

అప్పమాణసత్తా రమ్మణత్తా అప్పమాణా. తాఏవ అప్పమఞ్ఞాతి వుత్తం. తం న సున్దరం.

౧౧౭. పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి హేట్ఠా వుత్తో అమోహోఏవ. సో హి పజాననట్ఠేన పఞ్ఞా, అధిపతియట్ఠేన ఇన్ద్రియఞ్చాతి కత్వా పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి వుచ్చతీతి.

౧౧౮. **ఏత్తావతాతి**ఆది తిణ్ణం రాసీనం సఙ్గహో. ఏవం ద్విపఞ్ఞాస సరూపం దస్సేత్వా ఇదాని చేతోయుత్తప్పకారం దస్సేన్తో తేసన్తిఆదిమాహ. ఇతో చేతసికానం సరూపదస్సనతో పరం తేసం చిత్తావియుత్తానం చిత్తేన అవియుత్తానం చేతసికానం చిత్తుప్పాదేసు పచ్చేకం సమ్పయోగో తథాయోగం వుచ్చతేతి యోజనా. **చిత్తుప్పాదేసూ**తి చిత్తేసు ఇచ్చేవ అత్థో. ఉప్పజ్జన్తి చేతసికా ఏతేసూతి ఉప్పాదా. చిత్తానిఏవ ఉప్పాదా చిత్తుప్పాదాతి కత్వా. ద్విపఞ్చవిఞ్ఞాణానం సబ్బదుబ్బలత్తా తేసు ఛ పకిణ్ణకా నుప్పజ్జన్తి. భావనాబలేన పహీనత్తా వితక్కో దుతీయజ్ఝానికాదీసు, విచారో తతీయజ్ఝానికాదీసు, పీతి చతుత్థజ్ఝానికాదీసు నుప్పజ్జతి. సన్నిట్ఠానసభావత్తా అధిమోక్ఖో అసన్నిట్ఠానసభావే విచికిచ్ఛా చిత్తే నుప్పజ్జతి. వీరియం బలనాయకత్తా దుబ్బలేసు పఞ్చద్వారావజ్జనా దీసు సోళసచిత్తేసు నుప్పజ్జతి. పీతి సమ్పియాయనసభావత్తా దోమనస్సుపేక్ఖా సహగతేసు నుప్పజ్జతి. ఛన్దో ఇచ్ఛాసభావత్తా ఇచ్ఛారహితేసు అహేతుకేసు మోమూహచిత్తేసుచ నుప్పజ్జతీతి ఆహ **పకిణ్ణకేసుపన వితక్కో.ల. మోమూహవజ్జితచిత్తేసూ**తి. తే పన చిత్తుప్పాదా పకిణ్ణకవివజ్జితా సపకిణ్ణకాతి సమ్బన్ధో.

౧౧౯. **అకుసలేసూ**తి అకుసలచేతసికేసు. సబ్బాకుసల సాధారణానామ. తస్మా సబ్బేసుపి ద్వాదసాకుసలచిత్తేసు లబ్భన్తీతి యోజనా.

[౭౮] విభావనియం పన

పచ్ఛిమం పురిమస్స సమత్థనవచనన్తి అధిప్పేతం. తం న సున్దరం.

ఇదఞ్హి రానం చిత్తేసు లబ్భమానతాదస్సనపధానన్తి. యస్మా పన సబ్బాని అకుసలచిత్తాని ఇమేహి చతూహి వినా నుప్పజ్జన్తి. న హి తాని పాపేసు ఆదీనవం పస్సిత్వా ఠితానం ఉప్పజ్జన్తి. నచ తేహి లజ్జాయవా భయేనవా ఉక్కణ్ఠితానం. నాపి కుసలేసు ధమ్మేసు సమాహితానన్తి. తస్మా తే సబ్బేసు తేసు లబ్భన్తీతి. యస్మాచ దిట్ఠిమానా ఖన్ధేసు అస్సాదం అముఞ్చిత్వావ తేసు తథా తథా ఆమసిత్వా పవత్తన్తి. తస్మా తే లోభమూలచిత్తేస్వేవ ఉప్పజ్జన్తి. తత్థ ఉప్పజ్జన్తేసు పన తేసు దిట్ఠి ఖన్ధేసు అత్తగ్గాహం దళ్హం గహేత్వా తం అత్తం నిచ్చతాదీహి మిచ్ఛాసభావేహిఏవ పరామసన్తీ పవత్తతి. మానో పన ఖన్ధే అహన్తి దళ్హం గహేత్వా తం గహితాకారం సేయ్యా తాదీహిఏవ ఆమసన్తో పవత్తతి. తస్మా తే ఆమసనాకారతో అసదిసవుత్తినోఏవ హోన్తీతి ఆహ. **దిట్ఠిచతూసు.ల. విప్పయుత్తేసూ**తి. యే పన దిట్ఠిగతికా దిట్ఠియా యథాగహితం అత్తానమేవ అహన్తి గణ్హన్తి. తేసంపి దిట్ఠిమానా ఆమసనాకారం పత్వా అసదిసవుత్తికాఏవ హోన్తి. న హి మానస్స వియ దిట్ఠియా అత్త సంపగ్గహణే బ్యాపారో అత్థి. న చ దిట్ఠియా వియ మానస్స ధమ్మానం అయాథావపక్ఖపరికప్పనేతి. తేనేవ హి అహంగాహో మానో అనాగామీనంపి పవత్తతి. అత్తగ్గాహభూతా పన దిట్ఠి పుథుజ్జనాన మేవాతి.

[౭౯] విభావనియం పన

"మానోపి అహంమానవసేన పవత్తనతో దిట్ఠిసదిసోవ పవత్తతీతి దిట్ఠియా సహ ఏకచిత్తుప్పాదే నపవత్తతీ"తి వత్వా కేసర సీహో పమాయ తం అత్థం సాధేతి. తం న సున్దరం.

సదిసప్పవత్తి హి నామ సహపవత్తియా ఏవ కారణన్తి. మచ్ఛరియం పన అత్తసమ్పత్తీసు లగ్గనలోభసముట్ఠితంపి తాసం పరేహి సాధారణభావం అసహనాకారేన పవత్తత్తా ఏకన్తేన పటిఘసమ్పయుత్తమేవ హోతీతి వుత్తం **దోసో.ల. చిత్తేసూతి**. అకమ్మఞ్ఞ లక్ఖణం థినమిద్ధం కమ్మఞ్ఞసభావేసు అసఙ్ఖారికేసు నసమ్భవతీతి వుత్తం **థినమిద్ధం పఞ్చసు ససఙ్ఖారిక చిత్తేసూతి**. చత్తారో సబ్బా కుసలసాధారణా. తయో లోభ దిట్ఠిమానా. చత్తారో దోసాదయో. ద్వయం థినమిద్ధం. **విచికిచ్ఛా చిత్తేచాతి** చసద్దో అవధారణే. విచికిచ్ఛాచిత్తేఏవాతి అత్థో. చతుద్దస అకుసల చేతసికా.

౧౨౦. **సోభణేసూతి** సోభణచేతసికేసు. లోకుత్తరే అట్ఠఙ్గికమగ్గే తీసు ఖన్ధేసు పఞ్ఞాక్ఖన్ధే సమ్మాసఙ్కప్పో నామ సమ్మాదిట్ఠిపచ్ఛిమకోవ హోతి. తస్మా పాదకజ్ఝానాదివసేన తస్మిం అసతిపి పఞ్ఞాక్ఖన్ధో నపరిహాయతి. సీలసమాధిక్ఖన్ధధమ్మేసు పన ఏకో ఏకస్స కిచ్చం నసాధేతి. తస్మా లోకుత్తర మగ్గో సత్తఙ్గికతో హేట్ఠా నపవత్తతీతి ఆహ **విరతియో పన తిస్సోపి.ల. లబ్భన్తీతి**. నియతావ ఏకతోవ సబ్బథాపి లబ్భన్తీతి యోజనా. తత్థ **నియతావాతి** న లోకియేసువియ కదాచిఏవ లబ్భన్తి. అథఖో సబ్బదాపి నియతా హుత్వావ లబ్భన్తి. కస్మా, లోకుత్తరధమ్మానం నిచ్చం సీలేసు పరిపూరకారితావసేన పవత్తత్తా. న హి తే లోకియా వియ కదాచి దానవసేన కదాచి సుతపరియత్తివసేన కదాచి కసిణభావనాదివసేన పవత్తన్తీతి. ఏకతో వాతి నలోకియేసు వియ విసుం విసుం లబ్భన్తి. అథఖో తిస్సోపి ఏకతో హుత్వావ లబ్భన్తి. కస్మా, అభిన్నారమ్మణత్తా. న హి తే లోకియా వియ వీతిక్కమితబ్బవత్థుసఙ్ఖాతాని జీవితిన్ద్రియాదీని నానారమ్మణాని ఆరబ్భ పవత్తన్తి. ఏకంపన నిబ్బానమేవ ఆరబ్భపవత్తన్తీతి. **సబ్బథాపీతి** న లోకియేసు వియ ఏకదేసప్పహానవసేన లబ్భన్తి. అథఖో తిస్సోపి అనవసేస దుచ్చరిత దురాజీవప్పహానాకారేన లబ్భన్తి. లోకియేసుహి సకిం ఉప్పన్నా సమ్మావాచా చతుబ్బిధాని వచీదుచ్చరితాని సబ్బాని ఏకతో పజహితుం నసక్కోతి. ముసావాదవిరతి ముసావాదమేవ పజహితుం సక్కోతి. న ఇతరాని. ముసావాదంపి సమూలం సానుసయం పజహితుం నసక్కోతి. తథా పిసుణవాచా విరతి పిసుణవాచమేవ పజహితుం సక్కోతి. న ఇతరాని. పిసుణవాచంపి సమూలం సానుసయం పజహితుం న సక్కోతి. సబ్బం విత్థారేతబ్బం. లోకుత్తరేసు పన సకిం ఉప్పన్నా సమ్మావాచా సబ్బాని వచీదుచ్చరితాని సమూలాని సానుసయాని పజహతి. సకిం ఉప్పన్నో సమ్మాకమ్మన్తో సబ్బాని కాయదుచ్చరితాని సమూలాని సానుసయాని పజహతి. సకిం ఉప్పన్నో సమ్మాఆజీవో సబ్బాని ఆజీవహేతుకాని కాయవచీదుచ్చరితాని సమూలాని సానుసయాని పజహతి. ఇతి తిస్సో లోకుత్తరేసుఏవ సబ్బథాపి లబ్భన్తీతి. విసద్దో అవయవసమ్పిణ్డనత్థో. సకిం ఉప్పన్నా ఏకా సమ్మావాచా ముసావాదప్పహానవసేనాపి లబ్భతి. నకేవలఞ్చ తప్పహానవసేనేవ. అథఖో పిసుణవాచాపహానవసేనపి లబ్భతీతి సబ్బం వత్తబ్బం. ఏత్థచ దుచ్చరితాని సమూలాని సానుసయానీతి ఏత్థ కాయవచీచోపన భాగియాని కామరాగానుసయాదీని ఉపరిమగ్గవజ్ఝాని కిలేసజాతాని అరూపసేక్ఖానంపి సన్తియేవ. కామరూపసేక్ఖానం పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. తస్మా తేసం పజహనవసేన ఉపరిమగ్గ ఫలవిరతీనం దుచ్చరితప్పహానం దట్ఠబ్బం. కామావచరకుసలేస్వేవ, నపన కామావచరవిపాకక్రియచిత్తేసు, నాపిమహగ్గతచిత్తేసూతి అధిప్పాయో. కామావచరకుసలేసుపి కామభూమియం ఉప్పన్నేసుఏవ, నరూపారూపభూమియం ఉప్పన్నేసు. న హి బ్రహ్మానం విరమితబ్బవత్థు సఙ్ఖాతాని కాయవచీదుచ్చరితానినామ అత్థి. నచ లోకియవిరతియో విరమితబ్బ వత్థురహితేసు పుగ్గలేసు పవత్తన్తీతి. ఉపరి ఛకామావచరదేవేసుపి నపవత్తన్తీతి వదన్తి. తం కథావత్థుమ్హి విచారితమేవ. యది ఏవం మనుస్సలోకేపి తీసు హేట్ఠిమఫలట్ఠేసు తాసం అప్పవత్తి ఆపజ్జతి. న హి తేసంపి పాణాతిపాతాదీని విరమితబ్బవత్థూనినామ అత్థీతి. సచ్చం, ఇధ పన సత్తవిధఆపత్తిక్ఖన్ధాపి విరమితబ్బవత్థుట్ఠానే ఠితా. తథా తివిధకుహనవత్థూనిచ. తానిచ కానిచి తేసం ఫలట్ఠానంపి సాధారణానిఏవ. మనుస్సానఞ్చ యాని కానిచి తస్స తస్స సమాదిన్నస్స సిక్ఖాపదస్స వత్థూనిపి విరమితబ్బవత్థూనిఏవ. యానిపి కామసేక్ఖానం కాయవాచా విప్ఫన్దనకరాని కిలేసజాతాని సముచ్ఛేదవిరతీనం

వత్థుభూతాని సన్తి. తాని తేసం తదఙ్గ విరతీనంపి వత్థూనిఏవాతి. **కదాచి సన్దిస్సన్తీ**తి సమాదానసమ్పత్తవిరతీనం అఞ్ఞతరవసేన పవత్తకాలేఏవ సన్దిస్సన్తి. ఏవం సన్దిస్స మానాపి భిన్నారమ్మణత్తా నఏకతో హుత్వా సన్దిస్సన్తీతి వుత్తం **విసుం విసు**న్తి. విసుంవిసుం సన్దిస్సమానాపి ఏకేకదుచ్చరితప్పహానవసేనేవ సన్దిస్సన్తి. న లోకుత్తరేసు వియ సబ్బథాపీతి దట్ఠబ్బం.

౧౨౧. అప్పనాపత్తానం అప్పమఞ్ఞానం సోమనస్ససహగతభావోవ విభఙ్గే వుత్తోతి వుత్తం **పఞ్చమజ్ఝానవజ్జితమహగ్గతచిత్తేసూ**తి. ఏతాహి పరసత్తానం హేతు అధిమత్తబ్యాపారా హోన్తి, తస్మా అతిసన్తాయ నిబ్యాపారాయ పఞ్చమజ్ఝానుపేక్ఖాయ సహ నపవత్తన్తీతి. అప్పనాపుబ్బభాగభూతానం పన తాసం ఉపేక్ఖావేదనాయపి సమ్పయోగో అట్ఠకథాయం అనుఞ్ఞాతోయేవాతి వుత్తం **కామావచర.ల. చిత్తేసుచా**తి. **కదాచీ**తి కారుఞ్ఞప్పకతికస్స అనిస్సుకినోచ పరేసం విపత్తిసమ్పత్తిదస్సనకాలే. **నానాహుత్వా జాయన్తీ**తి తేసం విపత్తిదస్సనకాలే అనుకమ్పనవసేన కరుణా ఏవ జాయతి, నముదితా. సమ్పత్తిదస్సనకాలే పన మోదనవసేన ముదితావ జాయతి, నకరుణాతి ఏవం విసుం విసుం హుత్వా జాయన్తీతి అత్థో. యస్మా పనేతా దోససముట్ఠితానం విహింసా అరతీనం నిస్సరణభూతాతి సుత్తన్తేసు వుత్తా. దోమనస్సపటిపక్ఖఞ్చసో మనస్సమేవ హోతి. తస్మా తాసం అప్పనాపుబ్బభాగభూతానంపి నిచ్చం సోమనస్సయోగమేవ కేచి ఇచ్ఛన్తీతి వుత్తం **ఉపేక్ఖాసహగతేసు.ల. కేచి వదన్తీ**తి. సో పన తేసం వాదో అట్ఠకథాయపి సహ విరుద్ధో. తస్మా తం బహూ విఞ్ఞూనో న సమ్పటిచ్ఛన్తీతి కత్వా సోవాదో థేరేన కేచివాదోనామ కతో. యస్మాచ సబ్బేసంపి లోకియ లోకుత్తరజ్ఝానానం పుబ్బభాగ భావనా నామ అప్పనాసన్నకాలేఏవ సోమనస్సజ్ఝానానం పుబ్బభాగా సోమనస్ససహగతా హోన్తి. ఉపేక్ఖాఝానానం పుబ్బభాగా ఉపేక్ఖాసహగతా హోన్తి. అనాసన్నకాలే పన సబ్బేసంపి తేసం పుబ్బభాగా కదాచి సోమనస్ససహగతా, కదాచి ఉపేక్ఖాసహగతాహోన్తి. తస్మా సో వాదో కేచివాదోవ కాతుం యుత్తోతి. ఏత్థచ సబ్బానిపి సమథవిపస్సనాభావనాచిత్తానినామ ఆదిమ్హి యేభుయ్యేన ఉపేక్ఖాసహగతానిఏవ భవేయ్యుం, యదియి తాని ఆదితోయేవ పట్ఠాయ సోమనస్ససహజాతాని సియుం. తదా ఇమే సత్తా సో మనస్సజాతేసు కమ్మేసు అనభిరతానామ నత్థీతి అఞ్ఞం కమ్మం ఛడ్డేత్వా భావనాకమ్మమేవ అనుయుఞ్జేయ్యున్తి. పచ్ఛా పన అత్తనో భావనాయ పుబ్బాపరియవిసేసదస్సనకాలేఏవ సోమనస్స సహజాతాని భవన్తి. పటికూలా రమ్మణేసు పన అసుభభావనాచిత్తేసు దుక్ఖితసత్తారమ్మణేసుచ కరుణాభావనాచిత్తేసు వత్తబ్బమేవ నత్థి. అపిచ ఇమా కరుణాముదితానామ పకతికాలేపి ఉప్పజ్జన్తియేవ. తాసు పన ముదితా తావ ఇట్ఠసమ్పత్తివిసయాతి సాయేభుయ్యేన సోమనస్స సహజాతాతి యుత్తమేతం. కరుణా పన అనిట్ఠవిపత్తివిసయాతి సా యేభుయ్యేన ఉపేక్ఖాసహజాతా ఏవ సియా. నచ ఏతా పరసత్తహితేసు అధిమత్త బ్యాపారాతి కత్వా ఉపేక్ఖావేదనాయ సహ విరుద్ధాఏవాతి సక్కా వత్తుం. సా హి అప్పనం అపత్తా వేదనుపేక్ఖానామ ఆరమ్మణరసానుభవనేఏవ నిబ్యాపారాహోతి. న అఞ్ఞకిచ్చేసు. తథా హి సత్తా ఉపేక్ఖాసహగత చిత్తేహి అదిన్నంపి ఆదియన్తి, దానంపి దేన్తి, అఞ్ఞానిపి మహన్తాని పుఞ్ఞాపుఞ్ఞకమ్మాని కరోన్తియేవాతి. తస్మా అప్పనా పత్తానఞ్ఞేవ తాసం వేదనుపేక్ఖాయ సహ విరుద్ధభావో వత్తుం యుత్తోతి.

[౮౦] ఏత్తావతా యం వుత్తం **విభావనియం**

"కరుణాముదితా భావనాకాలే అప్పనావీథితో పుబ్బే పరిచయవసేన ఉపేక్ఖాసహగతచిత్తేహిపి పరికమ్మం హోతి. యథాతం పగుణగన్థం సజ్ఝాయన్తస్స కదాచి అఞ్ఞవిహి తస్సాపి సజ్ఝాయనం, యథాచ పగుణవిపస్సనాయ

సఙ్ఖారే సమ్మసన్తస్సకదాచి పరిచయబలేన ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేహిపి సమ్మసనన్తి ఉపేక్ఖా సహగతకామావచరేసు కరుణా ముదితానం అసమ్భవవాదో కేచివాదో కతో”తి. తం పటిక్ఖిత్తం హోతీతి దట్ఠబ్బం.

కిఞ్చాపి కసిణనిమిత్తాదీని ఆరమ్మణాని అగమ్భీరానిఏవ హోన్తి. తథాపి యోగకమ్మబలేన చిత్తసమాధానబలేన కిలేస దూరీభావేనచ తదారమ్మణేసు ఝానచిత్తేసు ఞాణం ఏకన్తేన పవత్త తియేవాతి ఆహ **సబ్బేసుపి పఞ్చ.ల. చిత్తేసుచాతి.**

౧౨౨. తయో విరతిధమ్మా. ద్వయం అప్పమఞ్ఞాయుగళం. ఏవం నో భణచేతసికా సోభణేస్వేవ చిత్తేసు చతుధా చతూహి పకారేహి సమ్పయుత్తాతి యోజనా. ఇదాని సబ్బేసంపి చేతో యుత్తానం నియతా నియతయోగివిభాగం దస్సేతుం ఇస్సాతిఆదిమాహ. కరుణా ఆది యస్సాతి కరుణాది. అప్పమఞ్ఞా ద్వయం. ఇస్సామచ్ఛేరకుక్కుచ్చానిచ విరతియోచ కరుణాదిచ **ఇస్సామచ్ఛే రకుక్కుచ్చవిరతికరుణాదయో**. తే నానాచ జాయన్తి, కదాచిచ జాయన్తి. మానోచ కదాచిఏవ జాయతి. థినమిద్ధఞ్చ తథా కదాచి ఏవ జాయతి. జాయమానం పన అఞ్ఞమఞ్ఞం సహేవ జాయతి. ననానాతి యోజనా. ఏత్థచ అప్పమఞ్ఞావిరతీనం నానా కదాచి యోగో హేట్ఠాచ వుత్తో. ఉపరిచ వక్ఖతి. ఇస్సాదీనంచ ఉపరి వక్ఖతి. మానథినమిద్ధానం పన ఇధ వత్తబ్బోతి. తత్థ మానో చతూసు దిట్ఠివిప్పయుత్తేసు లబ్భమానోపి కదాచి తేసం సేయ్యో హమస్మీతిఆదినా పవత్తకాలేఏవ లబ్భతి, నఅఞ్ఞదా. థినమిద్ధం పఞ్చసు ససఙ్ఖారికేసు లబ్భమానంపి కదాచి తేసం నిద్దాతిభూతవసేన అకమ్మఞ్ఞతాయ పవత్తికాలేఏవ లబ్భతి. న అఞ్ఞదా. తదా లబ్భమానంపన ద్వయం సహేవ లబ్భతి. న నానాతి.

[౮౧] విభావనియం పన

> “థినమిద్ధం కదాచి ఇస్సామచ్ఛేరకుక్కుచ్చేహిచేవ మానేనచ సహ జాయతి. కదాచి తేహి తేనచ నానా జాయతీ”తి యోజనా వుత్తా. సా సారతో న పచ్చేతబ్బా.

న హి తేహి తేనచ తస్స సహభావో నానాభావోచ కిచ్చారమ్మణవిరోధావిరోధభావేన సిద్ధోతి.

యాచ **టీకాయం**

> మానోచ థినమిద్ధఞ్చ కదాచి నానా జాయతి. కారణం వుత్తమేవ. యోజనా వుత్తా. సాపి న సున్దరా. కదాచి సహజాయతీతి.

యథావుత్తానుసారేనాతి సత్తసబ్బత్థయుజ్జన్తీతిఆదినా వుత్తప్పకారం అనుసారేన **సేసాతి** ఏకాదసహి అనియత యోగీహి అవసేసా ఏకచత్తాలీసధమ్మా. తే యథావుత్తానుసారేన అత్తనా లబ్భమాన చిత్తుప్పాదేసు అనియతయోగినో వేదితబ్బాతి యోజనా.

౧౨౩. ఏవం చేతసికానం యోగట్ఠానపరిచ్ఛిన్దనవసేన సమ్పయోగనయం దస్సేత్వా ఇదాని యుత్తధమ్మరాసిపరిచ్ఛిన్దనవసేన సఙ్గహ నయం దస్సేన్తో **సఙ్గహఞ్చాతి**ఆదిమాహ. ఇదాని తేసం సఙ్గహఞ్చ యథారహం పవక్ఖామీతి యోజనా. **ఛత్తింసాతి**ఆది సఙ్గహనయస్స ఉద్దేసగాథా. సత్తపఞ్ఞత్తారమ్మణా అప్పమఞ్ఞా నిబ్బానా రమ్మణేసు నలబ్భన్తీతి వుత్తం **అప్పమఞ్ఞావజ్జితాతి** తథా అట్ఠసు దుతీయజ్ఝానికచిత్తేసు వితక్కవజ్జా అఞ్ఞసమానా ద్వాదసచేత సికా

అప్పమఞ్ఞావజ్జితా తేవీసతి సోభణచేతసికాచేతి పఞ్చత్తింస ధమ్మా సఙ్గహం గచ్ఛన్తీతిఆదినయం తథాసద్దేన నిద్దిసతి. **తేఏవాతి** వితక్క విచార పీతిసుఖవజ్జా ఉపేక్ఖాసహగతా తే ఏవ తేత్తింసధమ్మా. **అట్ఠసూతి** ఏత్థ అట్ఠచ అట్ఠచ అట్ఠాతి ఏకసేసనిద్దేసో, విచ్ఛాలోపనిద్దేసోవా దట్ఠబ్బో. **పఞ్చకజ్ఝాన వసేనాతి** పాళియం పఞ్చకనయేన వుత్తస్స ఝానభేదస్స వసేన, చతుక్కనయేన వుత్తస్స ఝానభేదస్స వసేన పన చతుధావ సఙ్గహో హోతీతి అధిప్పాయో. ద్వీసు రూపపథమజ్ఝానలాభీసు దుతీయజ్ఝానం ఉప్పాదేన్తేసు మన్దో వితక్కమో అతిక్కమితుం సక్కోతి. తస్స చతురఙ్గికం దుతీయజ్ఝానం ఉప్పజ్జతి. తిక్ఖపఞ్ఞో పన వితక్క విచారే ఏకతో అతిక్కమితుం సక్కోతి. తస్స తియఙ్గికం దుతీయజ్ఝానం ఉప్పజ్జతీతి అయం తేసం నయానం విసేసో.

౧౨౪. కిచ్చారమ్మణవిరుద్ధత్తా విరతియో మహగ్గతేసు నుప్పజ్జన్తీతి ఆహ **విరతిత్తయవజ్జితాతి**. విరతియో హి కాయవచీ విసోధనకిచ్చా హోన్తి. మహగ్గతజ్ఝానాని పన సువిసుద్ధకాయవచీ పయోగస్సేవ చిత్తవిసోధనకిచ్చాని. విరతియోచ వీతిక్కమితబ్బ వత్థుంవా నిబ్బానంవా ఆరబ్భ పవత్తన్తి. మహగ్గతజ్ఝానాని పన పఞ్ఞత్తి యోవా మహగ్గతధమ్మేవాతి.

౧౨౫. కిచ్చారమ్మణవి రుద్ధత్తాయేవ విరతిఅప్పమఞ్ఞాయో ఏకస్మిం చిత్తే ద్వే నలబ్భన్తీతి వుత్తం. **అప్పమఞ్ఞా విరతియో పనేత్థ.ల. యోజేతబ్బాతి**. విరతియో ఏకన్తేన దుస్సిల్యప్పహాన కిచ్చత్తా తప్పహాన కిచ్చరహితేసు లోకియాబ్యాకతేసు నలబ్భన్తీతి వుత్తం **విరతివజ్జితాతి**. పఞ్చసిక్ఖాపదా కుసలాయేవాతి హి పాళియం వుత్తం. ఇదఞ్చ లోకియసిక్ఖాపదాని సన్ధాయ వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. అప్పమఞ్ఞానం సత్తపఞ్ఞత్తారమ్మణత్తా మహావిపాకానఞ్చ ఏకన్త పరిత్తారమ్మణత్తా తాసం తేసు సమ్భవో నత్థీతి వుత్తం **అప్పమఞ్ఞా విరతివజ్జితాతి**. నను కామకుసలం సత్తపఞ్ఞత్తాది ఆరమ్మణంపి హోతీతి తబ్బిపాకేనపి తేన సదిసా రమ్మణేన భవితబ్బన్తి. న. వికప్పరహితత్తా. పఞ్ఞత్తియో హి అవిజ్జమానత్తా మహగ్గతానుత్తరధమ్మాచ సణ్హసుఖుమధమ్మత్తా తథా తథా వికప్పేత్వావా పటివిజ్ఝిత్వావా గణ్హన్తానం కుసలాదీనం ఏవ ఆరమ్మణభూతా హోన్తి. కామవిపాకాని పన సయం అతిదుబ్బలతాయ ఆరమ్మణం వికప్పేత్వా విగహేతుం నసక్కోన్తి, కుతో పటివిజ్ఝిత్వా గహేతుం. తస్మా తాని పఞ్ఞత్తియోవా మహగ్గతానుత్తరధమ్మేవా ఆలమ్బితుం న సక్కోన్తీతి దట్ఠబ్బం. మహగ్గతవిపాకాని పన వికప్పరహితానిపి అప్పనాపత్తకమ్మవిసే సనిబ్బత్తత్తా భావనాబలనిమ్మితాని పఞ్ఞత్తివిసేసాని ఆలమ్బితుం సక్కోన్తీతి.

[౮౨] విభావనియం పన

> కామతణ్హాధినకమ్మజనితత్తా కామవిపాకాని కామతణ్హాయ ఆరమ్మణభూతే కామధమ్మేఏవ ఆలమ్బితుం లభన్తీతి అధిప్పాయేన "కామతణ్హాధినస్స ఫలభూతత్తా"తి వత్వా దాసిపుత్తోపమాయ తదత్థం విభావేతి. తం విచారేతబ్బం.

ఏవఞ్హి సతి మహగ్గతవిపాకానిపి రూపారూపతణ్హాధిన కమ్మజనితాని ఏవ హోన్తీతి తానిపి రూపారూపతణ్హానం ఆరమ్మణభూతే మహగ్గత ధమ్మేఏవ ఆలమ్బేయ్యున్తి. అపిచ, కామతణ్హాపి కామధమ్మేఏవ ఆరమ్మణం కరోతి. న పఞ్ఞత్తిధమ్మేతి నత్థి. నచ ఇత్థిపురిసాది హత్థ పాదాది పఞ్ఞత్తీసు అస్సాదవసేన పవత్తా తణ్హా కామతణ్హా నామ నహోతీతి అత్థి. **సుభేతి** కుసలే. **మనేతి** నిద్ధారణే భుమ్మం. సుభే క్రియే పాకేతి నిద్ధారణీయం దట్ఠబ్బం. సహేతు. ల. మనే ద్వాదసధావ సఙ్గహోతివా యోజేతబ్బం. **నవిజ్జన్తేత్థాతి** వజ్జితానం సఙ్గహో. **ఏత్థాతి** సోభణచిత్తేసు. **ద్వయన్తి** విరతిఅప్పమఞ్ఞాదుకం.

అనుత్తరేతి విసేసకానం సఙ్గహో. **ఝాన ధమ్మా**తి వితక్కాదయో. మజ్ఝిమే మహగ్గతే అప్పమఞ్ఞాచ ఝానధమ్మా చ. పరిత్తేసు కామసోభణేసు అప్పమఞ్ఞాచ విరతి ఞాణపీతి యోచ విసేసకా, సఙ్గహనయ భేదకారకాతి అత్థో.

౧౨౬. సత్తరసధమ్మా లోభదిట్ఠీహి సద్ధిం ఏకూనవీసతి హుత్వా సఙ్గహం గచ్ఛన్తీతి యోజనా. పీతివజ్జితా అఞ్ఞసమానా ద్వాదస చేతసికా అకుసలసాధారణా చత్తారోచాతి సోళసధమ్మా లోభదిట్ఠీహి సహ అట్ఠారస హుత్వా సఙ్గహం గచ్ఛన్తీతి యోజనా. ఇస్సామచ్ఛరియ కుక్కుచ్చాని కిచ్చతో ఆరమ్మణతో చ భిన్నాని హోన్తీతి వుత్తం **ఇస్సా.ల. యోజేతబ్బానీ**తి. సబ్బేసుపి అకుసలచిత్తుప్పాదేసు సమ్పయుత్తధమ్మా ధమ్మతో అసదిసాఏవ హోన్తి. గణనతో పన ఏకచ్చే ఏకచ్చేహి సదిసా ఏవ హోన్తీతి వుత్తం **ద్వాదస.ల. సఙ్గహితాభవన్తీ**తి. ఏత్థచ పఞ్చసు అసఙ్ఖారికేసు పఠమదుతీయేసు ఏకూనవీసతి. తతీయచతుత్థేసు అట్ఠారస. పఞ్చమే వీసతి. పఞ్చసు ససఙ్ఖారికేసు పఠమదుతీయేసు ఏకవీసతి. తతీయచతుత్థేసు వీసతి. పఞ్చమే ద్వావీసతి. మోమూహద్వయే పన్నరసాతి ఏవం అకుసలేసు సత్త సఙ్గహా భవన్తి. తేనాహ ఏకూనవీసాతిఆదిం. **సాధారణా**తి సబ్బా కుసలసాధారణా. **సమానా**తి అఞ్ఞసమానా. **అపరే**తి ఛన్దపీతిఅధిమోక్ఖే ఠపేత్వా ఏకచ్చే.

౧౨౭. హసనచిత్తేతి హసితుప్పాదచిత్తే. **వోట్ఠబ్బనే**తి మనోద్వారావజ్జనే. **సుఖసన్తీరణే**తి సోమనస్స సన్తీరణే. **మనో ధాతుత్తికా హేతుక పటిసన్ధి యుగళే**తి పఞ్చద్వారావజ్జన సమ్పటిచ్ఛనద్వయసఙ్ఖాతే మనోధాతుత్తికేచేవ ఉపేక్ఖా సన్తీరణ ద్వయసఙ్ఖాతే అహేతుక పటిసన్ధియుగళేచ. సబ్బత్థ సబ్బేసు అహేతుకేసు సత్త, తతో సేసా పకిణ్ణకా పన యథారహం యుజ్జన్తి, ఇతి తేత్తింస విధసఙ్గహో మయా వుత్తోతి యోజనా.

౧౨౮. ఇదాని అయం చేతసికనిద్దేసోతి కత్వా చిత్తస్స వియ ఏకస్సపి చేతసికస్స భూమిజాతి సమ్పయోగాది భేదేన విభాగో కథేతబ్బోతి తం దస్సేతుం అన్తిమగాథమాహ. ఇత్థం ఇమినా యథావుత్తప్పకారేన చిత్తావియుత్తానం చేతసికానం సోళసవిధం సమ్పయోగఞ్చ తేత్తింసవిధం సఙ్గహఞ్చ ఞత్వా తేసం యథా యోగం చిత్తేన సమం భేదం ఉద్దిసేతి యోజనా. ఫస్సో తావ ఏకూననవుతియా ఏకవీససతేసువా చిత్తేసు యుత్తత్తా ఏకూననవుతి ఏకవీససతవిధేవాతి ఏవం ద్విపఞ్ఞాసచేతసికే విసుం విసుం ఉద్ధరిత్వా యథాయోగం భూమిజాతిసమ్పయోగాదిభేదేహి తేసం విభాగం కథేయ్యాతి అత్థో.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ చేతసిక సఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

పకిణ్ణక సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౨౯. ఏవం విసుం విసుం చిత్తచేతసికానం నిద్దేసం దస్సేత్వా ఇదాని పున ఉభిన్నం నిద్దేసం దస్సేన్తో **సమ్పయుత్తాయథాయోగన్తి**ఆదిమాహ. యథాయోగం సమ్పయుత్తా సభావతో తేపఞ్ఞాస చిత్తచేతసికా యే ధమ్మా మయా విసుం విసుం నిద్దిట్ఠా. ఇదాని యథా రహం తేసం ఉభిన్నం సఙ్గహోనామ నియ్యతేతి యోజనా. తత్థ అత్తనో అత్తనో భావో సభావో. ధమ్మానం ఆవేనికలక్ఖణన్తి వుత్తం హోతి. చిత్తం తావ భూమిజాతిసమ్పయోగాదిభేదేన ఏకూన నవుతివిధంపి అత్తనో ఆరమ్మణ విజాననసఙ్ఖాతేన ఆవేనికలక్ఖణేన ఏకమేవ హోతి. ఫస్సోపి భూమిజాతిసమ్పయో గాదిభేదేన ఏకూననవుతివిధోపి ఫుసనలక్ఖణేన ఏకోవ హోతి తథా వేదనాసఞ్ఞాదయోతి ఏవం సభావతో తేపఞ్ఞాస ఏవ హోన్తీతి. వేదనాహేతుతో కిచ్చద్వారాలమ్బణవత్థుతో పవత్తో సఙ్గహోతి సమ్బన్ధో. తత్థ **వేదనాహేతుతో**తి వేదనాభేద హేతుభేదతో. ఏవం కిచ్చద్వారాలమ్బణ వత్థుతోతి ఏత్థపి. **చిత్తుప్పాదవసేనేవా**తి చిత్తవసేనేవ నియ్యతేతి సమ్బన్ధో. ఏవసద్దేన చేతసికే నివత్తేతి. ఏత్తావతా ఛన్నం పకిణ్ణకసఙ్గహానం వచనత్థో ఇధేవ తావ థేరేన దస్సితో హోతి వేదనాభేదేన చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో వేదనాసఙ్గహో, హేతుభేదేన చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో హేతుసఙ్గహోతిఆదినా.

[౮౩] విభావనియం పన

> చిత్తుప్పాదసద్దేన చేతసికధమ్మేపి గహేత్వా అఞ్ఞం నివత్తే తబ్బం అపస్సన్తో "న కత్థచి తంవిరహేనా"తి వదతి. తం నయుజ్జతియేవ.

న హి ఇధ ఏత్తకా చేతసికా సుఖసహగతా, ఏత్తకా దుక్ఖ సహగతాతిఆదినా ఏకోపి సఙ్గహో చేతసికేహి నీతో నామ అత్థి. సుఖసహగతం కుసలవిపాకం కాయవిఞ్ఞాణమేకమేవాతిఆదినా పన చిత్తేనఏవ నీహోతి. చిత్తే పన సిద్ధే చేత సికాపి సిద్ధాఏవాతి కత్వా చిత్తుప్పాదవసేనేవాతి ఇదం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

౧౩౦. **తత్థా**తి తేసు ఛసు సఙ్గహేసు. వేదనాభేదేన తంసమ్పయుత్తానం చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో **వేదనాసఙ్గహో**.

[౮౪] విభావనియం పన

> "సుఖాదివేదనానం తంసహగతచిత్తుప్పాదానఞ్చ విభాగవసేన సఙ్గహో వేదనాసఙ్గహో"తి వుత్తం. తత్థ చసద్దేన వేదనాసఙ్గహోచ వేదనాసహగత చిత్తుప్పాద సఙ్గహోచాతి ఇమస్మిం అత్థే వేదనాసఙ్గహోతి ఏకసేసనిద్దేసో హోతీతి దస్సేతి. తం న సున్దరం.

ఇధ హి వేదనాభేదో ఇమస్స సఙ్గహస్స నిస్సయధమ్మపరిగ్గహత్థంఏవ వుత్తో. న వేదనానంచ విసుం సఙ్గహదస్సనత్థన్తి. తత్థ**తివిధా వేదనా**తి కస్మా వుత్తం. నను సంయుత్తకే ద్వేపి తిస్సోపి పఞ్చపి ఛపి అట్ఠారసపి ఛత్తింసపి అట్ఠసతంపి వేదనా వుత్తాతి. సచ్చం. అనుభవనలక్ఖణేన పన వేదనా తివిధాఏవ హోతి. యే హి కేచి యంకిఞ్చి ఆరమ్మణం అనుభవన్తి. తే తం సాతతోవా అనుభవన్తి అసాతతోవా మజ్ఝత్తతోవా. తతో అఞ్ఞో పకారో నత్థీతి. అఞ్ఞో పన పభేదా తేన తేన పరియాయేన వుత్తా. తత్థ హి ద్వే కాయికచేతసికవసేన వుత్తా. యథాహ-కతమాచ భిక్ఖవే ద్వే వేదనా కాయికాచ

చేతసికాచాతి. సుఖదుక్ఖ వసేనవా ఉపేక్ఖం సుఖే సఙ్గహేత్వా. యథాహ-ద్వే వేదనా వుత్తా భగవతా సుఖావేదనా దుక్ఖావేదనా. యాయం భన్తే అదుక్ఖ మసుఖా వేదనా. సన్తస్మిం ఏసాపణీతే సుఖే వుత్తా భగవతాతి.

విభావనియం పన

అనవజ్జపక్ఖికం ఉపేక్ఖం సుఖే సావజ్జపక్ఖికఞ్చ దుక్ఖే సఙ్గహేత్వా ద్వే వుత్తాతి వుత్తం. తం పాళియం అనాగతంపి యుజ్జతియేవ.

ఇన్ద్రియభేదవసేన పఞ్చ. ఫస్సభేదవసేన ఛ. ఉపవిచారభేద వసేన అట్ఠారస. ఛ గేహస్సితాని ఛ నేక్ఖమ్మస్సితానీతి ఏవం పచ్చేకం ద్వాదసన్నం సోమనస్స దోమనస్సఉపేక్ఖానం వసేన ఛత్తింస. తాయేవ కాలత్తయవసేన అట్ఠసతం వేదనా వుత్తాతి. యఞ్చ కత్థచి సుత్తే యంకిఞ్చి వేదయితం సబ్బం తం దుక్ఖస్మిన్తి వుత్తం. తం సఙ్ఖారదుక్ఖతావసేన వుత్తన్తి. హేట్ఠా పన చిత్తనిద్దేసే చిత్తాని ఇన్ద్రియభేదవసేన నిద్దిట్ఠానీతి కత్వా ఇధపి ఇన్ద్రియభేదవసేనేవ చిత్తాని సఙ్గహేతుం పున **సుఖం.ల. పఞ్చధా హోతీ**తి వుత్తం. ఏత్థ చ యేసు ధమ్మేసు ఆధి పచ్చవసేన సుఖదుక్ఖాని ఇన్ద్రియాని నామ హోన్తి. తేసం కాయిక మానసికవసేన దువిధత్తా తానిపి సుఖిన్ద్రియం సోమనస్సిన్ద్రియం దుక్ఖిన్ద్రియం దోమనస్సిన్ద్రియన్తి ద్విధా వుత్తాని. ఉపేక్ఖాయ పన ఆధిపచ్చట్ఠానభూతా ధమ్మా మానసికాఏవ హోన్తీతిసా ఉపేక్ఖిన్ద్రియన్తి ఏకధావ వుత్తాతి. అపిచ, తేపి పరియాయేన దువిధా హోన్తి. చక్ఖాదిపసాదకాయ నిస్సితానంపి సబ్భావతో. వేదనాపన ఏకరసత్తా ఏకధావ వుత్తాతి.

విభావనియం పన

"కాయిక మానసిక సాతభేదతో సుఖదుక్ఖాని ద్విధా వుత్తానీ"తి వుత్తం.

తత్థ సభావతో ఇట్ఠానిట్ఠఫోట్ఠబ్బా నుభవనలక్ఖణాని సుఖ దుక్ఖాని. సభావతోవా పరికప్పనతోవా ఇట్ఠానిట్ఠమజ్ఝత్తానుభవన లక్ఖణాని ఇతరానీతి. **సేసానీ**తి యథావుత్త సుఖదుక్ఖతో మనస్స దోమనస్సయుత్తేహి సేసాని బాత్తింస కామావచరచిత్తాని తేవీసతి పఞ్చమజ్ఝానికచిత్తానిచాతి సబ్బాని పఞ్చపఞ్ఞాసచిత్తాని. **ఏకత్థా**తి ఏకస్మిం చిత్తే. ఇతరా హి ఉపేక్ఖావేదనా.

౧౩౧. హేతూనం భేదేన తంసమ్పయుత్తానం చిత్తచేతసికాన సఙ్గహో **హేతుసఙ్గహో**.

[౮౩] **విభావనియం** పన

"లోభాదిహేతూనం విభాగవసేన తంసమ్పయుత్తధమ్మవసేనచ సఙ్గహో హేతుసఙ్గహో"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

కారణం వుత్తమేవ. హేతూనామ ఛబ్బిధా భవన్తీతి సమ్బన్ధో. తత్థ హేతుకిచ్చంనామ ఆరమ్మణే సమ్పయుత్తధమ్మానం సుప్పతిట్ఠితభావ సాధనం. యథా హి రుక్ఖస్స మూలాని సయం అన్తో పథవియం వడ్ఢిత్వా పథవిరసేచ ఆపోరసేచ గహేత్వా రుక్ఖం యావ అగ్గా అభిహరన్తి. వాతేవా మహోఘేవా ఆగతే రుక్ఖం సుట్ఠు ఆకడ్ఢిత్వా తిట్ఠన్తి, ఏవం రుక్ఖో వుద్ధో విరుళ్హో విపులో చిరట్ఠితికోచ హోతి. ఏవమేవం ఇమేపి ధమ్మా సయం ఆరమ్మణేసు థిరపత్తా హుత్వా సమ్పయుత్తధమ్మే తత్థ వుద్ధే విరుళ్హే

విపులే చిరట్ఠితికేచ సాధేన్తీతి. అహేతుకచిత్తానిపన జలతలే అమూలకసేవా లాని వియ ఆరమ్మణే సుట్ఠు పతిట్ఠితాని న హోన్తీతి దట్ఠబ్బం. అపరే పన ధమ్మానం కుసలాదిభావసాధనం హేతుకిచ్చన్తి వదన్తి. ఏవంసన్తే యేసం సహజాతహేతు నత్థి. తేసం అకుసలభావో అబ్యాకతభావోచ నసమ్పజ్జేయ్య. యానిచ లద్ధహేతుపచ్చయాని రూపాని. తేసఞ్చ కుసలాదిభావో ఆపజ్జేయ్యాతి వత్వా తంవాదం పటిపక్ఖిపన్తి. యథా పన లోకే అన్ధకారోనామ కేనచి పచ్చయ విసేసేన సాధేతబ్బో న హోతి. యత్థ ఆలోకో నత్థి. తత్థ సో అత్తనో ధమ్మతాయ సిద్ధో హోతి. ఏవమేవం ధమ్మేసు ముయ్హనక్రియాభూతో మోహన్ధకారోపి అత్తనో ధమ్మతాయ ఏవ అకుసలో భవితుం అరహతి. తథా హి ఇచ్ఛానామ అత్థి. సాముయ్హనక్రియాయ యుత్తా లగ్గనభావం పత్వా లోభో అకుసలో నామ హోతి. సద్ధాయ యుత్తా పన ధమ్మచ్ఛన్దభావం పత్వా కుసలచ్ఛన్దోనామ హోతి. తథా అక్ఖన్తినామ అత్థి. సాపి ముయ్హన క్రియాయ యుత్తా పటిఘభావం పత్వా దోసో అకుసలోనామ హోతి. సద్ధాయ యుత్తా పన ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీతిఆదినా నయేన పాపధమ్మ పాపారమ్మణ విరోధభావం పత్వా అలోభో కుసలోనామ హోతి. ముయ్హనక్రియా పన అసుకేన యుత్తా అకుసలోనామ. అసుకేన యుత్తా కుసలోనామాతి నత్థి. అమ్బిలత్థాయ అఞ్ఞేన సంయోగకిచ్చరహితో జాతిఅమ్బిలరసో వియ ఏకన్తఅకుసలజాతికాఏవ హోతీతి. యోచ ధమ్మో కుసలో అకుసలోచ న హోతి. సో అబ్యాకతోతి ఏత్తకమేవ ధమ్మానం అబ్యాకతభావసిద్ధియా కారణం. తస్మా అహేతుకచిత్తానం రూపనిబ్బానానఞ్చ అబ్యాకతభావోపి అత్తనో ధమ్మ తాయఏవ సిద్ధో. తత్థ మోహో సేసమూలానంపి మూలం హోతి. రజ్జనదుస్సనానిపి హి ముయ్హననిసన్దానిఏవ హోన్తి. అలోభాదీనఞ్చ కుసలభావో అవిజ్జానుసయేన సహేవ సిద్ధోతి. తాని పన లోభాదీని లోభసహగతాదీనం విసేసమూలాని హోన్తి. రజ్జనాది నిసన్దాని హి దిట్ఠిమానాదీని. అరజ్జనాదినిసన్దాని చ సద్ధాదీనీతి. యస్మా పన హేతుయోనామ సమ్పయుత్తేసు పధానధమ్మా హోన్తి. తస్మా సహేతుకవిపాకక్రియానం అబ్యాకతభావో పన హేతు ముఖేనపి వత్తుం యుత్తో.

[౮౬] ఏత్తావతా యం వుత్తం **విభావనియం**

> “అపరే పన కుసలాదీనం కుసలాదిభావసాధనం హేతు భావో”తి వదన్తి. ఏవం సతి హేతూనం అత్తనో కుసలా దిభావసాధనో అఞ్ఞో హేతు మగ్గితబ్బో సియా. అథ సేససమ్పయుత్తహేతుపటిబద్ధో తేసం కుసలాదిభావో, ఏవమ్పి మోమూహ చిత్తసమ్పయుత్తస్స హేతునో అకుసల భావో అప్పటిబద్ధో సియా. అథ తస్స సభావతో అకుసలభావోపి సియా. ఏవంసతి సేసహేతూనమ్పి సభావతో కుసలాదిభావోతి తేసం వియ సమ్పయుత్త ధమ్మానమ్పి సో హేతుపటిబద్ధో నసియా, యదిచ హేతుపటిబద్ధో కుసలాదిభావో. తదా అహేతుకానం అబ్యాకతభావో నసియాతి అలమతినిప్పీళనేనాతి తం పటిక్ఖిత్తం హోతి.

యథాచ లద్ధఝానపచ్చయేసు రూపారూపధమ్మేసు ఝానఙ్గాని అరూపధమ్మేసుఏవ ఉపనిజ్ఝానట్ఠం ఫరన్తి, న రూపధమ్మేసు. తే పన ఝానధమ్మ సముట్ఠి తత్తాఏవ ఝానపచ్చయుప్పన్నేసు వుత్తా. ఏవమేవ హేతుయోపి అరూప ధమ్మేసుఏవ కుసలాదిభావం ఫరన్తి. న రూపధమ్మేసు. తే పన హేతు సముట్ఠితత్తాఏవ హేతుపచ్చయుప్పన్నేసు వుత్తాతి న తేసం రూపధమ్మానం కుసలాదిభావాపత్తి చోదేతబ్బాతి.

[౮౭] యఞ్చ **విభావనియం**

"కుసలాదిభావో పన కుసలాకుసలానం యోనిసో అయోనిసో మనసికారపటిబద్ధో"తి వుత్తం. తంపి విచారే తబ్బం.

తథా హి సూరియాలోకే ఆగతే దివా బలానం హంసాదీనం ఓకాసో హోతి. రత్తన్ధకాలే ఆగతే రత్తిబలానం ఉలూకాదీనం ఓకాసో హోతి. నచ తే ఆలోకన్ధకారా తేసం వణ్ణాదివిసేసం సాధేన్తి. తం పన తేసం యోనియోఏవ సాధేన్తి. తత్థ ఆలోకో వియ యోనిసోమనసికారో దట్ఠబ్బో. అన్ధకారో వియ ఇతరో. తే సత్తా వియ కుసలాకుసలా. వణ్ణాదివిసేసో వియ కుసలాదిభావో. యోనియో వియ హేతుయో దట్ఠబ్బాతి. అబ్యాకతానం పనాతి సబ్బం యో ధమ్మో కుసలో అకుసలోచ న హోతి. సో అబ్యాకతోతి వుత్తపక్ఖే పతతియేవాతి. **తత్థా**తి హేతుసఙ్గహే. సహేతుకానం పరిగ్గహసుఖత్థం ఇధ వజ్జేతబ్బానిపి అహేతుకాని పఠమం ఉద్ధటాని. తేనాహ **సేసాని పన. ల. సహేతుకా నేవా**తి. తేసంవా అహేతుకనామంపి హేతూనం వసేనేవ విసుం సిద్ధన్తి తేసంపి ఇధ సఙ్గహణం అవిరుద్ధం హోతి. తేనాహ **అహేతు కాట్ఠారసేకా**తిఆది. సభావ భేదేన ఛబ్బిధాపి హేతుయో కుసలా కుసలా బ్యాకతజాతిభేదేన నవధా హోన్తీతి వుత్తం **లోభో దోసోచా**తిఆది.

౧౩౨. చుద్దసన్నం కిచ్చానం భేదేన తంకిచ్చవన్తానం చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో **కిచ్చసఙ్గహో**.

[౮౮] విభావనియం పన

"పటిసన్ధాదీనం కిచ్చానం విభాగవసేన తంకిచ్చవన్తానఞ్చ పరిచ్ఛేదవసేన సఙ్గహో కిచ్చసఙ్గహో"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

యేన ఏకకమ్మేన ఏకో ఉపపత్తిభవోనిబ్బత్తతి. తస్మిం సరసేనవా లద్ధవిబాధనేనవా పరిక్ఖీణే సో భవో నిరుజ్ఝతి. ఏకస్స కమ్మస్స ఓకాసో హోతి. తస్మా తతో నిబ్బత్త భవతో చుతస్స అన్తరా ఖణమత్తంపి అట్ఠత్వా లద్ధోకాసేన ఏకేన కమ్మేన పున భవన్తరాది పటిసన్ధాన వసేన అభినిబ్బత్తి **పటిసన్ధికిచ్చం**. తథా నిబ్బత్తస్స ఉపపత్తిభవసన్తానస్స యావ తం కమ్మం నఖియ్యతి. తావ అవిచ్ఛేద పవత్తిపచ్చయఙ్గభావేన పవత్తి **భవఙ్గకిచ్చం**. తస్స హి తథా పవత్తియా సతి ఆయుపబన్ధాచ ఉస్మా పబన్ధాచ పవత్తన్తియేవాతి ఏతే తయో ధమ్మా ఇమం కాయం అభిజ్జమానం రక్ఖన్తీతి. యథాహ –

ఆయు ఉస్మాచ విఞ్ఞాణం, యదా కాయం జహన్తి మం;
అపవిద్ధో తదా సేతి, నిరత్థంవ కలిఙ్గరన్తి.

ఆవజ్జనం చిత్తసన్తానస్స ఆవట్టనం, తంవా ఆవజ్జేతి ఆవట్టేతి, ఆవట్టతివా తం ఏత్థ ఏతేనాతివా **ఆవజ్జనం**. భవఙ్గ వీథితో ఓక్కమిత్వా ఆరమ్మణన్తరాభిముఖం పవత్తతీతి అత్థో. ఆవజ్జేతివా ఆరమ్మణన్తరే ఆభోగం కరోతీతి ఆవజ్జనం. దస్సనాదీని పాకటాని. **వోట్ఠబ్బన**న్తి విసుం అవచ్ఛిన్దిత్వా ఠపనం ఇదం నీలన్తివా పీతకన్తివా సుభన్తివాఅసుభన్తివా అసఙ్కరతోఠపనం నియమనన్తి వుత్తం హోతి. జవనన్తివా జవోతివా వేగోతివా అత్థతో ఏకం. అసనినిపాతో వియ వేగసహితస్స ఏకేకస్స పిత్తస్స పవత్తి **జవనకిచ్చం**.

[౮౯] యంపన **విభావనియం**

“ఆరమ్మణే తంతంకిచ్చసాధనవసేన అనేకక్ఖత్తుం ఏకక్ఖత్తుంవా జవమానస్స వియ పవత్తి జవనకిచ్చ”న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి జవమానస్స చిత్తస్స ఏకవారమత్తేన నివత్తినామ అత్థి. మగ్గాభిఞ్ఞాజవనానిపి హి ఏకావజ్జనపరికమ్మచిత్తతో పట్ఠాయ ఏకవేగేన పవత్తజవమానచిత్తసన్తానపతితాని ఏవ హోన్తి. న పన తాని విసుం సిద్ధేన జవేన జవన్తీతి.

[౯౦] తత్థ చ

జవమానస్స వియ పవత్తీతి ఏతేన విసుం విసుం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధా నం ఖణికధమ్మానం సీఘగమనసఙ్ఖాతో జవోనామ విసుం నత్థి. బహుక్ఖత్తుం పవత్తివసేన పన సీఘగచ్ఛన్తపురిస సదిసత్తా ఏవ జవనన్తి వుచ్చతీతి దస్సితం హోతి. తంపి న సున్దరం.

అసనినిపాతో వియ వేగసహితస్స ఏకేకస్స చిత్తస్స పవత్తిజవనకిచ్చన్తి హి హేట్ఠా వుత్తం. భవఙ్గచిత్తఞ్హి దీఘం అద్ధానం పూరేత్వా పవత్తంపి నదిసోతే వుయ్హమానం సుక్ఖపణ్ణం వియ వేగరహితం హోతి. జవనచిత్తం పన ఏకమేకంపి సమానం ఇన్దేన విస్సట్ఠ వజిరం వియ వేగసహితమేవ పవత్తతీతి దట్ఠబ్బం. తం ఆరమ్మణం ఏతస్సాతి **తదారమ్మణం**. యం జవనేన గహితం, తదేవస్స ఆరమ్మణన్తి వుత్తం హోతి. యం జవనేన గహితారమ్మణం, తస్సేవ గహితత్తా తదారమ్మణం నామాతి హి వుత్తం. తస్సవా జవనస్స ఆరమ్మణం అస్స ఆరమ్మణన్తి తదారమ్మణం. ఇధ పన తదారమ్మణభావో అధిప్పేతో. నిబ్బత్తమానభవతో వచనం ముచ్చనం పరిగళనం **చుతి**. ఇదాని తాని కిచ్చాని అనియమతో న పవత్తన్తి. ఠాననియమేనేవ పవత్తన్తీతి దస్సేతుం ఠానభేదో వుత్తో. తిట్ఠతి పవత్తతి తంతం కిచ్చవన్తం చిత్తం ఏత్థాతి **ఠానం**. ఓకాసో. తంతం అన్తరాకాలోతి వుత్తం హోతి. కాలోపి హి కాలవన్తానం పవత్తివిసయత్తా ఠానన్తి వుచ్చతి. పటిసన్ధియా ఠానం పటిసన్ధిట్ఠానం. పటిసన్ధకాలో పటిసన్ధిక్ఖణోతి వుత్తం హోతి. ఏవం సేసేసుపి.

[౯౧] విభావనియం పన

“పటిసన్ధియా ఠానం పటిసన్ధిట్ఠానన్తి వత్వా కామం పటిసన్ధివిని ముత్తం ఠానంనామ నత్థి. సుఖగ్గహణత్థం పన సిలా పుత్తకస్స సరీరన్తిఆదీసు వియ అభేదేపి భేదపరికప్పనాతి దట్ఠబ్బ”న్తి వుత్తం. తం న గహేతబ్బం.

కాలో హి నామ సభావతో అవిజ్జమానోపి చిత్తస్స విసుం ఆరమ్మణభూతో ఏకో పఞ్ఞత్తిధమ్మో. తథా హి అట్ఠకథాయం ఇమేసం అట్ఠన్నం మహావిపాకచిత్తానం విపచ్చనట్ఠానం వేదితబ్బం. ఏతాని హి చతూసు ఠానేసు విపచ్చన్తి. పటిసన్ధియం భవఙ్గే చుతియం తదారమ్మణేతి వత్వా తం విత్థారేన్తేన పటిసన్ధిగ్గహణకాలే పటిసన్ధిహుత్వా విపచ్చన్తి. అసఙ్ఖ్యేయ్యంపి ఆయు కాలం భవఙ్గం హుత్వా మరణ కాలే చుతి హుత్వాతి కాలోవ వుత్తోతి. ఇతరథా కిచ్చాని వియ ఠానానిపి చుద్దసవిధానిఏవ వత్తబ్బాని సియున్తి. ఠానానం విత్థారభేదో పన ఉపరి ద్వీసు పవత్తిసఙ్గహేసు చిత్తపవత్తివిధానానుసారేన వేదితబ్బోతి. యస్మా ఓమకం ద్విహేతుకకుసలం సయం సో మనస్సయుత్తంపి సమానం అతిదుబ్బలత్తా సోమనస్స పటిసన్ధిం దాతుం నసక్కోతి. తస్మా సోమనస్ససన్తీరణం పటిసన్ధిట్ఠానం నగచ్ఛతీతి వుత్తం **ద్వేఉపేక్ఖాసహగతసన్తీరణానిచేవాతి**. తథా హి పట్ఠానే పీతిసహగతత్తికే పటిచ్చవారే హేతుపచ్చనికే తం పటి సన్ధిట్ఠానేన

ఉద్ధటన్తి. మనోద్వారావజ్జనం పరిత్తారమ్మణేవా అవిభూతా రమ్మణేవా ద్వత్తిక్ఖత్తుం పవత్తమానంపి విపాక సన్తానతో లద్ధపచ్చయభావేన దుబ్బలత్తా జవనవేగరహితమేవ హోతీతి వుత్తం **ఆవజ్జన ద్వయ వజ్జితానీ**తి.

[౯౨] విభావనియం పన

"ఆరమ్మణరసానుభవనా భావతో"తి కారణం వుత్తం. తం అ కారణం.

న హి ఆరమ్మణ రసానుభవనం జవనకిచ్చ సిద్ధియా జవననామ లాభస్సచ కారణం హోతి. తం పన జవనకిచ్చసిద్ధియా ఫలమే వహోతీతి. యస్మా పన ఫలచిత్తం ఆసేవనభావరహితంపి మగ్గ చేతనాయ మహానుభావత్తా పరికమ్మభావనాబలేన చ పవత్తత్తా ఆరమ్మణే వేగసహితమేవ పతతీతి తస్సజవనేసు గహణంకతం.

[౯౩] విభావనియం పన

మగ్గాభిఞ్ఞాజవనానం ఏకవారమేవ పవత్తత్తా జవనకిచ్చం న సమ్పజ్జతీతి అధిప్పాయేన "ఏకచిత్తక్ఖణికంపి లోకుత్తర మగ్గాదితం తంసభావవన్తతాయ జవనకిచ్చం నామా"తి వత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణోపమాయ తమత్థం విభావేతి. తం న యుజ్జతియేవ.

ఇదాని సమానకిచ్చగణనాని చిత్తాని సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం తేసు పనాతిఆదిమాహ. పటిసన్ధాదయో నామ చిత్తుప్పాదాతి సమ్బన్ధో.

[౯౪] విభావనియం పన

నామకిచ్చభేదేనాతిపి యోజేతి. తం న సున్దరం.

నామభేదస్స విసుం వత్తబ్బాభావతోతి. ఏకకిచ్చట్ఠాన ద్వికిచ్చట్ఠాన తికిచ్చట్ఠాన చతుకిచ్చట్ఠాన పఞ్చకిచ్చట్ఠానాని చిత్తాని యథాక్కమం అట్ఠసట్ఠిచ తథా ద్వేచ నవచ అట్ఠచ ద్వేచ నిద్దిసేతి యోజనా.

౧౩౩. చక్ఖాదీనం ద్వారానం భేదేన చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో **ద్వారసఙ్గహో**.

[౯౫] విభావనియం పన

"ద్వారానఞ్చ ద్వారపవత్తచిత్తానఞ్చ పరిచ్ఛేదవసేన సఙ్గహో ద్వారసఙ్గహో"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

ద్వే జనా అరన్తి గచ్ఛన్తి ఏతేనాతి ద్వారం. నగరస్స అన్తో జనా బహిజనాచ యేన ఛిద్దమగ్గేన నిక్ఖమన్తి పవిసన్తిచ, తస్సేతం నామం. ద్వే జనా అరన్తి గచ్ఛన్తి ఏత్థాతి ద్వారన్తిపి వదన్తి. అపిచ, దువిధం ద్వారం ఆకాసద్వారం మణ్డద్వారన్తి. తత్థ ఆకాసద్వారంనామ యథావుత్తో ఛిద్దమగ్గో. మణ్డద్వారంనామ ఆదాస పట్టమయో ఆలోకమగ్గో. తం పన పుఞ్ఞవన్తానం గేహేసు యోజీయతి. యథా చ తేసు, తథా సత్తానం సరీరేసుపి ద్వేఏవ హోన్తి. నవద్వారో మహావణోతి హి ఛిద్దద్వారం వుత్తం. నవనవుతిలోమకూపసహస్సా నిపి ఛిద్దద్వారానిఏవ. ఇధ పన ఆదాసపట్టసదిసం మణ్డద్వారం అధిప్పేతం. తంపి

హి ఆరమ్మణికధమ్మానం ఆరమ్మణధమ్మానఞ్చ నిగ్గమన పవిసన ముఖపథభావతో ద్వారసదిసత్తా ద్వారన్తి వుచ్చతీతి. తం పన రూపమణ్డ ద్వారం అరూపమణ్డద్వారన్తి దువిధం. రూపమణ్డద్వారంపి కమ్మవిసేసమహాభూత విసేససిద్ధేన మణ్డభావవిసేసేన పఞ్చవిధన్తి దస్సేతుం చక్ఖుద్వారన్తిఆదిమాహ. తత్థ **చక్ఖుమేవచక్ఖుద్వార**న్తి యస్మిం చక్ఖుమ్హి చన్ద మణ్డలాదీని రూప నిమిత్తాని పఞ్ఞాయన్తి. ఆవజ్జనాదీనిచ యమ్హి పఞ్ఞాతాని తాని నిమిత్తాని గణ్హన్తి. తస్మా తదేవ చక్ఖు తేసం ద్విన్నం విసయవిస యిభావుపగమనస్స ముఖపథభూతత్తా చక్ఖుద్వారంనామాతి అత్థో. అథవా, యేన చక్ఖుమణ్డేన బహిద్ధా చన్దమణ్డలాదీని రూపాని అన్తో ఆవజ్జనాదీనం విసయభావం ఉపగచ్ఛన్తి. యేనచ అన్తో ఆవజ్జనాదీని బహిద్ధా తేసం రూపానం విసయిభావం ఉపగచ్ఛన్తి. తమేవ యథావుత్త కారణేన చక్ఖుద్వారం నామాతి అత్థో. ఏవం సేసేసుపి.

[౯౬] **టీకాసు** పన

"ఆవజ్జనాదీనం అరూపధమ్మానం పవత్తిముఖభావతో ద్వారసదిసత్తా ద్వారానీ"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

రూపాదీనం ఆరమ్మణానంపి పవత్తిముఖభూతత్తా. వక్ఖతి హి ఛబ్బిధా విసయపవత్తియోతి. ఏత్థచ విసయానం రూపాదీనం ఆరమ్మణానం ద్వారేసు ఆపాతా గమన సఙ్ఖాతా పవత్తియో **విసయపవత్తియో**తి వుచ్చన్తీతి. తత్థ చక్ఖుమేవ చక్ఖుద్వారన్తి ఏతేన చక్ఖుస్స ద్వారం చక్ఖుద్వారన్తి అత్థం నివత్తేతి. తథా **సోతాదయో సోత ద్వారాదీనీ**తి ఏతేన సోత మేవ సోతద్వారం.ల. మనోఏవ మనోద్వారం. న మనానం ద్వారం మనోద్వారన్తి ఇమమత్థం అతిదిస్సతి. తస్స పన మనస్స బహువిధత్తా ఇధ అధిప్పేతం మనం దస్సేన్తో **మనోద్వారం పన భవఙ్గన్తి పవుచ్చతీ**తి వుత్తం.

[౯౭] **విభావనియం** పన

"ఆవజ్జనాదీనం మనానం ద్వారన్తి మనోద్వార"న్తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

కారణం వుత్తమేవ. తత్థ సబ్బం ఏకూననవుతివిధంపి చిత్తం మనోద్వార మేవనామ హోతి. ఇధ పన ఉపపత్తిద్వారమేవ అధిప్పేతన్తి కత్వా భవఙ్గన్తి పవుచ్చతీతి వుత్తం. పటిసన్ధితో పట్ఠాయ యావతాయుకం నదిసోతమివ పవత్తమానం ఏకూనవీసతివిధం భవఙ్గచిత్తమేవ ఇధ మనోద్వారన్తి వుచ్చతి, కథీయతీతి అత్థో.

[౯౮] **విభావనియం** పన

యథా గామస్స ద్వారంనామ గామానన్తరమేవ హోతి. ఏవం ఆవజ్జనాదీనం మనానం పవత్తిముఖట్ఠేన ద్వారంనామ ఆవజ్జనానన్తరం భవఙ్గమేవ సియా. న తతో పురిమాని భవఙ్గానీతి అధిప్పాయేన యం వుత్తం "భవఙ్గన్తి ఆవజ్జానానన్తరం భవఙ్గ"న్తి. తం న గహేతబ్బం.

ఏవఞ్హి సతి యేసు చక్ఖుపసాదాదీసు రూపాదీని ఆపాతం నాగచ్ఛన్తి. తానిపి ఆవజ్జనాదీనం వీథిచిత్తానం పవత్తిముఖాని ఏవ న హోన్తీతి కత్వా ద్వారానినామ నసియుం. న చ తథా సక్కా వత్తుం. పాళియమేవ తేసం ద్వారరూపభావస్స వుత్తత్తా. ఇధచ వక్ఖతి పసాదవిఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతం సత్తవిధంపి ద్వారరూపంనామాతి.

[౯౯] యఞ్చ **తత్థ**

సావజ్జనం భవఙ్గన్తు, మనోద్వారన్తి వుచ్చతీతి –

సాధకవచనం ఆహటం; తంపి ఇధ నయుజ్జతియేవ.

తస్మా ఆవజ్జనంపి మనోద్వారపక్ఖికం కత్వా దీపేతీతి. యత్థ పన చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపేచ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం. సోతఞ్చ. ల. మనఞ్చ పటిచ్చ ధమ్మేచ ఉప్పజ్జతి మనోవిఞ్ఞాణన్తి వుత్తం. తత్థేవ తం యుత్తం. తత్థ హి చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తియా చతూసు పచ్చయేసు చక్ఖురూపాని ఏవ సరూపతో వుత్తానీతి ఇతరే ఆవజ్జనఞ్చ సమ్పయుత్తక్ఖన్ధా చాతి ద్వే పచ్చయా చసద్దేన గహితా, ఏవం సోతవిఞ్ఞాణాదీసుపి. మనోవిఞ్ఞాణే పన మనఞ్చాతి ఏత్థ భవఙ్గచిత్తేన సహ ఆవజ్జనం గహేత్వా చసద్దేన సమ్పయుత్తక్ఖన్ధా గహితా. ఏవఞ్హి సతి చత్తా రోపచ్చయా హోన్తీతి. వుత్తఞ్హేతం ధాతువిభఙ్గట్ఠకథాయం పటిచ్చాతి నామ ఆగతట్ఠానే ఆవజ్జనం విసుం నకాతబ్బం. భవఙ్గనిస్సితకమేవ కాతబ్బన్తి. తస్మా ఇధ మనోతి సహావజ్జనకం భవఙ్గం. మనో విఞ్ఞాణన్తి జవనమనోవిఞ్ఞాణన్తి. ఏత్థచ పటిచ్చాతినామ ఆగతట్ఠానేతి ఏతేన అఞ్ఞత్థ పన ఆవజ్జనం ద్వారపక్ఖికం నకాతబ్బన్తి సిద్ధం హోతి. పటిచ్చాతి ఆగతత్తాయేవచ భవఙ్గంపి ఆవజ్జనా నన్తరం భవఙ్గద్వయమేవ ఇమిస్సం పాళియం గహేతబ్బం. సన్నిహితపచ్చయానం ఏవ తత్థ అధిప్పేతత్తాతి. ఇధ పన ద్వారభావా రహస్స సబ్బస్స ఉపపత్తిధమ్మస్స పరిగ్గహితత్తా సబ్బం భవఙ్గం అధిప్పేతం. న హి కిఞ్చి భవఙ్గం నామ అత్థి. యం మనోద్వారభావారహం న సియాతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బన్తి. **తత్థా**తి నిద్ధారణే భుమ్మం, తేసు ఛసు ద్వారేసు చక్ఖు ద్వారేతి సమ్బన్ధో. **యథారహ**న్తి ఆరమ్మణభూమిపుగ్గలమనసికారా దీనం అనురూపవసేన. **సబ్బథాపీ**తి విసుం విసుం ఛచత్తాలీస భేదసఙ్ఖాతేన సబ్బపకారేనపి అగహిత గహణ వసేన, చతుపఞ్ఞా సాతి సమ్బన్ధో. సబ్బథాపీతివా ఆవజ్జనాది తదారమ్మణ పరియో సానవసేన అనేకకిచ్చభేదయుత్తేన సబ్బపకారేనపి, కామావచరానేవాతి సమ్బన్ధో. యాని ఆవజ్జనాదీని కిచ్చాని ద్వారవికారం పటిచ్చ పవత్తన్తి, తం కిచ్చవన్తానిఏవ ద్వారే నియుత్తానీతి అత్థేన ద్వారికానినామ హోన్తి. పటిసన్ధి భవఙ్గ చుతి కిచ్చానిపన ద్వారవికారేన వినా కేవలం కమ్మవసేనేవ సిజ్ఝన్తి. తస్మా తంకిచ్చవన్తాని ద్వారికానినామ నహోన్తీతి వుత్తం **ఏకూన.ల. ద్వారవిముత్తానీ**తి ఏత్థ చ ద్వారవికారోనామ అత్తని ఆరమ్మణానం ఆపాతాగమనవసేన భవఙ్గస్స చలనం, చక్ఖాదీనఞ్చ అత్తని విఞ్ఞాణుప్పాదన సత్తివిసేస యోగో దట్ఠబ్బో.

[౧౦౦] **విభావనియం** పన

“చక్ఖాదిద్వారేసు అపవత్తనతో మనోద్వారసఙ్ఖాత భవఙ్గతో ఆరమ్మణన్తరగహణవసేన అపవత్తితోచ ద్వారవిముత్తానీ”తి వుత్తం, తం అట్ఠకథాయపి సహ నసమేతి.

పటిసన్ధి భవఙ్గ చుతి వసేనాతి హి వుత్తం. ఏతేన హి కిచ్చసీసేనేవ చిత్తానం ద్వారిక ద్వారవిముత్తభాగో ధేరేన దస్సితో. తేనేవ హి హేట్ఠాపి **పఞ్చద్వారావజ్జన.ల. తదారమ్మణవసేనా**తిఆదినా కిచ్చసీసేనేవ చిత్తానం చక్ఖుద్వారికాదిభావో వుత్తోతి. నను చక్ఖాదిద్వారేసు అపవత్తనతోతి ఇమినా ఏతదత్థోవ వుత్తోతి చే. న. అధిప్పేతత్థవిరహస్స అపసఙ్గ నివత్తకస్సచ సంవణ్ణనా వాక్యస్స పయోజనాభావతోతి. ఛద్వారికానిచేవ సన్తీరణ తదారమ్మణకిచ్చానం వసేన ద్వారవిముత్తానిచ పటిసన్ధాదికిచ్చానం వసేనాతి అధిప్పాయో. పఞ్చద్వారికానిచ ఛద్వారికానిచ **పఞ్చఛద్వారికాని**. కదాచి ఛద్వారికానిచేవ తాని కదాచి ద్వారవిముత్తానిచాతి **ఛద్వారికవిముత్తాని**. ద్వారసద్దో చేత్థఅధికారవసేన యోజీయతి.

[౧౦౧] **విభావనియం** పన

“ఛద్వారికానిచ ఛద్వారికవిముత్తానిచా”తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

హేట్ఠా చుణ్ణియవాక్యే తథా అసుతత్తాతి. ఏకద్వారికచిత్తాని. ల. సబ్బథా ద్వారవిముత్తానిచ యథాక్కమం ఛత్తింసతి.ల. నవధా చేతి పఞ్చధా పరిదీపయేతి యోజనా.

౧౩౪. రూపాదీనం ఆరమ్మణానం భేదేన చిత్తచేతసికానం సఙ్గహో **ఆరమ్మణసఙ్గహో**.

[౧౦౨] టీకాసు పన

“ఆరమ్మణానం సరూపతో విభాగతో తంవిసయచిత్తతో చ సఙ్గహో ఆరమ్మణసఙ్గహో”తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

అయఞ్హి చిత్తచేతసికానం ఏవ సఙ్గహో. న ఆరమ్మణానన్తి. రూపాదీనం వచనత్థో ఉపరి ఆగమిస్సతి. దుబ్బలపురిసేన దణ్డాదివియ చిత్తచేతసికేహి ఆలమ్బీయతి అముఞ్చమానేహి గణ్హీయతీతి ఆలమ్బణం. ఆరమ్మణసద్దే పన సతి చిత్తచేతసికాని ఆగన్త్వా ఏత్థ రమన్తీతి ఆరమ్మణం.

[౧౦౩] యంపన **విభావనియం**

“దుబ్బలపురిసేన దణ్డాదివియ చిత్తచేతసికేహి ఆలమ్బీయతి. తానివా ఆగన్త్వా ఏత్థ రమన్తీతి ఆలమ్బణ”న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

విసుం సిద్ధాని హి ఏతాని పదానీతి. **రూపమేవాతి** వణ్ణాయతనమేవ. పఞ్చారమ్మణవిముత్తం యంకిఞ్చి ధమ్మజాతం విజ్జమానంపిఅవిజ్జమానంపి భూతంపి అభూతంపి ధమ్మారమ్మణమేవ. తం పన సభాగ కోట్ఠాసతో సఙ్గయ్హమానం ఛబ్బిధం హోతీతి వుత్తం **ధమ్మారమ్మణం పన.ల. ఛధా సఙ్గయ్హతీతి. తత్థాతి** తేసు రూపాదీసు ఛసు. చక్ఖుద్వారే ఘట్టయమాన రూపానుసారేనేవ ఉప్పన్నాని చక్ఖుద్వారికచిత్తాని అఞ్ఞాని ఆరమ్మణాని ఆలమ్బితుం నలభన్తి. రూపానిపి ఘట్టనరహితాని అతీతానాగతాని ఆలమ్బితుం నలభన్తీతి వుత్తం **చక్ఖుద్వారికచిత్తానం సబ్బేసంపి రూపమేవ ఆరమ్మణం. తఞ్చ పచ్చుప్పన్నన్తి. సోతద్వారికా దీసుపి ఏసేవనయో.** తత్థ తం తం కారణం పటిచ్చ ఉప్పన్నం పచ్చుప్పన్నం. వత్తమానన్తి అత్థో. **ఛబ్బిధంపీతి** రూపాదివసేన ఛబ్బిధంపి. అతిక్కన్తభావం ఇతం గతం పవత్తన్తి **అతీతం**. ఆగచ్ఛతి ఆగచ్ఛిత్థాతి ఆగతం. పచ్చుప్పన్నం, అతీతఞ్చ. న ఆగతన్తి **అనాగతం.** ఉప్పాదజాతికా సఙ్ఖతధమ్మాఏవ తీసు కాలేసు అనుపతన్తి. తస్మా ఉప్పాదరహితా అసఙ్ఖతభూతా నిబ్బానపణ్ణత్తియో కాలవిముత్తంనామాతి వేదితబ్బా.

[౧౦౪] విభావనియం పన

“వినాసాభావతో అతీతాదికాలవసేన నవత్తబ్బత్తా నిబ్బానం పణ్ణత్తిచ కాలవిముత్తంనామా”తి వుత్తం. తం విచారేతబ్బం.

సబ్బేపి హి సఙ్ఖతధమ్మా అనాగతభావ పుబ్బకాఏవ హోన్తి. తస్మా తే యదా పచ్చయసామగ్గిం లభిత్వా ఉప్పజ్జిస్సన్తీతి వత్తబ్బపక్ఖే తిట్ఠన్తి, తదా అనాగతానామ. యదా పచ్చయసామగ్గిం లభిత్వా ఉప్పన్నా, యదా పచ్చుప్పన్నానామ. యదా నిరుద్ధా, తదా అతీతానామ. ఏవం ఉప్పాదజాతికానఞ్ఞేవ ఉప్పాదమూలికా తేకాలికతా సిద్ధా. ఉప్పాదరహితానం పన

అనాగతావత్థాపి నత్థి. కుతో పచ్చుప్పన్నాతీతా వత్థాతి. తస్మా నిబ్బానపణ్ణత్తీనం కాలత్తయ విముత్తతా హోతీతి. వినాసాభావతోతి ఇదం పన అతీతకాలవిముత్తియాఏవ కారణన్తి న తేన తాసం ఇతరకాలవిముత్తిం సాధేతీతి దట్ఠబ్బం. యథారహవిభాగో పన ఇధేవ తేసూతిఆదినా పచ్ఛా ఆగమిస్సతి. ద్వారవిముత్తానఞ్చ ఛబ్బిధంపి ఆరమ్మణం హోతీతి సమ్బన్ధో. యథా పన ఆవజ్జనాదీనం ఛద్వారికచిత్తానం ఆరమ్మణం భవన్తరేపి ఇమస్మిం భవేపి పురిమభాగే కేనచి ద్వారేన గహితంపి అగహితంపి హోతి. న తథా ఇమేసన్తి దస్సేతుం **భవన్తరే ఛద్వారగహితన్తి** వుత్తం. భవవిసేసఞ్హి పత్థేత్వా కమ్మం కత్వా తత్థ నిబ్బత్తానం ఆరమ్మణం భవన్తరేపి కేనచి ద్వారేన గహితంపి హోతి యేవాతి.

[౧౦౫] విభావనియం పన

> "తం పన నేసం ఆరమ్మణం న ఆవజ్జనస్స వియ కేనచి అగహితమేవ గోచరభావం గచ్ఛతీతి దస్సేతుం ఛద్వార గహితన్తి వుత్త"న్తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

పఞ్చద్వారా వజ్జనస్సపి హి ఆరమ్మణం పుబ్బే కేనచి ద్వారన్తరేన గహితంపి అగహితంపి హోతియేవ. తథా హి ఇదం నామ లభిస్సామి భుఞ్జిస్సామి పస్సిస్సామీతి పుబ్బే గహితం పచ్ఛా ఆవజ్జనస్స ఆరమ్మణం న న హోతీతి. నచ ఏకావజ్జనవీథియం పుబ్బే కేనచి చిత్తేన అగహితభావో ఇధ పమాణన్తి. యథా చ పఞ్చద్వారికచిత్తానం ఆరమ్మణం ఏకన్తపచ్చుప్పన్నమేవ హోతి. యథా చ మనోద్వారికచిత్తానం ఆరమ్మణం తేకాలికంవా కాలవిముత్తసా మఞ్ఞంవా హోతి. న తథా ఇమేసన్తి దస్సేతుం **పచ్చుప్పన్న మతీతం పణ్ణత్తిభూతంవా**తి వుత్తం. యథా చ ఛద్వారికచిత్తానం ఆరమ్మణం ఆగమసిద్ధవోహారయుత్తంపి తబ్బోహారవినిముత్తంపి హోతి. న తథా ఇమేసన్తి దస్సేతుం **కమ్మ కమ్మ నిమిత్త గతినిమిత్త సమ్మతన్తి** వుత్తం.

[౧౦౬] విభావనియం పన

> "నాపి నేసం ఆరమ్మణం మరణాసన్నతో పురిమభాగజవనానం వియ కమ్మకమ్మనిమిత్తాదివసేన ఆగమసిద్ధవోహారవినిముత్తన్తి దస్సేతుం కమ్మ.ల. సమ్మతన్తి ఆహా"తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

మరణా సన్నతో పురిమభాగేపి హి సత్తా అత్తనా కతకమ్మంవా చేతియాదీని కమ్మ, పకరణానివా ఆరమ్మణం కరోన్తియేవ. తదాపి హి కమ్మం కమ్మమేవ, కమ్ముపకరణానిచ కమ్మనిమిత్తానియేవ. కమ్మ సిద్ధియానిమిత్తం కారణం కమ్మనిమిత్తన్తి కత్వా. కమ్మస్స నిమిత్తం ఆరమ్మణం కమ్మనిమిత్తన్తిపి వదన్తి. అజాతసత్తురాజా వియచ సుపినదస్సనాదివసేన గతినిమిత్తానిపి ఆరమ్మణం కరోన్తియేవ. రాజా హి ద్వీసు భవేసు పితరం మారేతి. మారితకాలతోచ పట్ఠాయ తస్స నిద్దాయన్తస్స గతినిమిత్తాని ఉపట్ఠహన్తీతి. తత్థ **యథాసమ్భవన్తి** తం తం పటిసన్ధాదీనం ఛద్వారగహితాదివసేన సమ్భవన్తస్స ఆరమ్మణస్స అనురూపతో. యథాసమ్భవవిభాగో పన ఉపరి మరణుప్పత్తియం ఆగమిస్సతి. **యేభుయ్యేనా**తి బాహుల్లేన. **భవన్తరే**తి అతీతానన్తరభవే తత్థచ మరణాసన్నకాలే. **ఛద్వార గహితన్తి** ఛహి ద్వారేహి మరణాసన్నజవనేహి గహితం. ఏత్థ చ యేభుయ్యేనాతి ఏతేన భవన్తరే ఛద్వారగహితన్తి ఇమస్స విధానస్స అనేకంసభావం విసేసేతి. కస్మా. అగహితస్సపి సమ్భవతో. యఞ్హి అసఞ్ఞభవతో చుతానం కమ్మ కమ్మనిమిత్త గతినిమిత్త సమ్మతం అరూపభవతో చుతానఞ్చ గతినిమిత్తసమ్మతం కామపటిసన్ధి భవఙ్గచుతీనం ఆరమ్మణం. తం భవన్తరే కేనచి ద్వారేన అగహిత మేవ హోతీతి. ఏత్థచ యస్మా పట్ఠానే అరూపభవే దువిధోపి పురేజాతపచ్చయో పటిసిద్ధో. అట్ఠకథాసుచ

తతో చుతానం కామపటిసన్ధియా పచ్చుప్పన్నగతినిమిత్తారమ్మణతాపి వుత్తా. గతినిమిత్తఞ్చ నామ రూపారమ్మణమేవ దీపేన్తి. తస్మా తేసం కామపటిసన్ధియాపి గతినిమిత్తసమ్మతం భవన్తరే కేనచి ద్వారేన అగహితమేవ హోతీతి వేదితబ్బం. అపిచ, మరణాసన్నకాలే కమ్మబలేన కమ్మాదీనం ఉపట్ఠానంనామ యేభుయ్యేన సంముళ్హమరణేన మరన్తానమేవ హోతి. ఇతరేసం పన పరేసం పయోగబలేనపి అత్తనా పకతియా సుట్ఠు ఆసేవితానం అనుస్సరణబలేనపి ధమ్మికఉపాసకాదీనం వియ దేవలోకతో ఆగన్త్వా గణ్హన్తానం దేవానం అనుభావేనపి హోతియేవ. నిరయపాలాపి నిరయతో ఆగన్త్వా గణ్హన్తియేవ. రేవతివిమానఞ్చేత్థ వత్తబ్బం. తఞ్హి ద్వే నిరయపాలా గహేత్వా పఠమం తావతింసాభవనం నేత్వా పచ్ఛా నిరయం నయింసు. తే హి యక్ఖజాతికత్తా వేస్సవణపరిసావియ తావతింసా భవనంపి గన్తుం సక్కోన్తియేవ. యమస్స దూతా ద్వే యక్ఖాతి హి పాళియం వుత్తం. వేస్సవణదూతా ఇధ యమస్స దూతాతి వుత్తాతిపి వదన్తి. తస్మా యే కసిణాసుభాదీని సమథనిమిత్తాని సుట్ఠు ఆసేవిత్వా ఉపచారజ్ఝానే ఠత్వా తానేవ నిమిత్తాని గహేత్వా మరన్తి. తేసంపి కామపటిసన్ధియా ఆరమ్మణం భవన్తరే కేనచి ద్వారేన అగహితమేవ సియా. ఉపచారజ్ఝానబలేనేవ బ్రహ్మలోకతో ఇధఉప్పజ్జన్తానంపి ఏసేవనయోతి.

యంపన **విభావనియం**

> "కేవలం కమ్మబలేనేవ తేసం అసఞ్ఞిభవతో చుతానం పటిసన్ధియా కమ్మనిమిత్తాదికం ఆరమ్మణం ఉపట్ఠాతీ"తి వుత్తం.

తత్థ కమ్మనిమిత్తాదికన్తి ఏత్థ ఆదిసద్దేన కమ్మంపి గహేతబ్బ మేవ. న హి తస్స అగహణే కారణం అత్థీతి. తాని పన సబ్బానిపి కేవలం పటిసన్ధిజనకస్స కమ్మస్స ఆనుభావేనేవ పటిసన్ధియం ఉపట్ఠహన్తీతి వేదితబ్బం. అనాగతం పన నిమిత్తం ఉపట్ఠహమానం గతినిమిత్తమేవ సియా. నచ తస్స విసుం ఉపట్ఠాతబ్బకిచ్చం అత్థి. పచ్చుప్పన్న గతినిమిత్తే సిద్ధే సిద్ధమేవ హోతీతి వుత్తం **పచ్చుప్పన్నమతీతం పణ్ణత్తి భూతంవా**తి.

[౧౦౭] విభావనియం పన

> "అనాగతంనామ అతీతం వియ అనుభూతఞ్చ న హోతి. నచ పచ్చుప్పన్నగతినిమిత్తం వియ ఆపాతమాగత"న్తి కారణం వుత్తం. తం అకారణం.

పసఙ్గస్స అనివత్తితత్తా. గతినిమిత్తఞ్హి నామ పచ్చుప్పన్నంపి అనుభూతం న హోతి. తంపి కమ్మబలేనేవ ఆపాతమాగతం. ఏవంసన్తే అనాగతంపి కమ్మబలేన ఆపాతమాగతమేవ సియాతి అయం పసఙ్గో పాకతికోఏవ హోతీతి. **తేసూ**తి యథావుత్తేసు ఆరమ్మణికచిత్తేసు. రూపాదీసు పఞ్చసు ఏకేకం ఆరమ్మణం ఏతేసన్తి సమాసో. రూపాదీని పఞ్చ ఆరమ్మణాని ఏతస్సాతి విగ్గహో. **సేసానీ**తి పఞ్చవిఞ్ఞాణసమ్పటిచ్ఛన ద్వయతో సేసాని సన్తీరణ మహావిపాకాని. **సబ్బథాపి కామావచరా లమ్బణానేవా**తి పటిసన్ధాదీహి నానాకిచ్చేహి రూపాదీసు నానారమ్మణేసు పవత్తేన సబ్బ పకారేనపి కామావచరాలమ్బణికానియేవ. తాని హి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం ఉప్పన్నానిపి వికప్పసత్తిరహితత్తా అవిజ్జమానే పణ్ణత్తిధమ్మేచ సుఖుమే మహగ్గతధమ్మేచ గమ్భీరే లోకుత్తరధమ్మేచ ఆలమ్బితుం న సక్కోన్తీతి. తత్థ సన్తీరణత్తయం తావ సన్తీరణకిచ్చవసేన రూపాదిపఞ్చాలమ్బణే పవత్తతి. తదారమ్మణాదివసేన పన సబ్బానిపి ఏకాదసవిపాకాని ఛసు పరిత్తారమ్మణేసు పవత్తన్తీతి.

[౧౦౮] విభావనియం పన

"విపాకాని తావ సన్తీరణాదివసేన రూపాదిపఞ్చాలమ్బణే"తి వుత్తం. తత్థ సన్తీరణాదివసేనాతి నవత్తబ్బం. సన్తీరణవసేన ఇచ్చేవ వత్తబ్బన్తి.

యో పనేత్థ చిత్తానం ఆరమ్మణేసు పవత్తివిభాగో వత్తబ్బో. సో అట్ఠకథాకణ్డే గహేతబ్బో. లోకుత్తరధమ్మా అతిగమ్భీరత్తా ఞాణస్సేవ విసయభూతాతి వుత్తం. **అకుసల.ల. లోకుత్తర వజ్జిత సబ్బా రమ్మణానీతి**. తత్థ తాని లద్ధసమాపత్తీనం ఉప్పన్నకాలేఏవ మహగ్గతారమ్మణాని. తేసుచ ద్వే దోసమూలచిత్తాని పరిహీనజ్ఝానాని ఆరబ్బ ఉప్పన్నకాలేతి దట్ఠబ్బం. ఞాణంపి అనధిగతాని లోకుత్తరాని ఆలమ్బితుం న సక్కోతీతి వుత్తం **ఞాణసమ్పయుత్త.ల. వజ్జితసబ్బా రమ్మణానీతి**. తత్థ ఞాణసమ్పయుత్తకామకుసలాని పుథుజ్జనానం అజ్ఝానలాభీనం ఉప్పన్నకాలే పణ్ణత్తియా సహ కామావచరారమ్మణాని. తానేవ సోతాపత్తిమగ్గతో పురే గోత్రభుక్ఖణే పుథుజ్జనానం నిబ్బానారమ్మణాని. ఝానలాభీనం తానేవ అభిఞ్ఞాకుసలఞ్చ మహగ్గతారమ్మణానిపి. హేట్ఠిమఫలట్ఠానం అత్తనా అధిగత మగ్గఫలనిబ్బానా రమ్మణానిపీతి వేదితబ్బాని. యథా చేత్థ అరియా అత్తనా అధిగత మగ్గఫలానియేవ ఆలమ్బితుం సక్కోన్తి. తథా ఝానలాభినోపి అత్తనా అధిగతజ్ఝానానిఏవ ఆలమ్బితుం సక్కోన్తీతి వేదితబ్బం. ఏత్థ సియా-యే చ ఝానాని పత్థేన్తి. ఝానపరికమ్మంపి కరోన్తి. యేచ ఝానసుత్తాని సంవణ్ణేన్తి. తే అలాభినో మహగ్గతజ్ఝానాని ఆలమ్బితుం సక్కోన్తి, నసక్కోన్తీతి. న సక్కోన్తి. తే హి ఝానానినామ ఏవం మహానుభావాని ఏవం మహానిసంసానీతి సుత్వావా సుతపరియత్తిబలేన సిద్ధే ఆకార సల్లక్ఖణఞాణే ఠత్వా వా అనుమానవసేనేవ తాని పత్థేన్తి. పరికమ్మంపి కరోన్తి. సుత్తానిపి సంవణ్ణేన్తీతి. ఇతరథా పుథుజ్జనాపి లోకుత్తరధమ్మే పత్థేన్తి, మగ్గపరికమ్మంపి కరోన్తి. మగ్గఫల నిబ్బానవచనానివికథేన్తి సంవణ్ణేన్తీతి తేసంపి తే ఆరమ్మణభూతా ఏవ సియున్తి. తేసం పన చిత్తాని ఝానాదీనం పణ్ణత్తిగుణే ఏవ అనుభోన్తీతి వేదితబ్బాని. పణీతధమ్మానఞ్హి పణ్ణత్తియోపి పణితరూపాఏవ హోన్తీతి. మహిద్ధికో హి పరచిత్తవిదూ. మారో దేవ పుత్తోపి రూపజ్ఝానచిత్తం వట్టనిస్సితమేవ పస్సతి. వివట్టనిస్సితం న పస్సతి. అరూపజ్ఝానచిత్తం పన వట్టనిస్సితంపి నపస్సతీతి అఙ్గుత్తరే నవనిపాతే అట్ఠకథాయం వుత్తం. యే పన అగ్గమగ్గఫలాని పటివిజ్ఝన్తి. తేసం ఉప్పన్నానిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తకామక్రియజవనాని క్రియాభిఞ్ఞాజవనఞ్చ పుగ్గలానురూపం పణ్ణత్తియా సహ చతుబ్భూమకధమ్మేసు కిఞ్చి ఆరమ్మణం కాతుం నసక్కోన్తీతి నత్థి. తథా తేసం పురేచారి కమనోద్వారావజ్జనఞ్చాతి వుత్తం **ఞాణసమ్పయుత్త.ల. సబ్బథాపిసబ్బా రమ్మణానీతి**. తత్థ **సబ్బథాపీతి** సబ్బకామావచర సబ్బమహగ్గత సబ్బలోకుత్తర సబ్బపణ్ణత్తి సబ్బపచ్చుప్పన్నాది పకారేనపీతిఅత్థో. ఇదఞ్చ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం ఉప్పన్నాని సన్ధాయ వుత్తం. ఇతరాని పన పచ్చేక బుద్ధానం ఉప్పన్నానిపి పదేససబ్బారమ్మణానిఏవ హోన్తి. తాని హి ఏకం పథవిధాతుంపి సబ్బేహి అనవసేసపకారేహి జానితుం నసక్కోన్తీతి. ఆరుప్పేసు దుతీయచతుత్థాని పథమతతీయారుప్ప విఞ్ఞాణా రమ్మణత్తా మహగ్గతా రమ్మణాని. **సేసానీతి** అభిఞ్ఞా ద్వయ దుతీయచతుత్థారుప్పేహి అవసేసాని సబ్బానిపి ఏకవీసతివిధాని మహగ్గతచిత్తాని కసిణాది పణ్ణత్తారమ్మణానీతి అత్థో. **పఞ్చవీసాతి** పఞ్చద్వారావజ్జన తేవీసతి కామవిపాక హసనచిత్తాని సన్ధాయ వుత్తం. **పరిత్తమ్హీతి** కామావచరా లమ్బణే ఏవాతి అత్థో. తఞ్హి అప్పానుభావతో పటిబన్ధకధమ్మేహి పరిసమన్తతో దీయతి అవఖణ్డీయతి నిత్తేజభావం పాపీయతీతి పరిత్తన్తి వుచ్చతి.

౧౩౩. చక్ఖాదీనం వత్థూనం భేదేన తబ్బత్థుకానం చిత్తచేతసి కానం సఙ్గహో **వత్థుసఙ్గహో**.

[౧౦౯] విభావనియం పన

“వత్థువిభాగతో తబ్బత్థుకచిత్తపరిచ్ఛేదవసేనచ సఙ్గహో వత్థుసఙ్గహో”తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

వసన్తిపతిట్ఠహన్తి చిత్తచేతసికాఏతేసూతివత్థూని, చక్ఖువత్థుచ. ల. కాయవత్థుచహదయవత్థుచాతియోజనా. చక్ఖుమేవ **చక్ఖువత్థు** తథా సోతాదీనియేవ సోతవత్థాదీని. వాక్యసఙ్ఖేపో హేస పాఠో. పేయ్యాలనయోతిపి అన్తదీపకనయోతిపి వత్తుం యుజ్జతి. కేచి పన ద్వన్దసమాసం మఞ్ఞన్తి. తేసం చసద్దో నయుజ్జతి. పరతో వత్థుసద్దో చసద్దోచ పుబ్బపదేసు ఆనేతబ్బోతిపి వదన్తి. తేసం హదయవత్థూతి సమాసపదం నయుజ్జతి. అవిభత్తికనిద్దేసోతిపి అపరే. **తాని కామలోకే సబ్బానిపి లబ్భన్తీతి** కామతణ్హా ధిన కమ్మనిబ్బత్తానం అత్తభావానంఏవ పరిపుణ్ణిన్ద్రియతా సమ్భవతో సబ్బానిపి తాని ఛ వత్థూని కామలోకేఏవ లబ్భన్తి. తథా హి చక్ఖాదీసు వత్థూసు సన్తేసు ఏవరూపాదీనం పరిభోగో సమ్పజ్జతి. తస్మా రూపాదీసు కామవత్థూసు అభిరతా కామతణ్హా సదా చక్ఖాదీనం పఞ్చన్నం వత్థూనంపి సమ్పత్తిం పత్థేతియేవ. యథాచ సబ్బకమ్మికో అమచ్చో సదా రఞ్ఞో ఇచ్ఛమేవ పూరయమానో సబ్బాని రాజకమ్మాని సమ్పాదేతి. ఏవమేవ కామావచరకమ్మంపి సదా కామతణ్హాయ ఇచ్ఛమేవ పూరయమానం పరిపుణ్ణిన్ద్రియం అత్తభావం నిబ్బత్తేతి. తస్మా కామతణ్హాధినకమ్మనిబ్బత్తా కామసత్తాఏవ పరిపుణ్ణిన్ద్రియా హోన్తీతి. యథా చ దస్సనసవనానుత్తరియ ధమ్మభూతాని చక్ఖుసోతాని బుద్ధదస్సన ధమ్మస్సవనా దివసేన సత్తానం విసుద్ధియాపి హోన్తి, న తథా ఘానాదిత్తయం. తం పన కేవలం కామపరిభోగత్థాయఏవ హోతి. తస్మా తం కామవిరాగభావనా కమ్మనిబ్బత్తేసు బ్రహ్మత్తభావేసు నఉపలబ్భతీతి వుత్తం **రూపలోకే పన ఘానాదిత్తయం నత్థీ**తి. ఇదఞ్చ పసాదరూపత్తయం సన్ధాయ వుత్తం. ససమ్భారఘాన జివ్హా కాయ సణ్ఠానానిపన సుట్ఠుపరిపుణ్ణానిఏవ హోన్తీతి. **అరూపలోకేపన సబ్బానిపి నసంవిజ్జన్తీ**తి రూపవిరాగ భావనా కమ్మనిబ్బత్తే తస్మిం లోకే అజ్ఝత్తబహిద్ధాసన్తానేసుపి సబ్బేన సబ్బం రూపపవత్తియాఏవ అభావతో. తత్థ నిబ్బత్తా హి సత్తా సుద్ధే ఆకాసతలేఏవ చిత్తపబన్ధమత్తా హుత్వా తిట్ఠన్తీతి. ఇమస్మిం సఙ్గహే పన చిత్తాని సత్తవిఞ్ఞాణ ధాతువసేన గహేతుం **తత్థ పఞ్చవిఞ్ఞాణధాతుయోతి**ఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు ఛసు వత్థూసు. పఞ్చవిఞ్ఞాణాని ఏవ నిసత్తనిజీవట్ఠేన ధాతుయోతి విగ్గహో. ఏవం సేసేసుపి. విజాననకిచ్చాభావతో మననమత్తా ధాతూతి **మనోధాతు**. పఞ్చద్వారే ఆవజ్జనమత్త సమ్పటిచ్ఛనమత్త కిచ్చాని హి విసేసజానన కిచ్చాని నహోన్తీతి. పఞ్చవిఞ్ఞాణాని పన పచ్చక్ఖతో దస్సనాదివసేన థోకం విసేసజాననకిచ్చాని హోన్తి. అవసేసా పన సన్తీరణాదయో ఆరమ్మణసభావ విచారణా దివసేన అతిరేక విసిట్ఠజాననకిచ్చయుత్తత్తా న మనోధాతుయో వియ మననమత్తా హోన్తి. నాపి పఞ్చవిఞ్ఞాణధాతుయోవియ విజానన మత్తా. అథఖో మననట్ఠేన మనోచ తం విజాననట్ఠేన విఞ్ఞాణఞ్చాతి కత్వా మనోవిఞ్ఞాణధాతుయోనామ. అతిసయ విసేసజానన ధాతుయోతి అత్థో. పరియాయపదానఞ్హి విసేసన సమాసే అతిసయత్థో విఞ్ఞాయతి. యథా పదట్ఠానన్తి.

[౧౧౦] విభావనియం పన

> “మనోయేవ విఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణన్తి వా. మనసో విఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణ”న్తి వా వుత్తం. తత్థ మనోయేవ విఞ్ఞాణన్తి ఇదం తావ న యుజ్జతి.

న హి అఞ్ఞమఞ్ఞం విసేసేత్వా అభిరేకట్ఠదీపకే పదట్ఠానన్తిఆదికే విసేసనసమాసే అవధారణ విగ్గహో కత్థచి దిస్సతి యుజ్జతిచాతి.

[౧౧౧] మనసో విఞ్ఞాణన్తి ఇదంపి నయుజ్జతియేవ.

మనసోతి హి మనోధాతుత్తికసఙ్ఖాతస్స మనస్స. తత్థ సమ్పటిచ్ఛనద్వయం సన్తీరణాదికస్స మనోవిఞ్ఞాణపబన్ధస్స పచ్చయభూతం హోతి. పఞ్చద్వారావజ్జనం పన పరతో ద్వారన్తరే పవత్తమానం తస్సేవ మనోవిఞ్ఞాణపబన్ధస్స పచ్చయుప్పన్నభూతం హోతీతికత్వా ఆదిమ్హి పచ్చయభూతస్స చేవ అన్తే ద్వారన్తరే పచ్చయుప్పన్నభూతస్స చ మనస్స సమ్బన్ధివిఞ్ఞాణన్తి అత్థో. అథవా, పఞ్చవిఞ్ఞాణవజ్జితాని సబ్బాని విఞ్ఞాణాని మననకిచ్చత్తా మనోనామ. ఆరమ్మణే పన అభినిపాత మత్తాని పఞ్చవిఞ్ఞాణాని మననకిచ్చాని నహోన్తీతి దస్సనాదీని ఏవ నామ. పఞ్చద్వారావజ్జనఞ్చ మనతో జాతంపి మనస్స పచ్చయో నహోతి. దస్సనాదీనం ఏవ పచ్చయో. సమ్పటిచ్ఛనద్వయఞ్చ మనస్స పచ్చయో హోన్తంపి మనతో జాతం నహోతి. దస్సనాదితో ఏవ జాతం. సన్తీరణాదీని పన అత్తనో పురే పచ్ఛాపవత్తానం ద్విన్నం ద్విన్నం మనానం ఏవ మజ్ఝే జాతానీతి అత్తనో పచ్చయ పచ్చయుప్పన్నభూతస్స మనస్స సమ్బన్ధివిఞ్ఞాణన్తి అత్థో. ఏవఞ్చ సతి పఞ్చవిఞ్ఞాణంపి ద్విన్నం మనోధాతూనం అన్తరే పవత్తత్తా మనసో పచ్చయ పచ్చయుప్పన్నభూతస్స సమ్బన్ధివిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణన్తి వత్తబ్బమేవ సియాతి.

[౧౧౨] టీకాయం పన

> మనతో జాతం విఞ్ఞాణన్తిపి వుత్తం. తంపి వుత్తనయేన నయుజ్జతియేవ.

అవసేసా పన మనోవిఞ్ఞాణధాతుసఙ్ఖాతాచ సన్తీరణ.ల. పన్నరసరూపావచరవసేన తింసధమ్మా హదయం నిస్సాయేవ పవత్తన్తీతి యోజనా. చసద్దో పనేత్థ అవసేసానం ఛసత్తతి ధమ్మానం మనోవిఞ్ఞాణధాతుభావం సమ్పాపేతి.

[౧౧౩] విభావనియం పన

> సమ్పిణ్డనత్థం గహేత్వా "న కేవలం మనోధాతుయేవా"తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

ఏవఞ్హి సతి అవసేసాచ మనోవిఞ్ఞాణధాతుసఙ్ఖాతాతి వుత్తం సియాతి.

[౧౧౪] యాచ **టీకాసు**

> సన్తీరణ.ల. రూపావచరవసేన పవత్తా, అవసేసా మనోవిఞ్ఞాణ ధాతుసఙ్ఖాతాచ తింస ధమ్మాతి యోజనా. సాపి న సున్దరా.

అత్థగతియా అవిసదత్తాతి. తత్థ కస్మా తే నిస్సాయేవ పవత్తన్తీతి. ఆరుప్పేసు అనుప్పజ్జనతో, కస్మాచ తత్థ నుప్పజ్జన్తీతి వుచ్చతే. సన్తీరణమహావిపాకాని తావ తత్థ నుప్పజ్జన్తి పఞ్చన్నం ద్వారానం అత్తనో కిచ్చానఞ్చ తత్థ అభావతో. పటిఘచిత్తద్వయంపి నుప్పజ్జతి. అనీవరణావత్థస్స పటిఘస్స అభావతో. ఏకన్త నీవరణానఞ్చ ఝానభూమీసు అసమ్భవతో. ఏత్థ పన యది అనీవరణావత్థో పటిఘో నత్థి. పాళియం దుతీయజ్ఝానేఏవ దోమనస్సిన్ద్రియస్స అపరిసేసనిరోధవచనం అట్ఠకథాసుచ దుతీయజ్ఝానూపచారే తస్స ఉప్పత్తిసమ్భవవచనం విరుద్ధం సియా. తస్మా అత్తనో సహాయపచ్చయ భూతస్స ఓళారికస్స కామరాగస్స ఝానభూమీసు అభావతో పటిఘచిత్తద్వయం తత్థ నుప్పజ్జతీతి యుత్తన్తిపి వదన్తి. టీకాకారాపన దుతీయజ్ఝానూపచారే తస్స ఉప్పత్తిసమ్భవ వచనం పరికప్పవచనమత్తన్తి కత్వా పురిమకారణమేవ ఇచ్ఛన్తి. యది పనేతం పరికప్పవచనమత్తం సియా పాళివచనంపి పరికప్పవచనమత్తమేవ సియా.

తస్మా పచ్ఛిమకా రణమేవ యుత్తరూపన్తి అప్పాకం ఖన్తి. హసనచిత్తంపి నుప్పజ్జతి అరూపీనం హసనకిచ్చస్స అభావతో. కాయాభావతోతిపి యుజ్జతి. సోతాపత్తిమగ్గచిత్తంపి నుప్పజ్జతి. పరతోఘోసాభావేన తత్థుప్పన్నస్స పుథుజ్జనస్స ధమ్మాభిసమయాభావతో బుద్ధపచ్చేకబుద్ధానఞ్చ తత్థ అనుప్పజ్జనతో. తేనేవ హి తత్థుప్పన్నో పుథుజ్జనో అట్ఠసు అక్ఖణయుత్తేసు వుత్తోతి. రూపావచరచిత్తానిపి తత్థ నుప్పజ్జన్తి రూపవిరాగభావనాయ రూపనిమిత్తారమ్మణానం తేసం సమతిక్కన్తత్తాతి.

అవసేసా మనోవిఞ్ఞాణధాతుసఙ్ఖాతా కుసలాకుసలక్రియానుత్తరవసేన ద్వే చత్తాలీసధమ్మా హదయం నిస్సాయవా అనిస్సాయవా పవత్తన్తీతి యోజనా. నిస్సాయవా పఞ్చవోకారే అనిస్సాయవా చతువోకారేతి అధిప్పాయో. కుసలానిచ అకుసలానిచ క్రియానిచ అనుత్తరానిచాతి విగ్గహో. తత్థ **కుసలానీ**తి పఞ్చరూప కుసలతో అవసేసాని ద్వాదసలోకియకుసలాని. **అకుసలానీ**తి పటిఘద్వయతో అవసేసాని దసఅకుసలాని. **క్రియానీ**తి పఞ్చద్వారావజ్జన హసన పఞ్చరూపక్రితో అవసేసాని తేరసక్రియచిత్తాని. **అనుత్తరానీ**తి పఠమమగ్గతో అవసేసాని సత్తఅనుత్తరచిత్తాని. కామే ఛవత్థుం నిస్సితా సత్తధాతుయో మతా. రూపే తివత్థుం నిస్సితా చతుబ్బిధా ధాతుయో మతా. ఆరుప్పే కిఞ్చివత్థుం అనిస్సితా ఏకా ధాతు మతాతి యోజనా. **తేచత్తాలీసా**తి పఞ్చవిఞ్ఞాణ మనోధాతుత్తికేహి సద్ధిం సన్తీరణాదికే తింసధమ్మే సన్ధాయ వుత్తన్తి.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ పకిణ్ణకసఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

వీథి సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౩౬. ఏవం చిత్తప్పభేద సఙ్గహో, చేతసికప్పభేద సఙ్గహో, ఉభయప్పభేద సఙ్గహోతి చిత్తచేతసికానం కయోపభేద సఙ్గహే దస్సేత్వా ఇదాని వీథిచిత్తప్పవత్తిసఙ్గహో వీథిముత్త చిత్తప్పవత్తిసఙ్గహోతి తే సఙ్ఖేప ద్వే పవత్తిసఙ్గహే దస్సేతుం **చిత్తుప్పాదానమిచ్చేవ**న్తిఆదిమాహ. తత్థ ఉప్పజ్జన్తీతి ఉప్పాదా. తత్థ ఉప్పజ్జన్తి. అఞ్ఞస్స అసు తత్తాచిత్తే ఇచ్చేవ లబ్భతి. ఇతి చిత్తఞ్చ చిత్తేఉప్పాదాచాతి చిత్తుప్పాదా. చిత్తచేతసికాతి వుత్తం హోతి. తేసం చిత్తుప్పాదానం. **ఇచ్చేవ**న్తిఆదితో పట్ఠాయ వుత్తప్పకారేన. **సఙ్గహముత్తర**న్తి జాతినిద్దేసో యం. ఉత్తరే ఉత్తమే తయో పభేదసఙ్గహే కత్వాతి సమ్బన్ధో. **భూమిపుగ్గలభేదేనా**తి సహత్థే కరణవచనం. కామావచరాదిభూమిభేదేన దుహేతుకాది పుగ్గలభేదేన సద్ధిన్తి అత్థో. **పుబ్బాపరనియామిత**న్తి ఆవజ్జనాది చక్ఖువిఞ్ఞాణాది పుబ్బ చిత్తాపరచిత్తానుక్కమేన నియామితం వవత్థితం. **పవత్తిసఙ్గహంనామా**తిపి జాతినిద్దేసోయేవ. ఏవం నామకే ద్వే పవత్తిసఙ్గహేతి అత్థో. **పటిసన్ధిపవత్తియ**న్తి పటిసన్ధిపవత్తీసు. వచనవిపల్లాసో హేస. పటిసన్ధికాలేపవత్తికాలేచాతి అత్థో. పటిసన్ధికాలే పవత్తిసఙ్గహఞ్చ పవత్తికాలే పవత్తిసఙ్గహఞ్చాతి ద్వే సఙ్గహేపవత్తి పవక్ఖామీతి వుత్తం హోతి. అయఞ్చ అత్థో ఉపరిసఙ్గహే ఆరబ్భ గాథాయ పాకటో. కేచి పన నిద్ధారణే భుమ్మన్తి వదన్తి. ఏవంసతి ఉపరి సఙ్గహో పటిసన్ధిసఙ్గహోనామ సియా. న పవత్తి సఙ్గహో నామ. ఏవఞ్చ సతి ఉపరి వీథిముత్తసఙ్గహే ఆరబ్భ గాథాయం సన్ధియం పవత్తిసఙ్గహోనామ ఇదాని వుచ్చతీతి ఇమినా న సమేతి.

[౧౧౩] టీకాసు పన

> "ఉత్తరం వేదనాసఙ్గహాదివిభాగతో ఉత్తమ"న్తి వుత్తం. తం విచారేతబ్బం.

ఏవఞ్హి సతి పకిణ్ణకసఙ్గహోవ ఇధ సఙ్గహసద్దేన గహితో సియాతి. యస్మాపన తిణ్ణం ద్విన్నఞ్చ పభేదసఙ్గహానం మజ్ఝే ఠత్వా అయం అనుసన్ధిగాథా పవత్తా. తస్మా పుబ్బే తయోపి పభేదసఙ్గహా ఇధ సఙ్గహసద్దేన గహేతుం యుత్తాతి దట్ఠబ్బా. అయం పన పవత్తిసఙ్గహో వత్థుద్వారాలమ్బణేహి సద్ధిం యోజేత్వా వుత్తో సువుత్తోతి తాని తీణి ఛక్కానిపి పున ఇధ నిక్ఖిత్తాని.

[౧౧౬] విభావనియం పన

> "వత్థుద్వారాలమ్బణ సఙ్గహా హేట్ఠా కథితాపి పరిపుణ్ణం కత్వా పవత్తిసఙ్గహం దస్సేతుం పున నిక్ఖిత్తా"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి సకలా వత్థుద్వారాలమ్బణసఙ్గహా ఇధ నిక్ఖిత్తాతి. విసయానం ద్వారేసు పవత్తి **విసయపవత్తి**. ఏత్థచ పవత్తీతి ఆపాతాగమనమేవ వుచ్చతి. వక్ఖతి హి **ఏకచిత్తక్ఖణా తీతానివాతి**ఆదిం. సా పన కాచి సీఘుతమా, కాచి సీఘుతరా, సీఘా, దన్ధా, దన్ధతరా, దన్ధతమాతి ఛధా హోతీతి. కమ్మాదీనం విసయానం ద్వారేసు పవత్తి పచ్చుపట్ఠానం ఆపాతాగమనం విసయప్పవత్తి. వక్ఖతి హి **కమ్మంవా కమ్మనిమిత్తంవా గతినిమిత్తంవా కమ్మబలేన ఛన్నం ద్వారానం అఞ్ఞతరస్మిం పచ్చుపట్ఠాతీ**తి.

[౧౧౭] విభావనియం పన

“విసయేసుచ చిత్తానం పవత్తి విసయప్పవత్తీ”తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి అతిపరిత్తారమ్మణే విసయప్పవత్తినామ అనుపపన్నా ఆపజ్జతీతి. **తత్థా**తి తేసు ఛక్కేసు. ధాతుభేదం పత్వాధాతునానత్తం పమాణన్తి మననం విజాననతో విసుం కత్వా మనోధాతు విసుం వుత్తా. విఞ్ఞాణభేదం పత్వా పన యంకిఞ్చి మననం విజాననే అన్తో గధమేవాతి వుత్తం **చక్ఖువిఞ్ఞాణం.ల. ఛవిఞ్ఞాణానీ**తి ఛవీథియో పన ద్వారప్పవత్తా చిత్తపవత్తియో యోజేతబ్బాతి సమ్బన్ధో. చక్ఖుద్వారే పవత్తా వీథి **చక్ఖుద్వారవీథి**. చక్ఖుద్వారవికారం పటిచ్చ పవత్తో చిత్తప్పబన్ధోతి అత్థో. ఏవం సేసేసు. అసాధారణేన చక్ఖువిఞ్ఞాణేన ఉపలక్ఖితా వీథి **చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథి**. సుద్ధో పన మనోవిఞ్ఞాణపబన్ధో **మనోవిఞ్ఞాణవీథి**.

విభావనియం పన

“చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్బన్ధినీ వీథి తేన సహ ఏకారమ్మణ ఏక ద్వారికతాయ సహ చరణభావతో చక్ఖువిఞ్ఞాణ వీథీ”తి వుత్తం.

ద్వారప్పవత్తాతి ద్వారే ఉప్పన్నా. తం తం ద్వారవికారం పటిచ్చ ఉప్పన్నాతి అత్థో. **చిత్తప్పవత్తియో**తి చిత్తపబన్ధా. **అతిమహన్త**న్తి సామి అత్థే పచ్చత్తవచనం. అతిమహన్తస్స పఞ్చాలమ్బణస్స పవత్తి.ల. అతిపరిత్తస్స పఞ్చాలమ్బణస్స పవత్తిచాతి పఞ్చద్వారే చతుధా. మనోద్వారే పన విభూతస్స ఛళారమ్మణస్స పవత్తి అవిభూతస్స ఛళారమ్మణస్స పవత్తిచాతి ద్విధాతి ఛధావిసయప్పవత్తి వేదితబ్బాతి యోజనా. అతిమహన్తాదిభావో చేత్థ ఆలోకాది పచ్చయ వసేనవా వత్థు అతిమహన్తాదివసేనవా వేదితబ్బో. తత్థ సణ్హసుఖుమంపి దూరంపి రూపాదీనం అధిట్ఠానవత్థునామ ఆలోకాది పచ్చయ సమ్పత్తియా సతి అతిమహన్తమేవ. తథా హి బుద్ధస్స భగవతో పథమాతి నీహారకాలాదీసు లోక వివరణ పాటిహారియపవత్తి కాలే అవీచినిరయేపి అకనిట్ఠేపి పరచక్కవాళేసుపి సణ్హసుఖుమానిచ దూరానిచ రూపాని ఇధ ఠితావ పస్సన్తి. తదా హి ఉళారో ఓభాసో పాతురహోసి. తస్స వసేన సబ్బేపి పథవిసినేరు చక్కవాళ సిలుచ్చయాదయో జాతిఫలికక్ఖన్ధా వియ సమ్పజ్జన్తి. మహన్తో ఉళారో ఓభాసో పాతురహోసి అతిక్కమ్మదేవానం దేవానుభావన్తి హి వుత్తం. ఉపపత్తిదేవబ్రహ్మాదీనం పన పసాదనిస్సయభూతానం ఓభాసజాతతాయపి పథవిపబ్బతాదయో చక్ఖురూపాదీనం అన్తరం కాతుం నసక్కోన్తీతి. తథా దూరేపి పబ్బతాదిరూపాని వత్థు అతిమహన్తతాయ చన్దసూరియ తారకాది రూపాని విసయ వత్థు మహన్తతాయ ఓభాస జాతతాయ చ అతి మహన్తాని నామ హోన్తీతి. ఆలోకాదిపచ్చయానం పన అధిట్ఠానవత్థూనఞ్చ దుబ్బల దుబ్బలతర దుబ్బలతమానుక్కమేన మహన్తాదిభావో వత్తబ్బోతి. యాని పన పఞ్చాలమ్బణాని ఏకచిత్తక్ఖణం అతిక్కమ్మ ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి, తాని అతిమహన్తారమ్మణానినామ. యాని ద్వత్తిచిత్తక్ఖణాని అతిక్కమ్మ, తాని మహన్తారమ్మణాని. యాని చతు పఞ్చ ఛ సత్త అట్ఠ నవ చిత్తక్ఖణాని అతిక్కమ్మ, తాని పరిత్తారమ్మణాని. యానిపన దసేకాదసద్వాదస తేరస చుద్దస పన్నరస చిత్తక్ఖణాని అతిక్కమ్మ ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. తాని అతిపరిత్తా రమ్మణానీతి. పక్ఖతిచ **ఏకచిత్తక్ఖణాతీతానివా**తిఆది. **విభూతస్సా**తి పాకటస్స, **అవిభూతస్సా**తి అపాకటస్స. ఏవం ఛఛక్కాని సరూపతో నిద్దిసిత్వా ఇదాని తాని సబ్బాని ఏకతో యోజేత్వా వీథిచిత్తప్పవత్తిం విత్థారేన్తో కథన్తి పుచ్ఛిత్వా రూపారూపానం తావ అద్ధానపరిచ్ఛేదం దస్సేతుం **ఉప్పాదట్ఠితీ**తిఆది మాహ. తత్థ **కథ**న్తి కేన పకారేన వీథిచిత్తప్పవత్తి హోతీతి అత్థో.

[౧౧౮] విభావనియం పన

“కథన్తి కేన పకారేన అతిమహన్తాదివసేన విసయ వవత్థానం హోతీతి పుచ్ఛిత్వా చిత్తక్ఖణవసేన తం పకాసేతుం ఉప్పాదట్ఠితీతిఆది ఆరద్ధ”న్తి వుత్తం. తం యుత్తం వియ న దిస్సతి.

ఏవఞ్హి సతిఆదితో పఞ్చన్నం ఛక్కానం ఓకాసోనామ నసియా. నచ ఉప్పాదట్ఠితి.ల. రూపధమ్మానమాయూతి ఇదం విసయ వవత్థానత్థమేవ వుత్తన్తి సక్కా విఞ్ఞాతున్తి. ఉప్పజ్జనం ఉప్పాదో. సభావ పటిలాభోతి అత్థో. ఠానం ఠితి. యథాలద్ధసభావస్స అనివత్తీతి అత్థో. భఞ్జనం భఙ్గో. తస్స పరిహాయిత్వా అన్తరధానన్తి అత్థో. **ఏకచిత్తక్ఖణంనామాతి** ఏకస్స చిత్తస్స ఖణోనామ. సో పన ఖణో అచ్ఛరాసఙ్ఘాటక్ఖణస్స అక్ఖినిమ్మిలనక్ఖణస్సచ అనేకకోటి సతసహస్సభాగో దట్ఠబ్బో. అచ్ఛరాసఙ్ఘాటక్ఖణే అనేకకోటిసతసహస్ససఙ్ఖా వేదనా ఉప్పజ్జన్తీతి హి అట్ఠకథాయం వుత్తం. ఆచరియానన్దత్థేరమతేన పనేత్థ ఉప్పాదభఙ్గ వసేనఖణద్వయం ఏకచిత్తక్ఖణంనామాతి వత్తబ్బం. యథా హి లోకే విజ్జునామ వద్ధనానన్తరమేవ భిజ్జతి. న పనస్సా వద్ధనస్స భిజ్జనస్సచ అన్తరా ఠితినామ విసుం పఞ్ఞాయతి. యథా చ ఉద్ధం ఉజుం ఖిత్తం లేడ్డు ఉప్పతిత్వా పతతి. న పన ఉప్పతనస్స పతనస్స చ అన్తరా ఠితినామ విసుం దిస్సతి. తథా చిత్తంపి. తంపి హి ఉదయ భాగానన్తరమేవ వయభాగే పతతి. న పనస్స రూపధమ్మానం వియ తేసం ద్విన్నం భాగానం మజ్ఝే విసుం ఏకో గణనూపగో ఠితిభాగోనామ ఉపలబ్భతి. ఏవఞ్చ కత్వా యమకేసు చిత్తస్స ఉప్పాదభఙ్గావ తత్థ తత్థ వుత్తా. విసేసతో పన చిత్తయమకే ఉప్పన్నం ఉప్పజ్జమానన్తి. భఙ్గక్ఖణే ఉప్పన్నం. నో చ ఉప్పజ్జమానం. ఉప్పాదక్ఖణే ఉప్పన్నఞ్చేవ ఉప్పజ్జమానఞ్చాతిఆదినా భఙ్గుప్పాదావ చిత్తస్స వుత్తా. కథావత్థుమ్హిచ ఏకం చిత్తం దివసం తిట్ఠతీతి ఆమన్తా. ఉపడ్ఢదివసో ఉప్పాదక్ఖణో. ఉపడ్ఢదివసో వయక్ఖణోతి. న హేవం వత్తబ్బే. ఏకం చిత్తం ద్వే దివసే తిట్ఠతీతి ఆమన్తా. ఏకో దివసో ఉప్పాదక్ఖణో. ఏకో దివసో వయక్ఖణోతి నహేవం వత్తబ్బే. ఏకం చిత్తం చత్తారో దివసే తిట్ఠతీతి ఆమన్తా. ద్వే దివసా ఉప్పాదక్ఖణో. ద్వే దివసా వయక్ఖణోతి న హేవం వత్తబ్బే.ల. మాసం. ద్వే మాసే. చత్తారోమాసే.ల. సంవచ్ఛరం, ద్వే సంవచ్ఛరాని. చత్తారి సంవచ్ఛరాని.ల. కప్పం. ద్వే కప్పే. చత్తారో కప్పేతిఆదినా ద్వే ఉప్పాదవయభాగావ చిత్తస్స వుత్తా. న ఠితిభాగో. యది సో విసుం ఉపలబ్భేయ్య. ఏకం చిత్తం దివసం తిట్ఠతీతి ఆమన్తా. దివసస్స పఠమో భాగో ఉప్పాదక్ఖణో. దుతీయో ఠితిక్ఖణో. తతీయో వయక్ఖణోతి ఏవం మహాథేరేన విచారితో సియా. తయో దివసే తయో మాసే తీణి సంవచ్ఛరాని తయో కప్పేతి ఇమానిపి అవజ్జే తబ్బానిఏవ సియున్తి. ఏత్థ సియా, నను సుత్తన్తేసు తీణి మాని భిక్ఖవే సఙ్ఖతస్స సఙ్ఖత లక్ఖణాని. కతమానితీణి, ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞాయతి. ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీతి వుత్తం. తథా వేదనాయ ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞాయతి. ఠితాయ అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతి. సఞ్ఞాయ. సఙ్ఖారానం. విఞ్ఞాణస్స ఉప్పాదో.ల. పఞ్ఞాయతీతి వుత్తం. తస్మా చిత్తస్స తతీయో ఠితిభాగో విసుం ఉపలబ్భతి యేవాతి.న. పబన్ధఠితియా ఏవ తత్థ వుత్తత్తాతి. కథం విఞ్ఞాయతీతి చే, ఉప్పాదవయే పఠమం వత్వా పచ్ఛా పున విసుం ఠితస్స అఞ్ఞథత్థం పఞ్ఞాయతీతి ఇమస్స వుత్తత్తాతి. ఇతరథా ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞాయతీతి వుత్తం సియాతి. నను పబన్ధఠితి నామ పఞ్ఞత్తి హోతి. సాచ అసఙ్ఖతా, సుత్తన్తానిచ సఙ్ఖత లక్ఖణ విసయాని. తస్మా సా పబన్ధట్ఠితి తత్థ వుత్తాతి నసక్కా విఞ్ఞాతున్తి చే. న న సక్కా. అభిధమ్మేపి సఙ్ఖతధమ్మనిద్దేసేసు సమూహ సణ్ఠాన సన్తతి పఞ్ఞత్తీహిపి నిద్దేసస్స దిట్ఠత్తా. తథా హి రూపాయతననిద్దేసాదీసు దీఘం రస్సం సణ్హం థులం వట్టం పరిమణ్డలం చతురస్సం ఛళంసం అట్ఠంసం సోళసంసం నిన్నం థలన్తిఆదినా, విభఙ్గే చ కేసా లోమా నఖా దన్తాతిఆదినా పఞ్ఞత్తిసీసేన సఙ్ఖతధమ్మా నిద్దిట్ఠాతి. సుత్తన్తేసు వత్తబ్బమేవ నత్థి. ఈదిసేసు హి ఠానేసు పఞ్ఞత్తివసేన పవత్తాపి దేసనా సఙ్ఖతధమ్మమేవ ఆహచ్చ తిట్ఠతి. తస్మా యథా ఉప్పాదభఙ్గానం పచ్చేకం ఏకేకో ఖణో చిత్తస్స లబ్భతి. న తథా ఠితియాతి. అయం ఆచరియానన్దత్థే రస్స అధిప్పాయో. అయఞ్చ వాదో సంయుత్తట్ఠకథాయం ఏవ ఆగతో. సోచ సఙ్గహకారేన పటిక్ఖిత్తో. వుత్తఞ్హి తత్థ, అపరే పన వదన్తి. అరూపధమ్మానం జరాఖణోనామ నసక్కా పఞ్ఞపేతుం. సమ్మా సమ్బుద్ధోచ వేదనాయ

ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞాయతి. ఠితాయ అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీతి వదన్తో అరూపధమ్మానంపి తీణి లక్ఖణాని పఞ్ఞపేతి. భానిఅత్థిక్ఖణం ఉపాదాయ లబ్భన్తీతి వత్వా –

అత్థితా సబ్బధమ్మానం, ఠితినామ పవుచ్చతి;
తస్సేవ భేదో మరణం; సబ్బదా సబ్బపాణినన్తి.

ఇమాయ ఆచరియగాథాయ తమత్థం సాధేన్తి. అథవా, సన్తతివసేన ఠానం వేదితబ్బన్తిచ వదన్తి. ఇమస్మిం పన సుత్తే అయం విసేసో నత్థి. తస్మా ఆచరియగాథాయ సుత్తం అప్పటిబాహేత్వా సుత్తమేవ పమాణం కాతబ్బన్తి. తత్థ జరాఖణోనామ ఉప్పాదక్ఖణభఙ్గక్ఖణానం మజ్ఝే విసుం జరాయ ఖేత్తభూతో ఠీతిక్ఖణో వుచ్చతి. అఞ్ఞథత్తన్తి జరాఏవ. అత్థిక్ఖణన్తి ఖణద్వయమేవ. పటిక్ఖిత్తోపి పన అయం వాదో కథావత్థు పాళియా సద్ధిం సుట్ఠు సమేతియేవ. అపిచ, ఉద్ధం ఉప్పతితస్స లేట్టుస్స ఉప్పతననివత్తి వియ యా చిత్తస్స ఉదయసఙ్ఖాతస్స వడ్ఢనస్స నివత్తినామ అత్థి. న హి ఉదయే అనివత్తన్తే వయోనామ సమ్భవతితీ. సా ఏవ ఉదయ పరియన్తమత్తభూతా ఇధ ఠితిపరియాయోతి సక్కా వత్తుం. నో పన విసుం గణనూపగో ఏకో ఖణోనామ నహోతీతి కత్వా అభిధమ్మే ద్వేఏవ ఖణా చిత్తస్స వుత్తా. ఉదయభాగస్స పన ఆది కోటిం వయభాగస్సఅన్తకోటిఞ్చ ఠపేత్వా మజ్ఝేభాగద్వయనిస్సితా పరిపచ్చన లక్ఖణా జరానామ అరూపధమ్మానంపి లబ్భతియేవ. తం సన్ధాయ ధాతుకథాయం జరాద్వీహిఖన్ధేహిసఙ్గహితాతివుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

[౧౧౯] యం పన **విభావనియం**

"ఉప్పాదభఙ్గావత్థాహి భిన్నా భఙ్గాభిముఖావత్థాపి ఇచ్ఛితబ్బా. సా ఠితినామా"తి వుత్తం. తం కథావత్థుపాళియా సహ న సమేతి.

ఉపడ్ఢదివసో ఉప్పాదక్ఖణో. ఉపడ్ఢదివసో వయక్ఖణో. పఠమో దివసో ఉప్పాదక్ఖణో. దుతీయో వయక్ఖణోతి హి విచారేన్తేన ఉప్పాదభఙ్గావత్థా హి భిన్నా తతీయా అవత్థా తస్సం పాళియం పటిక్ఖిత్తాయేవ హోతీతి.

[౧౨౦] ఏతేన యఞ్చ **తత్థ**

"పాళియం పన వేనేయ్యజ్ఝాసయా నురోమతో నయదస్సనవసేన సా న వుత్తా. అతిధమ్మదేసనాపి హి కదాచి వేనేయ్యజ్ఝాసయానురోధేన పవత్తతి. యథా, రూపస్స ఉప్పాదో ఉపచయో సన్తతీతి ద్విధా భిన్దిత్వా దేసితో"తి వుత్తం. తంపి పటిక్ఖిత్తం హోతి. విభాగారహస్స హి ధమ్మస్స విభాగకరణంనామ వేనేయ్యవసేనాతిపి ధమ్మవసేనాతిపి యుజ్జతి. విజ్జమానే సతి విసుం కత్వా వత్తబ్బస్స అభిధమ్మే అవచనం పన వేనేయ్యవసేనాతి న యుత్తమేతన్తి.

[౧౨౧] యమ్పి **తత్థ**

"సుత్తేచ తీణి మాని భిక్ఖవే సఙ్ఖతస్స సఙ్ఖతలక్ఖణాని. కతమాని తీణి. ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి. వయో పఞ్ఞా యతి. ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీతి ఏవం సఙ్ఖతధమ్మస్సేవ లక్ఖణదస్సనత్థం ఉప్పాదాదీనం వుత్తత్తా నసక్కా పబన్ధస్స పఞ్ఞత్తిసభావస్స అసఙ్ఖతస్స ఠితి తత్థ వుత్తాతి విఞ్ఞాతు"న్తి వుత్తం. తంపి న గహేతబ్బం.

అభిధమ్మేపి హేట్ఠా వుత్తనయేన పణ్ణత్తివసేన సఙ్ఖతధమ్మానం నిద్దేసస్స దిట్ఠత్తాతి.

[౧౨౨] యమ్పి **తత్థ**

"ఉపసగ్గస్సచ ధాత్వత్థేయేవ పవత్తనతో పఞ్ఞాయతీతి ఏతస్స విఞ్ఞాయతీతి అత్థో"తి వుత్తం. తంపి న యుత్తం.

యథానులోమసాసనఞ్హి సుత్తం. తస్మా తత్థ వినేయ్యానం సుట్ఠు పఞ్ఞాయనమేవ అధిప్పేతన్తి. అరూపం అరూపిసభావత్తా లహుపరిణామం. రూపం పన రూపిధమ్మత్తాయేవ దన్ధపరిణామన్తి వుత్తం **తానిపన.ల. రూపధమ్మాన మాయూతి**.

[౧౨౩] విభావనియం పన

"గాహకగహేతబ్బ భావస్స తంతం ఖణవసేన నిప్ఫజ్జనతో"తి కారణం వుత్తం. తం అకారణం.

న హి గాహకం అరూపం గహేతబ్బఞ్చ రూపం గహణసమ్పజ్జనత్థం లహుం పరిణమతి గరుం పరిణపతీతి సక్కా వత్తున్తి. తాని తాదిసాని సత్తరసన్నం చిత్తానం ఖణాని సత్తరసవా తాని చిత్తక్ఖణాని రూప ధమ్మానమాయూతి యోజనా. సత్తరస చిత్తక్ఖణసమపమాణాని ఖణాని విఞ్ఞత్తి రూపలక్ఖణ రూపవజ్జానం రూపధమ్మానం ఆయునామాతి వుత్తం హోతి. ఖణమత్తతో పన అట్ఠకథానయేన ఏకపఞ్ఞాసఖణాని హోన్తి, మూలటీకానయేన ద్వత్తింసఖణాని. తత్థచ ఆదిమ్హి ద్వే ఖణాని రూపధమ్మానం ఏకం ఉప్పాదక్ఖణమేవ. అన్తే ద్వే ఏకం భఙ్గక్ఖణమేవ. మజ్ఝే అట్ఠవీస ఖణాని తేసం ఏకం ఠితిక్ఖణమేవాతి దట్ఠబ్బం. న హి దన్ధపరిణతానం రూపానం ఉప్పాదభఙ్గాపి చిత్తస్స వియ లహుకా భవితుం అరహన్తీతి. తత్థ విఞ్ఞత్తిద్వయం ఏకచిత్తక్ఖణికం. ఉపచయసన్తతియో ఉప్పాదమత్తా అనిచ్చతా భఙ్గమత్తా. జరతా రూప ధమ్మానం ఠితిక్ఖణమత్తాతి దట్ఠబ్బా. మూలటీకానయేన పనేత్థ తాని పన సోళసచిత్తక్ఖణాని రూపధమ్మానమాయూతి వత్తబ్బం. టీకాచరియో హి పటిచ్చసముప్పాదవిభఙ్గే ఆగతం మహాట్ఠకథావచనం పతిట్ఠపేన్తో సోళసచిత్తక్ఖణాయుకభావం సమ్భావేతి, ఏవం సన్తేపి ఖన్ధ విభఙ్గేయేవ తావ రూపానం ఉప్పాదనిరోధవిధానస్స మహాఅట్ఠకథా వాదస్స యమకపాళివిరోధం దస్సేత్వా సఙ్గహకారేన పటిసిద్ధత్తా న సక్కా తం పతిట్ఠపేతున్తి. తస్మిం వాదే హి పటిసిద్ధే తత్థ ఆగతా సోళసాయుకతావా అతిరేకసోళసాయుకతావా పటిసిద్ధాయేవ హోతీతి.

[౧౨౪] యం పన **విభావనియం**

తం టీకానయం తయిదమసారన్తి పటిక్ఖిపిత్వా తదత్థం సా ధేన్తేన "పటిసన్ధిచిత్తేన సహుప్పన్నం రూపం తతో పట్ఠాయ సత్తరసమేన సద్ధిం నిరుజ్ఝతి. పటిసన్ధిచిత్తస్స ఠితిక్ఖణే ఉప్పన్నం రూపం అట్ఠారసమస్స ఉప్పాదక్ఖణే నిరుజ్ఝతీతిఆదినా అట్ఠకథాయమేవ సత్తరసచిత్తక్ఖణస్స ఆగతత్తా"తి కారణం వుత్తం. తం న సున్దరం.

యఞ్హి సఙ్గహకారస్స సత్తరసాయుకవచనం టీకాకారేన విచారితం. తదేవ దస్సేత్వా టీకానయో పటిక్ఖిత్తోతి న యుత్తమేతన్తి. ఏకచిత్తస్స ఖణం వియ ఖణం ఏకచిత్తక్ఖణం. అత్థతో అభిన్నంపి హి ఖణం ఇదం చిత్తస్స ఇదం రూపానన్తి కప్పనావసేన భిన్నం వియ కత్వా ఉపచరీయతీతి. ఏకచిత్తక్ఖణం అతీతం ఏతేసన్తి **ఏకచిత్తక్ఖణాతీతాని**. అతిమహన్తభూతాని పఞ్చారమ్మణాని.

[౧౨౩] **విభావనియం** పన

“ఏతానివా తం అతీతానీతి ఏకచిత్తక్ఖణాతీ కానీ”తిపి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి నిరుద్ధధమ్మవిసయో అతీతసద్దో కిఞ్చి అతిక్కమిత్వా ఉద్ధం ఆగతాని పచ్చుప్పన్నరూపాని దీపేతీతి సక్కా వత్తున్తి. బహూని చిత్తక్ఖణాని అతీతాని ఏతేసన్తి **బహుచిత్తక్ఖణాతీతాని**. మహన్తాది భూతాని పఞ్చారమ్మణాని. రూపధమ్మానం పన రూపధమ్మేస్వేవ ఆపాతాగమనే థోకం బలవన్తతా ఇచ్ఛితబ్బా. తేచ ఠితిక్ఖణేయేవ పరిపుణ్ణపచ్చయుపలద్ధా హుత్వా బలవన్తా హోన్తీతి వుత్తం **ఠితిపత్తానేవా**తి. ఏవసద్దేన టీకాకారస్స వాదం నివారేతి. సో హి ఉప్పజ్జమానమేవ రూపం పసాదే ఘట్టేతీతి ఇచ్ఛతీతి. **పఞ్చాలమ్బణాని పఞ్చద్వారే ఆపాతమాగచ్ఛన్తీ**తి ఏత్థ రూపసద్దారమ్మణాని అసమ్పత్త వసేన ఇతరానిచ సమ్పత్తవసేన గోచరభావం ఉపగచ్ఛన్తి. అయఞ్చ విసేసోఘట్టనవిసేసేన వేదితబ్బో. పురిమానిహి ద్వే నిమిత్తవసేనేవ ఘట్టేన్తి. న వత్థువసేన. పచ్ఛిమాని పన తీణివత్థువసేన ఘట్టేన్తి. న నిమిత్తమత్తవసేన నిమిత్తఘట్టనఞ్చనామ అసమ్పత్తానఞ్ఞేవ న సమ్పత్తానం. వత్థుఘట్టనం పన సమ్పత్తానఞ్ఞేవ. నో అసమ్పత్తా హోతి. నన్తి. యథా హి తీరే గచ్ఛన్తానంసరీరనిమిత్తాని పోక్ఖరణి యాఉదకే దిస్సన్తి. తస్మిం ఉదకే ఓరోహన్తానం పన తాని తత్థ న దిస్సన్తి. ఏవమేవ సమ్పత్తాని రూపసద్దారమ్మణాని నఘట్టేన్తి. కస్మా, విసయవిసయీనం మజ్ఝే ఆలోకస్స ఆకాసస్సచ అభావేన నిమిత్తోకాసస్స అభావతో. అసమ్పత్తానియేవ పన అత్తనో నిమిత్తుపట్ఠాపనవసేన ఘట్టేన్తి. కస్మా, నిమిత్తోకాసస్స లద్ధత్తా. ఇతరాని పన తీణి యథాజాతవత్థువసేనేవ ఘట్టేన్తి. తస్మా తాని సమ్పత్తానియేవ ఘట్టేన్తి. నో అసమ్పత్తానీతి. తత్థ యాని అసమ్పత్తానియేవ హుత్వా ఘట్టేన్తి. తాని సయం దూరే ఠత్వా నిమిత్త అప్పనావసేన ఘట్టితత్తా ఏకేకస్మిం పసాదే చన్దమణ్డల సూరియ మణ్డలాదివసేన అసనిసద్దమణ్డల మేఘసద్దమణ్డలాదివసేన చ మహన్తానిపి బహూనిపి ఆపాతమాగచ్ఛన్తియేవ. ఇతరాని పన తీణి సమ్పత్తానియేవ ఘట్టేన్తీతి ఏకేకస్మిం పసాదే ఏకేకమేవ ఆపాతమాగచ్ఛన్తీతి దట్ఠబ్బం. ఇదఞ్చ పఞ్చద్వారవసేన వుత్తం. మనో ద్వారే పన సబ్బానిపి ఆరమ్మణాని అసమ్పత్తానియేవ ఆపాతమాగచ్ఛన్తీతి. ఏత్థచ పఞ్చద్వారేతి ఇదం అసాధారణ ద్వారదస్సనవసేన వుత్తం. తాని పన పఞ్చాలమ్బణాని యదాసకసకద్వారే ఘట్టేన్తి. తదా మనోద్వారేపి అపాత మాగచ్ఛన్తియేవ. ఏకేకం ఆరమ్మణం ద్వీసు ద్వీసు ద్వారేసు అపాత మాగచ్ఛతీతి హి అట్ఠకథాయం వుత్తం. తస్మా యదా చన్దంవా సూరియంవా పబ్బతంవా రుక్ఖంవా యంకిఞ్చివా పస్సన్తి. తదా ఏకేకస్మిం చక్ఖుపసాదే ఏకేకాని మనోద్వారే ఏకన్తి అనేకాని చన్దమణ్డలాదీని ఏకక్ఖణే ఉపట్ఠహన్తి, ఏవం సేసారమ్మణే సూతి దట్ఠబ్బం. అపాతాగమనఞ్చేత్థ లఞ్ఛకానం తాలపణ్ణే లఞ్ఛనఖన్ధం ఠపేత్వా ముగ్గరేన పహరణకాలే లఞ్ఛనఖన్ధస్స తాలపణ్ణే ఆపాతేత్వా అక్ఖరుపట్ఠాపనం వియ దట్ఠబ్బం. యతో ద్వారానం వికారప్పత్తి హోతీతి.

[౧౨౬] యం పన **విభావనియం**

“ఆభోగానురూపం అనేకకలాపగతాని ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తీ”తి వుత్తం. తత్థ ఆభోగానురూపన్తి ఇదం విచారేతబ్బం.

యత్తకాని హి పఞ్చాలమ్బణాని చక్ఖాదిపథే ఆలోకాది సహితాని హుత్వా ఠితాని హోన్తి. తత్తకాని సబ్బాని నిద్దాయన్తస్సపి విసఞ్ఞి భూతస్సపి అఞ్ఞవిహితస్సపి యంకిఞ్చి ఝానంవా ఫలంవా నిరోధంవా సమాపజ్జన్తస్సపి ఆభోగేన వినా అత్తనో ద్వారేసు ఆపాతమాగచ్ఛన్తియేవ. నకేవలం అత్తనోద్వారేసు ఏవ. అథఖో మనోద్వారేపి. నకేవలం

భవఙ్గమనోద్వారేఏవ. ఆవజ్జనాదీసు పన చతుబ్భూమక వీథిచిత్తేసుపి ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తియేవ. అయంనామ మనో మనోద్వారం నహోతీతి నవత్తబ్బోతి హి ద్వారకథాయం వుత్తం. అయఞ్చ అత్థో పథమజ్ఝానస్స సద్దో కణ్టకోతి ఇమినా పాఠేన దీపేతబ్బో. పథమజ్ఝానం సమాపన్నస్స హి సద్దో సోతమ్హి ఘట్టేత్వా ఝానచిత్తసఙ్ఖాతే మనోద్వారే ఆపాతమాగచ్ఛతి. తదా ఝానచిత్త సన్తతి చలిత్వా వోచ్ఛిజ్జతి. ఝానా వుట్ఠాతి. భవఙ్గపాతో హోతి. తం సద్దారమ్మణం వీథిచిత్తం పవత్తతీతి. దుతీయజ్ఝానాదీని సమాపజ్జన్తో పన అప్పకేన సద్దేన నవుట్ఠాతి. అధిమత్తసద్దేన పన వుట్ఠాతియేవ. న హి తాని ఆనేఞ్జపత్తానినామ హోన్తి. అరూపజ్ఝానానిఏవ పన ఆనేఞ్జపత్తానినామ హోన్తి. తస్మా తాని సమాపజ్జన్తో అధిమత్తసద్దేనపి నవుట్ఠాతియేవాతి. తేసు పన తథా ఆపాతమాగతేసు తదారమ్మణాని వీథిచిత్తాని పవత్తన్తియేవాతి నవత్తబ్బం. భవఙ్గ సన్తతియావా జవనసన్తతియావా వోచ్ఛిన్నాయ పవత్తన్తి. అవోచ్ఛిన్నాయ నపవత్తన్తి. పవత్తమానానిపి ఆరమ్మణా ధిమత్తాదివసేన లద్ధపచ్చయవిసేసే ఏకేకస్మిం ఆరమ్మణేఏవ పవత్తన్తి. న ఏకక్ఖణే పఞ్చసూతి దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ అత్థవసా విభత్తి పరిణామోతి కత్వా ఏకచిత్తక్ఖణాతీతాని ఠితిపత్తానేవ పఞ్చా లమ్బణాని ఏకచిత్తక్ఖణాతీతే ఠితిప్పత్తే ఏవ పఞ్చద్వారే బహు చిత్తక్ఖణాతీతాని బహుచిత్తక్ఖణాతీతేతి యోజేతబ్బం.

[౧౨౭] విభావనియం పన

"తే పన పసాదా భవఙ్గచలనస్స అనన్తరపచ్చయభూతేన భవఙ్గేన సద్ధిం ఉప్పన్నా"తి వుత్తం.

ఏవం పన సతి బహుచిత్తక్ఖణాతీతానిపి పఞ్చాలమ్బణాని ఏకచిత్తక్ఖణాతీతేఏవ పఞ్చద్వారే ఆపాతమాగచ్ఛన్తీతి ఆపజ్జతి. ఏత రహి పన ఏకక్ఖణే సహుప్పన్నానఞ్ఞేవ వత్థారమ్మణానం ఘట్టనం ఇచ్ఛన్తి. సహుప్పన్నానివా పన హోన్తు నానుప్పన్నానివా, బలవభావోయేవ పమణన్తి అమ్హాకం ఖన్తి. సబ్బం విచారేత్వా గహేతబ్బం.

[౧౨౮] యం పన **విభావనియం**

"ఆవజ్జనేన సద్ధిం ఉప్పన్నాతి అపరే"తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

ఏవఞ్హి సతి అఞ్ఞదేవ పఞ్చారమ్మణానం ఆపాతాగమనవత్థు. అఞ్ఞదేవ పఞ్చవిఞ్ఞాణానం నిస్సయవత్థూతి ఏవం విరుద్ధస్స అత్థస్స ఆపజ్జనతోతి. ఏవం పఞ్చద్వారే విసయపవత్తియా ఆదిలక్ఖణం దస్సేత్వా ఇదాని సబ్బపారిపూరం విసయపవత్తివిభాగం వీథిచిత్తపవత్తిఞ్చ దస్సేన్తో తస్మాతిఆదిమాహ. **తతో**తి తస్మా చక్ఖుస్స ఆపాతాగమనపచ్చయా. చక్ఖుస్స ఆపాతాగమనేన సహేవ భవఙ్గస్సపి ఆపాతం ఆగచ్ఛతియేవాతి వుత్తం **ద్విక్ఖత్తుంభవఙ్గేచలితేతి**. చలనఞ్చేత్థ యథా గహితం కమ్మాది ఆరమ్మణం ముఞ్చిత్వా ఇదాని అత్తని ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తం అభినవారమ్మణం గహేతుం ఉస్సాహజాతస్స వియ భవఙ్గసన్తానస్స వికారప్పత్తి దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ చక్ఖుస్స ఆపాతాగమనం చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తియా ఏవ కారణం. న ఆవజ్జనుప్పత్తియా. భవఙ్గస్స ఆపాతాగమనమేవ పన ఆవజ్జనుప్పత్తియాపి కారణం హోతీతి దట్ఠబ్బం.

[౧౨౯] విభావనియం పన

మనోద్వారేపి ఆపాతాగమనం విసుం అపత్వా రూపాదీనం చక్ఖాదిసు ఘట్టనంనామ యోగ్యదేసావట్ఠానం ఏవ. తమేవచ భవఙ్గ పచ్ఛేదస్సపి కారణం హోతీతి కత్వా "పఞ్చసు హి పసాదేసు యోగ్యదేసావట్ఠాన వసేన ఆరమ్మణే

ఘట్టితే పసాదఘట్టనానుభావేన భవఙ్గసన్తతి వోచ్ఛిజ్జమానాతిఆది” వుత్తం. తం తథా న దట్ఠబ్బం.

న హి యోగ్యదేసావట్ఠానమేవ ఘట్టనన్తి సక్కా వత్తుం. యోగ్యదేసేపన ఠత్వా నిమిత్తఘట్టనవసేన వత్థుఘట్టనవసేనచ అసని నిపాతోవియ పసాదేసు యుజ్ఝనం మన్థనం ఖోభకరణం ఘట్టనన్తి చ ఆపాతాగమనన్తి చ వుచ్చతీతి దట్ఠబ్బం. అయఞ్చ అత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. ఏత్థచ అయంపి ఏకో ధమ్మనియామోయేవాతి కత్వా నానా ఠానియేసు ద్వీసు ద్వీసు ద్వారేసు సహేవ ఆపాతాగమనం పచ్చేతబ్బం. రూపాదినా పసాదే ఘట్టితే తం నిస్సితస్సేవ పఞ్చవిఞ్ఞాణస్స చలనం సియా. కథం పన హదయవత్థునిస్సితస్స భవఙ్గస్సాతి న చోదేతబ్బన్తి.

[౧౩౦] విభావనియం పన

తమేవ చోదనం సముట్ఠాపేత్వా తం పరిహరన్తో “సన్తతి వసేన ఏకాబద్ధత్తా”తిఆదిమాహ. తత్థ సన్తతివసేనాతి నవత్తబ్బం. సణ్ఠానవసేనాతి పన వత్తబ్బం. సబ్బఞ్చేతం సారతో న పచ్చేతబ్బం.

కస్మా, తాదిసస్స అనుక్కమచలనస్స అట్ఠకథాయమేవ దళ్హం పటిక్ఖిత్తత్తా. వుత్తఞ్హి తత్థ ఏకేకం ఆరమ్మణం ద్వీసు ద్వీసు ద్వారేసు ఆపాతమాగచ్ఛతీతి. రూపారమ్మణఞ్హి చక్ఖుపసాదం ఘట్టేత్వా తఙ్ఖణేయేవ మనోద్వారే ఆపాతం ఆగచ్ఛతి. భవఙ్గచలనస్స పచ్చయో హోతీతి అత్థో. సద్ద గన్ధ రస ఫోట్ఠబ్బేసుపి ఏసేవ నయో. యథా హి సకుణో ఆకాసేనాగన్త్వా రుక్ఖగ్గే నిలీయమానోవ రుక్ఖసాఖఞ్చ ఘట్టేతి. ఛాయాచస్స పథవియం పటిహఞ్ఞతి. సాఖాఘట్టన ఛాయాఫరణాని అపుబ్బం అచరిమం ఏకక్ఖణేయేవ భవన్తి. ఏవం పచ్చుప్పన్నరూపాదీనం చక్ఖుపసాదాదిఘట్టనఞ్చ భవఙ్గచాలన సమత్థతాయమనోద్వారేఆపాతాగమనఞ్చఅపుబ్బం అచరిమం ఏకక్ఖణేయేవ హోతీతి. ఏవం సకుణోపమాయ సహతఙ్ఖణేయేవాతి చ అపుబ్బంఅచరిమం ఏకక్ఖణే యేవాతిచ వత్వా దళ్హం పటిబద్ధత్తా తం అనుక్కమచలనం అచిన్తేత్వా ధమ్మనియామవసేన ఏకప్పహారచలనమేవ పచ్చేతబ్బన్తి. **భవఙ్గసోతంవోచ్ఛిన్దిత్వా**తి భవఙ్గపవాహం సబ్బసో అవచ్ఛిన్నం కత్వా. **ఆవజ్జన్త**న్తి అదిస్వావ కింనామేతన్తి ఆవజ్జ మానం. **పస్సన్త**న్తి అత్త పచ్చక్ఖం కురుమానం. **సమ్పటిచ్ఛన్త**న్తి ముఞ్చితుం అదత్వా యథాదిట్ఠం రూపం పటి గణ్హన్తం. **సన్తీరయమాన**న్తి సుట్ఠు తీరేన్తంవిచారేన్తం. **వవత్థపేన్త**న్తి సుట్ఠు అసఙ్కరతో ఠపేన్తం సల్లక్ఖేన్తన్తి అత్థో. యోనిసోమనసికారాదివసేన లద్ధోపచ్చయో యేనాతి **లద్ధపచ్చయం**. యంకిఞ్చి జవనం జవతీతి సమ్బన్ధో. తం పన జవనం ఆరమ్మణస్స దుబ్బలకాలేవా ముచ్ఛా మరణాసన్నకాలేసువా ఛక్ఖత్తుం వా పఞ్చక్ఖత్తుమేవవా జవతీతి వుత్తం **యేభుయ్యేనా**తి. **జవతీ**తి అసనినిపాతసదిసేన జవేన పవత్తతి. తత్థ పఠమజవనం అలద్ధా సేవనత్తా సబ్బదుబ్బలం హోతి. తతో దుతీయం బలవం. తతో తతీయం. తతో చతుత్థం. ఇదం పన సబ్బబలవం ముద్ధపత్తం హోతి. ఇతో పట్ఠాయ అనుక్కమేన పరిహాయమానం పవత్తతి. సత్తమవారే గతే పరిక్ఖీణజవం హోతీతి వేదితబ్బం. **జవనా నుబన్ధానీ**తి యథా పటిసోతం గచ్ఛన్తిం నావం ఉదకం థోకం అనుబన్ధతి అనుగచ్ఛతి. ఏవం జవనం అనుబన్ధాని. ద్వే తదారమ్మణపాకానీతి ద్విక్ఖత్తుం తదారమ్మణకిచ్చాని విపాకచిత్తాని పవత్తన్తి. **యథారహ**న్తి ఆరమ్మణజవన సత్తానురూపం. **భవఙ్గపాతో**తి ఇమస్మిం అతిమహన్తారమ్మణే ఆవజ్జనతో పఠమభవఙ్గచలనతోయేవవా పట్ఠాయ ఉట్ఠితం సముట్ఠితం చిత్తసన్తానం యావచతుత్థజవనా సముట్ఠహిత్వా పఞ్చమజవనతో పట్ఠాయ పతితమేవ హోతి. ఏవం సన్తేపి సముట్ఠితవేగస్స సబ్బసో అపరిక్ఖీణతాయ పతితన్తి నవుచ్చతి. దుతీయతదారమ్మణతో పరం పన సముట్ఠితవేగస్స సబ్బసో పరిక్ఖీణత్తా తదా ఏవ తంచిత్తసన్తానం పతితంనామ హోతి. తస్మా పతనం పాతో. భవఙ్గభావేనచిత్తసన్తానస్స పాతో భవఙ్గపాతో, భవఙ్గం హుత్వా పాతోతి అత్థో దట్ఠబ్బో. భవఙ్గకిచ్చే భవఙ్గట్ఠానే భవఙ్గారమ్మణేచ పాతో భవఙ్గపాతోతివా.

ఇమస్మిం ఠానే దోవారికోపమా, గామిల్లోపమా, అమ్బోపమాచ వత్తబ్బా. తాసబ్బాపి అట్ఠకథాయం గహేతబ్బా. ఏత్తావతా సత్తరస్స చిత్తక్ఖణాని పరిపూరేపాతి సమ్బన్ధో. ఏత్థచ ఛఛక్కయోజనా వత్తబ్బా. యత్థ హి రూపం రమ్మణం ఘట్టేతి. తం చక్ఖువత్థుం నిస్సాయ తత్థ ఘట్టితం రూపారమ్మణం ఆరబ్భ చక్ఖువిఞ్ఞాణం ఉప్పజ్జతి. ఇతరాని పన ఆవజ్జనాదీని మనో విఞ్ఞాణాని అత్తనో అత్తనో అతీతానన్తరచిత్తేన సహుప్పన్నం హదయవత్థుం నిస్సాయ తమేవారమ్మణం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జన్తి. చక్ఖుద్వార మనోద్వారాని సబ్బేసంపి వీథిచిత్తానం ద్వారకిచ్చం సాధేన్తి. అయఞ్చ వీథి చక్ఖుద్వారే ఉప్పన్నత్తా చక్ఖుద్వారవీథీతి. చక్ఖువిఞ్ఞాణేన ఉపలక్ఖితత్తా చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథీతిచ వుచ్చతి. ఏకచిత్తక్ఖణం అతిక్కమ్మ ఘట్టనసమత్థే అతిబలవా రమ్మణే ఉప్పన్నత్తా అతిమహన్తారమ్మణ వీథీతిచ వుచ్చతీతి. ఏత్థచ యత్తకాని రూపారమ్మణాని చక్ఖుపథే ఉప్పజ్జిత్వా ఠితిప్పత్తాని హోన్తి. తాని తత్తకాని ఠితిప్పత్తేసు పుబ్బాపరభూతేసు ఏకూన పఞ్ఞాసపరిమాణేసు చక్ఖుపసాదేసు కిస్మించి నఘట్టేన్తీతి నవత్తబ్బాని. తేసు పన యదేవ ఏకం చక్ఖు ఇమిస్సా వీథియా యథారహం వత్థుభావం ద్వారభావఞ్చ సాధేతి. యత్థచ ఘట్టితం రూపం ఆరబ్భ అయం వీథి పవత్తతి. ఏతదేవ కిచ్చ సాధనం నామ హోతి. యం మజ్ఝిమాయుకన్తి వదన్తి, ఇతరాని పన మోఘ వత్థూనినామ హోన్తి, యానిమన్దాయుకానీతిఅమన్దాయుకానీతిచ వదన్తి. తానిపన యథావుత్త కిచ్చ సాధనతో పురిమాని పచ్ఛిమానీతి దువిధాని హోన్తి, తదుభయానిపి చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స ఉప్పాదక్ఖణే ఠితిభావేన లబ్భమానాని అట్ఠచత్తాళీసమత్తాని వేదితబ్బానీతి. అవసేసాని పన తతో పురిమతరాని పచ్ఛిమకరానిచ లద్ధఘట్టనానిపి వత్థుద్వారకిచ్చసిద్ధిభావే అనాసఙ్కితబ్బత్తా ఇధ నగహితానీతి. ఏత్థ సియా ఇమాయ వీథియా ఉప్పత్తిసమయే సో పుగ్గలో అహం ఇదం నామ పస్సామీతి జానాతి, న జానాతీతి. నజానాతి. కదా పన జానాతీతి. సల్లక్ఖణవీథియా పవత్తమానాయ. తథా హి సబ్బపథమం చక్ఖుద్వారవీథి పవత్తతి. తతో తదనువత్తికా మనోద్వారవీథి. తతో సముదాయగాహికా. తతో వణ్ణసల్లక్ఖణా. తతో వత్థుగాహితా. తతో వత్థుసల్లక్ఖణా తతో నామగాహికా. తతో నామసల్లక్ఖణాతి. తత్థ వణ్ణసల్లక్ఖణాయ పవత్తమానాయ అహం నీలవణ్ణం పస్సామీతిఆదినా వణ్ణం సల్లక్ఖేతి. వత్థుసల్లక్ఖణాయ సణ్ఠానం సల్లక్ఖేతి. నామ సల్లక్ఖణాయ నామం సల్లక్ఖేతీతి. ఇతి తంతం సల్లక్ఖణవీథి యా పవత్తమానాయఏవ తంతంపస్సామీతి జానాతీతి. ఏత్థచ అలాతచక్కస్స గాహికావియ పురిమాహి ద్వీహి వీథీహి పునప్పునం గహితానం రూపానం సముదాయతో గాహికా తతీయా మనోద్వారవీథి సముదాయ గాహికానామ, న హి సముదాయగహణేన వినా పరిబ్యత్తవణ్ణగహణం సమ్భవతీతి. **యావ తదారమ్మణుప్పాదా పన అప్పహోన్తాతీతక**న్తి ద్విక్ఖత్తుం యావ తదారమ్మణుప్పాదా పవత్తితుం అప్పహోన్తం హుత్వా అతీతద్విత్తిచిత్తక్ఖణికం. యస్స హి ద్వేవా తీణివా చిత్తక్ఖణాని అతీతాని హోన్తి. తం యావ తదారమ్మణుప్పాదా పవత్తితుం నప్పహోతి న సక్కోతి. ఏవం అప్పహోన్తం హుత్వా అతీతకన్తి అత్థో. **అపాతమాగత**న్తి చక్ఖుద్వారే మనోద్వారేచ ఆపాతం ఆగతం. **నత్థి తదారమ్మణుప్పాదో**తి ఏత్థ యస్స తీణి చిత్తక్ఖణాని అతీతాని హోన్తి. తస్స చుద్దస చిత్తక్ఖణాయుకావసే సస్స ఆరమ్మణస్స సత్తమజవనేన సహేవ నిరుద్ధత్తా తస్మిం నత్థి తదారమ్మణుప్పాదోతి యుత్తమేతం. న హి ఏకావజ్జనవీథియం చిత్తాని ధమ్మవసేన వియ కాలవసేనాపి నానారమ్మణాని ఇచ్ఛన్తి అట్ఠకథాచరియాతి. యస్స పన ద్వే చిత్తక్ఖణాని అతీతాని. తస్మిం సత్తమజవనతో పరం ఏకచిత్తక్ఖణాయుకావసేసే ఆరమ్మణే ఏకేన తదారమ్మణేన ఉప్పజ్జితబ్బన్తి చే.న. న హి తాదిసం నిరోధా సన్నం ఆరమ్మణం ఏకవారంపి తదారమ్మణుప్పత్తియా పచ్చయో భవితుం సక్కోతీతి. తథా హి మహాఅట్ఠకథాయం విపాకుద్ధారే చిత్తప్పవత్తిగణనాయం తదారమ్మణాని ద్వేతి ద్వేఏవ తదారమ్మణ వారా ఆగతాతి.

యం పన **విభావనియం**

“ద్విక్ఖత్తుమేవ హి తదారమ్మణుప్పత్తి పాళియం నియమితా”తి వుత్తం. తత్థ పాళియన్తి అట్ఠకథాతన్తిం సన్ధాయ వుత్తన్తి గహేతబ్బం. న హి సా నామ పాళి అత్థి, యత్థ ద్విక్ఖత్తుం తదా రమ్మణుప్పత్తి నియమితాతి.

మజ్ఝిమభాణకాపన తదారమ్మణం ఏకంపి ఇచ్ఛన్తి. సఙ్గహకారేన పన తం పటిసిద్ధన్తి ఇధపి తం థేరేన పటిక్ఖిత్తన్తి దట్ఠబ్బం. యది ఏవం కస్మా పరమత్థవినిచ్ఛయే సకిం ద్వేవా తదాలమ్బన్తి థేరేన వుత్తన్తి. మజ్ఝిమభాణకానం మతేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బన్తి. ఆచరియానన్దత్థేరో పన ఏకంపి ఇచ్ఛతియేవ. యథా హి ఆగన్తుకభవఙ్గం ఏకం పవత్తతి. తథా తదారమ్మణంపి ఏకం నపవత్తతీతి నసక్కా వత్తుం. యఞ్చ చిత్తప్పవత్తిగణనాయం తదారమ్మణాని ద్వేతి వుత్తం. తంపి ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన వుత్తన్తి, న నసక్కా వత్తున్తి. యావ జవనుప్పాదాపి పవత్తితుం అప్పహోన్తాతీతకన్తి సమ్బన్ధో. యస్స హి ఆరమ్మణస్స చత్తారి పఞ్చ ఛ సత్త అట్ఠనవ వా చిత్తక్ఖణాని అతీతాని హోన్తి. తం యావ జవనుప్పాదా పవత్తితుం నప్పహోతి. ఏవం అప్పహోన్తం హుత్వా అతీతకన్తి అత్థో. **జవనంపి అనుప్పజ్జిత్వా**తి జవనస్సపి అనుప్పజ్జనతో. అయఞ్హి త్వాపచ్చయో భావత్థేఏవ దట్ఠబ్బో. న కత్తుఅత్థే. కస్మా. అత్తనో పధానక్రియాయ సమానకత్తుకతాయ అభావతోతి.

[౧౩౧] **విభావనియం** పన

“హేతుమ్హిచాయం త్వాపచ్చయో”తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి బాహిరత్థభూతో హేతుఅత్థో కితకపచ్చయానం విసయో హోతీతి. తస్మా ఇధ భావత్థేఏవ త్వాపచ్చయో. తతోచ హేతుఅత్థే పచ్చత్తవచనన్తి దట్ఠబ్బం. ఏతేన యా లక్ఖణే హేతుమ్హిచమానన్తపచ్చయానంపి పవత్తి కత్థచి వుత్తా. సాపిపటిక్ఖిత్తా హోతి. నహి బాహిరత్థభూతా లక్ఖణహేతుయో తేసం విసయా హోన్తీతి. ఏత్థచ యస్స ఆరమ్మణస్స నవచిత్తక్ఖణాని అతీతాని హోన్తి. తస్స అవసేస అట్ఠచిత్తక్ఖణా యుకస్స దుతీయ వోట్ఠబ్బనేన సహేవ నిరుద్ధత్తా తస్మిం జవనంపి అనుప్పజ్జిత్వాతి యుత్తమేతం. కారణం వుత్తమేవ. యస్స పన చత్తారి.ల. అట్ఠవా చిత్తక్ఖణాని అతీతాని. తస్మిం జవనేన ఉప్పన్నేన భవితబ్బన్తి చే.న. అవసేసఛచిత్తక్ఖణాయుకంపి హి ఆరమ్మణం జవనుప్పత్తియా పచ్చయో భవితుం న సక్కోతి. జవనఞ్హి ఉప్పజ్జమానం సత్తక్ఖత్తుం పవత్తితుం పహోనకే ఆరమ్మణే ఏవ ఉప్పజ్జతి. పకతినియామేన జవనస్స సత్తక్ఖత్తు పరమతాయ సమ్భవతోతి. ఏత్థ పన యథా విసఞ్ఞికాల ముచ్ఛాకాల మరణకాలేసు వత్థుస్స అవిసదతాయ దుబ్బలతా యచ జవనం ఛపఞ్చవారేపి పవత్తతి. తథా పకతికాలేపి ఆరమ్మణస్స దుబ్బలభావే సతి ఛపఞ్చవారేపి పవత్తతియేవాతి. **ద్వత్తిక్ఖత్తు**న్తి ద్విక్ఖత్తుంవా తిక్ఖత్తుంవా. తథా హి అట్ఠకథాయం వోట్ఠబ్బనే ఠత్వా ఏకంవా ద్వేవా చిత్తాని పవత్తన్తి. తతో ఆసేవనం లభిత్వా జవనట్ఠానే ఠత్వా పున భవఙ్గం ఓతరతీతి వుత్తం. ఏత్థ హి తతో ఆసేవనం లభిత్వా జవనట్ఠానే ఠత్వాతి ఏతేన తతీయస్స వోట్ఠబ్బనస్స పవత్తిం దస్సేతి. ఇతరథా ఏకంవా ద్వేవా చిత్తాని పవత్తన్తి. తతో భవఙ్గం ఓతరతీతి వుత్తం సియాతి. ఏకంవాతి పన వాచా సిలిట్ఠమత్తం దట్ఠబ్బం. యథా దిరత్త తిరత్తంతి. అథవా, **తతో**తి ఏకచిత్తతోవా ద్విచిత్తతోవాతి అత్థో. తత్థ పఠమేన ద్విక్ఖత్తుం దుతీయేన తిక్ఖత్తుం వోట్ఠబ్బనస్స ఉప్పత్తి వుత్తా హోతీతి. ఆసేవనం లభిత్వాతి ఇదం పన ఉపచారవచనమత్తం దట్ఠబ్బం. న హి వోట్ఠబ్బనస్స ఆసేవనతా పట్ఠానే వుత్తాతి. ఆచరియానన్దత్థేరేన పనేత్థ వోట్ఠబ్బనతో పరం చతుపఞ్చ చిత్తక్ఖణావసేసే ఆరమ్మణే చతుపఞ్చజవనుప్పత్తియా ఏవ పరిత్తారమ్మణవారో ఇచ్ఛితో. న వోట్ఠబ్బన పరియోసానవసేన. పట్ఠానేహి భవఙ్గం ఆవజ్జనాయ అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయో త్వేవవుత్తో. న పన వుత్తో ఆవజ్జనా భవఙ్గస్స అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయోతి. యథా చ ముచ్ఛామరణకాలేసు వత్థుదుబ్బలతాయ ఛ పఞ్చజవనవారా ఇచ్ఛితబ్బా. తథా ఇధపి ఆరమ్మణదుబ్బలతాయాతి న న సక్కా వత్తున్తి. ఏత్థ చ సన్తీరణతో పరం ఏకచిత్తక్ఖణా వసేసే ఆరమ్మణే ఏకం

వోట్ఠబ్బనం ద్విచిత్తక్ఖణావసేసే ద్వే తదుత్తరి తీణీతి యుత్తం సియా. ఏతరహి పన ద్వివోట్ఠబ్బనికా ఛపరిత్తారమ్మణవీథియోతి వోట్ఠబ్బనికా పఞ్చాతి యోజేసుం. ఏవం సన్తే కీదిసే పరిత్తారమ్మణే ద్వివోట్ఠబ్బనికా, కీదిసే తివోట్ఠబ్బనికాతి విచారేతబ్బా సియున్తి. యం పన ఆరమ్మణం ద్వత్తిక్ఖత్తుంవోట్ఠబ్బనుప్పత్తియా అప్పహోనకం హోతి. తం ఆవజ్జనప్పత్తియాపి పచ్చయో న హోతీతి వుత్తం **తత్థ భవఙ్గచలనమేవ హోతి. నత్థి వీథిచిత్తుప్పాదోతి**. తత్థ **భవఙ్గచలనమేవా**తి ద్విక్ఖత్తుం భవఙ్గస్స చలనమత్తమేవ హోతి. **ఇచ్చేవం చక్ఖుద్వారేతి** ఇతి ఏవం యది ఏకచిత్తక్ఖణాతీతకం రూపారమ్మణం చక్ఖుస్స అపాతమాగచ్ఛతీతిఆదినా వుత్తనయేన చక్ఖుద్వారే చతున్నం వారానం వసేన చతుధా విసయప్పవత్తి వేదితబ్బా, తథా సోతద్వారాదీసు చాతియోజనా. సబ్బథాపి చతుధా వేదితబ్బాతి సమ్బన్ధో. అతిపరిత్తారమ్మణంపి ఆపాతాగతమత్తేన మోఘవారస్స ఆరమ్మణంనామ హోతి. న ఆరమ్మణకరణవసేన. ఇతరాని పన ఉభయథాపి ఇతరేసం వారానం ఆరమ్మణానినామ హోన్తీతి వుత్తం **చతున్నం వారానం యథాక్కమం ఆరమ్మణభూతాతి**.

విభావనియం పన

> ఆరమ్మణభూతాతి ఇమస్స అతిపరిత్తారమ్మణం సన్ధాయ పచ్చయభూతాతి అత్థో వుత్తో. తఞ్హి మోఘవార పఞ్ఞా పనాయ పచ్చయో హోతీతి.

పఞ్చద్వారేవీథిచిత్తాని యథారహం కిచ్చవసేన సత్తేవ. చిత్తుప్పాదా చిత్తానం ఉప్పత్తిఖణవసేన చతుద్దస. విత్థారా చిత్తసరూపవిత్థారతో చతుపఞ్ఞాసాతి యోజనా. **ఏత్థా**తి పరిత్తజవనవారే.

౧౩౭. మనోద్వారే పన ఆరమ్మణధమ్మా పరిత్తఖణాపి అతీతానాగతాపి కాలవిముత్తాపి ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తియేవ. తస్మా తత్థ ఏకచిత్తక్ఖణాతీతానివా బహుచిత్తక్ఖణాతీతానివా ఠితిప్పత్తానేవ ఆపాతమాగచ్ఛన్తీతి ఇదం విధానం నత్థీతి వుత్తం **మనోద్వారేపన యదివిభూతమాలమ్బణం ఆపాతమాగచ్ఛతీతి**. తత్థ **మనోద్వారే**తి సుద్ధమనోద్వారే. చక్ఖాదీసు హి ఘట్టనేన సహేవ యత్థ అపాతమాగచ్ఛతి. తం మిస్సకద్వారన్తి వుచ్చతి. ఇధ పన సుద్ధమేవా ధిప్పేతన్తి. తంపి పఞ్చద్వారానుబన్ధకం విసుం సిద్ధన్తి దువిధం హోతి. తత్థ యథా ఘణ్డే దణ్డకేన ఏకవారం పహటే ఘణ్డసరీరభూతా రూప కలాపా చిరంపి కాలం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఘట్టేత్వా అనురవసద్దసన్తానం పవత్తేన్తి. తథా పఞ్చద్వారే ఆరమ్మణేన ఏకవారం ఘట్టితే పఞ్చ ద్వారికవీథియా నిరుద్ధాయపి అతీతం పఞ్చాలమ్బణం మనోద్వారే యథా పాతాగతమేవ హుత్వా అనేకసహస్సానిపి మనోద్వారికవీథిచిత్త సన్తానాని పవత్తేతియేవ. తేసం పన ద్వారభూతం భవఙ్గసన్తానం అనుబన్ధకంనామ హోతి. తానిచ చిత్తాని అనుబన్ధకవీథిచిత్తానినామ హోన్తి. యత్థ పన పఞ్చద్వారఘట్టనా నుబన్ధభావేన వినా కేవలం తథా తథా ఛళారమ్మణధమ్మా ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. తం విసుం సిద్ధం నామ హోతి. కథం పన తస్మిం విసుం సిద్ధే మనోద్వారే ఆరమ్మణ ధమ్మా ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తీతి. వుచ్చతే. దిట్ఠతో దిట్ఠసమ్బన్ధతో సుతతో సుతసమ్బన్ధతో సద్ధాయ రుచియా ఆకారపరివితక్కేన దిట్ఠినిజ్ఝానఖన్తియా నానాకమ్మబలేన నానాఇద్ధిబలేన ధాతుక్ఖోభ వసేన దేవతోపసంహారవసేన అనుబోధవసేన పటివేధవసేనాతి ఏవమాదీహి కారణేహి ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తీతి. తత్థ దిట్ఠంనామ పుబ్బే పఞ్చహిద్వారేహి గహితం పఞ్చాలమ్బణం. తంపి కాలన్తరే కారణలాభే సతి సుద్ధే మనోద్వారే ఆపాతం ఆగచ్ఛతియేవ. దిట్ఠసమ్బన్ధంనామ దిట్ఠసదిసం వుచ్చతి. పుబ్బే హి కిఞ్చి దిస్వా అఞ్ఞం యంకిఞ్చి అనుమానేన్తస్స అదిట్ఠంపి తంసదిసం అతీతంపి అనాగతంపి పచ్చుప్పన్నంపి బహుఆపాతం ఆగచ్ఛతియేవ. సుతంనామ పరతో సుత్వా గహితం ఛళారమ్మణం. తం పన మహావిసయం హోతి. సబ్బఞ్ఞుదేసనం సుత్వా గహితం న కిఞ్చి అనారమ్మణంనామ అత్థీతి. సుతసమ్బన్ధంనామ సుతసదిసం. సద్ధానామ

పరస్స సద్దహనా. రుచినామ అత్తనో మతి. ఆకార పరివితక్కో నామ అత్థచ్ఛాయం బ్యఞ్జనచ్ఛాయం కారణచ్ఛాయఞ్చ నిస్సాయ తథా తథా పరివితక్కనం. దిట్ఠినిజ్ఝానఖన్తినామ పఞ్ఞాయవా అత్తనో లద్ధియావా పునప్పునం ఉపపరిక్ఖిత్వా ఏవమేవాతి సన్నిట్ఠానం పాపేత్వా గహణం. సేసం పాకటమేవ. ఏత్థచ అనన్తరూపనిస్సయ పచ్చయభావోనామ చిత్తసన్తానస్స మహావిప్ఫారో హోతి. సకింపి ఆరమ్మణం సుట్ఠు ఆసేవిత్వా నిరుద్ధకాలతో పట్ఠాయ వస్ససతేపి వస్ససహస్సేపి భవన్తరేపి తంఆరమ్మణం పటిచ్చ భవఙ్గ చలనస్స పచ్చయో హోతి. చిత్తఞ్చనామ దిట్ఠాదీహి యథావుత్తకారణేహి సంవద్ధితం మహావిప్ఫారం హోతి. కిఞ్చి నిమిత్తం లభిత్వా ఏకస్మిం ఖణే అనేకసహస్సేసుపి దిట్ఠాదీసు ఆరమ్మణేసు ఘరమానం పవత్తతి. తేహిచ కారణేహి నిచ్చం చోదీయమానం చిత్తసన్తానం కాయగేలఞ్ఞాదికే చిత్తదుబ్బలపచ్చయే అసతి నిచ్చకాలంపి భవఙ్గతో వుట్ఠాతుం అజ్ఝాసయయుత్తం హోతి. న హి చిత్తంనామ అవిభూతే ఆరమ్మణే రమతి. విభూతేఏవ రమతి. తస్మా భవఙ్గసమ్పయుత్తో మనసికారో పునప్పునం భవఙ్గం చాలేత్వా లద్ధపచ్చయేసు ఆరమ్మణేసు పునప్పునం ఆవజ్జనం నియోజేతియేవ. తదా తాని ఆరమ్మణాని తదభినిన్నాకార పవత్తమనసికార సమ్పయుత్తస్స భవఙ్గ చిత్తస్స ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. న హి అఞ్ఞం ఆరమ్మణం గహేత్వా పవత్తమానస్స చిత్తస్స ఆరమ్మణన్తరే అభినిన్నాకారోనామ నత్థీతి సక్కా వత్తున్తి. **తదారమ్మణపాకాని పవత్తన్తీ**తి ఇదం కామసత్తవసేన వుత్తం. రూపారూపసత్తానం పన విభూతారమ్మణేపి తదారమ్మణుప్పాదో నత్థియేవ. యథా చేత్థ. ఏవం పఞ్చద్వారేపి రూపసత్తానం అతిమహన్తారమ్మణేసు తదారమ్మణుప్పాదో నత్థీతి. **అవిభూతే పనా లమ్బణే జవనావసానే భవఙ్గపాతోవ హోతీ**తి ఇదఞ్చ ఉక్కట్ఠ పరిచ్ఛేదవసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఞాణవిభఙ్గట్ఠకథాయం పన ద్వత్తిక్ఖత్తుం వోట్ఠబ్బనప్పవత్తివసేన అవిభుతే ఆలమ్బణే వోట్ఠబ్బనవారోపి ఆగతో. యోచ పఞ్చద్వారేభవఙ్గచలనమత్తవసేన మోఘవారో నామ చతుత్థో వారో వుత్తో. సోపి ఇధ లద్ధుం వట్టతియేవ. సుద్ధమనోద్వారేపి హి ఆరమ్మణే ఆపాతమాగతే వీథిచిత్తం అనుప్పజ్జిత్వా ద్విక్ఖత్తుం భవఙ్గే చలితే నివత్తనకవారానం పమాణం నభవిస్సతియేవ, విసయేచ ఆపాతాగతే భవఙ్గేచ చలితే సతి విసయప్పవత్తినామ న న హోతీతి. ఇతి ఇమస్మిం మనోద్వారేపి తదారమ్మణ జవన వోట్ఠబ్బన మోఘవార సఙ్ఖాతానం చతున్నం వారానం యథాక్కమం ఆరణభూతా విసయప్పవత్తి చతుధా వేదితబ్బాతి. తత్థ తదారమ్మణవారస్స ఆరమ్మణభూతా అభివిభూతానామ జవన వారస్స విభూతానామ. వోట్ఠబ్బనవారస్స అవిభూతానామ. మోఘవారస్స ఆరమ్మణభూతా అతిఅవిభూతానామాతి యోజేతబ్బా.

ఏత్థచ ఆరమ్మణస్సవా చిత్తస్సవా అతిబలవతాయ అభివిభూతతా వేదితబ్బా. దుబ్బలేపి హి చిత్తే పథవిపబ్బతాదివసేన అతిబలవన్తం ఆరమ్మణం అతివిభూతంనామ హోతి. అతిబలవన్తే చ చిత్తే అతిసుఖుమంపి నిబ్బానం అతివిభూతంనామ హోతీతి. ఏవం సేసేసుపీతి. వారభేదో పనేత్థ అనుబన్ధకో, విసుం సిద్ధోతి దువిధో. తత్థ అనుబన్ధకో చక్ఖుద్వారానుబన్ధకాదివసేన పఞ్చవిధో. ఏకేకస్మిఞ్చేత్థ అతీతగహణం, సముదాయ గహణం, వత్థుగహణం, నామగహణన్తి చత్తారో చత్తారో వారా. తేసుచ తదారమ్మణవారాదయో యథారహం యోజేతబ్బా. విసుం సిద్ధో పన దిట్ఠ వారో, దిట్ఠసమ్బన్ధవారో, సుతవారో, సుతసమ్బన్ధవారో, విఞ్ఞాతవారో, విఞ్ఞాతసమ్బన్ధవారోతి ఛబ్బిధో హోతి. ఏత్థచ సద్ధా రుచి ఆకార పరివితక్కాది వసేన పవత్తవారా విఞ్ఞాతవారో, విఞ్ఞాత సమ్బన్ధవారోతి వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. అట్ఠసాలినియం పన సద్ధారుచియాదివ సేనగహితం ఆరమ్మణం తథాపి హోతి. అఞ్ఞథాపి హోతి. తస్మా అట్ఠకథాయం న గహితన్తి వుత్తం. తథావా హోతు అఞ్ఞథావా. వీథిచిత్తపవత్తియా సతి గహేతబ్బమేవ. తత్థ ఏకేకస్మింవారే తదారమ్మణవారాదివసేన చత్తారో చత్తారో వారా. తేసుచ కామ మహగ్గతా నుత్తర పఞ్ఞత్తి వసేన పచ్చుప్పన్నాతీతానాగతకాల విముత్తవసేనచ ఆరమ్మణధమ్మా యథారహం యోజేతబ్బాతి. ఏతరహి పన అతీతభవఙ్గవసేన తదారమ్మణవసేన చ వారభేదం కప్పేన్తి. తత్థ అతీతభవఙ్గవసేన వారభేదకప్పనం నిరత్థకం. న హి మనోద్వారే పఞ్చద్వారే వియ ఆరమ్మణానం ఖణవసేన బలవ

దుబ్బలతా సమ్భవో అత్థి. తదా అవిజ్జమానానంపి అతీతానాగతానం కాలవిముత్తానఞ్చ తత్థ ఆపాతాగమనతోతి. ఏత్థ సియా, ఏకావజ్జనవీథియా ఆరమ్మణంనామ ధమ్మతోచ కాలతోచ అభిన్నం మేవ ఇచ్ఛన్తి అట్ఠకథాచరియా. ఇమేచ సత్తా తం తం ఆకారం సల్లక్ఖేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స చిత్తం జానన్తియేవ. పరచిత్తవిదునియో పన దేవతా ఆకారసల్లక్ఖణేన వినాపి జానన్తి. తత్థ పచ్చుప్పన్నం పరస్స చిత్తం జాననకాలే ఆవజ్జనం భావయం పరస్స చిత్తం అత్తనా సహుప్పన్నం. తం వా ఆవజ్జతి. ఉదాహు పరతో తం తం జవనేన సహుప్పన్నంవా. జవనానిచ యం ఆవజ్జనేన సహుప్పన్నం తం వా జానన్తి, పచ్చేకం అత్తనా సహుప్పన్నంవాతి. కిఞ్చేత్థ, యది తావ ఆవజ్జనేన సహుప్పన్నం ఆవజ్జతి జానన్తిచ. ఏవం సతి ధమ్మతో అభిన్నం హోతి. కాలతో భిన్నం. తఞ్హి చిత్తం ఆవజ్జనస్స పచ్చుప్పన్నం హోతి. జవనానం పన అతీతన్తి. అథ పచ్చేకం అత్తనా సహుప్పన్నం ఆవజ్జతి జానన్తిచ. ఏవఞ్చ సతి కాలతో అభిన్నం హోతి. ధమ్మతో భిన్నమేవ. అథపి యం పచ్చేకం సహుప్పన్నం జానన్తి. తదేవ ఆవజ్జతి. ఏవంపి భిన్నమేవ హోతీతి. ఏత్థ అట్ఠకథాయం తావ యం ఆవజ్జనేన సహుప్పన్నం. తదేవ ఆవజ్జతి జానన్తిచాతి ధమ్మతో అభిన్నం వత్వా తం చిత్తం నిరుద్ధంపి అద్ధావసేన సన్తతివసేనచ గహితం జవనానంపి పచ్చుప్పన్నమేవ హోతీతి వినిచ్ఛితం. ఆచరియానన్దమతేన పన పరస్స తం తం ఆకారం సల్లక్ఖేత్వా తం తం అధిప్పాయజాననకాలే ఆవజ్జనజవనాని పచ్చేకం అత్తనా సహుప్పన్నం చిత్తం ఆవజ్జతి జానన్తి చ. న చేత్థ ధమ్మతో కాలతోచ భిన్నంనామ హోతి. సబ్బేసంపి హి ఆరమ్మణం చిత్తమేవ హోతి పచ్చుప్పన్నఞ్చాతి. నచ జవనాని నిరావజ్జనానినామ హోన్తి. ఆవజ్జనేనపి హి చిత్తన్తేవ ఆవజ్జితం హోతి. జవనానిచ చిత్తన్తేవ జానన్తీతి. యది పన ఆవజ్జనే న చిత్తన్తి ఆవజ్జితే జవనాని రూపన్తి జానన్తి. రూపన్తివా ఆవజ్జితే చిత్తన్తి జానన్తి, నీలన్తివా ఆవజ్జితే పీతన్తి జానన్తి. ఏవం సతి జవనాని ధమ్మతో నిరావజ్జనాని నామ హోన్తి. తథా అతీతన్తి ఆవజ్జితే పచ్చుప్పన్నన్తి. ఏవఞ్చ సతి తాని కాలతో నిరావజ్జనానినామ హోన్తీతి. యస్మా చ అతీతో ధమ్మో పచ్చుప్పన్నస్స ధమ్మస్స అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయోతి పట్ఠానే వుత్తో. తస్మా ఇధ ఖణవసేనేవ పచ్చుప్పన్నం వత్తుం యుత్తం. న అద్ధాసన్తతి వసేనాతి. ఇతరథా సబ్బ వీథిచిత్తవారేసుపి ఆరమ్మణానం అతీతాదిభావో అద్ధాసన్తతివసేనేవ వత్తబ్బో సియాతి. గాథాయం **తీణేవాతి** కిచ్చవసేన తీణి ఏవ. **చిత్తుప్పాదా దసేరితాతి** చిత్తుప్పత్తిక్ఖణవసేన దస ఈరితాని కథితాని. **విత్థా రేనాతి** చిత్తసరూపవిత్థారేన. **ఏత్థాతి** మనోద్వారే. **ఏకచత్తాలీసాతి** పఞ్చవిఞ్ఞాణమనోధాతూహి వజ్జితానం కామావచరచిత్తానం వసేన ఏకచత్తాలీసం. **ఏత్థాతి** పరిత్తజవనవారే. [పరిత్తవారో]

౧౩౮. విభూతావిభూతభేదో నత్థి ఏకం విభూతమేవ లబ్భతీతి అధిప్పాయో. న హి అవిభూతే ఆరమ్మణే అప్పనానామ సమ్భవతీతి. తథా తదారమ్మణుప్పాదోచ నత్థి. న హి అతిసన్తతరం అప్పనాజవనం తదారమ్మణం అనుబన్ధతీతి. తత్థ హి ఛబ్బీసతి మహగ్గత లోకుత్తర జవనేసు యంకిఞ్చి జవనం అప్పనావీథిమోతరతీతి సమ్బన్ధో. ఞాణరహితం ద్విహేతుకజవనం అథిరసభావత్తా అప్పనాయ అనన్తరూపనిస్సయో నహోతీతి వుత్తం **ఞాణసమ్పయుత్త కామావచరజవనానమట్ఠన్నన్తి. పరికమ్మోపచారానులోమగోత్రభునామేనాతి** ఏత్థ ఇన్ద్రియసమతాదీహి పరితోభాగేహి అప్పనా కరీయతి సజ్జీయతి ఏతేనాతి పరికమ్మం. అప్పనం ఉపేచ్చ చరతీతి ఉపచారో. సమీపచారోతి అత్థో. సమీపచరణఞ్చేత్థ ఆసన్నేకాలే అప్పనావహసమత్థభావేన దట్ఠబ్బం. యస్స పవత్తియా అచిరం కాలం అప్పనా సమ్భవో హోతీతి. అనులోమన్తి అప్పనాపవత్తియా పచ్చనీకధమ్మవిధమనేన అప్పనాయ అనుకూలం అప్పనాహితం అప్పనా వహన్తిచ్చేవ అత్థో, యస్స పవత్తియా అప్పనా విబన్ధకో పచ్చనీ కోనామ నత్థీతి. గమీయతి బుజ్ఝీయతి అత్థో ఏతేనాతివో. అభిధానం బుద్ధిచ. తం దువిధంపి గవం తాయతి రక్ఖతీతి గోత్తం. పరిత్త జాతిసఙ్ఖాతో అన్వయో. గోత్తం అభిభుయ్యతి ఛిజ్జతి ఏత్థాతి గోత్రభు. ఏత్థ చ చత్తారిపి జవనాని పరికమ్మజవనానీతి వా ఉపచారజవనానితివా అనులోమజవనానీతివా వుచ్చన్తియేవ. గోత్రభూతి పన

పచ్ఛిమస్సేవ నామం. ఇధ పన చతున్నంపి నామానం సఙ్గహణత్థం పరికమ్మో' పచారానులోమ గోత్రభునామేనాతి ఏవం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవఞ్చ కత్వా కస్మా పథమమేవ పరికమ్మంనామ. నను ఇతరానిపి అప్పనం పరిసఙ్ఖరోన్తియేవాతి ఏవమాదికా చోదనా అనోకాసా హోతీతి. **చతుక్ఖత్తుం తిక్ఖత్తుమేవవాతి** చతుక్ఖత్తుమేవవా తిక్ఖత్తుమేవవా. తత్థ పథమేన ఏవ సద్దేన పఞ్చమం గోత్రభుసమ్భవో పటిక్ఖిత్తో హోతి. తదా హి జవనం పతితంనామ హోతి. పవేధతి కమ్పతి. కామగోత్తం అభిక్కమిత్వా ఉపరిభూమన్తరప్పత్తియా పచ్చయో భవితుం న సక్కోతీతి. దుతీయేన దుతీయం గోత్రభు సమ్భవో పటిక్ఖిత్తో హోతి. తదా హి అలద్ధాసేవనం అనులోమం అత్తనో అనన్తరే చిత్తం గోత్రభుభావం పాపేతుం న సక్కోతీతి. ఏతేనేవ పఞ్చమతో పరం చతుత్థతోచ ఓరం అప్పనాయ అసమ్భవో సాధితో హోతీతి. వాసద్దేన పన మన్దపఞ్ఞస్స చతుక్ఖత్తుమేవ. న తిక్ఖత్తుం. తిక్ఖపఞ్ఞస్స తిక్ఖత్తుమేవ. న చతుక్ఖత్తున్తి దస్సితం హోతి. అట్ఠసాలినియం పన మన్దమజ్ఝిమ మహాపఞ్ఞవసేన తిధా భిన్దిత్వా పఞ్చక్ఖత్తుంపి పరికమ్మజవనానం ఉప్పత్తి అనుఞ్ఞాతా వియ దిస్సతి. ఇతరట్ఠకథాసు పన సుట్ఠు విచారేత్వా పటిసిద్ధత్తా సా న గహేతబ్బావాతి.

యం పన **విభావనియం**

> "ఛట్ఠం సత్తమం భవఙ్గస్స ఆసన్నభావేన పపాతాసన్నపురిసో వియ అప్పనావసేన పతిట్ఠాతుం న సక్కోతీ"తి వుత్తం.

తత్థ భవఙ్గస్స ఆసన్నభావేనాతి భవఙ్గభావస్స ఆసన్న భావేనాతి అత్థో. పఞ్చమజవనతో హి పట్ఠాయ జవనసన్తానం అనుపుబ్బేన పరిక్ఖీణజవం హోతి. భవఙ్గభావత్థాయ పరిణమతీతి. ఏవఞ్చ కత్వా పపాతాసన్నపురిసోపమాపి ఉపపన్నా హోతీతి. **నిరుద్ధానన్తరమేవాతి** నిరుద్ధే అనన్తరమేవాతి పదచ్ఛేదో. కస్స అనన్తరన్తి, అఞ్ఞస్స అసుతత్తా నిరుద్ధస్సాతి అత్థతో లద్ధమేవాతి. యస్మా పన అప్పనానామ ఉప్పజ్జమానా చతుత్థతోవా పఞ్చమతోవా పట్ఠాయ ఉప్పజ్జతి. న ఛట్ఠతోవా సత్తమతోవా. సాహి వసీభూతాపి చతుత్థ పఞ్చమేసు ఉప్పత్తిం అలభమానా సబ్బసో నుప్పజ్జతియేవ. లభమానా పన దివసంపి నిరన్తరం పవత్తతియేవ. తస్మా చతుత్థంవా పఞ్చమంవాతి ఇదం ఆదిమత్తనియమనత్థం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తేనేవ హి **అప్పనావీథిమోతరతీతి** చ **తతోపరం అప్పనావసానే భవఙ్గపాతోవ హోతీతి** చ వక్ఖతీతి. యది పన పఞ్చమతో పట్ఠాయ జవనం పతితం నామ హోతి. ఏవం సతి కస్మా తతో పట్ఠాయ పతనఖేత్తే అప్పనాజవనం పవత్తతీతి. వుచ్చతే, హత్థే థపితలేడ్డుస్స పతనఖేత్తంనామ హత్థతో ముత్తమత్తే హోతి. ఏవం సన్తేపి హత్థబలేన ఖిపితం లేడ్డు దూరంపి గచ్ఛతియేవ. ఏత్థ చ లేడ్డుస్స జవోనామ హత్థజవమూలకో హోతి. హత్థజవోచ సరీరబలమూలకో. తత్థ లేడ్డు వియ అప్పనాజవనం దట్ఠబ్బం. లేడ్డుస్స పతనఖేత్తం వియ చతుత్థతో పచ్ఛాకాలో. హత్థజవోవియ గోత్రభుజవో. సరీరబలం వియ పురిమానం పరికమ్మజవనానం బలం దట్ఠబ్బం. ఉత్తానసేయ్యస్స బాలదారకస్స బలం వియ ఆదికమ్మికవీథియం కామజవనానం బలం. వుద్ధిపత్తస్స పురిసస్సబలం వియ సమాపత్తివీథియం కామజవనానం బలం. యథా చ బాలదారకేన ఖిత్తం లేడ్డు హత్థతో ముత్తమత్తేపి పతతి. ఏవం ఆదికమ్మికవీథియం అప్పనాజవనం ఏకవారం జవిత్వా పతతి. యథావుద్ధిపత్తేన ఖిత్తం లేడ్డు పతనఖేత్తేపి అపతిత్వా దూరంపి దూరతరంపి గచ్ఛతి. తథా సమాపత్తివీథియం అప్పనాజవనం చిరంపి చిరతరంపి పవత్తతీతి. మూలటీకాయం పన అప్పనాజవనం పతనఖేత్తే పవత్తంపి భూమన్తరపత్తియావా ఆరమ్మణన్తరలద్ధియావా పతితంనామ నహోతీతి వుత్తం. ఏత్థ సియా, కస్మా పఞ్చమతో పట్ఠాయ జవనం పతితన్తి వుత్తం. నను అపతి తత్తా ఏవ సుట్ఠు బలవభావతో సత్తమజవనచేతనా సీఘం అనన్తరే భవే విపాకదాయినీచ ఆనన్తరియకమ్మఞ్చ హోతి. మజ్ఝే

పఞ్చచేతనా తథా బలవభావాభావతో చిరేన తతీయభవాదీసు విపాకదాయినీచ హోన్తి, అనన్తరియభావఞ్చ న గచ్ఛన్తీతి. నఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం. యది హి సీఘం విపాకదానతాయ బలవతీనామ సియా. ఏవంసతి పఠమచేతనా సబ్బబలవతీనామ సియా. సా హి ఇమస్మింయేవ భవే విపాకం దేతీతి. ఇదం పనేత్థ సన్నిట్ఠానం. ఏక వస్సజీవీనం తిణరుక్ఖానం పరిణామోవియ పఠమచేతనాయ పరిణామో దట్ఠబ్బో. ద్వివస్సజీవీనం వియ సత్తమచేతనాయ. మహాసాలానం వియ మజ్ఝిమచేతనానన్తి. తత్థ ఏకవస్సజీవినో తిణరుక్ఖానామ అసారా హోన్తి. అసారత్తాచ దుబ్బలా అనద్ధనియా అచిరట్ఠికా. తస్మా తేసం సీఘతరపరిణామో హోతి. తే హి సీఘతరం రుహన్తి. వుద్ధిం విరుళ్హిం ఆపజ్జన్తి. సీఘతరం పుప్ఫన్తి ఫలన్తి పతన్తి అన్తరధాయన్తి. ఏకం నిదాఘసమయం అతిక్కమితుం నసక్కోన్తి. దుతీయం వస్సం న పాపుణన్తి. ఏత్థచ నిదాఘసమయో వియ మరణకాలో వేదితబ్బో. ద్వివస్సజీవినో పన థోకం సారభూతా హోన్తి. సారభూతత్తాచ థోకం బలవన్తా అద్ధనియా. తతో యేవచతేసం చిరపరిణామో హోతి. తే హి పఠమం వస్సం రుహన్తి వుద్ధిం విరుళ్హిం ఆపజ్జన్తి. పుప్ఫితుంవా ఫలితుంవా నసక్కోన్తి. దుతీయవస్సేఏవ పుప్ఫన్తి ఫలన్తి పతన్తి అన్తరధాయన్తి. దుతీయం పన నిదాఘ సమయం అతిక్కమితుం న సక్కోన్తి. తతీయం వస్సం న పాపుణన్తి. మహాసాలా పన సబ్బసారభూతా హోన్తి. బలవన్తా చిరతరట్ఠాయినో. తస్మా తే సణికమేవ పరిణామం గచ్ఛన్తి. తే హి ఏక ద్వే వస్సాని విదత్థిరతనమత్తావ హోన్తి. వుద్ధిం విరుళ్హిం నాపజ్జన్తి. పుప్ఫితుంవా ఫలితుంవా న సక్కోన్తి. అతిచిరట్ఠాయినో పన హోన్తి. ఛ పఞ్చ వస్ససతాని ఠత్వావ పతన్తి. ఏవమేవ పఠమజవనచేతనా సబ్బనో అలద్ధాసేవనతాయ అసారా అబలా హోతి. విసుం ఏకం భవం నిబ్బత్తేతుం ఏకఞ్చ మరణకాలం అతిక్కమితుం న సక్కోతి. ఇమస్మిం భవేఏవ విపచ్చిత్వావా అవిపచ్చిత్వావా ఖియ్యతి. సత్తమ జవనచేతనా పన లద్ధాసేవనతాయ థోకం సారభూతా హోతి. విసుం ఏకం భవం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతి. సారభూతత్తా యేవచ సణికమేవ పరిణామం గచ్ఛతి. ఇమస్మిం భవే విపచ్చితుం న సక్కోతి. భవన్తరం పత్వావ విపచ్చతి. పతితజవనేసు పన అన్తిమ జవనతాయ దుబ్బలత్తా దుతీయం మరణకాలం అతిక్కమితుం న సక్కోతి. దుతీయభవేఏవ విపచ్చిత్వావా అవిపచ్చిత్వావా ఖియ్యతి. అవసేసానం పన పఞ్చన్నం మజ్ఝిమచేతనానం సుట్ఠు లద్ధాసేవనానం సణిక తర పరిణతభావో వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బోతి. నం కేవలఞ్చేత్థ తిణ రుక్ఖో పమాయ పాణోపమాయాపి అయమత్థో దీపేతబ్బో. యేహికేచి గబ్భసేయ్యకా పాణా అప్పాయుకజాతికా హోన్తి. తే సీఘతరం గబ్భవాసం వసన్తి, సీఘతరం విజాయన్తి. అఙ్గమఙ్గానిచ నేసం సీఘతరం థామగతాని హోన్తి. ఇన్ద్రియానిచ సీఘతరం పరిపాకగతాని హోన్తి. తదహేవ ఉట్ఠహిత్వా గచ్ఛన్తి. గోచరం గణ్హన్తి. అత్తనో అత్తనో విసయే సీఘతరం విఞ్ఞుత్తం ఆపజ్జన్తి. సీఘతరం జిణ్ణా హోన్తి మరన్తి. దీఘాయుకజాతికానం పన గబ్భవాసాదీని సబ్బాని సణిక మేవ సిజ్ఝన్తీతి. ఏత్థచ మహగ్గత కుసలాని సత్తమ జవనట్ఠానే ఠితానీతి వేదితబ్బాని. పరికమ్మజవనాని హి చిరట్ఠితికట్ఠేన సుపక్క సాలిధఞ్ఞసదిసాని. అప్పనాజవనాని అచిరట్ఠితికట్ఠేన సుపక్క సాలిభత్తసదిసానీతి తానిపి అచిరతరట్ఠితికానిఏవ హోన్తి. దుతీయే భవే విపచ్చిత్వావా అవిపచ్చిత్వావా ఖియ్యన్తి. ఇమస్మిం భవేపి అప్పకేన కామచ్ఛన్దాదినా పచ్చనీకధమ్మేన పటిబాహితాని సబ్బసో అవిపాకభావం ఆపజ్జన్తి. తస్మాతాని తేన పరియాయేన దుబ్బలాని నామ హోన్తీతి.

యస్మా చ ఆనన్తరియకమ్మానం ఫలదాననియతతానామ కాలనియమేన వినా న సమ్భవతి. కాలనియమోచనామ ఏకన్తేన సత్తమజవనస్సేవ హోతి. న మజ్ఝిమజవనానం. తేసఞ్హి అసుకస్మిం భవేఏవ విపచ్చన్తీతి ఏవం నియమో నత్థీతి. తస్మా దువిధస్స నియమస్స సిద్ధత్తా ఏవ సత్తమజవనచేతనాయ అనన్తరియకమ్మతా సిద్ధా హోతి. న బలవతరతాయాతి నిట్ఠమేత్థగన్తబ్బన్తి. మూలటీకాయం పన ననుచ సత్తమజవనచేతనాయ బలవతాయ ఉపపజ్జవేదనీయభావో హోతి ఆనన్తరియతాపీతి చోదనం సముట్ఠాపేత్వా తత్థాయం అధిప్పాయో సియా. పటిసన్ధియా అనన్తరపచ్చయభావినో

విపాకసన్తానస్స అనన్తరపచ్చయభావేన అన్తిమజవనచేతనాయ సుసజ్ఝితత్తాసా సత్తమజగనచేతనా ఉపపజ్జవేదనీయా ఆనన్తరియకాచ హోతి. న అపతితజవనచేతనా వియ బలవతాయాతి ఉత్తరం వదతి. తం యుత్తం వియ న దిస్సతి. ఏవఞ్హి సతి పథమజవనచేతనా కస్స అనన్తరపచ్చయభావేన సుసజ్ఝితత్తా దిట్ఠధమ్మవేదనీయానామ జాతాతి వత్తబ్బా హోతీతి. మహాటీకాయం పన దుబ్బలాపి అన్తిమజవన చేతనా సన్నిట్ఠానకిచ్చవిసేసయుత్తతాయ ఫలవిపచ్చనే సత్తివిసే సయుత్తా హోతీతి ఉపపజ్జవేదనీయా ఆనన్తరియకాచ సా హోతీతి వుత్తం. **యథారహన్తి** తం తం పుగ్గలానురూపం. **యథాభినీహార వసేనాతి** తస్స తస్స పరికమ్మభావనా చిత్తస్స కసిణనిమిత్తా దీసువా అనిచ్చలక్ఖణాదీసువా అభినీహరణానురూపం. **అప్పనావీథిన్తి** అప్పనాపబన్ధం. ఇదఞ్చ అనేకవారే పవత్తానం అప్పనాజవనానం సఙ్గహణత్థం వుత్తం. తేనేవాహ తతోపరం అప్పనావసానే భవఙ్గపాతోవ హోతీతి. తత్థ **తతోతి** చతుత్థతోవా పఞ్చమతో వా. ఇమస్మిం అత్థే సతి పఞ్చమేవా ఛట్ఠేవా ఏకన్తేన భవఙ్గపాతో హోతీతి ఆపజ్జతి. తస్మా పున **అప్పనావసానేతి** వుత్తం. భవఙ్గపాతోవహోతి. నత్థి తదారమ్మణుప్పాదోతి అధిప్పాయో.

విభావనియం పన

"కత్థచి అప్పనావారే సత్తజవన పరిపూరణత్థం అప్పనావసానేపి కామావచరజవనప్పవత్తిం వదన్తానం నికాయన్తరికానం వాదో ఇధ ఏవసద్దేన నివత్తితో"తి వుత్తం.

తత్థాతి తస్మిం అప్పనాజవనవారే. నిరన్తరపవత్తానం జవనానం భిన్నవేదనతానామ నత్థీతి వుత్తం **సోమనస్ససహగత జవనా నన్తరన్తిఆది**.

[౧౩౨] విభావనియం పన

"భిన్నవేదనానం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆసేవనపచ్చయభావస్స అనుద్ధటత్తా"తికారణం వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి ఇధ ఆసేవనపచ్చయభావో పమాణం. కస్మా, ఆసేవన పచ్చనికానం ఫలజవనానంపి పరికమ్మజవనేహి అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ అభిన్నవేదనతాయ ఇచ్ఛితబ్బత్తాతి. **పాటికఙ్ఖితబ్బాతి** అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బా.

[౧౩౩] విభావనియం పన

"పసంసితబ్బా"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి తాదిసో సంవణ్ణనాపదేసో దిస్సతీతి. అరహత్త ఫలే మగ్గవీథియం మగ్గకుసలానన్తరం పవత్తమానేపి అయం పుబ్బాపర నియమో పరికమ్మజవనేహి ఏవ సహ అప్పనాజవనానం హోతీతి కత్వా **క్రియజవనానన్తరం అరహత్తఫలఞ్చాతి** వుత్తం. సుఖపుఞ్ఞమ్హా పరం ద్వత్తింస అప్పనాజవనాని సమ్భవన్తి. ఉపేక్ఖకా పుఞ్ఞమ్హా పరం ద్వాదస, సుఖితక్రియతో పరం అట్ఠ. ఉపేక్ఖకా క్రియతో పరం ఛ అప్పనాజవనాని సమ్భవన్తీతి యోజనా. తత్థ **ద్వత్తింసాతి** అరహత్తఫలసబ్బపఞ్చమజ్ఝానవజ్జితానం చతున్నం రూపకుసలానం సోళసన్నం మగ్గకుసలానం ద్వాదసన్నం హేట్ఠిమఫలానఞ్చ వసేన ద్వత్తింస. **ద్వాదసాతి** పఞ్చమజ్ఝానికానం రూపారూపమగ్గకుసలానం హేట్ఠిమఫలానఞ్చ వసేన ద్వాదస. **అట్ఠాతి** పఞ్చమజ్ఝానవజ్జితానం చతున్నం రూపక్రియానం చతున్నం అరహత్తఫలానఞ్చ వసేన అట్ఠ. **ఛాతి**

పఞ్చమజ్ఝానికానం పఞ్చన్నం రూపారూపక్రియానం అరహత్తఫలస్సచ వసేన ఛ. పుథుజ్జనానం సేక్ఖానఞ్చ కామపుఞ్ఞతిహేతుతో పరం చతుచత్తాలీస అప్పనా సమ్భవన్తి. వీతరాగానం అరహన్తానం తిహేతుకామక్రియతో పరం చుద్దస అప్పనా సమ్భవన్తీతి యోజనా.

౧౩౮. **సబ్బథాపీ**తి అతిమహన్తాదినా సబ్బపకారేనపి. **ఏత్థా**తి ఏతేసు యథావుత్తేసు పఞ్చద్వార మనోద్వారేసు. సబ్బత్థాపి పన అనిట్ఠే తివా పాఠో. తేనేవ టీకాసు సబ్బత్థాపీతి పఞ్చద్వార మనోద్వారేపీతి వుత్తం. ఇచ్ఛితబ్బన్తి ఇట్ఠం. కేన ఇచ్ఛితబ్బన్తి. లోకియమహాజనేన. తత్థ చ అతిఉక్కట్ఠే అతిదుగ్గతేచ జనే అగహేత్వా మజ్ఝిమకేన మహాజనేన. ఏవఞ్హి సతి ఇట్ఠానిట్ఠానం సుట్ఠువవత్థానం హోతీతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. యస్మిం ఆరమ్మణేకుసల విపాకం ఉప్పజ్జతి, తదేవ ఇట్ఠంనామ. యస్మిం పన అకుసలవిపాకం ఉప్పజ్జతి, తదేవ అనిట్ఠంనామ. న హి సక్కా ఇట్ఠంవా అనిట్ఠంవా ఆరమ్మణం విపాకచిత్తం వఞ్చేతున్తిచ. అపిచ ద్వారవసేనాపి ఇట్ఠానిట్ఠతా వేదితబ్బాతి చ వుత్తం. తస్మా ఇన్ద్రియానిన్ద్రియబద్ధసన్తానగతే ఏకే కస్మిం రూపకలాపే వణ్ణాదీసు రూపేసు కిఞ్చి ఇట్ఠం హోతి. కిఞ్చి అనిట్ఠం. కదాచి ఇట్ఠం హోతి. కదాచి అనిట్ఠం, తత్థ కిఞ్చి ఇట్ఠం హోతి కిఞ్చి అనిట్ఠన్తి యథా కింస్మించి ఏకస్మిం పుప్ఫే వణ్ణో ఇట్ఠో. గన్ధో అనిట్ఠో, రసో అనిట్ఠో, ఫోట్ఠబ్బో అనిట్ఠో, ఖరసమ్ఫస్సో. కింస్మించి వణ్ణోపి ఇట్ఠో, గన్ధోపి ఇట్ఠో, రసాదయో అనిట్ఠాయేవ. తథా బుద్ధస్స సరీరగతేపి ఏకస్మిం కలాపే వణ్ణో ఇట్ఠో హోతి. గన్ధో అనిట్ఠో. మతకణ్హసునఖస్స ఉద్ధుమాతసరీరేపి వణ్ణో ఇట్ఠో హోతి. గన్ధో అనిట్ఠో. సో హి వణ్ణో యది నివత్థపారుతస్స వత్థస్స భవేయ్య. తం వత్థం మహగ్ఘం హోతీతి. కదాచి ఇట్ఠం కదాచి అనిట్ఠన్తి అగ్గినామ హేమన్తే ఇట్ఠో సుఖవిపాకస్స పచ్చయో. గిమ్హే అనిట్ఠో దుక్ఖవిపాకస్స పచ్చయో. సీతుదకం గిమ్హే ఇట్ఠం. హేమన్తే అనిట్ఠం. తథా సుఖ సమ్ఫస్సం వత్థం పకతికాయే ఇట్ఠం హోతి. వణం పత్వా అనిట్ఠం. తేనవా సణికం ఫుసన్తస్స ఇట్ఠం, గాళ్హం ఫుసన్తస్స అనిట్ఠన్తి. నఇట్ఠన్తి అనిట్ఠం. తస్మిం అనిట్ఠే. **ఇట్ఠే**తి ఇట్ఠమజ్ఝత్తే, కుసలవిపాకాని పఞ్చవిఞ్ఞాణ సమ్పటిచ్ఛన సన్తీరణ తదారమ్మణానీతి సమ్బన్ధో. సన్తీరణ తదారమ్మణాని చేత్థ ఉపేక్ఖాసహగతానిఏవ వేదితబ్బాని. తేనేవాహ అతిఇట్ఠేపనాతిఆది. తత్థ **అభిఇట్ఠే**తి సువణ్ణ రజత మణివణ్ణాదికే హరితాలవణ్ణాదికే కోసేయ్య వత్థవణ్ణాది కే దేవచ్ఛరావణ్ణాదికేచ అతివియ లోకియమహాజనేన ఇచ్ఛితబ్బే ఛళారమ్మణే. యస్మా చేత్థ అనిట్ఠారమ్మణ సమాయోగో అకుసలకమ్మస్సేవ విపచ్చనోకాసో హోతి. ఇట్ఠారమ్మణసమాయోగోచ కుసలకమ్మస్సేవ, తస్మా అనిట్ఠే అకుసలవిపాకానేవ. ఇట్ఠే కుసలవిపాకానేవాతి అయం నియమో సిద్ధో. వేదనానియమో పన ఆదాసే ముఖనిమిత్తస్స వియ అత్తనో ఉస్సాహ బలేన వినా కేవలం కమ్మబలేన నిబ్బత్తానం విపాకానం పరిదుబ్బలత్తా తథా తథా కప్పేత్వా పకప్పేత్వా గహణా భావతో యథారమ్మణమేవ సిద్ధో హోతీతి దట్ఠబ్బం. న కేవలఞ్చ విపాకానం ఏవ. అథఖో విపల్లాసరహితే ఖీణాసవసన్తానే పవత్తానం కామక్రియజవనానం వియథారమ్మణమేవ వేదనాయోగో హోతీతి అధిప్పాయేన వుత్తం తత్థాపి సోమనస్సహగత క్రియజవనావసానే తిఆది. **తత్థాపీ**తి తేసు విపాకేసుపి. **సోమనస్సహగత క్రియ జవనా వసానే**తి బుద్ధవణ్ణాదికే అతిఇట్ఠారమ్మణే పవత్తానం సోమనస్స సహగత క్రియజవనానం అవసానే. **ఉపేక్ఖాసహగత క్రియ జవనా వసానే**తి అనిట్ఠే ఇట్ఠమజ్ఝత్తేచ పవత్తానం ఉపేక్ఖాసహగతక్రియజవనానం అవసానే. అయఞ్చ క్రియజవనావసానే తదారమ్మణనియమో అట్ఠకథాయంపి వుత్తోయేవ. వుత్తఞ్హి తత్థ కామావచర తిహేతుక సోమనస్స సహగతక్రియద్వయం తదారమ్మణవసేన పఞ్చన్నం సోమనస్సహగత విపాకానం అనన్తరపచ్చయోతిఆది. ఇదఞ్చ పకతినీహారేన పవత్తానం క్రియజవనానం వసేన వుత్తం. తథా రూపేన పన చిత్తాతిసఙ్ఖారేన పవత్తానం క్రియజవనానం ఇట్ఠేపి ఉపేక్ఖావేదనాయోగో అనిట్ఠేపి సోమనస్స వేదనాయోగో హోతియేవ. యథాహ –

కథఞ్చానన్ద అరియో హోతి భావితిన్ద్రియో. ఇధానన్ద భిక్ఖునో చక్ఖునా రూపం దిస్వా ఉప్పజ్జతి మనాపం ఉప్పజ్జతి అమనాపం. ఉప్పజ్జతి మనాపామనాపం. సో సచే ఆకఙ్ఖతి పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరేయ్యన్తి. అప్పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతి. సచే ఆకఙ్ఖతి అప్పటికూలే పటికూల సఞ్ఞీ విహరేయ్యన్తి. పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతీతి.

సబ్బం ఉపరిపణ్ణాసకే ఇన్ద్రియభావనాసుత్తం ఆహరితబ్బం. తత్థ ఉప్పజ్జతి మనాపం ఉప్పజ్జతి అమనాపం. ఉప్పజ్జతి మనాపామనాపన్తి ఏతేన ఖీణాసవానం కామక్రియజవనానం పకతినీహారేన ఇట్ఠే సో మనస్సయోగో అనిట్ఠే ఉపేక్ఖా యోగో దస్సితో హోతి. సోసచే ఆకఙ్ఖతి పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరేయ్యన్తి. అప్పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతీతిఆదినా పన తేసం తథారూపే చిత్తాభిసఙ్ఖారే సతి ఇట్ఠేపి ఉపేక్ఖాయోగో అనిట్ఠేపిసోమనస్స యోగో వుత్తో హోతీతి. యం పన ఖీణాసవానం సతతవిహారసుత్తే ఇధ భిక్ఖునా రూపం దిస్వా నేవ సుమనో హోతి. న దుమ్మనో. ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానోతిఆదినా ఛసుద్వారేసు సోమనస్స పటిక్ఖిపనం వుత్తం. తంపి తేసం తథా రూపచిత్తాభిసఙ్ఖారబాహుల్లవసేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. యస్మా వా ఖీణాలవాపి బుద్ధరూపదస్సనాదీసు పధానసారుప్పట్ఠానదస్సనాదీసు చ సోమనస్సితా హోన్తియేవ. తస్మా కేవలం రాగాదివత్థు భూతాని రూపారమ్మణాదీని ఇట్ఠానిట్ఠాని సన్ధాయ ఇదం వుత్తన్తిపి యుత్తం. ఏత్థ చ. కథం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం మేత్తాయవా ఫరతి. ధాతుతోవా ఉపసంహరతి. ఏవం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. కథం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి ఇట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం అసుభాయవా ఫరతి. అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతి. ఏవం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతీతిఆదినా పటిసమ్భిదామగ్గనయేన ఇధ తథారూపో చిత్తాభిసఙ్ఖారో నామ వేదితబ్బో. అపరే పన వదన్తి-ఖీణాసవా యదా దేవచ్ఛరా వణ్ణాదికం అతిఇట్ఠారమ్మణం ఆపాతమా గచ్ఛతి. తదా తత్థ అసుభాయవాఫరన్తి. అనిచ్చతోవా ఉపసంహరన్తి తత్థ అనిట్ఠభూతం అసుభ లక్ఖణంవా అనిచ్చలక్ఖణంవా ఉపేక్ఖా క్రియ జవనానం ఆరమ్మణం హోతి. న అతిఇట్ఠారమ్మణభూతం దేవచ్ఛరావణ్ణాదికం.

తథా యదా కుధిభకుట్ఠసరీరాదికం అతిఅనిట్ఠారమ్మణం ఆపాతమాగచ్ఛతి. తదా తత్థ మేత్తాయవా ఫరన్తి. ధాతుతోవా ఉపసంహరన్తి. తత్థ ఇట్ఠభూతం అవేరతావాదిలక్ఖణమేవ సోమనస్సక్రియజవనానం ఆరమ్మణం హోతి. న అతిఅనిట్ఠభూతం కుధిత కుట్ఠసరీరాదికం. తస్మా తాని జవనాని కామవిపాకానివియ సబ్బదాపి ఆరమ్మణానురూపమేవ వేదనాయుత్తాని హోన్తీతి. తం నయుజ్జతి. న హి తాని లక్ఖణాని దేవచ్ఛరావణ్ణాదీహి వినా విసుం లబ్భన్తి. తేహి పన సహేవ లబ్భన్తి. తస్మా యథా ఆనిసంసదస్సనేన భావనాయ పుబ్బాపరియవిసేసదస్సనేనచ ఉద్ధుమాతకాదీసు అతి అనిట్ఠేసుపి సోమనస్సుప్పత్తి అట్ఠకథాయం వుత్తా. యథాచ మహా మోగ్గలానత్థేరస్స బుద్ధసుబుద్ధతాదస్సనేన అత్తసమ్పత్తిదస్సనేనచ అనిట్ఠభూతేపి అట్ఠికఙ్కలికపేతరూపే సోమనస్సుప్పత్తి పాళియం వుత్తా. యథా చ మహాకస్సపత్థేరస్స తథారూపేన చిత్తాభి సఙ్ఖారేన కుట్ఠినో హత్థతో లద్ధే అనిట్ఠభూతే పూతికుమ్మాసేపి సోమనస్సుప్పత్తి అట్ఠకథాయం వుత్తా. ఏవమేవం ఇధపి అసుభఫరణాదికో చిత్తాభిసఙ్ఖారో అతిఇట్ఠే ఉపేక్ఖాజవనానం అతిఅనిట్ఠేచ సోమనస్సజవనానం ఉప్పత్తియా పచ్చయో హోతీతి దట్ఠబ్బం. అయఞ్హి ఆరమ్మణానం ఇట్ఠానిట్ఠభావోనామ లోకియమహాజనానం ఇచ్ఛావసేన సిద్ధో హోతి అగమ్భీరో విపల్లాసధమ్మానం కిలేసానఞ్చ వత్థుభూతో. యథాహ-తత్థ కతమం రూపం హీనం. యం రూపం తేసం తేసం సత్తానం ఉఞ్ఞాతం అవఞ్ఞాతన్తిఆది. ఏత్థ హి తేసం తేసం సత్తానన్తి ఏతేన ఆరమ్మణధమ్మానం ఇట్ఠానిట్ఠభావో నామ లోకియమహాజన సమ్ముతియా సిద్ధోతి దస్సేతి. తస్మా యఞ్చ అప్పహీనవిపల్లాసానం లోకియమహాజనానం దేవచ్ఛరావణ్ణా దీసు అతి ఇట్ఠేసు అతిఇట్ఠాకారతో గహణం. యఞ్చ బుద్ధవణ్ణా దీసు అతిఇట్ఠేసు అనిట్ఠాకారతో గహణం. తదుభయంపి తేసం

విపల్లాసవసేనేవ హోతి. యంపన పఞ్ఞవన్తానం బుద్ధసావకానం దేవచ్ఛరావణ్ణాదీసు అనిట్ఠాకారతో గహణం. యఞ్చ బుద్ధవణ్ణాదీసు అతిఇట్ఠాకారతో గహణం. తదుభయంపి పఞ్ఞాబలేనేవ హోతీతి వేదితబ్బం.

[౧౩౪] యం పన **విభావనియం**

> "కుసలాకుసలానం పన అప్పహీనవిపల్లాసేసు సన్తానేసు పవత్తియా అతిఇట్ఠేపి ఇట్ఠమజ్ఝత్తఅనిట్ఠాకారతో అనిట్ఠేపి ఇట్ఠఇట్ఠమజ్ఝత్తాకారతో గహణం హోతీతి" వుత్తం.
>
> యఞ్చ **తత్థ**
>
> "ఖీణాసవానం చిత్తవిపల్లాసాభావేన క్రియజవనానిపి యథారమ్మణమేవ పవత్తన్తీ"తి వుత్తం. తం విచారేతబ్బమేవ.

యే హి తే ధమ్మా చక్ఖురహితా హోన్తి. తేయేవ విపల్లాస వసేన చిత్తవసానుగా ఆరమ్మణవసానుగాచ హోన్తీతి కుసలా కుసలానియేవ యేభుయ్యేన యథారమ్మణం పవత్తన్తి. న పన క్రియ జవనాని. న హి ఖీణాసవా లోకియమహాజనసమ్మతేసు ఇట్ఠానిట్ఠేసు చిత్తవసానుగా ఆరమ్మణవసానుగాచ హోన్తీతి. యథాహ –

> రూపా సద్దా గన్ధా రసా, ఫోట్ఠబ్బాచ మనోరమా;
> ఇట్ఠధమ్మా అనిట్ఠాచ, న పవేధన్తి పణ్డితాతి.

తస్మా సోమనస్స క్రియ జవనానన్తరంపి తదారమ్మణాని సోమనస్సుపేక్ఖా వేదనాయుత్తాని ఏవ సియుం. తథా ఉపేక్ఖాక్రియజవనానన్తరంపీతి. మూలటీకాయం పనేత్థ పట్ఠానే-కుసలాకుసలే నిరుద్ధే విపాకో తదారమ్మణతాఉప్పజ్జతీతి కుసలకుసలానన్తరం ఏవ తదారమ్మణం వుత్తం. న అబ్యాకతానన్తరం నచ కత్థచి క్రియానన్తరం తదారమ్మణస్స వుత్తట్ఠానం దిస్సతి. విజ్జమానేచ తస్మిం అవచనే కారణంనత్థి. భవఙ్గఞ్చనామేతం నదిసోతోవియ పటిసోతగామినావం సవిప్ఫారికం ఏవజవనం అనుబన్ధతీతి యుత్తం. న పన ఛళఙ్గుపేక్ఖావతో ఖీణాసవస్స సన్తవుత్తిక్రియజవనం. తస్మా క్రియజవనానన్తరం తదారమ్మణవిధానం ఉపపరిక్ఖితబ్బన్తి వుత్తం. పట్ఠానే పన కుసలత్తికే పఞ్హా వారే ఆరమ్మణపచ్చయవిభఙ్గే తీసు అబ్యాకతపదావసానవారేసు సేక్ఖపుథుజ్జనానం తదారమ్మణమేవ పధానం హోతి. న కుసలా కుసలజవనం. తస్మా ద్వీసుపి వారేసు సేక్ఖావా పుథుజ్జనావా కుసలం అనిచ్చతో విపస్సన్తి కుసలం అస్సాదేన్తీతిఆదికం వత్వా పునచ కుసలే నిరుద్ధే అకుసలే నిరుద్ధే విపాకో తదారమ్మణతా ఉప్పజ్జతీతి వుత్తం. అరహతో పన జవనంపి తదారమ్మణంపి పధాన మేవ హోతి. తస్మా అరహా కుసలం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతి ఇచ్చేవ వుత్తం. నపన వుత్తం క్రియాబ్యాకతే నిరుద్ధే విపాకో తదారమ్మణతా ఉప్పజ్జతీతి. యది చేతం వుచ్చేయ్య తదారమ్మణమేవ పధానం కతంనామ సియా. అవుత్తేపిచ తస్మిం విపస్సతీతి ఇమినా తదారమ్మణంపి గహితమేవ హోతీతి. తస్మా యం వుత్తం పట్ఠానే కుసలా.ల. ఉప్పజ్జతీతి కుసలాకుసలానన్తరమేవ తదారమ్మణం వుత్తం. న అబ్యాకతానన్తరన్తిచ. విజ్జమానేచ తస్మిం అవచనే కారణం నత్థీతి చ వుత్తం. తం న యుజ్జతియేవ. అనన్తరపచ్చయవిభఙ్గేసు పన కుసలం వుట్ఠానస్స అకుసలం వుట్ఠానస్స క్రియం వుట్ఠానస్సాతిచ విపాకధమ్మధమ్మా ఖన్ధా వుట్ఠానస్స నేవవిపాక నావిపాకధమ్మధమ్మా ఖన్ధా వుట్ఠానస్సాతిచ ఏవమాదినా క్రియజవనానన్తరం భవఙ్గేన సహ తదారమ్మణస్సపి వుట్ఠాననామేన వుత్తట్ఠానం దిస్సతియేవ. తస్మా యఞ్చ వుత్తం న

కత్థచి క్రియానన్తరం తదారమ్మణస్స వుత్తట్ఠానం దిస్సతీతి. తంపి న యుజ్జతియేవ. నచ ఛళఙ్గుపేక్ఖావ తో ఖీణాసవస్స సన్తవుత్తిపి క్రియజవనం సవిప్ఫారికం న హోతి. కుసలజవనస్స వియ తస్సపి ఓళారికకాయవచీ పయోగసముట్ఠా పనతోతి.

[౧౩౦] **విభావనియం** పన

టీకావాదస్స ఉత్తరం వదన్తేన యం వుత్తం "యది అబ్యాకతా నన్తరంపి తదారమ్మణం వుచ్చేయ్య. పరిత్తారమ్మణే వోట్ఠబ్బనా నన్తరంపి తస్స పవత్తిం మఞ్ఞేయ్యున్తి క్రియజవనానన్తరం తదా రమ్మణం న వుత్త"న్తి. తం న సున్దరం.

న హి పట్ఠానే ఇమస్మిం వుత్తే ఇదంనామ మఞ్ఞేయ్యున్తి అవుత్తంనామ అత్థి. న చ అరహా కుసలం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతీతిఆదినా విపస్సనాచారవసేన వుత్తట్ఠానే పఞ్చద్వారిక పరిత్తారమ్మణ వారపసఙ్గో అత్థీతి. **దోమనస్స.ల. ఉపేక్ఖా సహగతానేవ భవన్తి**. న సోమనస్ససహగతాని. కస్మా, సోమనస్స దోమనస్సానం అఞ్ఞమఞ్ఞవిరుద్ధత్తా. తేనేవ హి పట్ఠానే తేసం ఇతరీతరానన్తరపచ్చయతా నవుత్తాతి. ఏత్థచ క్రియజవన దోమనస్సజవనాన మేవ అనన్తరం తదారమ్మణ నియమం దస్సేన్తేన థేరేన ఇతరేసం కుసలాకుసలజవనానం అనన్తరం పన తాదిసో నియమో నత్థీతి దస్సితో హోతి. తస్మా అట్ఠన్నం కామకుసలానం అట్ఠన్నం లోభమూలానం ద్విన్నం మోహమూలానన్తి అట్ఠారసన్నం జవనానం అనన్తరం ఆరమ్మణానురూపం సబ్బాని తదారమ్మణాని భవఙ్గాని చ పవత్తన్తి. యేభుయ్యేన పన అకుసలజవనానన్తరం తదారమ్మణం అహేతుకమేవ. ద్విహేతుకజవనానన్తరం ద్విహేతుకమేవ. తిహేతుకజవనానన్తరం తిహేతుకమేవాతి అయం యేభుయ్యనియమో. యస్స పన ద్విహేతుకానివా తిహేతుకానివా కుసలజవనాని బహులం సముదాచరన్తి. తస్స కదాచి అకుసలజవనేసు జవితేసు అకుసలానన్తరంపి ద్విహేతుకానివా తిహేతుకానివాతదారమ్మణాని పవత్తన్తి. యస్స అకుసలజవనాని బహులం సముదాచరన్తి. తస్స కదాచి ద్విహేతుకేసువా తిహేతుకేసువా కుసలజవనేసు జవితేసు కుసలానన్తరంపి అహేతుకతదారమ్మణాని పవత్తన్తి. వుత్తఞ్హేతం పట్ఠానే-అహేతుకే ఖన్ధే అనిచ్చతో.ల. దోమనస్సం ఉప్పజ్జతి. కుసలాకుసలే నిరుద్ధే సహేతుకో విపాకో తదా రమ్మణతా ఉప్పజ్జతి. అహేతుకో విపాకో తదారమ్మణతా ఉప్పజ్జతీతి. ఏకానిహి తదారమ్మణానినామ పటిసన్ధిజనకేన ఏకేన కమ్మేన నిబ్బత్తానిపి నానావీథీసు నానాప్పకారాని హోన్తి. పవత్తి విపాకజనకేహి పన నానాకమ్మేహి నిబ్బత్తేసు వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. **తస్మా**తి యస్మా దోమనస్సానన్తరం సోమనస్సుప్పత్తి నామ నత్థి, తస్మా. **సోమనస్సపటిసన్ధికస్సా**తి చతూసు సోమనస్సమహా విపాకేసు ఏకమేకేన గహిత పటిసన్ధికస్స సత్తస్స. **తదా రమ్మణసమ్భవో**తి తదారమ్మణుప్పత్తి కారణం. తదారమ్మణుప్పత్తి యేవవా. **యంకిఞ్చీ**తి ఇట్ఠానిట్ఠభూతేసు రూపారమ్మణాదీసు యంకిఞ్చి. **పరిచితపుబ్బ**న్తి ఇమస్మిం భవేయేవ తఙ్ఖణతో పురిమఖణేసు గహణ బహులతా వసేన పరిచితం. అభిణ్హసేవితన్తి అత్థో. **పరిత్తారమ్మణ**న్తి పరిత్తధమ్మభూతం ఆరమ్మణం. **ఆరబ్భా**తి ఆలమ్బిత్వా. **ఉపేక్ఖాసహగత సన్తీరణ**న్తి ద్వీసు ఉపేక్ఖాసహగతసన్తీ రణేసు ఇట్ఠే కుసలవిపాకం అనిట్ఠే అకుసలవిపాకం ఉపేక్ఖా సహగత సన్తీరణం. యేసం పన పకతియా ఇతరాని చత్తారి ఉపేక్ఖాసహగత విపాకాని బహులం పవత్తన్తి. తేసం తానిపి ఆగన్తుకభవఙ్గం నహోన్తీతి న వత్తబ్బాని. అట్ఠకథాయం పన మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరవాదే యేభుయ్యనియమనోతే పతితత్తా అకుసలజవనానురూపం అహేతుకం ఉపేక్ఖా సన్తీరణ ద్వయ మేవ వుత్తం. తేనేవ హి పరతో థేరవాదానం విచారితట్ఠానే అకుసలజవనానన్తరం అహేతుక తదారమ్మణ మేవ దీపేన్తస్స తస్స థేరవాదస్స అపరిపుణ్ణవాదభావం దస్సేత్వా యదా కుసలజవనానం అన్తరన్తరా అకుసలం జవతి, తదా కుసలావసానే ఆచిణ్ణ సదిసమేవ అకుసలావసానే సహేతుకం తదారమ్మణం యుత్తన్తి

అట్ఠకథాయం వుత్తం. తదారమ్మణేచయుత్తే ఏతంపి యుజ్జతియేవ. తస్మా ఛపి ఉపేక్ఖాసహగతవిపాకాని ఆగన్తుకభవఙ్గం హోన్తియేవాతి దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ ఉపేక్ఖాపటిసన్ధికస్స తావ అతిమహన్తాతి విభూతేసుపి బుద్ధవణ్ణాదీసు అభిఇట్ఠారమ్మణేసు దోమనస్సం ఉప్పాదేన్తస్స తదారమ్మణసమ్భవో నత్థీతి దోమనస్స జవనానన్తరం భవఙ్గపాతోవ హోతి. సోమనస్సపటిసన్ధికస్స పన సబ్బేసుపి ఇట్ఠానిట్ఠభూతేసు మహన్తేసు అవిభూతేసుచ ఛళారమ్మణేసు దోమనస్స ఉప్పాదేన్తస్స నేవ తదారమ్మణసమ్భవో అత్థి. నచమూలభవఙ్గ సమ్భవోతి కత్వా దోమనస్సానన్తరం ఛసు ఉపేక్ఖాసహగతవిపాకేసు యథారహం ఏకం ఆగన్తుక భవఙ్గభావేన పవత్తతి. తథా తస్సేవ బుద్ధవణ్ణాదీసు అతిఇట్ఠభూతేసు అతిమహన్తేసు అతివిభూతేసుచ ఛళారమ్మణేసువా మహగ్గతపణ్ణత్తీసువా దోమనస్సం ఉప్పాదేన్తస్సాతి. ఏత్థ చ యస్మా అభిధమ్మే ధాతువిభఙ్గే సబ్బధమ్మేసువా పన పథమ సమన్నాహారోతి వుత్తం. మహాహత్థిపదోపమ సుత్తేచ అజ్ఝత్తి కఞ్చేవ ఆవుసో చక్ఖు అపరిభిన్నం హోతి. బాహిరాచ రూపాఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. నోచ తజ్జో సమన్నాహారో హోతి. నేవ తావ తజ్జస్స విఞ్ఞాణభాగస్స పాతుభావో హోతి. యతోచ ఖో ఆవుసో అజ్ఝత్తికఞ్చేవ చక్ఖు అపరిభిన్నం హోతి. బాహిరాచ రూపా ఆపాత మాగచ్ఛన్తి. తజ్జోచ సమన్నాహారో హోతి. ఏవం తజ్జస్స విఞ్ఞాణభాగస్స పాతుభావో హోతి. అజ్ఝత్తికఞ్చేవ ఆవుసో సోతం.ల. ఘానం.ల. జివ్హా.ల. కాయో.ల. మనో అపరిభిన్నో హోతి. బాహిరాచ ధమ్మా ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. నోచ తజ్జో సమన్నాహారో హోతి. నేవ తావ తజ్జస్స విఞ్ఞాణభాగస్స పాతుభావో హోతి. యతోచ ఖో ఆవుసో అజ్ఝత్తికోచేవ మనో అపరిభిన్నో హోతి. బాహిరాచ ధమ్మా ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తి. తజ్జోచ సమన్నాహారో హోతి. ఏవం తజ్జస్స విఞ్ఞాణభాగస్స పాతుభావో హోతీతి వుత్తం. తస్మా వీథిచిత్తానినామ ఆవజ్జనేనవినానఉప్పజ్జన్తి. సచే ఆవజ్జనేన ధమ్మతోవా కాలభోవా యంయం నియమేత్వా ఆవజ్జితం హోతి. తం తదేవ తానిపి గణ్హన్తి. యది అనియమేత్వా యంకిఞ్చి ఆవజ్జితం హోతి. తానిపి ఆవజ్జి తప్పకారమేవ గణ్హన్తి. న పన ఏకావజ్జన వీథియం సబ్బాని వీథిచిత్తాని ఆవజ్జనేనవా అఞ్ఞమఞ్ఞంవా ధమ్మతోవా కాలతోవా భిన్నా లమ్బణాని హోన్తీతి వేదితబ్బన్తి.

ఏత్థ సియా. యది చే తం ఆగన్తుకభవఙ్గం ఏకవీథియం ఆదిమ్హి ఆవజ్జనేన ఆవజ్జితం ఆరమ్మణం అగహేత్వా అఞ్ఞం యం కిఞ్చి పరిచితపుబ్బం పరిత్తారమ్మణం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జతి. ఏవం సతి నిరావజ్జనంనామ ఏతం సియా. ఆవజ్జనాదీహిచ సద్ధిం ధమ్మతో కాలతో చ భిన్నారమ్మణంనామ సియాతి. సచ్చం, యథా పన మగ్గవీథియం గోత్రభువోదానాని ఫలసమాపత్తివీథియం ఫలాని నిరోధతో వుట్ఠహన్తస్సచ ఫలచిత్తం నిరావజ్జనమేవ హోన్తి భిన్నారమ్మణఞ్చ. ఏవమేతస్సపి నత్థి నిరావజ్జనతాయ భిన్నారమ్మణతాయచ దోసోతి. యఞ్చ ఏకస్మింభవే భవఙ్గస్స పటిసన్ధియా సహ ధమ్మతోచ ఆరమ్మణ తోచ అభిన్నత్తం తత్థ తత్థ వుత్తం. తంపి మూలభవఙ్గం సన్ధాయ వుత్తం. ఇదఞ్చ ఆగన్తుకభవఙ్గన్తి నత్థి దోసోతి. **తమనన్తరిత్వా**తి తం ఆగన్తుకభవఙ్గం అత్తనో అనన్తరపచ్చయం కత్వా. వదన్తి ఆచరియా. పాళియం పన మహాఅట్ఠకథాయంచ ఏతం విధానం నత్థీతి అధిప్పాయో. కామావచరజవనావసానేయేవ తదారమ్మణం ఇచ్ఛన్తి. న మహగ్గతానుత్తరజవనావసానే. కస్మా ఇతి చే. కామావచర జవనానం ఏవ సవిప్ఫన్దనత్తా. ఇతరేసఞ్చ అవిప్ఫన్దనత్తా.

[౧౩౬] విభావనియం పన

"కామతణ్హా నిదాన కమ్మనిబ్బత్తత్తా"తి కారణం వుత్తం. తం అకారణం.

అపిచ అభిఞ్ఞావజ్జితాని మహగ్గతానుత్తరజవనాని అపరిత్తారమ్మణాని హోన్తి. తదారమ్మణాని పన పరిత్తారమ్మణానేవాతి నతేసం అవసానే తదారమ్మణుప్పత్తి పసఙ్గో అత్థి. అభిఞ్ఞాజవనానిచ కానిచి పరిత్తారమ్మణానిపి

సన్తతరాని హోన్తీతి తేసంపి అవసానే తదుప్పత్తి నత్థియేవాతి.

[౧౩౭] ఏతేన

అజనకత్తా జనక సమానత్తాభావతోతిఆదిపి పటిక్ఖిత్తం హోతి.

కామావచరసత్తానంఏవ తదారమ్మణం ఇచ్ఛన్తి. న రూపారూపసత్తానం. న హి తేసు ఉప్పన్నానం పరిత్తారమ్మణానంపి కామావచరజవనానం అవసానే తదారమ్మణుప్పత్తి అత్థి. తదారమ్మణూప నిస్సయస్స కామ భవఙ్గస్స అభావతో మహగ్గత భవఙ్గస్స చ సన్త తరస్స తదారమ్మణ కిచ్చా భావతోతి. చక్ఖువిఞ్ఞాణ సోత విఞ్ఞాణాని పన రూపసత్తానం చక్ఖుసోతఇన్ద్రియ పవత్తిఆనుభావతో సమ్పటిచ్ఛనసన్తీరణానిచ ద్వారవీథిభేదే చిత్తనియమసిద్ధితో రూపసత్తేసు పవత్తన్తి యేవాతి. కామావచరధమ్మేస్వేవ ఆరమ్మణభూతేసు తదారమ్మణం ఇచ్ఛన్తి, న మహగ్గతానుత్తరపణ్ణత్తిధమ్మేసు. ఏకన్తపరిత్తారమ్మణత్తా తదారమ్మణానం. తేసం పన ఏకన్తపరిత్తా రమ్మణభావే కారణం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి.

[౧౩౮] విభావనియం పన

"అపరిచితత్తా"తి కారణం వుత్తం. తం అకారణం.

చిత్తఞ్హి నామ వికప్పబలేవా అప్పనాపత్తభావనాకమ్మవిసేసే వా సతి నిబ్బానే వియ అపరిచితేపి ఆరమ్మణే పవత్తతియేవాతి.

[౧౩౯] యఞ్చ **విభావనియం**

"కామతణ్హాయత్తకమ్మజనితత్తాపీ"తి కారణం వుత్తం. తంపి హేట్ఠా పటిక్ఖిత్తమేవ. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం కింవా ఏతాయ యుత్తిచిన్తాయాతి వత్వా సబ్బాని విభావనియం వుత్త కారణాని పటిక్ఖిత్తానీతి.

కామే జవన సత్తాలమ్బణానం నియమేసతీతి కామభూమిపరియాపన్నానం జవనానం సత్తానం ఆరమ్మణానఞ్చ వసేన తివిధే నియమే సతి. **విభూతే తిమహన్తేచ తదారమ్మణమీరిత**న్తి ఏతేన తదారమ్మణంనామ పవత్తమానం విభూతారమ్మణేవా అతిమహన్తారమ్మణే వా పవత్తతీతి అయమేవ నియమో దస్సితో. న పన యత్థ తదా రమ్మణం పవత్తతి. ఏతదేవ విభూతఞ్చ అతిమహన్తఞ్చ నామాతి నియమో. తస్మా ఉళారకమ్మనిబ్బత్తానం సువిసదవత్థుకానం రూపబ్రహ్మానం ఉప్పన్నావీథియో యేభుయ్యేన విభూతారమ్మణాఏవ అతిమహన్తా రమ్మణాఏవచ హోన్తీతి వేదితబ్బా. కేచి పన ఇమమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా రూపారూపభూమీసు విభూతారమ్మణవీథియో అతిమహన్తారమ్మణవీథియోచ నలబ్భన్తీతి వదన్తి. [తదారమ్మణనియమో].

౧౪౦. జవనేసుచాతి చసద్దో పన సద్దత్థో. ఛక్ఖత్తు మేవవా జవన్తి. పకతికాలేపి ఆరమ్మణస్స దుబ్బలభావే సతీతి అధిప్పాయో. అట్ఠకథాయంపి హి పకతికాలే ఆరమ్మణదుబ్బ లట్ఠానేఏవ కామావచరజవనానం ఛక్ఖత్తుం పవత్తి వుత్తాతి. కేచి పన ఛక్ఖత్తున్తి ఇదం ముచ్ఛాకాలవసేన వుత్తన్తి మఞ్ఞన్తి. **మన్దప్పవత్తియ**న్తి మరణాసన్నకాలే బహుచిత్తక్ఖణాతీతకస్స వత్థుస్స దుబ్బలత్తా ఇతరకాలేసుచ ముదుతరభావేన కేనచి ఉపద్దుత భావేన అజ్ఝోత్థటభావేనచ వత్థుస్స దుబ్బలత్తా

తన్నిస్సితానం జవనానం మన్దీభూతవేగతా వసేన పవత్తికాలే. **మరణకాలాదీసూతి** మరణాసన్నకాలే ముచ్ఛాకాలే విసఞ్ఞీభూత కాలే అతితరుణకాలేచ, తత్థ ముచ్ఛాకాలోనామ అసయ్హ రూపేహి దుక్ఖధమ్మేహి అతిభూతానం అధిమత్తతో కరజకాయస్స విహఞ్ఞప్పత్తికాలో. విసఞ్ఞీ భూతకాలోనామ పీతిపేగేనవా నిద్దాభిభూతతాయవా యక్ఖగహణేనవా సురామదాది వసేనవా పకతిసఞ్ఞాయ విగతకాలో. అతితరుణకాలోనామ గబ్భగతస్సవా సమ్పతిజాతస్సవా దారకస్స అజ్ఝత్త వత్థూనం అతిముదుకాలో. తాదిసేసు హి కాలేసు అన్తరన్తరా ఛద్వారికవీథియో పవత్తమానాపి యేభుయ్యేన పరిపుణ్ణజవనవారా న పవత్తన్తి. ద్వత్తివోట్ఠబ్బనికావా చతుపఞ్చజవనికావేవవా పవత్తన్తీతి. ఏత్థచ ద్వత్తివోట్ఠబ్బనికవారా అట్ఠకథాయం వుత్తా. చతుపఞ్చ జవనికవారా మూలటీకాయం వుత్తా. **పఞ్చవారమేవాతి** ఇదం పన మరణా సన్నకాలవసేన వుత్తం. నముచ్ఛాకాలాదివసేన. తఞ్చ ఖోపాకతికసత్తానం వసేనేవ. యే పన ఝానసమనన్తరంవా పచ్చవేక్ఖణ సమనన్తరంవా అభిఞ్ఞాసమనన్తరంవా చవన్తివా పరినిబ్బాయన్తివా. తేసం ఝానాదీనియేవ పఞ్చవారతో అధికానివా ఊనానివా మరణా సన్నజవనానినామ హోన్తీతి దట్ఠబ్బం. అయఞ్చ అత్థో ఉపరి మరణుప్పత్తియం ఆవిభవిస్సతీతి. **భగవతో పన యమకపాటిహారియ కాలాదీసూతి** ఏత్థ అఞ్ఞేసంపి మహామోగ్గలానత్థేరాదీనం ఏవరూపో లహుప్పవత్తికాలో ఆదిసద్దేన సఙ్గహితోతి దట్ఠబ్బో. వుత్తఞ్హి విసుద్ధిమగ్గే అయం పన మత్థకపత్తా వసీ భగవతో యమకపాటిహారియే లబ్భతి. అఞ్ఞేసంవా ఏవరూపే కాలేతి. సకలేన పన వాక్యేన ఠపేత్వా యమకపాటిహారియసదిసం లహుక పవత్తికాలం అఞ్ఞస్మిం కాలే భగవతోపి ఛవా సత్తవా పచ్చవేక్ఖణచిత్తాని పవత్తన్తి. అఞ్ఞేసం పన వత్తబ్బమేవ నత్థీతి దస్సేతి. **చత్తారి పఞ్చవా పచ్చవేక్ఖణచిత్తాని భవన్తీతి** ఏత్థపి భగవతోపి లహుకప్పవత్తియం పఞ్చ పచ్చవేక్ఖణచిత్తాని భవన్తి. లహుకతరపవత్తియం చత్తారీతి అత్థోపి యుజ్జతియేవ.

విభావనియం పన

భగవతో చత్తారి అఞ్ఞేసం పఞ్చపీతి యుత్తం వియ దిస్సతీతి వుత్తం.

తత్థ యమకపాటిహారియం కరోన్తో భగవా అగ్గిక్ఖన్ధఉదక ధారాదీనం ద్విన్నం ద్విన్నం పాటిహారియానం పవత్తనత్థం పథమం తేజోకసిణే పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జి. తతో ద్వే ఝానఙ్గాని పచ్చవేక్ఖి. తతో ఉపరిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతూతి అధిట్ఠాసి. తతో తస్మింయేవ కసిణే అభిఞ్ఞం సమాపజ్జి. అభిఞ్ఞావసేన ఉపరిమకాయతో అగ్గిక్ఖన్ధో పవత్తతి. తతో ఆపోకసిణే పాదకజ్ఝానం సమాపజ్జి. తతో ద్వే ఝానఙ్గాని పచ్చవేక్ఖి. తతో హేట్ఠిమకాయతో ఉదకధారా పవత్తన్తూతి అధిట్ఠాసి. తతో తస్మింయేవ కసిణే అభిఞ్ఞం సమాపజ్జి. అభిఞ్ఞావసేన హేట్ఠిమ కాయతో ఉదకధారా పవత్తన్తి. సేసయమకేసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థచ లహుకప్పవత్తియా ఇచ్ఛితత్తా ద్వే ద్వే పచ్చవేక్ఖణవారా చతుపఞ్చజవనికావేవ భవన్తి. ద్విన్నఞ్చ జవనవారానం అన్తరా ద్వే ఏవ భవఙ్గాని భవన్తి. తానిచ ద్వే పాటిహారియాని పస్సన్తానం ఏకప్పహారేనేవ పవత్తాని వియ పఞ్ఞాయన్తీతి. ఏతరహి పన కేచి ఆదికమ్మికజ్ఝానపచ్చవేక్ఖణేసుపి చత్తారి పఞ్చవాజవనాని వదన్తి. **ఆదికమ్మికస్సాతి** యోగకమ్మసిద్ధియా ఆదిమ్హి నియుత్తస్స. పథమం ఉప్పన్నా అప్పనా పథమకప్పనా. తస్సం పథమకప్పనాయం. ఆదికమ్మికఅప్పనావీథియన్తి అత్థో. తదా హి సబ్బానిపి మహగ్గతజవనాని పున ఆసేవనాభావతో పరిదుబ్బలాని హోన్తీతి ఏకవారమేవ జవన్తీతి. అభిఞ్ఞాజవనాని పన ఇద్ధివికుబ్బనాది. కిచ్చసిద్ధియావేవ పయుత్తానీతి కిచ్చసిద్ధితో పరం కత్తబ్బాభావతో ఆదికమ్మికకాలేపి వసీభూతకాలేపి ఏకవారమేవ జవన్తీతి వుత్తం **అభిఞ్ఞాజవనానిచ సబ్బదాపీతి**. యథాచ అభిఞ్ఞాజవనాది ఏవం మగ్గజవనానిపి తం తం కిలేసప్పహానకిచ్చసిద్ధితో పరం కత్తబ్బా భావతో ఏకవారమేవ జవన్తీతి వుత్తం

చత్తారో పన.ల. ఏక చిత్తక్ఖణికావాతి. అథవా, మగ్గచేతనాయ అనన్తరికఫలత్తా సకిం ఉప్పన్నేయేవ మగ్గే ఫలస్సవారో ఆవతోతి నత్థి మగ్గచిత్తస్స పునుప్పత్తియా ఓకాసోతి వుత్తం **చత్తారో పన.ల. ఏకచిత్తక్ఖణికావాతి**. జవనుప్పత్తియా పకతియా సత్తక్ఖుపరమత్తా మన్దస్స పఞ్చమం ఉప్పన్నమగ్గతో పరం ద్వే ఫలచిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి. తిక్ఖస్స చతుత్థం ఉప్పన్నమగ్గతో పరం తీణీతి వుత్తం **తతో పరం.ల. ఉప్పజ్జన్తీతి**. నిరోధసమాపత్తికాలే పన పుబ్బభాగేయేవ తాది సస్స పయోగాభిసఙ్ఖారస్స కతత్తా ద్విన్నం వారానం ఉపరి చిత్తప్పవత్తి నత్థీతి వుత్తం **నిరోధ.ల. జవతీతి**. ఏత్థచ **ద్విక్ఖత్తు**న్తి ఇదం ఉక్కట్ఠ నిద్దేసవసేన వుత్తం. ఏకంవా ద్వేవా చిత్తవారే అతిక్కమిత్వా అచిత్తకో హోతీతి హి వుత్తం. **చతుత్థారుప్పజవన**న్తి అనాగామినో కుసలభూతం అరహతో క్రియభూతం నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞా యతన జవనం. వుట్ఠానకాలేచ నిరోధస్స నిసన్దమత్తత్తా ఏకవారమేవ వజనం పవత్తతీతి వుత్తం **వుట్ఠానకాలేచాతి**ఆది. తత్థ **అనాగామి ఫలంవా అరహత్తఫలంవాతి** అనాగామిఫలేవా అరహత్తఫలేవా. భావేన భావలక్ఖణే హేతం పచ్చత్తవచనం. తేనాహ నిరుద్ధేతి. **సబ్బత్థాపి సమాపత్తివీథియ**న్తి ఝానసమాపత్తి ఫలసమాపత్తివసేన సకలాయపి సమాపత్తివీథియం. **భవఙ్గసోతోవియ వీథినియ మో నత్థీతి** ఇదం చిణ్ణవసీభూతకాలం సన్ధాయ వుత్తం. అకతా ధికారస్స పన ఝానసమాపత్తియం ఆదితో పట్ఠాయ ద్వే తీణి చత్తారీతిఆదినా ఝానజవనాని అనుక్కమేన వద్ధమానాని పవత్తన్తి. కతా ధికారానం పన మహాపురిసజాతికానం పటిలద్ధకాలతో పట్ఠాయ చిణ్ణవసీభావానేవ హోన్తి. తథా ఫలజవనానిచ సబ్బేసంపి ఫలట్ఠానన్తి దట్ఠబ్బం. **బహూనిపీతి** పిసద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. తేన ఆదికమ్మికకాలాదీసు ఏకవారాదివసేనపి అవసేసానం పవత్తిం సమ్పిణ్డేతీతి. [జాననియమో].

౧౪౧. ఏవం పుబ్బాపరనియామవసేన వీథిచిత్తానం పవత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని పుగ్గలభేదవసేన భూమిభేదవసేనచ తేసం పవత్తిం దస్సేన్తో **దుహేతుకాన**న్తిఆదిమాహ. పటిసన్ధివిఞ్ఞాణసహగతా ద్వే హేతుయో ఏతేసన్తి దుహేతుకా. చతూహి ఞాణవిప్ప యుత్తమహావిపాకేహి గహితపటిసన్ధికా. ద్వీహి పన అహేతుక విపాకేహి గహిత పటిసన్ధికా అహేతుకా నత్థి పటిసన్ధిహేతు ఏతేసన్తి కత్వా. తేసం ద్విన్నంపి విపాకావరణసబ్భావతో మహగ్గ తజ్ఝానానిపి తావ నుప్పజ్జన్తి. కుతో లోకుత్తరాని. క్రియజవనాని పన ఖీణాసవానమేవ ఆవేనిక భూతానీతి వుత్తం **క్రియజవనాని చేవఅప్పనాజవనానిచ న లబ్భన్తీతి**. తత్థ విపాకా వరణం నామ అహేతుక పటిసన్ధికతా ద్విహేతుక పటిసన్ధికతాచ. **తథా ఞాణసమ్పయుత్తవిపాకానిచ సుగతియ**న్తి సుగతి భవే పరియాపన్నానం తేసం ద్విన్నం తథా ఞాణమ్పయుత్తమహావిపాకానిచ న లబ్భన్తీతి అత్థో. ఏత్థచ సుగతియన్తి ఏతేన దుగ్గతిపరియాపన్నే అహేతుక పుగ్గలే నివత్తేతి. న హి తేసం ఇమస్మిం వాక్యే ఇతరేసం అనుఞ్ఞాతాని ఞాణవిప్పయుత్తవిపాకానిపి లబ్భన్తీతి. తేనాహ **దుగ్గతి యం పనాతి**ఆది. తత్థ దుగ్గతియం పరియాపన్నానం అహేతుకానం ఞాణసమ్పయుత్తవిపాకానిచ ఞాణవిప్పయుత్తాని మహావిపాకానిచ న లబ్భన్తీతి పరిపుణ్ణ యోజనా దట్ఠబ్బా. ఏత్థ సియా. కస్మా పనేత్థ సుగతిపరియాపన్నానం అహేతుకానం చత్తారి ఞాణసమ్పయుత్తవిపాకాని దుగ్గతిపరియాపన్నానఞ్చ అట్ఠపి సహేతుక మహావిపాకాని న లబ్భన్తీతి వుత్తం. నను పట్ఠానే సహేతుకం భవఙ్గం అహేతుకస్స భవఙ్గస్స అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయోతి వుత్తం. ఏత్థ హి ఏకస్మిం భవే ఏకస్స సత్తస్స కదాచి సహేతుకం భవఙ్గం కదాచి అహేతుకం భవఙ్గన్తి ఏవం మూలభవఙ్గే పవత్తిభేదో నత్థీతి కత్వా సహేతుకం భవఙ్గన్తి ఇదం తదారమ్మణసఙ్ఖాతం ఆగన్తుకభవఙ్గం సన్ధాయ వుత్తన్తి విఞ్ఞాయతి. సహేతుకన్తిచ సామఞ్ఞవచనత్తా ద్విహేతుకం తిహేతుకఞ్చ తదారమ్మణం విఞ్ఞాతబ్బం హోతి. అహేతుకస్స భవఙ్గస్సాతి ఇధ పన తస్స తదారమ్మణస్స అనన్తరం ఉప్పన్నం మూలభవఙ్గమేవ అధిప్పేతం. ఇధపి సామఞ్ఞవచనత్తా ద్వీసు అ- అహేతుకభవఙ్గేసు యంకిఞ్చి గహేతబ్బమేవాతి. తస్మా ద్విన్నం అహేతుకానంపి అట్ఠసహేతుక తదారమ్మణానిపి లబ్భమానానిఏవ సియుం. దుహేతుకానం పన వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. వుచ్చతే, అహేతు కేసు తావ దుగ్గతిపరియాపన్నానం సహేతుకతదారమ్మణసమ్భవో సబ్బఅట్ఠకథాసు పటిక్ఖిత్తో. తస్మా అహేతుకస్స భవఙ్గస్సాతి ఇదం

కుసలవిపాకభూతం అహేతుకభవఙ్గం సన్ధాయ వుత్తన్తి యుత్తం. అయఞ్హి పట్ఠానే ధమ్మతా. యదిదం యథాలాభగహణన్తి. ఇతరథా సబ్బఅట్ఠకథావిరోధో సియాతి. యథాచ కుసలానం యోగసాధనీయత్తా పవత్తియంపి యోగకమ్మవసేన ఞాణయోగో హోతి. న తథా విపాకానం. తేసం పన అయోగసాధనీ యత్తా పవత్తియం భవఙ్గఞాణసఙ్ఖాతేన ఉపనిస్సయఞ్ఞాణేన వినా ఞాణయోగో న సమ్భవతి. తస్మా సహేతుకం భవఙ్గన్తి ఇధపి ఞాణవిప్పయుత్తభూతం సహేతుకతదారమ్మణమేవ గహేతుం యుత్తన్తి కత్వా ద్విహేతుకానం అహేతుకానఞ్చ ఞాణసమ్పయుత్తతదారమ్మణ పటిక్ఖేపో థేరేన కతోతి. ఆచరియబుద్ధదత్తత్థేరేన పన యేన విపాకచిత్తేన పటిసన్ధిం గణ్హన్తి. తేన సదిసం వా తతో హీనం వా తదారమ్మణం తేసం సమ్భవతి. న పణీతన్తి కత్వా ద్విన్నంపి అహేతుకానం అట్ఠమహావిపాకాని పటిక్ఖిపిత్వా సత్తతింసచిత్తపటి లాభో వుత్తో. సో పన యథా వుత్తపట్ఠానపాళియా విరుజ్ఝతి. అపరే పన యథా అహేతుకానం సుగతిపరియాపన్నానం ద్విహేతుక తదారమ్మణం హోతి. ఏవం ద్విహేతుకానంపి తిహేతుకతదారమ్మణం సమ్భవతీతి వదన్తి. తం యుత్తంవియ దిస్సతి. అట్ఠకథాయఞ్హి కత్థచి తేసం ద్విన్నంపి అవిసేసేన అట్ఠమహావిపాకపవత్తి వుత్తాతి. పటిసన్ధివిఞ్ఞాణ సహగతా తయో హేతూ ఏతేసన్తి తిహేతుకా. తే పన కామరూపారూపవసేన తివిధా హోన్తి. పుథుజ్జనో అట్ఠఅరియాచాతి నవవిధా. తేసు ఖీణాసవానం కుసలాకుసల జవనానిచ నలబ్భన్తి. సబ్బసో అనుసయపహానేన సబ్బేసం కుసలాకుసలానం సహ నిరుద్ధత్తా అనుసయ పటిబద్ధో హి తేసం తబ్భావోతి. తథాసద్దో పక్ఖన్తరత్థో. అపరినిట్ఠితసిక్ఖాకిచ్చతాయ సిక్ఖనసీలయుత్తా సత్తఅరియా సేక్ఖానామ. ఇధ పన తయో హేట్ఠిమఫలట్ఠా అధిప్పేతా. తేసఞ్హి ఆదితో సోతాపత్తిమగ్గేనేవ దిట్ఠివిచికిచ్ఛానం పహీనత్తా తం సహగతాని పఞ్చజవనాని నలబ్భన్తీతి. అనాగామిపుగ్గలానం పన పటిఘజవనానిచ న లబ్భన్తి. అనాగామిమగ్గేన పహీనత్తా. మగ్గస్స పన ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా. చతున్నం మగ్గట్ఠానం పచ్చేకం యథాసకం మగ్గజవనానిఏవ లబ్భన్తి. ఉపరిమానఞ్చ ఫలానం హేట్ఠిమేహి పుగ్గలేహి అనధిగతత్తా హేట్ఠిమానఞ్చ ఉపరిమేసు పుగ్గలన్తరేసు అనుప్పజ్జనతో చతున్నం ఫలట్ఠానంపి పచ్చేకం యథాసకం ఫలజవనానిఏవ లబ్భన్తీతి వుత్తం **లోకుత్తర.ల. సముప్పజ్జన్తీ**తి. ఏత్థచ ఉపరిమగ్గే ఆగతే హేట్ఠిమమగ్గానుభావస్స సబ్బసో పటిపస్సద్ధివసేన ఉపరిమానం పుగ్గలన్తరతాసిద్ధి వేదితబ్బాతి. ఇదాని తేసం తేసం పుగ్గలానం పారిసేసతో లబ్భమానవీథిచిత్తాని దస్సేతుం గాథమాహ. పరినిట్ఠి తసిక్ఖాకిచ్చత్తా నత్థి సిక్ఖితబ్బకిచ్చం ఏతేసన్తి అసేక్ఖా. ఖీణాసవా. తేసం తేవీసతికామవిపాక వీసతిక్రియ అరహత్తఫల వసేన చతుచత్తాళీస వీథిచిత్తాని సమ్భవా యథాసమ్భవం ఉద్దిసే. సత్తన్నం సేక్ఖానం దిట్ఠివిచికిచ్ఛాజవనవజ్జితానం సత్తన్నం అకుసలానం ఏకవీసతియా కుసలానం తేవీసతియా కామవిపాకానం తిణ్ణం హేట్ఠిమఫలానం ఆవజ్జనద్వయస్సచ వసేన ఛపఞ్ఞాస వీథిచిత్తాని సమ్భవా ఉద్దిసే. అవసేసానం చతున్నం పుథుజ్జనానం కామవిపాక లోకియకుసలాకులావజ్జన ద్వయవసేన చతుపఞ్ఞాస వీథిచిత్తాని సమ్భవా ఉద్దిసేతి యోజనా. పుగ్గల భేదేన వీథిచిత్తానం భేదో పుగ్గలభేదో.

౧౪౨. సబ్బానిపి వీథిచిత్తాని ఉపలబ్భన్తి పుగ్గలానం ద్వారానఞ్చ ఏత్థేవ పరిపుణ్ణసమ్భవతో. **యథారహన్తి** తం తం భూమిపుగ్గలానం ఉప్పత్తిఅరహానురూపం. రూపావచరభూమియం వజ్జితబ్బేసు సోళసవీథి చిత్తేసు ఛన్నం చిత్తానం ఉపరివాక్యే వుచ్చమానత్తా పటిఘజవన తదారమ్మణ వజ్జితానీతి వుత్తం. అరూపావచరభూమియం పఠమమగ్గ రూపావచరహసన హేట్ఠిమారుప్పవజ్జితాని పటిఘజవన తదారమ్మణవజ్జితానిచ వీథి చిత్తాని లబ్భన్తీతి యోజనా. ఏత్థాపి వజ్జితబ్బేసు అట్ఠతింస వీథిచిత్తేసు సోళసన్నం చిత్తానం ఉపరివుచ్చమానతా దట్ఠబ్బా. **సబ్బత్థాపీ**తి సబ్బాసుపి రూపారూపభూమీసు. **తంతం పసాదరహితానం తంతంద్వారిక వీథిచిత్తాని న లబ్భన్తేవా**తి రూపావచరభూమియం తావ ఘానాదిత్తయం నత్థీతి ఘానజివ్హాకాయపసాద రహితానం రూపీబ్రహ్మానం ఘాన జివ్హాకాయద్వారికాని ఛ వీథిచిత్తాని నలబ్భన్తేవ. యాని సన్ధాయ ఛన్నం చిత్తానం ఉపరివాక్యే వుచ్చమానత్తాతి హేట్ఠా వుత్తం. అరూపభూమియం పన పఞ్చపి

పసాదా నత్థీతి పఞ్చద్వారికాని ద్విపఞ్చవిఞ్ఞాణ మనోధా తుత్తిక సన్తీరణత్తయవసేన సోళసవీథిచిత్తాని నలబ్భన్తేవ. యాని సన్ధాయ సోళసన్నం చిత్తానం ఉపరి వుచ్చమానతాతి వుత్తం. కామభూమియం పన తంతం పసాదరహితతా జచ్చన్ధాదీనం వసేన యో జేతబ్బా. కామే అసీతి వీథిచిత్తాని యథారహం లబ్భరే లబ్భన్తి. రూపే చతుసట్ఠి తథా యథారహం లబ్భరే. అరూపే ద్వే చత్తాలీస యథారహం లబ్భరేతి యోజనా. ఏత్థచ బ్రహ్మలోకేవా ఉపరి ఛకామావచర దేవలోకేసువా అనిట్ఠారమ్మణాని నామ నత్థి. తస్మా రూపావచరభూమియం చతున్నం అకుసలవిపాకానం లబ్భమానతావచనం తత్థ ఠత్వావా ఇధ ఆగన్త్వావా ఇధ అనట్ఠేహి రూపసద్దేహి సమాగచ్ఛన్తానం వసేన దట్ఠబ్బం. కేచి పన ఇధ ఆగతానంయేవ బ్రహ్మానం అనిట్ఠారమ్మణసమాయోగో హోతీతి థాని చత్తారి రూపభూమియం లద్ధానినామ న హోన్తి. తస్మా తత్థ సట్ఠియేవ వీథిచిత్తానీతి వదన్తి. తం న యుజ్జతి. ఇధ ఆగతానంయేవ ఉప్పన్నానిపి బ్రహ్మత్తభావే ఉప్పన్నత్తా బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నాని ఇచ్చేవ వత్తబ్బత్తా. నచ తత్థ ఠితాపి ఇధ అనిట్ఠాని నగణ్హన్తి. దూరేపి ఆరమ్మణం గహేతుం సమత్థత్తా బ్రహ్మానన్తి.

[౧౪౦] యఞ్చ **విభావనియం**

> తస్స వాదస్స పటిక్ఖిపనత్థం వుత్తం "ఇధ పన తత్థ ఠత్వాపి ఇమం లోకం పస్సన్తానం అనిట్ఠారమ్మణస్స అసమ్భవో న సక్కా వత్తు"న్తి. తేన తత్థ ఠత్వా ఇమం లోకం పస్సన్తానం ఉప్పన్నాని తాని చత్తారి చిత్తాని తత్థ లద్ధానినామ హోన్తి. ఇధ ఆగతానం ఉప్పన్నాని ఇధ లద్ధానినామ హోన్తీతి అనుఞ్ఞాతం హోతి. తఞ్చ న యుత్తం.

తం తం భూమిపరియాపన్నే సత్తసన్తానే ఉప్పన్నానిఏవ తంతంభూమియం ఉప్పన్నానీతి సిద్ధత్తా. **ఇచ్చేవ**న్తిఆది మహానిగమనం. **యథాసమ్భవ**న్తి తం తం భూమిపుగ్గలద్వారారమ్మణేసు సమ్భవానురూపం. భవఙ్గేన అన్తరితా భవఙ్గన్తరితా. **యావతాయుక**న్తి తస్మిం తస్మిం భవే భవనికన్తి వీథితో పట్ఠాయ యత్తకం కాలం జీవితసన్తానం పవత్తతి. తత్తకం కాలన్తి అత్థో. అబ్బోచ్ఛిన్నా పవత్తతి అసతి నిరోధ సమాపత్తియన్తి అధిప్పాయో.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ వీథి సఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

వీథిముత్త సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౪౩. ఏవం పవత్తికాలే పవత్తిసఙ్గహం దస్సేత్వా ఇదాని పటిసన్ధియం పవత్తిసఙ్గహం దస్సేతుం ఆదిగాథ మాహా. ఏవం వుత్తనయేన పవత్తియం పవత్తిసఙ్గహోనామ వీథిచిత్తవసేన ఉదీరితోకథితో. ఇదాని సన్ధియం పవత్తిసఙ్గహో నామ వీథిముత్త చిత్తానం వసేన వుచ్చతీతి యోజనా. ఏత్థచ పటిసన్ధియం చిత్తచేతసికానం పవత్తియా కథితాయ తతో పరం భవఙ్గకాలేచ చుతికాలేచ తేసం పవత్తి కథితాయేవ హోతీతి కత్వా సన్ధియమిచ్చేవ వుత్తం.

[౧౪౧] విభావనియం పన

పరతో మరణుప్పత్తియం పథమం చుతిం దస్సేత్వా పచ్ఛా అనన్తరే పటిసన్ధియా వక్ఖమానత్తా ఇధ సన్ధిగ్గహణేన అతీతా నన్తర చుతిపి గహేతబ్బాతి అధిప్పాయేన యం వుత్తం "తదాసన్నతాయ తంగహణేనేవ గహితచుతికాలేచా"తి. తం న యుజ్జతియేవ.

వీథిముత్తానఞ్హి విసయప్పవత్తినామ అతీతానన్తరభవే మరణుప్పత్తియంఏవ సిద్ధాతి ఏకస్మిం భవే విసయప్పవత్తియా సహ తేసం పటిసన్ధిపముఖానం వీథిముత్తచిత్తానం పవత్తిదస్సనత్థంఏవ తాయ అతీతానన్తరచుతియా సద్ధిం మరణుప్పత్తివిధానం ఠేరేన దస్సితన్తి. భవన్తి సత్తా సఞ్జాయాచ ఏతాసూతి **భూమియో**. అయోతి వడ్ఢి. అత్థతో పన సుఖంచ సుఖహేతు సుఖపచ్చయాచ వేదితబ్బా. యేభుయ్యేన తతో అయతో అపగతా ఏత్థ నిబ్బత్తా సత్తాతి అపాయో. సోఏవ భూమీతి అపాయభూమి. ఓళారికేన కామరాగేన కామీయతీతి కామో. గన్తబ్బా ఉపగన్తబ్బాతి గతి. గచ్ఛన్తి సత్తా ఏత్థాతివా గతి. అనేకవిధసమ్పత్తీనం అధిట్ఠానతాయ సోభణాగతి **సుగతి**. కామోచ సో సుగతిచాతి సమాసో. నత్థి యథావుత్తో అయో ఏత్థాతి **నిరయో**. నిచ్చం వా రయన్తి కమ్పన్తి ఫన్దన్తి సత్తా దుక్ఖప్పత్తా ఏత్థాతి నిరయో. మనుస్సా వియ ఉద్ధం ఉచ్చా అహుత్వా తిరో అఞ్చితా ఆయతాతి తిరచ్ఛానా. యువన్తి నానా వణ్ణసణ్ఠానాపి సత్తా సమానజాతితాయ ఏకీభూతావియ హోన్తి ఏతాయాతి యోని. జాతి.

విభావనియం పన

ఖన్ధానం పవత్తివిసేసోతి వుత్తం.

తిరచ్ఛానానం యోని **తిరచ్ఛానయోని**. పేచ్చ ఇతా గతాతి పేతా. ఇతో అపక్కమ్మ చవిత్వా భవన్తరే గతాతి అత్థో. యేకేచి కాలఙ్కతా. దివఙ్గతాపి హి లోకే కాలఙ్కతా పేతాతి వుచ్చన్తి. ఇధ పన సుఖసముస్సయతో పేచ్చ పకట్ఠం పవాసం దూరం గతాతి అత్థేన యావ తతో న ముచ్చన్తి. తావ నిచ్చం దుక్ఖప్పత్తా లక్ఖణసంయుత్తాదీసు ఆగతా తతీయా అపాయికసత్తా అధిప్పేతా. పేతానం సమూహో పేత్తి. పేత్తియా విసయోతి **పేత్తి విసయో**. విసయోతిచ పవత్తిదేసో వుచ్చతి. **అసురకాయోతి** ఏత్థ సురా వుచ్చన్తి ఉపరి దేవా సురన్తి ఇద్ధివిసేసేహి దిబ్బన్తి, సుట్ఠువా రమన్తి కామసుఖరతిం పచ్చనుభవన్తీతి కత్వా. న సురాతి అసురా. వేపచిత్తి పహారాదాదయో సన్ధాయ సురపటిపక్ఖా సుర సదిసావాతి అత్థో. వియఙ్కరమాతా ఉత్తరమాతాదయో విని పాతికే సన్ధాయ ఖుద్దకసురా చూళకసురాతి అత్థో. యమరాజా దయో వేమానికపేతే సన్ధాయ ఏకదేసేన సురసదిసాతి అత్థో. వేమానికపేతాపి హి కత్థచి అసురకాయాతి ఆగతా. లోకన్తరిక నేరయికే

సన్ధాయ సబ్బసో సురగుణ రహితాతి అత్థో. తేపి హి బుద్ధవంసనిదానట్ఠకథాయం జాతిదుక్ఖ నిద్దేసేసుచ అసురకాయాతి వుత్తా. తథా కాలకఞ్చికపేతే సన్ధాయ సబ్బసో సురభావరహితాతి అత్థో. ఇతి పఞ్చన్నం అసురానం వసేన అత్థవిభాగో వేదితబ్బో. దిబ్బా వత భోకాయా పరిహాయిస్సన్తి, పరిపూరిస్సన్తి అసురకాయాతి ఇమస్మిం సుత్తపదే చత్తారోపి అపాయా అసురకాయాతి అట్ఠకథాయం వణ్ణితా.

తత్థ వేపచిత్తి పహారాదాదయో అసురా తావ తింసేసు దేవేసు సఙ్గహితా. వినిపాతికాసురా చాతుమహారాజికదేవేసు. తథా వేమానికపేతాసురా. తేపి హి వినిపాతికాసురా వియ తిహేతుకాపి దుహేతుకాపి అహేతుకాపి హోన్తీతి అట్ఠకథాసు వుత్తా. యమరాజానో పన వేస్సభూ నోత్తిచ పేత్తి రాజా సోమో యమో వేస్సవణోచ రాజాతి ఏవం కథా వత్థుపాళియం ఆగతా వేస్సభూఆదయో సయం మహిద్ధికా మహానుభావా వేమానికపేతరాజానో హుత్వాపి నేరయికేసు సత్తేసు కారుఞ్ఞతం పటిచ్చ హేట్ఠా నిరయలోకేసుపి రజ్జం కారేన్తియేవ. తేనేవ హి సబ్బే పేతలోకాపి నిరయలోకాపి యమలో కాతిచ యమవిసయాతిచ వుచ్చన్తీతి. యేచ చాతుమహారాజికపరి యాపన్నా పాపజ్ఝాసయా కురురకమ్మకారినో రేవతివిమానే యక్ఖాతి ఆగతా సంకిచ్చజాతకే రక్ఖసాతి ఆగతా యక్ఖరక్ఖసానామ ఇతో గన్త్వా ఉస్సదనిరయేసు నేరయికానం నానాకమ్మ కారణాయో కరోన్తో విచరన్తి. తేసంపి కాలో ఉపకాలోతి ఏవమాదీహి నామేహి నారదజాతకే ఆగతానం నిరయ పాలానం ఉపరియమరాజానం ఆణాపవత్తతియేవాతి. లోకన్తరికా సురా నిరయే సఙ్గహితా. ఇధ పన కాలకఞ్చికాదయో పేతాసురావ అధిప్పేతా. తేసం అసురానం కాయో సమూహోతి అసురకాయో. ఏత్థచ నిరయభూమినామ పచ్చేకం సోళసుస్సదపరి వారానం అట్ఠన్నం మహానిరయానం వసేన అన్తో పథవియం ఠితాతి వేదితబ్బా. అరఞ్ఞ పబ్బత సముద్ద దీపకాదీసుపి నానానిరయ భూమియో హోన్తియేవ. తస్మా తాదిసస్స విసుం వవత్థితస్స ఓకాసస్స అత్థితాయ నిరయోత్వేవ వుత్తా. సేసానం పన తిస్సన్నం అపాయభుమ్మీనం తాదిసస్స ఓకాసస్స నత్థితాయ యోని విసయ కాయ సద్దేహి యోజేత్వా ఖన్ధావా ఖన్ధప్పవత్తిపదేసావా గహితాతి. [అపాయభూమి]

ఉస్సితో ఉగ్గతో ఉస్సన్నోవా మనో ఏతేసన్తి మనుస్సా. తేహి అనన్తేసు చక్కవాళేసుపి ఇతరభూమికానం సత్తానం తిక్ఖతరసూర విచిత్రచిత్తా హోన్తి. పరిపుణ్ణానం కుసలాకుసలకమ్మ పథానం ఆనన్తరియకమ్మానఞ్చ ఏత్థేవ సమ్భవతోతి. తేసుపి పన జమ్బుదీపవాసినోఏవ అతిసయేన ఉస్సితమనా హోన్తి. ఇతరే పన తేహి సమానవణ్ణాదితాయ మనుస్సా ఇచ్చేవ వుచ్చన్తి. ఇమస్మిం చక్కవాళే పన వత్తబ్బమేవ నత్థి, యథాహ-తీహి భిక్ఖవే ఠానే హి జమ్బుదీపకా మనుస్సా ఉత్తరకురుకే మనుస్సే అధిగ్గణ్హన్తి. దేవేచ తావతింసే. కతమేహి తీహి ఠానేహి. సూరాచ సతి మన్తోచ ఇధ బ్రహ్మచరియవాసోచాతి. అక్ఖరచిన్తకా పన వదన్తి మనూతి మహాసమ్మతరాజా వుచ్చతి. ఇమేచ జనా తేన ఠపితేసు మరియాదధమ్మేసు ఠితా తస్స పుత్తట్ఠానియా హోన్తి. తస్మా మనునో అపచ్చా పుత్తాతి మనుస్సాతి. ఇధ పన భూమిపరియాయోతి కత్వా మనుస్సాతి ఇత్థిలిఙ్గం ఏకవచనఞ్చ కతన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవం సేసే సుపి. యేసు పన చత్తారో మహారాజానో రజ్జం కారేన్తి. తే దేవా చాతుమహారాజికా. తత్థ ధతరట్ఠో గన్ధప్పానం రాజా హోతి. విరుళ్హకో కుమ్భణ్డానం. విరూపక్ఖో నాగానం. కువేరో యక్ఖానం. తత్థ పటిసన్ధివసేన గన్ధరుక్ఖేసు అప్పేన్తి ఉపగచ్ఛన్తీతి గన్ధప్పా. గన్ధరుక్ఖాధివత్థా దేవా. తే మూలగన్ధాదివసేన దసధా పాళియం ఆగతా. కుమ్భణ్డాతి దానవరక్ఖసా. నాగా యక్ఖాచ పాకటా. సబ్బే తే యేభుయ్యేన పాపజ్ఝాసయా కురురకమ్మకారినో చ హోన్తి. తస్మా చత్తారో మహారాజానో అఞ్ఞమఞ్ఞంవా మనుస్సానం వా అవిహేఠనత్థాయ తేసు నానారాజానంవా నానాసేనాపతింవా ఠపేసుం.

ఆటానాటియసుత్తంచేత్థవత్తబ్బం. తత్థ హి యక్ఖోయక్ఖినీగన్ధప్పో గన్ధప్పీ కుమ్భణ్డో కుమ్భణ్డీ నాగో నాగీతిచతస్సో అవరుద్ధకజాతియో ఆగతా. తత్థ సరీరోభాససిరిసమ్పత్తియుత్తో అమనుస్సో యక్ఖోతిచ దేవోతిచ దేవతాతిచ వుచ్చతి. సరీరో భాస సిరిసమ్పత్తిరహితో విగచ్ఛరూపో అమనుస్సో యక్ఖోత్వేవ వుచ్చతి. రుక్ఖట్ఠకవిమానే జాతో రుక్ఖదేవతానామ. రుక్ఖస్స అబ్భన్తరే జాతో గన్ధప్పోనామ. యో లోకే కట్ఠయక్ఖోతి వుచ్చతి. పుబ్బే నిహీనకమ్మకతా కాచి గన్ధప్పియో మనుస్సిత్థీనం సరీరబ్భన్తరేసుపి జాయన్తి. యా వేదగన్థేసు యోగినీతిచ లోకే జోగినీతిచ వుచ్చన్తి. అభిలక్ఖితరత్తీసు గోచరపసుత కాలే జుతిఅత్థేన జుణ్హాతిచ వుచ్చన్తి, కుబ్భణ్డానామ మహోదరా విసాలక్ఖా రక్ఖసాఏవ. యే లోకే ధన రక్ఖకాతి వుచ్చన్తి. తే హి వేపుల్లపబ్బతే మణిరతనం రక్ఖన్తి. అఞ్ఞే హిమవన్తే అబ్భన్తర అమ్బరుక్ఖే రక్ఖన్తి. ఏవం రతనట్ఠానానివా వనప్పతి రుక్ఖేవా దిబ్బోసధరుక్ఖేవా దిబ్బగన్ధరుక్ఖేవా ఉదకసరేవా రక్ఖిత్వా అసన్తి భక్ఖన్తి. తస్మా రక్ఖసాతి వుచ్చన్తి. నాగో నాగీతి ఏత్థ అఞ్ఞే పబ్బతేవా అఞ్ఞే పథవియంవా నిబ్బత్తా వసున్ధరదేవయక్ఖజాతియోపి ఇధ నాగాత్వేవ వుచ్చన్తి. యా మహాపరినిబ్బాన సుత్తే భూమిచాలసుత్తపదే పథవీ దేవతాతి వుత్తా. యాసం కీళాపసుత వసేన కదాచి భూమిచాలో హోతి. యాసఞ్చ మన్తపదాని వత్థు విజ్జాతిచ భూమివిజ్జాతిచ బ్రహ్మజాలసుత్తే వుత్తాని. తేసుచ నానా ఇద్ధిమన్తా అవరుద్ధకా పాపాతిరతా కిబ్బిసకమ్మకారినో కీళా సోణ్డవసేనవా ఘుససోణ్డవసేనవా పేతేసుచనిరయేసుచ పకతి వణ్ణేనవా సోణగిజ్ఝకాకాదివణ్ణేనవా సత్తే విహేఠయన్తా విచరన్తి. సబ్బఞ్చే తం సుత్తన్తేసువా జాతకేసువా వేదగన్థేసువా కుసలేహి వేదితబ్బన్తి.

సహ పుఞ్ఞకారినో తేత్తింస జనా మాఘేననామ జేట్ఠపురిసేన సహ ఏత్థ నిబ్బత్తాతి తేత్తింసా. సాఏవ **తావతింసా** నిరుత్తి నయేన. కామఞ్చేత్థ సబ్బచక్కవాళేసుపి అయం దుతీయదేవ లోకో జనవసతసుత్తే ఆగత నయేన సక్కట్ఠానియానం పజాపతి వరుణ ఈసానాదీనం తేత్తింస దేవరాజూనం నిబన్ధనో కాసో హోతి. సహస్సం చాతుమహారాజికానం. సహస్సం తావతింసానన్తి హి అఙ్గుత్తరే వుత్తం. మాఘపురిసా పన తేసు సముదాగతేసు దేవరాజట్ఠానేసు పచ్ఛాజాతా హోన్తి. ఏతరహి ధరమానాచ తస్మా తేసం వసేన అయం వచనత్థో కతోతి వేదితబ్బో. అపరే పన యథా ఇన్దగోపకవణ్ణాభా. తావ దిస్సన్తి తింసతీతి ఇమస్మిం విధురజాతకే తావ సద్దో తింససద్దపరివారమత్తో హోతి. తథా ఇధాపీతి కత్వా తింసమత్తానం సక్కట్ఠానియానం దేవరాజకులానం నివాసట్ఠా నత్తా తావతింసానామాతి యుత్తం సియా. అట్ఠకథాసు పన యథావుత్తం నిరుత్తినయం కప్పేత్వా మాఘవత్థూసుచ తేసు తేసుచ ఠానేసు సక్కానం తేత్తింస సహాయాఏవ వుత్తాతిపి వదన్తి. తం న యుజ్జతి. పాళియంఏవ బ్రహ్మసనఙ్కుమారో తేత్తింసే అత్తభావే అభినిమ్మినిత్వా దేవానం తావతింసానం పల్లఙ్కేసు నిసీదిత్వాతి వుత్తత్తా. **యామోతి** తస్మిం దేవలోకే ఇస్సరదేవకులస్స నామం. తథా సుయామోతిచ. తం సహచరితత్తా పన సో దేవ లోకోపి తత్థ నిబ్బత్తదేవాపి యామాత్వేవ వుచ్చన్తి. విపులాయ సిరిసమ్పత్తియా సమన్నాగతత్తా నిచ్చం తుసన్తి అతివియ హట్ఠతుట్ఠముఖా హోన్తి ఏత్థాతి **తుసితా**. యథారుచితే భోగే సయమేవ నిమ్మినిత్వా నిమ్మినిత్వా రమన్తి ఏత్థాతి **నిమ్మానరతీ**. అత్తనో రుచిం ఞత్వా పరేహి నిమ్మితేసు భోగేసు వసం వత్తేన్తి ఏత్థాతి **పరనిమ్మితవసవత్తీ**. బ్రూహన్తి వడ్ఢన్తి అతిపణీతేహి ఝానాది గుణేహి వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తీతి **బ్రహ్మనో**. మహన్తా బ్రహ్మనో మహాబ్రహ్మనోతి వత్తబ్బే మహాసద్దస్స లోపో.

పరిసతి భవాతి పారిసజ్జా. పరిసాసు జాతాతివా పారిసజ్జా. పరిచారికాతి అత్థో. మహాబ్రహ్మనం పారిసజ్జాతి **బ్రహ్మ పారిసజ్జా**. పురే ఉచ్చే ఠానే ఓదహన్తి తిట్ఠన్తీతి పురోహితా. మహాబ్రహ్మనం పురోహితాతి **బ్రహ్మపురోహితా**. మహన్తా బ్రహ్మనో **మహాబ్రహ్మనో**. సహస్సోబ్రహ్మ ద్విసహస్సోబ్రహ్మ. తిసహస్సోబ్రహ్మతిఆదినా సఙ్ఖారుపపత్తిసుత్తే ఆగతా అధిపతిబ్రహ్మనోతి అత్థో. తత్థ సహస్సోబ్రహ్మతి చక్కవాళసహస్సమ్హి ఇస్సరో బ్రహ్మ. ద్విసహస్సోతి ద్వీసు చక్కవాళ సహస్సేసు ఇస్సరోతి అత్థో.

తయోపేతే ఏకతల వాసినో హోన్తి. తత్థ లోకే మహాజనా విసుం విసుం కులదేవతాయోనామ ఉపట్ఠహన్తి. కేచి మహాదేవంనామ ఉపట్ఠహన్తి. కేచి వాసుదేవంనామ. కేచి మహేసరంనామ. కేచి పరమేస్సారం నామాతి. ఘరదేవతా గామదేవతా రుక్ఖదేవతాదయోపి తేసం మహాదేవరాజానం ఉపట్ఠకాఏవ సమ్భజ్జన్తి. తత్థ మహాదేవరా జానోవియ మహాబ్రహ్మానో దట్ఠబ్బా. ఘరదేవతాదయోవియ బ్రహ్మ పురోహితాదట్ఠబ్బా, మనుస్సావియ బ్రహ్మపారిసజ్జాదట్ఠబ్బా. తత్థచ ఘర దేవతాదయో మహాదేవరా జానో అదిస్వావ ఉపట్ఠహన్తి. మనుస్సా చ తేఉభోపి అదిస్వావ ఉపట్ఠహన్తి. ఏవమేవం బ్రహ్మపురోహితా మహాబ్రహ్మానోపి నపస్సన్తి. మహాబ్రహ్మానం నివాసట్ఠానంపి నజానన్తి. బ్రహ్మపారిసజ్జాఉభోపి నపస్సన్తి. ఉభిన్నంనివాసట్ఠానంపి నజానన్తి. యదా పన ఓళారికం రూపం మాపేత్వా అత్తానం దస్సేన్తి. తదా ఏవ పస్సన్తి. ఏసనయో ఉపరిభూమీసుపి. యం పన బ్రహ్మనిమన్తన సుత్తట్ఠకథాయం వుత్తం బ్రహ్మానం పకతిరూపం కస్సచి ఆపాతం న గచ్ఛతీతి. తం బ్రహ్మపురో హితా దీనం ఉపరిమానం బ్రహ్మానం పకతిరూపం కస్సచి బ్రహ్మపారిసజ్జాదినోవా దేవస్సవా మనుస్సస్సవాఆపాతం నగచ్ఛతీతి కత్వా వుత్తం. హేట్ఠిమానం పన పకతిరూపం ఉపరిమస్స ఆపాతం ఆగచ్ఛిస్సతియేవ. తేనేవ హి జనవసభసుత్తట్ఠకథాయం హేట్ఠిమహేట్ఠిమాహి దేవా ఉపరిమదేవానం ఓళారికం కత్వా మాపితమేవ అత్తభావం పస్సితుం సక్కోన్తీతి వుత్తం. తత్థదుతీయతలే **పరిత్తాభాతి** బ్రహ్మపారిసజ్జాఏవ. **అప్పమాణాభాతి** బ్రహ్మపురోహితా ఏవ. **ఆభస్సరాతి** మహాబ్రహ్మానోఏవ. తస్మిం తలే అధిపతి బ్రహ్మానోఏవాతి అత్థో. హేట్ఠిమతలతో పన విసేస కరణత్థం ఆభావసేన నామగహణం హోతీతి దట్ఠబ్బం.

తత్థ పరిత్తా ఆభా ఏతేసన్తి పరిత్తాభా. అప్పమాణా ఆభా ఏతేసన్తి అప్పమాణాభా. ఆభాసరన్తి నిచ్ఛరన్తి ఏతేసూతి ఆభస్సరాతి. తతీయతలే **పరిత్తసుభాతి** బ్రహ్మపారిసజ్జాఏవ. **అప్పమాణసుతాతి** బ్రహ్మపురోహితాఏవ. **సుతకిణ్ణాతి** మహాబ్రహ్మానోఏవ. తస్మిం తలే అధిపతిబ్రహ్మానో ఏవాతి అత్థో. తత్థ సుభాతి ఏకగ్ఘనా అచలసణ్ఠితా ఆభాఏవ వుచ్చన్తి. పరిత్తా సుభా ఏతేసన్తి పరిత్తసుభా. అప్పమాణా సుభా ఏతేసన్తి అప్పమాణసుభా. సుతేహి ఆకిణ్ణాతి సుభాకిణ్ణా. సుభకిణ్హాతిపి పఠన్తి. తేసం ఆకారస్స రస్సో అన్తిమణకారస్స చ హకారో దట్ఠబ్బో. ఇమేసు పన ద్వీసు తలేసు పకతికాయప్పభా అధిమత్తా హోన్తి. తస్మా తాసం వసేన పరిత్తాభాతిఆదికం నామం సిద్ధం. న బ్రహ్మపారి సజ్జాతిఆదికం. ఏవఞ్చ కత్వా వేరఞ్జసుత్తే పథమతలవాసినో బ్రహ్మకాయికా దేవాతి ఆగతా. దుతీయతలవాసినో ఆభాదేవాతి. తతీయతలవాసినో సుభాదేవాతి చతుత్థతలే విపులం ఫలం ఏతేసన్తి **వేహప్ఫలా**. అథవా ఇఞ్జనజాతికేహి సోమనస్సజ్ఝానేహి నిబ్బత్తానం తిణ్ణం హేట్ఠిమతలానం తేజోసం వట్టాదికేన అన్తరాయేన భూమితలేన సహ ఆయుకప్పనివత్తివసేన ఇఞ్జితం పుఞ్ఞఫలం అత్థి. తేసు హి యం సుభాకిణ్ణానం దేవానం చతుసట్ఠికప్పానీతి వుత్తం. తం తస్మిం తలే ఆదికప్పికానం వసేన వుత్తం. పచ్ఛిమికానం పన తేసట్ఠికప్ప ద్వాసట్ఠికప్ప ఏకసట్ఠి కప్పాది వసేన ఇఞ్జితం పటిలీనం పుఞ్ఞఫలం హోతీతి. ఆనేఞ్జజాతికేన ఉపేక్ఖాఝానేన నిబ్బత్తానం పన కేనచి అన్తరాయేన తాదిసం ఇఞ్జితం పుఞ్ఞఫలం నామ నత్థి. తస్మా ఝాన సామత్థియానురూపం విసేసేన ఈహితం అభివడ్ఢితం పుఞ్ఞఫలం ఏత్థ అత్థీతి వేహప్ఫలా.

నత్థి సఞ్ఞాముఖేన గహితా చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా ఏతేసన్తి అసఞ్ఞా. అసఞ్ఞాచ తే సత్తాచాతి **అసఞ్ఞసత్తా**. చిత్తచే తసికానం పన నత్థితాయ తేసం అసత్తపసఙ్గతా సమ్భవతీతి సత్తగహణం కతన్తి దట్ఠబ్బం. ఏతే ద్వేపి ఏకతలవాసినో ఏవ హోన్తి. ఏత్థపి నిబ్బత్తకజ్ఝానస్స హీనమజ్ఝిమపణీతతా విసేసస్స అత్థితాయ తదనురూపం బ్రహ్మానంపి పారిసజ్జ పురోహిత మహాబ్రహ్మత్త విసేసో సమ్భవతియేవ. ఆయుపేమత్తతాయ పన అఞ్ఞమఞ్ఞ అదస్సనాదీనఞ్చ నత్థితాయ పారిసజ్జాదివసేన భూమివిభాగో నత్థీతి వేదితబ్బో. ఏవం అవిహాదీసుపి. ఓళారికానం కామరాగపటిఘానుసయానం నత్థితాయ సుద్ధానం

అనాగామిఅరహన్తానమేవ ఆవాసాతి **సుద్ధావాసా**. తత్థ పథమభూమివాసినో అప్పకేన కాలేన అత్తనో ఠానం నవిజహన్తీతి అవిహా. అథవా, ఓళారికానం పఞ్చన్నం సంయోజనానం పహీనత్తా నత్థి చిత్తస్స విహఞ్ఞనం సమథవిపస్స నాధమ్మేసు అవిప్ఫారికతాపత్తి ఏతేసన్తి **అవిహా**. దుతీయభూమి వాసినో న కేనచి చిత్తపరిళాహేన తప్పన్తీతి **అతప్పా**. తతీయ తలవాసినో పరిసుద్ధేహి పసాదచక్ఖు దిబ్బచక్ఖు ధమ్మచక్ఖు పఞ్ఞా చక్ఖూహి సమ్పన్నత్తా సుట్ఠు పస్సన్తీతి **సుదస్సా**. చతుత్థభూమివాసినో పన తతో అతిసయేన సుట్ఠు దస్సనభావేన సమన్నాగతాతి **సుదస్సినో**. అతిసయత్థే హి అయం ఈకారోతి. పఞ్చమభూమి వాసినో ఉపరి అఞ్ఞస్స భూమన్తరగతస్స రూపిబ్రహ్మునో నత్థితాయ నత్థి రూపీనం సత్తానం మజ్ఝే కేనచి గుణేన కనిట్ఠభావో ఏతేసన్తి **అకనిట్ఠా**.

ఆకాసానఞ్చాయతనభూమీతి ఏత్థ యత్తకం ఆకాసపదేసం ఫరిత్వా ఆకాసానఞ్చాయతన సఞ్ఞితా చతుక్ఖన్ధా పవత్తన్తి. సో ఖన్ధసహితో ఆకాసపదేసో ఆకాసానఞ్చాయయనభూమి. ఏవం సేసాసు. పుథుజ్జనా సోతాపన్నా సకదాగామినోచాపి పుగ్గలా సుద్ధావాసేసు సబ్బథా సబ్బపకారేనపి నలబ్భన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ సకదాగామీనం పటిక్ఖేపేన అనాగామి మగ్గట్ఠస్సపి తత్థ పటిక్ఖేపో సిద్ధో హోతీతి ఉపరిమానం తిణ్ణం అరియానమేవ తత్థ పటిలాభో ఇమాయ గాథాయ వుత్తోతి వేదితబ్బో. **సేసట్ఠానేసూ**తి పఞ్చసుద్ధావాసతో అసఞ్ఞాపాయతోచ అవసేసేసు ఏకవీసతియా ఠానేసు, **అనరియా**తి పుథుజ్జనా. [భూమిచతుక్కం]

౧౪౪. ఓక్కన్తిక్ఖణేతి పటిసన్ధిక్ఖణే. పటిసన్ధిహి భవన్తరే ఓక్కమనం అనుపవిసనన్తి అత్థేన ఓక్కన్తీతి వుచ్చతి. తతో పరం భవఙ్గం హుత్వాతి యోజనా. కేచి పన భవఙ్గపరియోసానేతి పఠన్తి. తం న యుజ్జతి. జాతియా అన్ధో **జచ్చన్ధో**. ఆదిసద్దేన జాతి బధిర జచ్చఘానక జాతిమూగ జచ్చేళ జచ్చుమ్మత్తక పణ్డక ఉభతో బ్యఞ్జనక నపుంసక మమ్మాదయో సఙ్గణ్హాతి. తత్థ యస్స చక్ఖుం ఉప్పాదేతుం అసమత్థేన కమ్మేన పటిసన్ధి లద్ధా. సో జచ్చన్ధో నామ. ఏసనయో సేసేసుపి. తత్థ పసాదసోత రహితో జాతిబధిరో నామ. పసాద ఘానరహితో జచ్చ ఘానకో నామ. పసాదజివ్హారహితో నామ నత్థి. వచనరహితో జాతిమూగోనామ. దిసావిదిసామత్తంపి సఞ్ఞాపేతుం అసక్కుణేయ్యో జాతిఏళో నామ. సబ్బకాలంపి విపల్లట్ఠచిత్తో జచ్చుమ్మత్తకోనామ. కామహేతు ఆసిత్తకాదిభావేన విప్పకారపత్తో పణ్డకోనామ. ద్వీహి బ్యఞ్జనేహి సమన్నాగతో ఉభతో బ్యఞ్జనకోనామ. భావద్వయ రహితో నపుంసకోనామ. పకతివచనేపి ఏకమేకం అక్ఖరం మహుస్సాహేన ఉప్పాదేన్తో విబచ్ఛవచనో మమ్మోనామ. ఏత్థచ చక్ఖుం ఉప్పాదేతుం సమత్థేన కమ్మేన లద్ధపటిసన్ధికస్స పవత్తికాలే తంవా అఞ్ఞంవా కమ్మం చక్ఖుం ఉప్పాదేతి. అసమత్థేనకమ్మేన లద్ధపటిసన్ధి కస్స పన వత్థువిపన్నస్స పవత్తికాలే అఞ్ఞంపి కమ్మం చక్ఖుం ఉప్పాదేతీతి నత్థి. తస్మా గబ్భసేయ్యకానంపి జచ్చన్ధభావో పటిసన్ధిక్ఖణేయేవ సిద్ధోతి వేదితబ్బో. ఏసనయో సేసేసు జాతి బధిరాదీసు. ఆయతనానం పటిలాభో జాతీతి వుత్తత్తా చక్ఖుస్స ఉప్పజ్జనారహకాలో చక్ఖుస్స జాతికాలోనామ. తదా అనుప్పన్న చక్ఖుకో జచ్చన్ధోనామాతి ఏవం అత్తనో అత్తనో ఉప్పజ్జనారహ కాలవసేన తస్స తస్స ఆయతనస్స జాతికాలో వేదితబ్బో. ఏవఞ్చసతి జాతిమూగాదయోపి ఉపపన్నో హోన్తీతిచ వదన్తి. విభావని యంపి అయమత్థో విభావితోతి.

[౧౪౨] యం పన **విభావనియం**

"అపరే పన జచ్చన్ధోతి పసుతియంయేవ అన్ధో. మాతు కుచ్ఛియం అన్ధో హుత్వా నిక్ఖన్తోతి అత్థో. తేన దుహేతుకతిహేతుకానం మాతుకుచ్ఛియం చక్ఖుస్స అవిపజ్జనం సిద్ధన్తి వదన్తీతి" వుత్తం. తం న యుత్తం.

లోకే మాతుకుచ్ఛియంయేవ అన్ధో హుత్వా నిక్ఖన్తస్సపి ఏకచ్చస్స తం తం సిప్పవిఞ్ఞాణేసు పఞ్ఞాపేయ్యత్తియభావస్స దిట్ఠత్తా. ఠపేత్వా హి మహాబోధిసత్తే అఞ్ఞేచ పచ్ఛిమభవికే సత్తే అవసేసానం ద్విహేతుక తిహేతుకానంపి మాతుకుచ్ఛిమ్హి పరూపక్కమేనవా మాతుయా విసమపయోగేనవా నానాబాధేనవా ఉప్పన్నానంపి చక్ఖుసోతానం విపత్తినామ నత్థీతి న సక్కా నియమేతున్తి. **భుమ్మస్సితానఞ్చ వినిపాతికాసురాన**న్తి ఏత్థ భూమియం జాతాతి భుమ్మా. భూమిసమ్బన్ధేసు రుక్ఖట్ఠక పబ్బతట్ఠక విమానేసు నిబ్బత్తా ఆళవక సాతాగిర హేమవతాదయో మహిద్ధికా భుమ్మాదేవా. యే లోకే బలిహరణ వసేన పూజనీయట్ఠేన యక్ఖాతిపి వుచ్చన్తి. యే పన భుమ్మదేవజాతికాపి సమానా అత్తనో పుఞ్ఞనిబ్బత్తస్స కస్సచి భోగసుఖస్స అభావా కిచ్ఛజీవి కప్పత్తా విచరన్తి. తే తేసం మహిద్ధికానం భుమ్మదేవానం పరంపర పారిసజ్జేసు పరియాపన్నత్తా భుమ్మే దేవే సితా నిస్సితాతి అత్థేన భుమ్మస్సితానామ హోన్తి. భుమ్మిస్సితాతిపి పాఠో. పుఞ్ఞనిబ్బత్తస్స నివాసట్ఠానస్స అభావా రుక్ఖగుమ్బలేణగుహాసుసానా దీసు వివిత్తేసు భూమిపదేసేసు నిస్సాయ వసన్తీతి అత్థో. తేయేవ విరూపా హుత్వా భవన్తరే నిపతన్తీతి వినిపాతికా. వినిపాతికాచ తే హేట్ఠావుత్తట్ఠేన అసురాచాతి వినిపాతికా సురా. తే పన గామసమీపేవా అన్తోగామేవా వివిత్తట్ఠానేసు వసిత్వా గామవాసీహి ఛడ్డితాని భత్తసిత్థపూవఖజ్జమచ్ఛమంసాదీని పరియేసిత్వావా తాని అలభిత్వా దారకేవా గిలానేవా పీళేత్వావా సక్కోన్తా పన అఞ్ఞేపి మనుస్సే తాసేత్వా పీళేత్వావా జీవితం కప్పేన్తీతి. తేసం వినిపాతికాసురానం. ఏకచ్చానన్తి అధిప్పాయో. న హి సబ్బే వినిపాతికా సురానామ అహేతు కాఏవాతి సక్కా వత్తుం. ద్విహేతుకతిహేతుకానంపి సబ్భావతో. ఏవఞ్చ కత్వా తేసం ఏకచ్చానం పియఙ్కరమాతా ఉత్తరమాతా ధమ్మగుత్తా ఫుస్సమిత్తాదీనం ధమ్మాభిసమయోపి అట్ఠకథాసు వుత్తోతి. ఏకచ్చే యక్ఖజాతికాపి రక్ఖసజాతికాపి వేమానికపేతాపి పరదత్తుపజీవి పేతాపి ఏత్థ సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా.

తేసూతి యథావుత్తపటిసన్ధి యుత్తేసు పుగ్గలేసు. యస్మా ఆయుపరిచ్ఛేదోనామ ఏకభూమిపరియాపన్నానం సబ్బసత్తానం అసేససా ధారణనియమపరిమాణవసేన పవత్తో. అపాయానం మనుస్సానం భుమ్మ దేవానఞ్చ తాదిసో నియమపరిమాణోనామ నత్థి. న హి సకలచక్క వాళపరియాపన్నా ఏకభూమకా సబ్బనిరయా ఏకఆయుపరిచ్ఛేదా హోన్తి. తిరచ్ఛానాదీసుపి ఏసేవనయో. తస్మా వుత్తం **చతున్నం అపాయాన**న్తిఆది. చతున్నం అపాయానం ఆపాయికపుగ్గలానం ఆయుప్పమాణ గణనాయ నియమో నత్థి, తత్థ యేభుయ్యేన కమ్మపమాణత్తా. తత్థ నిరయేసు అబ్బుదాదీనం దసన్నం నిరయానం భగవతా వుత్తో ఆయుపరిచ్ఛేదోపి తత్థ తత్థ నిబ్బత్తకేన కమ్మేనేవసిద్ధోతి వేదితబ్బో. **మనుస్సాన**న్తి ఇదం జమ్బుదీపగాసీనం వసేన వుత్తన్తి వదన్తి. తే సఞ్ఞేవ హి ఆయుకప్పస్స ఆరోహణం ఓరోహణఞ్చ అత్థి. న ఇతరదీపవాసీనం. తేసు హి ఉత్తరకురువాసీనం నియమతో వస్స సహస్సం హోతి. ఇతరేసం ద్విన్నం పఞ్చవస్స సతానీతిచ వదన్తి. ఏవం సన్తే తేసు దీపేసు ఆదికప్పికానంపి సోఏవ పరిచ్ఛేదోతి ఆపజ్జతి. జమ్బుదీపవాసీనం పన సమవిసమాచారనిస్సన్దభూతా చన్దసూరియనక్ఖత్తాదీనం విసమసమగతిమూలికాఉతుఆహారానం సమ్పత్తి విపత్తియో తేసంపి సాధారణాఏవ హోన్తి. తస్మా తేసుపి ఆయుపరిచ్ఛేదానం ఆరోహణం ఓరోహణఞ్చ నత్థీతి నవత్తబ్బం. నిస్సన్దమత్తత్తా జమ్బుదీపగతియా ఏకగతికా నహోన్తీతి పన వత్తబ్బం. తథా హి పాళియం ఉత్తరకురుకా మనుస్సా అమమా అపరిగ్గహా. నియతాయుకా అవసేసాయునాతి వుత్తం. తత్థ అవసేసాయునాతి అసఙ్ఖ్యేయ్యతో ఓరోహిత్వా నిచ్చలం ఠితేన వస్ససహస్సేనాతి అత్థోతి.

వినిపాతికాసురానన్తి ఇదం నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం. సబ్బేసంపి మహేసక్ఖానం అప్పేసక్ఖానఞ్చ భుమ్మదేవానం వేమానికపేతాదీనఞ్చ ఇధ అధిప్పేతత్తా. తేసఞ్హి సబ్బేసంపి కమ్మమేవ పమాణన్తి. **చాతుమహారాజికానంపనదేవాన**న్తి ఇదం ఉపరిమే చాతుమహారాజికే సన్ధాయ వుత్తం. **దిబ్బానీ**తి తస్మిం దేవలోకే సిద్ధాని. **పఞ్చ వస్ససతానీ**తి ఇదఞ్చ

యేభుయ్యవసేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. యస్మా పన కస్సపబుద్ధస్స సావకభూతా సోతాపన్నదేవ పుత్తా ఆకాసట్ఠక విమానేసు నిబ్బత్తా యావ నిమిరాజకాలాపి తిట్ఠన్తీతి జాతకట్ఠకథాయం వుత్తా. తస్మా కేసఞ్చి ఆకాసట్ఠకదేవానంపి కమ్మపమాణతా సిద్ధా హోతీతి వేదితబ్బం. న చేత్థ పునప్పునం నిబ్బత్తి చిన్తేతబ్బా. న హి సోతా పన్నానం సత్తక్ఖత్తుతో పరం కామభవే పటిసన్ధినామ అత్థి. న చ తస్మిం దేవలోకే సహస్సక్ఖత్తుం నిబ్బత్తమానాపి తత్తకం కాలం సంపాపుణితుం సక్కోన్తీతి. **మనుస్సగణనాయా**తి మనుస్సానం వస్సగణనాయ. మనుస్సలోకే హి పఞ్ఞాసవస్సాని చాతుమహారాజికే ఏకో దిబ్బరత్తిదివో హోతి. తింసరత్తిదివా ఏకో దిబ్బమాసో. ద్వాదసమాసా ఏకం దిబ్బవస్సం. తేన దిబ్బవస్సేన తేసం పఞ్చవస్ససతాని మనుస్సగణనాయ నవుతివస్ససతసహస్సం హోతీతి. **తతో**తి చాతుమహారాజికానం దేవానం ఆయుప్పమాణతో. **చతుగుణ**న్తి ఆయుపమాణస్స దిగుణవుద్ధియాచేవ దిబ్బస్స రత్తిదివస్స దిగుణవుద్ధియాచ వసేన చతూహి భాగేహి గుణితం వడ్ఢితన్తి అత్థో. ఏసనయో సేసేసుపి. తత్థ ఆయుపమాణస్స దిగుణవుద్ధినామ హేట్ఠిమానం దేవానం ఆయుపమాణతో ఉపరిమానం దేవానం ఆయుపమాణస్స దిగుణవుద్ధి. ఏతేన తావతింసానం దిబ్బం ఏకం వస్ససహస్సం. యామానం ద్వేవస్ససహస్సాని. తుసితానం చత్తారి, నిమ్మానరతీనం అట్ఠ. వసవత్తీనం దిబ్బాని సోళసవస్స సహస్సాని ఆయుప్పమాణం హోతీతి సిద్ధం హోతి.

దిబ్బస్స రత్తిదివస్స దిగుణవుద్ధినామ హేట్ఠిమానం దేవానం రత్తిదివతో ఉపరిమానం రత్తిదివస్స దిగుణవుద్ధి. ఏతేన మనుస్సలోకే ఏకం వస్ససతం తావతింసే ఏకో దిబ్బరత్తిదివో. ద్వేవస్ససతాని యామే. చత్తారి తుసితే. అట్ఠ నిమ్మానరతియం. సహస్సం ఛ చవస్ససతాని వసవత్తియం ఏకో దిబ్బరత్తిదివోతి సిద్ధం హోతి. రత్తిదివానఞ్చ దిగుణవుద్ధియా సిద్ధాయ మాససంవచ్ఛరానంపి దిగుణవుద్ధి సిద్ధావ హోతీతి. ఏవఞ్చసతి యథావుత్తాని తావతింసాదీనం దిబ్బవస్ససహస్సాదినిపి అత్తనో అత్తనో రత్తిదివమాససంవచ్ఛరేతిఏవ వేదితబ్బానీతి సిద్ధం హోతి. తథాచ సతి ఉపరిమానం ఆయుపరిమాణాని హేట్ఠిమానం ఆయుపరిమాణతో చతుగుణానీతి సిద్ధం హోతి. తేన వుత్తం. **తతో చతుగుణం తావతింసానం. తతో చతుగుణం యామాన**న్తిఆది. దిబ్బగణనాయ చ తథా సిద్ధాయ సతి మనుస్సగణనాయపి చతుగుణభావో సిద్ధోయేవ హోతి. తస్మా మనుస్సగణనాయపి హేట్ఠిమానం నవుతివస్ససతసహస్సాదీని చతూహి ఉపరూపరిగుణితాని ఉపరిమానం తికోటిసట్ఠివస్ససత సహస్సాదిని భవన్తీతి కత్వా తాని సబ్బానిపి ఆదిఅన్తదస్సన వసేన నిద్దిసన్తో **నవసత**న్తి గాథమాహ. వస్సానం నవసతం కోటియో చ ఏకవీస కోటియో చ తథాసట్ఠివస్స సతసహస్సాని చ వసవత్తీసు దేవేసు ఆయుప్పమాణం హోతీతి యోజనా.

యస్మా అవితక్కవిచారమత్తం ఝానం ఓళారికస్స వితక్కస్స సమతిక్కమా పథమజ్ఝానతో సుట్ఠుబలవం హోతి. తతోయేవ తతీయజ్ఝానతోపి నాతిదుబ్బలఞ్చ హోతి. తస్మా తం తతీయజ్ఝానేన ఏకతో హుత్వా సమతలే భూమన్తరే విపాకం దేతీతి వుత్తం **దుతీయజ్ఝానవిపాకం తతియజ్ఝానవిపాకఞ్చ దుతీయజ్ఝానభూమియ**న్తి. తేనేవచ భూమీనం ఠితిక్కమోపి చతుత్థజ్ఝాన వసేనేవ సిద్ధో. థేరేన పన హేట్ఠా పఞ్చకనయవసేనేవ ఝానాని వుత్తాని. తస్మా ఇధపి తేనేవ నయేన విపాకాని గహేత్వా **చతుత్థజ్ఝానవిపాకం తతీయజ్ఝానభూమియ**న్తిఆది వుత్తం. **తేసూ**తి తాహి ఛహి పటిసన్ధీతి గహితపటిసన్ధికేసు. **కప్పస్సా**తి ఇదం అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పం సన్ధాయ వుత్తం. చతుబ్బిధా హి కప్పామహాకప్పో అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పో అన్తరకప్పో ఆయుకప్పోతి, తత్థ ఆయుకప్పోనామ తేసం తేసం సత్తానం తంతం ఆయుపరిచ్ఛేదో వుచ్చతి. అన్తరకప్పోనామ ఏకస్సవివట్టట్ఠాయిఅసఙ్ఖ్యేయ్యస్స అబ్భన్తరే మనుస్సానం ఆయుకప్పస్స హాయనవడ్ఢనవసేన దిస్సమానన్తరా చతుసట్ఠిపభేదా చూళకప్పా వుచ్చన్తి. వీసతిభేదాతి కేచి. అసీతిభేదాతి అపరే. చుద్దసప్ప భేదాతి వేదవిదు. యే లోకే

మన్వన్తరకప్పాతి వుచ్చన్తి. ఏకమేకేన మనునామకేన మహాసమ్మతరాజేన ఉపలక్ఖితా అన్తరకప్పాతి వుత్తం హోతి. కేచి పన ఏకస్మిం వివట్టట్ఠాయిమ్హి మహాసమ్మతరా జానం ఏకమేవ ఇచ్ఛన్తి. చతుసట్ఠిఅన్తరకప్పా పన ఏకో అసఙ్ఖ్యే కప్పోనామ. సో చతుబ్బిధో సంవట్టో సంవట్టట్ఠాయీ వివట్టో వివట్టట్ఠాయీతి. తత్థ వినస్సమానో కప్పో సంవట్టో. యథా వినట్ఠం తిట్ఠమానో కప్పో సంవట్టట్ఠాయీ. వడ్ఢమానో కప్పో వివట్టో. యథా వివట్టం తిట్ఠమానో కప్పో వివట్టట్ఠాయీతి వేదితబ్బో. తే పన చత్తారో అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పా ఏకో మహాకప్పోనామ. ఏత్థచ యో జనాయామవిత్థారే సేతసాసపరాసిమ్హి వస్ససత వస్ససతచ్చయేన ఏకేకబీజహరణేన పరిక్ఖీణేపి ఏకో మహాకప్పో పరిక్ఖయం నగచ్ఛతి. ఏవం దీఘో మహాకప్పోతి వేదితబ్బో.

తత్థ యదా కప్పో తేజేన సంవట్టతి. ఆభస్సరతో హేట్ఠా అగ్గినా దయ్హతి. యదా ఆపేన సంవట్టతి. సుభాకిణ్ణతో హేట్ఠా ఉదకేన విలీయతి. యదా వాయునా సంవట్టతి. వేహప్ఫలతో హేట్ఠా వాతేన విద్ధంసతీతి ఏవం అట్ఠకథాయం వుత్తత్తా అయం లోకో నిరన్తరం సత్తసు వారేసు అగ్గినా వినస్సతి. అట్ఠమే వారే ఉదకేన వినస్సతి. పున సత్తసు అగ్గినా. అట్ఠమే ఉదకేనాతి ఏవం అట్ఠన్నం అట్ఠకానం వసేన చతుసట్ఠివారేసు అన్తిమే ఉదకవారే ఉదకం పహాయ వాతవారో హోతీతి అయమత్థో సిద్ధో హోతి. కథం. యం వుత్తం **ఆభస్సరానం అట్ఠకప్పానీ**తి. ఏతేన అట్ఠమే వారే ఆపోసంవట్టో హోతి. అన్తరా సత్తసు సత్తసు వారేసు తేజోసంవట్టా హోన్తీతి సిద్ధం. యఞ్చ వుత్తం **సుభాకిణ్ణానం చతుసట్ఠికప్పానీ**తి. ఏతేన చతుసట్ఠిమే చతుసట్ఠిమే వారే వాతసంవట్టోహోతి. అన్తరా తేసట్ఠియా వారేసు తేజోసంవట్టా ఆపోసంవట్టాచ హోన్తీతి సిద్ధం హోతీతి. తేనాహు పోరాణా –

అగ్గినా భస్సరా హేట్ఠా, ఆపేన సుభాకిణ్ణతో;
వేహప్ఫలతో వాతేన, ఏవం లోకో వినస్సతి.

సత్తసత్తగ్గినా వారా, అట్ఠమే అట్ఠమే దకా;
చతుసట్ఠి యదా పుణ్ణా, ఏకో వాయువారో సియాతి.

ఏవఞ్చ వినట్ఠే లోకే ఏకస్మిం కప్పేపి పఠమజ్ఝానభూమి అవినట్ఠానామ నత్థి. తస్మా **బ్రహ్మపారిసజ్జానందేవానం కప్పస్సతతీయో భాగో ఆయుప్పమాణం, బ్రహ్మపురోహితానంఉపడ్ఢకప్పో, మహా బ్రహ్మానంఏకోకప్పో**తి ఏత్థ అసఙ్ఖ్యేయ్య కప్పోవ సమ్భవతి. నమహాకప్పో. తేన వుత్తం కప్పస్సాతి ఇదం అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పం సన్ధాయ వుత్తన్తి. ఆయుకప్పం సన్ధాయ వుత్తన్తిపి యుజ్జతియేవ. తేజోసంవట్టకప్పేసు హి పఠమజ్ఝానతలం వివట్టమానం సబ్బపఠమం వివట్టతి. సంవట్టమానం సబ్బపచ్ఛా సంవట్టతి. తస్మా వివట్టస్స పచ్ఛిమడ్ఢేన సంవట్టస్సచ పుబ్బడ్ఢేన సహ ఏకం వివట్టట్ఠాయికప్పం గహేత్వా ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని తస్మిం తలే ఏకో ఆయుకప్పోతి సక్కా వత్తున్తి. దుతీయ తలతో పట్ఠాయ పన మహాకప్పోవ గహేతబ్బో. అప్పకం ఊనకంవా అధికంవా గణనూపగం న హోతీతి కత్వా ఉపడ్ఢేహి సహ సత్తకప్పాని సన్ధాయ ఆభస్సరానం అట్ఠకప్పానీతి వుత్తం. ఏవం చతుసట్ఠికప్పానీతి ఏత్థపీతి. ఆకాసానఞ్చాయతనభవం ఉపగచ్ఛన్తీతి **ఆకాసానఞ్చాయతనుపగా,** తేసం. ఏకోవ విసయో ఆరమ్మణం యస్స తం ఏకవిసయం. **ఏకజాతియ**న్తి ఏకస్మిం భవే. [పటిసన్ధిచతుక్కం.]

౧౪౨. జనేతీతి జనకం ఉపత్థమ్భేతీతి ఉపత్థమ్భకం. ఉపపీళేతీతి ఉపపీళకం. ఉపఘాతేతీతి ఉపఘాతకం. తత్థ **జనకం నామ** పటిసన్ధిపవత్తీసు విపాకక్ఖన్ధ కటత్తారూపానం నిబ్బత్తికా కుసలాకుసలచేతనా. తత్థ పటిసన్ధినిబ్బత్తికా కమ్మపథపత్తావ దట్ఠబ్బా. పవత్తినిబ్బత్తికా పన కమ్మపథం పత్తాపి అపత్తాపి అన్తమసో పఞ్చద్వారికజవనచేతనాపి సుపినన్తే

కుసలాకుసలచేతనాపీతి. **ఉపత్థమ్భకంనామ** విపచ్చితుం అలద్ధోకాసావా విపక్కవిపాకా వా సబ్బాపి కుసలాకుసలచేతనా. సా హి జనకభూతాపి సమానా అత్తనోవిపాకవారతో పురేవా పచ్ఛావా సభాగ్గం కమ్మన్త రంవాకమ్మనిబ్బత్తక్ఖన్ధసన్తానంవాఉపత్థమ్భమానా పవత్తతి. యథా గన్ధారబ్భే రతనత్తయపణామచేతనాతి. యం పన విసుద్ధిమగ్గే ఉపత్థమ్భకం పన విపాకం జనేతుం నసక్కోతీతి వుత్తం. తం అలద్ధవిపాకవారం సన్ధాయ వుత్తన్తి గహేతబ్బం. న హి పచ్చయసామగ్గియం సతి కిఞ్చికమ్మం పవత్తివిపాకమత్తస్సపి అజనకంనామ అత్థీతి. తత్థ కమ్మన్తరస్స ఉపత్థమ్భనంనామ అలద్ధోకాసస్స అఞ్ఞస్స జనకకమ్మస్స ఓకాసకరణం. తం పన మరణాసన్నకాలే పాకటం. తదా హి కుసలే జవితే అఞ్ఞం పటిసన్ధిజనకం కుసలకమ్మం ఓకాసం లభతి. అకుసలే జవితే అఞ్ఞం అకుసలకమ్మన్తి. వుత్తఞ్హేతం ఇతి వుత్తకే –

> ఇమస్మిం చాయం సమయే, కాలఙ్కరియాథ పుగ్గలో;
> సగ్గమ్హి ఉపపజ్జేయ్య, చిత్తఞ్హిస్స పసాదితం.
>
> ఇమస్మిం చాయం సమయే, కాలఙ్కరియాథ పుగ్గలో;
> నిరయే ఉపపజ్జేయ్య, చిత్తఞ్హిస్స పదూసితన్తి.

పవత్తికాలేపి ఏతం బహులం లబ్భతియేవ. కమ్మనిబ్బత్తఖన్ధసన్తానస్స ఉపత్థమ్భనంనామ అఞ్ఞేన లద్ధోకాసేన కుసలకమ్మేనవా అకుసలకమ్మేనవా నిబ్బత్తస్స ఖన్ధసన్తానస్స జీవితన్తరాయే అపనేత్వా జీవితపరిక్ఖారే సముదానేత్వా చిరతర పవత్తికరణం. యథాహ –

> అభివాదనసీలిస్స, నిచ్చం వుద్ధాపచాయినో;
> చత్తారో ధమ్మా వడ్ఢన్తి, ఆయు వణ్ణో సుఖం బలన్తి.

ఏత్థ పన కుసలంపి అకుసలకమ్మనిబ్బత్తస్స ఖన్ధసన్తానస్స అకుసలంపి కుసలకమ్మనిబ్బత్తస్స ఉపత్థమ్భకంనామ నత్థీతి నవత్తబ్బం. అకుసల కమ్మ నిబ్బత్తస్సపి హి మహిద్ధికానం నాగసుపణ్ణాదీనం ఖన్ధసన్తానస్స పవత్తికాలే పుబ్బకతం కుసలం వుత్తనయేన ఉపబ్రూహనం కరోతియేవ. తథాకుసలకమ్మనిబ్బత్తస్సపి కేసఞ్చి వినిపాతికాసురాదీనం ఖన్ధసన్తానస్స పవత్తికాలే పుబ్బకతం అకుసలం చిరతరప్పవత్తిం కరోతియేవాతి. **ఉపపీళకఉపఘాతకానిపి** వుత్తప్పకారా కుసలాకుసల చేతనాయోఏవ. తాపి హి జనకభూతాపి సమానా అత్తనో విపాకవారతో పురేవా పచ్ఛా వా విపాకవార గహణ కాలేపి వా కమ్మన్తరంవా కమ్మనిబ్బత్త ఖన్ధసన్తానంవా దుబ్బలతరం కత్వావా విబాధయమానా సబ్బసోవా ఉపచ్ఛిన్దమానా పవత్తన్తీతి. తత్థ ఉపపీళకే తావ కమ్మన్తరస్స విబాధనంనామ అఞ్ఞస్స జనకకమ్మస్స దుబ్బలభావకరణం. కమ్మఞ్హి నామ ఆయూహనకాలే బలవన్తంపి పచ్ఛా కతేన ఉజుపటిపక్ఖేన కమ్మన్తరేన విబాధియమానం పున విహతసామత్థియం హోతి. ఉపరిభూమి నిబ్బత్తకంపి సమానం హేట్ఠాభూమియం నిబ్బత్తేతి. మహేసక్ఖేసు మహిద్ధికేసు నిబ్బత్తకంపి సమానం అప్పేసక్ఖేసు నిబ్బత్తేతి. తథా ఉచ్చకులేసు నిబ్బత్తకంపి నీచకులేసు. దీఘాయుకేసు నిబ్బత్తకంపి అప్పాయుకేసు. మహాభోగేసు నిబ్బత్తకంపి అప్పభోగేసు. పురిసత్త భావనిబ్బత్తకంపి సమానం ఇత్థత్తభావంవా నపుంసకభావం వా నిబ్బత్తేతి. వణ్ణసమ్పత్తినిబ్బత్తకంపి దుబ్బణ్ణభావం. ఇన్ద్రియసమ్పత్తినిబ్బత్తకంపి అన్ధంవా బధిరంవా యంకిఞ్చి ఇన్ద్రియవేకల్లం. అఙ్గపచ్చఙ్గ సమ్పత్తిజనకంపి హత్థపాదాది అఙ్గవేకల్లం జనేతి. తథా ఆయూహనకాలే మహానిరయేసు నిబ్బత్తకంపి

అకుసలం పచ్ఛాకతేన బలవకుసలేన విబాధియమానం ఉస్సదేసువా పేతేసువా నిబ్బత్తేతి. అజాతసత్తు రాజా చేత్థ నిదస్సనం. ఉస్సదేసు నిబ్బత్తకంపి పేతేసువా తిరచ్ఛా నేసువాతి ఆదిసబ్బం వత్తబ్బం.

ఉపత్థమ్భకంపి తబ్బిపరియాయేన వేదితబ్బమేవ. తథా హి కమ్మం నామ కతకాలేదుబ్బలంపిసమానం పచ్ఛాసభాగేనబలవతాకుసలేనవా అకుసలేనవా ఉపత్థమ్భియమానం సుట్ఠు బలవం హోతీతి. కమ్మనిబ్బత్త ఖన్ధసన్తానస్స విబాధనంనామ అఞ్ఞేన కమ్మేన నిబ్బత్తస్స సత్తస్స గహితపటిసన్ధితో పట్ఠాయ యదాకదాచి సరీరే నానాఅన్తరాయే ఉప్పాదేత్వావా ఠానన్తరఖేత్తవత్థు గోమహింస ధన ధఞ్ఞభోగ సమ్పత్తీనం పుత్తదారఞాతి మిత్తానఞ్చ విపత్తిం కత్వావా దుక్ఖుప్పత్తి కరణం. దువిధఞ్హి కమ్మఫలంనామ విపాకఫలం నిసన్దఫలన్తి. తత్థ విపాకఫలంనామ కమ్మకారకస్సేవ హోతి. న అఞ్ఞస్స. నిసన్ద ఫలం పన అఞ్ఞేసంపి సాధారణమేవ. ధమ్మపదే ఆనన్దసేట్ఠివత్థు ఏత్థ వత్తబ్బం. చక్ఖాదీసు పన కమ్మజసన్తతిసీసేసు యేన కమ్మేన యంకిఞ్చి ఏకంవా ద్వేవా తీణివా సబ్బసో భిజ్జన్తి. చక్ఖుపాలత్థే రాదీనం వియ. తం కమ్మం ఉపఘాతకే సఙ్గహితన్తి యుత్తం. ఉపఘా తకన్తి పన ఉపచ్ఛేదకన్తిచ అత్థతో ఏకం. తథా హి మజ్ఝిమట్ఠ కథాయం పథమం ఉపచ్ఛేదకనామేన వత్వా ఉపఘాతకన్తిపి ఏతస్సేవ నామన్తి వుత్తం. అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయం పథమం ఉపఘాతకనామేన వత్వా ఉపచ్ఛేదకన్తిపి తస్సేవేతం నామన్తి వుత్తం. విసుద్ధి మగ్గేపి మరణస్సతినిద్దేసే తదేవ కమ్ముపచ్ఛేదకకమ్మన్తి వుత్తం. ఇధచ పరతో ఉపచ్ఛేదకకమ్మునాతి వక్ఖతి.

ఇమస్సపి కమ్మన్తరుపచ్ఛేదనం మరణాసన్నకాలే పాకటం. తదాహి పథమం పాపకమ్మబలేన దుగ్గతినిమిత్తే ఉపట్ఠహన్తే పున కల్యాణ కమ్మం తం పటిబాహిత్వా సుగతినిమిత్తం దస్సేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తేతి. కల్యాణకమ్మబలేన సుగతినిమిత్తే ఉపట్ఠహన్తే పున పాపకమ్మం తం పటిబాహిత్వా దుగ్గతినిమిత్తం దస్సేత్వా అపాయే నిబ్బత్తేతి. దుట్ఠ గామణిరఞ్ఞో సోణత్థేరపితుచ వత్థూని కథేతబ్బాని. అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయం పన కుసలాకుసలకమ్మక్ఖయ కరస్స మగ్గకమ్మస్సపి కమ్మన్తరుపచ్ఛేదకహా వుత్తా. అఙ్గులిమాలత్థేరాదీనం వియాతి. ఇమస్మిం భవే లద్ధాని మహగ్గతకమ్మాని యేన అకుసలేన పరిహాయన్తి. తస్సపి కమ్మన్తరుపచ్ఛేదకే సఙ్గహో యుత్తో. దేవదత్తస్స వియాతి. కమ్మనిబ్బత్తఖన్ధసన్తానుపచ్ఛేదనం పన తస్మిం తస్మిం భవే ఆయు కమ్మేసు విజ్జమానేసు లద్ధోకాసస్స కస్సచి అపరాధకమ్మస్స బలేన కలలకాలతో పట్ఠాయ అన్తరావ కేనచిరోగేనవా భయేనవా ఉపక్కమేనవా మరన్తానం వసేన వేదితబ్బం.

ఏత్థచ కమ్మన్తరస్సవా కమ్మనిబ్బత్తఖన్ధసన్తానస్సవా ఉపత్థమ్భనా దీని సన్ధాయ ఇమేసం చతున్నంపి కమ్మానం కుసలాకుసలభావో విసుద్ధిమగ్గే అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయఞ్చ వుత్తో. మజ్ఝిమట్ఠకథాయం పన సంవణ్ణేతబ్బసుత్తానురూపం కమ్మనిబ్బత్తఖన్ధసన్తానస్సేవ ఉపత్థమ్భనాదీని సన్ధాయ ఉపత్థమ్భకస్స కుసలభావో ఉపపీళకఉపఘాతకానం అకుసలభావో వుత్తో. సో పన మజ్ఝిమటీకాయం అఙ్గుత్తరటీకాయఞ్చ అరుచ్చమానో వియ వుత్తో. మహాటీకాయం పన సో కేచి వాదోపి కతో. తత్థపన సంవణ్ణేతబ్బసుత్తానురూపం వుత్తత్తా విసుం పాళినయోతి దట్ఠబ్బో. న చ కేచివాదో కత్తబ్బో. సుత్తస్మింహి అప్పాయుకసంవత్తనికాఏసా మాణవపటిపదా, యదిదం పాణాతిపాతీ హోతీతిఆదినా ఉపఘాతకం పాణాతిపాతవసేనేవ వుత్తం. ఉపపీళకఞ్చ బహ్వాబాధసంవత్తనికా ఏసా మాణవ పటిపదా, యదిదం సత్తానం విహేఠకజాతికో హోతీతిఆదినా విహింసాదీనం వసేన వుత్తం. ఉపత్థమ్భకఞ్చ దీఘాయుకసంవత్తనికా ఏసా మాణవ పటిపదా. యదిదం పాణాతిపాతం పహాయ పాణాతిపాతా పటివిరతో హోతీతిఆదినా పాణాతిపాతవిరతిఆదీనం వసేన వుత్తం. సబ్బఞ్చేతం మనుస్సత్తం ఆగతస్సేవ సత్తస్స వసేనాతి ఏవం విసుం పాళినయో వేదితబ్బోతి. మహాటీకాయం పన అఙ్గుత్తరటీకాయఞ్చ

కమ్మన్తరుపత్థమ్భనాదీని అనిచ్ఛన్తేహి జనకాదిభావోనామ విపాకం పటిఇచ్ఛితబ్బో. నకమ్మన్తి విపాకస్సేవ ఉపఘాతకతా యుత్తా వియ దిస్సతీతి వుత్తం.

కిచ్చవసేనాతి జననం ఉపత్థమ్భనం ఉపపీళనం ఉపచ్ఛేదనన్తి చతున్నం కిచ్చానం వసేన. తత్థ ఏకా పాణాతిపాతచేతనా చత్తారి కిచ్చాని సాధేతి. సా హి యావ విపచ్చితుం ఓకాసం నలభతి. తావ ఉపత్థమ్భనాదీసు తీసు కిచ్చేసు యంకిఞ్చి లద్ధపచ్చయం కిచ్చం కరోతి. యదా విపచ్చితుం ఓకాసం లభతి. తదా ఏకాయ చేతనాయ ఏకాఏవ పటిసన్ధి హోతీతి ఏవం సాకేతపఞ్హే వుత్తనయేన ఏకం అపాయభవం జనేతి. తతో పరం పన పటిసన్ధిజననకిచ్చం నత్థి. పవత్తి విపాకజననేన సహ ఇతరాని తీణి కిచ్చాని భవసతసహస్సేపి కప్పసతసహస్సేపి సాధేతియేవ. ధమ్మదిన్నాయనామ ఉగ్గసేన రఞ్ఞో దేవియా వత్థు ఏత్థ వత్తబ్బం. సా పన యదా అత్తనో విపాకవారతో పురే అరియభూతస్సవా పుథుజ్జనభూతస్సపి కల్యాణ చిత్తసమఙ్గినోవా ఉపచ్ఛేదనం కరోతి. తదా ఉపచ్ఛిన్దిత్వా కమ్మన్త రస్సేవ ఓకాసం కరోతి. సయం విపాకం నజనేతి. యదా పన పాపచిత్తసమఙ్గినో ఖన్ధసన్తానం ఉపచ్ఛిన్దతి. తదాఏవ ఉపచ్ఛిన్దిత్వా అత్తనో విపాకం జనేతి. సకిం లద్ధపటిసన్ధివారతో పన పట్ఠాయ అనేకేసు అత్తభావ సతసహస్సేసుపి ఉపచ్ఛేదనాదీనియేవ కరోతి. ఏత్థ మహామోగ్గలాన త్థేర వత్థు సామావతి వత్థు వగ్గుముదాతీరియభిక్ఖు వత్థు దుస్సిమార కలాబురాజవత్థూని కథేతబ్బాని. యస్మా పన ఇదం ఉపచ్ఛేదకకమ్మం నామ తిరచ్ఛానగతానం బహులం లబ్భతి. తస్మా సుట్ఠు బలవం అకుసలకమ్మం దుబ్బలస్స అకుసలకమ్మస్సవా అకుసలకమ్మనిబ్బత్తఖన్ధసన్తానస్సవా ఉపచ్ఛేదకంనామ న హోతీతి న వత్తబ్బం. తేనేవ హి మజ్ఝిమట్ఠకథాయం బహుకస్మిఞ్హి అకుసలకమ్మే ఆయూహితే బలవకమ్మం దుబ్బల కమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతీతి వుత్తం.

అపిచ పవత్తియంపి కమ్మన్తరజనితం భవఙ్గసన్తానం అనుపచ్ఛిన్దిత్వా పఞ్చసు చక్ఖు సోత ఘాన జివ్హా భావ దసక సఙ్ఖాతేసు సన్తతి సీసేసు అఞ్ఞతరస్స సన్తతిసీసస్స సబ్బసో ఉపచ్ఛిన్దనంపి ఇమస్సేవ కిచ్చన్తి యుత్తం. యం పన మహాటీకాయం అఙ్గుత్తరటీకాయఞ్చ ఉపపీళికం అఞ్ఞస్స విపాకం ఛిన్దతి. న సయం అత్తనో విపాకం జనేతీతి వుత్తం. తం అట్ఠకథాయం సుఖదుక్ఖం పీళేతి, అద్ధానం పవత్తితుం న దేతీతి ఇదం దిస్వా వుత్తం సియా. అద్ధానం పవత్తితుం నదేతీతి ఏత్థ పన సుఖసన్తానంవా దుక్ఖసన్తానంవా చిరకాలం పవత్తితుం నదేతి ఇచ్చేవత్థో. న పన ఉపఘాతకం వియ భవఙ్గసన్తానేన సహ అఞ్ఞస్స కమ్మస్స విపాకం ఛిన్దతీతి.

[౧౪౩] యంపన **విభావనియం**

> "జనకం కమ్మన్తరస్స విపాకం అనుపచ్ఛిన్దిత్వావ విపాకం జనేతి. ఉపఘాతకం ఉపచ్ఛేదనపుబ్బకన్తి ఇదం తావ అట్ఠకథాసు సన్నిట్ఠానన్తి వుత్తం". తం న సున్దరం.

ఇధ పుబ్బకతేన ఉపచ్ఛేదనకకమ్మేన మరిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తానం వత్థూనం అట్ఠకథాసుయేవ ఆగతత్తాతి.

[౧౪౪] యఞ్చ **తత్థ**

> అపరే పన ఆచరియా వదన్తీతిఆదినా ఉపఘాతకస్స సయం విపాకనిబ్బత్తకత్తా భావవచనం వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

తేనేవ కమ్మేన అపాయే నిబ్బత్తానం దుస్సిమార కలాబురాజా దీనం తస్స కమ్మస్స ఉపచ్ఛేదకకమ్మభావేన అట్ఠకథాసు ఆగతత్తాతి. [జనకచతుక్కం]

౧౪౬. **గరుక**న్తి అఞ్ఞేన కమ్మేన పటిబాహితుం అసక్కుణేయ్యం కుసలపక్ఖే మహగ్గతకమ్మం అకుసలపక్ఖే నియతమిచ్ఛాదిట్ఠియా సహ పఞ్చానన్తరియకమ్మం. ఏత్థ సియా. మహగ్గతకమ్మన్తి కస్మా వుత్తం. తఞ్హి పమాదవసేనవా నీవరణధమ్మపవత్తియావా పరిహాయియమానం నికన్తిబలేనవా పటిబాహియమానం విపాకం న దేతీతి. తథా ఏకస్స బహూసు ఆనన్తరియకమ్మేసు కతేసు ఏకస్మిం విపచ్చన్తే సేసాని న విపచ్చన్తీతి. వుచ్చతే, మహగ్గతకమ్మం తావఠపేత్వా పమాదధమ్మనీవరణధమ్మనికన్తిధమ్మే అత్తనో బలవతరఞ్చ మహగ్గతకమ్మన్తరం అఞ్ఞేన పుఞ్ఞకమ్మేన అప్పటిబాహనియట్ఠేన గరుకం నామ హోతి. ఆనన్తరియకమ్మాని పన ఠపేత్వా అత్తనో బలవతరం ఆనన్తరియకమ్మం అఞ్ఞేన కేనచి ధమ్మేన అప్పటిబాహనియట్ఠేనాతి ఏవం యథారహం తేసం గరుకతా వేదితబ్బాతి. **ఆసన్న**న్తి మరణకాలే అనుస్సరితం తదా కతఞ్చ. తత్థ తదాకతన్తి అన్తిమ జవనవీథితో పుబ్బభాగే ఆసన్నే కతం యంకిఞ్చి కుసలాకుసలకమ్మం. మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మం పన విపస్సనాదివసేన పవత్తం సమ్మాదిట్ఠికమ్మఞ్చ అన్తిమజవనవీసియంపి కతన్తి గహేతబ్బం. యథాహ-మరణకాలే వాస్స హోతి మిచ్ఛాదిట్ఠి సమ్మాదిట్ఠి సమత్తా సమాదిన్నాతి. ఏతేన తతో మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మతో అఞ్ఞం అన్తిమజవనవీథియం పవత్తం కమ్మం పటిసన్ధిం జనేతుం న సక్కోతీతి సిద్ధం హోతీతి. **ఆచిణ్ణ**న్తి దీఘరత్తం అభిణ్హసో కతం. సకిం కరిత్వాపివా పచ్ఛా పునప్పునం సోమనస్సజనకం సన్తాపజనకఞ్చ. **కటత్తాకమ్మ**న్తి కారియిత్థాతి కమ్మన్తి ఏవం కతకారణాఏవ కమ్మన్తి వత్తబ్బం కమ్మం. గరుకాదిభావేన వత్తబ్బం కమ్మం న హోతీతి అత్థో. తత్థ పురిమాని తీణి ఇమస్మిం భవే కతాని ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మానిఏవ. కటత్తాకమ్మం పన అతీతభవేసు కతేహి అపరపరియాయవేదనీయేహి సహ ఇమస్మిం భవే కతం గరుకా సన్నాచిణ్ణభావరహితం కమ్మపథపత్తం యంకిఞ్చి ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మం. మహాటీకాయం పన కటత్తాకమ్మం పురిమ జాతీసు కతంఏవ గహితం. తం అట్ఠకథాయ న సమేతి. ఏతేహి పన తీహి ముత్తం పునప్పునం లద్ధాసేవనం కటత్తావా పన కమ్మంనామ హోతీతి హి వుత్తం. న చ అతీతభవేసు కతాని మాతుఘాతకాదీనిపి అపరపరియాయ కమ్మాని ఏతేహి తీహి ముత్తానీతివా అముత్తానీతివా పునప్పునం లద్ధాసేవనానీతివా అలద్ధాసేవనానీతివా సక్కా విసేసేతుం. తదా హి తాని గరుక కమ్మసన్తానే పవత్తానిపి హోన్తి. ఆసన్నవచిణ్ణకమ్మసన్తానే పవత్తానిపీతి.

అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయఞ్చ ఏతేహి పన తీహి ముత్తం అఞ్ఞాణవసేనకతం కటత్తావా పన కమ్మంనామాతి వుత్తం. న తాని అఞ్ఞాణవసేన కభానీతి సక్కా విసేసేతుం. తాని హి పురిమభవేసు అఞ్ఞాణ వసేన కతానిపి హోన్తి. ఞాణవసేన కతానిపీతి. తాని పన విసేసనాని ఇమస్మిం భవే కతానం గరుకాదీహి తీహి ముత్తానం సత్తమజవన కమ్మానం వసేన వుత్తానీతి తేహి సహ పురిమజాతీసు కతాని అపరపరియాయ కమ్మాని కటత్తా కమ్మంనామాతి వేదితబ్బాని. ఏవఞ్చ కత్వా యత్థ తంపుబ్బకతం కమ్మన్తి ఆగతం. తత్థపి ఇమస్మిం భవేవా అతీతభవేసువా పుబ్బకాలే కతన్తి అత్థో వేదితబ్బోతి. ఇమేసు పన చతూసు కమ్మేసు విజ్జమానేసు గరుకమేవ అనన్తరే భవే పటిసన్ధిం దేతి. గరుకే అసతి ఆసన్నం. ఆసన్నే అసతి ఆచిణ్ణం. ఆచిణ్ణే అసతి కటత్తాకమ్మం. తేనాహ **పాకదానపరియాయేనా**తి. పాకదానవారేనాతి అత్థో. ఏత్థ సియా. కస్మా ఇధ ఆసన్నం ఆచిణ్ణతో పఠమం వుత్తం. నను పాళియం ఆసన్నతో ఆచిణ్ణమేవ పఠమం వుత్తం. యథాహ-యం గరుకం యం బహులం. యదాసన్నం. కటత్తావా పన కమ్మన్తి. అట్ఠకథాసుచ తేనేవ కమేన పాకదానవారో విహితోతి. వుచ్చతే, సభావతో బలవదుబ్బలక్కమేన పాళియం ఆచిణ్ణం పఠమం వుత్తం. సో పన కమో కదాచి పాకదానపరియాయోపి సమ్భవతీతి కత్వా అట్ఠకథాసు తేనేవ కమేన పాకదానవారో విహితో. ఆసన్నంపి హిసమానం చిత్తం తోసేతుంవా సన్తాపేతుంవా అసక్కోన్తం

హుత్వా దుబ్బలం బలవతో ఆచిణ్ణస్స నివత్తకం న హోతీతి. యస్మా పన మహాకమ్మవిభఙ్గసుత్తే పుబ్బేవాస్సతం కతం హోతి కల్యాణకమ్మం సుఖవేదనీయం. పచ్ఛావాస్సతం కతం హోతి కల్యాణకమ్మం సుఖవేదనీయం. మరణకాలేవాస్స హోతి సమ్మాదిట్ఠి సమత్తా సమాదిన్నాతి ఏవం ఆచిణ్ణదుచ్చరితస్సపి ఏకచ్చస్స ఆసన్నేన కల్యాణ కమ్మేన సగ్గగమనం వుత్తం. తథా పుబ్బేవాస్సతం కతం హోతి పాపకమ్మం దుక్ఖవేదనియం.ల. మిచ్ఛాదిట్ఠి సమత్తా సమాదిన్నాతి ఏవం ఆచిణ్ణ సుచరితస్సపి ఏకచ్చస్స ఆసన్నేన పాపకమ్మేన అపాయగమనం వుత్తం. యస్మాచ ఉభిన్నంపి బలవభావే సతి ఆసన్నమేవ పరియత్తం భవితుం అరహతి. తస్మా ఇధ థేరేన ఆసన్నమేవ పథమం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ పుబ్బేవాస్సకతం హోతీతి ఇదం ఆసన్నానుస్సరితకమ్మవసేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. తమ్బదాఠికనామస్స చోరఘాతకస్స మహావాతకాలనామస్సచ ఉపాసకస్స వత్థు ఏత్థ కథేతబ్బన్తి.

[౧౪౩] విభావనియం పన

> అట్ఠకథాయం ఆగతం జరగ్గవోపమం దస్సేత్వా ఆసన్నమేవ పథమం విపాకం దేతీతి ఏకంసేన వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి అట్ఠకథాయం ఏవం ఏకంసేన వుత్తం. నచ ఉట్ఠాతుంపి అసక్కోన్తో సో జరగ్గవో పజద్వారస్స ఆసన్నే ఠితోపి పథమతరం నిక్ఖమిస్సతీతి. [గరుకచతుక్కం]

౧౪౭. దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖభూతో పచ్చుప్పన్నో అత్తభావో. వేదితబ్బం అను భవితబ్బన్తి వేదనీయం. ఫలం. దిట్ఠధమ్మే వేదనీయం ఫలం ఏతస్సాతి **దిట్ఠధమ్మవేదనీయం**.

[౧౪౬] విభావనియం పన

> "దిట్ఠధమ్మే వేదితబ్బం విపాకానుభవన వసేనాతి దిట్ఠధమ్మవేదనీయ"న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

దిట్ఠేవ ధమ్మే విపాకం పటిసంవేదేతీతి హి పాళియం వుత్తం. ఏత్థ హి విపాకం పటిసంవేదేతీతి ఏతేన ఇధ వేదనీయసద్దో కమ్మసాధనో విపాకాతిధేయ్యోచ హోతీతి దస్సేతి. ఏవఞ్చ సతి ఇధ అఞ్ఞపదత్థసమాసో ఏవ లబ్భతి. న ఉత్తరపదత్థసమాసోతి. దిట్ఠధమ్మం ఉపేచ్చ తస్స అనన్తరే పజ్జిత్వా పాపుణిత్వా వేదితబ్బం ఫలం ఏతస్సాతి **ఉపపజ్జవేదనీయం**. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం ఉపపజ్జ సద్దస్స అత్థం వదన్తేన ఉపపజ్జిత్వాతి వుత్తం. సుత్తపదేసు పన ఉపపజ్జేవాతి పాఠో దిట్ఠో. తస్మా దిట్ఠధమ్మస్స సమీపే అనన్తరే పజ్జితబ్బో గన్తబ్బోతి ఉపపజ్జో. దుతీయో అత్తభావో ఉపపజ్జేవేదితబ్బం ఫలం ఏతస్సాతి ఉపపజ్జవేదనీయన్తి ఏవమత్థో పాఠస్స వసేన వేదితబ్బో. ఉపపజ్జాతివా అనన్తరే భవే పవత్తో ఏకో నిపాతో. యథా పచ్ఛాతి.

[౧౪౭] విభావనియం పన

> "దిట్ఠధమ్మతో అనన్తరం ఉపపజ్జిత్వా వేదితబ్బన్తి ఉపవజ్జవేదనీయ"న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

ఉపపజ్జవా విపాకం పటిసంవేదేతీతి హి పాళియం వుత్తం. పరియాయతి పునప్పునం ఆగచ్ఛతీతి పరియాయో. అపరోచ సో పరియా యోచాతి **అపరపరియాయో**. దిట్ఠధమ్మా నాగతా నన్తర భవేహి అఞ్ఞో అత్త భావ పరివత్తో. తే సేవ హి మహాటీకాయం అజ్ఝత్త రటీకాయఞ్చ అపరపరియాయేతి దిట్ఠధమ్మానన్తరానాగతతో అఞ్ఞస్మిం అత్తభావపరియాయే అత్తభావపరివత్తేతి వుత్తం. సుత్తపదేసు పన అపరేవా పరియాయేతిచ అపరాపరేవా పరియాయేతిచ ద్విధా పాఠో దిట్ఠో. తత్థ పచ్ఛిమస్మిం పాఠేసతి ఇధ మజ్ఝే ఏకస్స అపరసద్దస్స లోపో దట్ఠబ్బో. సజ్ఝహాపోట్ఠకేసు పన మజ్ఝే దీఘో యాకారనట్ఠోచ అపరాపరియసద్దో దిస్సతి. సో బహూసు అట్ఠకథాసు నత్థి. పాళియాచ న సమేతి.

[౧౪౦] యఞ్చ **విభావనియం**

> "అపరే అపరే దిట్ఠధమ్మతో అఞ్ఞస్మిం యత్థకత్థచి అత్తభావే వేదితబ్బం కమ్మం అపరాపరియ వేదనీయ"న్తి వుత్తం. తత్థ దిట్ఠధమ్మతోతి ఇదం తావ నయుజ్జతి.

న హి మజ్ఝే ఉపపజ్జభవం వజ్జేత్వా పఠమో దిట్ఠధమ్మోవ ఇధ తతీయే పదే అధికతోతి యుత్తో.

[౧౪౧] అత్థతో పన బ్యఞ్జనతోచ సబ్బం పాళియా న సమేతి.

అపరేవా పరియాయే విపాకం పటిసంవేదేతీతి హి పాళియం వుత్తం. అపరాపరేవా పరియాయేతివా. అహోసినామకం కమ్మం **అహోసికమ్మం**. అహోసికమ్మం. భవిస్సతికమ్మం. అత్థికమ్మం. నతస్స విపాకోతి ఏవం వుత్తపాఠవసేన ఆచరియేహి తథాగహితనామ ధేయ్యం సబ్బసో అలద్ధవిపాకవారం కమ్మన్తి వుత్తం హోతి. తత్థ సత్తసు కుసలాకుసలజవనేసు పఠమజవనచేతనా దిట్ఠధమ్మవే దనీయంనామ. సా హి అలద్ధాసేవనతాయ సబ్బదుబ్బలత్తా అచిరట్ఠి తికాచ హోతి అప్పతరవిపాకాచాతి. పచ్చయం లద్ధా దిట్ఠధమ్మేఏవ అహేతుకమత్తం ఫలం దత్వా విగచ్ఛతి. న ఏకంపి మరణకాలం అతిక్కమ్మ సన్తానం అనుబన్ధితుం సక్కోతి. పచ్చయం పన అలభమానా అహోసికంనామ హోతి. పచ్చయోతిచ అత్తనో ఫలుప్పత్తియా ఓకాసదాయకో నానా ఇరియాపథేసు ఇట్ఠానిట్ఠారమ్మణసమా గమాదికో యోకోచి పచ్చయోపి యుజ్జతియేవ. టీకాసు పన పటిపక్ఖేహి అనభిభూతతాయాతిఆదినా మహన్తం కత్వా పచ్చయో వుత్తో. సో కాకవలియాదీనం వియ పాకటతరఫలదానం సన్ధాయ వుత్తోతి వేదితబ్బో. న హి కమ్మపథజవనసన్తానే పవత్తమానా ఇతరాపివా పఠమజవనచేతనా ఇట్ఠానిట్ఠసమాయోగవసేనపి లద్ధ పచ్చయా కాచి అత్తనో బలానురూపం ఫలం న దేతీతి అత్థి. నచతాయ దియ్యమానం సబ్బంపి ఫలం మహాజనస్సవా కమ్మకారకస్సేవ వాపాకటమేవ సియాతి సక్కా వత్తున్తి. యం పన ఞాణవిభఙ్గట్ఠ కథాయం ఏకం దిట్ఠధమ్మవేదనీయం విపాకం దేతి. సేసాని అవిపాకానీతి వుత్తం. తం అలద్ధపచ్చయాని సేసాని సన్ధాయ వుత్తన్తి గహేతబ్బం. న హి ఏకో దిట్ఠధమ్మో ఏకస్సేవ దిట్ఠధమ్మవేదనీ యస్స ఓకాసోతి సక్కా విఞ్ఞాతున్తి. అత్థసాధికా పన సన్నిట్ఠాపకభూతా సత్తమజవనచేతనా ఉపపజ్జ వేదనీయంనామ. సా హి లద్ధాసేవనతాయ థోకం సారభూతా హోతీతి పఠమచేతనా వియ సీఘతరం విపచ్చితుం నసక్కోతి. బలవతీచ హోతీతి ఏకం భవం జనేతుం సక్కోతి. పతిత జవ నేసు పన అన్తిమజవనతాయ మజ్ఝిమచేతనాయో వియ చిరట్ఠితికా న హోతీతి పచ్చయం లద్ధా అనన్తరే ఏవ భవే పటిసన్ధింవా పవత్తి ఫలమేవవా దత్వా విగచ్ఛతి. అలద్ధా పన అహోసికమ్మమేవ హోతి. న దుతీయం మరణకాలం అతిక్కమితుం సక్కోతి. యంపన ఞాణవిభఙ్గట్ఠకథాయం ఏకం ఉపపజ్జవేదనీయం పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢతి. సేసాని అవిపాకానీతి వుత్తం. తంపి పటిసన్ధివిపాకం సన్ధాయ వుత్తన్తి గహేతబ్బం. సేసానిపి హి యావ దుతీయచుతి నాగచ్ఛతి. తావ

లద్ధపచ్చయాని పవత్తి విపాకం దేన్తియేవ. ఇధ మిస్సక కమ్మాని కత్వా అనన్తరభవే మిస్సకకమ్మఫలం అనుభోన్తాని వేమానిక పేతవత్థూని అఞ్ఞానిచ తంతంకమ్మం కత్వా అనన్తరభవే ఏవ సుగతి యం కబ్బిపాకభూతం విపత్తిం అనుభవన్తాని దుగ్గతియంవా తబ్బిపాకభూతం సమ్పత్తిం అనుభవన్తాని అనేకాని వత్థుసతాని ఏత్థ కథే తబ్బానీతి.

[౧౨౦] యం పన **విభావనియం**

> "సాచ పటిసన్ధిం దత్వావ పవత్తివిపాకం దేతి. పటిసన్ధియా పన అదిన్నాయ పవత్తివిపాకం దేతీతి నత్థీ"తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

యథావుత్తవత్థూహి సద్ధిం విరుజ్ఝనతో.

[౧౨౧] యఞ్చ **తత్థ**

> "చుతి అనన్తరఞ్హి ఉపపజ్జవేదనీయస్స ఓకాసో"తి కారణం వుత్తం. తంపి అకారణం.

పుతిఅనన్తరతో పట్ఠాయ యావజీవంపి ఓకాససమ్భవతో.

[౧౨౨] యఞ్చ **తత్థ**

> "పటిసన్ధియా పన దిన్నాయ జాతిసతేపి పవత్తివిపాకం దేతీతి వుత్తం". తంపి న గహేతబ్బం.

కమ్మసఙ్కరాపత్తితో. అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయఞ్చ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం ఉపపజ్జవేదనీయం అపరపరియాయ వేదనీయన్తి తేసం సఙ్కమనం నత్థి. యథాఠానేయేవ పతిట్ఠన్తీతి వుత్తం. న చేత్థ పటిసన్ధివసేన ఏవం వుత్తన్తి సక్కా వత్తుం. తదత్థసాధకస్స అట్ఠకథాపదేసస్సవా వత్థుస్సవా యుత్తియావా అభావతోతి. మజ్ఝే పన పఞ్చజవన చేతనా అపరపరియాయ వేదనీయంనామ. ఏతా హి సుట్ఠు బలవన్తీ సారభూతాచ హోన్తీతి న సీఘం విపచ్చితుం సక్కోన్తి. చిరట్ఠితికా పన హోన్తి. తస్మా తతీయభవతో పట్ఠాయ యదా ఓకాసం లభన్తి. తదా పఞ్చవారే పటిసన్ధిం దత్వా సంసారపవత్తియా సతి కప్పసతసహస్సేపి పవత్తివిపాకం దేన్తీతి. ఇమానియేవ పన తీణి కమ్మాని అత్తనో అత్తనో ఖేత్తే సబ్బసో విపాకవారం అలభమానాని అహోసికమ్మంనామ. ఖేత్తఞ్చ నేసం పఠమస్స దిట్ఠ ధమ్మచుతియా పరిచ్ఛిన్నం. దుతీయస్స అనాగతానన్తరభవచుతియా. తతీయస్స పరినిబ్బానచుతియాతి దట్ఠబ్బం. [దిట్ఠధమ్మచతుక్కం]

౧౪౮. పాకట్ఠానవసేనాతి అపాయాదికస్స విపచ్చనట్ఠానస్స వసేన తథా చత్తారి కమ్మానినామ హోన్తీతి యోజనా. **తత్థాతి** తేసు అకుసలాదీసు చతూసు కమ్మేసు. **కమ్మద్వారవసేనాతి** కమ్మసిద్ధియా అఙ్గభూతానం కాయాది కమ్మద్వారానం వసేన. పాణం అతిపాతేన్తి ఏతేనాతి **పాణాతిపాతో**. అతిపాతనఞ్చేత్థ సరసతో పతితుం అదత్వా అన్తరాఏవ పయోగబలేన పాతనం దట్ఠబ్బం. అదిన్నం ఆదియన్తి ఏతేనాతి **అదిన్నాదానం**. అగమనీ యవత్థుసఙ్ఖాతేసు వత్థుకామేసు మిచ్ఛా చరన్తి ఏతేనాతి **కామేసుమిచ్ఛాచారో**. తత్థ పరపాణే పాణసఞ్ఞినో తస్స జీవితిన్ద్రియసన్తానుపచ్ఛేదకస్స కాయవచీపయోగస్స సముట్ఠాపికా వధకచేతనా పాణాతిపాతోనామ. సయమేవ అత్తనో జీవితిన్ద్రియం పాతేన్తస్స పాణాతిపాతోనామ నత్థి. పరపరిగ్గహితే పరపరిగ్గహితసఞ్ఞినో తతో వియోగకారణస్స కాయ వచీపయోగస్స సముట్ఠాపికా

అచ్ఛిన్దకచేతనా అదిన్నాదానంనామ. అగమనీయవత్థూసు మగ్గేనమగ్గపటిపాదకస్స కాయపయోగస్స సముట్ఠాపికా అస్సాదచేతనా కామేసుమిచ్ఛాచారోనామ. కేచి పనఏత్థపి అగమనీయ వత్థుసఞ్ఞినోతి పదం ఇచ్ఛన్తి. తం అట్ఠకథాయ న సమేతి. అగమయనీవత్థు తస్మిం సేవనచిత్తన్తి హి తత్థ వుత్తం. ఏతేన అగమనీయవత్థుమ్హి సతి గమనీయ సఞ్ఞాయవా అగమనీయ సఞ్ఞాయవా సేవన్తస్స కమ్మపథో హోతి యేవాతి సిద్ధం హోతి. ఇతరథా అగమనీయవత్థు తథా సఞ్ఞితా తస్మిం సేవనచిత్తన్తి వుత్తం సియాతి.

అపరే పన సయం పయోగం కత్వా అత్తని పరేన కరీయమానం మగ్గేన మగ్గపటిపాదనం అస్సాదేన్తస్స సేవనచిత్తే సతిపి నత్థి కమ్మప్పథభేదో. పయోగస్స అభావాతి వదన్తి. సేవనచిత్తే పన సతి పయోగో అప్పమాణన్తి ఏకే. ఏవఞ్చ సతి తియఙ్గికోవ మిచ్ఛాచారో, న చతురఙ్గికోతి ఆపజ్జతి. అట్ఠకథాయం పన సేవన పయోగేన సహ చతురఙ్గికోవ వుత్తోతి అఞ్ఞే. సేవనపయోగో పన యేభుయ్యేన లబ్భమానత్తాయేవ వుత్తో. న పన ఏకన్తఅఙ్గభావతో. ఇతరథా ఇత్థీనం యేభుయ్యేన పయోగకిచ్చం నత్థీతి తాసం మిచ్ఛాచారో దుల్లభో సియాతి చ వదన్తి. భిక్ఖునిదూసనంపి ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతి. సా హి రక్ఖితాసు సఙ్గహితాతి. టీకాసు పన సా ధమ్మరక్ఖితాపి న హోతి. కుతో మాతాదిరక్ఖితా. ధమ్మోతి హి ఇధ పాసణ్డియధమ్మోవ అట్ఠకథాయం వుత్తోతి వదన్తి. సాసనధమ్మోపి నన యుత్తో. సబ్రహ్మచారి నియోపి ఉపజ్ఝాయినీ ఆదికా తస్సా మాతాదిట్ఠానియాఏవ హోన్తి. తథా హి సిక్ఖాపదవిభఙ్గట్ఠకథాయం మిచ్ఛాచారోపి దుస్సీలాయ.ల. సామణేరియా, పుథుజ్జనభిక్ఖునియా, సోతాపన్నాయ, సకదాగామినియా, తతో అనాగామినియా వీతిక్కమో మహాసావజ్జో. ఖీణాసవాయ పన ఏకన్తమహాసావజ్జోవాతి వుత్తం.

కస్మాపనేత్థ సురాపానం నగహి తం. తంపిహి అపాయసంవత్తని కభావేన వుత్తం. యథాహ-సురామేరయపానం భిక్ఖవే ఆసేవితం భావితం బహులీకతం నిరయసంవత్తనికం తిరచ్ఛానయోనిసంవత్తనికం పేత్తివిసయసంవత్తనికం. యోచ సబ్బలహుకో సురామేరయ పానస్స విపాకో. సో మనుస్సభూతస్స ఉమ్మత్తకసంవత్తనికో హోతీతి. అట్ఠకథాసుపి కోట్ఠాసతో పఞ్చాపి పాణాతిపాతా దయో కమ్మపథాఏవాతి వుత్తన్తి. వుచ్చతే, మూలటీకాయం తావ తస్స సభాగత్తేన మిచ్ఛాచారే ఉపకారకత్తేన దససుపి కమ్మపథేసు అనుపవేసోతి వుత్తం. తత్థ సభాగత్తం గహేత్వా విభావనియం సురాపానంపి ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతీతి వదన్తి రససఙ్ఖాతేసు కామేసు మిచ్ఛాచారభావతోతి వుత్తం. ఉపకారకత్తం గహేత్వా పటిసమ్భిదామగ్గటీకాయం కుసలాకుసలాపిచ పటిసన్ధిజనకాయేవ కమ్మపథాతి వుత్తా. వుత్తావసేసా పటిసన్ధిజననే అనేకన్తి కత్తా కమ్మ పథాతి న వుత్తాతి ఇమస్స వాక్యస్స సంవణ్ణనాయం వుత్తావసే సాతి సురాపానాదయో తబ్బిరమణాదయోచ. సురాపానఞ్హి మదస్స పచ్చయో. మదో అపుఞ్ఞపథస్స. తబ్బిరతిపి నిమ్మదతాయ. సాచ పుఞ్ఞపథస్సాతి కమ్మపథూపనిస్సయాని తాని తదాసన్నకమ్మవసేన సన్ధిజనకానిపి హోన్తీతి వుత్తం. తత్థ తదాసన్నకమ్మవసేనాతి తస్స సురాపానస్సవా సురాపానవిరతియావా ఆసన్నే పవత్తానం తమ్మూలకానం అపుఞ్ఞకమ్మానంవా పుఞ్ఞకమ్మానంవా వసేనాతి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి-యో సురం పివిత్వా సురామదహేతు పాణా పాతాదీసు యంకిఞ్చి కమ్మం కరోతి, తస్స సురాపానం తస్సతి కమ్మస్స బలవూపనిస్సయో హోతి పుబ్బచేతనాతానియఞ్చ. తదేవ విసుం పటిసన్ధిం జనేతి, న ఇతరన్తి. యథా హి పుబ్బాపరచేతనా యోపి కమ్మపథపత్తస్స కమ్మస్స పరివారభూతాఏవ పటిసన్ధిం జనేన్తి, న ఇతరా. ఏవమిదంపీతి. న హి కమ్మపథసుత్తేసు సరూపతో ఆగతానిఏవ పటిసన్ధిం జనేన్తి. న ఇతరానీతి సక్కా నియమేతుం. యాని పన ఏకన్తేన పటిసన్ధిజననసామత్థియ యుత్తాని, తానేవ తత్థ సరూపతో వుత్తాని. యానిపన పటిసన్ధిజననే అనేకన్తికాని హోన్తి. తాని తత్థసరూపతో న వుత్తానీతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. తథా హి పటిసమ్భిదా మగ్గట్ఠకథాయం కుసలాకుసలాపిచ

పటిసన్ధిజనకాయేవ కమ్మపథాతి వుత్తా. వుత్తావసేసా పటిసన్ధిజననే అనేకన్తి కత్వా కమ్మపథాతి న వుత్తాతి వుత్తం. తస్మా ఇదంపి పటిసన్ధిజననే అనేకన్తికత్తా తత్థ సరూపతో న వుత్తన్తిచ. యం తదా సన్నకమ్మవసేన పటిసన్ధిజనకన్తి పుబ్బే వుత్తం. తం తత్థ సరూపతో వుత్తేసు తదా సన్నకమ్మేసు అనుపవిట్ఠన్తిచ సక్కా వత్తున్తి. తస్స పన దువిధం కిచ్చం పటిసన్ధిజననం కమ్మజననఞ్చాతి. తత్థ పటిజననతో కమ్మజననమేవస్స మహన్తం మహావిప్ఫారఞ్చ హోతీతి కత్వా సక్కేన దేవానమిన్దేన కుమ్భజాతకే –

> యం వే వివిత్వా దుచ్చరితం చరన్తి,
> కాయేన వాచాయ చేతసాచ;
> నిరయం వజన్తి దుచ్చరితం చరిత్వా,
> తస్సా పుణ్ణం కుమ్భమిమం కిణాథాతి.

ఏవం తదాసన్నకమ్మవసేనేవ తస్స అపాయగామితా వుత్తా. తదుభయం పనస్స కిచ్చం గహేత్వా సురామేరయపానం భిక్ఖవే ఆసేవితం.ల. సంవత్తనికన్తి అఙ్గుత్తరే వుత్తన్తి వేదితబ్బం. అయఞ్హిసుత్తపదేసు ధమ్మతా. యదిదం సంవత్తనికన్తి వుత్తట్ఠానే యథాలాభయోజనాతి. తథాహి మూలటీకాయంపునబ్భవందేతిపునబ్భవాయ సంవత్తేతీతి పాఠే కమ్మసహజాతా పునబ్భవందేతి. కమ్మసహాయభూతా అకమ్మసహజా తాపునబ్భవం సంవత్తేతీతి వుత్తం. కేచి పన ఇమమత్థం అనుపధారేత్వా ఇమాయ పాళియా తస్స విసుం ఏకన్తకమ్మపథభావం మఞ్ఞన్తి. యం పన కోట్ఠాసతో పఞ్చపి కమ్మపథాఏవాతి అట్ఠకథావాక్యం. తత్థ ఏవసద్దేన తేసం చేతనాధమ్మత్తా ఝానాదికోట్ఠాసికత్తం నివత్తేతి. చేతనా హి కమ్మపథం పత్తాపి అపత్తాపి కోట్ఠాసతో కమ్మ పథకోట్ఠాసికాఏవ హోతీతి. తేనేవ మూలటీకాయం కమ్మపథా ఏవాతి కమ్మపథకోట్ఠాసికాఏవాతి వుత్తం. అనుటీకాయఞ్చ కమ్మ పథకోట్ఠాసికాఏవ. న ఝానాదికోట్ఠాసికాతి వుత్తం. కేచిపన ఇమమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా ఇమినా వాక్యేన తస్స విసుం కమ్మపథభావం వదన్తి.

ఖుద్దకపాఠట్ఠకథాయం పన సబ్బేనసబ్బం తస్స కమ్మపథభావో పటిక్ఖిత్తోయేవ, తత్థ హి పురిమానం చతున్నం కాయకమ్మాదిభావఞ్చ కమ్మపథభావఞ్చ విసుం వత్వా సురాపానంపత్వా కాయకమ్మమేవాతి వుత్తం. ఏతేన వచీకమ్మభావఞ్చ కమ్మపథభావఞ్చ పటిక్ఖిపతీతి. ధాతుసంయుత్తట్ఠకథా యఞ్చ పటిక్ఖిత్తో. యథాహ- తతీయంపఞ్చకమ్మవసేన ఋజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. చతుత్థం సత్తకమ్మపథవసేన పఞ్చమం దస కమ్మపథవసేనాతి. తత్థ హి తతీయే సురాపానమిస్సకత్తా పఞ్చకమ్మవసేన ఇచ్చేవ వుత్తం. న పఞ్చకమ్మపథవసేనాతి. ఏతాసుపిచ పటిసన్ధిజననే అనేకన్తి కత్వాఏవ పటిక్ఖిత్తోతి న నసక్కా వత్తుం ఏవఞ్హి సతి సబ్బా పాళిట్ఠకథాటీకాయో సంసన్దితా హోన్తీతి. **కాయకమ్మ**న్తి ఏత్థ కాయో తివిధో ససమ్భారకాయో పసాదకాయో చోపనకాయోతి. ఇధ కాయవిఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతో చోపనకాయో అధిప్పేతోతి వుత్తం **కాయవిఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతే**తి. చోపనకాయో హి కదాచి కాయఙ్గేన అత్తనోఅధిప్పాయం పరస్స విఞ్ఞా పనత్థాయపి కరీయతీతి కాయవిఞ్ఞత్తీతి వుచ్చతీతి. సో యేవచ కమ్మానం పవత్తిముఖత్తా ద్వారన్తి కాయద్వారం. తస్మిఞ్హి తేన తేన ఉపక్కమ కిచ్చేన పవత్తమానేఏవ జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదాదికిచ్చసిద్ధితో తంజన కస్స చేతనాధమ్మస్స ఆయూహన కిచ్చనిబ్బత్తిచ కాయకమ్మనామ లాభోచ హోతీతి. తస్మిం కాయద్వారే. ఏత్థచ యస్మాసబ్బానిపి కమ్మాని పుబ్బఙ్గమభూతేన సమ్పయుత్తమనేన వినా నసిజ్ఝన్తి. మనోపుబ్బఙ్గమా ధమ్మా. మనోసేట్ఠా మనోమయాతి హి వుత్తం. ధమ్మాతి చేత్థ సుచరితదుచ్చరితధమ్మా వుచ్చన్తి. తస్మా మనోద్వారం సబ్బకమ్మసాధారణత్తా కమ్మాని విసేసేతుం

నసక్కోతి. అసాధారణభూతా పన కాయవచీయో ఏవ సకోన్తి. యస్మాచ పురిమాని సత్తవిధాని కమ్మాని కేవలం మనోమత్తేన నసిజ్ఝన్తి. తంసముట్ఠితేహి పన కాయ వచీపయోగేహి ఏవ సిజ్ఝన్తి. తస్మా తేఏవ తేసం కమ్మానం పవత్తిముఖసఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తీతి వుత్తం **కాయద్వారే**తి. పరతో **వచీద్వారే**తి చ.

యస్మా పన కాయద్వారే వుత్తితో కాయకమ్మం నామ. వచీద్వారే వుత్తితో వచీకమ్మంనామాతి ఏత్తకమత్తే వుత్తే పాణాతిపాతాదీని తీణి కాయకమ్మంనామ. ముసావాదాదీని చత్తారి వచీకమ్మంనామాతి ఏవం ద్వారేన కమ్మానం నామవవత్థానం అసిద్ధం సియా. కథం. యదా హి పురిమాని ద్వే ఆణత్తివసేన అప్పకేన వచీద్వారే భిజ్ఝన్తి. తదా తాని కాయకమ్మన్తి నామం జహేయ్యుం. వచీకమ్మన్తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛేయ్యుం కస్మా వచీద్వారే వుత్తితో వచీకమ్మంనామాతి వుత్తత్తా. ద్వేవా నేసం నామాని భవేయ్యుం. ఉభయద్వారేసుపి సన్దిస్సనతో. యదాపన మజ్ఝిమాని చత్తారి హత్థముట్ఠాదివసేన అప్పకేన కాయద్వారే సిజ్ఝన్తి. తదా తానిపి వచీకమ్మన్తి నామం జహేయ్యుం. కాయకమ్మన్తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛేయ్యుం. కస్మా కాయద్వారే వుత్తితో కాయకమ్మంనామాతి వుత్తత్తా. ద్వేవా నేసం నామాని భవేయ్యుం. ఉభయద్వారేసుపి సన్దిస్సనతో. ఏవఞ్చసతి పాణాతిపాతో.ల. మిచ్ఛాచారోచేతి కాయకమ్మంనామాతి ఇదం వవత్థానమేవ నిరత్థకం సియా. తథా పరతో ముసావాదో.ల. ప్పలాపోచేతి వచీకమ్మంనామాతి. **బాహుల్లవుత్తితో**తి వుత్తేపన ఏకమేకేన బాహుల్లసద్దేన ఛబ్బిధాని తాని వజ్జాని వజ్జేత్వా వుత్తప్పకారం ద్వారేన కమ్మవవత్థానం సిద్ధం భవతి. యథా వనచరకో సఙ్గామావచరోతి.

మనోకమ్మాని పన ద్వారన్తరేసు చరన్తానిపి చరణమత్తాని ఏవ హోన్తి. న ద్వారన్తరాని తేసం కమ్మసిద్ధియా అఙ్గం హోన్తి. తస్మా తాని విసుం కతానీతి వేదితబ్బం. యస్మా పన కాయద్వారస్స కాయోతి నామం అనేకేసు సుత్తసహస్సేసు సయమేవ సిద్ధం పాకటఞ్చ. తథా వచీద్వారస్స వాచాతి నామం. కుసలాకుసల జవనచిత్తసఙ్ఖాతస్స మనోద్వారస్సచ మనోతి నామం. తస్మా సబ్బత్థ కాయద్వారం వచీద్వారం మనోద్వారన్తి వుత్తే కమ్మేన ద్వారస్స వవత్థాన కిచ్చంనామ నత్థి. యత్థ పన కాయకమ్మద్వారం వచీకమ్మద్వారం మనోకమ్మద్వారన్తి ఆగతం. తత్థేవ ద్వారకథాదీసు కమ్మేన ద్వారవవత్థానంపి విసుం వత్తబ్బం హోతీతి దట్ఠబ్బం.

[౧౩౩] ఏతేన యం వుత్తం **విభావనియం**

"కాయకమ్మస్సచ పవత్తిముఖభూతం కాయద్వారన్తి వుచ్చతీతి". తం పటిక్ఖిత్తం హోతి.

[౧౩౪] యఞ్చ **తత్థ**

"తథా ముసావాదాదిం కాయవికారేన కరోన్తస్స వచీకమ్మం కాయద్వారేపి పవత్తతీతి కమ్మేన ద్వారవవత్థానంపి నసియాతి" వుత్తం. తంపి న యుజ్జతి.

న హి కాయవికారేన కరీయమానం వచీకమ్మం కాయద్వారే పవత్తమానంపి తస్స ద్వారస్స నామం భిన్దితుంవా అత్తనో నామం దాతుంవా సక్కోతి. సభావ సిద్ధత్తా తస్స నామస్సాతి.

[౧౩౫] ఏతేనేవ యఞ్చ **తత్థ**

వుత్తం “తథా కాయకమ్మమేవ యేభుయ్యేన కాయద్వారే పవత్తతి. న ఇతరాని. తస్మా కాయకమ్మస్స యేభుయ్యేన ఏత్థేవ పవత్తనతో కాయకమ్మద్వారభావో సిద్ధో. బ్రాహ్మణగామాదీనం బ్రాహ్మణగామాది భావోవియాతి”. తంపి పటిక్ఖిత్తం హోతి.

న హి కాయకమ్మద్వారన్తి నామం ఇధ వుత్తం అత్థీతి. [కాయకమ్మం]

౧౪౯. ముసాతి అభూతత్థే నిపాతో. ముసా వదన్తి ఏతేనాతి **ముసావాదో**. విసతి పరేసం అఞ్ఞమఞ్ఞసమ్మోదభావసఙ్ఖాతం సామగ్గిరసం సంచుణ్ణేతి పరిభిన్దతి మిథు భేదం కరోతి ఏతాయాతి పిసుణా. అత్తనో పియభావం పరేసఞ్చ మిత్తసుఞ్ఞభావం కరోతి ఏతాయాతివా పిసుణా. నిరుత్తినయేన. వదన్తి ఏతాయాతి వాచా. పిసుణాచ సా వాచాచాతి **పిసుణవాచా**. యేన సుయ్యతి, తస్స హదయం ఫరమానా ఉసతి దహతీతి ఫరుసా. ఫరుసాచ సా వాచాచాతి **ఫరుసవాచా**. సాధుజనేహి అధిగన్తబ్బం సంసుఖం హితఞ్చ ఫలతి విసరతి వినాసేతి హితసుఖమగ్గం భిన్దతీతి సమ్ఫం. తంవా ఫలతి భిజ్జతి ఏతేనాతి సమ్ఫం. అత్థధమ్మాపగతస్స పటిభాణచిత్తస్స భారతయుద్ధసీతాహరణా దికస్స వాచా వత్థుమత్తస్సేతం నామం. యత్థ దిట్ఠధమ్మహితబుద్ధియావా సమ్పరాయిక హితబుద్ధియావా ఉపాయదీపకం కిఞ్చి అత్థధమ్మవినయపదం నత్థి. సమ్ఫం పలపన్తిపకారేన కథయన్తి ఏతేనాతి **సమ్ఫప్పలాపో**. తత్థ పరస్సవిసం వాదనపురేక్ఖారేన విసం వాదక కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా అకుసలచేతనా ముసావాదో. సో పరస్స అత్థభఞ్జనకోవ కమ్మపథభేదో. ఇతరో కమ్మమేవ. ఏత్థ చ కమ్మ పథోతి పటిసన్ధిజనకానం కమ్మానం ఉట్ఠానముఖమగ్గో వుచ్చతి. యథా హి రజానం ఉట్ఠానపదేసో రజపథోతి వుచ్చతి. తథా లోకే సన్దిస్సమానేసు సత్తానం కాయవచీచిత్తాభిసఙ్ఖరణకిచ్చేసుయేహి కిచ్చేహి పటిసన్ధిజనకాని కమ్మాని ఉట్ఠహన్తి. యేసువా కిచ్చేసు తాని ఉట్ఠహన్తి పవత్తన్తి. తాని కాయవచీచిత్తా భిసఙ్ఖరణకిచ్చాని పటిసన్ధిజనకానం కమ్మానం ఉట్ఠానముఖమగ్గత్తా కమ్మపథోతి వుచ్చన్తి. కతమాని పన తానీతి. అఙ్గసమ్పన్నాని అకుసలేసు పాణఘాత కిచ్చాదీని కుసలేసు తబ్బిరమణకిచ్చాదీని దసవిధాని కిచ్చానీతి. కమ్మానియేవ సుగతిదుగ్గతీనం తదుప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖానఞ్చ పథభూతత్తా కమ్మపథోనామాతిపి వదన్తి.

పరస్స భేదపురేక్ఖారేన భేదకకాయగచీపయోగసముట్ఠా పికా సంకిలిట్ఠచేతనా పిసుణావాచా. సాపి పరే భిన్నేయేవ కమ్మపథభేదో. అభిన్నే కమ్మమేవ. పరస్స మమ్మచ్ఛేదకకాయ వచీపయోగసముట్ఠాపికా దుట్ఠచేతనా ఫరుసవాచా. ఏత్థచ మరన్తి సత్తా, మరణమత్తంవా దుక్ఖం నిగచ్ఛన్తి ఏతస్మిం ఘట్టియమానేతి మమ్మం. దుట్ఠవణో. మమ్మం ఛిన్దతి భిన్దతి ఘట్టేతీతి మమ్మచ్ఛేదకో. వణఘట్టనపయోగో. ఇధ పన మమ్మంవియాతి మమ్మం. జాతిఆదీసు దససు అక్కోసవత్థూసు యంకిఞ్చి. మమ్మచ్ఛేదకోతి జాతిఆదీసు ఘట్టన వసేన పవత్తో ఫరుస కాయవచీ పయోగో. అయ మత్థో సీలక్ఖన్ధ టీకా వసేన వేదితబ్బో. అథవా. మమాయతీతి మమో. మిత్తో. మమస్స భావో మమ్మం. మేత్తాచిత్తం. మమ్మం ఛిన్దతీతి మమ్మచ్ఛేదకో. అయంపి అక్కోసితబ్బస్స సమ్ముఖాఏవ కమ్మపథభేదోతి కేచి. పరమ్ముఖాపీతి అపరే. యథా పన పరం అక్కోసిత్వా ఖమాపేన్తస్స ఖమాపనకమ్మం పరస్స దూరే ఠితస్సపి మతస్సపి సమ్పజ్జతి. ఏవం అక్కోసనకమ్మంపీతి దీఘమజ్ఝిమటీకాకారా ఇచ్ఛన్తి. అక్కోసాధిప్పాయేన చణ్డా మహింసీ తం అనుబన్ధతూతివా చోరా తం ఖణ్డా ఖణ్డికం కరోన్తూతివా ముద్ధా తే ఫలతు సత్తధాతివా ఏవమాదినా నయేన పరం అభిసపన్తస్సపి కమ్మపథభేదో హోతియేవాతిచ వదన్తి.

అనత్థవిఞ్ఞాపన కాయవచీపయోగ సముట్ఠాపికా పాపచేతనా సమ్ఫప్పలాపో. సోపి భారతయుద్ధ సీతాహరణాదికేసు పటిభాణచిత్తేసు వాచావత్థుమత్తేసుఏవ కమ్మపథభేదో. సోచఖో పరే తం అనత్థం సచ్చతో గణ్హన్తేయేవ. అగణ్హన్తే పన కమ్మమేవ. తథా రాజకథాదీసు ద్వత్తింస తిరచ్ఛాన కథాపభేదేసుపి కమ్మమేవ. తఞ్చ ఖో తదస్సాదవసేన కథేన్తస్సేవ. అత్థధమ్మవినయనిస్సితం కత్వా కథేన్తస్స పన సబ్బంపి సత్థకమేవ హోతీతి వేదితబ్బం. **వచీకమ్మ**న్తి ఏత్థ వచీతి వాచాయేవ. సా చతుబ్బిధా సద్దవాచా విరతివాచా చేతనావాచా చోపనవాచాతి. ఇధ పన సద్దసహితా వచీవిఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతా చోపన వాచా అధిప్పేతాతి వుత్తం **వచీవిఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతే**తి. చోపనవాచా హి కదాచి వాచఙ్గేన అత్తనో అధిప్పాయం పరస్స విఞ్ఞాపనత్థాయపి కరీయతీతి వచీవిఞ్ఞత్తీతి వుచ్చతీతి. సాయేవచ కమ్మానం పవత్తి ముఖత్తా ద్వారన్తి వచీద్వారం. తాయ హి తంతంవచీపయోగకిచ్చేన పవత్తమానాయ ఏవ విసంవాదనాదికిచ్చసిద్ధితో తంసముట్ఠాపకస్స చేతనాధమ్మస్స ఆయూహనక్రియానిబ్బత్తిచ వచీకమ్మనామలాభోచ హోతీతి. తస్మిం వచీద్వారే. యమేత్థ వత్తబ్బం, తం కాయకమ్మే వుత్తమేవాతి. [వచీకమ్మం]

౧౩౦. అభిజ్ఝాయన్తి అస్సాదమత్తే అట్ఠత్వా పరభణ్డస్స అత్తనో పరిణామనవసేన అతిరేకతరం ఝాయన్తి నిజ్ఝాయన్తి ఏతాయాతి **అభిజ్ఝా**. బ్యాపాదేన్తి పరసత్తే వినాసం ఆపన్నే కత్వా చిన్తేన్తి ఏతేనాతి **బ్యాపాదో. మిచ్ఛాదిట్ఠీ**తి ఏత్థ మిచ్ఛాతి విపరీతత్థే నిపాతో. అత్థిదిన్నన్తిఆదినయపవత్తం సబ్బం సప్పురిస మగ్గం సప్పురిసపఞ్ఞత్తం భిన్దిత్వా నత్థి దిన్నన్తిఆదినయేన తబ్బిపరీ తతో పస్సన్తి ఏతాయాతి మిచ్ఛాదిట్ఠి. తత్థ పరసన్తకం దిస్వా కేవలం అస్సాదనాభినన్దనరజ్జనమత్తేసు అట్ఠత్వా అహోవత ఇదం మమస్సాతి ఏవం అత్తనో కత్వా చిత్తేన పరిణామేన్తస్సేవ అభిజ్ఝాకమ్మపథభేదో హోతి. పరసన్తకభావేయేవ ఠపేత్వా లాభావతిమే. యే ఈదిసం పరిభుఞ్జన్తి. అహోవతాహంపి తావకాలికం పరిభుఞ్జేయ్యం. యాచిత్వావా కిణిత్వావా అత్తనో కరేయ్యం. అఞ్ఞంవా ఈదిసం లభేయ్యన్తి ఏవం అస్సాదేన్తస్స కమ్మమేవ. వుత్తఞ్హేతం అట్ఠకథాసు పరభణ్డవత్థుకే హి లోభే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి. యావ న అహోవత ఇదం మమస్సాతి అత్తనో పరిణామేతీతి. అన్తమసో డంసమకసాదికేపి ఆరబ్భ ఇమే నస్సన్తు వినస్సన్తు. అహోవతిమే నస్సేయ్యుం వినస్సేయ్యుం. అవడ్ఢితావా భవేయ్యుం చిరంవా నతిట్ఠేయ్యుం. కదావా నస్సన్తి వినస్సన్తీతి ఏవం పర సత్తస్స ఖన్ధజీవవినాసం చిన్తేన్తస్సేవ బ్యాపాదో. ఇతరో కమ్మమేవ. వుత్తఞ్హేతం పరసత్తవత్థుకే హి కోధే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి. యావ న అహోవతాయం ఉచ్ఛిజ్జేయ్య వినాసేయ్యాతి తస్స వినాసం చిన్తేతీతి. కమ్మస్సవా కమ్మవిపాకస్సవా సబ్బసో పటిబాహికా నత్థికాహే తుకాక్రియవసేన తివిధా నియత మిచ్ఛాదిట్ఠిఏవ కమ్మపథభేదో. దసవత్థుకమిచ్ఛాదిట్ఠి పన నత్థికదిట్ఠిపభేదాఏవ. సబ్బఞ్ఞుదేసనం పటిబాహిత్వా పవత్తా అరిట్ఠకణ్టకాదీనం దిట్ఠియోపి కమ్మపథాఏవాతి వదన్తి. వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠివా ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతానివాకమ్మమేవాతి.

నియతాతి చేత్థ యథా తీణి లక్ఖణాని యత్తకం పస్సిత్వా సద్ధాధిమోక్ఖేన సన్నిట్ఠానం గచ్ఛన్తస్స చిత్తుప్పాదో అత్తనో అనన్తరం ఫలదాననియమేన నియతో హోతి. తత్తకం పస్సన్తో కుసలేసు ధమ్మేసు నియామం ఓక్కమతీతి వుత్తో. తథాదిట్ఠిట్ఠా నాని కారణ పటిరూపకాని యత్తకం పస్సిత్వా మిచ్ఛాధిమోక్ఖేన సన్నిట్ఠానం గచ్ఛన్తస్స చిత్తుప్పాదోచమతిఅనన్తరేఫలదాననియమేన నియతో హోతి. తత్తకం పస్సిత్వా సన్నిట్ఠానం గచ్ఛన్తో అకుసలేసు ధమ్మేసు నియామం ఓక్కమతి, అతేకిచ్ఛోనామ హోతి. తథా పన అపస్సిత్వా కేవలం మిచ్ఛాధిమోక్ఖమత్తేన ఏవమేవ భవిస్సతీతి సన్నిట్ఠానం గన్త్వా సకం ఆచరియకం సమయం పగ్గణ్హిత్వా ఠితో అతేకిచ్ఛోనామ నహోతి. కస్మా, ఫలదాన నియమాభావాతి. అయఞ్చ అత్థో మిచ్ఛత్తత్తికేన దీపేతబ్బో. తత్థ హి ఫలదాన నియమవసేనేవ ఉభిన్నంపి సమ్మత్తమిచ్ఛత్తధమ్మానం

నియతసఞ్ఞాపటిలాభో అట్ఠకథాయం వుత్తోతి. సుత్తన్తసంవణ్ణనాసు పన గహణనియమవసేనాపి తస్సా నియతభావో వుత్తోతి.

అఞ్ఞత్రాపివిఞ్ఞత్తియాతి విఞ్ఞత్తిద్వయేన వినాపి. విఞ్ఞత్తిద్వయం అసముట్ఠాపేత్వాపీతి అత్థో. అపిసద్దేన పన విఞ్ఞత్తిద్వయేన సహాపీతి దస్సేతి. ఇమాని హి తీణి కమ్మాని యదా కాయఙ్గవా చఙ్గాని అచోపేత్వా మనస్మింఏవ సిజ్ఝన్తి. తదావిఞ్ఞత్తియా వినావ పవత్తన్తి. యదా పన తాని చోపేత్వా కాయవచీద్వారేసు సిజ్ఝన్తి, తదా విఞ్ఞత్తియా సహేవ పవత్తన్తీతి. ఏతేన ఇమేసం తీసుపి ద్వారేసు పవత్తిం దీపేతి. ఏవంసన్తేపి ఇమాని మనోద్వారేఏవ బహులం పవత్తన్తి. కాయవచీద్వారేసు పన అప్పకమేవ పవత్తన్తీతి వుత్తం **మనస్మింయేవబాహుల్లవుత్తితోతి**. తత్థ మనస్మిం యేవాతి కుసలా కుసలజవనచిత్తసఙ్ఖాతే మనోద్వారేఏవ. ఏతేన పురిమేసుపి కాయద్వారే వచీద్వారేతి పదేసు ఏవసద్దసమ్భవో దీపితో హోతి. ఏవఞ్చ సతి తత్థపి ద్వారేన కమ్మవవత్థానం సుట్ఠుతరం ఉపపన్నం హోతీతి. ఇతరథా ఉపలక్ఖణాదివసేన అత్థన్తరపసఙ్గోపి సియాతి. అపిచ, ఇధ ఏవసద్దేన అయంపి విసేసత్థో దీపితో హోతి. పాణవధాదీసు హి వధామి నం అవహరామి న న్తిఆదినా సంవిధానాకారేన పవత్తా చేతయితక్రియాఏవ పధానం హోతి. సాచ కాయవచీపయోగేహి వినా నసిజ్ఝతి. తస్మా తేసు కాయ వచీ పయోగా కమ్మసిద్ధియా ఏకం అఙ్గం హోన్తి. తం సహజాతాచ అభిజ్ఝాదయో చేతనాపక్ఖికాఏవ హుత్వా అబ్బోహారికత్తం గచ్ఛన్తి. పరభణ్డా భిజ్ఝాయనాదీసు పన అభిజ్ఝాదీనం అత్తపధానానం కాయవచీద్వారేసు పవత్తానంపి కాయ వచీపయోగాకమ్మసిద్ధియా అఙ్గమేవ నహోన్తి. తథా చిన్తాపవత్తి మత్తేనేవ తత్థ కమ్మసిద్ధితో. ఇతి ఇమేసు కమ్మేసు కాయ వచీద్వారానం సబ్బేనసబ్బం అఙ్గభావపటిక్ఖిపనత్థం మనస్మిం యేవాతి ఏవ గహణం ఇధేవ కతన్తి దట్ఠబ్బం. తేసు పన ద్వారేసు పవత్తిమత్త సబ్భావం సన్ధాయ బాహుల్లసద్దోపి ఇధ గహితోతి.

[౧౩౬] యం పన **విభావనియం**

> "విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపక చిత్తసమ్పయుత్తాచేత్థ అభిజ్ఝాదయో చేతనాపక్ఖికావ హోన్తీతి" వుత్తం. తం ఇధ న యుజ్జతి.

న హి విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకచిత్తసమ్పయుత్తాపి కేవలం మనోకమ్మ కిచ్చవిసేసేన పవత్తమానా అభిజ్ఝాదయో చేతనాపక్ఖికా హోన్తి. చేతనాఏవ పన అభిజ్ఝాదిపక్ఖికా హోతీతి. [మనోకమ్మం]

౧౩౧. ఏత్థ చ దసన్నంపి ఇమేసం కమ్మపథానం పుబ్బాపరచేతనాయో పటిసన్ధిఆకడ్ఢనే అనేకన్తికపక్ఖం గతాతి పటిసమ్భిదా మగ్గటీకాయం వుత్తా. తస్మా తాపి ఇమం సత్తం మారేస్సామి ఇమం భణ్డం అదిన్నం ఆదియిస్సామీతిఆదినా నయేన ఆదితో పట్ఠాయ పవత్తా బలవపచ్చయే లద్ధా పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢన్తి. అలద్ధా నాకడ్ఢన్తీతి యుత్తా. యాని పన కుసలాకుసలాని కమ్మపథభేదం అప్పత్తాని హోన్తి. తాని కాయద్వారే దిస్సమానాని కాయకమ్మానినామ హోన్తి. వచీద్వారే దిస్సమానాని వచీకమ్మానినామ. సుద్ధే మనోద్వారే దిస్సమానాని మనోకమ్మానినామాతి వేదితబ్బానీతి. **దోసమూలేనాతి** దోససఙ్ఖాతమూలేన దోసమూలకచిత్తేనాతి ద్విధా అత్థో. తత్థ పురిమో బ్యాపాదవజ్జేహి ద్వీహి యుజ్జతి, పచ్ఛిమో తీహిపి. **లోభమూలేనాతి** ఏత్థ ఏసనయో. తత్థాపితి పురిమో అభిజ్ఝావజ్జేహి ద్వీహి యుజ్జతి. పచ్ఛిమో తీహీతి. **ద్వీహి మూలేహీతి** కదాచి దోసమూలేన కదాచి లోభమూలేనాతి ఏవం ద్వీహి మూలేహి సమ్భవన్తి. మోహో పన సబ్బసాధారణత్తా విసేసకరో న హోతీతి ఇధ న గహితో.

[౧౩౮] యం పన **విభావనియం**

> "నిధిపాతకపమాణతో దుట్ఠనిగ్గహత్థం పరసన్తకం హరన్తానం రాజూనం బ్రాహ్మణానఞ్చ సబ్బమిదం బ్రాహ్మణానం రాజూహి దిన్నం. తేసం పన సబ్బదుబ్బలభావేన అఞ్ఞే భుఞ్జన్తి. అత్తసన్తకమేవ బ్రాహ్మణా పరిభుఞ్జన్తీతి ఏవమాదీని వత్వా సకసఞ్ఞాయ ఏవ యంకిఞ్చి హరన్తానం కమ్మఫలసమ్బన్ధాపవాదీనఞ్చ మోహమూలేనా"తి వుత్తం. తం ఇధ న యుజ్జతి.

సహజాతమూలఞ్హి ఇధ అధిప్పేతం అసాధారణభూతఞ్చ. తేసఞ్చ తథాహరన్తానం హరణం హరణకాలే కదాచిదోసమూలేన కదాచి లోభమూలేనాతి ఏవం ద్వీహి మూలేహి ఏవ సమ్భవతీతి. యో పన మోహో మహాసమ్మతాదీనంధమ్మికరాజూనం కాలే పవత్తం పోరాణక నిధిసత్థం ఠపేత్వా పచ్ఛా అధమ్మికానంరాజూనం కాలే పవత్తేసు యేభుయ్యేన అధమ్మికేసు ధమ్మసత్థ రాజసత్థ సఙ్ఖాతేసు నిధిపాఠేసు ధమ్మికసఞ్ఞీనం రాజూనం ఉప్పన్నో. యోచ రాజూనం అభిసేకకాలే దిన్నఞ్ఞోవసమణబ్రాహ్మణానంతిణకట్ఠోదకన్తి వచనం ఉపాదాయ సబ్బమిదం బ్రాహ్మణానం రాజూహి దిన్నన్తి ఏవం సఞ్ఞీనం బ్రాహ్మణానం ఉప్పన్నో. యోచ నత్థి సుకత దుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకోతి ఏవం దిట్ఠికానం కమ్మఫలసమ్బన్ధా పవాదీనం ఉప్పన్నో. సోసబ్బోపి ఉపనిస్సయమోహో నామ హోతి. సో ఇధ నాధిప్పేతో. ఇతరథా లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయ. దోసో నిదానం కమ్మానం సముదయాయ. మోహో నిదానం కమ్మానం సముదయాయాతి వచనతో సబ్బేపి అకుసలకమ్మ పథాతి మూలకాఏవ ఇధ వత్తబ్బా సియున్తి. ఏవంపనేత్థ వత్తబ్బం సియా, కమ్మేసుచ కమ్మఫలేసుచ సఞ్జాతకఙ్ఖానం జనానం కఙ్ఖా పరియుట్ఠాన చిత్తేనసహేవతదనురూపానిఅదిన్నాదానాదీని చత్తారికమ్మాని కరోన్తానం తాని కమ్మాని సుద్ధేన మోహమూలేన జాయన్తీతి. ఏవఞ్హి సతి పరతో విచికిచ్ఛా చేతనాయ పటిసన్ధిజనకేసు గహణంపి ఉపపన్నం హోతీతి. [అకుసలకమ్మం].

౧౩౨. కామావచరకుసలంపి కాయద్వారే పవత్తం కాయ కమ్మన్తి ఏత్థ ద్వే పరియాయా వేదితబ్బా. కథం, వక్ఖమానేసు హి పుఞ్ఞక్రియవత్థూసు యంకిఞ్చి పుఞ్ఞక్రియవత్థుం కాయఙ్గం చోపేత్వా పవత్తితం కాయకమ్మం నామ. వాచఙ్గం చోపేత్వా పవత్తితం వచీకమ్మం నామ. కాయఙ్గ వాచఙ్గాని అచోపేత్వా మనోద్వారేఏవ పవత్తితం మనోకమ్మం నామాతి అయమేకో పరియాయో. అయం పన మేత్తం కాయకమ్మం పచ్చుపట్ఠితం హోతి సబ్రహ్మచారీసు ఆవిచేవ రహో చ. మేత్తం వచీకమ్మం పచ్చుపట్ఠితం హోతి సబ్రహ్మచారీసు ఆవిచేవ రహోచ. మేత్తం మనోకమ్మం పచ్చుపట్ఠితం హోతి సబ్రహ్మచారీసు ఆవిచేవ రహోచాతిచ. సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తం. సబ్బం వచీకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తం. సబ్బం మనోకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తన్తి చ.

> పదక్ఖిణం కాయకమ్మం, వాచాకమ్మం పదక్ఖిణం;
> పదక్ఖిణం మనోకమ్మం, పణీహితే పదక్ఖిణే తిచ.

ఏవమాదీసు సుత్తపదేసు ఆగతో. అపిచ, అట్ఠసాలినియం సకలాయ నవకమ్మద్వారకథాయ అయమత్థో దీపేతబ్బో. తత్థ హి దానమయంపి కాయవచీ మనోకమ్మవసేన తిధా విభత్తం. తథా సీలమయం భావనామయఞ్చాతి. యస్మిం పన దుస్సిల్యే పవత్తమానే కాయో అపరిసుద్ధో హోతి. కాయసంవరో భిజ్జతి. యం పన కుసలం పవత్తమానం తదఙ్గపహానాదివసేన తం దుస్సిల్యం పజహిత్వా కాయద్వారం సోధయమానం కాయసంవరం పూరయమానం పవత్తతి. తం

కాయచోపన రహితంపి కాయఙ్గ సంవరణ కిచ్చత్తా కిచ్చసీసేన కాయద్వారే పవత్తం కాయకమ్మంనామ. కాయసుచరితన్తిపి వుచ్చతి. ఏత్థచ తం దుస్సిల్యం పజహిత్వాతి యస్మిం చిత్తే ఉప్పజ్జమానే పాణఘాతాదికం కాయదుస్సిల్యం ఉప్పజ్జేయ్య. తస్స చిత్తస్స ఉప్పజ్జితుం అప్పదానవసేన తం కాయదుస్సిల్యం పజహిత్వా. కాయద్వారం సోధ యమానన్తి యస్మిం దుస్సిల్యే ఉప్పజ్జమానే కాయఙ్గం అసుద్ధం హోతి. తస్స ఉప్పజ్జితుం అప్పదానవసేన కాయద్వారం సోధయమానం. కాయసంవరం పూరయమానన్తి సయం కాయఙ్గసంవరణకిచ్చసమ్పాదనేన కాయసంవరం పూరేన్తన్తి అత్థో. వచీకమ్మేపి ఏసేవ నయో. అవయేసం పన సబ్బంపి కల్యాణకమ్మం తీసు ద్వారేసు పవత్తంపి మనోద్వారంఏవ సోధయమానం మనోసంవరంఏవ పూరయమానం పవత్తతీతి మనోద్వారే పవత్తం మనోకమ్మంనామ. మనోసుచరితన్తిపి వుచ్చతి. అయమేకో పరియాయో. అయం పన అనేకసతేసు కమ్మపథసుత్తేసు ఆగతో. అపిచ, అట్ఠసాలినియం సకలాయ ద్వారకథాక అయమత్థో దీపేతబ్బోతి. ఇమేసు పన ద్వీసు పరియాయేసు సత్తుసాసనే కల్యాణధమ్మపూరణంనామ యావదేవ పాపధమ్మపహానత్థాయ ఏవ హోతీతి పచ్ఛిమోయేవ పధానన్తి వేదితబ్బోతి. దియ్యతి ఏతేనాతి **దానం**. వత్థుపరిచ్చాగచేతనా. సీలయతీతి **సీలం**. కాయ వచీకమ్మాని సావజ్జాని నీవారేత్వా అనవజ్జాని సుసమాహితాని కత్వా సమ్మోదహతి ఠపేతి, ఉపరిమే కుసలధమ్మేచ ఉపధారేతి. తేసం పతిట్ఠా హుత్వా ధారేతీతి అత్థో. భావేన్తి ఏతాయాతి **భావనా**. అధికుసలధమ్మే అనుప్పన్నేవా ఉప్పాదేన్తి ఉప్పన్నేవా వడ్ఢేన్తీతి అత్థో. అపచాయన్తి ఏతేనాతి **అపచాయనం**. పూజేన్తి కాయవాచాహి అత్తానం నీచవుత్తిం దస్సేన్తీతి అత్థో.

విసేసేన ఆవరన్తి ఉస్సుక్కం ఆపజ్జన్తీతి బ్యావటానం భావో కమ్మంవా **వేయ్యావచ్చం**. పజ్జిత్థాతి పత్తి. అత్తని లద్ధపుఞ్ఞకోట్ఠాసస్స నామం. పాపీయతీతివా పత్తి. పరేహి అనుమోదన్తేహి లద్ధబ్బస్స పుఞ్ఞానిసన్దస్సేతం నామం. పత్తిం దదన్తి ఏతేనాతి **పత్తిదానం**. తదేవ పరేహి దిన్నం అనుమోదన్తి. సాధుకారం దదన్తి ఏతేనాతి **పత్తానుమోదనం**. ధమ్మం సుణన్తి ఏతేనాతి **ధమ్మసవనం**. ధమ్మం దేసేన్తి ఏతాయాతి **ధమ్మదేసనా**. అత్థి దిన్నం, అత్థి యిట్ఠం, అత్థి హుతం, అత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకోతిఆదినా దసవత్థుకం సమ్మాదిట్ఠిం ఉజుం కరోన్తి ఏతేనాతి **దిట్ఠిజుకమ్మం**. సబ్బాని పన తాని పునేన్తి చిత్తసన్తానం సోధేన్తి ఏతేహీతి పుఞ్ఞాని. పూజనీయభావం నిబ్బత్తేన్తీతి పుఞ్ఞానీతిపి వదన్తి. తానిఏవ అవస్సం కత్తబ్బట్ఠేన క్రియానిచాతి పుఞ్ఞక్రియాని. తానియేవ సుఖవిసేసానం అధిట్ఠానట్ఠేన వత్థూనిచాతి **పుఞ్ఞక్రియవత్థూనీ**తి. ఏత్థ ఏకమేకం తివిధం హోతి పురిమం మజ్ఝిమం పచ్ఛిమన్తి. తత్థ దానే తావ పటిగ్గాహకస్స పరిచ్చాగకరణం మజ్ఝిమంనామ. తతో పుబ్బే ఇమినా పచ్చయేన దానమయం పుఞ్ఞం పవత్తయిస్సామీతి ఏవం పచ్చయుప్పాదనతో పట్ఠాయ దానం ఆరబ్భ దానం ఉద్దిస్స తీసు ద్వారేసు పవత్తా కుసలచేతనా పురిమంనామ. పచ్ఛా భాగే పన అత్తనా దిన్నదానం ఆరబ్భ పునప్పునం అత్తమనచిత్తం ఉప్పాదేన్తస్స పవత్తా కుసలచేతనా పచ్ఛిమంనామం. సబ్బంపి చేతం అకుసలే వుత్తనయేన బలవపచ్చయే లద్ధా పటిసన్ధిం దేతి. అలద్ధా న దేతీతి వేదితబ్బం.

పున హీన మజ్ఝిమపణీతవసేన తివిధం హోతి. తత్థ హీనేన ఛన్దేన చిత్తేన వీరియేన వీమంసాయవా పవత్తితం హీనం, మజ్ఝిమేన ఛన్దాదినా పవత్తితం మజ్ఝిమం, పణీతేన పణీతం. యసకామతాయవా పవత్తితం హీనం. పుఞ్ఞఫలకామతాయవా పవత్తితం మజ్ఝిమం. కత్తబ్బమేవ విదన్తి అరియభావం నిస్సాయ పవత్తితం పణీతం. అత్తుక్కంసన పరవమ్భనాదీహి ఉపక్కిలిట్ఠంవా హీనం. అనుపక్కిలిట్ఠం లోకియసుఖభాగితాయ పవత్తితం మజ్ఝిమం. మగ్గఫలసుఖభాగితాయ పవత్తితం పణీతం. తణ్హావసేనవా భవభోగత్థాయ పవత్తితం హీనం. అత్తనో విమోక్ఖత్థాయ పవత్తితం మజ్ఝిమం. సబ్బసత్తవిమోక్ఖత్థాయ పవత్తితం పారమితాదానం పణీతన్తి అయమత్థో విసుద్ధిమగ్గే సీలనిద్దేసం నిస్సాయ వేదితబ్బోతి. యథా చేత్థ, ఏవం

సేసేసుపియథా సమ్భవం తికద్వయం విభజిత్వా వత్తబ్బన్తి. తత్థ సీలం నామభిక్ఖుసీలం, భిక్ఖునిసీలం, సామణేరసీలం, గహట్ఠసీలన్తి చతుబ్బిధం హోతి. తత్థ పురిమానం ద్విన్నం సమాదానకిచ్చం కమ్మవాచాయ సిద్ధంహోతి. అన్తిమవత్థుఅజ్ఝాపన్నేనవా సిక్ఖాపచ్చక్ఖానేనవా కమ్మవాచాయ భిన్నాయ సబ్బం సమాదానం భిన్నం హోతి. సబ్బాని ఉపసమ్పన్న సీలాని భిన్నాని హోన్తి. తదా భిక్ఖుపటిఞ్ఞం అవిజహిత్వా ఠితో దుస్సీలోనామ హోతి. ఠపేత్వాపన అన్తిమవత్థుం అఞ్ఞసిక్ఖా పదాని వీతిక్కమన్తస్స యం వీతిక్కమతి. తస్మింయేవ సంవరభేదో హోతి. న సమాదాన భేదో. న హి తం పున కమ్మవాచాయ సమాదాతబ్బన్తి అత్థీతి. పటికమ్మం కరోన్తస్స పన సంవరో పాకతికో హోతి. సఞ్చిచ్చ వీతిక్కమన్తోవా పటికమ్మం అకరోన్తోవా అలజ్జీనామ హోతి. న దుస్సీలోతి. ఏసనయో సామణేరసీలేపి. తత్థ పన సరణగమనేనేవ సమాదానంసిద్ధం హోతి. లిఙ్గనాసనఙ్గం కత్వా సరణగమనే భిన్నే సబ్బం సమాదానం భిజ్జతి. ఇతరేసు పన యం వీతిక్కమతి, తస్మింయేవ సంవరభేదో హోతీతి వేదితబ్బం.

గహట్ఠసీలే పన పకతి గహట్ఠానం గహణవసేనేవ సమాదానం సిద్ధం హోతి. తస్మా ఏకతోగణ్హన్తే సబ్బాని సమాదిన్నాని హోన్తి. ఏకస్మించ భిన్నే సబ్బాని భిన్నాని హోన్తి. సబ్బాని పున సమాదాతబ్బాని. విసుం విసుం గణ్హన్తే పన యం వీతిక్కమతి, ఏతదేవభిజ్జతి. తదేవ పున సమాదాతబ్బం హోతీతి. పరిచ్ఛిన్నకాలా తిక్కమనే పన సబ్బం సమాదానం వూపసమ్మతియేవ. దుస్సీలభావో పనేత్థ పఞ్చన్నం నిచ్చసీలానం భేదేన వేదితబ్బో. నిచ్చానిచ్చేసు పన యం నిచ్చమేవ వట్టతి. అనిచ్చం నవట్టతి సావజ్జం హోతి. తం నిచ్చసీలం నామ. యం పన నిచ్చంపి వట్టతి. మహన్తం పుఞ్ఞాభిసన్దం హోతి. అనిచ్చంపి వట్టతి సావజ్జం న హోతి. తం అనిచ్చసీలంనామ. తత్థ భిక్ఖు భావే ఠితస్స భిక్ఖుసీలం సామణేరభావే ఠితస్స సామణేరసీలం పకతిగహట్ఠానంపఞ్చసీలం పబ్బజితసఙ్ఖేపగతానం ఉపాసకానం తాపసపరిబ్బాజకానఞ్చ దససీలం నిచ్చసీలంనామ. తేసఞ్హి తం తం యథాసకం సీలం నిచ్చం సుద్ధం కత్వా రక్ఖితుమేవ వట్టతి. అరక్ఖన్తానం భిక్ఖుభావాదికో సావజ్జో హోతి అసుద్ధో. కస్మా, అత్తనో అనురూపస్స ఆచారస్స విపత్తితో. పకతిగహట్ఠానం పన అట్ఠఙ్గఉపోసథసీలం అనిచ్చసీలంనామ. తఞ్హి తేసం వుత్తనయేన నిచ్చంపి వట్టతి. అనిచ్చంపి వట్టతి. తథా దససీలఞ్చ. తఞ్హి పకతి గహట్ఠానం అనిచ్చసీలమేవ హోతి. గిహినివత్థం పహాయ కాసాయవత్థధారణేన పబ్బజితసఙ్ఖేపగతానం ఏవ నిచ్చసీలం. యథా హి పకతిమనుస్సానం పఞ్చసీలం సమాదిన్నంపి అసమాదిన్నంపి నిచ్చం రక్ఖితుమేవ వట్టతి. వీతిక్కమితుం నవట్టతి. తథా పబ్బజితవేసధారీనం దససీలం సమాదిన్నంపి అసమాదిన్నంపి నిచ్చం రక్ఖితుమేవ వట్టతి. వీతిక్కమితుం నవట్టతి. వేసధారణేన సహ సిద్ధత్తాతి.

ఉపరి వుచ్చమానా సమథవిపస్సనావసేన దువిధా భావనా భావనానామ. సా ఇధ అప్పనం అపత్తావ అధిప్పేతా. ధమ్మవినయపరి యత్తియా సహ అనవజ్జకమ్మసిప్పవిజ్జాఠానేసు పరిచయకరణ చేతనాపి ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతి. రతనత్తయే పన మాతాపితూసు కులేజేట్ఠేసు ఆచరియేసు ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణేసు అఞ్ఞేసుచ గుణవయవుద్ధేసు యథారహం పచ్చుట్ఠానం వన్దనం అఞ్జలికరణం సామిచికరణం వత్తపటివత్తకరణన్తి ఏవమాదిసబ్బం అపచాయనంనామ. తేసఞ్ఞేవ అఞ్ఞేసఞ్చ ఆగన్తుకగమికఅద్ధికానం గిలానానం జిణ్ణానం కిచ్చ కరణీయేసు సబ్రహ్మచారీనం చీవరకమ్మాదీసు పరేసం తంతంపుఞ్ఞ కమ్మేసుచ పరిసుద్ధేన హితఫరణచిత్తేన అత్తనోకిచ్చేసు వియ కాయవాచాహి వాయామకరణం వేయ్యావచ్చంనామ. అత్తనా కతస్స యస్సకస్సచి పుఞ్ఞస్స పరేహి సాధారణకరణం పత్తిదానంనామ. పరేహి దిన్నాయ పత్తియా అనుమోదనం అత్తమనతాపవేదనం పత్తా నుమోదనంనామ. అదిన్నస్స పుఞ్ఞస్స అనుమోదనం పన అనుమోదనమేవ హోతి. న పత్తానుమోదనం. పత్తియాఏవ అభావతో. పత్తిచ దువిధా ఉద్దిసికా అనుద్దిసికాతి. తత్థ అత్తానం

ఉద్దిసికం అనుమోదన్తస్సేవ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం జాతన్తి వేదితబ్బం. ఇదం పన ద్వయం దానపుఞ్ఞేసుఏవ విసేసతో పాకటం. తఞ్హి ఉద్దిసకం కత్వా దేవతానంవా పరదత్తుపజీవిపేతానంవా వేమానికపేతానంవా వినిపాతికాసురానంవా దిన్నం అనుమోదితఞ్చ తేసం తఙ్ఖణేఏవ దిట్ఠధమ్మ వేదనీయం జాతన్తి. అత్థహిత పటిసంయుత్తాయ ధమ్మకథాయ యోనిసో మనసికారే ఠత్వా సవనఞ్చ కథనఞ్చ ధమ్మసవనం ధమ్మ దేసనాచనామ. నిరవజ్జకమ్మసిప్పవిజ్జాఠానానం సవనకథనచేతనాచ ఏత్థేవసఙ్గయ్హన్తి.

నత్థి దిన్నం నత్థియిట్ఠన్తిఆదినయపవత్తాయ దసవత్థుకాయ మిచ్ఛా దిట్ఠియావా ఇస్సరనిమ్మానాదిదిట్ఠియావా దిట్ఠమఙ్గలాదిదిట్ఠియావా విసుద్ధం కత్వా తేహి తేహి వత్థూహివా యుత్తీహివా కారణేహివా కమ్మసకతా ఞాణసఙ్ఖాతాయ సమ్మాదిట్ఠియా వోదానకరణం దిట్ఠుజుకమ్మంనామాతి. యత్థ పన తివిధమేవ పుఞ్ఞక్రియవత్థు ఆగతం. తత్థ పత్తిదానానుమోదనాని దానే సఙ్గయ్హన్తి. ఇస్సామచ్ఛేరానం పటిపక్ఖభావేన తం సభావత్తా. అపచాయనవేయ్యావచ్చాని సీలే సఙ్గయ్హన్తి. తేసం చారిత్త సీలత్తా. సేసాని తీణి భావనామయే సఙ్గయ్హన్తి. తం సభావత్తా. కమ్మట్ఠానవినిముత్తో ధమ్మోనామ నత్థీతి హి వుత్తం. దిట్ఠుజుకమ్మఞ్చ ఞాణ వడ్ఢనమేవాతి. తీస్వేవవా ఏతం సఙ్గయ్హతి. దిట్ఠుజుకమ్మం సబ్బేసం నియమ లక్ఖణన్తితి అట్ఠకథాయం వుత్తం. సతియేవ హి కమ్మసకతాఞాణే దానాదీని తీణి సమ్పజ్జన్తీతి. **మనోకమ్మమేవాతి** మనస్మింఏవ కమ్మపథ కిచ్చసిద్ధితో మనోకమ్మంఏవ.

[౧౨౮] విభావనియం పన

> "విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకత్తా భావేన కాయ ద్వారాదీసు అప్పవత్తనతోతి" వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి విఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపకం అభిఞ్ఞాకుసలం కాయద్వారాదీసు పవత్తమానంపి కాయవచీకమ్మసఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి, కాయవాచానం కమ్మపథ అఙ్గభావాసమ్భవతోతి. తఞ్చ **భావనామయ**న్తి దానసీలవసేన అప్పవత్తనతో. కేవలం భావనాకమ్మవిసేసత్తా తఞ్చ మహగ్గత కుసలం భావనాకమ్మ మేవ హోతి. యం పన పటిసమ్భిదా మగ్గే పథమజ్ఝానేన నీవరణానం. దుతీయేన వితక్కవిచారానం. తతీయేన పీతియా. చతుత్థేన సుఖదుక్ఖానం పహానం సీలం. వేరమణి సీలం. చేతనా సీలం. సంవరో సీలం. అవీతిక్కమో సీలన్తి వుత్తం. తం పరియాయేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **అప్పనాపత్త**న్తి భావనా బలేన ఆరమ్మణే అనుపవిసిత్వా అచలట్ఠితిభావేన పవత్తనతో అప్పనాపత్తం కమ్మం హోతి.

[౧౨౯] విభావనియం పన

> "పుబ్బభాగపవత్తానం కామావచరభావతోతి" కారణం వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి తేసం కామావచరతామత్తం అప్పనాపత్తియా కారణం హోతీతి. **ఝానఙ్గభేదేనాతి** వుత్తం. ఝానభేదేనాతి పన వత్తబ్బం. ఝానఙ్గభేదేనాతివా ఝానఙ్గసముదాయభేదేనాతి అత్థో, ఝానభేదేన ఇచ్చేవ వుత్తం హోతి. కుసలకమ్మం

౧౨౩. ఏత్థాతి ఏతస్మిం పాకట్ఠానచతుక్కే. **ఉద్ధచ్చరహిత**న్తి ఉద్ధచ్చసహగతచేతనావజ్జితం. కస్మా పన ఉద్ధచ్చచేతనా ఇధ పజ్జితాతి. పటిసన్ధిఅనాకడ్ఢనతో. కథం విఞ్ఞాయతీతి చే. ధమ్మసఙ్గహే దస్సనేన పహాతబ్బేసు తం అవత్వా భావనాయ పహాతబ్బేసు ఏవ వుత్తత్తా. యథాహ-చత్తారో దిట్ఠిగతసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదా విచికిచ్ఛాసహగతో చిత్తుప్పాదో, ఇమే ధమ్మా

దస్సనేన పహాతబ్బాతిచ, ఉద్ధచ్చసహగతో చిత్తుప్పాదో, ఇమేధమ్మా భావనాయపహా తబ్బాతిచ, సేసా పన చత్తారో దిట్ఠిగతవిప్పయుత్తచిత్తుప్పాదా ద్వే పటిఘసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదాచ సియా దస్సనేనపహాతబ్బా సియా భావనాయ పహాతబ్బాతి తత్థ వుత్తా. కథఞ్చ విఞ్ఞాయతి. యో దస్సనేనపహాతబ్బేసు న వుత్తో, సో అకుసలధమ్మో పటిసన్ధిం నాకడ్ఢతీతి. పట్ఠానే దస్సనేనపహాతబ్బధమ్మేసుఏవ నానాక్ఖణిక కమ్మపచ్చయస్స ఉద్ధటత్తా ఇతరత్థ తస్స అనుద్ధటత్తాతి. యథాహ-సహజాతా దస్సనేనపహాతబ్బా చేతనా సమ్పయుత్తకానం ధమ్మానం చిత్తసముట్ఠానానఞ్చ రూపానం కమ్మపచ్చయేనపచ్చయో. నానాక్ఖణికా దస్సనేన పహాతబ్బా చేతనా విపాకానం ఖన్ధానం కటత్తాచ రూపానం కమ్మపచ్చయేన పచ్చయోతిచ సహజాతా భావనాయ పహాతబ్బా చేతనాసమ్పయుత్తకానంధమ్మానం చిత్తసముట్ఠానానఞ్చరూపానం కమ్మపచ్చయేన పచ్చయోతిచ. నచ నానాక్ఖణిక కమ్మపచ్చయసత్తియా వినా విపాకుప్పాదనంనామ అత్థీతి. యదిఏవం సా పవత్తివిపాకంపి నజనేతీతి సక్కా వత్తున్తిచే.న. పటిసమ్భిదావిభఙ్గే తస్సా విపాకస్స ఉద్ధటత్తా. యథాహ-కతమే ధమ్మా అకుసలా. యస్మిం సమయే అకుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతి ఉపేక్ఖాసహగతం ఉద్ధచ్చసమ్పయుత్తం రూపారమ్మణంవా.ల. ఇమే ధమ్మా అకుసలా. ఇమేసు ధమ్మేసు ఞాణం ధమ్మపటిసమ్భిదా. తేసం విపాకే ఞాణం అత్థపటిసమ్భిదాతి. తేనాహ **పవత్తియం పన సబ్బంపి ద్వాదసవిధన్తి**ఆది.

[౧౬౦] యం పన **విభావనియం**

> “అధిమోక్ఖవిరహేన సబ్బదుబ్బలంపి విచికిచ్ఛాసహగతం పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢతి. అధిమోక్ఖసమ్పయోగేన తతో బలవన్తంపి ఉద్ధచ్చసహగతం నాకడ్ఢతీతి” వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి అధిమోక్ఖవిరహమత్తేన విచికిచ్ఛాసహగతం సబ్బదుబ్బలన్తిచ అధిమోక్ఖసమ్పయోగమత్తేన ఉద్ధచ్చసహగతం తతో బలవన్తన్తిచ సక్కా వత్తుం. సత్థరి కఙ్ఖతి ధమ్మే కఙ్ఖతీతి ఏవమాదినా నయేన వుత్తాయ విచికిచ్ఛాయ అత్తనో విసయే మహాహత్థినాగస్స వియ బలవతరత్తా అతివియ కాళకధమ్మత్తాచాతి. తథా హిసా ఏకన్తేన దస్సనేనపహాతబ్బేసు పధానభావేన వుత్తా. తతోయేవచ పటిసన్ధిఆకడ్ఢనంపి తస్సా విఞ్ఞాతబ్బం హోతీతి. సభావవిరుద్ధత్తాయేవ పన విచికిచ్ఛాసహగతం అధిమోక్ఖరహితం హోతీతి యుత్తం. తస్మా ఉద్ధచ్చసహగతమేవ సబ్బదుబ్బలన్తి వేదితబ్బం. **సబ్బత్థాపీ**తి సుగతిదుగ్గతివసేన సబ్బస్మింపి. **యథారహన్తి** తేసు లోకేసు లద్ధవత్థుద్వారానురూపం. **విపచ్చతీ**తి విపాచేతి విపక్కభావం ఆపాదేతి. సబ్బంపివాద్వాదసవిధం అకుసలకమ్మం సత్తా కుసలపాకాని హుత్వా విపచ్చతి, విపక్కభావం గచ్ఛతీతి అత్థో.

యస్మా కుసలకమ్మాని అపాయభూమియంపి పవత్తియం మహాసమ్పత్తియో సముట్ఠాపేత్వా మహిద్ధికానం నాగసుపణ్ణాదీనం సన్తానే సయమేవ అత్తనోవిపాకస్స ఓకాసం కత్వా సుఖవిపాకం జనయన్తి. అఞ్ఞేసంపి ఆపాయికానం తేన తేన కారణేన ఇట్ఠారమ్మణ సమాయోగే సతి అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం లభిత్వా సుఖవిపాకం జనయన్తి. తస్మా తథాపవత్తియఞ్చాతిఆది మాహ. న హి తాని సుఖవిపాకాని అకుసకమ్మస్స విపాకాని భవితుం అరహన్తి. వుత్తేఞ్హేతం విభఙ్గే అట్ఠానమేతం అనవకాసో, యం కాయదుచ్చరితస్స ఇట్ఠో కన్తో మనాపో విపాకో నిబ్బత్తేయ్యాతిఆది. తత్థ మహావిపాకాని సుగతి కామలోకే అహేతుకాని అట్ఠపి సబ్బస్మిం కామలోకే తేసుచ పఞ్చచక్ఖువిఞ్ఞాణ సోతవిఞ్ఞాణ సమ్పటిచ్ఛన సన్తీరణ యుగళాని రూపలోకే విపచ్చతీతి వుత్తం యథారహం విపచ్చతీతి. రూపావచర కుసలఞ్హి కమ్మసముట్ఠానరూపాని జనయన్తంపి సయం విపచ్చమానం ఆరమ్మణన్తరే అఞ్ఞభూమిక విపాకభావేన నవిపచ్చతి.

కామవిరాగభావనాభావేన పన అప్పనాపత్త కమ్మ విసేసత్తా కామతణ్హాయ అవిసయభూతే నిమిత్తా రమ్మణే అత్తనా సబ్బసో సదిసేన మహగ్గతభావపత్తేన రూప విపాకభావేనేవ విపచ్చతి. తస్మా రూపలోకేపి తాని పఞ్చవిపాకాని కామావచరకుసలస్సేవాతి వేదితబ్బానీతి. ద్వీసు కమ్మస్స విపచ్చనట్ఠానేసు పటిసన్ధినామ మహన్తంఠానం హోతి. తస్మా తదా విపచ్చన్తం కమ్మం అత్తనో సామత్థియానురూపం నాతిహీనం విపాకం జనేతుం సక్కోతి. పవత్తియం పన నానాఠానేసు నానాకిచ్చేహి విపచ్చతి. తస్మా తదా విపచ్చన్తం కమ్మం అత్తనో సామత్థియానురూపం విపచ్చేతుం నసక్కోతి. పఞ్చవిఞ్ఞాణట్ఠానాదీసు పరిత్తకేసు విపచ్చమానం ఠానా నురూపం విపచ్చతి. తదారమ్మణట్ఠానే విపచ్చమానం యేభుయ్యేన జవనా నురూపం విపచ్చతి. తస్మా సోళసకమగ్గో ద్వాదసకమగ్గో అహేతు కట్ఠకన్తి ఏవంఏకేకస్స కమ్మస్స విపాకప్పభేదో పవత్తోతితం పభేదందస్సేతుం తత్థాపీతిఆదిమాహ.

కుసలం దువిధం సమ్పజానకతం అసమ్పజానకతన్తి. తత్థ కమ్మా యూహనకాలే అన్తమసో హేట్ఠా వుత్తం దిట్ఠుజుకమ్మఞాణంపి సుట్ఠు యోజేత్వా కతం సమ్పజానకతంనామ. యథాహ-కమ్మఞ్చ కమ్మఫలఞ్చ సద్దహిత్వా కతం సమ్పజానకతం నామాతి. దిట్ఠుజుకమ్మఞాణ మత్తంపి అయోజేత్వా తం అసమ్పజానకతం నామ. యథాహ-కమ్మంపి కమ్మఫలమ్పి అజానిత్వా కతం అసమ్పజానకతం నామాతి. తత్థ సమ్పజానకతం తిహేతుకం హోతి. అసమ్పజానకతం దుహేతుకం. యథాహ-సమ్పజానకరణం పన చతుఞాణసమ్పయుత్తేహి హోతి. అసమ్పజాన కరణం చతూహి ఞాణవిప్పయుత్తేహీతి. తత్థ ఏకమేకం ఉక్కట్ఠం ఓమకన్తి దువిధం హోతి. తత్థ కుసలసమయే పరియుట్ఠితే నీవరణధమ్మేవా అత్తుక్కంసన పరవమ్భనాదికే పాపధమ్మేవా సుట్ఠు సోధేత్వా కతం ఉక్కట్ఠం నామ. అసోధేత్వా కతం తేహివోకిణ్ణం ఓమకంనామ. అపిచ, యం కత్వా పచ్ఛా లాభా వత మే. నచ వత మే అలాభా. సులద్ధం వత మే. నచ వత మే దుల్లద్ధం. యస్స మే ఈదిసం పుఞ్ఞం పసుతన్తి ఏవం పునప్పునం అనుమోదితం. తం ఉక్కట్ఠం. యం కత్వా పచ్ఛా యేనకేనచి కారణేన దుట్ఠుకతం మయాతి విప్పటిసారో ఉప్పజ్జతి. తంఓమకం. ఏవం చతుబ్బిధస్స కమ్మస్స వసేన చతుబ్బిధం విపాక కోట్ఠాసం విభజిత్వా దస్సేతుం తథాపీతిఆది మాహ. **తత్థాపీ**తి తస్మిం కామావచరకుసలేపి. **తిహేతుకముక్కట్ఠ**న్తి ఉక్కట్ఠభూతం పణీతభూతం చతుబ్బిధం తిహేతుకం. **తిహేతుకపటిసన్ధి**న్తి చతుబ్బిధం తిహేతుక పటిసన్ధివిపాకం. ఏత్థచ ఏకచేతనా ఏకమేవ పటిసన్ధిం దేతి. పవత్తివిపాకం పన అసఙ్ఖ్యేయ్యేసుపి భవేసు దేతియేవ. ఏత్థ సియా –

ఏకపుప్ఫం యజిత్వాన, సహస్సకప్పకోటియో;
దేవేసుచ మనుస్సేసు, సేసేన పరినిబ్బుతోతి హి వుత్తం.

తస్మా ఏకా చేతనా ఏకమేవ పటిసన్ధిం దేతీతి ఇదం న యుజ్జతీతి. న న యుజ్జతి. పుబ్బాపరచేతనాహి సద్ధిం సహస్సకప్ప కోటి పరిమాణస్స వత్తబ్బత్తా. చిత్తఞ్హినామ ఏకచ్ఛరక్ఖణేపి అనేకసత సహస్స కోటిసఙ్ఖం ఉప్పజ్జతి. తతోచిరతరేకాలేవత్తబ్బమేవ నత్థీతి. సహస్స కప్పకోటియోతి చ సహస్సఆయుకప్పకోటియో సహస్స అత్తభావకోటియోతి నేత్తిఅట్ఠకథాయం వుత్తం. పుబ్బాపరచేతనానఞ్చ పటిసన్ధిదానభావో కోసలసంయుత్తకేన దీపేతబ్బో. ఏకపిణ్డపాతదానస్మింహి ఏకాచేతనాద్వే పటిసన్ధియో న దేతి. పుబ్బపచ్ఛిమచేతనావసేన సత్తక్ఖత్తుం సగ్గే సత్తక్ఖత్తుం సేట్ఠికులే నిబ్బత్తోతి హి సంయుత్తట్ఠకథాయం వుత్తం. తిహేతు కంపి కమ్మం పటిపక్ఖేహి అభిభుయ్యమానం విహతసామత్థియం హుత్వా తిహేతుకవిపాకం జనేతుం న సక్కోతి. నచ తం అతిదుబ్బలంపి సమానం కోసల్లసఙ్ఖాతేన ఞాణేన యుత్తత్తా అతిబ్యాముళ్హపచ్చయ భూహం జచ్చన్ధాదివిపత్తిసహితం అహేతుకవిపాకం జనేతీతి వుత్తం

తిహేతుకమోమకన్తిఆదీ. **ద్వాదసవిపాకానివిపచ్చతి**. అయం ద్వాద సకమగ్గోనామ **అహేతుకవిపాకానేవ విపచ్చతి**. ఇదం అహేతు కట్ఠకంనామ. ఏవం తిపిటకచూళనాగత్థేరవాదవసేన విపాకప్పవత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని మోరవాపివాసి మహాదత్తత్థేరవాదం దస్సేతుం గాథమాహ. సో హి థేరోవిపాకానం అసఙ్ఖారికతా ససఙ్ఖారికతాచ కమ్మవసేనేవ సిద్ధాపి కత్వా అసఙ్ఖారం కమ్మం ససఙ్ఖారవిపాకాని న పచ్చతి. ససఙ్ఖారంకమ్మం అసఙ్ఖారవిపాకాని నవచ్చతీతి వదతి.

యథా ముఖనిమిత్తం నామ ముఖే సన్నిసిన్నే సన్నిసీదతి. చలన్తే చలతి. ఏవం పయోగేన అసాధనీయానం విపాకానం తిక్ఖమన్దతా విసేసభూతో సఙ్ఖారభేదో కమ్మవసేనేవ వత్తబ్బో. న పయోగవసేన. ఇతరథా కమ్మవిసేసేన తిక్ఖమన్దజాతానం తేసం సన్నిహితపచ్చయమత్తేన మన్దతిక్ఖతాపత్తినామ సియాతి. అహేతు కవిపాకానం పన పరిదుబ్బలత్తా అపరిబ్యత్తోవ తిక్ఖమన్దతా విసేసోతి ఉభయకమ్మనిబ్బత్తన్తి అధిప్పాయో. యస్మా పన తేసం ససఙ్ఖారాసఙ్ఖారభావో పటిసన్ధివసేనవా తదారమ్మణవసేనవా ఉప్పత్తికాలే పుబ్బపయోగసఙ్ఖాతస్స పచ్చయవిసేసస్స భావాభావేన వత్తుం యుత్తో. న కమ్మాగమనవసేన, న హి కమ్మభవే సఙ్ఖారో భవన్తరే విపాకాని విసేసేతుం యుత్తో. తస్మా ఇమం వాదం కేచివాదంనామ కరోన్తో **కేచనాతి** ఆహ.

ఇమస్మిం కేచివాదే అసఙ్ఖారికకమ్మే ససఙ్ఖారిక విపాకాని ససఙ్ఖారికకమ్మేచ అసఙ్ఖారికవిపాకాని వజ్జేత్వా చతూసు తిహే తుకుక్కట్ఠేసు కమ్మేసు అసఙ్ఖారికద్వయే విపాకాని పటిసన్ధియం ద్వే, పవత్తియం ద్వాదస. ససఙ్ఖారికద్వయే పటిసన్ధియం ద్వే, పవత్తియం ద్వాదస. చతూసు ద్విహేతుకోమకకమ్మేసు అసఙ్ఖారికద్వయే పటిసన్ధియం ద్వే, పవత్తియం దస. ససఙ్ఖారికద్వయే పటిసన్ధియం ద్వే, పవత్తియం దస. తథా చతూసు ద్విహేతుకుక్కట్ఠేసు. చతూసు ద్విహేతుకోమకేసు పన పటిసన్ధియం ఏకం అహేతుకం పవత్తియం అట్ఠఅహేతుకానీతి ఏవం విపాకానం ద్వే ద్వాదసకమగ్గా చత్తారో దసకమగ్గా ఏకం అహేతుకట్ఠకఞ్చ హోన్తి, తంసబ్బం సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం తేసన్తి గాథమాహ.

తేసన్తి తేసం కేసఞ్చి థేరానం వాదే. అట్ఠసాలినియం పన తిహేతుకేన కమ్మేన పటిసన్ధితిహేతుకావ హోతి. న దుహేతుకా నచఅహేతుకా. దుహేతుకేన కమ్మేన పటిసన్ధి దుహేతుకాపి హోతి అహేతుకాపి. తిహేతుకా పన నహోతీతి ఏవం పవత్తో మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరవాదోపి ఆగతో. తత్థ యథా దుహేతుకేన హీనేన కమ్మేన అహేతుకా పటిసన్ధి అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బా హోతి. తథా తిహేతుకేనపి హీనేన కమ్మేన దుహేతుకాపి పటిసన్ధి అవస్సం ఇచ్ఛితబ్బాయేవాతి కత్వా ఇధ అయంవాదో థేరేన న గహితోతి వేదితబ్బో. పటిసమ్భిదామగ్గే పన-గతిసమ్పత్తియా ఞాణసమ్పయుత్తే అట్ఠన్నం హేతూనం పచ్చయా ఉపపత్తి హోతి. కుసలస్స కమ్మస్స జవనక్ఖణే తయో హేతూ కుసలా. నికన్తిక్ఖణే ద్వే హేతూ కుసలా. పటిసన్ధిక్ఖణే తయో హేతూ అబ్యాకతాతిచ గతి సమ్పత్తియా ఞాణ విప్పయుత్తే ఛన్నం హేతూనం పచ్చయా ఉపపత్తి హోహి. కుసలస్స కమ్మస్స జవనక్ఖణే ద్వే హేతూ కుసలా. నికన్తిక్ఖణే ద్వే హేతూ అకుసలా. పటిసన్ధిక్ఖణే ద్వే హేతూ అబ్యాకతాతిచ ఏవం తిహేతుకేన కమ్మేన పటిసన్ధి తిహేతుకావ వుత్తా. ద్విహేతుకేన కమ్మేన ద్విహేతుకావ. న పన గతిసమ్పత్తియా ఞాణవిప్పయుత్తే సత్తన్నం హేతూనం పచ్చయాతిఆదినా తిహేతుకేన కమ్మేన ద్విహేతుకా పటిసన్ధి వుత్తా. నచ చతున్నం హేతూనం పచ్చయాతిఆదినా ద్విహేతుకేన కమ్మేన అహేతుకా పటిసన్ధీతి.

తత్థ పన తీసు ఖణేసు సహజాత హేతూనం వసేన హేతు మూలకోవ అయం దేసనావారోతి కత్వా అనోకాసతాయ అహేతుకపటిసన్ధి తత్థ నవుత్తా. న పన అలబ్భమానతాయ. ద్విహేతుక పటిసన్ధి పన అనోకాసాయేవ నహోతి. అలబ్భ మానత్తాయేవ సా నవుత్తాతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. తస్మా యుత్తితో పాళియేవ బలవతరాతి కత్వా మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరవాదోవ

పాళియా సమేతీతి పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠకథాయం వుత్తో. టీకాకారా పన కమ్మసరిక్ఖక విపాకదస్సనత్థం సావసేస పాఠోవ మహాథేరేన వుత్తోతి ఇచ్ఛన్తి. ఏవఞ్చ కత్వా అట్ఠసాలినియంపి తిపిటకచూళనాగత్థేరవాదోవ పమాణం కత్వా వుత్తోతి.

> **విభావనియం** ఇదాని ఏకాయ చేతనాయ ద్వాదసవిపాకాని ఏత్థేవ దసకమగ్గోపి అహేతుకట్ఠకమ్పితి ఆగతస్స మోరవాపివాసి మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరస్సాతి పాఠో.

మోరవాపివాసిమహాదత్తత్థేరస్సాతి పన వత్తబ్బో. మహాధమ్మ రక్ఖితత్థేరవాదోపి పన ఏత్థ ఏకదేసేన సఙ్గహితోయేవ. తస్మింపి హి అసఙ్ఖారికం కమ్మం అసఙ్ఖారికవిపాకమేవ దేతి. నో ససఙ్ఖారికం . ససఙ్ఖారికం కమ్మం ససఙ్ఖారికవిపాకమేవ దేతి. నో అసఙ్ఖారికన్తి ఆగతమేవాతి. [కామావచరకమ్మం]

౧౩౪. రూపావచరకమ్మే **పరిత్త**న్తి దువిధం పరిత్తం అపగుణతా యవా హీనతాయవా. తత్థ యం పణీతేహి ఛన్దాదీహి యుత్తంపి అభావితం హోతి పటిలద్ధమత్తం, తం అపగుణతాయ పరిత్తంనామ. యం సన్ధాయ యం అపగుణం హోతి, ఉపరి ఝానస్స పచ్చయో భవితుం న సక్కోతి, ఇదం పరిత్తంనామాతి అట్ఠసాలినియం వుత్తం. యం పన సుభావితంపి సమానం హీనేహి ఛన్దాదీహి యుత్తం హోతి. తం హీనతాయ పరిత్తంనామ. యం సన్ధాయ యస్స ఆయూహనక్ఖణే ఛన్దోవా హీనో హోతి. వీరియంవా, చిత్తంవా, వీమంసావా, తం హీనంనామాతి తత్థేవ వుత్తం. **మజ్ఝిమం**పి దువిధం. తత్థ నాతిపగుణ తాయ మజ్ఝిమం సన్ధాయ నాతిసుభావితో మజ్ఝిమోతి విసుద్ధిమగ్గే వుత్తం. మజ్ఝిమేహి ఛన్దాదీహి యుత్తతాయ మజ్ఝిమం సన్ధాయ యస్స ఆయూహనక్ఖణే తే ధమ్మా మజ్ఝిమా హోన్తి. తం మజ్ఝిమన్తి అట్ఠ సాలినియం వుత్తం. **పణీతం**పి దువిధం. తత్థ అతిపగుణతాయ పణీతం సన్ధాయ సుభావితో వసిప్పత్తో పణీతోతి విసుద్ధిమగ్గే వుత్తం. పణీతేహి పన ఛన్దాదీహి యుత్తతాయ పణీతం సన్ధాయ యస్స ఆయూహనక్ఖణే తే ధమ్మా పణీతా హోన్తి. తం పణీతన్తి అట్ఠసాలినియం వుత్తం. తత్థ యాని అపగుణతాది వసేన పరిత్తాదీని వుత్తాని, తాని ఇధ నాధిప్పేతాని. యాని పన హీనాదీహి ఛన్దాదీహి యుత్తతాయ పరిత్తాదీని వుత్తాని, తానేవ ఇధాధిప్పేతాని. ఇమానేవ హి తివిధాసు భూమీసు తివిధం బ్రహ్మూపపత్తిభేదం సాధేన్తీతి. ఇత్థీనం ఝానేసు వసీపత్తానంపి ఛన్దాదీనం అపణీతతాయ మహాబ్రహ్మేసు అనుప్పజ్జనఞ్చేత్థ సాధకం. తేనేవచ అట్ఠకథాయం ఛన్దాదివసేన సిద్ధాని హీన మజ్ఝిమ పణీతాని అట్ఠారసపభేదేన విభజిత్వా ఇమాని అట్ఠారస కమ్మద్వారాని నామ ఇమేహి పభావితత్తా ఇమేసం వసేన అట్ఠారసఖత్తియా అట్ఠారస బ్రాహ్మణా అట్ఠారస వేస్సా అట్ఠారస సుద్దా అట్ఠచత్తా లీస గోత్త చరణాని వేదితబ్బానీతి వుత్తం. ఏతేన హి దేవానంపి బ్రహ్మానంపి లబ్భమానం ఉపపత్తిభేదం ఉపలక్ఖేతీతి.

> [౧౬౧] **విభావనియం** పన
>
> "పటిలద్ధమత్తం అనాసేవితం పరిత్తన్తి అవిసేసతోవ అట్ఠకథాయం వుత్తం. తథా నాతి సుభావితం అమరిపుణ్ణవసీభావం మజ్ఝిమం. అతివియసుభావితం పన సబ్బసో పరిపుణ్ణ వసీభావం పణీత"న్తి వుత్తం. తం సబ్బం ఇధ నయుజ్జతియేవ.

తఞ్హి ఉపరి ఝానస్స పచ్చయో భవితుం సమత్థాసమత్థంవా హాన భాగియతాది విసేసం వా సన్ధాయ వుత్తం. న పన ఉపపత్తి భేదజనక విసేసన్తి.

> [౧౬౨] యఞ్చ **తత్థ**

“ఆచరియేన పనేత్థ పరిత్తంపి ఈసకం లద్ధాసేవనమేవ అధిప్పేతన్తి దిస్సతి. తథా హానేన నామరూపపరిచ్ఛేదే-

సమానాసేవనే లద్ధే, విజ్జమానే మహబ్బలే;
అలద్ధా తాదిసం హేతు, మభిఞ్ఞా న విపచ్చతీతి.

సమానభూమికతోవ ఆసేవన లాభేన బలవ భావతో మహగ్గతధమ్మానం విపాకదానం వత్వా తదభావతో అభిఞ్ఞాయ అవిపచ్చనం వుత్త”న్తి వుత్తం. తంపి విచారేతబ్బమేవ.

యథా హి అరియమగ్గచేతనా అత్తనా సమానభూమకజవనతో అలద్ధాసేవనాపి సమానా విపాకం న దేతీతి నత్థి. తథా ఆది కమ్మికవీథియం ఏకవారమత్తభూతా సబ్బసమాపత్తి వీథీసుచ సబ్బపథ మభూతా మహగ్గతచేతనాపి సమానభూమకధమ్మతో అలద్ధాసేవన తాయ దుబ్బలత్తా విపాకం నదేతీతి నత్థీతి న న సక్కా విఞ్ఞాతున్తి. ఏత్థ సియా- తస్సేవ రూపావచరస్స కుసలస్స కమ్మస్స కతత్తా ఉపచితత్తా విపాకం.ల. పథమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి వుత్తం. న చ సా చేతనా ఉపచితానామ హోతి. సమానభూమక ధమ్మతో అలద్ధాసేవనత్తాతి.న. మగ్గచేతనాయపి అవిపాకతాపత్తితో. సాపిహి తస్సేవ లోకుత్తరస్స కుసలస్స ఝానస్స కతత్తా భావితత్తా విపాకం. ల. పథమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతీతి వుత్తా. నచ సాపి సమానభూమకధమ్మతో లద్ధాసేవనా హోతీతి. ఉభయత్థ పన పథమసమన్నాహారతో పట్ఠాయ ఉపచినిత్వా భావేత్వా ఆగతత్తా అసమానభూమిక జవనేహిపి లద్ధాసేవన భావం పటిచ్చ ఉపచితతా భావితతాచ వుత్తాతి సక్కా వత్తున్తి. తస్మా ఆది కమ్మికభూతాపి మహగ్గతచేతనా మరణా సన్నే లద్ధా అబ్భుణ్హా ఆసన్నకమ్మభూతా విపాకం నదేతీతి న వత్తబ్బా. అభిఞ్ఞాచేతనా చ సమానభూమకేహిపి నానావజ్జనవీథిజవనేహి సుట్ఠుతరం లద్ధాసేవనత్తా తిక్ఖతరభూతా కథం దుబ్బలానామ సియా. తేనేవ అయం వాదో అనుటీకాయం పటిక్ఖిత్తో. వుత్తఞ్హి తత్థ కేచి పన సమాన భూమకతో ఆసేవనలాభేన బలవన్తాని ఝానానీతి తాని విపాకం దేన్తి. అభిఞ్ఞా పన సతిపి ఝానభావే తదభావతో తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే ఆగన్తుకత్తావా దుబ్బలా. తస్మా విపాకం న దేన్తీతి వదన్తి. తం అకారణం. పునప్పునం పరికమ్మవసేన అభిఞ్ఞా యపి వసీభావసమ్భవతోతి. చతుత్థజ్ఝానసమాధిస్స పన ఆనిసంసభూతా అభిఞ్ఞాచేతనా తస్స ఫలసదిసా ఫలట్ఠానే ఠితా, తస్మా సా విపాకం నదేతీతి ఇచ్ఛన్తి టీకాకారా. తస్స పన ఇద్ధి వికుబ్బనాదికిచ్చం విపచ్చనకిచ్చతోపి మహన్తతరం హోతి. సబ్బథా మేనచ వికుబ్బనాదికిచ్చం సాధేన్తియా విపచ్చనథామేపి తేన థామేన సహ పరిక్ఖయం గచ్ఛతి. తస్మా సా పున విపాకం నదేతీతిపి యుజ్జతియేవ. **పఞ్చమజ్ఝానన్తి** అభిఞ్ఞాభావం అపత్తం పరిత్తాదిభేదేన తివిధం పఞ్చమజ్ఝానం. **తదేవాతి** పఞ్చమఝానమేవ. **సఞ్ఞావిరాగం భావేత్వాతి** చిత్తే సతి రజ్జన దుస్సన ముయ్హనాని హోన్తి. తస్మిం అసతి దిట్ఠధమ్మనిబ్బానప్పత్తోనామ హోతీతి ఏవం చిత్తే ఏవ ఆదీనవం దిస్వా అచిత్తకభవపత్థనా సహితం వాయోకసిణేవా కేసఞ్చి మతేన పరిచ్ఛిన్నాకాస కసిణేవా సఞ్ఞావిరాగం భావేత్వా. **అసఞ్ఞసత్తేసు ఉప్పజ్జన్తీతి** యేన యేన ఇరియాపథేన ఇధ మరన్తి, తేనేవ తత్థ ఉప్పజ్జన్తి. కమ్మకిరియవాదితిత్థియా ఏవాతి అధిప్పాయో. న హి అకమ్మకిరియవాదీనం ఝానభావనా నామ అత్థీతి. **అనాగామినో పన సుద్ధావాసేసు ఉప్పజ్జన్తీతి** సుద్ధావాసేసు పన అనాగామినో ఏవ ఉప్పజ్జన్తి. న అఞ్ఞే సకదాగామిఆదయోతి అత్థో. ఏతేన అనాగామీనం అఞ్ఞస్మింపి బ్రహ్మలోకే ఉప్పత్తి అప్పటిసిద్ధా హోతి. అనాగామీసుచ సద్ధాధికో అవిహేసు ఉప్పజ్జతి, వీరియాధికో అతప్పేసు. సతాధికో సుదస్సేసు. సమాధాధికో సుదస్సీసు. పఞ్ఞాధికో అకనిట్ఠేసూతి. యథాక్కమం భావేత్వా యథాక్కమం అరూపేసు ఉప్పజ్జన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ **పథమజ్ఝానం పరిత్తం భావేత్వాతిఆది** సబ్బం పథమజ్ఝానాదీనం యథా సకం విపచ్చనభూమి వవత్థానవసేన వుత్తం. సమాపత్తిలాభినో పన

పుథుజ్జన సోతాపన్న సకదాగామినో అత్తనా లద్ధసమాపత్తీనం విపచ్చనభూమీసు ఇచ్ఛితభూమియం నిబ్బత్తన్తి. తేసు పుథుజ్జనో నికన్తియా సతి కామలోకేపి నిబ్బత్తతియేవ. ఇతరే పన ఝానే అపరి హీనే సతి కామలోకేపి నిబ్బత్తతియేవ. ఇతరే పన ఝానే అపరిహీనే సతి కామభవే నికన్తినామ తేసం న సమ్భవతీతి పరిహీనజ్ఝానాఏవ తత్థ నిబ్బత్తన్తి.

[౧౬౩] విభావనియం పన

తేసంపి సోతాపన్నసకదాగామీనం నికన్తివసేన కామభవేనిబ్బత్తిం ఇచ్ఛన్తేన "తథా కామభవేపి కామావచర కమ్మబలేన. ఇజ్ఝతి భిక్ఖవే సీలవతో చేతోపణిధి విసుద్ధత్తాతి హి వుత్త"న్తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

తేహి ఝానే అపరిహీనే ఏకన్తేన బ్రహ్మలోకగామినోఏవ హోన్తి. యతో తే ఝానఅనాగామినోనామాతి వుచ్చన్తి. ఝానపరి హానిచ తేసం తంతం పలిబోధ వసేనేవ హోతి. న పన కామ రాగాదివసేన. కస్మా, మగ్గసహాయేన ఝానేన సుట్ఠు విక్ఖమ్భితత్తా. వుత్తఞ్హేతం అఙ్గుత్తరే-సహదస్సనుప్పాదా భిక్ఖవే అరియసావకస్స తీణి సంయోజనాని పహీయన్తి.ల. సో వివిచ్చేవ.ల. పథమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. తస్మిం చే సమయే భిక్ఖవే అరియసావకో కాలఙ్కరేయ్య. నత్థి తస్స సంయోజనం. యేన సంయోజనేన సంయుత్తో అరియసావకో పున యిమం లోకం ఆగచ్ఛేయ్యాతి. ఏత్థచ తస్మిం చే సమయేతిఆదినా సో లద్ధజ్ఝానం అపరిహాపేత్వా చే కాలఙ్కరోతి. ఏకన్తేన బ్రహ్మలోకమేవ గమిస్సతి. పరిహాపేన్తస్స పన తం సంయోజనం పాకతిమేవాతి దస్సేతి. పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠకథాయఞ్చ ఝానలాభీనం పన అనాగామిస్సచ బ్రహ్మలోకేయేవ పటిసన్ధిదానతో పచ్చయో నహోతీతి వుత్తం. తత్థ ఝానలాభీనన్తి మహగ్గతజ్ఝానలాభీనం సోతాపన్న సకదాగామీనం. పచ్చయో నహోతీతి తేసం విపస్సనానికన్తి తణ్హా కామసుగతిపటిసన్ధియా న హోతీతి అత్థో.

తస్మా తేసం ద్విన్నం సేఖానం కుప్పధమ్మానంపి సతం ఝానే విజ్జమానే కామభవే నికన్తి నామ నత్థీతి వేదితబ్బం. అనాగామిస్స పన నిద్దాయన్తస్సేవ సత్థేన గీవం ఛిన్దిత్వా మారీయమానస్సపి ఝానం అలభిత్వా చవనంనామ నత్థి. సో హి సమాధిస్మిం పరిపూరకారీతి వుత్తో. ఇత్థియో పన అట్ఠసమాపత్తియో లభిత్వా అనన్తరే భవే అకనిట్ఠే నిబ్బత్తమానాపి అధిపతిభూతేసు మహాబ్రహ్మేసు న నిబ్బత్తన్తి. హీనజ్ఝాసయత్తా పురోహిత పారిసజ్జేసుఏవ నిబ్బత్తన్తి. తథాహి అట్ఠకథాసు యం ఇత్థీ బ్రహ్మత్తం కరేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీతి సుత్తపదస్స అత్థవచనే బ్రహ్మత్తన్తి మహాబ్రహ్మత్తం అధిప్పేతం. ఇత్థీ చ ఇధ ఝానం భావేత్వా కాలం కత్వా బ్రహ్మపారిసజ్జానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతి, న మహాబ్రహ్మనన్తి వుత్తం. బ్రహ్మపారిసజ్జానన్తి చేత్థ బ్రహ్మపురోహితానంపి సఙ్గహణం వేదితబ్బం. తే హి బ్రహ్మనం పరిసభూతా హోన్తీతి. వుత్తఞ్హేతం సంయుత్తకే —

అథఖో భిక్ఖవే సిఖీభగవా అభితుం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి. పటిభాతు తం బ్రాహ్మణ బ్రహ్మునోచ బ్రహ్మపరిసాయచ బ్రహ్మపారిసజ్జానఞ్చ ధమ్మికథాతి.

పరిసభావేచ సతి పరిసాసు జాతాపినామ హోన్తీతి. తత్థ బ్రహ్మునోతి మహాబ్రహ్మునో. బ్రహ్మపరిసాయాతి బ్రహ్మపురోహిత గణస్సాతి అత్థో. నను బ్రహ్మపారిసజ్జానన్తి వుత్తత్తా న మహాబ్రహ్మనన్తి ఏత్థేవ తేసం సఙ్గహణం యుత్తన్తి చే. న. యం ఇత్థీ సక్కత్తం కరేయ్య, మారత్తం కరేయ్య, బ్రహ్మత్తం కరేయ్య, నేతంఠానం విజ్జతీతి ఏవం అధిపతి భూతేహి సక్కాదీహి సహ వుత్తత్తా ఇధ అధిపతిపటిక్ఖిపనస్సేవ సమ్భవతో. తేనేవ హి నేత్తియం-ఇత్థీ మహాబ్రహ్మా సియాతి, నేతం

ఠానం విఞ్ఞతీతి వుత్తం. ఏత్తావతా వేహప్ఫలాదీసు ఉపరిబ్రహ్మలోకేసుపి పురోహితపారిసజ్జబ్రహ్మానం అత్థితా సిద్ధా హోతి. తేనేవ సంయుత్తట్ఠకథాయం థేరానఞ్హి భణ్డగాహకదహరా వియ బ్రహ్మానంపి పారిసజ్జబ్రహ్మానో నామ హోన్తీతి వుత్తం.

విభావనియం పన

"ఇత్థియోపి పన అరియావా అనరియావా అట్ఠసమాపత్తిలా భినియో బ్రహ్మపారిసజ్జేసుయేవ నిబ్బత్తన్తీతి అట్ఠకథాయం వుత్త"న్తి వుత్తం.

తత్థ బ్రహ్మపారిసజ్జేసుయేవాతి అకనిట్ఠే నిబ్బత్తమానాపి బ్రహ్మానం పరిచారిక బ్రహ్మేసుఏవ నిబ్బత్తన్తి. న మహాబ్రహ్మేసూతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

మణిమఞ్జూసాయం పన

బ్రహ్మపారిసజ్జేసుయేవ నిబ్బత్తన్తి, న బ్రహ్మపురోహితాదీసూతి వుత్తం. తం న గహేతబ్బం.

యఞ్చ **తత్థ**

సామావతియాదీనం పథమం బ్రహ్మపారిసజ్జేసు నిబ్బత్తనం వుత్తం. తంపి అట్ఠకథాయ న సమేతి.

యస్మా పన తా ఇమస్మిం అత్తభావే అరియఫలాని సచ్ఛాకంసు. తస్మా తత్థ అనాగామినియో సుద్ధావాసేసు ఉప్పన్నా. ఇతరా కాచి తావతింసేసు కాచి పరనిమ్మితవసవత్తీసు ఉప్పన్నా ఇచ్చేవ ఉదానట్ఠకథాయం వుత్తన్తి. అపిచేత్థ వేహప్ఫలే అకనిట్ఠే చతుత్థారుప్పేతి తీసు భవగ్గేసు నిబ్బత్తా అరియా అఞ్ఞత్థ నుప్పజ్జన్తి. సేసబ్రహ్మలోకేసు నిబ్బత్తా హేట్ఠాభూమీసు నుప్పజ్జన్తీతి. [కమ్మచతుక్కం].

౧౩౫. ఆయుక్ఖయేన మరణం కమ్మక్ఖయేన మరణన్తిఆదినా యోజేతబ్బం. తత్థ అపరిక్ఖీణేయేవ కమ్మానుభావే తస్మిం తస్మిం సత్తనికాయే యథానియమితస్స ఆయుపరిమాణస్స పరిక్ఖయేన పరిపుణ్ణేన మరణం **ఆయుక్ఖయ మరణంనామ**. తస్మిం తస్మిం భవే దుబ్బలేన కమ్మేన నిబ్బత్తస్స సత్తస్స అపరిక్ఖీణేయేవ ఆయుపరిమాణే కేవలం కమ్మసత్తిపరిక్ఖయేన అన్తరావ మరణం **కమ్మక్ఖయ మరణంనామ**. తదుభయస్స సమం పరిక్ఖయేన మరణం **ఉభయక్ఖయ మరణంనామ**. ధరమానేపి తదుభయే పురిమభవేసువా ఇమస్మింవాభవే కతేన ఉపఘాతకకమ్మేన అజ్ఝత్తబహిద్ధాభూతే నానారోగాబాధ పథవీపవేస అసనిపాతాదికే జీవితన్తరాయే సముట్ఠాపేత్వా దుస్సిమారకలాబురాజాదీనంవియ అన్తరావ ఉపరోధిత ఖన్ధసన్తానస్స సత్తస్స మరణం **ఉపచ్ఛేదక మరణంనామ**. నను చేత్థ మరన్తానం నామ సబ్బేసంపి తంతంభవం జనేన్తం కమ్మం ఖియ్యతియేవ. అథకస్మా ఇతరేపి వుత్తాతి. వుచ్చతే, సరసవసేనేవ హి కమ్మసామత్థియస్స ఖయో ఇధ కమ్మక్ఖయోతి అధిప్పేతో. యే పన దసవస్స వీసతివస్స యావ అసఙ్ఖ్యేయ్య వస్సాది వసేన నానాఆయుకప్పవిధాయకా తస్మిం తస్మిం సత్తనికాయే సబ్బజన సాధారణా సత్తానం అజ్ఝత్తబహిద్ధసమ్భూతా ఉతుఆహారానామ హోన్తి. తే తస్స తస్స ఆయుకప్పస్స ఠితికరా వుద్ధికరా హానికరాచాతి తివిధా హోన్తి. తత్థ అకుసలమూలేసు వడ్ఢమానేసు హానికరా వడ్ఢన్తి. కుసలమూలేసు వడ్ఢమానేసు బుద్ధికరా వడ్ఢన్తి. ఉభయమూలేసు సమం ఠితేసు ఠితికరా సమం పవత్తన్తి. తేసం వసేన సత్తానం ఆయుకప్పో కత్థచి సదా ఠితిభాగో హోతి. కత్థచి కదాచి హానిభాగో కదాచి వుద్ధిభాగో హోతి. తయోపి చేతే

ఠితికరాదయో తంతంసత్తనికాయం అజ్ఝొత్థరమానా ఆయుం పరిచ్ఛిన్దన్తా పవత్తన్తీతి అసఙ్ఖ్యేయ్యాయుక సంవత్తనికం చక్కవత్తిసమ్పత్తి సంవత్తనికఞ్చ కమ్మం దసవస్సికే కాలే విపచ్చమానం తదనురూపంఏవ భోగఞ్చ ఇస్సరియఞ్చ దత్వా దసవసేన ఖియ్యతి. తం తం సత్తనికాయ పరియాపన్నా సత్తా సన్తానభూతా రూపధమ్మా సబ్బఞ్ఞు బుద్ధానం ఖన్ధసన్తాన భూతాపి తగ్గతికా తదనువత్తికా ఏవ హుత్వా పరిణమన్తి అఞ్ఞత్ర ఇద్ధిమయ విజ్జామయ రసాయనవిధి జీవిత సఙ్ఖార విదూహీతి. వుత్తఞ్హేతం మహాపదానసుత్తట్ఠకథాయం –

> సబ్బేపి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా అసఙ్ఖ్యేయ్యాయుకా. కస్మా తే అసఙ్ఖ్యేయ్యం న అట్ఠంసూతి. ఉతుభోజనవిపత్తియా. ఉతుభోజనవసేన హి ఆయు హాయతిపి వడ్ఢతిపీతి.

తస్మా పధాననిస్సయభూతేసు ద్విసముట్ఠానిక రూపధమ్మేసు తం తం ఆయుకప్పవసేన పరిణమన్తేసు జియ్యమానేసు యావమహన్తంపి కమ్మం అత్తనో విపాకాధిట్ఠానస్స అభావా ఖియ్యతియేవ. నోచస్స ఖయో న సరసేన హోతి. అథఖో ఆయుసఙ్ఖారవిపత్తియా ఏవ హోతీతి ఇధ ఆయుక్ఖయో విసుం గహితోతి. ఏసనయో ఉపచ్ఛేదకమరణేపి నేతబ్బో. తత్థ ఉపచ్ఛేదకమరణన్తి అకాలమరణం వుచ్చతి. తఞ్చపవత్తమానం ఉపచ్ఛేదకకమ్మునావా పవత్తతి. అఞ్ఞేహివా అనేక సహస్సేహి కారణేహి. తాని పన పాళియం మూలభేదతో సంఖిపిత్వా అట్ఠధా వుత్తాని. కతమాని పన తానీతి. అత్థి వాతసముట్ఠానా ఆబాధా. అత్థి విత్తసముట్ఠానా. అత్థి సేమ్హ సముట్ఠానా. అత్థి సన్నిపాతికా. అత్థి ఉతుసముట్ఠానా. అత్థి విసమపరిహారజా. అత్థి ఓపక్కమికా. అత్థి కమ్మవిపాకజా ఆబాధాతి. తత్థ కమ్మవిపాకజా కేచి ఉపపీళకకమ్మజాకేచి ఉపచ్ఛేదకకమ్మజా. యస్మా పన వాతో కుప్పమానో సీతుణ్హాదీహి దసహి కారణేహి కుప్పతి. తేసుచ ఏకమేవ కమ్మ విపాకజం హోతి. సేసాని పన అకమ్మవిపాకజానీతి మిలిన్ద పఞ్హే వుత్తం. యస్మాచ కమ్మవిపాకజాపి ఆబాధా ఉప్పజ్జమానా వాత కుప్పనాదీహి వినా న ఉప్పజ్జన్తి. తస్మా కేచి వాతసముట్ఠానాదయోపి కమ్మవిపాకజా హోన్తియేవాతి దట్ఠబ్బా.

తత్థ సన్నిపాతికాతి వాతాదీనం ద్విన్నం తిణ్ణంవా సన్నిపతితానం వసేన పవత్తా. యే పన లోకే సత్తానం పయోగముత్తా సయం జాతా నానాభయుపద్దవా. తే ఉతుసముట్ఠానేసు సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా. విసమపరిహారజాతి అనిసమ్మకారీనం అనేకవిధే విసమే విపత్తిముఖే అత్తానం పయోజన్తానం తతో తతోవా తత్థ తత్థ వా పతన పక్ఖలనాదివసేన పవత్తా. ఓపక్కమికాతి అత్తనావా పరేహి రాజచోరవేరీహివా అమనుస్సవాళయక్ఖదేవతాహివా వాళమిగాదీహివా కతానం పయోగానం వసేన పవత్తా. కుప్పితా హి దేవతా సకలం రజ్జంవా రట్ఠంవా దీపకంవా ఏకప్పహారేన అసేసం కత్వా వినాసేన్తి దణ్డకరట్ఠ మజ్ఝరట్ఠ కలిఙ్గరట్ఠ మాతఙ్గరట్ఠేసు వియ. అనేకసహస్సేవా వాళయక్ఖే విస్సజ్జన్తి వేసాలియం వియ. రక్ఖసేవా విస్సజ్జన్తి సువణ్ణభూమియంవియ. వుత్తఞ్హేతం అఙ్గుత్తరే యక్ఖా వాళే అమనుస్సే ఓస్సజ్జన్తి. తేన బహుమనుస్సా కాలం కరోన్తీతి. అట్ఠకథాయంపి యక్ఖాతి యక్ఖాధిపతినో. వాళే అమనుస్సే ఓస్సజ్జన్తీతి చణ్డే యక్ఖే మనుస్సపథే విస్సజ్జన్తి. తే లద్ధోకాసా మహాజనం జీవితక్ఖయం పాపేన్తీతి వుత్తం. తత్థ విస్సజ్జన్తీతి విసమాచార బహులే మనుస్సే దిస్వా భిన్నసద్ధా యక్ఖసేనాపతినో మనుస్సానం అత్థాయ పుబ్బేవియ ఆరక్ఖంన గణ్హన్తీతి అత్థో. జనపదనగరనిగమగామేసుచేవ తస్మిం తస్మిం పుగ్గలేచ వత్తబ్బమేవ నత్థి. అఙ్గుత్తరే వుత్తా సత్థదుబ్భిక్ఖరోగ కప్పాపి ఇధ వత్తబ్బాతి. కమ్మవిపాకజాతి ఉపపీళకోపఘాతకానం కమ్మానం విపచ్చనవసేన పవత్తా ఆబాధాతి అత్థో. ఏవం అకాలమరణం ఉపచ్ఛేదకమ్మునావా అఞ్ఞేహివా అనేకసహస్సేహి కారణేహి హోతీతి. యేహి కేచి లోకే దిస్సన్తి. పాణహరా జీవితవినాసకా నానారోగావా నానాబాధావా నానాభయా నివా నానా దణ్డావా నానా ఉపద్దవు పసగ్గావా. సబ్బే తే సకకమ్మ సముట్ఠితాఏవ అత్తనో

సాధారణాతి నత్థి. పరకమ్మసముట్ఠితాపి అత్తనో సాధారణాఏవ. సకకమ్మసముట్ఠితాపి పరేసం సాధారణాఏవ. కమ్మేన వినా యతో కుతోచి సముట్ఠితాపి అత్తనో వా పరేసంవా సాధారణాఏవ. సబ్బసాధారణకమ్మసముట్ఠితేసు వత్తబ్బమేవ నత్థి. యథాహ-విసుద్ధిమగ్గే.

యథా చతుమహాపథే థపితే లక్ఖమ్హి సబ్బదిసాహి ఆగతా సరసత్తితోమరపాసాణాదయో నిపతన్తి. ఏవం కాయేపి సబ్బుపద్దవా నిపతన్తీతి.

యేసుచ రజ్జరట్ఠాదీసు తే ఉప్పజ్జన్తి. తత్థ యేజనా ఉపాయ కుసలావా న హోన్తి. నచ పటికారకుసలా. నాపి పరిహార కుసలా. కమ్మఞ్చ యేసం దుబ్బలం హోతి. ఉప్పన్నో అనత్థో బల వా. తేజనా వినాపి ఉపచ్ఛేదకకమ్మునా తతో న ముచ్చన్తి. మరణం వా మరణమత్తంవా దుక్ఖం పాపుణన్తియేవ. కల్యాణభూతంపి హి కమ్మం అత్తనో బలవతరం యతోకుతోచి సముట్ఠితం రోగంవా ఆబాధం వా భయంవా దణ్డంవా ఉపద్దవుపసగ్గంవా పటిబాహితుం నసక్కోతి. రోగాదయోఏవ తంఖేపేన్తా పవత్తన్తి. యథా హి ఉదకం అత్తనో బలవతరం అగ్గిం పటిబాహితుం న సక్కోతి. అగ్గిఏవ తం ఖేపేన్తో పవత్తతీతి ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. ఇమేసఞ్చ సత్తానం పకతియాపి కమ్మస్స దుబ్బలభావో మహానిద్దేసే జరా సుత్తనిద్దేసేన విసుద్ధి మగ్గేచ మరణస్సతి నిద్దేసే ఆయు దుబ్బలతోతి పదస్స నిద్దేసే న దీపేతబ్బో. యథాహ –

ఆయునామేతం అబలం దుబ్బలం. తథా హి సత్తానం జీవితం అస్సాసపస్సాసుపనిబన్ధఞ్చేవ ఇరియాపథుపనిబన్ధఞ్చ సీతుణ్హు పనిబన్ధఞ్చ మహాభూతుపనిబన్ధఞ్చ ఆహారుపనిబన్ధఞ్చాతిఆది.

తథా కాయబహుసాధారణతో అనిమిత్తతోతి ఇమేసం పదానం నిద్దేసేనపి పాకటోయేవ. కమ్మనిబ్బత్తస్స హి ఆయునో తిణగ్గే ఉస్సావబిన్దుస్సేవ పరిదుబ్బలభావే పాళియం అట్ఠకథా యఞ్చ వుత్తే కమ్మసాపి తథేవ పరిదుబ్బలతా సిద్ధా హోతీతి. ఏవఞ్చేతం సమ్పటిచ్ఛితబ్బం. ఇతరథా సబ్బం పుబ్బేకతహేతుదిట్ఠినామ సియా. యథాహ –

ఇధేకచ్చో సమణోవా బ్రాహ్మణోవా ఏవంవాదీ హోతి ఏవం దిట్ఠీ. యం కిఞ్చాయంపురిసపుగ్గలో పటిసంవేదేతి సుఖంవా దుక్ఖంవా అదుక్ఖమసుఖంవా. సబ్బం తం పుబ్బేకతహేతూతి.

అయఞ్చ అత్థో మిలిన్దపఞ్హో తీసు ఠానేసు విత్థారతో ఆగతో. యథావుత్తేహి పన అనేకసహస్సేహి కారణేహి పవత్తమరణంపి అకాలమరణతాసామఞ్ఞేన ఇధ ఉపచ్ఛేదకమరణే సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం.

విభావనియం

"ఇదం పన నేరయికానం ఉత్తరకురువాసినం కేసఞ్చి దేవానఞ్చ నహోతీతి" వుత్తం.

యథా పన మహాటీకాయం కేసఞ్చి పేతానం ఇతో ఞాతకే హి దిన్నం పుఞ్ఞపత్తి అనుమోదిత్వా తఙ్ఖణేయేవ చవిత్వా సుగతియం నిబ్బత్తానం కుసలభూతం ఉపచ్ఛేదకం వుత్తం. తథా కేసఞ్చి నేరయి కానంపి యమరఞ్ఞో సమనుయుఞ్జనకాలాదీసు అత్తనా కతపుఞ్ఞం అనుస్సరిత్వా తఙ్ఖణేయేవ చవిత్వా సుగతియం నిబ్బత్తానం ఉపచ్ఛే దకమరణంనామ న న సక్కా వత్తుం. కేసఞ్చి తావతింసాదీనం దేవానఞ్చ తం ఉపచ్ఛేదకమరణం హోతియేవ. తథా హి సుబ్రహ్మదేవ పుత్త సంయుత్తట్ఠకథాయం అథ రుక్ఖం అభిరుళ్హా ఉపచ్ఛేదకకమ్మాది వసేనఏకప్పహారేనేవ కాలఙ్కత్వా

అవీచిమ్హి నిబ్బత్తాతి వుత్తం. తత్థ రుక్ఖన్తి తావతింసే పారిచ్ఛత్తకరుక్ఖం. అభిరుళ్హాతి ఆరుళ్హా పఞ్చ సతదేవచ్ఛరాయో. మనోపదోసిక ఖిట్టాపదోసిక దేవానం మరణం మహాబోధిసత్తానం దిఘాయుకే దేవలోకేవా బ్రహ్మలోకేవా నిబ్బత్తానం అధిముత్తి కాలఙ్కిరియా ఛన్నత్థేరగోధికత్థేరాదీనంవియ సయమేవ సత్థం ఆహరిత్వా పరినిబ్బాయన్తానం మరణఞ్చ ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతీతి దట్ఠబ్బం. **తథాచాతి** తేహి పకారేహిచ. మరన్తానం ఛన్నం ద్వారానం అఞ్ఞతరస్మిం పచ్చుపట్ఠాతీతి సమ్బన్ధో. **మరణకాలే**తి మరణాసన్నకాలే. **యథారహన్తి** సుగతిదుగ్గతిగామీనం అరహానురూపం. యేపన ఖీణాసవా కత్థచి నుప్పజ్జన్తి. తేసు సుక్ఖవిపస్సకానం పకతియా యథో పట్ఠితం నామరూప మేవ అన్తిమ జవనానం ఆరమ్మణంహోతి. సమాపత్తిలాభీనం పన ఝానసమనన్తరే పరినిబ్బాయన్తానం కసిణనిమిత్తాదికం. పచ్చవేక్ఖనసమనన్తరే పరినిబ్బాయన్తానం ఝానఙ్గాని అభిఞ్ఞాసమనన్తరే పరినిబ్బాయన్తానం అత్తనో కరజరూపం. జీవిత సమసీసీనం పన అగ్గమగ్గస్స పచ్చవేక్ఖనసమనన్తరే పరినిబ్బాయన్తానం మగ్గఙ్గాదిని అన్తిమజవనానం ఆరమ్మణం హోతీతి. పరినిబ్బానచుతిచిత్తస్స పన సబ్బేసంపి ఆదితో అత్తనో అత్తనో పటిసన్ధియాయథాగహితం కమ్మాదీసు అఞ్ఞతరమేవ ఆరమ్మణం హోతీతి దట్ఠబ్బం. యేపన అనేజోసన్తి మారబ్భయం కాలమకరీమునీతి ఇమం సుత్తపదం దిస్వా నిబ్బానమేవ భగవతో పరినిబ్బానచుతియా ఆరమ్మణన్తి వదన్తి. తే తేన సయమేవ అభిధమ్మే ఆరమ్మణత్తికేసు అత్తనో అకోవిదతం దస్సేన్తి. యథాహ –

> కతమే ధమ్మా పరిత్తారమ్మణా, సబ్బో కామావచరవిపాకో క్రియమనోధాతు క్రియాహేతుక మనోవిఞ్ఞాణ ధాతు సోమనస్ససహగతా. ఇమే ధమ్మా పరిత్తారమ్మణాతి.

యస్మా పన పరినిబ్బానంనామ సన్తి అత్థాయేవ హోతి. అజ్ఝాసయో చస్స ఏకన్తేన సన్తినిన్నోయేవ హోతి. తస్మా అనేజోసన్తి మారబ్భాతి సుత్తపదం వుత్తం. తథా హి అట్ఠకథాయం సన్తిమారబ్భాతి అనుపాదిసేసం నిబ్బానం ఆరబ్భ పటిచ్చ సన్ధాయాతి వుత్తం. న పన వుత్తం ఆరబ్భ ఆలమ్బిత్వా ఆరమ్మణం కత్వాతి. థేరగాథట్ఠకథాయం పన సన్తిమారబ్భాతి సన్తిం అనుపాదిసేసం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వాతి వుత్తం. తం మహాపరినిబ్బానపాళియా తదట్ఠకథాయచ నసమేతి. తాసు హి భగవతో పరినిబ్బానం ఝానఙ్గ పచ్చవేక్ఖనసమనన్తరన్తి వుత్తం. ఏత్థచ పురిమాని ద్వే సమనన్తరాని పరినిబ్బానసుత్తట్ఠకథాసు వుత్తాని. అభిఞ్ఞాసమనన్తరం ఉదానట్ఠకథాదిసు ఆగతం. యథాహ-వుట్ఠహిత్వా పరినిబ్బాయీతి ఇద్ధిచిత్తతో వుట్ఠహిత్వా భవఙ్గచిత్తేన పరినిబ్బాయీతి. అగ్గమగ్గస్స పచ్చవేక్ఖనసమనన్తరం పుగ్గలపఞ్ఞత్తిట్ఠకథాదీసు ఆగతం. యథాహ-ఏకూనవీసతి మే పచ్చవేక్ఖనఞ్ఞాణే పతిట్ఠాయ భవఙ్గం ఓతరిత్వా పరినిబ్బాయతీతి. సంయుత్తట్ఠకథాయం పన అరహత్తమగ్గానన్తరం ఫలం. ఫలానన్తరం భవఙ్గతో వుట్ఠాయ పచ్చవేక్ఖనం. తం పన పరిపుణ్ణంవా హోతి అపరిపుణ్ణంవా. తిఖిణేన అసినా సీసే ఛిజ్జమానేపి ఏకంవా ద్వేవా పచ్చవేక్ఖనాని ఉప్పజ్జన్తియేవాతి వుత్తం.

> [౧౬౪] **విభావనియం** పన

> ఏవం వవత్థానం అకత్వా యం వుత్తం. "కత్థచి పన అనుప్పజ్జమానస్స ఖీణాసవస్స యథోపట్ఠితం నామరూపధమ్మాదికమేవ చుతిపరియోసానానం గోచరభావం గచ్ఛతి. న కమ్మ కమ్మని మిత్తాదయోతి." తం న సున్దరం.

న హి తస్స చుతిచిత్తం కమ్మకమ్మనిమిత్తాదయో ఆరమ్మణం నకరోతి. నచ చుతియా గహితాని కమ్మాదీనినామ సబ్బసత్తానంపి భవన్తరస్స అత్థాయ భవన్తీతి. **అభిముఖీభూత**న్తి కమ్మన్తరస్స ఓకాసం అదత్వా అత్తనో ఓకాసం కత్వా

పచ్చుపట్ఠితం. కమ్మంవా పచ్చుపట్ఠాతీతి సమ్బన్ధో. **ఉపలద్ధపుబ్బన్తి** తస్స కమ్మస్స ఆరమ్మణ భూతాని దేయ్యధమ్మ వత్థాదీని పరపాణాదీనిచ సన్ధాయ వుత్తం. **ఉపకరణభూతన్తి** కమ్మసిద్ధియా ఉపకరణభూతాని పరివారభూతానిచ పటిగ్గాహకాదీని ఆవుధభణ్డాదినిచ సన్ధాయ వుత్తం. యస్మాచ లక్ఖణ సంయుత్తే గవాదీని వధిత్వా రాసికతాని అట్ఠిపుఞ్జాదీని కమ్మనిమిత్తాని హుత్వా ఉపట్ఠహన్తీతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. తస్మా కమ్మసమ్బన్ధాని యాని కానిచి వత్థూని వా ఆరమ్మణానివా ఇధ ఉపకరణే సఙ్గహి తానీతి దట్ఠబ్బాని. **ఉపలభితబ్బన్తి** దుగ్గతినిమిత్తం సన్ధాయ వుత్తం. **ఉపభోగభూతన్తి** సుగతినిమిత్తం. ఉభయంపి వా యం కాయపటిబద్ధం హుత్వా లభితబ్బం హోతి. తం ఉపలభితబ్బంనామ. అపటిబద్ధం హుత్వా కేవలం సుఖదుక్ఖానుభవనత్థాయ లభితబ్బం ఉపభోగ భూతంనామ. ఏత్థచ అగ్గిజాల లోహకుమ్భి నిరయపాల నిరయసునఖాదీని నిరయనిమిత్తం. తం పన కేసఞ్చి జనానం అత్తనో వసనట్ఠానేవియ ఉపట్ఠాతి. కేసఞ్చి తతో తతో ఆగన్త్వా అత్తానం సంపరివారేన్తం వియ ఉపట్ఠాతి. యథాహ-తస్స గిలానసేయ్యాయ నిప్పన్నస్స నిరయో ఉపట్ఠాతి. సోణగిరిపాదతో మహన్తా మహన్తా సునఖా ఆగన్త్వా ఖాదితుకామావియ సంపరివారేసున్తి. తథా దేవ నిమిత్తేపి. యథాహ-నన్దవన చిత్తలతావన మిస్సకవన ఫారుసకవన విమానానిచేవ దేవనాటకానిచ పరివారేత్వా ఠితానివియ అహేసున్తి. కేసఞ్చి పన సయం తత్థ తత్థ పత్వా దిట్ఠంవియ ఉపట్ఠాతి. కమ్బలయానసదిసో మాతుకుచ్ఛివణ్ణో మనుస్సనిమిత్తం. పబ్బతపాద వనసణ్డ నరకపపాతాదీని తిరచ్ఛానగతానం నిమిత్తానీతి. **కమ్మబలేనాతి** ఇదాని పటిసన్ధిం జనేతుం పచ్చుపట్ఠితస్స కమ్మస్స ఆనుభావేన. ఇదఞ్చ యేభుయ్యవసేన వుత్తం. పకతియా పన ఆచిణ్ణ భూతంవా తఙ్ఖణకతంవా పరేన సరాపితంవా సయమేవ అనుస్సరితంవా పకతియావ కుక్కుచ్చంవా సోమనస్సంవా జనేత్వా ఠితంవా కమ్మంవా తస్సనిమిత్తంవా అఞ్ఞేనపి కారణబలేన పచ్చుపట్ఠాతియే వాతి దట్ఠబ్బం. **తమేవ తతోపట్ఠితం ఆరమ్మణం ఆరబ్భాతి** ఇదఞ్చ యేభుయ్యవసేన వుత్తం. తతో హి కేసఞ్చి పఠమం కమ్మబలేనవా కారణన్తరేనవా పాపపక్ఖియేసు ఉపట్ఠహన్తేసు పున దుట్ఠ గామణి రఞ్ఞో వియ పుబ్బకతం బలవన్తం పుఞ్ఞం అనుస్సరన్తానంవా సోణత్థేర పితు వియ తఙ్ఖణేయేవ పసాదజనకం పుఞ్ఞం కరోన్తానంవా పచ్ఛా కల్యాణపక్ఖియాని ఉపట్ఠహన్తి. తథా కేసఞ్చి పఠమం కల్యాణ పక్ఖియేసు ఉపట్ఠహన్తేసు ధమ్మాసోకరఞ్ఞో వియ పచ్ఛా కేనచి కారణేన దోమనస్సం ఉప్పాదేత్వా పాపకమ్మస్స ఓకాసం కరోన్తానం పాపపక్ఖియాని ఉపట్ఠహన్తీతి. **విపచ్చమానక కమ్మానురూపన్తి** యస్స విపచ్చమానకం కమ్మం కుసలం హోతి. తస్స పరిసుద్ధం కుసలచిత్తసన్తానం అభిణ్హం పవత్తతి. యస్స తం అకుసలం హోతి. తస్స ఉపకిలిట్ఠం అకుసల చిత్తసన్తానం అభిణ్హం పవత్తతీతి అత్థో. తథా హి అట్ఠకథాయంపి సుగతిగామీనం కుసలుప్పత్తి హేతుభూతం పణీతం ఆరమ్మణం ఆపాతమాగచ్ఛతీతిచ దుగ్గతిగామీనం అకుసలుప్పత్తి హేతుభూతం హీనారమ్మణం ఆపాత మాగచ్ఛతీ తిచ వుత్తం. మూలటీకాయం మహాటీకాయఞ్చ ఆసన్నే అకుసలం దుగ్గతియం కుసలఞ్చ సుగతియం పటిసన్ధియా ఉపనిస్సయో హోతీతి వుత్తం. ఏత్థ సియా, యదా దేవచ్ఛరాదీని సగ్గనిమిత్తాని ఉపట్ఠహన్తి. తదా తాని తణ్హాయ అస్సాదేన్తస్సేవ సతో చవన్తస్స కథన్తి. వుచ్చతే. ఉపకిలిట్ఠంయేవ తస్స చిత్తం. తస్మా దుగ్గతిఏవ తస్స పాటికఙ్ఖితబ్బాతి వదన్తి. యస్మా పన పటిసమ్భిదా మగ్గే తాదిసియా తణ్హాయ కుసలకమ్మస్స సహకారి కారణ భావో వుత్తో. యథాహ-నికన్తిక్ఖణే ద్వే హేతూ అకుసలాతి. తస్మా సుగతిభవనిబ్బత్తనేపి అయం తణ్హా ఏకన్తేన కుసల కమ్మస్స నియామకసహకారిపచ్చయభూతాతి కత్వా తస్స తానివా దేవచ్ఛరాదీని కుసలకమ్మ కమ్మనిమిత్తానివా అస్సాదేన్తస్సేవ సతో చవన్తస్స సాతణ్హా తదుపత్థమ్భికాఏవ భవితుం అరహతి. న తం పటిబాహికాతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. యఞ్చ నిమిత్తస్సాదగధితంవా భిక్ఖవే విఞ్ఞాణం తిట్ఠమానం తిట్ఠతి, అనుబ్యఞ్జనస్సాదగధితం వా. తస్మిం చే భిక్ఖవే సమయే కాలఙ్కరేయ్య, ఠానమేతం విజ్జతి. యం ద్విన్నంగతీనం అఞ్ఞతరగతిం గచ్ఛేయ్య, నిరయంవా తిరచ్ఛాన యోనింవాతిఆదిత్తపరియాయే వుత్తం. తంపి అత్తనో పరేసం వా హత్థపాదాదీసు గధితం తణ్హం సన్ధాయ వుత్తం.

నకమ్మాదీసూతి సక్కా వత్తున్తి. **ఉపలభితబ్బ భవానురూపన్తి** ఉపలభితబ్బో భవో యది సుగతిభవో హోతి, తం అస్సాదనాకారేన. యది దుగ్గతిభవో హోతి, తం అనస్సాదనాకారేనాతి ఏవం ఉపలభి తబ్బస్స భవస్స అనురూపం. **తత్థోణతంవాతి** తస్మిం యథో పట్ఠితే ఆరమ్మణే ఓణమన్తంఏవ. తథా హి బాలపణ్డితసుత్తే తానిస్స తస్మిం సమయే ఓలమ్బన్తి అజ్ఝోలమ్బన్తి అభిప్పలమ్బన్తీతి వుత్తం. తత్థ తానిస్సాతి అస్స పుగ్గలస్స తాని పుఞ్ఞాపుఞ్ఞ కమ్మాని. కమ్మసీసేన వుత్తాని కమ్మనిమిత్త గతినిమిత్తానిచ. ఓలమ్బన్తీతి తస్స చిత్తసన్తానం అత్తనిఏవ ఓణమన్తం అజ్ఝోణమన్తం అభిముఖీభూతం కత్వా లమ్బన్తి పలమ్బన్తి. బన్ధిత్వా ఆకడ్ఢన్తాని వియ ఉపట్ఠహన్తీతి అత్థో. ఏవం పన తేసు తథా ఓలమ్బన్తేసు తంచిత్తసన్తానం తేసు నిన్నపోణపబ్భారమేవ హోతీతి వుత్తం తత్థోణతంవాతి. తథా హి అట్ఠకథాయం కిలేసబలవినామితం సుత్వా తదేవం పవత్తమానం తణ్హాఅవిజ్జానం అప్పహీనత్తా అవిజ్జాయ పటిచ్ఛా దితాదీనవే తస్మిం విసయే తణ్హా నామేతి సహజాత సఙ్ఖారా ఖిపన్తీతి వుత్తం. తత్థ తన్తి విఞ్ఞాణం. చిత్తసన్తానం ఇచ్చేవ అత్థో. తస్మింవిసయేతి కమ్మాదిఆరమ్మణే. తణ్హానామేతీతి వట్టమూలక తణ్హా తం తస్మిం ఓణమన్తం కత్వా నియోజేతీతి అత్థో.

[౧౬౫] విభావనియం పన

“తత్థోణతంవాతి తస్మిం ఉపపజ్జితబ్బభవే ఓణతం వియ ఓణతంఏవ వా”తి వుత్తం. తం అట్ఠకథాయ న సమేతి.

అభిణ్హన్తి నిరన్తరం. తథాపవత్తి పన సణికం మరన్తానం ఏవ లబ్భతి. లహుక మరణేన మరన్తానం పన న లబ్భతీతి వుత్తం. **బాహుల్లేనాతి**

[౧౬౬] యం పన **విభావనియం**

“బాహుల్లేనాతిఏత్థ అధిప్పాయో యేభుయ్యేన భవన్తరేతి ఏత్థ వుత్తనయేన దట్ఠబ్బో”తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

న హి తస్మిం వుత్తానం అసఞ్ఞిసత్తానం చిత్తసన్తానస్స అభిణ్హప్పగత్తిపసఙ్గోనామ అత్థి. చిత్తసన్తానస్సేవ తేసం అభావతోతి. ఇదాని అపరేన పకారేన కమ్మ పట్ఠానం దస్సేతుం **తమేవవా పన.ల. ద్వారపత్తం హోతీతి** వుత్తం. తత్థ **అభినవకరణవసేన ద్వారప్పత్తం హోతీతి** పుబ్బే కతసఞ్ఞం అజనేత్వా తఙ్ఖణే ఏవ కరణాకారం జనేత్వా అత్తానం అభినవం వియ కత్వా మనోద్వారే తంసదిసజవనప్పవత్తివసేన పత్తం పాతుభూతం హోతీతి అత్థో. యథా హి ఇమస్మింభవేపవత్తం కిఞ్చి పాకటం కమ్మం అసుకస్మిం కాలే ఇదంనామమయాకతన్తి ఏవం పుబ్బేకతసఞ్ఞం జనేత్వాపి ఉపట్ఠాతి. న తథా భవన్తరే పవత్తం భవపటిచ్ఛన్నంఞ్చ ఇమస్మిం భవే పవత్తం అపాకటఞ్చాతి. అపిచ, ఇధేకచ్చే బుద్ధాదీసు తీసు వత్థుసు దానపూజాదివసేన ఆచిణ్ణబహులా హోన్తి. తే మరణన్తి కాబాధబలేన విసీదప్పత్తా కిఞ్చి దుక్ఖంఅజానిత్వా విసీదన్తరే పుబ్బే వియ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం దేన్తాచేతియం వన్దన్తా పూజం కరోన్తా విప్పసన్నచిత్తా పమోదచిత్తా ఏవ హోన్తి. తబ్బిపరీతేన పాపకమ్మబహులాపి వత్తబ్బాతి. ఇదంపి ద్వారపత్తమేవాతి. సబ్బఞ్చేతం లక్ఖణ సంయుత్తట్ఠకథాయ దీపేతబ్బం. తత్థ అసిలోమపేతాది పత్థూసు తస్స ఉక్ఖిత్తాసికభావోవ నిమిత్తం అహోసీతి చ. తస్స సత్తియా విజ్ఝనక భావోవ నిమిత్తం అహోసీతిచ. తస్స ఉసునా విజ్ఝనకభావోవ నిమిత్తం అహోసీతిచ. తస్స పతోదసూచియా విజ్ఝనకభావోవ నిమిత్తం అహోసీతిచ. తస్స సూచీహి పతోదనదుక్ఖం పచ్చనుభవితుం కమ్మమేవ నిమిత్తం కత్వా సూచిలోమపేతో జాతోతిచ ఏవం

బహుంద్వార పత్తవసేన కమ్మపట్ఠానం వుత్తన్తి. తత్థ హి తస్స ఉక్ఖిత్తాసిక భావోవ నిమిత్తం అహోసీతి తస్స నిరయే పచిత్వా పున ఆసన్న మరణస్స తంకమ్మం తదా తస్స ఉక్ఖిత్తాసికసఞ్ఞం జనేత్వా ద్వార పత్తవసేన నిమిత్తం అహోసీతి అత్థో. ఏసనయో సేసేసుపీతి. నోచ ద్వారప్పత్తాకారో కమ్మకోట్ఠాసికో ఏవ హోతి. తస్స సత్తస్సచ అపాకటోనామ నత్థీతి తస్స పటిసన్ధియా గహణయోగ్యతా జాతాతి. **పచ్చాసన్న మరణస్సా**తి అన్తిమ జవనపవత్తివసేన పున ఆసన్నమరణస్స. **వీథిచిత్తా వసానేవా**తి కామభవతో చవిత్వా కామభవేయేవ ఉప్పజ్జమానానం జవన పరియోసానానంవా తదారమ్మణ పరియోసానానంవా వీథిచిత్తానం అవసానే. ఇతరేసం పన జవనపరియోసానానంఏవ వీథిచిత్తానం అవసానేతి అత్థో. అయమత్థో అట్ఠకథాయంపి వుత్తోయేవ. యథాహ-తం ఆరబ్భ ఉప్పన్నాయ తదారమ్మణపరియోసానాయ సుద్ధాయవా జవనవీథియా అనన్తరం చుతిచిత్తం ఉప్పజ్జతీతి.

[౧౬౭] విభావనియం పన

"తత్థ కామభవతో చవిత్వా తత్థేవ ఉప్పజ్జమానానం తదారమ్మణపరియోసానాని సేసానం జవనపరియోసానానీతి ధమ్మానుసారణియం వుత్త"న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

అట్ఠకథాయఞ్హి పరిపుణ్ణం కత్వా వుత్తే కింఅపరిపుణ్ణాయ ధమ్మా నుసారణియాతి. **భవఙ్గక్ఖయేవా**తి భవఙ్గావసానేవా ఇచ్చేవత్థో. యది దువిధపీథిచిత్తతో పరం పఞ్చవోకారే వత్థురూపం చతువోకారే చిత్తసన్తానం ద్విచిత్తక్ఖణాయుసేసం హోతి. తదా ఏకస్స భవఙ్గస్స అవసానేతి వుత్తం హోతి. ఏత్థచ సోమనస్స పటిసన్ధికస్స దోమనస్సచిత్తేన చవన్తస్స ఆగన్తుకభవఙ్గ సమ్భవో. తం సమ్భవేచ సతి అఞ్ఞభవఙ్గసమ్భవోపి అవారి తోతి సువుత్తమేతం భవఙ్గక్ఖయేవాతి. **తస్మింనిరుద్ధావసానే**తి తస్మిం నిరుద్ధే తస్స నిరుద్ధస్స అవసానే. యే పన లోకే చుతి పటిసన్ధీనం అన్తరే ఏకో అన్తరాభవోనామ అత్థి. యత్థ ఉప్పన్నో సత్తో దిబ్బచక్ఖుకో వియ ఇద్ధిమా వియ చ ఖణేన ఇచ్ఛితం ఠానం గన్తుం సమత్థో. ఇతో చుతా కేచి తత్థ ఉప్పజ్జిత్వా మాతాపితు సమాగమాదీని ఆగమేన్తా సత్తాహంవా అతిరేక సత్తాహంవా తిట్ఠన్తీతి లద్ధిం గణ్హన్తి. తేసం తంనిసేధేతుం **తస్సానన్తరమేవా**తి వుత్తం. సవత్థుకం పఞ్చవోకారే అవత్థుకమేవవా చతువోకారే. **యథారహ**న్తి కుసలభూతస్సవా అకుసలభూతస్స వా సఙ్ఖారస్స అరహానురూపం. అవిజ్జాతణ్హానుసయా కుసలభూతస్స అప్పహీనట్ఠేన అకుసలభూతస్స పన సహజాతభావేనాపి పరివారభూతా మూలభూతాచ హోన్తీతి అత్థో. పరియుట్ఠానావత్థం అపత్వా కుసలాబ్యాకతచిత్తసన్తానేనపి అవిరుద్ధభావేన అనురూపం. అనుబన్ధమానోవా సేతి, అనుఅనువానిరన్తరం సేతీతి అనుసయో. అనుసయభూతాయ అవిజ్జాయ పరిక్ఖిత్తోతి **అవిజ్జానుసయపరిక్ఖిత్తో**. తణ్హానుసయో మూలం ఏతస్సాతి **తణ్హానుసయ మూలకో**. అవిజ్జానుసయ మూలకేన తణ్హానుసయ పరిక్ఖిత్తేనాతి పన వుత్తే సుట్ఠుతరం యుజ్జతి. అవిజ్జా హి తణ్హాయపి మూలభూతా హోతి. తాయ పటిచ్ఛాదితాదీనవే ఏవ ఆరమ్మణే తణ్హాపవత్తిసమ్భవతో. తణ్హా చ పన సహకారి కారణ భావేన తం తం సఙ్ఖారం నియోజేన్తీ పవత్తతీతి సఙ్ఖారస్స పరివారభూతా బలవఆసన్న సహాయభూతా హోతీతి.

ఏత్థచ అకుసలకమ్మ సహజాతానంవా కమ్మనికన్తి నిమిత్తనికన్తి సహజాతానంవా విప్పటిసార సహ జాతానంవా మరణాసన్న జవన సహజాతానంవా అవిజ్జాతణ్హానంపి ధమ్మతో అనుసయసదిసతాయ అనుసయ వోహారసమ్భవో వేదితబ్బో. అపిచ, అనుసయానామ పటిసన్ధిజననే కుసలసఙ్ఖారస్సపి బలవసహాయభూతా హోన్తి. తస్మా ఇధ ఏకన్తానుసయభూతాఏవ పరియత్తాతి కింసహజాతానం గహణేనాతి. తేనేవ అట్ఠకథాయంపి తణ్హా అవిజ్జానం అప్పహీనత్తాతి ఏవం అప్పహీనసద్దేన ఏకన్తానుసయాఏవ గహితాతి. **సఙ్ఖారేనా**తి పటిసన్ధిజనకకమ్మసఙ్ఖాతేన చేతనాసఙ్ఖారేన. తం

సహజాతఫస్సాదిధమ్మసమూహేనపివా. సోపి హి ఉపనిస్సయభావే న పటిసన్ధిం జనేతియేవాతి. అథవా, సఙ్ఖారేనాతి మరణసన్న జవనవిఞ్ఞాణ సహజాతేన చేతనాసఙ్ఖారేన. తం సహజాత ఫస్సాదిధమ్మసమూహేనపివా. తదుభయంపి హి కమ్మాదివిసయే ఖిపనక సఙ్ఖారభావేన పటిసన్ధిం జనేతీతి. తథా హి అట్ఠకథాయం తణ్హా అవిజ్జానం అప్పహీనత్తా అవిజ్జాయ పటిచ్ఛాదితాదీనవే తస్మిం విసయే తణ్హా నామేతి. సహజాతసఙ్ఖారా ఖిపన్తీతి వుత్తం. మూలటీకాయఞ్చ సహజాతసఙ్ఖారాతి చుతిఆసన్నజవనవిఞ్ఞాణసహజాతా చేతనా. సబ్బేపివా ఫస్సాదయోతి వుత్తం. సకలేన పన వచనేన అగ్గమగ్గేన అప్పహీనా అవిజ్జాకమ్మాదివిసయేవా భవన్తరేవా ఆదీనవం పటిచ్ఛాదేతి, తథా రూపాయేవ తణ్హా తదుభయస్మిం చిత్తసన్తానం నామేతి. యథావుత్తసఙ్ఖారా తం తత్థ ఖిపన్తి. తస్మిం అభినవ విఞ్ఞాణపాతుభావం సాధేన్తీతి దస్సేతీతి.

సమ్పయుత్తేహి పరిగ్గయ్హమానన్తి ఫస్సాదీహి సమ్పయుత్తధమ్మేహి పరివారేత్వా గయ్హమానం. **సహజాతాన**న్తి నామరూపధమ్మానం. **అధిట్ఠాన భావే**నాతి నిస్సయభావేన. **పుబ్బఙ్గమభూత**న్తి పధానభూతం. పద ద్వయేన విజాననధాతుయా అతివియ మహానుభావభావం దస్సేతి. యథా హి లోకే ఏకస్మిం మహానుభావే పురిసవిసేసే జాయమానే పరివారభూతా సహజాతజనాచ తస్స ఉపభోగ పరిభోగభూతా పాసాదకప్పరుక్ఖాదయోవ తేన సహ జాయన్తి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. **భవన్తరపటిసన్ధానవసేనా**తి ఏకస్మింభవే నిరుద్ధే తేన సహ నిరన్తరం కత్వా భవన్తరస్స పటిసన్దహన వసేన. **ఉప్పజ్జమానమేవ పతిట్ఠాతి** న పురిమభవే ఉప్పజ్జిత్వా అనిరుజ్ఝిత్వా ఠితిభావేన గన్త్వా భవన్తరే పతిట్ఠాతీతి అధిప్పాయో. న హి ఉప్పన్నుప్పన్నా ధమ్మా పకతికాలేపి దేసన్తరంవా ఖణన్తరంవాసఙ్కన్తా నామ అత్థి. కుతో మరణకాలే భవన్తరం. యఞ్చ అనమతగ్గో యం భిక్ఖవే సంసారో. పుబ్బకోటి నపఞ్ఞాయతి అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం తణ్హాసంయోజనానం సన్ధావతం సంసరతన్తి వుత్తం, తంపి పరియాయేన వుత్తం. యేసఞ్హి అవిజ్జా తణ్హాసఙ్ఖారానం వసేన భవన్తరే పటిసన్ధి పాతుభవతి. తేచ పుబ్బే యస్స సన్తానే పవత్తన్తి, సో తేసం హేతుఫలసమ్బన్ధేన భవన్తరం సన్ధావతి సంసరతీతి వుచ్చతీతి. తతోయేవచ తస్సా పటిసన్ధియా పురిమభవపరి యాపన్నేహి హేతూహి వినా అనుప్పజ్జనంపి సిద్ధం హోతీతి. పటిఘోస పదీపముద్దాదీని చేత్థ నిదస్సనానీతి.

ఏత్థాతి మరణుప్పత్తిట్ఠానే. **మన్దప్పవత్తానీ**తి కమ్మదుబ్బలభావేన వత్థుదుబ్బలభావేనచ మన్దం హుత్వా పవత్తాని. తస్మా పచ్చుప్పన్నా లమ్బణకా లబ్భతీతి సమ్బన్ధో. **ధరన్తేస్వేవా**తి తిట్ఠన్తేసు ఏవ. **పటిసన్ధి భవఙ్గానంపీ**తి పటిసన్ధియాపి కతిపయభవఙ్గానంపి. **ఇతి కత్వా**తి ఇమినా కారణేన. కామఞ్చేత్థ అట్ఠకథాయం గతినిమిత్తంనామ నిబ్బత్తనకఓకాసే ఏకో వణ్ణో ఉపట్ఠాతీతి వత్వా సబ్బేసు గతినిమిత్తవారేసు గభినిమిత్తం వణ్ణాయతనమేవ మనోద్వార గహితమేవ పచ్చుప్పన్నమేవచ దస్సితం. తథాపి ఛదేవలోకతో అత్తనో సన్తికం ఆగతే దిబ్బరథేయేవ గతినిమిత్తం కత్వా చవన్తానం ధమ్మికఉపాసక దుట్ఠగామణి అభయరాజాదీనం వసేన తంపి కమ్మనిమిత్తంవియ ఛబ్బిధంపి ఛద్వారగహితంపి పచ్చుప్పన్నమతీతంపి సమ్భవతీతి అధిప్పాయేన తంకమ్మనిమిత్తేన నిబ్బిసేసం కత్వా **కామావచరపటిసన్ధియా.ల. ఉపలబ్భతీ**తి వుత్తం. తథా చవన్తా హి దిబ్బవణ్ణోపి దేవతానం ఆనుభావేన చక్ఖునా దిట్ఠోయేవ హోతి. దిబ్బో రథసద్దోవా తూరియసద్దోవా వచనసద్దోవా సోతేన సుతోయేవ. దిబ్బగన్ధోపి ఘానేన ఘాయితోయేవ. నిరయతో ఉగ్గతేన అగ్గిజాలేన దయ్హమానకాయేన చవన్తానం దేవదత్త నన్దయక్ఖ నన్దమాణ వకాదీనం ఖురచక్కే ఆసజ్జమానానం మిత్తవిన్దకాదీనఞ్చ వసేన ఫోట్ఠబ్బంపి సమ్భవతియేవ. రసధమ్మాపి యథా సమ్భవం యోజేతబ్బాతి. వుత్తఞ్చ సచ్చసఙ్ఖేపే –

పఞ్చద్వారే సియా సన్ధి, వినా కమ్మం ద్విగోచరేతి.

మహాటీకాయంపి అయమత్థో వుత్తోయేవ. యదా పన అన్తిమ జవనవీథితో పుబ్బభాగే యథోపట్ఠితం గతినిమిత్తం అన్తిమజవనస్స ఆరమ్మణం హోతి. తదా తం అతీతంపి హోతియేవాతి. అట్ఠకథాయం పన సన్తతివసేన తస్స పచ్చుప్పన్నతావ వుత్తా. తథా వణ్ణారమ్మణభావో మనోద్వారేన గహితభావోచ యేభుయ్యేన వుత్తోతి వేదితబ్బో. ఇతరథా కమ్మనిమిత్తంపి పచ్చుప్పన్నభూతం పఞ్చద్వారేఏవ అట్ఠకథాయం దస్సితన్తి తంపి మనోద్వారగహితం పచ్చుప్పన్నభూతం పఞ్చారమ్మణంవా ధమ్మారమ్మణంవా నసమ్భవతీతి వత్తబ్బం సియా. నచ సక్కా తథా వత్తుం. కస్మా, చక్ఖుం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సన్తీతిఆదినా పట్ఠానే వుత్తస్స ఛళారమ్మణ భూతస్స పురేజాతపచ్చయస్స మనోద్వారిక మరణాసన్న జవనానమ్పి ఇచ్ఛితబ్బత్తా. తతోయేవచ తదనుబన్ధాయ పటిసన్ధియాపి సమ్భవ తోతి.

[౧౬౮] విభావనియం పన

తథా అవిచారేత్వా యంవుత్తం "పచ్చుప్పన్నారమ్మణేసు ఆపాతమాగతేసు మనోద్వారే గతినిమిత్తవసేన పఞ్చద్వారే కమ్మనిమిత్తవసేనా"తి. తం న సున్దరం.

[౧౬౯] యఞ్చ **తత్థ**

"ఛద్వారగహితన్తి కమ్మనిమిత్తం ఛద్వారగహితం గతినిమిత్తం ఛట్ఠద్వారగహితన్తి యథాసమ్భవం యోజేతబ్బ"న్తి వుత్తం. తంపి న యుజ్జతి.

ఏవఞ్హి సతి కమ్మం వియ గతినిమిత్తంపి థేరేన భిన్దిత్వా వుత్తం సియా. నచ తం వుత్తనయేన పఞ్చద్వారగహితం న సమ్భవతీతి.

[౧౭౦] యఞ్చ **తత్థ**

అట్ఠకథాయం మూల టీకాదీసుచ యేభుయ్యవసేన వుత్తం సావసేసపాఠం అవిచారేత్వా "అట్ఠకథాయం పన గతినిమిత్తం మనోద్వారే ఆపాతమాగచ్ఛతీతి వుత్తత్తా తదారమ్మణాయచ పఞ్చద్వారికపటిసన్ధియా అదస్సితత్తా మూలటీకాదీసుచ కమ్మ బలేన ఉపట్ఠాపితం వణ్ణాయతనం సుపినం పస్సన్తస్సవియ దిబ్బ చక్ఖుస్స వియచ మనోద్వారేయేవ గోచరభావం గచ్ఛతీతి నియమేత్వా వుత్తత్తా తేసం వచనం నసమ్పటిచ్ఛన్తి ఆచరియా"తి వుత్తం. తత్థపి అసమ్పటిచ్ఛనానం అఞ్ఞం కారణం నత్థి అఞ్ఞత్ర అవిచారణాయాతి.

పచ్చుప్పన్నమతీతన్తి ఏత్థ యస్స జవనావసానాయ పఞ్చద్వారికవీథియా చవనం హోతి. తస్స పటిసన్ధియా ద్విన్నఞ్చ భవఙ్గానం పచ్చుప్పన్నా రమ్మణతా ఉపలబ్భతి. యస్స తదారమ్మణావసానాయ, తస్స పటిసన్ధియా ఏవ. యస్స పన జవనావసానాయ పచ్చుప్పన్నారమ్మణాయ మనోద్వారికవీథియా చవనం హోతి, తస్స పటిసన్ధియా ఛన్నఞ్చ భవఙ్గానం. యస్స పన తదారణావసానాయ, తస్స పటిసన్ధియా చతున్నఞ్చ భవఙ్గానన్తి. ఏత్థచ ఆరమ్మణే బహుతరాయుకే బలవన్తేపి వత్థుదుబ్బలభావే సతి కామసత్తానంపి జవనావసానా వీథి హోతియేవాతి దట్ఠబ్బం. అట్ఠకథాయం పన తదారమ్మణావసానాయ ఏవ యోజితత్తా మనోద్వారే పటిసన్ధితో పరం చతున్నం భవఙ్గానం పఞ్చద్వారే

పటిసన్ధియాఏవ పచ్చుప్పన్నారమ్మణతా వుత్తా. తదారమ్మణ పరియోసానాయవా సుద్ధాయవా జవనవీథియాతి వుత్తత్తా పన ఇధ జవనావసానాపి యోజితాతి వేదితబ్బా.

[౧౭౧] విభావనియం పన

ఏవం అవిచారేత్వా యం వుత్తం "మనోద్వారే తావ పటిసన్ధియా చతున్నం భవఙ్గానఞ్చ పఞ్చద్వారే పటిసన్ధియాఏవ పచ్చుప్పన్నారమ్మణతా లబ్భతీ"తిఆది. తం అనుపపన్నం.

ఏత్థచ యస్మా పటిసన్ధిజనకస్సేవ కమ్మస్స ఆరమ్మణంవా ఉపకరణంవా కమ్మనిమిత్తన్తి అధిప్పేతం. పఞ్చద్వారికకమ్మఞ్చ పటిసన్ధిజనకమేవ న హోతి. తస్మా తదా పటిసన్ధిజనకం కమ్మం పురిమభాగేఏవ మనోద్వారవసేన సిద్ధం హోతి. తస్సచ ఆరమ్మణభూతమేవ ఉపకరణభూతమేవవా ఏకన్తేన కమ్మనిమిత్తంనామ హోతి. యం పన పఞ్చద్వారికస్స అన్తిమజవనస్స ఆరమ్మణం హోతి. తం పురిమేన నిరుద్ధేన ఆరమ్మణేన వత్థుతో అభిన్నత్తావా తస్సదిసత్తావా కమ్మనిమిత్తన్తేవ వుచ్చతీతి. తథా హి వుత్తం మూలటీకాయం పఞ్చద్వారే ఆపాతం ఆగచ్ఛన్తం పచ్చుప్పన్నం కమ్మనిమిత్తం ఆసన్నకతకమ్మారమ్మణ సన్తతియం ఉప్పన్నం తంసదిసఞ్చ దట్ఠబ్బన్తి. తత్థ యేసు దేయ్యధమ్మవత్థూసు చేతియాదీసువా యేహి సత్థాదీహివా పుబ్బే కమ్మం సిద్ధం. తేసం పచ్చక్ఖే ధరమానతం సన్ధాయ సన్తతియం ఉప్పన్నన్తి వుత్తం. తేహి సది సవత్థూనం ధరమానతం సన్ధాయ తంసదిసఞ్చాతి వుత్తం. సదిసవత్థూనిపి హి కమ్మస్స లద్ధోకాసకారణాని హోన్తియేవ. యథా తం ఇతో పరిత్తకేన పాపకమ్మేన నిరయే ఉస్సదసామన్తే నిబ్బత్తానం పుబ్బే పుఞ్ఞకరణకాలే లద్ధనిమిత్తసదిసం నిరయగ్గిజాలానం సద్దం సుత్వావా వణ్ణం దిస్వావా పుఞ్ఞం సరిత్వా చవిత్వా సగ్గే నిబ్బత్తానం అగ్గిజాలాని వియాతి.

[౧౭౨] విభావనియం పన

మూలటీకాపాఠం అవిచారేత్వా తంసదిసఞ్చాతిఏత్థ నట్ఠచకారం పాఠం దిస్వా "మనోద్వారిక జవనానం ఆరమ్మణభూతేన సహ సమానత్తా తదేకసన్తతిపతితం చుతిఆసన్నజవనగహి తంపి పచ్చుప్పన్నం వణ్ణాదికం కమ్మనిమిత్త భావేన వుత్త"న్తి వుత్తం. తం అనుపపన్నమేవ.

అపిచ, అట్ఠకథాయం అపరస్స మరణసమయే ఞాతకా అయం తాత తవత్థాయ బుద్ధపూజా కరీయతి. చిత్తం పసాదేహీతి వత్వా పుప్ఫదామధజపటాకాదివసేన రూపారమ్మణంవా ధమ్మసవనతూరియపూజాది వసేన సద్దారమ్మణంవా ధూమవాసగన్ధాదివసేన గన్ధారమ్మణంవా ఇదం తావ సాయస్సు, తవత్థాయ దాతబ్బం దేయ్యధమ్మన్తి వత్వా మధుఫాణి తాదివసేన రసారమ్మణంవా ఇదం తావ ఫుసస్సు, తవత్థాయ దాతబ్బం దేయ్యధమ్మన్తి వత్వా చీనపట సోమారపటాదివసేన ఫోట్ఠబ్బా రమ్మణంవా పఞ్చద్వారే ఉపసంహరన్తీతి వుత్తం. తత్థ రూపసద్దగన్ధారమ్మణాని సన్ధాయ టీకాయం సన్తతియం ఉప్పన్నన్తి వుత్తం. రసఫోట్ఠబ్బా రమ్మణాని సన్ధాయ తంసదిసఞ్చాతి వుత్తం. తాని హి పఠమం సాయిత ఫుసితాని అఞ్ఞాని హోన్తి. పచ్ఛా దిన్నాని అఞ్ఞానీతి ఏత్థచ ఏవం ఉపసంహటాని రూపారమ్మణాదీని పఠమం పఞ్చద్వారేన గహేత్వా అచవిత్వా పచ్ఛా పున అత్థి దాని ఏవరూపానీతి సుద్ధేన మనోద్వారేన గహేత్వా చవన్తానం తాని మనోద్వారగహితాని పచ్చుప్పన్నభూతాని కమ్మనిమిత్తాని హోన్తీతి వేదితబ్బానీతి. పఠమతతీయారుప్ప పటిసన్ధీనం పఞ్ఞత్తి భూతం దుతీయచతుత్థారుప్పపటిసన్ధీనం మహగ్గతభూతన్తి వుత్తం **యథారహన్తి**. ఆరుప్పేసు ఉపరిభూమినిబ్బత్తానం అరూపీనం

హేట్ఠిమజ్ఝానాని పటిపస్సమ్భన్తి. న చ తే తాని పున ఆయూహన్తీతి వుత్తం **హేట్ఠిమారుప్ప వజ్జితాతి**. పమాదపక్ఖే పతిత్వా విస్సట్ఠజ్ఝానానం తతోయేవచ అప్పహీనేహి ఓరమ్భావియ సంయోజనేహి హేట్ఠభాగం ఆకడ్ఢిత మానసానం కామభవే ఉప్పజ్జమానానం తేసం ఠపేత్వా తిహేతు కుక్కట్ఠభూతం ఉపచారజ్ఝానచేతనం అఞ్ఞం దుబ్బలకమ్మం ఓకాసం నలభతీతి వుత్తం **తథా కామతిహేతుకాతి**. తథా హి అజ్ఝత్తరట్ఠ కథాయం-న హి తస్స ఉపచారజ్ఝానతో బలవతరంనామ కమ్మం అత్థీతి వుత్తం. టీకాయఞ్చ న హి తస్స.ల. అత్థీతి ఇమినా తతో చవన్తానం ఉపచారజ్ఝానమేవ పటిసన్ధిజనకం కమ్మన్తి దీపేతీతి వుత్తన్తి. రూపావచరపటిసన్ధి పన తేసం నత్థియేవ. ఏవఞ్చ కత్వా యమకేఅరూపధాతుయా చుతస్స అరూపధాతుం ఉపపజ్జన్తస్సాతివా అరూప ధాతుయా చుతస్స కామధాతుం ఉపపజ్జన్తస్సాతివా వుత్తం. న పన వుత్తం అరూపధాతుయా చుతస్స రూపధాతుం ఉపపజ్జన్తస్సాతి. రూప లోకతో చవన్తానం పన అఞ్ఞం దుబ్బలకమ్మం ఓకాసం నలభతీతి నవత్తబ్బం. ఏవంసన్తేపి సుట్ఠు విక్ఖమ్భితనీవరణానం తేసం అప్పనా పత్తజ్ఝానవిసేసేన సుపరిభావితచిత్తసన్తానత్తా జచ్చన్ధాదివిపత్తి జనకం ద్విహేతుకోమకకమ్మంపి ఓకాసం న లభతి. కుతో అపాయగామికమ్మన్తి వుత్తం **అహేతుక రహితా సియున్తి**.

[౧౭౩] విభావనియం పన

"ఉపచారజ్ఝానా నుభావేనేవ దుహేతుక తిహేతుక పటిసన్ధియో సియు"న్తి వుత్తం. తం విచారేతబ్బం.

యది హి తం పటిసన్ధిదానం సన్ధాయ వుత్తం సియా. దుహేతుకపటి సన్ధి న యుజ్జతి. న హి సుట్ఠు విక్ఖమ్భితనీవరణానం అప్పనావీథియం పవత్తం ఉపచారజ్ఝానం తిహేతుకోమకంనామ సమ్భవతీతి. అథ కమ్మన్తరస్స ఉపత్థమ్భనం సన్ధాయ వుత్తం సియా. సయం బలవతరస్సపి సతో పటిసన్ధిం అదత్వా దుబ్బలస్స కమ్మన్తరస్స ఉపత్థమ్భనే కారణం నత్థీతి. యస్మా పన రూపబ్రహ్మానం ఉపచారజ్ఝానతో అఞ్ఞానిపి కాయవచీమనోకమ్మకుసలాని ఉప్పజ్జన్తియేవ తానియేవచ కానిచి తిహేతుకోమకానిపి కానిచి ద్విహేతుకుక్కట్ఠానిపి భవన్తి. ఓళారికానం పన నీవరణానం సుట్ఠు విక్ఖమ్భితత్తా సవిపత్తికపటి సన్ధిజనకాని ద్విహేతుకోమకాని తేసం నుప్పజ్జన్తి. అపరపరియాయ భూతానిచ తాదిసాని తేసం ఓకాసం నలబ్భన్తి. నానారమ్మణేసుచ నేసం ఛన్దోవా నికన్తివా పవత్తతియేవ. యేన నానాకమ్మానిపి విపచ్చితుం ఓకాసం లభన్తి. యేనచ తే చక్ఖు సోతద్వారేహిపి తతో చవన్తి. తస్మా ఏత్థ ఉపచారజ్ఝానేన కారణం అవత్వా వుత్తనయేనేవ తంకారణం వత్తుం యుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. కామతిహేతుమ్హా చుతియా పరం సబ్బా వీసతి పటిసన్ధియో సియుం. ఇతరా దుహేతుకాహేతుకచుతితో పరం కామేస్వేవ భవేసు దసపటిసన్ధియో సియున్తి యోజనా. ఏవం పటిసన్ధిక్ఖణే విసయప్పవత్తియా సహ వీథిముత్తచిత్తానం పవత్తాకారం దస్సేత్వా ఇదాని పవత్తికాలే పరంపరభవేసుచ దస్సేతుం **ఇచ్చేవన్తిఆదిమాహ**. **పటిసన్ధినిరోధానన్తరతోతి** పటిసన్ధియా నిరోధస్స భఙ్గస్స అనన్తరకాలతో. **తమేవచిత్తన్తి** తస్సదిసే తబ్బోహారో దట్ఠబ్బో. యథా తానియేవ ఓసధానీతి. **యావ చుతిచిత్తుప్పాదాతి** ఏత్థ చుతిగ్గహణేన తదాసన్న వీథిచిత్తానమ్పి గహణం దట్ఠబ్బం. **అసతి వీథిచిత్తుప్పాదేతి** అన్తరన్తరా వీథిచిత్తానం ఉప్పత్తియా అసతి. **భవస్సఅఙ్గభావేనాతి** ఉపపత్తిభవస్స అవిచ్ఛేద కారణభావేన. తస్మింతి అవత్తమానే పచ్ఛాజాతపచ్చయరహితానం రూపధమ్మానం వస్సోదక రహితానం తరుణసస్సానం వియ మిలాత భావపత్తియా ఉపపత్తిభవో ఓచ్ఛిజ్జతీతి. చుతిచిత్తం హుత్వా నిరుజ్ఝతి తమేవ చిత్తన్తి సమ్బన్ధో. **యథాక్కమం ఏవ పరివత్తన్తా పవత్తన్తీతి** యావ పరినిబ్బానచుతియా యథాక్కమం పరివత్తన్తా పవత్తన్తిఏవ. న పన పరసమయే వియ కదాచి కత్థచి నివత్తిం పాపుణన్తీతి అత్థో.

[౧౭౪] విభావనియం పన

“యావ వట్ట మూల సముచ్ఛేదా”తి వుత్తం, వట్టమూలసముచ్ఛేదో వుచ్చతి అరహత్తమగ్గో. తతో పరంపి యావఖన్ధపరినిబ్బానా పవత్తన్తియేవ.

ఇహాతి ఇమస్మిం భవే. **ఇచ్చయ**న్తి ఇతి అయం. ఇతిసద్దో ఆదిఅత్థో. యథా ఇహ పటిసన్ధిచ భవఙ్గఞ్చ ఆవజ్జనాది వీథియోచ చుతిచాతి అయం చిత్తసన్తతి పవత్తతి. తథా పున భవన్తరేపి సన్ధిభవఙ్గాదికా అయంచిత్తసన్తతి పరివత్తతి పరివత్తమానా పవత్తతీతి అత్థో. ఇదాని యస్స విపస్సనా మగ్గఫలనిబ్బానస్స అత్థాయ చిత్తచేతసికానం పభేదపవత్తిసఙ్గహో పట్ఠపియన్తి. తదత్థం దస్సేన్తో గాథమాహ. తత్థ **పటిసఙ్ఖాయా**తి పటిసఙ్ఖాన సఙ్ఖాతేన విపస్సనా ఞాణేన పునప్పునం ఞత్వా. **ఏత**న్తి యథావుత్తం చిత్తచేతసికానం పభేదపవత్తివిధానం. **అధువ**న్తి అనిచ్చం. **అధిగన్త్వా**తి అధిగమసఙ్ఖాతేన చతుమగ్గఞ్ఞాణేన పతిలభిత్వా సచ్ఛికత్వా. **పద**న్తి సఉపాదిసేసం నిబ్బానం. **బుధా**తి పణ్డితా. సుట్ఠు అనుసయ మత్తంపి అసేసేత్వా సేసకిలేసేహి సద్ధిం ఉచ్ఛిన్నం యథా వుత్తేసు చిత్తచేతసికేసు అధిసయితం తణ్హాసినేహ సఙ్ఖాతం బన్ధనం ఏతేహీతి **సుసముచ్ఛిన్న సినేహ బన్ధనా**. సమన్తి వూపసమన్తి వట్టదుక్ఖసన్తాపా ఏతస్మిన్తి **సమో**. అనుపాదిసేసనిబ్బానం. **ఏస్సన్తీ**తి గమిస్సన్తి. **చిరాయా**తి చిరకాలం. సున్దరం అధిగమావహం సీల ధుతఙ్గసఙ్ఖాతం వతం ఏతేసన్తి **సుబ్బతా**. సుపరిసుద్ధసీలసల్లేఖ వుత్తినోతి అత్థో. చిరాయ సుబ్బతా బుధా ఏతం అధువం పటిసఙ్ఖాయ అచ్చుతం పదం అధిగన్త్వా సుసముచ్ఛిన్నసినేహబన్ధనా సమం ఏస్సన్తీతి యోజనా.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ వీథిముత్త సఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

రూప సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౩౬. ఏవం చిత్తచేతసికే ద్వీహి పభేదప్పవత్తీహి దస్సేత్వా ఇదాని యథానుప్పత్తం రూపం దస్సేన్తో ఆదిగాథ మాహ. తత్థ ఏతం పరిమాణం అస్సాతి **ఏత్తావం**. తేన ఏత్తవతా. నిపాతపదంవా ఏతం. **హి** సద్దో పదపూరణే. పభేదోచ పవత్తిచ పభేదప్పవత్తియో. తాహి సహ యే వత్తన్తి తే **సప్పభేదప్పవత్తికా**. ఏత్తావతా సప్పభేదప్పవత్తికా చిత్తచేతసికా ధమ్మా మయా విభత్తా. ఇదాని రూపం పవుచ్చతీతి యోజనా. సఙ్ఖేపతో ఉద్దిసనం కథనం **సముద్దేసో**. సముద్దిట్ఠస్స రూపస్స పున విభజనం **విభాగో**. సముట్ఠాతి రూపం ఏతేనాతి **సముట్ఠానం**. కమ్మాది. కలా వుచ్చన్తి అవయవా. తా అప్పేన్తి పవిసన్తి ఏత్థాతి **కలాపో**. పిణ్డోతి అత్థో. **పవత్తిక్కమతోతి** ఉప్పత్తిక్కమతో. సలక్ఖణతో ససమ్భారతోచ మహన్తాని హుత్వా భవన్తి పాతుభవన్తీతి **మహాభూతాని**. తాని హి అత్తనో సభావతోపి మహన్తానిఏవ హుత్వా పాతుభవన్తి ఉపాదారూపాని ఉపాదాయాతి.

[౧౭౩] విభావనియం పన **మహాటీకాయఞ్చ**

"ససమ్భారధాతువసేనాతి" వుత్తం. తం అనుపపన్నం.

న హి ససమ్భారవత్థువసేనేవ తేసం అయం వోహారో పవత్తోతి సక్కా వత్తుం. నచ సలక్ఖణతో మహత్తేన వినా తేసం ససమ్భారతో మహత్తంనామ సమ్భవతీతి. తస్మా యం తేసం ఇన్ద్రియానిన్ద్రియబద్ధసన్తానేసు పథవిపబ్బతాదివసేన సముద్దే మచ్ఛకచ్ఛపాదివసేన ససమ్భారతో మహత్తం. తంపి సలక్ఖణమహత్తమూలకమేవాతి దట్ఠబ్బం. మహాభూతాతివా లోకే విసంవాద కట్ఠేన మాయాకారావా ఆవిసనగహణేసు అచిన్తేయ్యట్ఠానట్ఠేన యక్ఖాదయోవా వఞ్చకట్ఠేన యక్ఖినియోవా వుచ్చన్తి. తేనేవట్ఠేన తేహి సదిసత్తా ఇమానిపి మహాభూతావియాతి మహాభూతాని. ఉభయత్థపిచ మహన్తాని అభూతాని అబ్భుతానివా ఏతేసూతి నిబ్బచనం యుజ్జతియేవ.

[౧౭౬] విభావనియం పన

యక్ఖినిం విసుం ఉపమామత్తం కత్వా "మనాపవణ్ణసణ్ఠానా దీహివా సత్తానం వఞ్చికా యక్ఖినీఆదయో వియ మనాప ఇత్థిపురిసరూపదస్సనాదినా సత్తానం వఞ్చకత్తా మహన్తాని అభూతాని ఏతేసూతి మహాభూతాతి" వుత్తం. తం అట్ఠకథా య న సమేతి.

అట్ఠకథాయఞ్హి మహాభూతసామఞ్ఞతోతి పదస్స విత్థారే ఏవ మాయాకారో యక్ఖో యక్ఖినీతి తయో మహాభూతా వుత్తాతి. **చతున్నఞ్చమహాభూతానన్తి** ఉపయోగత్థే సామివచనం. **ఉపాదాయాతి** దళ్హం నిస్సాయ. పవత్తన్తి పాఠసేసో. ఉపాదాయ రూపన్తివా సమాసపదం దట్ఠబ్బం.

[౧౭౭] విభావనియం పన

"ఉపాదాయ పవత్తం రూపం ఉపాదారూపన్తి" వుత్తం. తం ఇధ న యుజ్జతి.

న హి ఇమస్మిం పాఠే కత్థచి యకారవిరహో దిట్ఠో. తథా హి మూలటీకాయం ఉపాదాయతి నిస్సయతీతి ఉపాదాయం. తమేవ రూపన్తిపి వుత్తం. పథయతీతి పథవీ. సహజాతరూపానం పతిట్ఠాన భావేన పక్ఖాయతి ఉపట్ఠాతీతి అత్థో. పుథు మహన్తీ హుత్వా జాయతీతిపి పథవీ. పకారేన థవీయతి సబ్బేసం రూపసమ్భారానం అధిట్ఠానత్తా. అయం తేసం అధిట్ఠానా పతిట్ఠానా వత్థుభూతా భూమి భూతాతిఆదినా నానాప్పకారేన గుణపదేన అభిత్థవీయతీతి పథవీ. సాఏవ నిసత్తనిజీవట్ఠేన ధాతూతి **పథవీధాతు**. ఆపేతి సహజాతరూపాని బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి, అప్పాయతి వా తాని సుట్ఠు బ్రూహేతి వడ్ఢేతీతి ఆపో. తానివా అవిప్పకిణ్ణాని కత్వా భుసో పాతి రక్ఖతి, పివతివా వివన్తో వియ తాని సజ్గణ్హాతి సమ్పిణ్డేతీతి ఆపో. సోయేవ ధాతూతి **ఆపోధాతు**. తే జతి తిక్ఖభావేన సముజ్జలన్తో వియ సహజాతధమ్మానం మజ్ఝే పకాసతి, తేజేతివా నిసేతి సహజాతధమ్మే తిక్ఖథామ బలే కరోతి, పరిపాచేతివా ఉస్మాపేతీతి తేజో, సో ఏవ ధాతూతి **తేజోధాతు**. వాయతి సమీరేతి దేసన్తరుప్పత్తి హేతుభావేన భూతసఙ్ఘాటం దేసన్తరం గమేతీతి వాయో. వాయతి వా సహజాతధమ్మే అపతమానే కత్వా వహతీతి వాయో. సోఏవ ధాతూతి **వాయోధాతు**. తత్థ కక్ఖళలక్ఖణా పథవీ. ఆబన్ధనలక్ఖణో ఆపో. ఉణ్హత్తలక్ఖణో తేజో. విత్థమ్భనలక్ఖణో వాయో. ఏత్థ సియా, కస్మా పథవీ కక్ఖళలక్ఖణాతి వుత్తా. నను సా ముదుభూతాపి హోతీతి. సచ్చం, ముదుభూతాపి పన సా సేసభూతత్తయం ఉపాదాయ కక్ఖళా త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి. అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపాదాయేవ పన అయంముదు అయం కక్ఖళాతి భవతి. తేసేవ ముదుకక్ఖళానం దీఘరస్సానం వియ అనవట్ఠానతా హోతి. ముదుభూతాపి హి తతో ముదుతరం పత్వా కక్ఖళానామ జాతా. కక్ఖళాపి కక్ఖళతరం పత్వా ముదుభూతానామ జాతాతి. ఆబన్ధనలక్ఖణో ఆపోతి వుత్తో. సోచ పకతిఉదకే అధిమత్తోతి పకతిఉదకం బద్ధం ఘనీభూతమేవ సియాతి చే. న. ఆబన్ధితబ్బాయ పథవియా తత్థ పరిదుబ్బలత్తాతి, యత్థ పన పథవీ బలవతీ హోతి తత్థేవ సో బద్ధతరం ఆబన్ధతీతి. ఉణ్హత్త లక్ఖణో తేజోతి వుత్తో. ఏవఞ్చసతి సీతభావో తేజోయేవ న సియాతి చే. న. ఉసతి దహతి పరిపాచేతి పరిణ తభావం గమేతీతి ఉణ్హోనామ. సీతభావోచ దహతి పరిపాచేతి తబ్భావం గమేతియేవాతి. వుత్తఞ్చ మూలటీకాయం తేజోఏవ హి సీతం. హిమపాతసమయాదీసు సీతస్స పరిపాచకతాదస్సన తోతి. విత్థమ్భన లక్ఖణో వాయోతి వుత్తో. సో పన ఘన థద్ధేసు సిలాథమ్భాదీసు నలబ్భతీతి చే. న. తత్థ హి పథవీ అత్తనా సహజాతవాయువిత్థమ్భనం లభిత్వా థామప్పత్తా థిరతరప్పత్తాచ హుత్వా వహతీతి. చక్ఖతీతి **చక్ఖు**. సమవిసమం ఆచిక్ఖతి సమవిసమజాననస్స తమ్మూలకత్తా. రూపంవా అస్సాదేతి ఆపాతం ఆగతాగతస్స రూపస్స అనిరాకరణతో. తంవా విభావేతీతి అత్థో. సుణాతీతి **సోతం**. సుణన్తి సుయ్యన్తివా ఏతే నాతి సోతం. ఘాయతీతి **ఘానం**. ఘాయన్తి ఘాయియన్తివా ఏతేనాతి ఘానం. జీవితనిమిత్తం రసో జీవితన్తి వుచ్చతి. తస్మిం నిన్నతాయ తం అవ్హాయతీతి **జివ్హా**. అథవా. జీవితం వహతి ఏతాయవా తం వహన్తి పవత్తేన్తి జీవితవుత్తిసమ్పాదనత్తాతి జివ్హా. జీతివా జయో పరాజయోవా వుచ్చతి. తదుభయం వహతి వహన్తివా ఏతాయాతి జివ్హా. ససమ్భారజివ్హా. యథాహ –

పురిసస్స హి జాతస్స, కుదారీ జాయతే ముఖే;
యాయ ఛిన్దతి అత్తానం, నరో దుబ్భాసితం భణన్తి.

ఇధ పన తం సహచరితత్తా జివ్హాతి పసాదరూపమో వుచ్చతి. కుచ్ఛితానం కేసాదీనం పాపధమ్మానఞ్చ ఆయో ఉప్పత్తిట్ఠానన్తి **కాయో**. ససమ్భారకాయో. ఇధ పన తం సహచరితో పసాద కాయోఏవ అధిప్పేతో. పసీదన్తీతి **పసాదా**. పసీదన్తి వా ఏత్థ చన్దమణ్డలాదీని ఆరమ్మణనిమిత్తాని తత్థ సంసీదమానాని వియ సరూపతో సన్దిస్సన్తీతి పసాదా, సుపరిసుద్ధఆదాసమణ్డసదిసా కమ్మజమణ్డా. ఇమే పన పఞ్చ దట్ఠుకామతాది నిదాన కమ్మసముట్ఠాన భూతపసాద లక్ఖణా రూపాది అభిఘాతారహ భూతపసాదలక్ఖణా వా చక్ఖుపసాదాదయో దట్ఠబ్బా. తత్థ చక్ఖు తావ సేతమణ్డల పరిక్ఖిత్తస్స

కణ్ణమణ్డలస్స మజ్ఝే ఊకాసిరపమాణే అతిముఖే ఠితానం సరీరసణ్ఠానుప్పత్తి పదేసభూతే దిట్ఠమణ్డలే తేలమివ సత్తపిచుపటలాని సత్తఅక్ఖిపటలాని బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి. సోతం సోతబిలబ్భన్తరే అఙ్గులివేఠనాకారం ఉపచితతనుతమ్బలోమం పదేసం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి. ఘానం నాసికబ్భన్తరే అజపదసణ్ఠానం పదేసం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి. జివ్హా ససమ్భార జివ్హామజ్ఝే ఉప్పల దలగ్గ సణ్ఠానం పదేసం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతి. కాయో పన మహన్తి యా కప్పాస పటలవట్టియం ఆసిత్తతేలంవియ ఠపేత్వా పాచక తేజస్స పతిట్ఠానట్ఠానం కేసగ్గ లోమగ్గ నఖగ్గ సుక్ఖచమ్మానిచ అవసేసం సకలసరీరం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతీతి. తే పన పఞ్చ యథారహం పఞ్చద్వారికచిత్తానం వత్థుద్వారభావం సాధేన్తి. తేసుచ ఏకేకస్స చతస్సో చతస్సో ధాతుయో సన్ధారణఆబన్ధన పరిపాచన సముదీరణ కిచ్చేహి ఉపకారం కరోన్తి. యథాఖత్తి యకుమారస్స చతస్సో ధాతియో ధారణ నహాపన మణ్డన బీజన కిచ్చేహీతి. ఉతుచిత్తాహారాచ నం ఉపత్థమ్భేన్తి. యథా తం ఖత్తియకుమారం పితు జేట్ఠభాతు జేట్ఠభగినియోవియ. ఆయుచ నం సుట్ఠు అనుపాలేతి. యథా తం ఖత్తియకుమారం దిసాపామోక్ఖో రాజసమ్మతో మహాభిసక్కోవియ. వణ్ణాదయోచ నం పరివారేన్తి. యథా తం ఖత్తియకుమారం సహజాతా అమచ్చపుత్తా వియాతి. యస్మా పన సత్తానం చిత్తం నామ విచిత్తం హోతి. చిత్తవిచిత్తతాయ సఞ్ఞావిచిత్తా. సఞ్ఞావిచిత్తతాయ తణ్హావిచిత్తా. తణ్హావిచిత్త తాయ కమ్మాని విచిత్తాని. కమ్మవిచిత్తతాయ కమ్మసముట్ఠానాని భూతాని విచిత్తాని. భూతవిచిత్తతాయ ఇమే పసాదా విచిత్తా. అఞ్ఞమఞ్ఞం అసదిసా హోన్తి. తేహి పసాదమణ్డభూతాపి సమానా కేచి రూపస్సేవ అభిఘాతారహా హోన్తి, న సద్దాదీనం. కేచి సద్దాదీనం ఏవ, న రూపస్సాతి. తస్మా తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ అఞ్ఞరూపేహిచ లక్ఖణతో అసంమిస్సతా వేదితబ్బాతి.

రూపయతీతి **రూపం**. వణ్ణవిసేసం ఆపజ్జిత్వా హదయఙ్గతభావం పకాసేతి. పకతియాపి వా యంకిఞ్చిదబ్బం సమవిసమంవా పకాసే తీతి అత్థో. సప్పతి సోతవిఞ్ఞేయ్యభావం గచ్ఛతీతి **సద్దో**. సద్దయతీతి సద్దో. తం తం అత్థంవా అత్తనో వత్థుంవా ఆచిక్ఖతీతి అత్థో. సదతివా తం తం దిసంవా దేసంవా ఖణేన విస్సరతి విప్ఫరతీతి సద్దో. గన్ధయతీతి **గన్ధో**. అత్తనో వత్థుంసూచేతీతి అత్థో. గచ్ఛతీతి గో. వాతో. తేన ధారీయతీతి గన్ధో. రసీయతి అస్సాదీయతీతి **రసో**. రసన్తివా తం అస్సాదేన్తీతి రసో. ఫుసీయతీతి **ఫోట్ఠబ్బం**. ఫుసనఞ్చేత్థ పసాదేన సహ ఘట్టనం కలాపన్తరభూతేహి సద్ధిం పటిహననఞ్చ వేదితబ్బం. తదుభయంపి ఆపో ధాతుయా నత్థీతి వుత్తం **ఆపోధాతువివజ్జిత**న్తి. కస్మా పన తం తస్సా నత్థి. నను సీతతావా ద్రవతావా ఫుసిత్వా గయ్హతీతి. వుచ్చతే, సీతతా హి తేజోయేవ, న ఆపో. యది హి సా ఆపోయేవ సియా. పక్కుమితే సన్తత్తే లోహరసేపిస్స సీతతా లబ్భమానా సియా. సో హి రసో ఆపాధికో హోతీతి. ఏవం పన నలబ్భతి. తస్మా సా తేజోయేవ, న ఆపోతి. అపిచ, సీతుణ్హానం ఏకస్మిం కలాపే సహ అప్పవత్తనతో ఓరపారానం వియ తేసం అనవట్ఠానతోచ విఞ్ఞాయతి. న హి సీతకలాపే ఉణ్హం, ఉణ్హకలాపేవా సీతం సహ పవత్తతి. యస్మించ వత్థుమ్హి పుబ్బే సీతసఞ్ఞా సణ్ఠాతి. పచ్ఛా తతో సీతతరే ఆగతే తస్మింయేవ పున ఉణ్హసఞ్ఞా సణ్ఠాతి. పుబ్బే ఉణ్హసఞ్ఞాయంపి ఏసేవ నయో. తథా ఉణ్హే మన్దే సీతసఞ్ఞా సణ్ఠాతి. సీతే మన్దే ఉణ్హసఞ్ఞాతి.

అథ పన ద్రవభావభూతో ఆపో ఫుసిత్వా గయ్హతి. అయో పిణ్డాదీసు ఆబన్ధనభూతోపి ఫుసిత్వావ గయ్హేయ్య. ఏవఞ్చ సతి యథా తేసు ఇతరాని తీణి భూతాని వినా ఇతరీతరేన విసుం విసుం కాయిక సుఖదుక్ఖానం ఆరమ్మణభూతాని హోన్తి. తథా సోపి వినా ఇతరేహి విసుం కాయికసుఖదుక్ఖానం ఆరమ్మణభూతోఏవ సియా. న పన హోతి. యఞ్హి తాని అయోపిణ్డాదీని ఫుసన్తానం కాయికం సుఖంవా దుక్ఖంవా ఉప్పజ్జతి, తం సణ్హథద్ధతా వసేనవా ఉప్పజ్జతి. సీతుణ్హతావసేనవా అబ్భన్తరథమ్భనస్స మన్దగాళ్హతావసేనవా. నో అఞ్ఞథాతి. తస్మా పురిమభాగే తీణి భూతాని ఫుసిత్వావా వణ్ణం దిస్వావా పచ్ఛా భాగే సుద్ధేన మనో విఞ్ఞాణసన్తానేన దీఘరస్సాదిసణ్ఠానంవా రత్తియం అలాతచక్కం వా తంతంఛిద్దవివరంవా జానన్తా

వియ పథమం ద్రవతాసహితాని విలీనాని ముదూని తీణి భూతాని పథవిం ఏవ వా ఫుసిత్వా పచ్ఛా సుద్ధేన మనో విఞ్ఞాణసన్తానేన విసుం ద్రవభావం అద్దతిన్తభావం జానన్తి. ఏవం సన్తేపి తం ఫుసిత్వా జానన్తా ఇచ్చేవ మఞ్ఞన్తి అవిసేసవిదునోతి. గున్నం అభిణ్హం చరణట్ఠానం గోచరో. గోచరసదిసత్తా ఇధ గోచరో. గోతివా ఇధ చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని వుచ్చన్తి. తాని విఞ్ఞాణాధిట్ఠితాని హుత్వా ఏతేసు చరన్తి. ఏతానివాతేసు చరన్తి పవత్తన్తి ఘట్టేన్తీతి గోచరా. తేయేవ ఇధ ఏకత్తం ఉపనేత్వా **గోచరరూప**న్తి వుత్తం. ఇమానిపన పఞ్చ యథాక్కమం చక్ఖాదీసు పటిహనన లక్ఖణాని రూపాదీనీతి వేదితబ్బాని.

ఇత్థీ వుచ్చతి అవిసదాకారసణ్ఠితం ఖన్ధపఞ్చకం. యస్స పన ధమ్మస్స ఆనుభావేన తం తథా సణ్ఠాతి పవత్తతి. సో ఇత్థి యా భావోతి ఇత్థత్తం. పురిసో వుచ్చతి విసదాకారసణ్ఠితం ఖన్ధపఞ్చకం. సేసం వుత్తనయమేవ. తత్థ ఇత్థిలిఙ్గ ఇత్థినిమిత్త ఇత్థి కుత్త ఇత్థాకప్పానం హేతుభావ లక్ఖణం **ఇత్థత్తం**. పురిసలిఙ్గ పురిసనిమిత్త పురిసకుత్త పురిసాకప్పానం హేతుభావ లక్ఖణం **పురిసత్తం**. తత్థ లిఙ్గన్తి పధానఙ్గభూతం మహాసణ్ఠానం. నిమిత్తన్తి పచ్చఙ్గభూతం ఖుద్దకసణ్ఠానం. కుత్తన్తి కీళాలిలాది క్రియావిసేసో. ఆకప్పోతి గమనాదికో ఆకారవికారో. సబ్బేపేతే ఖన్ధపఞ్చకస్స పవత్తివిసేసాఏవ. యే సద్దసత్థేసు లిఙ్గన్తి వుచ్చన్తి. యేసఞ్చ వసేన అయం ఇత్థీఏవ, న పురిసో. అయం పురిసోఏవ, న ఇత్థీతి సఞ్జానన్తి. యస్మా పనేత్థ సణ్ఠానాదీనం అవిసదాదిభావోఏవ అత్థతో ఇత్థిపురిసతా హోతి. తదుభయముత్తభావోచ నపుంసకతా. సోచ అక్ఖరపద సఙ్ఖాతేసు వచనేసు చ వచనత్థేసుచ యథారహం సన్దిస్సతియేవ. తస్మా ఇన్ద్రియరహితేసుపి పదేసుచ రుక్ఖాదీసు పదత్థేసుచ పరియాయేన ఇత్థిపుమనపుంసకతాసిద్ధి వేదితబ్బాతి.

[౧౭౮] యం పన **విభావనియం**

“ఇత్థీనం అఙ్గజాతం ఇత్థిలిఙ్గ”న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

న హి కత్థచి పాళియం అట్ఠకథాసుచ నిమిత్తసద్దోవియ లిఙ్గసద్దో అఙ్గజాతే పాకటో దిట్ఠోతి.

[౧౭౯] యఞ్చ **తత్థ**

“ఇత్థిసణ్ఠానం ఇత్థాకప్పో”తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

న హి లిఙ్గసద్దో వియ ఆకప్పసద్దో సణ్ఠానే పాకటో దిట్ఠోతి. సేసంపన తత్థ వుత్తం యంకిఞ్చి అట్ఠకథాయ అసమేన్తంపి తేన పరియాయేన యుజ్జతియేవ. భవన్తి పవత్తన్తి తంసహితే ఖన్ధసన్తానే ఏసా ఇత్థీ, ఏసో పురిసోతి ఏవం పవత్తా సద్ద బుద్ధియో ఏతేనాతి భావో భవన్తివా పాతుభవన్తి తంసహితే ఖన్ధసన్తానే లిఙ్గాదీని ఏతస్మిం సతీతి భావో. సో ఏవ రూపన్తి **భావరూపం**. హదన్తి సత్తా తంతంఅత్థంవా అనత్థంవా పూరేన్తి ఏతేనాతి హదయం. హదన్తివా సత్తా ఇతో నానావికక్కే ఓసజన్తి ముఞ్చన్తీతి హదయం. హరన్తివా పరిహరన్తి తం సత్తా జీవితంవియ దయన్తి రక్ఖన్తిచాతి హదయం. వసన్తి నివసన్తి చిత్తచేత సికాధమ్మా ఏత్థాతి వత్థు. హదయఞ్చ తం వత్థుచాతి **హదయవత్థు**. ధాతుద్వయనిస్సయలక్ఖణం **వత్థురూపం**. తం పన హదయకోసబ్భన్తరే అడ్ఢపసతమత్తం లోహితం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతీతి వేదితబ్బం. ధమ్మసఙ్గణియం పన దేసనాభేదరక్ఖనత్థం అవత్వా పట్ఠానేఏవ తం వుత్తం. యథాహ-వత్థు కుసలానం ఖన్ధానం నిస్సయపచ్చయేన పచ్చయో. వత్థు అకుసలానం ఖన్ధానం నిస్సయపచ్చయేన పచ్చయోతిఆది. ఏత్థచ ఛహి వత్థూహి అఞ్ఞం వత్థునామ నత్థి. తేసుచ పురిమాని పఞ్చ

కుసలాదీనం నిస్సయాఏవ న హోన్తి. తస్మా తేసం నిస్సయభావేన తత్థ వుత్తం వత్థునామ విసుం ఏకం వత్థురూపమేవాతి సిద్ధన్తి.

[౧౮౦] విభావనియం పన

యం రూపం నిస్సాయాతి పాఠస్స ఉద్ధటత్తా రూపసామఞ్ఞపసఙ్గో హోతీతి తం వినోధేతుం యుత్తినామ వుత్తా. పట్ఠానే పన బహూసు అనఞ్ఞసాధారణేసు ఠానేసు వత్థునామేన విసేసేత్వా వుత్తత్తా నోపసఙ్గో నత్థియేవాతి దట్ఠబ్బం.

జీవన్తి సహజాతధమ్మా యేనాతి జీవితం. తేసం జీవనే ఆధిపచ్చయోగేన తేసు ఇన్దం ఇస్సరం అత్తానం కరోతీతి ఇన్ద్రియం. జీవితఞ్చ తం ఇన్ద్రియఞ్చాతి జీవితిన్ద్రియం. సహజాతా నుపాలన లక్ఖణం జీవితిన్ద్రియం. యథా హి బీజనిబ్బత్తాని ఉప్పలాదీని బీజేవినట్ఠేపి ఉదకానుపాలితాని చిరంపి కాలం జీవన్తి. ఏవమేవం నిరుద్ధ కమ్మనిబ్బత్తాని కమ్మజరూపాని కమ్మే అసన్తేపి జీవితానుపాలితాని సన్తతివసేన వస్ససతంపి వస్ససహస్సంపి కప్పంపి సోళసకప్పసహస్సానిపి జీవన్తియేవ, తథా హి జీవితరహితాని ఇతరరూపాని జీవన్తానినామ నహోన్తి. తాని హి యేన ఏకేన చిత్తేనవా ఉతునావా ఆహారేనవా జాయన్తి. తస్మిం నిరుద్ధే నిరుజ్ఝన్తి, పరం ముహుత్తమత్తంపి సన్తానం ఘటేతుం నసక్కోన్తి. తేసు హి చిత్తజరూపానం సన్తతిపచ్చుప్పన్నం ఏకవీథి ఏకజవనవార ఏకసమాపత్తివారేన పరిచ్ఛిన్నం హోతి. ఉతుజాహారజానఞ్చ సభాగేక ఉతుఆహార వసేన పరిచ్ఛిన్నం హోతి. కమ్మజరూపానం పన విసుం సన్తతిపచ్చుప్పన్నంనామ నత్థి. తేసం ఏకభవపరిచ్ఛిన్నం అద్ధాపచ్చుప్పన్నమేవ హోతీతి. యది ఏవం అరూపధమ్మానం కథన్తి. తేహి జీవితయోగేన జీవన్తాఏవ హోన్తి. ఏవంసన్తేపి తేసం సన్తతిపచ్చుప్పన్నం దిస్సతీతి. వుచ్చతే, అరూపధమ్మేసు విపాకాని తావ కమ్మజరూపసదిసాని. తానిపి హి అసతి వీథిచిత్తుప్పాదే యావజీవంపి ఏకసన్తతివసేన పవత్తిస్సన్తియేవ. ఇతరాని పన యస్స ఆరమ్మణస్స ఆపాతాగతత్తా ఉప్పజ్జన్తి. తస్మిం నిరుద్ధే తదభావేపి తదారమ్మణా బహూ చిత్తసన్తతియో జీవితస్సఅద్ధానఫరణానుభావేన పవత్తన్తియేవ. అపిచ, యావఖన్ధపరినిబ్బానా అనన్తరపచ్చయుపనిబన్ధేన అబ్బోచ్ఛిన్నం పవత్తమానాయ చిత్తసన్తతియావసేనపి అయమత్థో వత్తబ్బో. తేనేవ హి కిలేససీసం అవిజ్జా. పవత్తసీసం జీవితిన్ద్రియన్తి వుత్తం.

[౧౮౧] విభావనియం పన

ఆహారజాదీనం ఆహారాదియేవ ఉప్పత్తియాపి ఠితియాపి కారణం హోతి. కస్మా, తక్ఖణే ధరమానత్తా. కమ్మ జానం పన కమ్మం ఉప్పత్తియాఏవ కారణం, న ఠితియా. కస్మా, తక్ఖణాభావతో. జీవితేన పన అనుపాలితత్తా ఏవ తేసం ఖణట్ఠితి సిద్ధాతి ఇమినా ధిప్పాయేన యం వుత్తం "యథాసకం ఖణమత్తట్ఠాయీనంపి హి సహజాతానం పవత్తిహేతుభావేన అనుపాలకం. న హి తేసం కమ్మంయేవ ఠితికారణం హోతి. ఆహారజాదీనం ఆహారాది వియ కమ్మస్స తక్ఖణాభావ తోతి". తం న యుత్తం.

ధమ్మానఞ్హి ఖణట్ఠితినామ ఏకకలాపగతసహజాతపచ్చయా యత్తాఏవ హోతి. న నానాకలాపగతజనకపచ్చయాయత్తా. ఇతరథా ఉప్పాదక్ఖణే లబ్భమానానం ఉపచయసన్తతీనం వియ ఠితిక్ఖణే లబ్భమానాయ జరతాయపి కుతోచిసముట్ఠానతా పాళియం వుత్తా సియాతి. అపిచ, ఖణట్ఠితినామ సభావసిద్ధాఏవ. న హి ఉప్పన్నా ధమ్మా పచ్చయపేక్ఖేన అత్తనో ఖణేసు పరిపుణ్ణం అట్ఠత్వా అన్తరావ భిజ్జన్తీతి అత్థి. నచ పచ్చయాధిమత్తేన అతిరే

కతరం తిట్ఠన్తీతి అత్థి. తస్మా ఖణట్ఠితియం ఉపత్థమ్భయమానాపి ఆహారాదయో అనుపాలయమానఞ్చ జీవితం పచ్ఛా బలవరూపసన్తతి పవత్తిఅత్థాయఏవ ఉపత్థమ్భేన్తి పాలేతిచ. న ఖణట్ఠితిపవత్తియాతి. ఏత్తావతా సబ్బేసంపి ఖణట్ఠితినామ ధరమానజనకాయత్తా వా జీవితాయత్తావా నహోతీతి సిద్ధం హోతి. యది పన తం సన్తతిపవత్తిమేవ సన్ధాయ వుత్తం సియా, ఏవంసతి యుజ్జేయ్యాతి. అట్ఠ కథాయంపి సన్తేపిచ అనుపాలన లక్ఖణాదిమ్హి విధానే అత్థిక్ఖణేయేవ తం తేధమ్మే పాలేతీతిఆదివచనే యథాసన్తతిట్ఠితి లబ్భతి. తథా విచారేత్వా గహేతబ్బాతి. ఇదం పన పాచకగ్గినా సహ సకలం ఉపాదిన్నకసరీరం బ్యాపేత్వా తిట్ఠతీతి. కబళం కరీయతీతి కబళీకారో. ఆహరీయతి అజ్ఝోహరీయతీతి ఆహారో. కబళీకారోచ సో ఆహారోచాతి **కబళీకారాహారో**. కబళీకారో ఆహారోతిపి పాఠో. ఇదఞ్చ సవత్థుక వచనం దట్ఠబ్బం. అథవా, కబళీకారాహారభక్ఖానం సత్తానం అత్తభావం భుసో హరతి అద్ధానం పవత్తేతీతి ఆహారో. ఖజ్జ భోజ్జాదికే కబళీకారే ఆహారో తన్నిస్సితత్తా తప్పరియా పన్నత్తాచాతి కబళీకారాహారో. ఇమస్మింఅత్థే సతి నిబ్బత్తిత ఓజా ఏవ లబ్భతి. అత్థతో పన అఙ్గమఙ్గానుసారినో రసస్స సారభూతో ఉపత్థమ్భబలకారో భూతనిస్సితో పరమసినిద్ధసి నేహో ఇధ **ఆహారరూపంనామ**. తత్థ అఙ్గమఙ్గానుసారినో రసస్సాతి అజ్ఝోహరిత్వా ఆమాసయే పతిట్ఠితాని ఆహారవత్థూని పాచకతేజేన విపేచితాని రసాదిభావేన పఞ్చధా విభాగం గచ్ఛన్తి. తత్థ పణీత సినిద్ధ లహుక సినేహ కోట్ఠాసో రసోనామ. యే లోకే రసధాతూతి వుచ్చతి. సో పాచక తేజబలేన తతో ఉత్తరిత్వా రసహరణిధమనిజాలానుసారేన హేట్ఠాచ ఉద్ధఞ్చ సకలసరీరే అఙ్గమఙ్గాని అనుసరన్తో అనుఫరన్తో అఙ్గమఙ్గానుసారీతి వుచ్చతి. తస్స సారభూతో ఉపత్థమ్భం బలం కరోతీతి ఉపత్థమ్భబలకారో. సో హి ఆమాసయే పతిట్ఠిత మత్తోవ సకలసరీరే భూతేసు ఉపత్థమ్భకబలం జనేతీతి.

[౧౮౨] విభావనియం పన

"అఙ్గమఙ్గా నసారి రసహర సఙ్ఖాతాతి" పాఠో. సో దుప్పాఠో.

తం పన సేన్ద్రియకాయోపత్థమ్భనలక్ఖణం ఆహారరూపం. ఓజాలక్ఖణం వా. తత్థ ఉదయతి పసవతీతి **ఓజా**. అవసద్దోవా రక్ఖణే. రక్ఖణఞ్చేత్థ ఉపత్థమ్భనమేవ. అవతి జనేతిచాతి ఓజా. కిం అవతి. అత్తనో నిస్సయవత్థుం. కించ జనేతి. ఆహారసముట్ఠానరూపం. ఉదయానన్తరం రూపం జనేతీతి ఓజాతిపి వదన్తి. అఞ్ఞాపదేసరహితేన కక్ఖళత్తాదినా అత్తనో భావేన సిద్ధం రూపం **సభావరూపం**. ఉప్పాదాదినా అనిచ్చతాదినాచ సఙ్ఖతలక్ఖణేన సహితం రూపం **సలక్ఖణరూపం**. ఉజుకతోవ కమ్మాదీహి పచ్చయేహి నిప్ఫాదితం రూపం **నిప్ఫన్నరూపం**. రుప్పనలక్ఖణసమ్పన్నం నిప్పరియాయరూపం **రూపరూపం**. యథా దుక్ఖదుక్ఖం అజ్ఝత్తఅజ్ఝత్తన్తి. సఙ్ఖతలక్ఖణయుత్త తాయ అనిచ్చతాదికం లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా సమ్మసనారహం రూపం **సమ్మసనరూపం**. తే తే దబ్బసమ్భారావా రూపకలాపావా విసుంవిసుం భుసో కాసన్తి పకాసన్తి ఏతేనాతి ఆకాసో. నిసత్త నిజీవట్ఠేన ధాతు. ఆకాససఙ్ఖాతా ధాతూతి **ఆకాసధాతు**. పరితో సమన్తతో ఛిన్దతి కలాపన్తరభూతాని కలాపన్తర భూతేహి సద్ధిం అసంమిస్సం ఏకత్తం అనుపగమనం కరోతీతి పరిచ్ఛేదో. తేహివా పరిచ్ఛిన్దీయతి అత్తనోవా పరేసంవా అకత్వామజ్ఝే విసుం ఠపీయతి. తేసంవా ఛిద్దవివరమత్తభూతో. న విసుం ఏకో ఉప్పాదసహితో సభావధమ్మో. నాపి కస్సచి రూపకలాపస్స పక్ఖభూతోతి పరిచ్ఛేదో. వికారలక్ఖణరూపాని హి అసభావధమ్మభూతానిపి తంతం రూపకలాపేసు సన్దిస్సమానతా తంతంరూపకలాపపక్ఖికానిఏవ హోన్తి. అయం పన తేహి రూప కలాపేహి సబ్బసో విముత్తభావేన బహిభూతత్తా కస్సచి రూప కలాపస్స పక్ఖభూతో న హోతీతి. అసభావధమ్మత్తాచ పన కేనచి రూపేన ఫుసన పరియాయోపి తస్స సబ్బసో నత్థీతి కత్వా సో అసంఫుట్ఠం చతూహి మహాభూతేహీతి పాళియం వుత్తో. అట్ఠకథాయం పన

ఘనపిణ్డవత్థూసు పటిఘఫోట్ఠబ్బసభావానం నానా కలాపగతభూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞసంఫుట్ఠతా అత్థీతి కత్వా అసంఫుట్ఠం చతూహి మహాభూతేహీతి ఏతేహి అసంఫుట్ఠం అజటాకాసం కంథితన్తి వుత్తం. టీకాయం పన అయం నిద్దేసో అజటాకాసనిద్దేసో నహోతి, పరిచ్ఛేదరూపనిద్దేసోయేవ. సోచ ఘనపిణ్డ వత్థూసుఏవ వేదితబ్బో. తేసుచ భూతానం అసంఫుట్ఠతానామ నత్థి. తస్మా భూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞఅబ్యాపితా ఏకత్తం అనుపగతతాఏవ. తత్థ అసంఫుట్ఠతానామ యుత్తా సియాతి అధిప్పాయేన అబ్యాపికతా హి అసంఫుట్ఠతాతి వుత్తం. అత్థతో పన నానాకలాపగతానం భూతానం పరియన్తతా సఙ్ఖాతో అన్తరాళధమ్మో. రూపపరిచ్ఛేదలక్ఖణం **పరిచ్ఛేదరూపం**. యా పన చలమానేన కాయఙ్గేన అత్తానఞ్చ అత్తసమఙ్గినో పుగ్గలస్స అధిప్పాయఞ్చ పచ్చక్ఖే ఠితే జనే విఞ్ఞాపేతి పాకటం కత్వా దస్సేతి. సయఞ్చ తేన కాయఙ్గేన తేహి జనేహి విఞ్ఞాయతి. సా **కాయవిఞ్ఞత్తినామ**. యా ఉచ్చారీయమానేన వాచఙ్గేన సద్దేన అత్తానఞ్చ అత్తసమఙ్గినో పుగ్గలస్స అధిప్పాయఞ్చ సోతపథే ఠితే జనే విఞ్ఞాపేతి. సయఞ్చ తేనవాచఙ్గేన తేహి జనేహి విఞ్ఞాయతి. సా **వచీవిఞ్ఞత్తినామ**. అథవా, విఞ్ఞాపేన్తి జనా విఞ్ఞాయన్తివా జనేహి అఞ్ఞమఞ్ఞస్స చిత్తాని ఏతాయాతి విఞ్ఞత్తి. ససమ్భారే అఙ్గపచ్చఙ్గభూతే కాయే పవత్తా విఞ్ఞత్తి కాయవిఞ్ఞత్తి. చోపన కాయసఙ్ఖాతో కాయో ఏవవా విఞ్ఞత్తి కాయవిఞ్ఞత్తి. చిత్తజసద్దసఙ్ఖాతాయ వాచాయ పవత్తా విఞ్ఞత్తి వచీవిఞ్ఞత్తి. చోపనవాచా సఙ్ఖాతా వాచా ఏవవా విఞ్ఞత్తి వచీవిఞ్ఞత్తి. తత్థ చిత్తవసేన యంకిఞ్చి కాయఙ్గవికారం కరోన్తస్స తంతంఅఙ్గం సన్థమ్భన్తా సన్ధారేన్తా చాలేన్తా అఙ్గమఙ్గానుసారిసఙ్ఖాతా చిత్తజవాతకలాపా తంతంఅఙ్గం పూరేత్వా ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పజ్జన్తాచ యథావా తథావా అనుప్పజ్జిత్వా యస్స తేహి చిత్తజవాతకలాపేతి సహజాతస్స చోపనకాయస్స ఆనుభావేన సబ్బే తే కలాపా యథాధిప్పేతదిసాభిముఖాఏవ ఉప్పజ్జన్తి. అయం చోపనకాయసఙ్ఖాతో ఆకారవికారో కాయవిఞ్ఞత్తి నామ. నియామకసదిసీ హి అయం కాయవిఞ్ఞత్తి. తేచ నావాసది సాతి. యథా హి నియామకో నావాయ మూలభాగే ఠత్వా ఏకం మహాఫియం దళ్హం గహేత్వా నదిసోతే చారేత్వా సకలం మహానావం ఇచ్ఛితదిసాభిముఖం నియోజేతి. న యంవా తంవా దిసం గన్తుం దేతి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. ఏకచిత్తక్ఖణికా హి విఞ్ఞత్తి తేసం మూలభాగేఏవ లబ్భమానా తే యథాధిప్పేతదిసాభిముఖే ఏవం కత్వా నియోజేతీతి సా నియామకసదిసీ హోతీతి. ఏత్థచ యదేతం అట్ఠకథాయం. ఏకజవనవీథియం సత్తసు జవనేసు పఠమ జవనసముట్ఠితా వాయోధాతు అత్తనా సహజాతరూపకాయం సంథమ్భేతుం సన్ధారేతుం సక్కోతి. అపరాపరం పన చాలేతుం నసక్కోతి. దుతీయాదీసుపి ఏసేవ నయో. సత్తమచిత్తేన పన సముట్ఠితా వాయోధాతు హేట్ఠా ఛహిచిత్తేహి సముట్ఠితం వాయోధాతుం ఉపత్థమ్భనపచ్చయం లభిత్వాఅత్తనాసహజాతం రూపకాయం సంథమ్భేతుం సన్ధారేతుం చాలేతుం అభిక్కమాపేతుం సక్కోతీతి వుత్తం. తం అభిక్కమామీతి కాయం పగ్గణ్హన్తానం అనేకసహస్సేసు జవన వారేసు పవత్తమానేసు యస్మింవారే చలనసఙ్ఖాతం దేసన్తరపాపనం జాయతి, తం సన్ధాయ వుత్తం. న హి కతిపయజవనవారేహి చలనం జాయతి. యది జాయేయ్య, ఇద్ధిమన్తానం ఇద్ధియాగమనం వియ సబ్బేసంపి సీఘతరం గమనం పఞ్ఞాయేయ్య. కస్మా, ఏకచ్ఛరక్ఖణేపి అనేకకోటిసతసహస్సచిక్కపవత్తియా సమ్భవతో. అయఞ్చ అత్థో ఉపరి అక్ఖరుప్పత్తివిచారణాయం పాకటో భవిస్సతీతి. తస్మా తతో పురిమవారేసు సంథమ్భనసన్ధారణానిఏవ సమ్పజ్జన్తీతి వేదితబ్బం. యా చేత్థ సత్తయుగసకటోపమా వుత్తా, సాపి నానాజవనవీథీసు సముట్ఠితానం వాయోధాతూనం అపరాపరం ఉపత్థమ్భనేచ యుజ్జతియేవ. తథా హి చలనచిత్తజరూపసన్తతియం పవత్తాని ఉతుజరూపసఙ్ఘాటానిపి విఞ్ఞత్తిసహితాని వియ తదాకారవన్తాని సవేగాని సవిప్ఫారానిఏవ పవత్తన్తి. తస్మా పుబ్బాపరపవత్తానం నానా జవనవీథీనం అన్తరన్తరా భవఙ్గసమయేసుపి అభిక్కమనాదికం చలనం సమ్పజ్జతియేవ. ఏకాబద్ధపవత్తానిచ చతుసముట్ఠానికరూపానినామ ఏకస్స విసయే ఇతరాని ఏకసముట్ఠానాని వియ సబ్బసో తదను పరివత్తీని హోన్తీతి చిత్తజే చలన్తే ఇతరానిపి చలన్తి యేవాతి దట్ఠబ్బం. చలనఞ్చేత్థ

పచ్ఛిమపచ్ఛిమానం రూపకలాపసఙ్ఘాటానం పురిమ పురిమానం ఉప్పన్నదేసతో దేసన్తరే యథాపవత్తసన్నివేసాకారేన అపరాపరం ఉప్పజ్జమానం వేదితబ్బం. న హి రూపారూపధమ్మానం ఉప్పన్న దేసే అనిరుజ్ఝిత్వా కేసగ్గమత్తంపి దేసన్తర సఙ్కమనంనామ అత్థి. ఇతరథా ఖణికధమ్మతా అబ్యాపారధమ్మతా అవసవత్తితాచ తేసం నసియాతి. యంకిఞ్చి వచీభేదం కరోన్తస్స కణ్ఠట్ఠానాది గతఉపాదిన్నక పథవీధాతూసు చలమానకణ్ఠపదేసాదిగతచిత్తజ పథవీధాతూనం సఙ్ఘట్టనసఙ్ఖాతేన ఠానకరణసన్నిపాతేన సహేవయో వచీఘోససఙ్ఖాతో చిత్తజసద్దో జాయతి. సో యేన అత్తనా సహ జాతేన ఆకారవికారేన యథాధిప్పాయం తంతం వణ్ణవిసేసత్తం ఉపగచ్ఛతి. యేనచ సుణన్తానం తంతంఅత్థజోతకో అక్ఖరసన్నిపాతభూతో పదబ్యఞ్జనవిసేసో ఉపలబ్భతి. సో చోపనవాచాసఙ్ఖాతో ఆకారవికారో వచీవిఞ్ఞత్తినామ. అట్ఠకథాయం పన తస్సా పన చిత్తసముట్ఠానాయ పథవీధాతుయా ఉపాదిన్నఘట్టనస్స పచ్చయభూతో ఏకో ఆకారవికారో వచీ విఞ్ఞత్తినామాతి వుత్తం. తత్థ ఉపాదిన్నఘట్టనస్స పచ్చయభూతోతి కమ్మజభూతాయ చతుజభూతాయఏవవా ఉపాదిన్నపథవీధాతుయా సహఘట్టనం పటిచ్చ సద్దవిసేసపవత్తియా పచ్చయభూతోతి అత్థో. ఘట్టనస్స పచ్చయో పన చలమానకణ్ఠపదేసాదివికారభూతో కాయఙ్గవిసేసోఏవ సియా. వికారద్వయఞ్చ అసంమిస్సం కత్వా వేదితబ్బన్తి. ఏత్థచ ఉపాదిన్నకపథవీహి సహ ఘట్టనం చిత్తజపథవీనం కిచ్చం. యం పన తాసం యథావా తథావా అఘుట్టేత్వా యథా ఇచ్ఛితక్ఖరం సమ్పజ్జతి. తథా ఘట్టనపకారవిధానం. ఇదం కాయవిఞ్ఞత్తియా కిచ్చం. ఘట్టనేన సహేవ ఉప్పన్నసద్దానం తంతంవణ్ణత్త పత్తియా విదహనమేవ వచీవిఞ్ఞత్తియా కిచ్చం. కుమ్భథునతలం వియచ ఉపాదిన్నకపథవీ. పహరణహత్థో వియ చిత్తజపథవీ. హత్థపరి వత్తన వికారో వియ కాయవిఞ్ఞత్తి. సద్దవికారో వియ వచీవిఞ్ఞత్తి. కుమ్భథునస్స నానాసద్దపభేదోవియ నానావణ్ణభేదోతి. ఏత్థచ యదేతం అట్ఠకథాయం ఇదం వక్ఖామి ఏతం వక్ఖామీతి ఉప్పజ్జమానం చిత్తం అట్ఠరూపాని సముట్ఠాపేతి. తేసం అబ్భన్తరే చిత్త సముట్ఠానా పథవీధాతు ఉపాదిన్నకం ఘట్టయమానావ ఉప్పజ్జతి. తేన ధాతుఘట్టనేన సహేవ సద్దో ఉప్పజ్జతీతిచ పురిమచిత్తసముట్ఠా నాయ ఉపత్థమ్భనకిచ్చంపి నత్థీతిచ వుత్తం. తంపి అనేకసతేసు జవనవారేసు పవత్తమానేసు యస్మింవారే పరిబ్యత్తం అక్ఖరం పవత్తతి, తం సన్ధాయ వుత్తన్తి గహేతబ్బం. తేనేవ హి మూల టీకాయం ఉపత్థమ్భనకిచ్చం నత్థి లద్ధాసేవనేన చిత్తేనేవ ఘట్టనస్స బలవభావతోతి వుత్తం. ఏత్థచ లద్ధాసేవనేనాతి ఏతేన పుబ్బభాగే నానాజవనవీథీహి లద్ధాసేవనభావం దస్సేతి. పథమ జవనచిత్తస్సపి లద్ధాసేవనతాయ అధిప్పేతత్తా. నచ ఏకజవన వారమత్తేన పరిబ్యత్తం ఏకక్ఖరం సమ్పజ్జతీతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. కస్మా, తస్స ఏకద్విఅచ్ఛరక్ఖణమత్తేన కాలేన వత్తబ్బత్తా ఏకచ్ఛరక్ఖణేచ అనేకసతసహస్సానం జవనవీథీనం పవత్తిసమ్భవతో. వుత్తఞ్చ –

> ఏకమత్తా తయో రస్సా, ద్విమత్తా దీఘముచ్చరే;
> తిమత్తో తు గీతో ఞేయ్యో, బ్యఞ్జనా అడ్ఢమత్తికాతి.

మిలిన్దపఞ్హేచ సాధికే వీహివాహసతే వీహిబీజాని ఏకచ్ఛరక్ఖణే ఉప్పన్నస్స చిత్తస్స కలంపి నఉపేన్తి. కలభాగంపి నఉపేన్తీతి దీపితం. ఏకక్ఖరం ఉచ్చారేన్తస్సచ తత్తకంపి కాలం ఉచ్చారణచిత్తబ్యాపారో సన్దిస్సతియేవ. నచ పరమత్థతో ఏకమేవ సద్దం ఉచ్చారేమీతివా సుణోమీతివా సక్కా నియమేత్వా ఉచ్చారేతుం సోతుఞ్చ. తథా నియమేన్తస్సపి సద్దానం పుబ్బాపరతో అనేకసతసహస్సస్సేవ ఉచ్చారణ సవన సమ్భవతో. ఏకమేవాతి అభిమానో పన సమూహఘున సన్తతిఘనేహి పటిచ్ఛన్నత్తాఏవ హోతీతి దట్ఠబ్బం. సేసమేత్థ కాయవిఞ్ఞత్తియం వుత్తన యేన యథాసమ్భవం వేదితబ్బన్తి. ఏత్థచ విఞ్ఞత్తిసద్దో కాయేన విఞ్ఞాపేతి వాచాయ విఞ్ఞాపేతీతిఆదిసు బోధనత్థో. సుదిన్న కణ్ఠే తిక్ఖత్తుం విఞ్ఞాపేతీతిఆదీసు పవత్తనత్థో. ఇధ పన దువిధోపి యుజ్జతి. ఏవఞ్హి సతి పరం బోధేతుకామతారహి తేసు సబ్బేసు కాయఙ్గవాచఙ్గచోపనేసుపి

పవత్తకవిఞ్ఞత్తియా లబ్భమానతా వేదితబ్బా హోతీతి. మూలటీకాయం పన పరం బోధేతుకామతాయ వినాపి అభిక్కమనాదిపవత్తనేన నో చిత్త సహభూవికారో అధిప్పాయం విఞ్ఞాపేతి. సయఞ్చ విఞ్ఞాయతీతి ద్విధాపి విఞ్ఞత్తియేవాతి వుత్తం, తత్థ ద్వీసు బోధనవిఞ్ఞత్తీసు పురిమా కాయవిఞ్ఞత్తి అఙ్గపచ్చఙ్గస్స చలమానవణ్ణం చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథియా చలమానఙ్గపచ్చఙ్గం కాయవిఞ్ఞాణవీథియా గహేత్వా పచ్ఛా సుద్ధేన మనోద్వారికజవనేనఏవ విఞ్ఞాయతి పచ్ఛిమాచ వచీవిఞ్ఞత్తి ఉచ్చారియమానం సద్దం సోతవిఞ్ఞాణవీథియా గహేత్వా పచ్ఛా సుద్ధేన మనోద్వారికజవనేనఏవ విఞ్ఞాయతి, న పఞ్చద్వారికజవనేన. సా హి అత్తానం జానన్తేఏవ పరసత్తే అత్తనా సమఙ్గినో పుగ్గలస్స చిత్తం విఞ్ఞాపేతి, న అజానన్తే. ఞాపక హేతు హి నామ అత్తానం జానన్తేఏవ ఞాపేతబ్బం ఞాపేతి, నో అజానన్తే. ఏవఞ్చ కత్వా కాయఙ్గ చోపనం దిస్వావా పరామసిత్వావా సద్దం సుత్వావా పరస్స తంతంఅధిప్పాయం జానన్తానం తిరచ్ఛాన గతానంపి పఠమం విఞ్ఞత్తిజాననం సిద్ధం భవతి. తంజాననేన వినా అధిప్పాయజాననస్స అసమ్భవతో. విఞ్ఞత్తిం జానన్తానంచ పురిమసిద్ధసఙ్కేత సమ్బన్ధ జాననేన వినా అధిప్పాయజాననం న సమ్భవతీతి మజ్ఝే విసుం పుబ్బసఙ్కేత సమ్బన్ధగహనంపి ఇచ్ఛన్తి, ద్వీసు పన పవత్తకవిఞ్ఞత్తీసు పరం అభిక్కమన్తం చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథియా దిస్వా అభిక్కమనవిఞ్ఞత్తిఞ్చ అభిక్కమనచిత్తఞ్చ మనోవిఞ్ఞాణవీథియా జానన్తి. ఏసనయో పటిక్కమనాదీసు. తథా పరస్స కథం సోతవిఞ్ఞాణవీథియా సుత్వా కథనవిఞ్ఞత్తిఞ్చ కథనచిత్తఞ్చ మనోవిఞ్ఞాణవీథియా జానన్తి. పరం రత్తచిత్తేన కాయఙ్గం చాలేన్తం దిస్వా చలనవిఞ్ఞత్తిఞ్చ రాగచిత్తఞ్చ జానన్తి. రత్తస్స కథం సుత్వా కథన విఞ్ఞత్తిఞ్చ రాగచిత్తఞ్చ జానన్తి. ఏసనయో సబ్బాసు కాయికవాచసికక్రియాసూతి. లహునో భావో **లహుతా**. ముదునో భావో **ముదుతా**. కమ్మని సాధు కమ్మఞ్ఞం. కమ్మయోగ్యన్తి అత్థో. కమ్మఞ్ఞస్స భావో **కమ్మఞ్ఞతా**.

అదన్ధతాలక్ఖణా రూపస్స లహుతా. అథద్ధతా లక్ఖణా రూపస్స ముదుతా. సరీరక్రియానుకూలకమ్మఞ్ఞభావలక్ఖణా రూపస్స కమ్మఞ్ఞతా. అఞ్ఞమఞ్ఞం అవిజహన్తియోపి ఏతా విరుద్ధపచ్చయసప్పాయ పచ్చయానం వసేన అసంమిస్సాతో వేదితబ్బా. తథా హి అత్తనో కాయవిరుద్ధం ఉతుంవా ఆహారంవా చిత్తక్రియంవా సేవన్తానం సరీరగతా ధాతుయో కదాచి సకలసరీరంవా సరీరేకదేసంవా ఖోభేత్వా విసేసతో పూతిముఖ సప్పసఙ్ఖాతఆపో పరియుట్ఠానం కత్వా కాయం అసయ్హభారం వియ గరుం భారియం కరోన్తి. ఇరియా పథపరివత్తనే కాయభారియనిమిత్తం దుక్ఖం ఉప్పాదేన్తి. తదారూపస్స లహుతా నపవత్తతి. పున అత్తనో సరీరసప్పాయం ఉతుంవా ఆహారంవా చిత్తకిరియంవా సేవన్తానం సో ధాతుక్ఖోభో వూపసమ్మతి. కాయో సల్లహుకో హోతి. ఇరియాపథపరివత్తనే కాయ భారియనిమిత్తం దుక్ఖంనామ నత్థి. తదా సా పవత్తతి. ఏసనయో సేసాసుపి. విసేసనతో పనేత్థ ముదుభాయం కట్ఠముఖసప్పసఙ్ఖాత పథవీపరియుట్ఠానం కత్వా సుక్ఖకట్ఠంవియ కాయం థద్ధం కక్ఖళంకరోన్తి. ఇరియాపథపరివత్తనే అఙ్గమఙ్గానంభిజ్జనభిజ్జనాకారపత్తం థద్ధం కక్ఖళనిమిత్తం దుక్ఖం ఉప్పాదేన్తీతి వత్తబ్బం. కమ్మఞ్ఞతాయం సత్థముఖసప్పసఙ్ఖాత వాయో పరియుట్ఠానం వాయోవిసమం కత్వా దామరికచోరపరియుట్ఠితం పచ్చన్తరట్ఠం వియ కాయం వివట్టమానం కరోన్తి, సబ్బఇరియాపథేసు సుఖంనామ నత్థీతి వత్తబ్బం. తేజోధాతు పన తాసం సబ్బాసంపి మూలభూతా హోతీతి వేదితబ్బా.

ఇమా పన అరోగినో కల్లభావోవియ సుపరిమద్దితచమ్మస్స ముదుభావోవియ సుదన్తసువణ్ణస్స కమ్మక్ఖమభావోవియ రూపకాయస్స ఇరియాపథపరివత్తనే సల్లహుకతాదివసేన సన్దిస్సమానా విసేసాకారా హోన్తీతి కత్వా **వికారరూపం నామ**. చయనం చయో. పిణ్డవసేన అభినిబ్బత్తీతి అత్థో. ఆదితో ఉపరితోచ చయో **ఉపచయో**. పఠమాభినిబ్బత్తి ఉపరుపరివడ్ఢిచాతి అత్థో. అయఞ్హి ఉపసద్దో ఉపఞ్ఞత్తన్తిఆదీసు వియ పఠమత్థో ఉపసిత్తన్తిఆదీసు వియచ ఉపరి అత్థోతి. వుత్తఞ్చ మూలటీకాయం ఉపసద్దో పఠమత్థో ఉపరిఅత్థోచ హోతీతి. తేనేవహి పాళియం యో ఆయతనానం ఆచయో, సో రూపస్స

ఉపచయో. యోరూపస్స ఉపచయో, సా రూపస్స సన్తతీతి వుత్తం. తననం విత్థారణం తతి. సమ్బన్ధా తతి పునప్పునంవా తతి **సన్తతి**. యథా పవత్తానం ఆయతనానం అద్ధానపూరణవసేన పవత్తీతి అత్థో. తత్థ గబ్భసేయ్యకానం సత్తానం పటిసన్ధిక్ఖణే రూపానం ఉప్పాదో పథమాభినిబ్బత్తిఅత్థేన ఉపచయోనామ. తతో పరం యావ సబ్బపథమం ఉప్పన్నానం చక్ఖు సోత ఘానజివ్హానం ఉప్పాదో, ఏత్థన్తరే రూపానం ఉప్పాదో ఉపరి వడ్ఢిఅత్థేన ఉపచయోనామ. తతో పరం యావజీవం చతుసన్తతిరూపానం ఉప్పాదో సన్తతినామ. వుత్తఞ్హేతం అట్ఠకథాయం నదీతీరే నిఖాతకూపస్మిం ఉదకుగ్గమనకాలోవియ ఆచయో నిబ్బత్తి. పరిపుణ్ణకాలోవియ ఉపచయో వడ్ఢి. అజ్ఝోత్థరిత్వా గమనకాలో వియ సన్తతి పవత్తీతి.

విభావనియం పన

పటిసన్ధితో పట్ఠాయ యావచక్ఖాది దసకానం ఉప్పత్తి. ఏత్థన్తరే రూపుప్పాదో ఉపచయోనామ. తతో పరం సన్తతి నామాతి వుత్తం. తంపి తేన పరియాయేన యుజ్జతియేవ.

సంసేదజోపపాతికానం పన పటిసన్ధిక్ఖణే రూపానం ఉప్పాదో పథమా భినిబ్బత్తి అత్థేన పరిపుణ్ణ వడ్ఢి అత్థేనచ ఉపచయో నామ, తతో పరం రూపానం ఉప్పాదో సన్తతినామ. అపిచ, తిసముట్ఠానిక రూపానంపి విసుం విసుం సన్తతిపచ్చుప్పన్నంనామ అత్థి. తస్సచ ఏకేకస్స నిబ్బత్తి వడ్ఢి పవత్తి వసేన తిస్సో తిస్సోఅవత్థా హోన్తి. తత్థ ఏకేకసన్తతియం ఆదిమ్హి సన్తతిసీసరూపానం సబ్బపథమం ఉప్పాదో నిబ్బత్తినామ. తతో వడ్ఢనరూపానం ఉప్పాదో వడ్ఢీనామ. వడ్ఢనే సమత్తే అవడ్ఢిత్వా పబన్ధట్ఠితివసేన వత్తనవసేనఉప్పాదోపవత్తినామ. తత్థ చ నిబ్బత్తివడ్ఢియో ఉపచయోనామ. పవత్తిసన్తతి నామ. సఙ్ఖేపతో పన లోకే సబ్బాసు ఇన్ద్రియానిన్ద్రియబద్ధరూపపవత్తీసు సన్దిస్సమానే జాయన వడ్ఢన పవత్తనసఙ్ఖాతే అవత్థాభేదే దిస్వా ఉపచయసన్త తియో వేదితబ్బా. తత్రాయం నయో-రుక్ఖతిణాదీనివా సాఖా పత్తపుప్ఫఫలాదీనివా ఆదిమ్హి జాయన్తి. జాయిత్వా వడ్ఢన్తి. వడ్ఢనే సమత్తే అవడ్ఢిత్వా పబన్ధవసేన పవత్తిత్వా భిజ్జన్తీతి. జీరణం జరా, జీరన్తి జిణ్ణభావం గచ్ఛన్తి ఏతాయాతి జరా. సాయేవ **జరతా**. ఉప్పాదజరాభఙ్గేహి నిచ్చలతి నకమ్పతీతి నిచ్చో అసఙ్ఖత ధమ్మో. న నిచ్చో అనిచ్చో, సఙ్ఖతధమ్మో. అనిచ్చస్స భావో **అనిచ్చతా**, భఙ్గో.

[౧౮౩] విభావనియం పన

"నిచ్చధువభావేన న ఇచ్చం అనుగన్తబ్బన్తి అనిచ్చ"న్తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

నిచ్చసద్దో హి సాసనే లోకేచ పాకటో. సో ఏవ ఇధ నకారయుత్తో అనిచ్చోతి వుత్తోతి. లక్ఖీయన్తి సల్లక్ఖీయన్తి వినిచ్ఛీయన్తి ధమ్మా ఇమే సఙ్ఖతాతి ఏతేనాతి లక్ఖణం. సఙ్ఖత భావజాననసనిమితన్తి అత్థో. యథాహ- అజ్ఝత్తరే తీణి మాని భిక్ఖవే సఙ్ఖతస్స సఙ్ఖతలక్ఖణాని. కతమాని తీణి, ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, వయో పఞ్ఞాయతి, ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీతి. నను పాళియం జాతినామ ఆగతా. తస్మా సాపి ఇధ వత్తబ్బాతి వుత్తం **జాతిరూపమేవాతి**ఆది. **ఏత్థాతి** రూపసముద్దేసే. జననం పాతుభవనం జాతి. జాయన్తివా ఏతాయాతి జాతి, **ఉపచయ సన్తతి నామేనపవుచ్చతి** తస్సాజాతియాతథా అవత్థాభేదయోగతోతి అధిప్పాయో. సా హి ఆదితో పటిసన్ధిరూపాని పాతుభవన్తాని కరోతి. పున అపరిపుణ్ణానిచ ఆయతనాని పూరేతి. పూరితాని చ దీఘంపి అద్ధానం అబ్బోచ్ఛిన్నం కత్వా పవత్తేతి పబన్ధయతీతి. **ఏకా దసవిధంపీతి** మహాభూతాదిభావేన ఏకత్తం ఉపనయనవసేన ఏకా దసపభేదంపి. కథం సరూపవసేన అట్ఠవీసతివిధం హోతీతి పుచ్ఛిత్వా

భూతప్పసాద విసయాతిఆదినా ఏకాదసవిధస్సేవ సరూపతో దస్సనం అన్తోగధభేదానం పుబ్బే వుత్తభావేన సుపాకటత్తాతి దట్ఠబ్బం. తేనాహ-**అట్ఠారసవిధ**న్తి.

చత్తారి భూతాని పఞ్చపసాదా అగహితగహణేన చత్తారో విసయా గోచరా. దువిధో భావో. ఏకం హదయం. ఇతి ఇదం సోళసవిధం రూపం జీవితాహారరూపేహి సహ అట్ఠారసవిధం హోతి తథా ఏకో పరిచ్ఛేదో. దువిధా విఞ్ఞత్తి. అగహితగహణేన తివిధో వికారో. చతుబ్బిధం లక్ఖణన్తి దస అనిప్ఫన్నాచాతి రూపం సరూపతో అట్ఠవీసతివిధం భవేతి యోజనా. ఏత్థచ పచ్ఛిమాని దసరూపాని సభావతో అనుపలబ్భమానత్తా పచ్చయేహి నిప్ఫాదితాని రూపాని న హోన్తీతి **అనిప్ఫన్నాని నామ**. అపి చేత్థ అభిధమ్మే విసుం ఉద్దిట్ఠాని నిద్దిట్ఠానిచ ఏతాని సభావతో అనుపలబ్భమానానీతి వా పరమత్థతో అవిజ్జమానానీతివా నసక్కా వత్తుం. వోహారసిద్ధ మత్తభావం అతిక్కమ్మ తాదిసేన సుద్ధధమ్మగతియా సిద్ధేన పరమత్థ లక్ఖణేన ఉపలద్ధత్తా. ఇతరథా నిబ్బత్తిలక్ఖణరహితం అసఙ్ఖత నిబ్బానంపి సభావతో అనుపలబ్భమానం పరమత్థతో అవిజ్జమానఞ్చ నామ సియాతి. తస్మా నిబ్బత్తి లక్ఖణరహితత్తాఏవ ఏతాని అనిప్ఫన్నానినామ. న సభావతో అనుపలబ్భమానత్తాతి యుత్తం సియాతి. [రూపసముద్దేసో]

౧౭౩. రూపవిభాగేసబ్బఞ్చ పన ఏతం యథాసముద్దిట్ఠం అట్ఠవీసతి విధం రూపం అహేతుకట్ఠేన ఏకవిధమేవ. న సహేతుకా హేతుక వసేన దువిధం. తథాసప్పచ్చయట్ఠేన ఏకవిధమేవ. న సప్పచ్చయాపచ్చయ వసేన దువిధన్తి ఏవం పవత్తం ఏకవిధనయం తావ దస్సేతుం **సబ్బఞ్చా**తిఆదిమారద్ధం.

[౧౭౪] విభావనియం పన

ఏకవిధనయోపి రూపవిభాగోఏవాతి కత్వా "యథా ఉద్దిట్ఠ రూపానం ఏకవిధాదినయం దస్సనత్థం సబ్బఞ్చ పనేతన్తిఆది వుత్త"న్తి వుత్తం. తం న సమేతి.

వక్ఖతి హి –

అజ్ఝత్తికాదిభేదేన, విభజన్తి యథారహన్తి.

ఏతేన అజ్ఝత్తికాదిభేదో ఏవ రూపవిభాగోనామాతి విఞ్ఞాయతి.

తత్థ సబ్బంపి రూపం హేతుసమ్పయోగా భావతో అహేతుక మేవ, న కిఞ్చి సహేతుకం. కిఞ్చి అహేతుకన్తి ఏవం విభాగో అత్థీతి అధిప్పాయో. సప్పచ్చయం సాసవం సఙ్ఖతం లోకియన్తి పాఠో. సప్పచ్చయం సఙ్ఖతం లోకియం సాసవన్తి పన యుత్తో. పాళియంపి తథా దిట్ఠత్తా సభాగయుగళసమ్భవతోచాతి. ఇతరాని పన పాళికమేన అసమేన్తానిపి సభాగ యుగళత్తా భాగతో యుత్తానిఏవ. తత్థ అత్తనో జనకేన పచ్చయేన సహేవ వత్తతీతి **సపచ్చయం**. పచ్చయేహి సఙ్గమ్మ కరీయతీతి **సఙ్ఖతం**. పఞ్చుపాదా నక్ఖన్ధసఙ్ఖాతే లోకేఏవ పరియాపన్నన్తి **లోకియం**. అత్తానం ఆరబ్భ పవత్తేహి ఆసవేహి సహేవ వత్తతీతి **సాసవం**. అకనిట్ఠ బ్రహ్మసన్తాన భూతంపి రూపం కామతణ్హా విసయభావేన కామేఏవ పరియాపన్నత్తా **కామావచరం**. నత్థి అత్తనా గహితం కిఞ్చి ఆరమ్మణంనామ అస్సాతి **అనారమ్మణం**. యో ధమ్మో అఞ్ఞేన పయోగేన పహీనోపి సముదయపహానే అసతి అపహీనోవ హోతి. పున అవస్సం ఉప్పజ్జమానత్తా. అప్పహీనోపి తస్మిం సతి పహీనోవ హోతి. పున

అనుప్పజ్జమానత్తా. తాదిసో ధమ్మో పహానవాయామస్స అట్ఠానత్తా అప్పహాతబ్బోనామ. రూపంపి ఏదిసమేవ హోతీతి వుత్తం **అప్పహాతబ్బ మేవాతి**. అట్ఠానత్తా పహాన వాయామం న అరహాతీతి అత్థో. అథవా, వినా సముదయపహానేన పహాతుం అసక్కుణేయ్యోతి అత్థో. యది ఏవం రూపం భిక్ఖవే న తుమ్హాకం. తం పజహథ. తం వో పహీనం దీఘరత్తం అత్థాయ హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీతి ఇదం కథన్తి. తంపి తబ్బిసయస్స రాగస్స పహానం సన్ధాయ వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. యథాహ –

రూపే ఖో రాధ యో ఛన్దో, యో రాగో, యానన్దీ, యా తణ్హా, తం పజహథ. ఏవం తంరూపం పహీనం భవిస్సతి ఉచ్ఛిన్నమూలం తాలావత్థుకతం అనభావంకతం ఆయతిం అనుప్పాదధమ్మన్తి.

అయం నయో అఞ్ఞేసుపి కుసలాదీసు అప్పహాతబ్బేసు వేదితబ్బోతి. ఏవసద్దో చేత్థ పురిమపదేసుపి యోజేతబ్బో. ఇతిసద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థోవా. తేన పాళియం ఆగతం న హేతు హేతువిప్పయుత్తన్తిఆదిం సఙ్గణ్హాతి. తస్స తస్స పుగ్గలస్స అత్తభావపరియాపన్నో ధమ్మసమూహో అజ్ఝత్తంనామ. తస్మింపిచ యత్థ తణ్హాయ అతిరేకతరం దళ్హపరిగ్గహో హోతి. సో చక్ఖాదికో చిత్తేన సహ ఛబ్బిధో ధమ్మో **అజ్ఝత్తికో నామ**. అజ్ఝత్తే విదితో పాకటోతి కత్వా. తథా హి సో అజ్ఝత్తజ్ఝత్తన్తిపి వుత్తో. ఇతరాని పన రూపాదిని ఫస్సాదీనిచ తదుపాదాయ తణ్హాపరిగ్గహస్స మన్దత్తా బాహిరాని నామ. యథా హి లోకే మణివా సువణ్ణంవా రజతంవా బహిగేహే నిదహిత్వా ఠపితం హోతి. పచ్ఛివా సుప్పంవా ఘటోవా సరావోవా అన్తో గేహే ఠపితో. తత్థ పచ్ఛిమాని ఛడ్డేత్వాపి పురిమాని రక్ఖన్తి. తస్మా తానేవ తణ్హాపరిగ్గహదళ్హతాయ అన్తోపరిభోగాత్వేవ వుచ్చన్తి. పచ్ఛిమాని పన బాహిర పరిభోగాత్వేవ. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. ఇధపి హి యది సక్కుణేయ్య. రూపాదీని ఫస్సాదినిచ సబ్బాని ఛడ్డేత్వాపి చక్ఖాదికం ఛబ్బిధమేవ అవస్సం రక్ఖిస్సన్తీతి. ఇతి తణ్హా పరిగ్గహస్స దళ్హమన్దతా వసేనేవ తేసం ద్విన్నం అజ్ఝత్తిక బాహిరతా వుత్తా. న పవత్తిదేసవసేనాతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం.

[౧౮౩] యం పన **విభావనియం**

“అజ్ఝత్తికరూపం అత్థభావసఙ్ఖాతం అత్తానం అధికిచ్చ ఉద్దిస్స పవత్తత్తా. కామం అఞ్ఞోపి అజ్ఝత్తసమ్భూతా అత్థి. రుళ్హీవసేన పన చక్ఖాదికమేవ అజ్ఝత్తికన్తి” వుత్తం. తం న సున్దరం.

[౧౮౬] యఞ్చ **తత్థ**

“అత్తసఙ్ఖాతంపా చిత్తం అధికిచ్చ తస్స ద్వారభావేన పవత్తతీథి అజ్ఝత్తం. తదేవ అజ్ఝత్తికన్తి” వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

తస్మిం అత్థే హి సతి చిత్తస్స అజ్ఝత్తతా న సమ్పజ్జతి. అజ్ఝత్తధమ్మ అజ్ఝత్తికమ్మోనఞ్చ అవిసేసో ఆపజ్జతీతి.

యం పన **తత్థ**

అథవా యది మయం న హోమ, త్వం కట్ఠకలిఙ్గరూపమో భవిస్సతీతి వదన్తా వియ అత్తభావస్స సాతిసయం ఉపకారకత్తా చక్ఖాదినేవ విసేసతో అజ్ఝత్తికానీతి వుత్తం. తం యుత్తతరం.

తథా ఉపకారాతిసయత్తాఏవ హి తేసు సత్తానం పరిగ్గహ దళ్హతా హోతీతి. సత్తవిధంపి **ద్వారరూపంనామ**. యథాక్కమం వీథి చిత్తానం పాణాతిపాతాదికమ్మానఞ్చ పవత్తిముఖత్తా. తత్థ పన పఞ్చ విధం పసాదరూపం ఉపపత్తిద్వారంనామ. విఞ్ఞత్తిద్వయం కమ్మద్వారంనామాతి **ఓళారికరూపం** పకతియా థూలసభావత్తా ఘట్టనసఙ్ఖాతస్సచ అత్తనో కిచ్చస్స ఓళారికత్తా. **సన్తికేరూపం** దూరే పవత్తస్సపి సీఘతరం ఞాణేన గహణయోగ్యత్తా. **సప్పటిఘరూపఞ్చా**తి ఏత్థ పటిహననం పటిఘో. సో దువిధో విసయవిసయీనం పటిఘట్టనం మహా భూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞపటిఘట్టనన్తి. తత్థ యేన పటిఘట్టనేన పసాద ద్వారానం భవఙ్గస్సచ వికారుప్పత్తి హోతి. ఇదం విసయవిసయీనం పటిఘట్టనంనామ. యేన రుప్పనలక్ఖణానం రూపధమ్మానం రుప్పన కుప్పన ఘట్టన పీళన భిజ్జనాదయో పవత్తన్తి. ఇదం మహాభూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞపటిఘట్టనం నామ. పటిఘేన సహ వత్తతీతి సప్పటిఘం.

[౧౮౩] విభావనియం పన

"యో సయం నిస్సయవసేనచ సమ్పత్తానం అసమ్పత్తానఞ్చ పటిముఖభావో అఞ్ఞమఞ్ఞపతనం. సో పటిఘో వియాతి పటిఘో. యథాహి పటిఘాతే సతి దుబ్బలస్స చలనం హోతి. ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞపటిముఖభావే సతి అరూపసభావత్తా దుబ్బలస్స భవఙ్గస్స చలనం హోతీతి" ఏవం మహాభూతఘట్టనం ఉపమామత్తం కత్వా విసయవిసయిఘట్టనమేవ గహితం. తం అనుపపన్నం.

ఏవఞ్హి సతి యాని లోకే అజ్ఝత్తబహిద్ధాసన్తానేసు ఘట్టనాని దిస్సన్తి. యేసం వసేన రూపధమ్మేసు అఞ్ఞమఞ్ఞం లగ్గన బన్ధన థమ్భన ధారణ చలనాదీనివా వడ్ఢన హాయన ఛేదన భేదన విలీన వికిరణాదీనివా పవత్తన్తి. తాని ఇధ అసఙ్గహితాని సియుం. నచ తాని అనుగ్గహ ఉపఘాత వసేన పవత్తిభూత సన్నిపాత సఙ్ఘాతం ఘట్టనంవినా అఞ్ఞపకారానిఏవ సక్కా భవితున్తి. ఇతరం సోళసవిధం వుత్తపటిపక్ఖవసేన **సుఖుమరూపం దూరేరూపం అపటిఘరూపఞ్చ**. ఉపాదిన్నరూపం నామ కత్థచి యంకిఞ్చి సరీరట్ఠకరూపం వుచ్చతి. కత్థచి కమ్మసముట్ఠాన మేవ తదుభయంపి తణ్హాదిట్ఠీహి తుసం ఆదిన్నపరామట్ఠత్తా ఉపాదిన్నం నామ నిప్పరియాయతో పన కమ్మసముట్ఠానమేవ ఉపాదిన్నంనామ. కస్మా తస్సేవ సత్తసన్తానే నిచ్చకాలం పవత్తివసేన సాతిసయం భుసం ఆదిన్నగహితపరామట్ఠతాసమ్భవతోతి వుత్తం **కమ్మజంఉపాదిన్నరూప**న్తి. ఏతం మమాతిఆదినా తణ్హాదిట్ఠీహి భుసం ఆదియతీతి ఉపాదిన్నం. అట్ఠకథాయం పన తణ్హాదిట్ఠీహి ఉపేతేన కమ్మునా అత్తనో ఫలభావేన ఆదిన్నం గహితన్తి ఇమమత్థం దస్సేతి. సహ నిదస్సనేన **సనిదస్సనం**. నిదస్సనన్తి చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దట్ఠబ్బభావో వుచ్చతి. సో పన ధమ్మతో అనఞ్ఞత్తేపి అఞ్ఞో వియ కత్వా ఉపచరీయతి. ఏవఞ్హి సతి అత్థవిసేసబోధో హోతీతి. నిదస్సనన్తివా చక్ఖువిఞ్ఞాణకిచ్చం వుచ్చతి. తేన సహ వత్తతీతి సనిదస్సనన్తిపి యుజ్జతియేవ. చక్ఖాదిద్వయం అసమ్పత్తవసేన గోచరగ్గాహికం. ఘానాదిత్తయం సమ్పత్తవసేన గోచరగ్గాహికన్తి పఞ్చవిధంపి గోచరగ్గాహికరూపన్తి యోజనా. తత్థ పసాదే అల్లీయిత్వా లగ్గిత్వా ఉప్పన్నం ఆరమ్మణం సమ్పత్తంనామ. కేసగ్గమత్తంపి ముఞ్చిత్వా ఉప్పన్నం అసమ్పత్తంనామ. కస్మా పనేత్థ చక్ఖాదిద్వయం అసమ్పత్తమేవ గణ్హాతి. ఘానాదిత్తయం సమ్పత్తమేవాతి, పచ్చయవిసేసతో. ఆలోకో హి రూపగహణే చక్ఖుస్స పచ్చయో. ఆకాసోచ సద్దగహణే సోతస్సాతి చక్ఖురూపేసుచ అఞ్ఞమఞ్ఞం లగ్గిత్వా ఉప్పజ్జమానేసు ఆలోకపరివారస్స ఓకాసో నత్థి. తథా సోతసద్దేసుచ ఆకాసపరివారస్సాతి. వాయుఆపపథవియో పన ఘానాదిత్తయస్స గన్ధాదిగహణే పచ్చయా హోన్తి. తత్థ వాయునామ గన్ధాకడ్ఢనకో నాసవాతోయేవ, సోచ సమ్పత్తస్సేవ పచ్చయో. ఆపోనామ జివ్హాతేమనకో ఆపో, సోపి సమ్పత్తస్సేవ పచ్చయో.

న హి రసో సుక్ఖజివ్హాయ ఫరతీతి. పథవీచ ఘట్టనత్థాయ పచ్చయో. న హి దుబ్బలపథవీసన్నిస్సయో ఆలోకోవా రజోవాకాయే పతమానోపి పసాదే ఘట్టేతీతి. ఇతి పచ్చయవిసేసతో తేసం సమ్పత్తాసమ్పత్తవసేన గహణ విసేసో హోతీతి. తత్థ చక్ఖుస్స తావ అసమ్పత్తగహణం పాకటం. తఞ్హి సమీపే అక్ఖివణ్ణంవా భముకమూలంవా నపస్సతి. దూరే పన మహన్తం చన్దమణ్డలాదికంవా ఫలికాదితిరోహితంవా వణ్ణం పస్సతి. దిసాదేసవవత్థానఞ్చస్స పఞ్ఞాయతీతి. సోతస్స పన కథన్తి, తత్థ హి దూరే సద్దో చిరేన సుయ్యమానో దిస్సతి పచ్ఛిమదిసాభాగే ఉప్పన్నోపి సద్దో అన్తరా మహన్తే చేతియాదికే అన్తరితే సతి దక్ఖిణపస్సతోవా సుయ్యతి. ఉత్తరపస్సతోవా. అసుయ్యమానోవా హోతీతి. వుచ్చతే, ఉప్పన్నో సద్దసఙ్ఘాటో ఆసన్నే ఠితానం ఆదితో పట్ఠాయ యావ అవసానా కమేన పాకటీభూతో హోతి. పటిఘట్టనానిఘంసోచ బలవా హోతి. అహం సుణోమీతి పవత్తా సల్లక్ఖణవీథియో సీఘతరం నిరన్తరం వియ పవత్తన్తి. దూరే ఠితానం పన పటిఘట్టనానిఘంసో మన్దతరో హోతి. ఆదితో అపాకటో. మజ్ఝేవా అవసానేవా పిణ్డవసేన పాకటీభూతో. సల్లక్ఖణవీథియో చిరేన పరేన పవత్తన్తి. తస్మా తేసం లహుం సుతో. చిరేన సుతోతి అతిమానో హోతీతి. అపిచ, సద్దోనామ నిస్సయధాతుపరంపరాయ పవత్తిత్వా దూరంపి దేసం గచ్ఛతియేవ. ఏవం గచ్ఛన్తోచ గతగతట్ఠానేఏవ ఠత్వా సవనూపచారే ఠితానం సోతసహస్సంపి ఘట్టేతి. మహన్తే పన చేతియాదికే అన్తరితే సతి యతో ఆకాసో ఉజుం వివటో హోతి. తతో దక్ఖిణపస్సతోవా ఉత్తరపస్సతోవా గతగతఠానతోవసోతం ఘట్టేతి. మన్దతరో పన సద్దోఅసుయ్య మానోపి హోతి. ఏవం గచ్ఛన్తోచ యావ సోతపసాదే అల్లీయిత్వా నుప్పజ్జతి. తావ అసమ్పత్తోయేవ హోతి. యో పన అల్లీ యిత్వా ఉప్పజ్జతి. సో సమ్పత్తోనామ హోతి. న సో సుయ్యతీతి. యది పన సోతం సమ్పత్తవిసయం సియా. యథా అన్తో కుచ్ఛిగతో గన్ధో బహి నఘాయియతి. తథా అన్తో కుచ్ఛిగతో సద్దోపి బహి నసుయేయ్య. గన్ధస్స వియ దిసాదేసవవత్థానం విస్సన సియాతి.

[౧౮౮] విభావనియం పన

"గన్త్వా విసయదేసం తం, ఫరిత్వా గణ్హాతీతి చే. అధిట్ఠాన విధా నేపి, తస్స సో గోచరో సియా." తిపి విచారితం. తం న సున్దరం.

న హి చక్ఖాదిద్వయస్స బహిద్ధా విసయదేసగమనసఙ్ఖో అత్థీతి. గోచరం గణ్హాతీతి **గోచరగ్గాహికం.** పసాద మణ్డభూతత్తా ఆపాతమాగతం ఆరమ్మణనిమిత్తం సమ్పటిచ్ఛతీతి అత్థో.

విభావనియం పన

విఞ్ఞాణాధిట్ఠితం హుత్వా తంతం గోచరగహణ సభావత్తాతి వుత్తం.

వణ్ణోతి రూపారమ్మణస్సేతం నామం. **ఓజా**తి ఆహార రూప మాహ. వినిభుజ్జతీతి వినిబ్భోగో. ఠానతో దేసతో ఉప్పత్తికారణతో విసుంవిసుం వవత్థపీయతీతి అత్థో. నవినిబ్భో గోతి అవినిబ్భోగో. సో ఏవ రూపన్తి **అవినిబ్భోగరూపం.** ఆచరియానన్దత్థేరేనపనేత్థ గన్ధరసఓజా కత్థచి వినీభుత్తా దిస్సన్తీతి పఞ్చవిధమేవ అవినిబ్భోగరూపం ఇచ్ఛితం. తం పరతో ఆగమిస్సతీతి. [రూపవిభాగో].

౧౨౮. కమ్మన్తి ఏకా చేతనాఏవ. సాయేవ హి పట్ఠానే నానాక్ఖణిక కమ్మపచ్చయభావేన వుత్తా. యథాహ-నానాక్ఖణికా కుసలాకుసలా చేతనా విపాకానం ఖన్ధానం కటత్తాచ రూపానం కమ్మపచ్చయేన పచ్చయోతి. **చిత్త**న్తి పన

ససమ్పయుత్తధమ్మం అధిప్పేతం. పట్ఠానే చేతసికధమ్మానంపి రూపసముట్ఠాపనభావేన వుత్తత్తా. యథాహ-హేతూ హేతుసమ్పయుత్తకానం ధమ్మానం తం సముట్ఠానానఞ్చ రూపానం హేతు పచ్చయేన పచ్చయోతిఆది. **ఉతూతి** తేజోయేవ. సో హి కప్పసణ్ఠాపనవసేన సకలం ఓకాస లోకంపి నానాసరీరసణ్ఠాపనవసేన సక లం రూపమయం కాయం సత్తలోకంపి నానారుక్ఖతిణాదీనం అబ్భపటలమేఘవుట్ఠిజలఅగ్గి వాతాదీనఞ్చ సణ్ఠాపనవసేన సకలం సఙ్ఖారలోకంపి ఉదయతి పసవతి జనేతి వడ్ఢేతి. తస్మా ఉతూతి వుచ్చతీతి. అరతి గచ్ఛతి పవత్తతీతి ఉతూతిపి వదన్తి. **ఆహారోతి** ఓజాఏవ. రూపవిరాగభావనాభూతం అరూపకుసలం కమ్మజరూపం నజనేతీతి వుత్తం **పఞ్చవీసతివిధంపీతి**. **అతిసఙ్ఖతన్తి** అతీతకాలే యథాకా లన్తరే రూపం జనేతి, తథా విసేసేత్వా సుట్ఠుకతం. **అజ్ఝత్తి కసన్తానేతి** వుత్తం, అజ్ఝత్తసన్తానేతి పన వత్తబ్బం. అజ్ఝత్త మేవ అజ్ఝత్తికన్తివా ఇకసద్దస్స అత్థో దట్ఠబ్బో. **పటిసన్ధిముపాదాయాతి** పటిసన్ధిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణం ఉపాదాయ. **ఖణేఖణేతి** ఏకేకస్స చిత్తస్స తీసు తీసు ఖణేసు. ఆచరియానన్దత్థేరో పన సబ్బేసంపి చతుసముట్ఠానికరూపానం ఏకేకస్స చిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణేఏవ ఉప్పాదం భఙ్గక్ఖణేఏవ నిరోధఞ్చ ఆహ. అహం పనస్సా ధిప్పాయో-సబ్బానిపి చతుసముట్ఠానికరూపాని చిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణేఏవ ఉప్పజ్జన్తి, న భఙ్గక్ఖణే. యథాహ –

> యస్సవా పన సముదయసచ్చం నిరుజ్ఝతి, తస్స దుక్ఖసచ్చం ఉప్పజ్జతీతి. నోతి.

తథా తాని చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణేఏవ నిరుజ్ఝన్తి. న ఉప్పాదక్ఖణే. యథాహ –

> యస్స కుసలా ధమ్మా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, తస్స అబ్యాకతా ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తీతి. నోతి.

అరూపభవం సన్ధాయ ఏతం యమకద్వయం వుత్తం. రూపాని పన చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణేపి ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పాదక్ఖణేపి నిరుజ్ఝన్తీతి చే. న. ఏవఞ్హి సతి –

> యస్సవా పన సముదయసచ్చం నిరుజ్ఝతి, తస్స దుక్ఖసచ్చం ఉప్పజ్జతీతి. అరూపే తణ్హాయ భఙ్గక్ఖణే తేసం సముదయసచ్చం నిరుజ్ఝతి. నోచ తేసం దుక్ఖసచ్చం ఉప్పజ్జతి. పఞ్చవోకారే తణ్హాయ భఙ్గక్ఖణే తేసం సముదయసచ్చఞ్చ నిరుజ్ఝతి, దుక్ఖసచ్చఞ్చ ఉప్పజ్జతీతిచ.

ఇతరత్థచ

> అరూపే కుసలానం ఉప్పాదక్ఖణే తేసం కుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. నోచ తేసం అబ్యాకతా ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తి. పఞ్చవోకారే కుసలానం ఉప్పాదక్ఖణే తేసం కుసలా ధమ్మాచ ఉప్పజ్జన్తి. అబ్యాకతా ధమ్మాచ నిరుజ్ఝన్తీతిచ.

ఏవం పరిపుణ్ణపఞ్హాఏవ ఉద్ధటా సియుం. నోతి పన పటిసేధోవ ఉద్ధటో. తస్మా నయిదం అరూపభవం సన్ధాయ వుత్తన్తి సక్కా వత్తున్తి. చిత్తజరూపం సన్ధాయ వుత్తన్తి చే. తమ్పి న. కమ్మజరూపస్స విగహణే విరోధస్స యమకపాఠన్తరస్స అభావతో. అనులోమస్సేవచ భావతో. యథాహ –

> యస్సవాపన యత్థ మనిన్ద్రియం న ఉప్పజ్జతి. తస్స తత్థ జీవితిన్ద్రియం నఉప్పజ్జతీతి. అసఞ్ఞసత్తానం తేసం తత్థ మనిన్ద్రియం న ఉప్పజ్జతి. నోచ తేసం తత్థ జీవితిన్ద్రియం న ఉప్పజ్జతి.

సబ్బేసం చవన్తానం పవత్తే చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణే తేసం తత్థ మనిన్ద్రియఞ్చ నఉప్పజ్జతి. జీవితిన్ద్రియఞ్చ నఉప్పజ్జతీతి.

ఏత్థ హి అసఞ్ఞసత్తానన్తి ఏతేన రూపజీవితిన్ద్రియ మేవ వుత్తం. యదిచ తం చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణేపి ఉప్పజ్జేయ్య, పురిమకోట్ఠాసే పవత్తే చిత్తస్స భఙ్గక్ఖణే అసఞ్ఞసత్తానం తేసం.ల. జీవితిన్ద్రియం నఉప్పజ్జతీతి వుత్తం సియా, పచ్ఛిమకోట్ఠాసేచ సబ్బేసం చవన్తానం ఇచ్చేవ వుత్తం సియాతి. పచ్ఛిమకోట్ఠాసే పన అరూప జీవితిన్ద్రియం సన్ధాయ వుత్తన్తి చే. న. తథా గహణత్థం యమక పాఠన్తరాభావతో సబ్బఞ్ఞువిసయేచ ఠానే పాళియో సంసన్దిత్వా బలవతియా పాళియుత్తియాఏవ ఠాతబ్బతోతి. యస్మాచ రూపధమ్మా నామ దన్ధపవత్తినో హోన్తి. అరూపధమ్మా లహుపవత్తినో ఠితిక్ఖణోచ తేసం విసుం గణనూపగో నత్థి. తస్మా అఞ్ఞోయేవ రూప ధమ్మానం ఖణపబన్ధో. అఞ్ఞో అరూపధమ్మానం. తత్థ సబ్బేపి రూపధమ్మా ఏకచిత్తక్ఖణపరిమాణేన అత్తనో ఉప్పాదక్ఖణేన యుత్తా ఖణే ఖణే నిరన్తరమేవ ఉప్పజ్జన్తి. పటిసన్ధితో పట్ఠాయ సహుప్పన్నత్తాచ పన ద్విన్నం తేసం ఉప్పాదాదివా నిరోధన్తోవా యావజీవంపిసహేవ హోతీతిపి తస్స అధిప్పాయోతి. యమక పాళియో పన నానాత్థా, నానాబ్యఞ్జనా, గమ్భీరోచ సత్థు అధిప్పాయో. తస్మా సుట్ఠు విచారేత్వా సల్లక్ఖేతబ్బో. న పన ధమ్మతా ఏసా యమకస్స. యదిదం యథాలాభయోజనాతి కత్వా అత్తనో అధిప్పాయే ఠత్వా దిట్ఠం దిట్ఠం యమకపాఠం యథాలాభయో జనాయఏవ సక్కా యోజేతున్తి. రూపవిరాగభావనావిసేసభూతం అరూపకుసలం తస్మిం లోకే రూపసహితం పటిసన్ధిం నజనేతి. సుద్ధఅరూపమేవ జనేతి. తస్మా రూపసన్తతిసీసస్స సబ్బసో అభావా తత్రుప్పన్నాని సబ్బాని ఛచత్తాలీసచిత్తాని రూపం జనేతుం న న సక్కోన్తి. అరూపవిపాకా పన తత్థేవ నియముప్పన్నాతి అరూపపాకస్సేవ గహణం కతం, తేనేవ అట్ఠకథాయం, అఞ్ఞానిపి బహూని ఆరుప్పే ఉప్పన్నాని అనోకాసత్థా రూపం నసముట్ఠాపేన్తీతి వుత్తం తత్థ అనోకాసతానామ ఆదితో పట్ఠాయ ఉప్పన్నస్స రూపసన్తతిసీసస్స అభావో ఏవ దట్ఠబ్బోతి.

[౧౮౯] విభావనియం పన

“రూపవిరాగభావనానిబ్బత్తత్తా హేతునో తబ్బిధురతాయా”తిపి కారణం వుత్తం. తం అకారణం.

రూపారూపవిరాగభావనాభూతమగ్గనిబ్బత్తస్స లోకుత్తరవిపాకస్స రూపోకాసే సతి రూపజనకతాదస్సనతోతి. ఝానఙ్గవిరహేన అఙ్గదుబ్బలానిపి రూపం న జనేన్తీతి ద్విపఞ్చవిఞ్ఞాణగహణం కతం. ఇతరా నిపి పన పన్నరసకామరూప పటిసన్ధిచిత్తాని ఖీణాసవానం పరినిబ్బానచుతి చిత్తన్తి ఇమాని చిత్తాని రూపం న సముట్ఠాపేన్తియేవ. ఏవంసన్తేపి తాని సబ్బానిపి భవఙ్గకాలే అఖీణాసవానఞ్చ చుతికాలే సముట్ఠాపేన్తీతి తేసం ఇధ అగహణం దట్ఠబ్బం.

[౧౯౦] విభావనియం పన

పటిసన్ధిచిత్తం పన చుతిచిత్తఞ్చ ఏకూనవీసతి భవఙ్గస్సేవ అన్తోగధత్తా చిత్తన్తరం న హోతీతి న తస్స వజ్జనం కత”న్తి వుత్తం. తత్థ ఏకూనవీసతి భవఙ్గస్సేవాతి న వత్తబ్బం.

అరూపవిపాకస్స సరూపతో వజ్జితత్తాతి. కస్మా పన యథా వుత్తాని పన్నరస పటిసన్ధిచిత్తాని పటిసన్ధిక్ఖణే రూపం న సముట్ఠాపేన్తీతి, పరిదుబ్బలత్తా. చిత్తఞ్హినామ ఉప్పాదక్ఖణేఏవ పరిపుణ్ణం పచ్చయం లభిత్వా బలవం హోతి. రూపఞ్చ ఠితిక్ఖణేవ.

తస్మా అత్తనో బలవన్తక్ఖణే ఉప్పజ్జమానభావేన దుబ్బలం వత్థుం నిస్సాయ ఉప్పన్నత్తా సయంపి పరిదుబ్బలం హోతీతి సబ్బానిపి తాని తదా రూపం నసముట్ఠా పేన్తీతి. ఏత్థచ కేచి అనన్తరాసేవనాదిపచ్చయా చిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణేఏవ ఫరన్తి. రూపస్స పన ఉపత్థమ్భకభూతా ఉతుఆహారా పచ్ఛాజాతపచ్చయధమ్మాచ ఠితిక్ఖణేఏవఫరన్తీతి తేసం యథాక్కమం ఉప్పాదక్ఖణే ఠితిక్ఖణేచ పరిపుణ్ణపచ్చయలాభో వేదితబ్బో.

[౧౯౧] విభావనియం పన

"పచ్ఛాజాత పచ్చయరహితం పన ఆహారాదీహిచ అనుపత్థద్ధం దుబ్బలవత్థుం నిస్సాయ పవత్తత్తా అత్తనోచ ఆగన్తుకతాయ కమ్మజరూపేహిచ చిత్తసముట్ఠానరూపానం ఠానం గహేత్వా ఠితత్తా"తి కారణం వుత్తం. తత్థ పచ్ఛాజాత పచ్చయ రహితన్తి ఇదం విచారేతబ్బం.

పటిసన్ధిచిత్తస్స ఠితిక్ఖణే పచ్ఛాజాత పచ్చయ రహితస్స పిఉతుస్స రూపజనకభావస్స వక్ఖమానత్తా. న హి అత్తనా అవిజ్జమానం పచ్ఛిమచిత్తం పురిమచిత్తక్ఖణే ఠితస్స కస్సచి రూపస్స పచ్ఛాజాత పచ్చయో హోతి. అత్థి పచ్చయేకదేసత్తా తస్స పచ్చయస్సాతి. ఖీణాసవానం చుతిచిత్తం పన పకతియావ వూపసన్తవట్టమూలే సన్తానే పవత్తత్తా సన్తతరం హోతి. పున ఆయుసఙ్ఖారానం పరిక్ఖయేన దుబ్బలతరే పరియన్తగతే చ వత్థుమ్హి నిస్సితత్తా దుబ్బలతరఞ్చ హోతీతి తం రూపం నసముట్ఠాపేతీతి, ఆచరియానన్దత్థేరో పన సబ్బసత్తానంపి చుతిచిత్తం రూపం నసముట్ఠాపేతీతి ఇచ్ఛతి. యథాహ- ఖీణాసవానం చుతిచిత్తన్తి విసేసేత్వా వుత్తం.

కామావచరానం పచ్ఛిమచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే యస్స చిత్తస్స అనన్తరా కామావచరానం పచ్ఛిమచిత్తం ఉప్పజ్జిస్సతి. రూపావచరే అరూపావచరే పచ్ఛిమభవికానం యేచ రూపావచరం అరూపావచరం ఉపపజ్జిత్వా పరినిబ్బాయిస్సన్తి, తేసం, చవన్తానం తేసం వచీ సఙ్ఖారో నిరుజ్ఝిస్సతి, నోచ తేసం కాయసఙ్ఖారో నిరుజ్ఝతీతి –

పన వచనతో అఞ్ఞేసంపి చుతిచిత్తం రూపం నసముట్ఠాపేతీతి విఞ్ఞాయతి. న హి రూపసముట్ఠాపక చిత్తస్స గబ్భగమనాది వినిబద్ధాభావే కాయసఙ్ఖారాసముట్ఠాపనం అత్థి, న చ యుత్తం చుతోచ చిత్తసముట్ఠానఞ్చస్స పవత్తతీతి. నాపి చుతిచిత్తం రూపం సముట్ఠాపేతీతి పాళి అత్థీతి.

అనుటీకాయం పన

తస్మిం పాఠే తేసం చవన్తానం నోచ కాయసఙ్ఖారో నిరుజ్ఝతీతి వచనం న కేవలం చుతిచిత్తస్సేవ రూపసముట్ఠాపనాభావం సాధేతి, అథఖో తతో పురిమానం సట్ఠేసం మరణాసన్న చిత్తానం రూపసముట్ఠాపనాభావంపి సాధేతియేవాతి దీపేతి. చుతి చిత్తస్మింహి కాయసఙ్ఖారస్స నిరోధే పటిసిద్ధే తతో పుబ్బే యావ సత్తరసమచిత్తా ఏత్థన్తరే తస్స ఉప్పాదోపి పటిసిద్ధోఏవ హోతీతి. సబ్బఞ్చేతం విచారేతబ్బం.

కాయసఙ్ఖారోతి హి అస్సాసపస్సాసో వుచ్చతి. సోచ సుట్ఠు ఓళారికో రూపధమ్మోతి నచుతిచిత్తే తన్నిరోధాభావ వచనేన ఇతరాని సుఖుమానిపి రూపాని చుతిచిత్తం నజనేతీతి సక్కా వత్తుం.

[౧౯౨] యఞ్చ **తత్థ**

న హి రూపసముట్ఠాపకచిత్తస్స గబ్భగమనాది వినిబద్ధాభావే కాయసఙ్ఖారాసముట్ఠాపనం అత్థీతి వుత్తం. తంపి న యుజ్జతి.

తానిఏవ హి గబ్భగమనాదీని ఇమస్సత్థస్స సాధకాని భవితుం అరహన్తి ఓళారికస్స కాయసఙ్ఖారస్స అసముట్ఠాపకంపి చిత్తం ఇతరం సుఖుమరూపం పన సముట్ఠాపేతియేవాతి.

[౧౯౩] యంపి **తత్థ**

న చ యుత్తం చుతోచ చిత్తసముట్ఠానఞ్చస్స పవత్తతీతి వుత్తం. తంపి అకారణం.

న హి చుతితో పరం కతిపయఖణమత్తం చిత్తజరూపపవత్తియా కోచి విరోధో అత్థీతి.

యఞ్చ **తత్థ**

నాపి చుతిచిత్తం రూపం సముట్ఠాపేతీతి పాళి అత్థీతి వుత్తం. తత్థపి చుతిచిత్తం రూపం నసముట్ఠాపేతీతిపి నత్థి, అఞ్ఞత్ర కాయసఙ్ఖారాతి న న సక్కా వత్తున్తి.

ఏవం పన యుత్తం సియా, యథా రూపధమ్మా ఆదితో పటిసన్ధికాలే ఏకచిత్తక్ఖణమత్తే పచ్చయపరిత్తతాయవా అత్తనో దన్ధవుత్తి తాయవా దుబ్బలా హోన్తి, తథా పరియోసానేపి మరణకాలే పరిక్ఖీయమానపచ్చయతాయవా నిరోధాసన్నతాయవా పరిదుబ్బలాఏవ హోన్తీతి సక్కా వత్తుం. తస్మా వత్థుస్స ఆదిఅన్తనిస్సితాని పటిసన్ధిచుతిచిత్తాని సమదుబ్బలానిఏవ హోన్తీతి సక్కా విఞ్ఞాతున్తి.

విభావనియం పన

అభిధమ్మత్థవికాసనియఞ్చ పాళివిరోధం మఞ్ఞమానో కిఞ్చిమత్తమ్పి అవిచారేత్వా టీకాసు వుత్తనయమేవ సుట్ఠు వికాసయిత్వా గతోతి.

పథమభవఙ్గముపాదాయాతి పథమ భవఙ్గచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణతో పట్ఠాయ. **జాయన్తమేవాతి** ఉప్పాదక్ఖణే ఉప్పాదక్ఖణే ఉప్పజ్జ మానమేవ, న తిట్ఠన్తం. నచ భిజ్జమానన్తి అత్థో. కారణం వుత్తమేవ. **తత్థాతి** తస్మిం పఞ్చసత్తతివిధే చిత్తే. **అప్పనాజవనన్తి** అభిఞ్ఞాద్వయవజ్జితం ఛబ్బీసతివిధం అప్పనాజవనచిత్తం. **ఇరియాపథన్తి** గమనవజ్జితం తివిధంపి ఇరియాపథం.

[౧౯౪] విభావనియం పన

“గమనాదీ”తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

న హి అఙ్గపచ్చఙ్గానం చలనఫన్దనమత్తంపి విఞ్ఞత్తియా వినా సిజ్ఝతి. కుతో గమనం. నచ యథావుత్తం అప్పనాజవనం విఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేతుం సక్కోతీతి. **పి** సద్దేన తం నకేవలం రూపసముట్ఠాపకమత్తంతి దస్సేతి. **సన్నామేతీతి** సన్ధారేతి

అయమేవవా పాఠో సియా, వక్ఖమానేహి చిత్తేహి అభిసఙ్ఖతం యథాపవత్తం ఇరియాపథం అపతమానం అచలమానం ధారేతి ఉపత్థమ్భేతీతి అత్థో. ఉపత్థమ్భనఞ్చేత్థ యథాపవత్తస్స ఇరియాపథస్స రక్ఖనమత్తం దట్ఠబ్బం. నఉక్ఖిపిత్వా వియ అభినీహరణం. ఇతరథా థమ్భనవిఞ్ఞత్తియా పసఙ్గో సియాతి. ఏత్థచ యథానిసిన్నస్సవా ఠితస్సవా భవఙ్గ చిత్తే అబ్బోకిణ్ణే పవత్తమానే అఙ్గాని ఓసీదన్తి పతన్తి. న తథా ఇమస్మిం ఛబ్బీసతివిధే జాగరణచిత్తే వక్ఖమానేసుచద్వత్తింస విధేసు జాగరణచిత్తేసుపవత్తమానేసు. తేసు పన పవత్తమానేసు అఙ్గాని ఉపత్థద్ధాని హోన్తి. న ఓసీదన్తి న పతన్తి. పుబ్బే యథా ఠపితానేవ పవత్తన్తీతి వేదితబ్బం.

[౧౯౫] **విభావనియం** పన

"న ఏవ మేతేసు ద్వత్తింసవిధేసు వక్ఖమానేసు చ ఛబ్బీసతి యా జాగరణచిత్తేసు పవత్తమానేసూ"తి పాఠో.

న ఏవమేతేసు ఛబ్బీసతియా జాగరణచిత్తేసు వక్ఖమానే సుచ ద్వత్తింస విధేసు పవత్తమానేసూతి పన పాఠో యుత్తో. **వోట్ఠబ్బన**న్తి మనోద్వారే ఆవజ్జనమాహ. న హి పఞ్చద్వారికాని జవన చిత్తానిపి విఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేన్తి. ఇరియాపథుపత్థమ్భన మత్తం వా పిసద్దేన గహితం సన్ధాయ వోట్ఠబ్బనాదీని పఞ్చద్వారికానిపి గహితానీతి దట్ఠబ్బం. ఏత్థచ ఇరియాపథోనామ గమనాదినా తేన తేన అవత్థావిసేసేన పవత్తా రూపధమ్మాఏవ. ఏవం సన్తేపి కిఞ్చిచిత్తం రూప సామఞ్ఞమేవ జనేతి న తతోపరం. కిఞ్చి అఞ్ఞచిత్తస్స వసేన యథాపవత్తం ఇరియాపథం రక్ఖితుంఏవ సక్కోతి, న అప్పవత్తం ఇరియాపథం పవత్తేతుం. కిఞ్చి విఞ్ఞత్తిం సముట్ఠాపేత్వా అప్పవత్తఞ్చ ఇరియాపథం పవత్తేతుం సక్కోతి. అఞ్ఞానిచ కాయిక వాచసిక వికారాని జనేతుం సక్కోతి. యానిచ చిత్తాని ఉత్తరకిచ్చం జనేతుం సక్కోన్తి. తాని హేట్ఠిమహేట్ఠిమం కిచ్చం జనేతుం సక్కోన్తియేవాతి దస్సనత్థం అయం విభాగో కతోతి వేదితబ్బో.

[౧౯౬] యం పన **విభావనియం**

"యంపన చిత్తం విఞ్ఞత్తిజనకం, తం ఏకంసతో ఇరియాపథు పత్థమ్భకం. ఇరియా పథస్స విఞ్ఞత్తియా సహ అవినాభావతో"తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

ఇధ హి ఇరియాపథుపత్థమ్భనంనామ విఞ్ఞత్తిరహితమేవా ధిప్పేతం, న విఞ్ఞత్తిసహితం. ఇతరథా అప్పనాజవనానంపి విఞ్ఞత్తిజనకతా ఆపజ్జేయ్యాతి. **సోమనస్సజవనాని తేరసాతి** హసితుప్పాదేన సద్ధిం లోభమూలతో మహా కుసలతో మహా క్రియతో చ చత్తారిచత్తారీతి తేరస సోమనస్సజవనాని. తేసుపన కుసలా కుసలతో అట్ఠపుథుజ్జనానం. దిట్ఠివిప్పయుత్తా కుసలకుసలతో ఛసేక్ఖానం. క్రియతో పఞ్చఖీణాసవానన్తి దట్ఠబ్బం. సబ్బం కాయవచీమనోకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తన్తి వచనతో విచారణకిచ్చరహితో హసితుప్పాదో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం నసమ్భవతీతి ఏవం పవత్తో వాదో అట్ఠకథాయం పటిక్ఖిత్తోయేవ. తస్మింవాదే హి సతి ఇతరేసంపి అహేతుకచిత్తానం ఞాణవిప్పయుత్తమహా క్రియజవనానఞ్చ బుద్ధానం అసమ్భవో ఆపజ్జతి. తస్మా తేసం హసితుప్పాదచిత్తేన పవత్తస్స సితకమ్మస్స పుబ్బాపరపవత్తానం ఞాణానం వసేన ఞాణపుబ్బఙ్గమతా ఞాణానుపరివత్తతా చ వేదితబ్బాతి. **సీతుణ్హోతు సమఞ్ఞాతాతి** ఇదం సీతం ఇదం ఉణ్హన్తి ఏవం సబ్బ లోకియమహాజనేహి సుట్ఠు పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఞాతా. **ఠితిప్పత్తావాతి** అత్తనో ఠితిభావం ఠితిక్ఖణంవా పత్తాఏవ. న పన చిత్తమివ జాయన్త మత్తాతి అత్థో. కారణం వుత్తమేవ.

[౧౯౭] యం పన **విభావనియం**

> “పచ్ఛాజాతాదిపచ్చయుపత్థమ్భలాభేన ఠితిక్ఖణేఏవ ఉతుఓజానం బలవభావోతి వుత్తం తేజోధాతు ఠితిప్పత్తాతిఆది”. తత్థ పచ్ఛాజాతపచ్చయవచనం హేట్ఠా విచారితమేవ.

అపిచ, యది ఉతునో బలవభావో రూపుప్పాదనఞ్చ పచ్ఛాజాతపచ్చయాయత్తం సియా. ఏవం సతి సో పటిసన్ధిచిత్తస్స ఠితిక్ఖణే రూపం న సముట్ఠాపేయ్య, తదా పచ్ఛాజాతపచ్చయస్సేవ అభావతో. వక్ఖతిచ **ఠితికాలముపాదాయ ఉతుసముట్ఠానాతి**. ఏత్థచ **ఠితికాలన్తి** పటిసన్ధిచిత్తస్స ఠీతికాలో వుత్తోతి. తస్మా పచ్ఛాజాతపచ్చయవచనం విచారేత్వా సమ్పటిచ్ఛితబ్బన్తి. **ఓజాసఙ్ఖాతో ఆహారోతి** కమ్మసముట్ఠానాదివసేన చతుబ్బిధో అజ్ఝత్తసన్తాన గతోఅసితపీతఖాయితసాయితవసేన చతుబ్బిధో, బహిద్ధసన్తా నగతోచ ఓజాసఙ్ఖాతో దువిధాహారో. తదుభయాపిచ సంసగ్గ వసేన లద్ధుపత్థమ్భా ఏవరూపం సముట్ఠాపేన్తీతి వుత్తం **అజ్ఝోహరణ కాలేతి**. ఏత్థచ బహిద్ధాసమ్భూతేన ఉతునా సహ అజ్ఝత్త సమ్భూతానం చతుసముట్ఠానానం ఉతుఓజానం వియ బహిద్ధాసమ్భూతాయ ఓజాయపి అజ్ఝత్తం రూపసముట్ఠానం సబ్బఅట్ఠకథాసు వుత్తం.

యథాహ-మజ్ఝిమట్ఠకథాయం

> కబళీకారాహారో తావ ముఖే ఠపితమత్తో ఏవ అట్ఠరూపాని సముట్ఠాపేతి. దన్తవిచుణ్ణితం పన అజ్ఝోహరీయమానం ఏకేకం సిత్థం అట్ఠ అట్ఠ రూపాని సముట్ఠాపేతీతి.

ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన పన యది బహిద్ధసమ్భూతా ఓజా రూపం సముట్ఠాపేయ్య, ఏవం సతి యథా బహిద్ధసమ్భూతో ఉతు అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధాచ రూపం సముట్ఠాపేతి. తథా సా బహిద్ధాపి రూపం సముట్ఠాపేయ్య. న పన సముట్ఠాపేతి. తస్మా సా అజ్ఝత్తం పత్వాపి రూపం న సముట్ఠా పేతియేవ. ఏకన్తేన పన అజ్ఝత్తఓజాఏవ సముట్ఠాపేతి. సా పన తస్సా ఉపత్థమ్భనపచ్చయోఏవ హోతీతి అధిప్పాయేన ముఖే ఠపితమత్తోఏవ. న సఙ్ఖాదితో. తత్తకేనపి అబ్భన్తరస్స పచ్చయో హోతియేవ, కేనాహ అట్ఠ అట్ఠ రూపాని సముట్ఠాపేతీతి మజ్ఝిమటీకాయం వుత్తం. యస్మా పన ఉపాదిన్నకా ఉతు ఓజానామ సుట్ఠు పణీతరూపా హోన్తి, తస్మా బహిద్ధా ఓజాపి అజ్ఝత్తం పత్వా తేన ఉతునా సుట్ఠు సేదియమానా తాయచ ఓజాయ సుట్ఠు ఉపత్థమ్భియ మానా సరీరే మేదసినేహుపచయవసేన రూపం సముట్ఠాపేతియేవాతి యుత్తం. అజ్ఝోహరణకాలేతి ఇదఞ్చ సుట్ఠు బలవభావప్పత్త కాలం సన్ధాయ వుత్తం. విసుద్ధిమగ్గే పన మాతరా పరిభుత్తాహారోపి దారకస్స సరరం ఫరిత్వా రూపం సముట్ఠాపేతి. సరీరే మక్ఖితాహా రోపి రూపం సముట్ఠాపేతీతి వుత్తం. ముఖే ఠపితమత్తోఏవ అట్ఠరూపాని సముట్ఠాపేతీతిచ పుబ్బే వుత్తన్తి. **తావ పత్తోవాతి** అత్తనో ఠితిక్ఖణం పత్తోఏవ. ఏత్థచ చతూసు సముట్ఠానేసు ఉతుఏవ మహన్తో మహాథామో మహావిప్ఫారోచ హోతి. సో హి సకలస్సపి ఓకాసలోకస్స బహిద్ధా సఙ్ఖారలోకస్సచ సముట్ఠా పకో వినాసకో చ హోతి. సత్తలోకస్సచ సోఏవ మహన్తో అజ్ఝత్తసమ్భారభూతో హోతి. ఇతరాని పన తీణి తస్స పరివారమత్తానిఏవ సమ్పజ్జన్తీతి.

హదయ ఇన్ద్రియ రూపాని కమ్మజానేవ, న చిత్తజాదిని. యదిఏవం విప్పసన్నాని ఖో తే ఆవుసో సారిపుత్త ఇన్ద్రియాని. కతరేన త్వం ఏతరహి విహారేన విహరసీతి కస్మా వుత్తన్తి. ఇన్ద్రియసమ్భారానం వణ్ణానం సమాపత్తి చిత్తసముట్ఠితానం విసదవిప్పసన్నతావసేన ఉపచరి తత్తాతి. తథా హి ఏకాబద్ధపవత్తాని చతుజరూపాని ఏకస్మిం విప్పసన్నే సబ్బాని

విప్పసన్నానేవ హోన్తి. మిలాతేచ మిలాతానేవాతి. ఉతుచిత్తాహారా పన తేసం నవన్నం ఉపత్థమ్భనపచ్చయా హోన్తీతి వేదితబ్బం. ఏత్థ చ ఉప్పలపదుమాని వియ కమ్మజరూపాని దట్ఠబ్బాని. తేసం బీజం వియ కమ్మం. కద్దమోదకాని వియ ఉతుఆహారాదీని. **విఞ్ఞత్తి ద్వయం చిత్తజమేవ**. తథా హి తం చిత్తసహభూ చిత్తానుపరివత్తిధమ్మేసు భగవతా నిద్దిట్ఠన్తి. **సద్దోచిత్తోతుజో**తి కస్మా వుత్తం. నను నిధికణ్డసుత్తే సువణ్ణతా సుసరతా సుసణ్ఠానం సురూపతాతిఆదినా తాదిసేన కమ్మవిసేసేన సద్దసమ్పత్తినామ వుత్తాతి. సచ్చం, కమ్మవిసేసేన పన యథా సువిసదో సుమధురో సద్దో పవత్తతి, తథా ఠానకరణగతానం ఉపాదిన్నకసరీరానం సుసణ్ఠితతా వాత సేమ్హాదీహి అపలిబుద్ధతాచ హోతి. తస్మా తమ్మూలికాసద్దసమ్పత్తి కమ్మఫలేసు పక్ఖిపిత్వా సుసరతాతి వుత్తా. న ఏకన్తేన సద్దస్స కమ్మజనితత్తాతి వేదితబ్బా.

లహుతాదిత్తయం ఉతుచిత్తాహారేహి సమ్భోతీతి కస్మా వుత్తం. నను అప్పాబాధసంవత్తనికా ఏసా మాణవ పటిపదా, యదిదం అవిహింసాతి వుత్తం. అప్పాబాధ పచ్చయసముట్ఠితఞ్చ ఏతం రూపత్తయం. తథా హి దన్ధత్తాది కర ధాతుక్ఖోత పటిపక్ఖపచ్చయ సముట్ఠానతా ఏతస్స వుత్తాతి. వుచ్చతే, కమ్మజరూపానినామ ఉదకే పక్ఖిత్తాని సతపాకతేలాని వియ పకతియావ కమ్మానురూపం లహు ముదు కమ్మఞ్ఞ భూతాని హోన్తి. తస్మా తేసం విసుం లహుతాది వికారోనామ నత్థి. యతో తేసం ఏకస్మింభవే ఏకాఅద్ధా పచ్చుప్పన్నతావ లబ్భతీతి. ఏవఞ్చ కత్వా యమకేసుపి తేసం కాలభేదో పటిసన్ధివుతిపరిచ్ఛిన్నేన అద్ధా పచ్చుప్పన్నేనేవ గహితోతి. యస్మా పన చిత్తంనామ నానానీవరణభేదవసేనవా సుఖ దుక్ఖ పీతి పస్సద్ధి సద్ధా పఞ్ఞాది వసేనవా నానా ఖణేసు నానా అవత్థా యుత్తం హోతి. తథా ఉతుఆహారాచ సప్పాయా సప్పాయభేదవసేన. తస్మా తేహి తీహి సముట్ఠిత రూపానిఏవ నానాఖణేసు గరుకలహుకాది వసేన నానావికారయుత్తాని హోన్తి. యతో తేసం సన్తతి సమయ వసేన కాలభేదో లబ్భతి. ఏవఞ్చ కత్వా యమకేసుపి అకమ్మజానం పవత్తికాలే ఖణసన్తతివసేనపి కాలభేదో గహితోతి. నను కమ్మవిపాకజా ఆబాధాతి వుత్తం. సతిచ కమ్మ సముట్ఠానే ఆబాధరూపే తతోవుట్ఠానభూతో కమ్మజో లహుతాది గుణోపి విసుం లబ్భమానో సియాతి. న. యేసఞ్హి వసేన ఇమస్మిం సరీరే కమ్మవిపాకజానామ ఆబాధా ఉప్పజ్జన్తి. తాని ఉపపీళకుప ఘాతకకమ్మానిపి గతికాలపయోగ విపత్తియో లభమానాని ఏవ సరీరట్ఠకా పథవాదయో వాతపిత్తాదయోచ ఉతుసముట్ఠానా ధాతుయో ఖోభేత్వా నానాబాధే ఉప్పాదేన్తి. ఉతుసముట్ఠానాసు పన ఖుబ్భితాసు ఇతరాని తదనుగతికాని ఏవ హోన్తి. తేనేవ హి సీతేనపి రుప్పతి, ఉణ్హేనపి రుప్పతి, జిగచ్ఛాయపి రుప్పతి, విపాసాయపి రుప్పతీతిఆదినా ఉతుపధానోవ రూపధమ్మానం రుప్పనపచ్చయో వుత్తోతి. తస్మా కేవలం కమ్మసముట్ఠానో ఆబాధోనామ నత్థి. యతో యథావుత్తో కమ్మజో లహుతాదిగుణోనామ విసుం లబ్భమానో సియాతి.

యస్మా పన అవిహింసా కమ్మనిబ్బత్తా సత్తా తేసం ఉపపీళకాదీనం కమ్మానం సువిదూరతాయచేవ సరీరకోట్ఠాసానం ఘనసినిద్ధసణ్ఠితియా దుక్ఖోభనియతాయచ నిబ్బత్తభవే నిరాబాధా హోన్తి. తస్మా తదత్థం సన్ధాయ అప్పాబాధసంవత్తనికా ఏసా మాణవపటిపదా. యదిదం అవిహింసాతి వుత్తం, న పన అప్పాబాధనిమిత్తస్స లహుతాదిత్తయస్స కమ్మసముట్ఠానతాయ. ఏవఞ్చ కత్వా రూపకణ్డేన కమ్మస్సకటత్తారూపేసు ఏవ ఏతం రూపత్తయం నిద్దిట్ఠన్తి దట్ఠబ్బం. రూపకలాపానామ ఏకస్మిం పరమాణుస్మింపి బహువిధా హుత్వా పవత్తన్తి. తస్మా చతుజరూప కలాపేసు ఘనభావేన పవత్తమానేసు కలాపన్తరభూతా ఆకాసధాతుపి దిస్సమానాఏవ హోతీతి కత్వా చతుజేసు తస్సా గహణం కతం. కామం సబ్బానిపి అనిప్ఫన్నరూపాని కేనచి పచ్చయేన అనిప్ఫాదితాని హోన్తి. తేసు పన న తథా లక్ఖణరూపాని. యథా ఇతరాని చిత్తాది పచ్చయ విసేసేన దిస్సమాన విసేసాని హోన్తీతి వుత్తం **లక్ఖణరూపాని న కుతోచి జాయన్తీ**తి. **జాయమానాది రూపాన**న్తి జాయమాన జియ్యమాన మియ్యమానానం రూపకలాపానం. **సభావత్తా**తి

జాతిజరామరణసఙ్ఖాతలక్ఖణసభావమత్తత్తా. ఏత్థచ రూపకణ్డే ఉతుసముట్ఠానన్తి చ ఆహారసముట్ఠానన్తి చ వుత్తం నత్థి. పట్ఠానే ఏవ వుత్తం.

ఏత్థ సియా, జరతా అనిచ్చతా పాళియమేవ న కుతోచి సముట్ఠానాతి వుత్తా. తస్మా ఇధపి తాసం నకుతోచి సముట్ఠానేసు గహణం యుత్తం. ఉపచయసన్తతియో పన పాళియంపి కుతోచి సముట్ఠానేసు వుత్తా. అట్ఠకథాయంపి తాహి సద్ధిం వీసతి కమ్మజరూపాని సత్తరస చిత్తజరూపాని చుద్దస ఉతుజరూపాని తేరస ఆహారజ రూపాని వుత్తాని. తస్మా ఇధ తాసం నకుతోచిసముట్ఠానతా నవత్తబ్బాతి. వుచ్చతే, రూపజనకానం జననబ్యాపారోనామ అత్తనా జనితరూపానం ఉప్పాదక్ఖణే ఏవ ఫరతి. న-తతో పరం, తస్మా తస్మిం ఖణే లబ్భమానా ఉపచయసన్తతియోయేవ కుతోచి జాతపరియాయం అరహన్తి, న జరతా అనిచ్చతాయోతి కత్వా పాళియం అట్ఠకథా యంచ తాసంఏవ కుతోచి సముట్ఠానేసు గహణం కతం. అపిచ, పుబ్బే అజాతా ధమ్మా పచ్చయే సతి జాయన్తి. అసతి న జాయన్తీతి అత్థి. జాతా పన ధమ్మా పచ్చయే సతి జియ్యన్తి, మియ్యన్తి. అసతి నజియ్యన్తి నమియ్యన్తీతి నత్థి, తస్మా పురిమానం ద్విన్నం పవత్తి ఏకన్తేన పచ్చయాయత్తా హోతి. పచ్ఛిమానం ద్విన్నం పవత్తి పన ఏకన్తేన పచ్చయ నిరపేక్ఖా హోతీతి ఇమినా పరియాయేన తాసం తేసు గహణం అగహణఞ్చ వేదితబ్బం. యం పన సుత్తపదేసు జరామరణం భిక్ఖవే సఙ్ఖతం పటిచ్చ సముప్పన్నన్తి వుత్తం. తం జాతియా సతిఏవ తదుభయం పఞ్ఞాయతి. అసతి న పఞ్ఞాయతీతి ఇమినా పరియాయేన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇధ పన పుబ్బే వుత్తనయేన ఇతర అనిప్ఫన్నరూపాని వియ చత్తారిపి ఏతాని చిత్తాదిపచ్చయవిసేసేన దిస్సమానవిసేసాని న హోన్తీతి చతున్నంపి న కుతోచి జాతతా వుత్తా. ఏవంసన్తేపి సారతరం పాళినయం అతిధావన్తో వియ హోతీతి ఉపచయసన్త తీనం కుతోచి సముట్ఠానేసు సఙ్గహోఏవ సేయ్యోతి. [రూపసముట్ఠాననయో]

౧౨౫. ఏకో ఏవ జాతి సఙ్ఖాతో ఉప్పాదో ఏతేసన్తి **ఏకుప్పాదా**. ఏకోఏవ అనిచ్చతాసఙ్ఖాతో నిరోధో ఏతేసన్తి **ఏకనిరోధా**. ఏకసద్దో చేత్థ సఙ్ఖానే పవత్తో. తస్మా తేన యాని రూపాని ఏకాయఏవ జాతియా జాయన్తి. ఏకాయ ఏవ అనిచ్చతాయ నిరుజ్ఝన్తి. తేసం పిణ్డి ఇధ రూపకలాపోనామాతి దస్సేతి. యే పన కలాపగత రూపగణనాయ ఏకస్మిం కలాపేపి అనేకాని జాతిఆదీని కప్పేన్తి, తేసం మూలటీకాయ నసమేతి. యుత్తిచ నత్థి. వుత్తఞ్హి తత్థ ఏకేకకలాప పరియాపన్నానం రూపానం సహేవ ఉప్పాదాదిపవత్తితో ఏకేకకలాపస్స ఉప్పాదాదయో ఏకేకావ హోన్తీతి యథా ఏకేకస్స కలాపస్స జీవితిన్ద్రియం కలాపా నుపాలకం ఉపాదాయ రూపన్తి వుచ్చతి. ఏవం కలాపుప్పాదాది సభావా జాతిఆదయో ఉపాదాయరూపానిచ్చేవ వుచ్చన్తి. ఏవం వికారపరిచ్ఛేద రూపానిచ యోజేతబ్బానీతి. యదిచ యో ఆయతనానం ఆచయో. సో రూపస్స ఉపచయోతిచ యో రూపస్స ఉపచయో. సారూపస్స సన్తతీతిచ వుత్తత్తా తాని జాతిఆదీని లక్ఖణరూపాని విసుంవిసుం రూపానంఏవ, నకలాపస్సాతి వుచ్చేయ్యుం. చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ పసాదో రూపీనం ధమ్మానం ఆయూతిఆదినా వుత్తత్తా చక్ఖాది జీవితాదీనిపి ఏకస్మిం కలాపే అనేకానిఏవ ఆపజ్జేయ్యుం. తస్మా తథా కప్పనం అకత్వా ఏకస్మిం కలాపే అఞ్ఞాని ఉపాదారూపాని వియ లక్ఖణరూపానిపి ఏకేకానిఏవాతి నిట్ఠం గన్తబ్బన్తి.

ఏకో సమానో మహాభూతసఙ్ఖాతో నిస్సయో ఏతేసన్తి **ఏకనిస్సయా**. ఏత్థ పన సమానత్థే ఏకసద్దో యుత్తో. చతున్నం భూతానం నిస్సయతాసమ్భవతో. యానిచఏకుప్పాదతాదీహితీహిలక్ఖణేహి యుత్తాని. తాని ఏకన్తేన సహవుత్తీని నామ హోన్తీతి వుత్తం **సహవుత్తినో**తి. దసపరిమాణానిఅస్సాతిదసకం. దసన్నం సమూహో వా దసకం. చక్ఖునా ఉపలక్ఖితం దసకన్తి **చక్ఖుదసకం**. చక్ఖుపధానంవా దసకం చక్ఖుదసకం. ఏసనయో సేసేసుపి. యస్మా పన చిత్తజో సద్దో విఞ్ఞత్తివికారేన వినా

నపవత్తతి. విఞ్ఞత్తివికారోచ తేన సద్దేన వినా నపవత్తతి. తస్మా చిత్తజం సద్దనవకంవా వచీవిఞ్ఞత్తినవకంవా నసమ్భవతీతి అధిప్పాయేన **వచీవిఞ్ఞత్తి సద్దే హి చ సహవచీవిఞ్ఞత్తి దసక**న్తి వుత్తం. ఏత్థ పన విఞ్ఞత్తి వికారో సద్దేన వినా నపవత్తతీతి ఇదం తావ యుజ్జతి. యా తాయ వాచాయ విఞ్ఞత్తి విఞ్ఞాపనా విఞ్ఞాపితత్తం. ఇదం తంరూపం వచీవిఞ్ఞత్తీతి హి వుత్తం. విఞ్ఞత్తివికారరహితం పన చిత్తజం సద్దనవకం. అట్ఠకథాసు ఆగతమేవ. యథాహ-పటిచ్చసముప్పాద నిద్దేసేసు పటిసన్ధిక్ఖణతో ఉద్ధం పవత్తఉతుతోచేవ చిత్తతోచ సద్దనవకన్తి.

మహాఅట్ఠకథా నయేన విఞ్ఞత్తి రహితో వితక్క విప్ఫార సద్దోనామ అసోత విఞ్ఞేయ్యో చిత్తజో సద్దో లబ్భతి. సో పన సఙ్గహకారేన పటిసిద్ధో. యథాహ-పట్ఠానేపి చిత్తసముట్ఠానం సద్దాయతనం సోతవిఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణపచ్చయేన పచ్చయోతి ఆవతం. తస్మా వినా విఞ్ఞత్తిఘట్టనాయ ఉప్పజ్జమానో అసోత విఞ్ఞేయ్యో వితక్కవిప్ఫారసద్దోనామ నత్థీతి. విసుద్ధిమగ్గే అస్సాస పస్సాసే చిత్తజం సద్దనవకం వుత్తం. యథాహ-చిత్తజే అస్సాస పస్సాస కోట్ఠాసేపి ఓజట్ఠమకఞ్చేవ సద్దోచాతి నవాతి, సద్దనవకేచ ఆగతే సద్దలహుతాది ద్వాదసకంపి ఆగతమేవ హోతి. తస్మా సుద్ధట్ఠకం, సద్దనవకం, కాయవిఞ్ఞత్తి నాకం, వచీవిఞ్ఞత్తి దసకం, లహుతాదేకా దసకం, సద్దలహుతాదిద్వాదసకం, కాయవిఞ్ఞత్తి లహుతాది ద్వాదసకం, వచీవిఞ్ఞత్తిసద్దలహుతాది తే రసకన్తి అట్ఠచిత్తజకలాపా పచ్చేతబ్బాతి. సచ్చసఙ్ఖేపే పన సద్ద లహుతాది ద్వాదసకం విసుం అగహేత్వా చిత్తజ కలాపా సత్తేవ వుత్తా.

టీకాసు పనస్స **పోరాణటీకాయం**

మహాట్ఠకథానయేన విఞ్ఞత్తిరహితే అసోత విఞ్ఞేయ్యే వితక్క విప్ఫారసద్దే సద్దనవకం దస్సేత్వా పున వాదన్తరం దస్సేన్తేన. అపిచ, మహాజనసన్నిపాతస్స దూరతో అపఞ్ఞాయమానక్ఖరపదబ్యఞ్జనత్థో చిత్తసముట్ఠాననిఘోససద్దో అవిఞ్ఞత్తికో ఏవాతి వదన్తి. తథా మిగపక్ఖీనంచ అఞ్ఞమఞ్ఞం భాసం అజానన్తానం అన్ధదమిళాదీనం అవిఞ్ఞత్తికో చిత్తసముట్ఠానసద్దో అత్థీతి వుత్తం.

తత్థ విఞ్ఞత్తిరహితో అసోతవిఞ్ఞేయ్యో వితక్కవిప్ఫార సద్దో అట్ఠసాలినియం పటిక్ఖిత్తో. మహాజనసన్నిపాతస్స చిత్త సముట్ఠాన నిఘోససద్దోపి ఆసన్నే ఠితానం పఞ్ఞాయమానక్ఖరపద బ్యఞ్జనత్థో సవిఞ్ఞత్తికోఏవ హోతి. ఇతరథా సబ్బేపి చిత్త జసద్దా దూరతరే ఠితానం అపఞ్ఞాయమాన పదబ్యఞ్జనాఏవ హోన్తీతి సబ్బేపి విఞ్ఞత్తిరహితా సియున్తి. నచ మిగపక్ఖిఆదీనం చిత్తజో సద్దో విఞ్ఞత్తిరహితో హోతి. సమానజాతియానం పరేసం అధిప్పాయత్థ విఞ్ఞాపనతోతి.

పచ్ఛిమ టీకాయం పనస్స

సద్దనవకం పనేత్థ అచ్ఛరా సఙ్ఘాత పాణిప్పహారాది సద్ద సహితం అట్ఠకమేవాతి వుత్తం. తంపి న యుత్తం.

తాదిసో హి సద్దో చిత్తపచ్చయో ఉతుసముట్ఠానోఏవ. తస్మా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేన అస్సాసపస్సాసేవా అవచీఘోసేసు కదాచి చిత్తసహితేసు ఉక్కాసిత ఖిపిత వమిత ఛడ్డితసద్దాదీసు పివా ఏతం సద్దనవకం వేదితబ్బన్తి. ఉతుజకలాపేసు పచ్ఛిమా ద్వేపి కస్మా బహిద్ధా నలబ్భన్తి. నను బహిద్ధాపి రూపానం లహు గరు ముదు థద్ధ కమ్మఞ్ఞతా దిస్సన్తీతి. సచ్చం, తా పన భూతానం ఓమత్తాధిమత్త వసేన హోన్తి, న పన లహుతాదిత్తయవసేనాతి దట్ఠబ్బం. కస్మా పన ఆకాసధాతుచ లక్ఖణరూపానిచ రూపకలాపేసు నగహితానీతి వుత్తం **కలాపాన**న్తిఆది. ఆకాసధాతుకలాపానం పరిచ్ఛేద

మత్తత్తా కస్సచి రూపకలాపస్స అఙ్గభూతా అవయవభూతా న హోతి, లక్ఖణరూపానిచ సబ్బేసంపి కలాపానం ఉప్పాదాది లక్ఖణ మత్తత్తా వికారరూపాని వియ కలాపానం భేదకరాని అఙ్గభూతాని కలాపవిసేసపఞ్ఞాపనస్స కారణభూతాని న హోన్తి. తస్మా తాని తేసు నగహితానీతి దస్సేతి. ఏతేన ఏకుప్పాదాతిఆదినా పుబ్బే వుత్తనియమో నిప్ఫన్నరూపానఞ్ఞేవ, న అనిప్ఫన్నరూపానం. తేసం పన కలాప భేద కరణ మేవ కలాపఙ్గన్తి చ దీపేతి. ఏవఞ్చ కత్వా ఏకనిరోధఙ్గరహితస్సపి విఞ్ఞత్తిద్వయస్స కలాపభేద కరత్తాఏవ తేసు గహణం సుట్ఠు ఉపపన్నం హోతీతి వేదితబ్బన్తి. [కలాపయోజనా]

౧౬౦. యథారహన్తి సభావకా భావకానం పరిపుణ్ణాపరి పుణ్ణిన్ద్రియానఞ్చ అరహానురూపతో. **అనూనానీ**తి పరిపుణ్ణాని. నఞ్హి ఇదం నామరూపం కామలోకే పవత్తియం న లబ్భతీతి అత్థోతి.

[౧౯౮] విభావనియం పన

"యథారహన్తి సభావకపరిపుణ్ణాయతనానం అనురూపతో"తి వుత్తం, తం న సున్దరం.

న హి అనూనానీతి ఇదం పుగ్గలవసేన విసేసనం హోతీతి. **సంసేదజానఞ్చేవఓపపాతికానఞ్చా**తి ఏత్థ మహాసీహనాదసుత్తే-

> చతస్సో ఖో ఇమా సారిపుత్త యోనియో. కతమా చతస్సో, అణ్డజా యోని జలాబుజా యోని సంసేదజాయోని ఓపపాతికా యోనీతి. యే ఖో తే సారిపుత్త సత్తా అణ్డకోసం అభినిబ్భిజ్జ అభినిబ్భిజ్జ జాయన్తి, అయం వుచ్చతి సారిపుత్త అణ్డజా యోని. యే ఖో తే సారిపుత్త సత్తా వత్థికోసం అభినిబ్భిజ్జ అభినిబ్భిజ్జ జాయన్తి. అయం వుచ్చతి సారిపుత్త జలాబుజా యోని. యే ఖో తేసారి పుత్తసత్తాపూతిమచ్ఛేవా జాయన్తి. పూతికుణపేవా పూతికుమ్మాసేవా చన్దనికాయవా ఓళిగల్లేవా జాయన్తి, అయం వుచ్చతి సారిపుత్త సంసేదజా యోని. దేవా నేరకా ఏకచ్చే చ మనుస్సా ఏకచ్చేచ వినిపాతికా అయం వుచ్చతి సారిపుత్త ఓపపాతికా యోనీతి వుత్తం.

అట్ఠకథాయఞ్చ అణ్డే జాతా అణ్డజా. జలాబుమ్హి జాతా జలాబుజా. సంసేదే జాతా సంసేదజా. వినా ఏతేహి కారణేహి ఉప్పతిత్వా వియ నిబ్బత్తా అభినిబ్బత్తాతి ఓపపాతికా. అభినిబ్భిజ్జ జాయన్తీతి భిన్దిత్వా నిక్ఖమనవసేన జాయన్తి. పూతి కుణపేతిఆదీహి అనిట్ఠట్ఠానానేవ దస్సితాని. ఇట్ఠేసు సప్పి తేలమధుఫాణితాదీసు సత్తా జాయన్తిఏవాతి వుత్తం. ఏత్థచ పురిమేసు ద్వీసు పాళినయేన అణ్డం వుచ్చతి అణ్డకోసో. జలాబువుచ్చతి వత్థికోసో, తతో జాతా విజాతా నిక్ఖన్తాతి అణ్డజా జలాబుజాతిచ వుచ్చన్తీతి వేదితబ్బా. తత్థ జరం జీరణం భేదం యాతి ఉపేతీతి జలాబూతి సద్దనీతియం వుత్తం. జలం వుచ్చతి కలలం. తం ఆవునాతి పటిచ్ఛాదేతి అవతివా రక్ఖతీతి జలాబు, గబ్భపలివేఠనాసయో. సంసీదన్తి ఏత్థాతి సంసేదో. పూతిమచ్ఛా దికో సప్పితేలాదికో పదుమగబ్భవేళుగబ్భరుక్ఖసుసిరపుప్ఫఫలాది కోచ అల్లకిలిన్నపదేసో. ఉపపత్తిక్ఖణేఏవ పరిపుణ్ణఅఙ్గపచ్చఙ్గత్తా తతో తతో ఉప్పతిత్వా వియ జాయన్తీతి ఓపపాతికా.

విభావనియం పన

> అణ్డజాదయోపి అణ్డకోసాదిమ్హి ఓక్కమన్తా ఉప్పతన్తా ఏవ నామ హోన్తీతి తేసంపి ఓపపాతికత్తపసఙ్గం మఞ్ఞమానో ఉపపాతో నేసం అత్థీతి ఓపపాతికాతి వత్వా ఉక్కంసగతి పరిచ్ఛేదవసేన చేత్థ విసిట్ఠఓపపాతో గహితో.

యథా అభిరూపస్స కఞ్ఞా దాతబ్బాతి వదతి.

ఉక్కట్ఠవసేనాతి పరిపుణ్ణాయతనభావసఙ్ఖాతేన ఉక్కంసతావేన, తత్థ ఓపపాతికా అఙ్గపచ్చఙ్గేహి సహ సబ్బసో పరిపుణ్ణేన అత్తభావేన జాయన్తి. పున తేసం వడ్ఢనకిచ్చం నత్థి. సంసేదజానం పన ఆయతనాని ఏవ పరిపుణ్ణాని హోన్తి. అఙ్గపచ్చఙ్గాని పన పున వడ్ఢిత్వాఏవ పరిపుణ్ణాని జాతానీతి వేదితబ్బం. **ఓమకవసేనాతి** అవకంసవసేన. **చక్ఖుసోతఘానభావసేకానికదాచిపి న లబ్భన్తి** జాతిబధిర జచ్చఘానకానం అభావకానఞ్చ సమ్భవతోతి అధిప్పాయో. తత్థ తాని సబ్బానిపి సుగతి దుగ్గతి జాతియానం అహేతుకసంసేదజానం కదాచి నలబ్భన్తి. సుగతియం పన ఓపపాతికభావోనామ సేట్ఠో అత్తభావ పటిలాభోతి నయేన కేనచి ఓమకేన కమ్మేన లబ్భతి. తస్మా సుగతిజాతి యానం ఓపపాతికానం అపరిపుణ్ణిన్ద్రియతానామ నత్థి అఞ్ఞత్ర అభావకేహి ఆదికప్పికేహితి. దుగ్గతిజాతియానంపి పన తేసం కదాచి చక్ఖు సోత భావ వేకల్లతాఏవ వత్తబ్బా. న ఘానవేకల్లతా. కామధాతుయం పన అఘానకో ఓపపాతికో నత్థీతి హి అట్ఠ కథాయం వుత్తం. జివ్హావేకల్లతానామ సబ్బేసంపి నత్థి యేవాతి వేదితబ్బం. తథా హి ధమ్మహదయవిభఙ్గే –

> కామధాతుయా ఉపపత్తిక్ఖణే కస్సచి ఏకాదసా యతనాని పాతుభవన్తి. కస్సచి దస. కస్సచిఅపరాని దస. కస్సచి నవ. కస్సచి సత్తాయతనాని పాతుభవన్తీతి వుత్తం.

తత్థ కామధాతుయన్తి కామలోకే. ఉపపత్తిక్ఖణేతి పటిసన్ధిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే. కస్సచి ఏకాదసా యతనానీతిఆదిసు చతూసు వాక్యేసు సంసేదజోపపాతికా వుత్తా. కస్సచి సత్తాయతనానీతి ఏత్థ పన గబ్భసేయ్యకోవ వుత్తో. తత్థ యస్మా సత్తాయతనం నామ పటిసన్ధిక్ఖణే న లబ్భతి. పవత్తి కాలేయేవ లబ్భతి. తస్మా ఏకాదసయతనానీతి వుత్తం. కస్సచి దసాతి చక్ఖువేకల్లవసేన. కస్సచి అపరాని దసాతి సోత వేకల్లవసేన. కస్సచి నవాతి చక్ఖుసోత ద్వయ వేకల్ల వసేన వుత్తం. యదిచ అఘానకో ఓపపాతికోనామ సియా. తదా సుద్ధజచ్చఘానకేన సద్ధిం తయో దసకవారా వుత్తా సియుం. తథా జచ్చన్ధఘానక జచ్చబధిరఘానకేహి సద్ధిం తయో నవకవారా ఏకోచ అట్ఠకవారో వుత్తో సియా తిణ్ణం విపన్నానం వసేన. తథా అవుత్తత్తా పన నత్థి అఘానకో ఓపపాతి కోతి విఞ్ఞాయతీతి. తస్మిం పన విభఙ్గే ఇన్ద్రియవారే నపుంసకానం ఓపపాతికానన్తి అవుత్తత్తా థపేత్వా ఆదికప్పికే అభావకోపి ఓపపాతికో నత్థియేవాతి. పాళియం అవుత్తంపి పన సంసేదజానం వుత్తపకారం చక్ఖాదివేకల్లం అట్ఠకథావసేన వేదితబ్బం. యథాహ-సత్తతి ఉక్కంసతోవ రూపాని సంసేదజోపపాత యోనీసు. అథవా, అవకంసతో తింసాతి. తత్థ తింసాతి జివ్హాకాయ వత్థు దసకానం వసేన తింసరూపానీతి చ వుత్తం. ఇదఞ్హి వచనం సంసేదజానం వసేన వుత్తన్తి మహాటీకాయం వుత్తం. ఆచరియా నన్దత్థేరేన పన యమకే ఘానజివ్హానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అవినాభావ వుత్తితా వుత్తాతి జివ్హా వేకల్లతా వియ ఘానవేకల్లతాపి నత్థీతి ఇచ్ఛితం. ఇన్ద్రియ యమకే పన –

> యస్సవా పన ఇత్థిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, తస్స ఘానిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతి. అఘానకానం ఇత్థీనం ఉపపజ్జన్తీనం తాసం ఇత్థిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, నోచ తాసఙ్ఘానిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతిచ. యస్సవా పన పురిసిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, తస్స ఘానిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతి. అఘానకానం పురిసానం ఉపపజ్జన్తానం తేసం పురిసిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతి, నోచ తేసం ఘానిన్ద్రియం ఉప్పజ్జతీతిచ వుత్తం.

తస్మా అట్ఠకథాయం వుత్తనయేన ఘానవేకల్లతాపి అత్థీతి యుత్తం.

విభావనియం పన

అపరే పన యమకే ఘానజివ్హానం సహచారితా వుత్తాతి అజివ్హస్స అసమ్భవతో అఘానకస్సపి అభావమేవ వణ్ణేన్తి. తత్థాపి యథా చక్ఖుసోతాని రూపభవే ఘాన జివ్హాహి వినా పవత్తన్తి. న ఏవం ఘానజివ్హా అఞ్ఞమఞ్ఞం వినా పవత్తన్తి. ద్విన్నంపి రూపభవే అనుప్పజ్జనతోతి ఏవం విసుం విసుం కామభవే అపవత్తి వసేన తేసం సహచారితా వుత్తాతి న న సక్కా వత్తున్తి వుత్తం. తం యుత్తం.

ఓకాసవారే హి ఏకన్తసహచారితా వుత్తమత్తేన పుగ్గలేసు ఏకన్తసహచారితా న సక్కా వత్తున్తి. గబ్భే మాతుకుచ్ఛిమ్హి సేన్తీతి గబ్భసేయ్యకా. రూపాదీసు ఖన్ధేసు సజ్జన్తి లగ్గన్తీతి సత్తా. యథాహ-రూపే ఖో రాధ యో ఛన్దో, యో రాగో, యా నన్ది, యా తణ్హా, తత్ర సత్తో, తత్ర విసత్తో, తేన సత్తోతి వుచ్చతీతిఆది. గబ్భసేయ్యాచ తే సత్తాచాతి సమాసో. అణ్డజాచేవ జలాబుజాచ. **తీణిదసకాని పాతు భవన్తి**. యాని కలలన్తి వుచ్చన్తి. **భావదసకం కదాచి నలబ్భతి** నపుంసకస్సాతి అధిప్పాయో. ఏవఞ్చకత్వా ధమ్మహదయవిభఙ్గే గబ్భసేయ్యకానం సత్తానం అహేతుకానం నపుంసకానం ఉపపత్తిక్ఖణే చత్తారిన్ద్రియాని పాతుభవన్తి కాయిన్ద్రియం మనిన్ద్రియం జీవితిన్ద్రియం ఉపేక్ఖిన్ద్రియన్తి వుత్తం. **తతోపర**న్తి గబ్భసేయ్యకానం పటిసన్ధిక్ఖణతో పరం. **పవత్తికాలే**తి ఏకదసమే సత్తాహే. తథా హి కథావత్థుఅట్ఠకథాయం సేసాని చత్తారి సత్తసత్తతి రత్తిమ్హి జాయన్తీతి వుత్తం. తత్థ సేసానీతి కాయాయతన మనాయతనతో అవసేసాని చత్తారి చక్ఖుసోతఘానజివ్హా యతనాని. సత్తసత్తతిరత్తిమ్హీతి ఏకాదసమసత్తాహస్స పరియోసానరత్తిమ్హి. అయఞ్చ అత్థో యమకటీకాయ దీపేతబ్బో. వుత్తఞ్హి తత్థ –

గబ్భసేయ్యకస్స పచ్ఛిమభవికస్స ఉపపజ్జన్తస్స ఏకదస మసత్తాహా ఓరతో రితస్స రూపాయతనం నుప్పజ్జిస్సతి, నోచ చక్ఖాయతనం నుప్పజ్జిస్సతీతి.

యం పన యస్సవా పన యత్థ రూపాయతనం ఉప్పజ్జిత్థ, తస్స తత్థ ఘానాయతనం ఉప్పజ్జతీతి. కామావచరా చవన్తానం అఘానకానం కామావచరం ఉపపజ్జన్తానం రూపావచరానం తేసం తత్థ రూపాయతనం ఉప్పజ్జిత్థ. నోచ తేసం తత్థ ఘానాయతనం ఉప్పజ్జతీతి ఏత్థ అఘానకానం కామావచరం ఉపపజ్జన్తానన్తి వుత్తం.

తం యే ఏకాదసమసత్తాహా ఓరతో కాలఙ్కరిస్సన్తి. తేసం ఘానాయతనానిబ్బత్తకకమ్మేన గహితపటిసన్ధికానం వసేన వుత్తన్తిచ వుత్తం. ఏత్థచ చక్ఖుఘానేసు వుత్తేసు సోతజివ్హా అవుత్తాపి అత్థతో సిద్ధాఏవ హోన్తీతి.

[౧౯౯] యం పన **విభావనియం**

“పవత్తికాలేతి సత్తమే సత్తాహేతి” వుత్తం. తం న గహేతబ్బం.

అట్ఠకథా విరోధతో ఈదిసేసు చ ఠానేసు అట్ఠకథా పమాణతోతి.

[౨౦౦] యఞ్చ **తత్థ**

“టీకాకారమతేన ఏకాదసమే సత్తాహే వాతి” వుత్తం. తమ్పి న సున్దరం.

నహి అట్ఠకథాయం నిద్దిట్ఠతో వుత్తో వినిచ్ఛయో టీకాకార మతోనామ సక్కా వత్తున్తి.

[౨౦౧] యఞ్చ **తత్థ**

“కమేనాతి చక్ఖుదసకపాతుభావతో సత్తాహాతిక్కమేన సోతదసకం. తతో సత్తాహాతిక్కమేన ఘాన దసకం. తతో సత్తాహా తిక్కమేన జివ్హాదసకన్తి ఏవం అనుక్కమేనాతి వుత్తం”. తంపి న దట్ఠబ్బ.

యథావుత్త అట్ఠకథావిరోధత్తా ఏవ.

[౨౦౨] యంపి **తత్థ**

“అట్ఠకథాయంపి హి అయమత్థో దస్సితో వా”తి వుత్తం. తంపి న యుత్తం.

న హి సానామ అట్ఠకథా అత్థి. యత్థ ఈదిసో ఉప్పత్తిక్కమో దస్సితో సియా. నను పటిచ్చసముప్పాదట్ఠకథాసు గబ్భలేయ్యకవసేనవా పురిమంభవచక్కం వుత్తం. అనుపుబ్బపవత్తిదీపనతోతి వుత్తన్తి చే.న. తఞ్హి విఞ్ఞాణాదీనం పఞ్చన్నం అఙ్గానం పచ్చయపచ్చయుప్పన్న భావపవత్తిక్కమేన పాళియం ఆగతం పఞ్చపదం సన్ధాయ వుత్తన్తి. ఆయతననిద్దేసట్ఠకథాసు పన నో పటిక్ఖిత్తోయేవ. నచ అట్ఠకథాసు పటిక్ఖిత్తో ఉప్పత్తిక్కమో థేరేన ఇధ కమేనాతి ఇమినా పాఠేన దస్సితోతి సక్కా వత్తున్తి. తస్మా **కమేనా**తి ఇధపి దేసనక్కమేనాతి అత్థో. దేసితానీతి సమ్బన్ధోచ వేదితబ్బో.

సచ్చసఙ్ఖేప టీకాయం పన

సాఖావత్థం అతిక్కమ్మ పచ్ఛా సత్తమే సత్తాహే చక్ఖు సోతఘానజివ్హాదసకాచ ఉప్పజ్జన్తి. టీకాకారోపన ఏకాదసమే సత్తాహేతి ఆహాతి వుత్తం. తంపి నయుజ్జతి యేవాతి.

ఏత్థ చ కలలాదీనం ఉప్పత్తిక్కమో సంయుత్తకే వుత్తో. యథాహ –

పథమం కలలం హోతి, కలలా హోతి అబ్బుదం;
అబ్బుదా జాయతే పేసి, పేసియా నిబ్బత్తతే ఘనో;
ఘనా పసాఖా జాయన్తి, కేసా లోమా నఖాపిచాతి.

అట్ఠకథాయఞ్చ వుత్తం. తత్థ పథమన్తి పథమేన పటిసన్ధివిఞ్ఞాణేన తిస్సోతి వా ఫుస్సోతివా నామం నత్థి. అథఖో తీహి జాతిఉణ్ణంసూహి కతసుత్తగ్గే సణ్ఠితతేలబిన్దుపమాణం కలలం హోతి. యం సన్ధాయ వుత్తం –

తిలతేలస్స యథా బిన్దు, సప్పిమణ్డో అనావిలో;
ఏవం వణ్ణపటిభాగం, కలలం సంపవుచ్చతీతి.

కలలా హోతి అబ్బుదన్తి తస్మా కలలా సత్తాహచ్చయేన మంసధోవనఉదకవణ్ణం అబ్బుదంనామ హోతి, కలలన్తి నామం అన్త రధాయతి. వుత్తంపి చేతం –

సత్తాహం కలలం హోతి, పరిపక్కసమూహకం;
వివత్తమానం తబ్భావం, అబ్బుదంనామ జాయతీతి.

అబ్బుదా జాయతే పేసీతి తస్మాపి అబ్బుదా సత్తాహచ్చయేన విలీన తిపుసదిసా పేసినామ సఞ్జాయతి. సా మరిచఫాణితేన దీపేతబ్బా. గామదారకా హి సుపక్కాని మరిచాని గహేత్వా సాటకన్తరే భణ్డికం కత్వా పీళేత్వా మణ్డం ఆదాయ కపాలే పక్ఖిపిత్వా ఆతపే ఠపేన్తి. తం సుక్ఖమానం సుక్ఖమానం సబ్బభాగేహి ముచ్చతి. ఏవరూపా పేసి హోతి. అబ్బుదన్తి నామం అన్తరధాయతి. వుత్తంపి చేతం –

సత్తాహం అబ్బుదం హోతి, పరిపక్కసమూహకం;

వివత్తమానం తబ్భావం, పేసినామ పజాయతీతి.

పేసియా నిబ్బత్తతే ఘనోతి తతో పేసితో సత్తాహచ్చ యేన కుక్కుటణ్డసణ్ఠానో ఘనోనామ మంసపేసి పిణ్డో నిబ్బత్తతి. పేసీతినామం అన్తరధాయతి. వుత్తంపి చేతం –

సత్తాహం పేసి భవతి, పరిపక్కం సమూహకం;

వివత్తమానం తబ్భావం, ఘనోతినామ జాయతీతి;

యథా కుక్కుటియా అణ్డం, సమన్తం పరిమణ్డలం;

ఏవం ఘనస్స సణ్ఠానం, నిబ్బత్తం కమ్మపచ్చయాతిచ.

ఘనా పసాఖా జాయన్తీతి పఞ్చమే సత్తాహే ద్విన్నం హత్థపాదానం సీసస్సచ అత్థాయ పఞ్చపీళకా జాయన్తి. యం సన్ధాయేతం వుత్తంపఞ్చమే ఖో భిక్ఖవే సత్తాహే పఞ్చపీళకా జాయన్తి. సణ్ఠన్తి కమ్మ తోతి. కేసా లోమా నఖాపిచాతి ద్వాచత్తాలీసమే సత్తాహే ఏతాని జాయన్తీతి. ఏత్థ చ ఛట్ఠసత్తాహాదయో ఛసత్తాహా పసాదనిస్సయానం అఙ్గపచ్చఙ్గానం అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా పరిణతకాలా హోన్తి. చక్ఖాదీని పన ఏకాదసమ సత్తాహస్స పరియో సానదివసే ఏకతో జాయన్తీతి నిట్ఠమేత్థ గన్తబ్బం. యం పనేత్థ తిలతేలస్స యథాబిన్దూతిఆదినా కలలస్స వణ్ణసణ్ఠానం వుత్తం. తం థోకం వడ్ఢితం సన్ధాయ వుత్తం. న పటిసన్ధిక్ఖణే పవత్తమానం. న హి తదా తాదిసం పకతిచక్ఖునా దిట్ఠం వణ్ణజాతంవా సణ్ఠానంవా తస్స పఞ్ఞాయేయ్యాతి. అనుమానతో పన ఏవం వేదితబ్బం. ఏకాయ ఊకాయ సత్తమో భాగో లిక్ఖానామ. లిక్ఖాయ ఛత్తింసతిమో భాగో రథరేణునామ. రథరేణుస్స ఛత్తింసతిమో. తజ్జారీ నామ. తజ్జారియా ఛత్తింసతిమో అణునామ. అణుస్స ఛత్తింసతిమో భాగో పరమాణునామ. సో పన ఆకాసకోట్ఠాసికో మంసచక్ఖుస్స ఆపాతం నాగచ్ఛతి. దిబ్బచక్ఖుస్సేవ ఆగచ్ఛతీతి అట్ఠకథాయం వుత్తం. తేసం ఛత్తింస పరిమానో అణు పన తిత్తిచ్ఛిద్ద తాలచ్ఛిద్దేహి పవిట్ఠసూరియరస్మీసు వట్టివట్టి హుత్వా పరిబ్భమన్తో పఞ్ఞాయతీతి వుత్తం. సకలం పన కలాపత్తయపరిమాణమత్తభూతం పటిసన్ధిక్ఖణే పరమాణుతోపి పరిత్తకమేవ సియా. సో హి సన్తానానుబన్ధవసేన పవత్తత్తా ఖణే ఖణే ఉపచితరూపకలాపసమూహోఏవ హోతీతి హేట్ఠిమ కోటియా ఏకూనపఞ్ఞాసకలాపపరిమాణోఏవ సియా. తతో పరిత్తకే సతి సన్తాన ఘటనస్సేవ అసమ్భవతోతి. యం పన మహాటీకాయం తే పన కలాపా పరమాణుపరిమాణా హోన్తీతి వుత్తం. తం ధాతూనం చుణ్ణమనసికారానురూపమత్తవసేన వుత్తన్తి గహేతబ్బం. **దుతీయచిత్తన్తి** పఠమ భవఙ్గచిత్తం. **ఠితికాలన్తి** పటిసన్ధి చిత్తస్స ఠితికాలం. **ఓజాఫరణముపాదాయాతి** గబ్భసేయ్యకానం తావ అబ్బుదభావ పేసిభావ ఘనభావాది పత్తకాలే మాతుయా ఆమాసయగతాయ అజ్ఝోహటాహార సినేహభూతాయ ఓజాయ జలాబుమూలా నుసారేన వత్థుస్మిం ఫరణకాలం ఉపాదాయ, యథాహ –

యఞ్చస్స భుఞ్జతి మాతా, అన్నం పానఞ్చ భోజనం;

తేన సో తత్థ యాపేతి, మాతుకుచ్ఛిగతో తిరోతి.

అట్ఠకథాయఞ్చ తేన సో తత్థ యాపేతీతి తస్స హి నాతితో ఉట్ఠితో నాళో మాతుఉదర పటలేన ఏకాబద్ధో హోతి. సో ఉప్పలదణ్డకో వియ ఛిద్దో. తేన ఆహారరసో సంసరిత్వా ఆహారసముట్ఠానరూపం సముట్ఠాపేతి. ఏవం సో దసమాసే యాపేతి. మాతుకుచ్ఛిగతో తిరోతి మాతుయా తిరో కుచ్ఛిగతో. మాతుకుచ్ఛియా అబ్భన్తరగతోతి అత్థోతి వుత్తం. తత్థ పన నాభినాళస్స ఉట్ఠితకాలం సన్ధాయ నాతితో ఉట్ఠితో నాళోతి వుత్తన్తి గహేతబ్బం. న హి అబ్బుదాదికాలే తస్స నాతినాళోనామ ఉట్ఠితో సియాతి. సంసేదజోపపాతికానం పన యంకిఞ్చి లద్ధంవా అత్తనో ఖేళంవా అజ్ఝోహరణకాలే ఓజాఫరణం ఉపాదాయ. తేన వుత్తం **ఓజాఫరణముపాదాయఆహారసముట్ఠానాతి . చుతిచిత్తోపరి సత్తరసమచిత్తస్సాతి** చుతిచిత్తతో ఉపరి పుబ్బకాలే సత్తరసమస్స భవఙ్గచిత్తస్స. **కమ్మజరూపాని న ఉప్పజ్జన్తి** తేసం తతో పట్ఠాయ అనుప్పన్నత్తాయేవ తతో సత్త రసమం చుతిచిత్తంనామ హోతి. నో అఞ్ఞథాతి. **పురేతరన్తి** తస్స సత్తరసమస్స చిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణంఏవ సన్ధాయ వుత్తం. **తతోపరన్తి** చుతిచిత్తతో పరస్మిం సోళసచిత్తక్ఖణపరిమాణే ఖణే. **చిత్తజాహారజరూపఞ్చాతి** చిత్తజరూపసన్తానం ఆహారజ రూపసన్తానఞ్చ వోచ్ఛిజ్జతి అనుపాదిన్నకసన్తానే తేసం ఉప్పత్తియా అసమ్భవతో. యమేత్థ వత్తబ్బం తం రూపసముట్ఠానే వుత్తమేవ. భావదసకంనామ కామరాగనిదానకమ్మసముట్ఠానం హోతీతి తబ్బిరాగ భావనాకమ్మనిబ్బత్తే రూపలోకే తస్స అలాభో వుత్తో. **ఆహారజకలాపానిచ న లబ్భన్తి** అజ్ఝోహటా హారా భావతో, తతోయేవచ సరీరగతస్స అజ్ఝత్తాహారస్సపి రూపసముట్ఠానా భావతో. ఆచరియానన్దత్థేరో పన తత్థ లబ్భమాన రూపకలాపేసుపి గన్ధరసానం ఓజాయచ అభావం వణ్ణేతి. రూపధాతుయా ఉపపత్తిక్ఖణే పఞ్చాయతనాని పాతుభవన్తి చక్ఖాయతనం రూపాయతనం, సోతా యతనం, మనా యతనం, ధమ్మాయతనన్తి చ, పఞ్చధాతుయో పాతుభవన్తి చక్ఖుధాతు, రూపధాతు, సోతధాతు, మనోవిఞ్ఞాణ ధాతు, ధమ్మధాతూతిచ, తయో ఆహారా పాతుభవన్తి ఫస్సాహారో, మనోసఞ్చేతనా హారో, విఞ్ఞాణా హారోతి చ విభఙ్గేవుత్తత్తా. ఏత్థచ పాళియం రూపలోకే ఫోట్ఠబ్బే పటిక్ఖిత్తేపి కిచ్చన్తరసబ్భావా మహాభూతానం తత్థ పటిలాభో అవారితో ఏవ హోతి. గన్ధాదీనం పన కిచ్చన్తరమేవ నత్థి. యేన తే ధమ్మమత్తభావేపి తిట్ఠేయ్యుం తస్మా తేసం అవచనం తత్థ అభావమేవ దీపేతీతి ఆచరియస్స అధిప్పాయో. తథా పన భూతచతుక్కం తత్థ అత్థియేవ, యథాహ-అసఞ్ఞసత్తానం ఏకం మహాభూతం పటిచ్చ తయో మహాభూతాతిఆది. ఫోట్ఠబ్బాయతనం పన ఫోట్ఠబ్బ ధాతుచ తత్థ పటిక్ఖిత్తా. తస్మా సబ్బేసం సభావధమ్మానం ధమ్మభావే సమానేపి యేన కిచ్చవిసేసేన గన్ధో రసో ఫోట్ఠబ్బం కబళీకారాహారోతిచ వుచ్చతి. తస్స నత్థితాయ తేసం తేన నామే న తత్థ అనుపలబ్భమానతం సన్ధాయ విభఙ్గే కథావత్థుమ్హి యమకే సూతి సబ్బత్థ తేసం తత్థ పటిక్ఖేపో. మహాభూతానం పన నిసన్ధ ధమ్మమత్తభావేన విజ్జమానానం తేసం ధమ్మాయతనధమ్మధాతూసు అనుపవేసోతి యుత్తో సియాతి వదన్తి. **తీణిదసకాని జీవితనవకఞ్చాతి** ఏత్థ ఆచరియానన్ద మతియా చక్ఖుసత్తకం సోతసత్తకం వత్థుసత్తకన్తి ఏవం తీణి సత్తకాని జీవితఛక్కఞ్చాతి వత్తబ్బం. **అభిరిచ్ఛతీతి** అలబ్భమానే పథమం వజ్జితే తత్థ లబ్భమానతావసేన అవసిస్సతి. అతిరేకంవా హోతీతి అత్థో. ఏత్థచ రూపలోకే వియ కామలోకే జీవితనవకం కస్మా విసుం న వుత్తన్తి. రూపలోకే పన ఆహారుపత్థమ్భకస్స అఞ్ఞస్సచ సకలసరీరబ్యాపినో అనుపాలక జీవితస్స అభావా ఏతదేవ తదుభయట్ఠానే ఠత్వా సకలసరీరం అనుపాలేతీతి పాకటం తత్థ జీవితనవకన్తి విసుం వుత్తం. కామలోకే పన అఞ్ఞాని ఉపత్థమ్భకా నుపాలకాని బహూని పాకటానిచ హోన్తి. తస్మా జీవితనవకం అపాకటన్తి కత్వా విసుం న వుత్తం సియా. కామలోకేపి పన ఏతం అసితాదిపాచకగ్గివసేన తస్సేవచ ఉదయభూతస్స సకలసరీ రానుపాలకస్స ఉస్మాసఙ్ఖాతస్స కాయగ్గినో వసేన పాకటమేవ. యం సన్ధాయ –

ఆయు ఉస్మాచ విఞ్ఞాణం, యదా కాయం జహన్తిమం;

అపవిద్ధో తదా సేతి, నిరత్థంవ కలిఙ్గరన్తి వుత్తం.

తత్థ ఆయూతి తేసు ద్వీసు అగ్గీసు పతిట్ఠితం జీవితమేవ వుచ్చతి. ఉస్మాతి తే ద్వే అగ్గయో వుచ్చన్తి. యేసు తిక్ఖమన్దవసేన విసమ భూతేసు కాయే నానాబాధా ఉప్పజ్జన్తి. యథాహ-బహ్వాబాధో హోతి బహ్వాతఙ్కో. విసమవేపాకినియా గహణియా సమన్నా గతో హోతి అతిఉణ్హాయఅతిసీతలాయాతి. సమభూతేసు పన సత్తా నిరాబాధా హోన్తి. యథాహ-అప్పాబాధో హోతి. అప్పాతఙ్కో. సమవేపాకినియాగహణియా సమన్నాగతోహోతి. నాతిసీతాయ నచ్చుణ్హాయ మజ్ఝిమాయ పధానక్ఖమాయాతి. కేచి పన అసితాదిపాచకగ్గిస్మిం ఏవ ఏతంమఞ్ఞన్తి. థేరేనచనామరూపపరిచ్ఛేదేజీవితనవకం నామ, రూపలోకే విసుం సియాతి వుత్తం.

విసుద్ధిమగ్గే పన సేసేసు చతుసముట్ఠానేసు అట్ఠసు జీవితనవ కఞ్చేవ తీణి ఓజట్ఠమకాని చాతి తేత్తింస తేత్తింస రూపాని పాకటాని హోన్తీతి వుత్తం. తత్థ అట్ఠసూతి పాచకగ్గిఅస్సాస పస్సాసవజ్జితేసు తీసు తేజోకోట్ఠాసేసు పఞ్చసు వాయో కోట్ఠాసేసూతి అట్ఠసు. ఇతి కామలోకేపి సకలసరీరబ్యాపీసు తేజోవాయో కోట్ఠాసేసు లబ్భమానత్తా ఏతం సకల సరీరేఏవ దట్ఠబ్బన్తి. ఏత్థ సియా, కస్మా పనేత్థ కామలోకే వియ రూపలోకే రూపకలాపానం నిరోధక్కమో న వుత్తోతి. విసేసాభావతో, రూపలోకేపి హి మరణకాలే పన చుతిచిత్తో పరి సత్తరసమచిత్తస్స ఠితికాల ముపాదాయ కమ్మజరూపాని నుప్పజ్జన్తీతిఆదికో నిరోధక్కమో కామలోకసదిసోయేవ. కేవలం పనేత్థ ఆహారజరూప నిరోధోనామ నత్థి, తథా కళేవర నిక్ఖేపోచ. తస్మా తత్థపి చుతిచిత్తతో పరం సోళసచిత్తక్ఖణ పరిమాణే ఏకస్మిం ఖణే చిత్తజరూపసన్తానం వోచ్ఛిజ్జతి. తతో పరం ఉతుసముట్ఠానరూపపరంపరా ఏకద్వితి అచ్ఛరాకాలమత్తంపి పవత్తిత్వా వోచ్ఛిజ్జతీతి యుత్తం. నచ ఏత్తకమత్తేన కాలేన పవత్తమానాయపి రూపసన్తతియా మతకళేవరంనామ సక్కా లద్ధుం. పస్సన్తానం ఏకక్ఖణేన వియ సరీరస్స అన్తరధానస్స పఞ్ఞాయనతోతి. యథాచ రూపలోకే, తథా కామలోకేపి ఉపపత్తిదేవానం అఞ్ఞేసఞ్చ ఓపపాతికానన్తి. తేసఞ్హి సరీరాని పటిసన్ధిక్ఖణేయేవ సబ్బసో పరిపుణ్ణేన కమ్మజకాయేన నిబ్బత్తత్తా కమ్మజరూపేహి ఘనపూరితాని సల్లహుకభరాని చ హోన్తి. ఇతరరూపాని కమ్మజరూపేసు పతిట్ఠాయ పవత్తన్తి. తస్మా తేసం చుతికాలే కమ్మజరూపేసు నిరుద్ధేసు తాని తిన్న పతిట్ఠాని హుత్వా చిరం సన్తానం ఘట్టేతుం నసక్కోన్తి. థోకం పవత్తిత్వా సబ్బసో నిరుజ్ఝన్తి. సరీరనిక్ఖేపోనామ తేసం నత్థీతి దట్ఠబ్బం.

[౨౦౩] యం పన **విభావనియం**

"మరణకాలే పన బ్రహ్మానం సరీరనిక్ఖేపాభావతో సబ్బేసంపి తిసముట్ఠానాని ద్విసముట్ఠానానిచ సహేవ నిరుజ్ఝన్తీ"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి సబ్బేసం రూపబ్రహ్మానం మరణాసన్నచిత్తాని రూపం నసముట్ఠాపేన్తీతి ఆపజ్జతి. న హి మరణాసన్న చిత్త సముట్ఠితాని రూపాని కమ్మజరూపేహి సహేవ నిరుజ్ఝన్తీతి సక్కా వత్తున్తి. యథాచతాని కమ్మజరూపనిరోధతో థోకం పవత్తిత్వా నిరుజ్ఝన్తి. తథా ఉతుజరూపానిపి చిత్తజరూపనిరోధతో థోకం పవత్తిత్వా నిరుజ్ఝన్తీతి న న సక్కా విఞ్ఞాతుం. నచ తావత్తకేన కాలేన తేసు పవత్త మానేసుపి సరీరనిక్ఖేపోనామ సక్కా భవితున్తి. బ్రహ్మానం పన థిన మిద్ధాదీనం నీవరణజాతియానం అత్థితాయ తదనురూపం చిత్తజరూపానం తదనుగతికానఞ్చ ఉతుజరూపానం లహుకగరుకతాదివికారో న న సమ్భవతీతి లహుతాదిత్తయంపి గహేత్వా వుత్తం **తేవీసరూపేసూతి**. ఘానాదిత్తయభావద్వయవజ్జాని తేవీసరూపాని హోన్తి. తానియేవ చక్ఖు సోతవత్థు విఞ్ఞత్తిద్వయవజ్జాని అసఞ్ఞీనం సత్తరసేవ రూపాని హోన్తీతి యోజనా. అసఞ్ఞీనం పన

గరులహుతాదిపకారో చిస్తే తబ్బో. న వా చిస్తేతబ్బో రూపధమ్మానం రుప్పనవికారస్స బహుకారణత్తాతి. **ఉపపత్తియన్తి** కామరూపాసఞ్ఞీనం పటిసన్ధియా ఉప్పాదక్ఖణే. ఉప్పాదక్ఖణోఏవ హి ఏకన్తేన ఉపపత్తిఖణోనామ హోతీతి. **పవత్తేతూతి** పటిసన్ధియా ఠితిక్ఖణతో పట్ఠాయ సకలే పవత్తికాలే పన **నకిఞ్చిపి నలబ్భతి**. లబ్భతియేవాతి అధిప్పాయో. న హి ఇదంనామ రూపం పవత్తే నలబ్భతి. పటిసన్ధియంఏవ లబ్భతీతి అత్థీతి. [రూపపవత్తిక్కమో]

౧౬౧. ఏవం చిత్తచేతసిక రూపసఙ్గహం కత్వా ఇదాని యథా నుప్పత్తం నిబ్బానసఙ్గహం కరోన్తో **నిబ్బానంపనాతిఆది** మాహ. నిబ్బానం పన నిబ్బానన్తి పవుచ్చతీతి సమ్బన్ధో. **లోకుత్తరసఙ్ఖాతన్తి** లోకుత్తరన్తి భగవతా కథితం, యథాహ-కతమే ధమ్మా లోకుత్తరా. చత్తారోచ అరియమగ్గా చత్తారిచ సామఞ్ఞఫలాని అసఙ్ఖతాచ ధాతు, ఇమే ధమ్మా లోకుత్తరాతి. ఏతేన నిబ్బానస్స పఞ్ఞత్తిమత్తభావం నివత్తేతి. న హి లోకవోహారసిద్ధా పఞ్ఞత్తి లోకుత్తరానామ సక్కా భవితున్తి. **చతుమగ్గఞాణేన సచ్ఛికాతబ్బన్తి** చక్ఖుమన్తేన చన్దమణ్డలంవియ చక్ఖునా పటిలద్ధమగ్గఞాణేహి అరియజనేహి చతూహి అరియమగ్గఞాణేహి పచ్చక్ఖతో దట్ఠబ్బం. పటివిజ్ఝితబ్బన్తి అత్థో. తత్థ **చతుమగ్గఞాణేనాతి** ఏతేన తాది సమ్మా పటిపత్తిమగ్గతో విముఖానం అన్ధపుథుజ్జనానం జచ్చన్ధానం వియ చన్ద మణ్డలస్స తస్స అవిసయభావం దస్సేతి. న చ జచ్చన్ధానం చక్ఖుమ్హి అనుపలద్ధమత్తేన చన్దమణ్డలం నత్థినామ హోతీతి. **సచ్ఛికాతబ్బన్తి** ఏతేన పరమత్థతో విజ్జమానభావం దస్సేతి. యఞ్హి కిఞ్చి పరమత్థతో విజ్జమానం నహోతి. తం సరూపతో కస్స పచ్చక్ఖంనామ భవిస్సతీతి. తదుభయేన పనస్స పఞ్ఞవన్తానం కల్యాణకపుథుజ్జనానం అనుమానతో సిద్ధతం దీపేతి, న హి అనుమానతోపి అత్తనో బుద్ధియం అసిద్ధస్స అపాకటస్స సచ్ఛికిరియాయ వాయామోపినామ అత్థి. యేన సచ్ఛికిరియా సిద్ధియాతి. ఏవం నిబ్బానస్స పరమత్థతో విజ్జమానతం దస్సేత్వా ఇదాని కేవలం విజ్జమానమత్తమేవ న హోతి. అథఖో మహాతేజవన్తం మహోజవన్తఞ్చ తం హోతీతి దస్సేతుం **మగ్గఫలానమాలమ్బణభూతన్తి** వుత్తం. ఏతేన నిబ్బానేన వినామగ్గ ఫలానం అకిచ్చసిద్ధిం దస్సేతి. తతో తస్స మహాతేజవన్త తం మహోజవన్తతఞ్చ దీపేతి. యథా హి మహిద్ధికో ఏకో రాజా హోతి. తస్స రట్ఠే ఏకస్మిం మహాగామే ఏకో గామభోజకో ఏకోచ చోరజేట్ఠకో మహాపరివారో వసతి. తేచ అఞ్ఞమఞ్ఞం వధాయ పరిసక్కన్తా విచరన్తి. తత్థ గామభోజకో నగరం గన్త్వా రాజానం ఉపట్ఠహి. సో న చిరస్సేవ రాజవల్లభో హోతి. రాజతో మహతిం ఆణం లభతి. తం సుత్వా చోరజేట్ఠకో ఇదాని ఇధవసన్తస్స మమజీవితం నత్థీతి అత్తనో పరివారేన సద్ధిం అట్టవిం పవిట్ఠో. గామభోజకోచ తంఅట్టవిం పవిట్ఠంపి ముఞ్చితుం అదత్వా గహేత్వా వధి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. మహిద్ధికరాజా వియ హి నిబ్బానం. గామ భోజకో వియ ఞాణం. చోరజేట్ఠకో వియ మోహో. పరివార చోరా వియ సేసకిలేసా. పుబ్బే రఞ్ఞో అనుపట్ఠా నకాలే గామభోజకో వియ పుథుజ్జనఞాణం. ఉపట్ఠానకాలే గామ భోజకో వియ మగ్గఞాణన్తి. తణ్హా పవత్తమానా అజ్ఝత్తబహిద్ధాది భేదేసు ఖన్ధాదిధమ్మేసు వినన్ధమానావ పవత్తతి. యథాహ –

అన్తోజటా బహిజటా, జటాయ జటితా పజాతి.

తస్మా సా వేళుగుమ్బే వేళుసాఖా వియ వినన్తట్ఠేన సంసిబ్బనట్ఠేన వానసమఞ్ఞం లభతీతి వుత్తం **వానసఙ్ఖాతాయతణ్హాయాతి. నిక్ఖన్తత్తాతి** నిస్సటత్తా. తస్సా విసయభావం అతిక్కమిత్వా ఠితత్తాతి అత్థో. ఏతేన వానతో నిక్ఖన్తన్తి నిబ్బానన్తి ఇమమత్థం దస్సేతి. **సభావతోతి** సన్తిలక్ఖణేన. అజ్ఝత్తసమ్భూతానం తివిధవట్టసన్తాపానం నిబ్బుతిఅత్థేన. తేసం సబ్బసో అభావట్ఠేనాతి అత్థో. **ఏకవిధంపీతి** యథా చిత్తం సభావతో ఏకవిధంపి జాతిధమ్మత్తా జాతిభూమిసమ్పయోగాది భేదేన కాల దిసాదేసపుగ్గలభేదేనచ వత్థుతో భిన్నమేవ హోతి. న తథా ఇదం నిబ్బానం. ఇదం

పన సభావతోపి వత్థుతోపి అభిన్నమేవ హుత్వా ఏకవిధం హోతి. ఇదఞ్హి అనమతగ్గే సంసారే అతీతే ఏతరహి అనాగతేచ పరినిబ్బుతానం బుద్ధానంవా పచ్చేకబుద్ధానంవా బుద్ధసావకానంవా సబ్బేసంపి ఏకమేవ హోతి. కస్మా, అనిద్దిసితబ్బధమ్మత్తా. విఞ్ఞాణం అనిదస్సనం అనన్తం సబ్బతోపభన్తి హి భగవతా వుత్తం. తత్థ విఞ్ఞాణన్తి సఙ్ఖతధమ్మానం ఖయనిరోధభావేన సిద్ధత్తా ఏతం తబ్భావేనఏవ సుట్ఠు అభిబ్యత్తం కత్వా ఞాతబ్బం. అనిదస్సనన్తి అనిమిత్తధమ్మత్తా బాలపుథుజ్జనానం దస్సనవిసయభూతేన కేనచినిమిత్తేన నిదస్సితుంవా కాలభేదేన దిసాదేసపుగ్గలసన్తాన భేదేన హీనపణీతాదిభేదేన చ భిన్నం కత్వా నిదస్సితుంవా నారహతీతి అత్థో. అనన్తన్తి పుబ్బన్తాపరన్తవిరహితం. సబ్బతోపభన్తి వట్టదుక్ఖపటిపక్ఖసిద్ధేహి అనన్తేహి గుణోభాసేహి సబ్బతో పభావన్తన్తి అత్థో. తథా అనిద్దిసితబ్బధమ్మత్తాచ పన అనమతగ్గే సంసారే సబ్బాసుచ దిసాసు అసుకస్మిం నామ కాలే అసుకాయనామ దిసాయ నత్థీతి నవత్తబ్బం. కస్మా, అరియమగ్గం భావేన్తేన యదా కదాచి యత్థ కత్థచి అవస్సం అధిగన్తబ్బతావసేన సబ్బదా సబ్బత్థ చ లబ్భమానత్తా. వుత్తఞ్హేతం వినయే, అఙ్గుత్తరే, ఉదానేచ –

> సేయ్యథాపి భిక్ఖవే యాకాచి లోకే సవన్తియో మహాసముద్దం అప్పేన్తి. యాచ అన్తలిక్ఖా ధారా పపతన్తి. న తేన మహాసముద్దస్స ఊనత్తంవా పూరత్తంవా పఞ్ఞాయతి. ఏవ మేవ ఖో భిక్ఖవే బహూచేపి భిక్ఖూ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బాన ధాతుయా పరినిబ్బాయన్తి. న తేన నిబ్బానధాతుయా ఊనత్తం వా పూరత్తంవా పఞ్ఞాయతీతి.

అట్ఠకథాసుచ న తేన నిబ్బానధాతుయా ఊనత్తంవా పూరత్తంవా పఞ్ఞాయతీతి అసఙ్ఖ్యేయ్యేపి మహాకప్పే బుద్ధేసు అనుప్పజ్జన్తేసు ఏకసత్తోపి పరినిబ్బాతుం నసక్కోతి. తదాపి తుచ్ఛా నిబ్బాన ధాతూతి నసక్కా వత్తుం. బుద్ధకాలే పన ఏకేకస్మిం సమాగమే అసఙ్ఖ్యేయ్యాపి సత్తా అమతం ఆరాధేన్తి. తదాపి నసక్కా వత్తుం పూరా నిబ్బానధాతూతి వుత్తం. బ్రహ్మనిమన్తనసుత్తేచ విఞ్ఞాణం అనిదస్సనం అనన్తం సబ్బతోపభన్తి వుత్తం. అట్ఠకథాయఞ్చ సబ్బతోపభన్తి సబ్బతో పభాసమ్పన్నం. నిబ్బానతో హి అఞ్ఞో కోచి ధమ్మో పభస్సరతరోవా జోతివన్తతరోవా పరిసుద్ధతరోవా పణ్డర తరోవా నత్థి. సబ్బతోవా పభూతమేవ హోతి. నకత్థచి నత్థీతి సబ్బతోపతం. పురత్థిమదిసాదీసు హి అసుకదిసాయంనామ నిబ్బానం నత్థీతి నవత్తబ్బన్తి వుత్తం.

ఏవంసన్తేపి ఏతం నిరుద్ధతేకాలికధమ్మ సన్నిస్సయేన విఞ్ఞాయ మానత్తా నిరుద్ధధమ్మభేదేన భిన్నం కత్వా ఉపచరితుం లబ్భతీతి వుత్తం **సఉపాదిసేసాతిఆది**. తత్థ ఉపాదీయతి తణ్హాదిట్ఠీహి భుసం గణ్హీయతీతి ఉపాది. ఉపాదిన్న ఖన్ధపఞ్చకం. సోయేవ ఏకదేసేనవా అనవసేసేనవా పహీనేహి కమ్మకిలేసేహి సేసోతి ఉపాదిసేసో. సంవిజ్జతి తస్మిం సన్తానే ఉపాదిసేసో యస్సా అధిగతకాలేతి సఉపాదిసేసా. **నిబ్బానధాతూ**తి నిబ్బుతిస భావో. సఉపాదిసేసాచ సా నిబ్బానధాతుచాతి సమాసో. నత్థి తస్మిం సన్తానే ఉపాదిసేసో యస్సా అధిగతకాలేతి అనుపాదిసేసా, అనుపాదిసేసాచ సా నిబ్బానధాతుచాతి విగ్గహో. వుత్తఞ్హేతం ఇతి వుత్తకే-ద్వే మా భిక్ఖవే నిబ్బానధాతుయో. కతమా ద్వే, సఉపాదిసేసాచ నిబ్బానధాతు, అనుపాదిసేసాచ నిబ్బానధాతూతిఆది. తత్థ పురిమా కిలేసనిబ్బానంనామ. పచ్ఛిమా ఖన్ధనిబ్బానంనామ. పురిమావా దిట్ఠధమ్మిక నిబ్బానంనామ. పచ్ఛిమా సమ్పరాయిక నిబ్బానంనామ. యథాహ-ఏకా హి ధాతు ఇధ దిట్ఠధమ్మికా సఉపాదిసేసా భవనేత్తి సఙ్ఖయా. అనుపాదిసేసా పన సమ్పరాయికాతి. అఙ్గుత్తరే పన సత్తనిపాతే ఉభతోభాగవిముత్త పఞ్ఞాపి ముత్తానం ద్విన్నం ఖీణాసవానం ఖన్ధుపాదిసేసవసేన కాయసక్ఖిదిట్ఠిపత్త సద్ధావిముత్తధమ్మానుసారీసఙ్ఖాతానం చతున్నం సేక్ఖానం ఆరద్ధవిపస్స కస్సచ యోగీకల్యాణపుథుజ్జనస్స కిలేసు

పాదిసేసవసేన సఉపాదిసేసతా అనుపాదిసేసతాచ వుత్తా. తత్థేవ నవనిపాతే అన్తరాపరినిబ్బాయీ, ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ, అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ, ఉద్ధం సోతఅకనిట్ఠగామీతి పఞ్చన్నం అనాగామీనం సకదాగామిస్స తిణ్ణం సోతాపన్నానన్తి నవన్నం సేక్ఖపుగ్గలానం కిలేసుపాదిసేసవసేన సఉపాదిసేసతా వుత్తా.

నేత్తియం పన అరహత్తఫలంపి సఉపాదిసేసనిబ్బానన్తి వుత్తం. తం ఇధ నాధిప్పేతం. ఏత్థచ మగ్గక్ఖణే కిలేసానం ఖయో సఉపాది సేసంనామ. చుతి అనన్తరే ఖన్ధానం అనుప్పాదో అనుపాదిసేసంనామ. యస్మా పన పటిసన్ధివన్ధానామ కిలేసేసు సతిఏవ జాయన్తి. అసతి నజాయన్తి, తస్మా తేపి కిలేసక్ఖయేన సహేవ ఖియ్యన్తి. యావచుతియా పవత్తమానం పచ్చుప్పన్న ఖన్ధసన్తానం పన ఖీణాసవస్సపి పురిమభవే పవత్తకమ్మకిలేసానం ఫలనిసన్దభూతం సబ్బసత్తానం ధమ్మ తాసిద్ధం. తస్మా తం ఖీణేసుపి కిలేసేసు యావచుతియా పవత్త తియేవ. చుతిక్ఖణే తస్స నిరోధోపి ధమ్మతానిరోధో ఏవ. యో పన తదనన్తరే పునభవస్స అనుప్పాదో. సో కిలేసక్ఖయేన సహేవ సిద్ధో. న కేవలం తదనన్తరే పున భవస్సేవ. తతో పరంపి అనమతగ్గ సంసారే భవపరంపరాయ అనుప్పాదోపి తేన సహేవ సిద్ధో. సబ్బఞ్చేతం ఏకమేవ నిబ్బానం. ఏవంసన్తేపి ఖన్ధావసేసస్స భావా భావలేసం ఉపాదాయ అయం భేదో వుత్తోతి వుత్తం **దువిధం హోతి కారణపరియాయేనా**తి దువిధ పఞ్ఞాపనస్స కారణలేసేనాతి అత్థో.

యస్మా పన సఙ్ఖతధమ్మానామ సపలిబోధధమ్మత్తా నానాపలిబోధేహి నిచ్చకాలం జనం పీళేన్తి. సన్తసుఖంనామ లద్ధుం నదేన్తి. సనిమిత్త ధమ్మత్తాచ కిలేసానం జరామరణాదీనఞ్చ సబ్బేసం అనత్థానం వత్థు భూతా భూమిభూతా హోన్తి. సపణిహితధమ్మత్తాచ సబ్బదుక్ఖానం మూలభూతం ఆసాదుక్ఖంనామ నిచ్చకాలంపి జనేన్తి. తస్మా తప్పటిపక్ఖసిద్ధేన గుణభేదేన తివిధంభేదం దస్సేతుం **సుఞ్ఞత**న్తిఆది మాహ. తత్థ సబ్బపలిబోధ వివిత్తత్తా సుఞ్ఞతం. సక్కాయదిట్ఠియా హి సతి బాలానం యత్తకా పాపకమ్మపలిబోధా అపాయ దుక్ఖపలిబోధాచ సన్దిస్సన్తి. పణ్డితానంచ తతో అత్తానం రక్ఖనత్థం యత్తకా కల్యాణకమ్మపలిబోధా సన్దిస్సన్తి. సక్కాయదిట్ఠినిరోధోయేవ సబ్బే తే సక్కాయదిట్ఠిమూలకే పలిబోధే నిరోధేతుం సక్కోతి. న వినా తేన అఞ్ఞో కోచి. తస్మా సోనిరోధో తేహి పలిబోధేహి వివిత్తో హోతి, తథా రాగక్ఖయోయేవ రాగమూలకే పలిబోధే నిరోధేతుం సక్కోతి. న వినా తేన అఞ్ఞో కోచి. దోసక్ఖయోయేవ దోసమూలకే. మోహక్ఖయోయేవ మోహమూలకేతిఆది వత్తబ్బం. ఇతి నిబ్బానం సబ్బపలి బోధేహి వివిత్తత్తా సుఞ్ఞతంనామ.

నిమిత్తం వుచ్చతి ఉప్పాదపవత్తమూలకో ఓళారికాకారో. యేన సమన్నాగతా సఙ్ఖతధమ్మా సబ్బేసం కిలేసానం జరామరణానఞ్చ వత్థుభూతా భూమిభూతా హోన్తి. తథా సబ్బేసం మారానం సబ్బేసం వేరానం సబ్బేసం రోగాది అనత్థానం వత్థుభూతా భూమిభూతా హోన్తి. యతో తే మారధేయ్యాతిపి మచ్చుధేయ్యాతిపి వుచ్చన్తి. కాల దిసా దేస సన్తానాది భేదేన హీనపణీతాది భేదేనచ భేదం గచ్ఛన్తి. నిబ్బానం పన సబ్బేసం నిమిత్తధమ్మానం ఖయనిరోధభావేన సిద్ధత్తా నత్థి. తస్మిం నిమిత్తన్తి **అనిమిత్తం**. తఞ్హి సబ్బేసం కిలే సాదీనం అనత్థానం వత్థుభూతే నిమిత్తధమ్మే విద్ధంసేత్వా తేసం అనత్థానం అభావం సాధేన్తం నిచ్చం తిట్ఠతి. నచ తం కాలభేదేన భిన్నం హోతి. ఇదం అతీతే అసుకకప్పే అసుకబుద్ధస్స నిబ్బానం, ఇదం అనాగతే, ఇదం ఏతరహీతి. నాపి దిసాభేదేన భిన్నం. ఇదం దససు దిసాసు అసుకాయనామ దిసాయ నిబ్బానం, ఇదం అసుకాయ నామాతి. నచాపి దేసభేదేనవా సన్తానభేదేనవా భిన్నం. ఇదం మనుస్సలోకే ఇదం దేవలోకే ఇదం బ్రహ్మలోకేతి వా ఇదం మనుస్సానం ఇదం దేవానం ఇదం బ్రహ్మానన్తివాతి. తథా పణీతాది భేదేన భిన్నం న హోతి. ఇదం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం. ఇదం పచ్చేకబుద్ధానం. ఇదం బుద్ధసావకానన్తి.

పణిహితం, పణిధానం, పణిధి, పత్థనా, ఆసా, జీఘుచ్ఛా, పిపాసాతి అత్థతో ఏకం. సఙ్ఖతధమ్మాచ లబ్భమానాపి భిజ్జనధమ్మత్తా పునప్పునం లద్ధుం ఆసా దుక్ఖంనామ వడ్ఢేన్తి. ఆసాదుక్ఖస్స పరియన్తోనామ నత్థి. సబ్బఞ్చ దుక్ఖం ఆసామూలకం హోతి. ఆసాసదిసం దుక్ఖనిదానంనామ నత్థి, నిబ్బానం పన సయం పిపాసవినయధమ్మత్తా ఆసాసఙ్ఖాతం సబ్బం తణ్హాపణిధింవా ఛన్దపణిధింవా వినేన్తం విధమేన్తం వత్తతీతి నత్థి. తస్మిం పణిహితన్తి **అప్పణిహితం**. ఏత్థచ దువిధం సుఖం వేదయితసుఖం సన్తిసుఖన్తి. తత్థ మనుస్స దిబ్బ బ్రహ్మా సమ్పత్తియో లభిత్వా అనుభవనవసేన పవత్తం పీతిసోమనస్స సుఖం వేదయితసుఖంనామ. తం పన ఖణేఖణే విజ్జువియ భిజ్జనధమ్మం. సమ్పత్తియోచ అనిచ్చధమ్మా. సబ్బే తే అపరియన్తం ఆసాదుక్ఖం భియ్యో వడ్ఢేన్తియేవ. తస్మా సబ్బం వేదయితసుఖంనామ ఆసా దుక్ఖజనకత్తా ఏకన్తేన దుక్ఖమేవ హోతి. యథాహ-యంకిఞ్చి వేదయితం, సబ్బం తం దుక్ఖస్మిన్తి. ధమ్మసేనాపతినాచ కతమం తం ఆవుసో సారిపుత్త నిబ్బానే సుఖం, యదేత్థ వేదయితం నత్థీతి పుట్ఠేన ఏతదేవేత్థ ఆవుసో నిబ్బానే సుఖం, యదేత్థ వేదయితం నత్థీతి వుత్తం. సన్తిసుఖంనామ అత్తని ఉప్పన్నానంవా ఉప్పజ్జితుం పచ్చుపట్ఠి తానంవా కిలేసాదీనం అపాయదుక్ఖాదీనఞ్చ అత్తనో సమ్మాపయోగం పటిచ్చ విముచ్చనసుఖం. ఏతదేవేత్థ ఏకన్తసుఖం అచలసుఖం. ఏతస్మిఞ్హి అసతి పుథుజ్జనానం మనుస్స దిబ్బబ్రహ్మాసమ్పత్తియో అనుభవన్తానంపి అవస్సం పత్తబ్బట్ఠేన పచ్చుపట్ఠితానేవ హోన్తి అవిచినిరయ భయాదీనీతి. తస్మా సబ్బస్స వేదయితసుఖమూలకస్స ఆసాదుక్ఖస్స సన్తిసుఖదీపకం ఇదం అప్పణిహితపదం నిబ్బానస్స ఏకం మహన్తం గుణపదం హోతీతి.

ఆకార భేదేనాతి తివిధస్స సుఞ్ఞతాదికస్స గుణకోట్ఠాసస్స భేదేన. ఏత్థచ యదేతం అనమతగ్గే సంసారే అజ్ఝత్తం అనుసయిత్వా ఆగతానం కిలేసానం మగ్గక్ఖణే అజ్ఝత్తమేవ నిరుజ్ఝనం ఖియ్యనం. తం ఖయధాతు నిరోధధాతు సఙ్ఖాతం ఏకం ధమ్మాయతనం హోతి. ఏకా ధమ్మధాతు హోతి. ఏకో పరమత్థధమ్మో హోతి. ఖయట్ఠేన నిరోధట్ఠేన సభావతో విజ్జమానత్తా, న హి తం పఞ్ఞత్తిరూపం హోతి. కాయే ఞాణేచ సరూపతో ఉపలద్ధత్తా, దువిధఞ్హి నిబ్బానస్స సచ్ఛికరణం కాయసచ్ఛికరణం ఞాణసచ్ఛికరణఞ్చ. యథాహ-ఛన్దజాతో ఉస్సహతి. ఉస్సహిత్వా తులేతి. తులయిత్వా పదహతి. పహితత్తో సమానో కాయేనచేవ పరమత్థసచ్చం సచ్ఛికరోతి. పఞ్ఞాయచ తం పటివిజ్ఝ పస్సతీతి. తత్థ అనమతగ్గే సంసారే అజ్ఝత్తం నిచ్చం సన్తాపేత్వా పరిదయ్హిత్వా ఆగతానం కిలేసానం మగ్గక్ఖణే అజ్ఝత్తమేవ నిరుజ్ఝనం నిబ్బాయనం కాయసచ్ఛికరణంనామ. ఏవం కాయేన సచ్ఛికత్వా పున పచ్చవేక్ఖన్తో అజ్ఝత్తం తం నిరుజ్ఝనం ఞాణేన పచ్చక్ఖతో పస్సతి. నిరుద్ధా మే కిలేసాతి జానాతి, ఇదం ఞాణసచ్ఛికరణంనామ. తేసు కాయ సచ్ఛికరణం అనన్తం అపరిమాణం వట్టదుక్ఖం ఖేపేతి. ఞాణసచ్ఛికరణం అనప్పకం పీతిసోమనస్సం ఉప్పాదేతి. పఞ్ఞత్తిధమ్మేసు ఏవ రూపం సచ్ఛికరణంనామ నత్థీతి. తస్స పన నిరుజ్ఝనస్స సుఞ్ఞతధమ్మత్తా మన్దబుద్ధీనం తస్మిం తుచ్ఛసఞ్ఞా నిరత్థకసఞ్ఞా సణ్ఠాతి. అనిమిత్త ధమ్మత్తా తస్మిం అభావమత్తసఞ్ఞా పరమత్థతో అవిజ్జమానసఞ్ఞా సణ్ఠాతి. అప్పణిహితధమ్మత్తా తణ్హావసికా జనా తస్మిం సుఖం నామ కిఞ్చి నత్థీతి మఞ్ఞన్తి.

యే పన యథావుత్తం ఖయనిరోధమత్తం నిబ్బానంనామ నహోతి. తఞ్హి అభావమత్తం పఞ్ఞత్తిరూపం హోతి. నిబ్బానఞ్చనామ గమ్భీరాదీనం అనన్తగుణానం వత్థు హోతి, నచ అభావమత్తం తేసం వత్థు భవితుం అరహతి. నిబ్బానం పరమం సుఖన్తి వుత్తం. నచ అభావమత్తే కిఞ్చి సుఖంనామ సక్కాలద్ధుం. తస్మా యో తస్స ఖయనిరోధస్స పచ్చయో అత్థి. యస్సచ ఆనుభావేన సో ఖయనిరోధో సిజ్ఝతి. ఏత దేవ నిబ్బానం నామాతి ఇచ్ఛన్తి. తేసంపి వట్టదుక్ఖ సన్తితో అతిరేకపయోజనంనామ నలబ్భతి. నిబ్బానస్సచ గుణపదాని నామ అనన్తానం వట్టధమ్మానం పటిపక్ఖవసేన సిజ్ఝన్తి, నో అఞ్ఞథా. తస్మా యత్తకాని అగుణపదాని వట్టధమ్మేసు లబ్భన్తి, తత్తకాని తేసం ఖయ నిరోధే అనన్తాని గుణపదాని హుత్వా

సిజ్ఝన్తి. యో ఖయనిరోధోపి తావ విసుం ధమ్మభావేనవిఞ్ఞాతుం దుక్కరోగమ్భీరో హోతి. యతో తం అభావమత్తం పఞ్ఞత్తిరూపం మఞ్ఞన్తి. గుణపదానం పనస్స గమ్భీరభావే వత్తబ్బమేవనత్థి. సన్తిసుఖఞ్చ నామ వట్టదుక్ఖానం వూపసన్తతాఏవ. తేసం వూపసమో సుఖోతి హి వుత్తం. వూపసన్తతాతిచ తేసం సబ్బసో ఖయనిరోధోఏవాతి వట్టదుక్ఖపరియాపన్నానం సబ్బ వేదయితసుఖానం ఉక్కంసగతా తస్స ఖయనిరోధస్స పరమసుఖతా సిద్ధా హోతీతి. తస్స పన పరమత్థతో విజ్జమానభావే తావ ఇదం సుత్తం.

> అత్థి భిక్ఖవే అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం. నో చే తం భిక్ఖవే అభవిస్స అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం, న యిమస్స జాతస్స భూతస్స కతస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణం పఞ్ఞాయేథ. యస్మాచ ఖో భిక్ఖవే అత్థి అజాతం అభూతం అకతం అసఙ్ఖతం, తస్మా జాతస్స భూతస్స కతస్స సఙ్ఖతస్స నిస్సరణం పఞ్ఞాయతీతి.

తత్థ అజాననం అజాతం. జాతిక్ఖయోతి అత్థో. అభవనం అభూతం. అభావోతి అత్థో. అకరణం అకతం. అసఙ్ఖరణం అసఙ్ఖతం. ఉప్పాదేతుంవా పవత్తేతుంవా సఙ్ఖారదుక్ఖస్స అభావోతి అత్థో. జాతిక్ఖయోతివా విసుం ఏకా ధమ్మధాతు హోతి. తస్మా విసుం ధమ్మభావం సన్ధాయ నత్థి జాతం ఏత్థాతి అజాతన్తిపి యుజ్జతియేవ. ఇదం వుత్తం హోతి, సఙ్ఖతధమ్మానామ పచ్చయే సతి జాయన్తి. అసతి న జాయన్తీతి జాతం వియ అజాతంపి తేసం అత్థి. పరమత్థతో విజ్జమానం హోతీతి అత్థో. యదిచ అజాతంనామ నత్థి, జాతమేవ అత్థి. ఏవంసతి అత్తని కిలేసానం అజాతత్థాయ సమ్మా పటిపజ్జన్తానంపి సబ్బే కిలేసధమ్మా జాతాయేవ సియుం. నో అజాతా. కస్మా, అజాతస్సనామ నత్థితాయాతి. ఏసనయో సబ్బేసు దుచ్చరితధమ్మేసు అపాయదుక్ఖవట్టదుక్ఖేసు, దిట్ఠధమ్మేచ సబ్బేసు రోగాబాధభయుపద్దవేసు. ఏవఞ్చ సతి లోకే సబ్బే పురిసకారా పురిసథామా పురిసపరక్కమా నిరత్థకా ఏవ సియున్తి ఇమమత్థం సన్ధాయ నో చేతం భిక్ఖవే.ల. పఞ్ఞాయేథాతి వుత్తం. యస్మా పన అజాతంనామ ఏకన్తేన అత్థియేవ. తస్మా అత్తని అజాతత్థాయ సమ్మాపటిపజ్జన్తానం తే ఏకన్తేన నజాయన్తి. ఏవం సతి సబ్బే పురిసకారా పురిసథామా పురిసపరక్కమా సత్థకా ఏవ హోన్తీతి ఇమమత్థం సన్ధాయ యస్మాచ ఖో భిక్ఖవేతిఆది వుత్తం. ఏత్తావతా అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖార నిరోధో. సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో.ల. దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీతి ఏవం వుత్తస్స నిరోధస్స పరమత్థతో విజ్జమానభావం దస్సేతి. అత్థి సద్దస్స విజ్జమానత్థవచనత్తా. తత్థ నిరోధో దువిధో జాతనిరోధో అజాతనిరోధోతి. తత్థ ఉప్పజ్జిత్వా నిరోధో జాతనిరోధోనామ. మచ్చూతిచ మరణన్తిచ ఏతస్సేవనామం. అజ్ఝత్తపరియా పన్నానం కిలేసాదీనం ఉప్పాదస్సపి సబ్బసో అభావో అజాత నిరోనామ. యో సబ్బసఙ్ఖారసమథో సబ్బుపధినిస్సగ్గో తణ్హక్ఖయో విరాగో నిరోధో నిబ్బానన్తి వుచ్చతి. అయమిధాధిప్పేతో, అయమేవ హి సబ్బపలిబోధేహి సుఞ్ఞత్తా సుఞ్ఞతోనామ. కిలేసానం జారామరణాదీనఞ్చ వత్థుభూతస్స నిమిత్తస్స అభావా అనిమిత్తోనామ. సబ్బదుక్ఖానం నిదానభూతస్స ఆసాదుక్ఖస్స అభావా అప్పణిహితోనామ. తేన వుత్తం **సుఞ్ఞతంఅనిమిత్తం అప్పణిహితఞ్చే**తి తివిధం హోతీతి. **పదన్తి**ఆది నిబ్బానస్స వేవచనాని. తఞ్హి విసుం అసమిస్సో కేవలో ఉపలబ్భమానో ఏకో పరమత్థ ధమ్మోతి పదం నామ. కోట్ఠాసత్థో హి పదసద్దో. యథా పదసో ధమ్మం వాచేయ్యాతి. చవనాభావేన **అచ్చుతం**. పుబ్బన్తాపరన్తే అతిక్కమ్మ పవత్తత్తా **అచ్చన్తం**. సఙ్ఖరణకిచ్చరహితత్తా **అసఙ్ఖతం**. అత్తనో ఉత్తరితరస్స కస్సచి ధమ్మస్స అభావతో **అనుత్తరన్తి**. **వానముత్తా** తణ్హా విముత్తా, మహన్తే సీలక్ఖన్ధాదికే ధమ్మే ఏసింసు అధిగచ్ఛింసూతి **మహేసయో**, బుద్ధా.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ రూపనిబ్బాన సఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

సముచ్చయ సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౬౨. ఏవం ఛహి పరిచ్ఛేదేహి చత్తారో పరమత్థే దస్సేత్వా ఇదాని తేసం తంతంరాసిసఙ్ఖాతం సముచ్చయం దస్సేన్తో ఆదిగాథ మాహ. యే సలక్ఖణా ద్వాసత్తతివిధా వత్థుధమ్మా మయా వుత్తా. ఇదాని తేసం సముచ్చయం యథాయోగం పవక్ఖామీతి యోజనా. తత్థ **సలక్ఖణావత్థుధమ్మా**తి పదేహి దసవిధాని అనిప్ఫన్నరూపాని పటిక్ఖిపతి. న హి తాని అత్తనో ఆవేనికభూతేన సభావ లక్ఖణేన అనిచ్చతాది సామఞ్ఞలక్ఖణేనచ సలక్ఖణాని హోన్తి. ఏకన్తపరమత్థతాయ అభావతో. తతోయేవచ వత్థుధమ్మాచ నహోన్తి. సరూపతో అనుపలబ్భమానత్తా. దబ్బవాచకో హి ఇధ వత్థుసద్దో. దబ్బఞ్చనామ ఇధ సరూపతో లబ్భమానో సభావో ఏవ. ఏతేన నిబ్బానస్సపి మగ్గఫల పచ్చవేక్ఖనఞాణేసు సరూపతో లబ్భమాన సభావతా వుత్తా హోతి. అనిప్ఫన్నరూపానం వియ చ వత్థుధమ్మ సన్నిస్సయేన దిస్సమానధమ్మమత్తభావం వా పఞ్ఞత్తిధమ్మానం వియ పరికప్పితాకారమత్తభావంవా ససవిసాణ కచ్ఛపలోమాదీనం వియ సబ్బసో అభూత పరికప్పిత మత్తభావంవా నివారేతీతి వేదితబ్బం. ఏత్థచ **ద్వాసత్తతివిధాసలక్ఖణావత్థుధమ్మా**తి వచనే పయోజనం నదిస్సతి. తేసు హి ద్వాసత్తతివిధేసు ఏకచ్చే ఏవ ధమ్మా పురిమేసు తీసు సఙ్గహేసు ఆగతా. పచ్ఛిమేచ సబ్బసఙ్గహే అనిప్ఫన్నరూపానిపి అధిప్పేతానిఏవాతి. ఏత్థచ వత్థుధమ్మాసలక్ఖణాతి పదేహి అనిప్ఫన్నరూపానం సలక్ఖణతా పటిక్ఖిపనే యం వత్తబ్బం. తం రూపసముద్దేస దీపనియం వుత్తమేవాతి. ఏకన్తాకుసలజాతియానం ఆసవ చతుక్కాదీనం సఙ్గహో **అకుసలసఙ్గహో,** న అకుసల సమ్పయుత్తత్తాయేవ అకుసలభూతానం చిత్తఫస్సాదీనన్తి. కుసలా కుసలాబ్యాకతమిస్సకానం సఙ్గహో **మిస్సకసఙ్గహో**.

బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం, బుజ్ఝన్తి ఏతాయాతి కత్వా. బోధియా పక్ఖా బోధిపక్ఖా. బోధిసమ్భారాతి అత్థో. బోధి పక్ఖేసు భవా అన్తోగధాతి బోధిపక్ఖియా. తేసం సఙ్గహోతి **బోధిపక్ఖియసఙ్గహో**. సబ్బేసం అనవసేసానం పరమత్థధమ్మానం సఙ్గహో **సబ్బసఙ్గహో**. చిరపారివాసియట్ఠేన మదనియట్ఠేనచ ఆసవ సదిసత్తా **ఆసవా**. యదిచ తదుభయట్ఠేన ఆసవానామ సియుం. ఇమే లోభాదయో ఏవ ఆసవానామ సియుం. పుప్ఫాసవాదయో హి లోకే ఛ పఞ్చ రత్తిమత్తం వా సత్తట్ఠరత్తిమత్తం వా సయంపి కుమ్భేసు పరివాసం గణ్హన్తి. కుమ్భేచ పరివాసం గాహాపేన్తి. ఇమే పన అనమతగ్గే సంసారే సయంపి సత్తసన్తానే పరివాసం గణ్హన్తి. సత్తసన్తానఞ్చ పరివాసం గాహాపేన్తి. సకలం సత్తసన్తానం సదా ఆసవపూరితమేవ హోతి. యథాహ-చక్ఖుం లోకే పియరూపం సాతరూపం ఏత్థేసా తణ్హా ఉప్పజ్జమానా ఉప్పజ్జతి. ఏత్థ నివిసమానా నివిసతీతిఆది. తత్థ ఏసా తణ్హా పరియుట్ఠానవసేన ఉప్పజ్జమానా ఏత్థేవ ఉప్పజ్జతి. ఉప్పజ్జిత్వాచ పున అనుసయభావేన పరివాసం కత్వా నివిసమానా ఏత్థేవ నివిసతీతి అత్థో. యావచ అరియమగ్గధోవనం నలబ్భతి. తావ సన్తానం గూథపూరితకూపం వియ దుబ్బిసోధం కత్వా పవత్తతి. పుప్ఫాసవాదయోచ మదం జనేన్తా ముహుత్తమేవ జనేన్తి. ఇమే పన యావ అరియమగ్గం నలభతి. తావ నిచ్చమదం జనేన్తి. తస్మా ఏకన్తేన ఇమేయేవ చిరపారివాసియట్ఠేన మదని యట్ఠేనచ ఆసవానామ భవితుం అరహన్తీతి.

విసన్దనట్ఠేనవా ఆసవసదిసత్తా ఆసవా, యథా హి కుథిత కుట్ఠినో మహావణముఖేహి యూససఙ్ఖాతో ఆసవో విసన్దిత్వా పిలోతికఖణ్డాని దూసేతి, ఏవం ఇమేపి ఛహిద్వారేహి విసన్దిత్వా ఛళారమ్మణానిదూసేన్తీతి. ఆయతంవా సంసారదుక్ఖం సవన్తిపసవన్తి వడ్ఢేన్తీతి ఆసవా. అథవా, భవతో ఆభవగ్గా ధమ్మతో ఆగోత్రభుమ్హా సవన్తి ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తన్తీతి ఆసవా. ఆసద్దస్స అవధిఅత్థజోతకత్తా. అవధిచ దువిధో మరియాదవిసయో అభివిధివిసయోచాతి తత్థ యస్స సమ్బన్ధినీక్రియా అవధిభూతం అత్తానం బహికత్వా పవత్తతి. సో మరియాదవిసయో నామ. యథా ఆపాతలిపుత్తా దేవో

వుట్ఠోతి. యస్స సమ్బన్ధినీక్రియా అవధిభూతం అత్తానం బ్యాపేత్వా అన్తో కత్వా పవత్తతి, సో అభివిధివిసయోనామ. యథా ఆబ్రహ్మాలోకా భగవతో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గతోతి. ఇధ పన అభివిధివిసయో దట్ఠబ్బో. తస్మా భవగ్గఞ్చ గోత్రభుఞ్చ బ్యాపేత్వా అన్తో కత్వా సవన్తీతి అత్థో వేదితబ్బో.

[౨౦౪] విభావనియం పన

అవధిచ మరియాదఅభివిధివసేన దువిధోతి వత్వా పున తం విభావేన్తో "తత్థ ఆపాతలిపుత్తా దేవో వుట్ఠోతిఆదీసువియ క్రియం బహికత్వా పవత్తో మరియాదో. ఆభవగ్గాసద్దో అబ్భుగ్గతోతిఆదీసువియ క్రియం బ్యాపేత్వా పవత్తో అభివిధీ"తి వదతి. తం న యుజ్జతి.

న హి అవవిధివిసయభూతో భవగ్గో లోకత్తయబ్యాపకం సద్దస్స అబ్భుగ్గమనక్రియం బ్యాపేత్వా పవత్తతి. నచ అవధిభూతో అత్థో క్రియం బహివా అన్తోవా కత్వా పవత్తతీతి యుత్తో. క్రియాఏవ పన తం బహివా అన్తోవా కత్వా పవత్తతీతి యుత్తో. ఏవఞ్చ కత్వా మూలటీకాయం-దువిధోహి అవధి అభివిధివిసయో అనభివిధివిసయోచ. అభివిధివిసయం క్రియాబ్యాపేత్వా పవత్తతి, ఆభవగ్గా భగవతో యసో గతోతి. ఇతరం బహికత్వా, ఆపాతలిపుత్తా వుట్ఠో దేవోతి. కామేతి ఇచ్ఛతీతి కామో. సోఏవ ఆసవోతి **కామాసవో**. కామీయతివా ఓళారికేన కామేన ఇచ్ఛీయతీతి కామో. పఞ్చకామగుణముఖేన దేసితో సబ్బో కామావచరధమ్మో. ఇధ పన తం నామేన తదారమ్మణా తణ్హాఏవ అధిప్పేతా, కామోఏవ ఆసవోతి కామాసవో. కామావచరధమ్మేసు అస్సాదనాభినన్దన వసేన పవత్తో కామరాగో. థేరేన పన అయమత్థోవ ఇచ్ఛితో. వక్ఖతి హి **కామభవ నామేన తబ్బత్థుకా తణ్హా అధిప్పేతా**తి.

[౨౦౫] విభావనియం పన

పురిమత్థోవ వుత్తో. సో అనుపపన్నో, థేరమతానుగతస్స ఇధాధిప్పేతస్స అత్థస్స అవుత్తత్తా.

భవాసవోతి ఏత్థ దువిధో భవో కమ్మభవో ఉపపత్తిభవో చ. తత్థ మహగ్గతకుసలధమ్మా కమ్మభవో. తంనిబ్బత్తా విపాక ధమ్మా ఉపపత్తిభవో. ఇధపి భవసద్దేన తదారమ్మణా తణ్హాఏవ అధిప్పేతా. భవోఏవ ఆసవోతి భవాసవో. తస్మిం దువిధే భవే నికన్తివసేన పవత్తో రూపారూపరాగో.

[౨౦౬] యం పన **విభావనియం**

"సస్సత దిట్ఠిసహగతోచ రాగో ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతీ"తి వుత్తం. తం న యుత్తం.

భవాసవో చతూసు దిట్ఠిగత విప్పయుత్త లోభసహగతేసు చిత్తుప్పాదేసు ఉప్పజ్జతీతి హి అట్ఠకథాకణ్డే వుత్తం. యత్థ పన కామతణ్హా భవతణ్హా విభవతణ్హాతి ఆగతం. తత్థేవ సస్సతదిట్ఠి సహగతో రాగో యాకాచి కుసలాకుసల కమ్మభవనికన్తి యాకాచి ఉపపత్తిభవపత్థనా. సబ్బా భవతణ్హాయం సఙ్గహితాతి యుత్తా. ఇధ పన యథావుత్తం భవాసవం ఠపేత్వా సబ్బో లోభో కామాసవే ఏవ సఙ్గహితోతి యుత్తోతి.

[౨౦౭] ఏతేసేవ యఞ్చ **తత్థ** వుత్తం.

“తతియో భాదిట్ఠిసహగతో”తి. తంపి పటిక్ఖిత్తం హోతి.

యాకాచి దిట్ఠి **దిట్ఠాసవో**. యోకోచి మోహో **అవిజ్జాసవో**. ఏత్థ సియా, కస్మా ఇమే ఏవ ఆసవాతి వుత్తా. నను అఞ్ఞేపి మానాదయో చిరపారివాసియట్ఠాదియుత్తా ఏవ హోన్తీతి. సచ్చం. ఇమేసు పన కామాసవే పరివుట్ఠే సతి సబ్బేకామవిసయా మానాదయో పరివుట్ఠాఏవ హోన్తి. తస్మిం విముత్తే విముత్తాఏవ, తథా భవాసవే పరివుట్ఠే సతి భవవిసయా. దిట్ఠాసవేచ పరివుట్ఠే సతి దిట్ఠివిసయాతి. అవిజ్జాపన తేసం తిణ్ణంపి మూలభూతాతి. ఇతి ఇమే ఏవ పారివాసియట్ఠాదీసు పధానభూతా హోన్తి. ఇతరే పన తదనుబన్ధమత్తాఏవ సమ్పజ్జన్తీతి న తే ఆసవాతి విసుం వత్తుం అరహన్తీతి. అత్తని పతితం జనం అనస్సాసికం కత్వా అజ్ఝోత్థ రన్తో హనతి మారేతీతి **ఓఘో**. పకతిమహోఘో. తథా అవహననట్ఠేన దుత్తరట్ఠేనచ ఓఘసదిసాతి ఓఘా. యదిచ అవహఞ్ఞనట్ఠేచ దుత్తరట్ఠేనచ ఓఘానామ సియున్తిఆదికో పసఙ్గో మానాదీనఞ్చ ఓఘభావ పరిహారో వుత్త నయేన వేదితబ్బో.

వట్టస్మింవా భవయన్తకేవా సత్తే యోజేన్తీతి **యోగా**. భవన్తరచుతియా సహ భవన్తరపటిసన్ధిం గన్థేన్తి ఘటేన్తీతి **గన్థా. అభిజ్ఝా**తి సబ్బస్స రాగస్సేతం నామం. తస్మా రూపారూప రాగాపి ఏత్థ సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా. **బ్యాపాదో**తిపి సబ్బో దోసో ఏవ. **ఇదం సచ్చాతి నివేసో**తి ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞన్తి పవత్తో మిచ్ఛాభినివేసో. వట్టదుక్ఖతో విముత్తియా అమగ్గభూతంయేవ గోసీలగోవతాదికం పరతో ఆమసనం తథా తథా కప్పేత్వా గహణం **సీలబ్బతపరామాసో**. ఏత్థచ పరతోతి భూతసభావపచ్చనికతోతి అత్థో. కాయసద్దో పన సబ్బత్థ రూపకాయే నామకాయేచ పవత్తోతి అతితకాయేన పచ్చుప్పన్న కాయం పచ్చుప్పన్నకాయేనచ అనాగతకాయం గన్థేతి ఘటేతీతి **కాయగన్థో**. అథవా, కాయే గణ్ఠోతి కాయగణ్ఠో. అజ్ఝత్త గణ్ఠోతి అత్థో. నిగణ్ఠోనాటపుత్తోతిఆదీసువియ గణ్ఠసద్దో గణ్ఠియం పవత్తో. భుసం ఆదియన్తి అముఞ్చనగాహం గణ్హన్తీతి **ఉపాదానాని**. కిలేసభూతో కామోఏవ ఉపాదానం **కాము పాదానం**. వత్థుభూతంవా కామం ఉపాదియతీతి కాముపాదానం.

ద్వాసట్ఠిదిట్ఠియో తివిధ మహాదిట్ఠియో అఞ్ఞాపివా సాసనే లోకేచ సన్దిస్సమానా విపరీతగాహభూతా దిట్ఠియో **దిట్ఠుపాదానం**. యథాగహితంవా పురిమదిట్ఠిం ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞన్తి ఉపాదియతీతి దిట్ఠుపాదానం. గోణకుక్కురాదీనం తంతంపకతిచారిత్తం సీలం నామ. తమేవ సుట్ఠుం సమాదిన్నం వతంనామ. తదుభయం సంసారముత్తియా మగ్గోతి దళ్హగహణం **సీలబ్బతు పాదానం నామ. అత్తవాదుపాదాన**న్తి ఏత్థ అత్తా వుచ్చతి పరికప్పబుద్ధియా గహితో ఏకేకస్మిం సత్త సన్తానే పధానిస్సరో. యం లోకియమహాజనా సత్తోతివా పుగ్గలోతివా జీవోతివా తథాగతోతివా లోకోతివా సఞ్జానన్తి. యఞ్చ నానాతిత్థియా ఇస్సరనిమ్మితంవా అధిచ్చసముప్పన్నంవా అచ్చన్తసస్సతంవా ఏకచ్చసస్సతంవా ఉచ్ఛేదంవా పఞ్ఞపేన్తీతి. తం అత్తానం అభివదన్తిచేవ ఉపాదియన్తిచ సత్తా ఏతేనాతి అత్తవా దుపాదానం. వీసతివిధా సక్కాయదిట్ఠి. తత్థ అభివదన్తీతి విసిట్ఠం పధానం కత్వా వదన్తి. ఉపాదియన్తీతి దళ్హం ఆదియన్తి. యథాహ –

తత్థ కతమా సక్కాయదిట్ఠి. ఇధ అస్సుతవా పుథుజ్జనో రూపం అత్తతో సమనుపస్సతి. రూపవన్తంవా అత్తానం. అత్తని వా రూపం. రూపస్మింవా అత్తానం. వేదనం అత్తతో సమనుపస్సతి. వేదనావన్తంవా అత్తానం. అత్తనివా వేదనం. వేదనాపవా అత్తానం. సఞ్ఞం. సఙ్ఖారే. విఞ్ఞాణన్తి.

తత్థ రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీతి రూపమేవ అత్తాతి గణ్హాతి. రూపవన్తంవా అత్తానన్తి అత్తా మే రూపవాతి గణ్హాతి. అత్తని వా రూపన్తి అత్తానం పటిచ్చ రూపం తిట్ఠతీతి గణ్హాతి. రూపస్మింవా అత్తానన్తి రూపం పటిచ్చ అత్తా తిట్ఠతీతి గణ్హాతి.

కథం రూపకాయం ఉద్దిస్స అజ్జ అహం థద్ధోమ్హీతి వా అజ్జ అహం ముదుకోమ్హీతివా వదన్తో పథవి సఙ్ఖాతం రూపం అత్తతో సమనుపస్సతినామ. అజ్జ మమ కాయో థద్ధోతివా ముదూతివా వదన్తో సేసధమ్మేవా ధమ్మముత్తకంవా అత్తానం గహేత్వా తం అత్తానం పథవీవన్తం సమనుపస్సతినామ. అజ్జ థద్ధభావోవా ముదుభావోవా మయి జాతోతి వదన్తో అత్తని పథవింస మనుపస్సతినామ. అజ్జాహం థద్ధభావే ఠితోమ్హి ముదుభావే ఠితో మ్హీతి వదన్తోపథవిమ్హి అత్తానం సమనుస్సతినామ. అయం పథవిమ్హి చతురావత్థికాయ సంక్కాయదిట్ఠియా పవత్తాకారో. సేసేసు సత్తవీసతిరూపేసు యథాసమ్భవం వత్తబ్బో. అహం మరామి మరిస్సామీతిఆదినా హి అనిచ్చతాయంపి సాదిట్ఠి పవత్తతియేవ. సేసరూపేసు వత్తబ్బం నత్థి. ఇదం నామ అహం పుబ్బే సంభుఞ్జిం. అజ్జ సంభుఞ్జామి. పరతో సంభుఞ్జిస్సామీతివా సుఖితోమ్హి దుక్ఖితోమ్హీతివా వేదనం అత్తతో సమనుపస్సతి. అజ్జ మమ కాయో సుఖితో దుక్ఖితోతివా మమచిత్తం సుఖితం దుక్ఖితన్తివా అత్తానం వేదనావన్తం సమనుపస్సతి. అజ్జసుఖంవా దుక్ఖంవా మయిజాతన్తి అత్తని వేదనం సమనుపస్సతి. అజ్జాహం సుఖిత భావే ఠితోమ్హి దుక్ఖితభావే ఠితోమ్హీతి వేదనాయ అత్తానం సమనుపస్సతీతి.

సఞ్ఞాయ సబ్బేసుచ పఞ్ఞాసమత్తేసు సఙ్ఖారేసు విసుం విసుం విత్థారేత్వా వత్తబ్బో. అహం పస్సామీతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం అత్తతో సమనుపస్సతి. దస్సనం మేతి అత్తానం విఞ్ఞాణవన్తం సమనుపస్సతి. మయిదస్సనంనామ అత్థీతి అత్తని విఞ్ఞాణం సమనుపస్సతి, అహం దస్సనే సమత్థోమ్హీతి విఞ్ఞాణస్మిం అత్తానం సమనుపస్సతి. ఏసే వనయో సేసేసు పఞ్చసు విఞ్ఞాణేసూతి. అహ మస్మి అహం ఏకో సత్తో ఏకోపుగ్గలో ఏకో జీవో ఏకో లోకో ఏకో నరో మనుస్సో దేవోసక్కో బ్రహ్మాతివా అహంగచ్ఛామి అహం తిట్ఠామి అహం నిసీదామి అహం నిప్పజ్జామి అహం సమిఞ్జేమి పసారేమీతిఆదినా వా ఖన్ధపఞ్చకంవా ఏకమేకంవా ఖన్ధం సమూహతో గహేత్వా పవత్తిపి వత్తబ్బా. అపరిఞ్ఞాతవత్థుకానఞ్హి ఏకముహుత్త మత్తేపి యంకిఞ్చి అత్తనోవా పరస్సవా అత్తపటిసంయుత్తవచనం కథేన్తానం చిత్తంవా వచనంవా యథావుత్తే రూపారూపధమ్మే కదాచి అత్తతో ఉపాదియిత్వా పవత్తతి. కదాచి అత్తపరివార భావేన. కదాచి అత్తనిస్సితభావేన. కదాచి అత్తనిస్సయభావేన. కదాచి ఏకేకధమ్మవసేన. కదాచి సమూహధమ్మవసేనాతి.

యస్మా పన అత్తనిమిత్తంనామ వసవత్తనాకారం పటిచ్చ ఉపట్ఠాతి. వసవత్తనా కారోచ రూపారూపధమ్మానం పచ్చయాయత్త వుత్తికత్తం ఖణి కత్తఞ్చ సుట్ఠు పస్సన్తానం నత్థి. తస్మా పరిఞ్ఞాతవత్థుకానం అత్త పటిసంయుత్తవచనం కథేన్తానంపి చిత్తం పదుమినిపత్తే ఉదకబిన్దు వియ తేసు ధమ్మేసు అలగ్గిత్వాఏవ పవత్తతీతి వేదితబ్బం. సత్తానం చిత్తసన్తానే కుసలే ధమ్మే అనుప్పన్నేవా ఉప్పాదేతుం ఉప్పన్నేవా వా సేతుం అదత్వా నీవారేన్తీతి **నీవరణాని**. కామనట్ఠేన కామో, ఛన్దనట్ఠేనఛన్దోతి కామచ్ఛన్దో. బలవరాగో. సోఏవనీవరణన్తి **కామచ్ఛన్దనీవరణం**. పట్ఠానేఅరుప్పేకామచ్ఛన్దం నీవరణం పటిచ్చఉద్ధచ్చనీవరణన్తి వుత్తత్తా పన థపేత్వా రూపారూపరాగే అవసేసో సబ్బోలోభో కామచ్ఛన్దే అసఙ్గహితోనామ నత్థి. ఝానపటిపక్ఖభావోపన పఞ్చకామగుణికరాగస్సేవ హోతీతి వేదితబ్బో. బ్యాపజ్జనం **బ్యాపాదో**. చిత్తస్స పూతిభావోతి అత్థో. యోకోచిదోసో. కస్మా పనేత్థ **థినమిద్ధ నీవరణన్తి** చ **ఉద్ధచ్చ కుక్కుచ్చ నీవరణన్తి** చ ద్వే ద్వే ధమ్మా ఏకం నీవరణం కత్వా వుత్తాతి. కిచ్చతో పచ్చయతో పటిపక్ఖతోచ సదిసత్తా. తథా హి కిచ్చతో తావ థినమిద్ధద్వయం చిత్తుప్పాదానం లీనభావా పాదనకిచ్చం. ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చద్వయం అవూపసన్తభావాపాదనకిచ్చం. పచ్చయతో పురిమద్వయం తన్దివిజమ్భి తతాపచ్చయం. పచ్ఛిమద్వయం ఞాతిబ్యసనాదివితక్కపచ్చయం. పటిపక్ఖతో పురిమద్వయం వీరియపటిపక్ఖం. పచ్ఛిమద్వయం సమథపటిపక్ఖన్తి.

అనుసేన్తీతి **అనుసయా**. అనురూపం కారణం లభిత్వా ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. అనుఅను సేన్తీతివా అనుసయా. యావ మగ్గం నపటిలభతి. తావ అన్తరా అపరిక్ఖియ్యమానా హుత్వా కారణలాభే సతి పునప్పునం ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. ఉప్పజ్జనకోచ్చేత్థ అప్పహీనట్ఠేన ఉప్పజ్జనా రహభావో వేదితబ్బో. న పన సరూపతో ఉప్పత్తి, కథం విఞ్ఞా యతీతి చే. యస్స కామరాగానుసయో ఉప్పజ్జతి, తస్సేవ పటిఘానుసయో ఉప్పజ్జతీతి వుత్తత్తా. ఏవఞ్చ కత్వా పాళియం పుథుజ్జనస్స సత్తపి అనుసయా అనుసయవారే సహ అనుసేన్తీతి ఉప్పజ్జనవారే సహ ఉప్పజ్జన్తీతి వుత్తా. యథాహ పుథుజ్జనస్స అవిజ్జానుసయోచ అనుసేతి. కామరాగ. పటిఘ. మాన. దిట్ఠి. విచికిచ్ఛా. భవరాగనుసయోచ అనుసేతీతి. తథా ఉప్పజ్జనవారేపీతి.

అపిచ, సరూపతో పరియుట్ఠానం అపత్వా సన్తానే పవత్తమానేహి కుసలాకుసలా బ్యాకతచిత్తుప్పాదేహి సహ అనురూపా అవిరుద్ధా హుత్వా సేన్తి. విసుం సమ్పయుత్తధమ్మభావేన అవుట్ఠితా హుత్వా సయితా హోన్తీతి అనుసయా. అను అను సేన్తీతివా అనుసయా. పకతియా యథానుసయితేసుఏవ కామరాగాదీసు పునప్పునం ఉప్పజ్జిత్వా దిగుణ తిగుణాది వసేన పునప్పునం సేన్తి. సయనాకారేన ఉపరుపరి పలిపేన్తీతి అత్థో.

తీసు రాగాదీనం అవత్థాసు పథమావత్థాయ ఠితానం కామరాగా దీనమేతం అధివచనం. తిస్సో హి అవత్థా అనుసయావత్థా పరియుట్ఠానావత్థా వీతిక్కమావత్థాతి. తత్థ యే కామరాగాదయో ఉప్పజ్జిత్వా కాయఙ్గవాచఙ్గం చాలేన్తి, తేసం తథాపవత్తా అవత్థా వీతిక్కమావత్థానామ. యే మనస్మిం ఏవ జవనచిత్తసహజాతా హుత్వా పవత్తన్తి, తేసం తథాపవత్తా అవత్థా పరియుట్ఠానావత్థానామ. యే పన జవనసహజాతభావంపి అపత్వా వాసనాధాతుయో వియ చిక్కసన్తానా నుసయితా హుత్వా పరియుట్ఠానప్పత్తియా బీజభావేన తిట్ఠన్తి, సుభనిమిత్తాదికేచ ఆరమ్మణే ఆపాతమాగతే యేసం వసేన ఆవజ్జనం రాగాదిపాతుభావత్థాయ అయోనిసో భవఙ్గం ఆవట్టేతి, అభావితఞ్చ చిత్తం యేసం వసేన దమథం నఉపేతి, తేసం తథా పవత్తా అవత్థా అనుసయావత్థానామ. తదవత్థికా కామరాగాదయో అనుసయానామ. తే పన అపరమత్థభూతాపి న హోన్తి. ఏకన్తపరమత్థజాతికత్తా. నచ కుసలాబ్యాకతభూతా ఏకన్తాకుసలజాతికత్తా. నాపి కుసలాబ్యాకతవిరుద్ధా, విసుం సమ్పయుత్తధమ్మభావేన అనుపలద్ధత్తా. నాపి కాలత్తయవినిముత్తా, తేకాలికధమ్మసన్నిస్సయేన పవత్తనతో. యదా పన తే సముట్ఠ హిత్వా పరియుట్ఠానభావం గచ్ఛన్తి, తదా విసుం సమ్పయుత్తధమ్మ భావఞ్చ గచ్ఛన్తి. సారమ్మణాదిభావోచ తేసం పరిబ్యత్తో హోతి. ఏతదత్థం సన్ధాయ కథావత్థుమ్హి తేసం సారమ్మణధమ్మభావో సఙ్ఖారక్ఖన్ధభావోచ పతిట్ఠాపితో హోతీతి.

యథా పన ఫలధారిమ్హి రుక్ఖమ్హి విసకణ్టకే దిన్నే రుక్ఖానుసయితో ఫలుప్పత్తియా పచ్చయభూతో సినేహో పరిక్ఖయం గచ్ఛతి. సమయే ఉప్పజ్జిస్సమానాని ఫలాని నుప్పజ్జన్తి. ఏవం సానుసయే చిత్త సన్తానే యస్మిం ఖణే మగ్గో పాతుభవతి, తస్మిం సహమగ్గుప్పాదా సో సో అనుసయో పరిక్ఖయం గచ్ఛతి. పరిక్ఖీణస్స పన పున పరియుట్ఠానంనామ నత్థి, కుతో వీతిక్కమోతి ఇమమత్థం సన్ధాయ మగ్గో అనాగతసామఞ్ఞం కిలేసజాతం పజహతీతి తత్థ తత్థ వుత్తో. తత్థ అనాగతసామఞ్ఞన్తి అనాగతసమ్మతం, న ఏకన్త అనాగతం. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం మగ్గో యేకిలేసే పజహతి, తే అతీతాకివా అనాగతాతివా పచ్చుప్పన్నాతివా నవత్తబ్బాతి వుత్తం. ఏతేనచ మగ్గో కిలేసముఖేన యాని కుసలాకుసలకమ్మానిచ ఉపాదిన్నకఖన్ధపఞ్చకేచ పజహతి, తే అతీతాతివాఅనాగతాతివా పచ్చుప్పన్నాతివా నవత్తబ్బాతి దీపేతి. యది ఏవం మగ్గేన పహీనా సబ్బే తేభూమకధమ్మా కాలవిముత్తానామ అతఙ్ఖతా నామ అపచ్చయానామ సియున్తి.న. తేకాలికజాతికత్తా

సఙ్ఖత సపచ్చయజాతికత్తా చ. తే హి మగ్గే అనుప్పన్నే ఇమే నామధమ్మా ఉప్పజ్జిస్సన్తి నిరుజ్ఝిస్సన్తీతి ఏవం సఙ్ఖతలక్ఖణం ఆహచ్చ ఞాణేన గహితత్తా లక్ఖణవసేన తేభూమకాదిభావం భజన్తీతి. ఏవఞ్చ కత్వా విసుం సమ్పయుత్తధమ్మభావం అపత్తానం అనుసయావత్థాయ వా వాసనావత్థాయవా కమ్మసమఙ్గీతావత్థాయవా ఆసయజ్ఝాసయా ధిముత్తిచరితవత్థాసువా ఠితానం సభావానం జాతివసేన పరమత్థ ధమ్మతా అకుసలాదితాచ పచ్చేతబ్బా హోతీతి.

[౨౦౮] విభావనియం పన

“అప్పహీనా హి కిలేసా కారణలాభే సతి ఉప్పజ్జనా రహా సన్తానే అనుఅనుసయితా వియ హోన్తీతి తదవత్థా అనుసయాతి వుచ్చన్తి. తే పన నిప్పరియాయతో అనాగత కిలేసా. అతీతపచ్చుప్పన్నాపి తంసభావత్తా తథా వుచ్చన్తీ”తి వుత్తం. తత్థ అనుసయానామ సన్తానే కదాచిపి అనుప్పన్న పుబ్బా అనాగత కిలేసా ఏవాతి కత్వా సన్తానే అను అనుసయితా వియ హోన్తీతి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

న హి తే అనుఅనుసయితా వియ హోన్తి. ఏకన్తేన అనుసయితాఏవ హోన్తీతి.

[౨౦౯] యఞ్చ **తత్థ**

“తే పన నిప్పరియాయతో అనాగతకిలేసా”తి వుత్తం. తంపి న యుత్తం.

న హి మగ్గేన అప్పహీనా అనుసయా అనాగతానామ హోన్తి. పహీనాపిచ నిప్పరియాయతో అనాగతాతి నసక్కా వత్తుం. అనాగత సామఞ్ఞస్స అధిప్పేతత్తాతి. ఏతేన అతీతపచ్చుప్పన్నాపి తంసభావత్తాతథా వుచ్చన్తీతి ఇదంవిపటిక్ఖిత్తం హోతి. అపిచ, ఉప్పాదట్ఠితిభఙ్గ పత్తానంఏవ ఏకన్తేన తేకాలికతా హోతీతి తదపత్తానం అనుసయానం పచ్చుప్పన్నతా పరియాయోఏవ వత్తుం యుత్తో. ఏవఞ్చ కత్వా పాళియం యస్స కామరాగానుసయో ఉప్పజ్జతి, తస్స పటిఘానుసయో ఉప్పజ్జతీతిఆదినా పచ్చుప్పన్నకాలికో ఉప్పాదవారో ఏవ వుత్తో, న నిరోధవారో, నచ అతీతానాగత వారాతి. యం పన పటిసమ్భిదామగ్గే హఞ్చి పచ్చుప్పన్నే కిలేసే పజహాతి. తేన హి రత్తో రాగం పజహాతి, దుట్ఠో దోసం, ముళ్హో మోహన్తి వుత్తం. తం పరియుట్ఠానపత్తానం ఏకన్తపచ్చుప్పన్నక్ఖణం సన్ధాయ వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం వత్తమానుప్పన్నం భుత్వా విగతుప్పన్నం ఓకాసకతుప్పన్నం సముదాచారుప్పన్నన్తి చతుబ్బిధం ఉప్పన్నం న మగ్గవజ్ఝం. భూమిలద్ధుప్పన్నం ఆరమ్మణా ధిగ్గహి తుప్పన్నం అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నం అసముగ్ఘాటితుప్పన్నన్తి చతుబ్బిధం మగ్గవజ్ఝన్తి వుత్తం. తత్థ వత్తమానుప్పన్నం సముదా చారుప్పన్నన్తి ఇదం ద్వయం ఖణపచ్చుప్పన్నమేవ. భుత్వావిగతుప్పన్నం అతీతమేవ. ఓకాస కతుప్పన్నం అనాగతమేవ. తదుభయం పన పచ్చుప్పన్నసమీపత్తా ఉప్పన్నన్తి వుత్తం. సమీపపచ్చుప్పన్నన్తి వుత్తం హోతి.

భూమిలద్ధుప్పన్నంనామ అత్తనో ఖన్ధేసు అనుసయితానం మగ్గేన అప్పహీనానం అనుసయానంఏవ నామం. ఆరమ్మణాధిగ్గహితుప్పన్నం నామ సుభనిమిత్తాదికే ఆరమ్మణే సకిం జవిత్వా యావ తమ్మూలకో పరియుట్ఠానవేగో న వూపసమ్మతి, తావ అధిమత్తథామగత భావేన ఠితానం తేసఞ్ఞేవ నామం. అనుసయా హి నామ అనమతగ్గే సంసారే పునప్పునం పరియుట్ఠానపత్తానం కిలేసానం వసేన ఉపరుపరి థిర తర దళ్హతర పత్తియా పకతియాపి థామగతాఏవనామ హోన్తి. న యేనవా తేనవా వాయామేన పజహితుం సక్కుణేయ్యా. ఏవం సన్తేపి యదా యో యో అనుసయో

పచ్చయలాభేన పరియుట్ఠాన బహులో హోతి, తదా సో సో విసేసేన అధిమత్తథామ గతభావం పత్వా ఠితో హోతి. యదా యో యో పటిపక్ఖధమ్మ సమాదానేన నిగ్గహపత్తో హోతి, తదా సో సో మన్దథామ గతభావం పత్వా ఠితో హోతీతి. అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నంనామ సమథ విపస్సనాహి సుట్ఠుఅనిగ్గహితానం తేసఞ్ఞేవ నామం. అసముగ్ఘాటి తుప్పన్నంనామ మగ్గేన అప్పహీనానం భూమిలద్ధానం తేసంఏవ నామన్తి. యస్మా పన లోకుత్తరధమ్మానామ కిలేసానం అచ్చన్తపటిపక్ఖా హోన్తీతి హేట్ఠిమా మగ్గట్ఠఫలట్ఠా సేక్ఖా అత్తనో మగ్గఫలక్ఖణేసు ఉపరి మగ్గాజ్ఝేహిపి అనుసయేహి సానుసయాతివా నిరానుసయాతివా థామవతాతివా అథామగతాతివా నవత్తబ్బా. తస్మా అనుసయానం తాదిసే పచ్చుప్పన్న భావే సతిపి హఞ్చి పచ్చుప్పన్నే కిలేసే పజహతి. తేనహి థామగతో అనుసయం పజహతీతి వుత్త దోసో నత్థీతి వేదితబ్బోతి. కామరాగోఏవ అనుసయో **కామరాగానుసయో**.

సంయోజేన్తి బన్ధన్తీతి **సంయోజనాని,** తాని పన సక్కాయదిట్ఠి విచికిచ్ఛా సీలబ్బతపరామాసో కామచ్ఛన్దో బ్యాపాదోతి పఞ్చ ఓరమ్భాగియాని. రూపరాగో అరూపరాగో మానో ఉద్ధచ్చం అవిజ్జాతి పఞ్చ ఉద్ధంభాగియానీతి సుత్తన్తే అభిధమ్మేచ దససంయోజనాని ఆగతాని. ఇతరాని పన అభిధమ్మేఏవ ఆగతానీతి తతో విసేసకరణత్థం **సుత్తన్తే**తి వుత్తం. కమో పన ద్విన్నంపి పాళియా నసమేతి. సభాగ ధమ్మసఙ్గహవసేన పన ఇధ అఞ్ఞథా కమో వుత్తో సియాతి. చిత్తం కిలిస్సన్తి విబాధేన్తి ఉపతాపేన్తిచాతి **కిలేసా**. కిలిస్సన్తివా మలీనభావం నిహీనభావఞ్చ గచ్ఛన్తి సత్తా ఏతేహీతి కిలేసా. **కామభవనామేనా**తి వత్థుకామదీపకేన కామనామేన రూపారూపభవదీపకేన చ భవనామేన. తాదిసం కామ భవసఙ్ఖాతం ఆరమ్మణభూతం వత్థు ఏతిస్సాతి **తబ్బత్థుకా. తథా పవత్త**న్తి సీలబ్బతాని పరతో ఆమసనాకారేన ఇదం మే సచ్చం మోఘుమఞ్ఞన్తి అభినివిసనాకారేన ఖన్ధేసు అత్తాభినివేసాకారేనచ పవత్తం. **వత్థుతో**తి సభావధమ్మతో. అయం పాపసఙ్గహో అకుసలఙ్గహో నవధా వుత్తోతి యోజనా. [అకుసలసఙ్గహో]

౧౬౩. మిస్సక సఙ్గహే పాణాతిపాతాదీని పాపకమ్మాని కరోన్తానంపి చిత్తస్స ఆరమ్మణే ఉజుకరణంనామ ఝానేన వినా న సిజ్ఝతీతి వుత్తం **సత్తఝానఙ్గానీ**తి. కల్యాణేవా పాపకేవా ఆరమ్మణే ఉజుకం చిత్తపటిపాదనసఙ్ఖాతస్స ఉపనిజ్ఝాయన కిచ్చస్స అఙ్గానీతి అత్థో. తత్థ దోమనస్సం అకుసలజ్ఝానఙ్గం. సేసాని కుసలాకుసలాబ్యాకతానీతి. కల్యాణకమ్మ పాపకమ్మసఙ్ఖాతాసు సుగతి దుగ్గతి వివట్టసఙ్ఖాతాసుచ నానాదిసాసు తంతందిసాతి ముఖప్పవత్తిసఙ్ఖాతా చిత్తస్స గతినామ సమ్మావా మిచ్ఛావా పవత్తేహి దస్సనాదీహి ఏవ సిజ్ఝతీతి వుత్తం **ద్వాదసమగ్గఙ్గానీ**తి. చిత్తస్స ఉజుగతియావా వఙ్కగతియావా గమనస్స పథఙ్గాని ఉపాయఙ్గానీతి అత్థో. తత్థ మిచ్ఛాదిట్ఠి మిచ్ఛాసఙ్కప్ప మిచ్ఛావాయామ మిచ్ఛాసమాధయో పాపకమ్మ దుగ్గతిభవ సఙ్ఖాతాసు అహితదిసాసు చిత్తస్స వఙ్కగతియా గమనస్స ఉపాయఙ్గాని, ఇతరాని కల్యాణకమ్మ సుగతిభవ వివట్టధమ్మసఙ్ఖాతాసు హితదిసాసు ఉజుగతియాతి దట్ఠబ్బం. తత్థ పాణాతిపాతకమ్మే వితక్క విచార దోమనస్సేకగ్గతా సఙ్ఖాతం చతురఙ్గికజ్ఝానం మిచ్ఛాసఙ్కప్ప మిచ్ఛావాయామ మిచ్ఛాసమాధి సఙ్ఖాతో తియఙ్గికమగ్గోచ వేదితబ్బో. ఏవం సేసేసు సుచరితదుచ్చరితకమ్మేసు ఝానమగ్గా ఉద్ధరితబ్బా. విభఙ్గే పన సుత్తన్తేసుచ మిచ్ఛావాచా మిచ్ఛాకమ్మన్తో మిచ్ఛాఆజీవో మిచ్ఛాసతీతి ఇమేపి చత్తారో ఆగతా. ఇమే పన విసుం చేతసికధమ్మా నహోన్తి. తథా తథా పవత్తానం చతున్నం ఖన్ధానం అధివచనన్తి కత్వా ఇధ నగహితా.

[౨౧౦] యం పన **విభావనియం**

“సుగతి దుగ్గతీనం నిబ్బానస్స చ అభిముఖం పాపనతో మగ్గా; తేసం పథభూతాని అఙ్గాని మఙ్గానీ”తి వుత్తం; తం న సున్దరం;

న హి అఙ్గాని మగ్గానం పథభూతానినామ హోన్తి; మగ్గసద్దోయేవ పథపరియాయో అట్ఠకథాసు వుత్తో న అఙ్గసద్దోతి;

[౨౧౧] యఞ్చ **తత్థ**

“మగ్గస్సవా అట్ఠఙ్గికస్స అఙ్గాని మగ్గఙ్గానీ”తి వుత్తం. తంపి అనుపపన్నం.

ఇధ హి కత్థచి చిత్తే తియఙ్గికో కత్థచి చతురఙ్గికోతిఆదినా నానామగ్గోవ అధిప్పేతోతి. ఆధిపచ్చట్ఠేన **ఇన్ద్రియాని**. కిఞ్చ ఆధిపచ్చం. అత్తాధీనవుత్తికే ధమ్మే అత్తనో గతియం సబ్బసో వత్తేతుం సమత్థభావో. ఇతి తేసు తేసు కిచ్చేసు అత్తనో ఆధిపచ్చసఙ్ఖాతం ఇన్దట్ఠం కరోన్తి సాధేన్తీతి ఇన్ద్రియాని. ఇన్దట్ఠం కారేన్తీతిపి ఇన్ద్రియాని. ఇస్సరా అధిపతినోతి వుత్తం హోతి. తత్థ పఞ్చచక్ఖాదీని దస్సనాదికిచ్చేసు చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం ఇస్సరాహోన్తి. బలవదుబ్బలమన్ద తిక్ఖాదీసు అత్తాకారానువత్తాపనతో. భావద్వయం ఇత్థాకారాదివసేన పవత్తియం చతుసముట్ఠానిక రూపానం సకలఖన్ధపఞ్చకస్సేవ వా ఇస్సరో హోతి. అఞ్ఞథా అప్పవత్తితో. తథా హి యస్మిం సన్తానే పటిసన్ధియం ఇత్థిభావో పవత్తతి. తస్మిం సబ్బే కమ్మాదిపచ్చయా చతుసముట్ఠానరూపసన్తతిం సముట్ఠాపేన్తా ఇత్థాకారసహితమేవ సముట్ఠాపేన్తి, నో అఞ్ఞథా. ఛన్దచిత్తాధిప్పాయాపి తస్మిం మన్దాకారసహితావ పవత్తన్తి. తబ్బిపరీతేన పురిససన్తానం వేదితబ్బం. జీవితద్వయం రూపారూపసన్తతీనం రత్తి దివ మాస సంవచ్ఛరానుక్కమేన అద్ధానఫరణే సహజాతధమ్మానం ఇస్సరో హోతి. తేసం తదాయత్తవుత్తికత్తా. మనో విజాననకిచ్చే. వేదనాపఞ్చకం తథా తథా ఆరమ్మణరసానుభవనే. సద్ధా ఆరమ్మణావిముచ్చనే. వీరియం కమ్మని అలీన వుత్తిభావే. సతి ఆరమ్మణుపట్ఠానే. సమాధి ఆరమ్మణే నిచ్చలట్ఠి తియం. పఞ్ఞా అసమ్మోహకిచ్చే సమ్పయుత్తధమ్మానం ఇస్సరో హోతి. అనఞ్ఞాభిభవనీయభావేన పవత్తనతో. యథా హి సిలాయం పథవీ సహజాతేహి అనభిభవనీయా హోతి. అత్తనావతే అభిభవిత్వా విసుం అవిజ్జమానేవియ కత్వా పవత్తతి. యథా చ ఉదకే ఆపో అగ్గిమ్హి తేజో వాతే వాయో. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం.

అఞ్ఞాయిత్థ పటివిజ్ఝిత్థాతి అఞ్ఞాతం. న అఞ్ఞాతం అనఞ్ఞాతం. చతుసచ్చధమ్మో. అమతంవా పదం. అనఞ్ఞాతం ఞస్సామి జానిస్సామీతి అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామి. ఆఖ్యాతికంపి హి పదం సఞ్ఞాసద్దభావే ఠితం నామికట్ఠానే తిట్ఠతి. యథా మక్ఖలిగోసాలో ఏహిపస్సి కోతి. ఏవఞ్హి సతి తస్స పదన్తరేన సహ సమాసభావో నవిరుజ్ఝతీతి. అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతి ఏవం పటిపన్నస్స ఇన్ద్రియం **అనఞ్ఞా తఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియం**. ఆదిమనసికారతో పట్ఠాయ తాదిసేన ఉస్సాహేన సహ విపస్సనం ఆరభన్తస్స తస్మిం ఉస్సాహే అపటిపస్సద్ధేయేవ సోతాపత్తిమగ్గం పటిలభన్తస్స ఇన్ద్రియన్తి వుత్తం హోతి. ఆజానాతీతి అఞ్ఞం. తమేవ ఇన్ద్రియన్తి **అఞ్ఞిన్ద్రియం,** పఠమమగ్గేన అనఞ్ఞాతం ఞత్వాపి కిలేసప్పహానకిచ్చస్స అపరినిట్ఠితత్తా తస్స జాననకిచ్చస్స విప్పకతభావేన యథా దిట్ఠే తస్మిం చతుసచ్చధమ్మే అమతపదేఏవ వా పునప్పునం జాననకిచ్చ యుత్తానం ఇన్ద్రియన్తి వుత్తం హోతి. **అఞ్ఞాతావిన్ద్రియ**న్తి అఞ్ఞా తావినో పరినిట్ఠిత ఆజానన కిచ్చస్స ఖీణాసవస్స ఇన్ద్రియన్తి అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం. తివిధం పేతం తథారూపే జాననే సమ్పయుత్త ధమ్మానం ఇస్సరో హోతీతి వేదితబ్బం.

తత్థ ఇమేసం సత్తానం పాకటే రూపకాయే అత్తగాహదళ్హత్తం తబ్బిముత్తిచ ఇమేసం అపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాయచ హోతీతి దీపేతుం ఆదితో పఞ్చ పసాదిన్ద్రియాని వుత్తాని. తస్స అత్తస్స ఇత్థిపుమ తాభేదో ఇమేసం వసేన హోతి. తస్మిం వా ఇత్థిపురిస గాహో తబ్బిముత్తిచ ఇమేసం అపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాయచ హోతీతి దీపేతుం కదనన్తరం భావిన్ద్రియద్వయం వుత్తం. సోచ అత్తా ఇమస్స వసేన జీవసఞ్ఞం లభతి. తస్మింవా జీవగాహో తబ్బిముత్తిచ ఇమస్స అపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాయచ హోతీతి దీపేతుం తదనన్తరం జీవితిన్ద్రియం వుత్తం. ఇదం పన భావిన్ద్రియతో పురే వత్తబ్బంపి రూపారూప మిస్సకత్తా ఇధ వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. నామకాయే అత్తగాహదళ్హత్తం తబ్బిముత్తిచ ఇమస్స అపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాయచ హోతీతి దీపేతుం నామిన్ద్రియేసు మనిన్ద్రియం ఆదితో వుత్తం. సోచ అరూపీ అత్తా ఇమేసం వసేన సంకిలిట్ఠో విప్ఫన్దితోచ హోతి. తస్మింవా సుఖితదుక్ఖితగాహో తబ్బిముత్తిచ ఇమేసం అపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాయచ హోతీతి దీపేతుం తదనన్తరం వేదనిన్ద్రియపఞ్చకం వుత్తం. తస్స సంకిలిట్ఠస్స వోదానప్పత్తియా తంతంగాహవిముత్తియావా పటిపత్తిదస్సనత్థం తదనన్తరం సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియం వుత్తం. తాయ పటిపత్తియా వోదానప్పత్తి యా ఆది మజ్ఝ పరియోసాన దస్సనత్థం అన్తే తీణి లోకుత్తరిన్ద్రియాని వుత్తానీతి.

[౨౧౨] విభావనియం పన

“ఏత్తావతా అధిప్పేతత్థసిద్ధీతి అఞ్ఞేసం అగహణన్తి” వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

నహి సన్తేసుపి అఞ్ఞేసు ఇన్ద్రియభావారహేసు ధమ్మేసు ఏత్తావతా అధిప్పేతత్థసిద్ధియా తేసం అఞ్ఞేసం భగవతో థేరస్సచ అగహణన్తి యుత్తం వత్తుం. ఇన్ద్రియభావారహస్స అఞ్ఞస్స అసమ్భవతో. యది హి సమ్భవేయ్య, సతంపి సహస్సంపి గణ్హిస్సతియేవాతి. బలియన్తి ఉప్పన్నుప్పన్నే పటిపక్ఖధమ్మే సహన్తి మద్దన్తీతి **బలాని**. యథా అబలానం బలియన్తి. మద్దన్తేనం పరిస్సయాతి. ఏత్థచ అబలాతి దుబ్బలా. నన్తి హీనవీరియం జనం. బలియన్తీతి బలసా కరోన్తి అజ్ఝోత్థరన్తి. పరిస్సయాతి అబలా రాగాది పరిస్సయాతి అత్థో. అపిచ, పటిపక్ఖధమ్మేహి అకమ్పియట్ఠేన అక్ఖో భణియట్ఠేన బలానినామ. తస్మా అస్సద్ధియసఙ్ఖాతేన పటిపక్ఖధమ్మేన కమ్పేతుం అసక్కుణేయ్యతా **సద్ధాబలం**నామ. కోసజ్జసఙ్ఖాతేన కమ్పేతుం అసక్కుణేయ్యతా **వీరియబలం**నామ. ముట్ఠసచ్చేన కమ్పేతుం అసక్కుణేయ్యతా**సతిబలం**నామ. ఉద్ధచ్చేన కమ్పేతుం అసక్కుణేయ్యతా**సమాధిబలం**నామ. అవిజ్జాయకమ్పేతుం అసక్కుణేయ్యతా **పఞ్ఞాబలం** నామ. సేసదుకద్వయం పన అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిపక్ఖేనయోజేతబ్బం.

[౨౧౩] విభావనియం పన

పాపబలదుకం పటిపక్ఖేన యోజేతుం నలబ్భతీతి కత్వా “అహిరికానోత్తప్పద్వయం పన సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావే నేవాతి” వుత్తం. తం న సున్దరం.

సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావోతిచ పటిపక్ఖేహి అకమ్పియతా తిచ అత్థతో నానత్తాభావతోతి. వీరియసమాధిబలాని కుసలాకుసలాబ్యాకతాని. అహిరికానోత్తప్పాని అకుసలబలాని. సేసాని కుసలాబ్యాకతానీతి. **అధిపతీ**తి ఏత్థ పతీతి సామి ఇస్సరో. సో పన పదేస ఇస్సరో సకలిస్సరోతి దువిధో. తత్థ ఇన్ద్రియాని పరేసం విసయే సయం పరవసే వత్తిత్వా అత్తనో విసయేఏవ పరేహి అత్తనో వసే వత్తాపేన్తీతి పదేసిస్సరా నామ. పుబ్బాతి సఙ్ఖారవసేన పుబ్బాగమనవసేన వా విసేసేత్వా పవత్తం అధిపతిట్ఠానం పత్వా పన అఞ్ఞో దుతియో ఇస్సరోనామ నత్థి. తస్మా అధికో పతీతి అధిపతి. అత్తా ధీనవుత్తీనం పతీతి అధిపతీతిచ వదన్తి.

ఛన్దోఏవ అధిపతీతి ఛన్దాధిపతి. ఛన్దవతో కింనామ కమ్మం నసిజ్ఝతీతి ఏవం పుబ్బాభిసఙ్ఖారవసేనవా పుబ్బే అతీతభవేసు సుట్ఠు ఆసేవితఛన్దాగమనవసేనవా తేసు తేసు కల్యాణ పాపకమ్మేసు సమ్పయుత్తధమ్మే మహోఘోవియ తిణపణ్ణకసటే అత్తపరాధీనే నిచ్చం పగ్గహితధురే కత్వా పవత్తో కత్తుకమ్యతా ఛన్దో. ఏస నయో సేసేసుపి. నను చేత్థ పచ్ఛిమా తయో ధమ్మా అధిపతిభావం గణ్హన్తా ఇన్ద్రియభావం అవిజహిత్వావ గణ్హన్తీతి అధిపతిభూతావ సమానా ఇన్ద్రియకిచ్చవసేన పరవసేపి వత్తన్తీతి. సచ్చం, అఞ్ఞం పన అధిపతికిచ్చం, అఞ్ఞం ఇన్ద్రియకిచ్చన్తి నత్థేత్థ దోసోతి. యథా హి రాజా చక్కవత్తీ ఏకస్స అత్తనో పురోహితస్స సన్తికే ఏకం దిబ్బవిజ్జం గణ్హాతి. న ఏత్తావతా రాజా చక్కవత్తినామ నహోతి. నచ విజ్జాహేతు అఞ్ఞస్స వసేన వత్తతి. అఞ్ఞఞ్హి చక్కవత్తి రజ్జకిచ్చం, అఞ్ఞం విజ్జాగహణ కిచ్చన్తి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. తత్థ అధిపతికిచ్చంనామ తంతంకిచ్చ విసేసం అనపేక్ఖిత్వా అతుల్యబలేన అభిభవిత్వా సహజాత ధమ్మే అత్తనో అత్తనో కిచ్చేసు అనివత్తమానే కత్వా ధుర వాహితా. ఇన్ద్రియకిచ్చం పన విజాననాదికిచ్చం ఆరబ్భ పవుచ్చతీతి.

ఆహరన్తి సహజాతాదిపచ్చయసామఞ్ఞతో అతిరేకేన అసాధారణపచ్చయసత్తివిసేసేన హరన్తి పవత్తేన్తీతి **ఆహారా**. ఆహరన్తివా అజ్ఝత్తసమ్భూతా తే తే పచ్చయధమ్మా పచ్చయుప్పన్నధమ్మాచ అత్తానఞ్చేవ అత్తనో అత్తనో పచ్చయకిచ్చం పచ్చయుప్పన్నకిచ్చఞ్చ సుట్ఠు హరన్తి వహన్తి ఏతేహీతి ఆహారా. యథాహసబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికాతి. ఏత్థచ సబ్బే సత్తాతి ఏతేన సబ్బే అజ్ఝత్తసమ్భూతా పచ్చయపచ్చయుప్పన్నధమ్మా వుత్తా. ఆహారట్ఠితికాతి పచ్చయట్ఠితికా. యథారహం చతువీసతిపచ్చయేహి ఠితిసభావాతి అత్థో. ననుచేత్థ పచ్చయాహారోవ వుత్తో. న ఆహారపచ్చయో. ఇధ పన చతుబ్బిధో ఆహారపచ్చయధమ్మోవ వుత్తోతి. సచ్చం, పచ్చయట్ఠేన పన ఆహారనామకానం సబ్బేసం చతువీసతిపచ్చయధమ్మానం మజ్ఝే యేధమ్మా చత్తారో ఆహారాతి విసేసేత్వా వుత్తా. తే తేసం పచ్చయాహారానంపి ఆహారభూతాతి సిద్ధా హోన్తీతి. ఇమస్మిం అత్థే చతున్నం ఆహారానం మహన్త భావో పాకటో హోతీతి.

తత్థ యథా యవబీజానంవా సాలిబీజానంవా ఆనుభావో నామ కళీరఙ్కురానం ఉప్పాదాన పధానం హోతి. తతోపరం పన సస్సభావం పత్వా ఛ పఞ్చ మాసే వడ్ఢియావా ఠితియావా పథవి రసఆపోరసానం ఆనుభావో పధానం హోతి. ఏవమేవం కబళీ కారాహారూపజీవీనం కామసత్తానం కమ్మస్స ఆనుభావోనామ పటిసన్ధిరూపుప్పాదనే పధానం హోతి. తతోపరం పన యావతాయుకం వడ్ఢియావాఠితియావా ఉతుఆహారానం ఆనుభావో పధానం హోతి. కమ్మజరూపాని హి యావ ఆసన్నమరణా పవత్తమానానిపి ఉతుఆహారేహి అనుగ్గహితానిఏవ పవత్తన్తి. ఉతుచ ఆహారు పత్థమ్భితోయేవ అత్తనో కిచ్చం కరోతి. తస్మా తేసం సత్తానం చతుసన్తతిరూపం కబళీకారాహారేన అనుపత్థమ్భియమానం చిరం నపవత్తతి. ఉపత్థమ్భియమానంఏవ యావతాయుకం పవత్తతి. యథాచ సకుణావా డంసమకసా దయోవా తుణ్డేన ఆహారం గహేత్వా అత్తభావం పోసేన్తి. తుణ్డే అసన్తే ఆహారం అలభన్తా మరన్తి. ఏవమేవ ఇమే సత్తా ఫస్సేన ఆరమ్మణేసు రసం గహేత్వా వేదనాసఙ్ఖాతం ఉపభోగపరిభోగం సమ్పాదేత్వా తణ్హావేపుల్లం పత్వా తివిధం వట్టం పూరేత్వా యావజ్జతనాపి వట్టే అనుకడ్ఢమానా పవత్తన్తి.

యది హి ఫస్సోనామ న సియా, ఆరమ్మణరసం అలభిత్వా వేదనా పరిభోగరహితేన తణ్హుప్పత్తియా ఓకాసో నత్థీతి తివిధవట్టమేవ నసియాతి. యథాచ తే సకుణాదయో పక్ఖే వియూహిత్వా అన్తరా అపతమానా రుక్ఖతో రుక్ఖం వనతో వనం విచరిత్వా అత్తానం యాపేన్తి. పక్ఖేసు అసన్తేసు గమనం అసమ్పాదేన్తా పతిత్వా మరన్తి. ఏవమేవం ఇమే సత్తా ఆయూహనలక్ఖణాయ చేతనాయ చేతయిత్వా కమ్మసమఙ్గితం సమ్పాదేత్వా భవతో భవం విచరిత్వా యావజ్జతనా వట్టే

సంసరన్తి. యది హి చేతనానామ న సియా, కమ్మవట్టస్స అభావో. తదభావేచ విపాకవట్టస్స అభావో. తదభావేచ తదనుసయితస్స కిలేసవట్టస్స అభావోతి వట్టంనామ న సియాతి. యథాచ తే సకుణాదయో చక్ఖునా గోచరట్ఠానంవా తంతందిసాభాగంవా విభావేత్వా యావజీవం అత్తానం యాపేన్తి. చక్ఖుస్మిం అసన్తే కిఞ్చిగహేతబ్బవత్థుంవా గన్తబ్బట్ఠానంవా అలభిత్వా తత్థేవ మరన్తి. ఏవమేవం సమ్పయుత్తా ధమ్మా ఆరమ్మణవిజానలక్ఖణేన విఞ్ఞాణేన తంతంఆరమ్మణం లభిత్వా తస్మిం తస్మిం ఫస్సాదయో ఉప్పాదేత్వా తివిధం వట్టం వట్టేన్తి. యది హి విఞ్ఞాణంనామ న సియా, ఫస్సాదీనం ఆరమ్మణలాభోయేవ నత్థీతి వట్టమేవ న సియాతి. తేనాహ **చత్తారో ఆహారా.ల. విఞ్ఞాణం చతుత్థ**న్తి. సంయుత్తకేచ –

> చత్తారోమే భిక్ఖవే ఆహారా భూతానం వా సత్తానం ఠితియా సమ్భవేసీనంవా సత్తానం అనుగ్గహాయ కబళీకారో ఆహారో ఓళారికోవా సుఖుమోవా, ఫస్సో దుతీయో, మనోసఞ్చేతనా తతీయా, విఞ్ఞాణం చతుత్థన్తి వుత్తం.

తత్థ భూతానన్తి వుద్ధిప్పత్తానం. సమ్భవేసీనన్తి కలలాది కాలే ఠితానం. చతున్నంపన ఆహారానం యథాసమ్భవం అనమతగ్గే సంసారవట్టేవా తస్మిం తస్మిం భవేవా ఠితియావా అనుగ్గహాయవా పవత్తి ఆకారో వుత్తనయేన వేదితబ్బో. అట్ఠకథాయం పన కోపనేత్థ ఆహారో. కిం ఆహారేతీతి. కబళీకారా హారో ఓజట్ఠమకరూపాని ఆహారేతి. ఫస్సాహారో తిస్సో వేదనా. మనోసఞ్చేతనాహారో తయో భవే. విఞ్ఞాణా హారో పటిసన్ధినామరూపన్తి వుత్తం. తం పాకటఫలవసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఓజట్ఠమకరూపుప్పాదనం పన కబళీకారాహారస్స మహన్తం కిచ్చం నహోతి. చతుసన్తతిరూపుపత్థమ్భనమేవ మహన్తం. తేనేవ హి పాళియం ఠితియాతిచ అనుగ్గహాయాతిచ వుత్తం.

అపిచ యథా ఉపనిస్సయాసేవనపచ్చయా సుత్తన్తి కపరియాయా అభిధమ్మపరియాయాతిచ దువిధా హోన్తి. తథా ఆహారపచ్చయోపి దువిధో. తత్థ యం వుత్తం మనోసఞ్చేతనాహారో తయోభవేతి. తం సుత్తన్తికపరియాయం సన్ధాయ వుత్తం. నహి పట్ఠానే అరూపా హారా అసహజాతానం ధమ్మానం ఆహారట్ఠేన పచ్చయానామ హోన్తీతి. **పఞ్చవిఞ్ఞాణేసు ఝానఙ్గాని నలబ్భన్తి**. తాని హి దుబ్బలకిచ్చట్ఠానవత్థుకత్తా రూపాదీసు అభినిపాతమత్తాని హోన్తీతి న తేసు విజ్జమానా వేదనా ఏకగ్గతా ఝానకిచ్చం సాధేన్తీతి. వితక్కపచ్ఛిమకం ఝానన్తిచ వుత్తం. ఝానఙ్గానం నాయకభూతోచ వితక్కో తేసు నత్థీతి తత్థ తావేదనా ఏకగ్గతాయో తం న సాధేన్తీతి. వీరియుపత్థమ్భరహితా ధమ్మా సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావప్పత్తా నహోన్తీతి అవీరియేసు సోళసాహేతుకచిత్తేసు సమాధిబలకిచ్చం న సాధేతి. వీరియపచ్ఛిమకం బలన్తి హి వుత్తన్తి ఆహ **అవీరియేసు బలాని నలబ్భన్తీ**తి. హేతురహితా చ ధమ్మా వట్టస్స వివట్టస్సచ పత్తియా పథభావం నగచ్ఛన్తి. హేతుపచ్ఛిమకో మగ్గోతి హి వుత్తన్తి ఆహ **అహేతుకేసు మగ్గఙ్గాని న లబ్భన్తీ**తి. విచికిచ్ఛాసమ్పయుత్తేచిత్తే ఏకగ్గతా అధిమోక్ఖరహి తత్తా ఏకన్తేన సంసప్పనసభావాయ విచికిచ్ఛాయ అభిభూతత్తా చ మగ్గిన్ద్రియబలభావాయ బలవతీ నహోతీతి వుత్తం **విచికిచ్ఛా చిత్తే ఏకగ్గతా మగ్గిన్ద్రియబలభావం న గచ్ఛతీతి. ద్విహేతుక తిహేతుక జవనేస్వేవాతి** ఏత్థ ద్విహేతుక తిహేతుకసద్దేన మోమూహద్వయహసనజవనాని నివత్తేతి. జవనసద్దేన తిభూమకాని ద్విహేతుకతిహేతుకవిపాకాని నివత్తేతి.

[౨౧౪] విభావనియం పన

> "ద్విహేతుకతిహేతుకగహణేన ఏకహేతుకేసు అధిపతీనం అభావం దస్సేతీ"తి వుత్తం, జవనభావసామఞ్ఞత్తా పన హసనచిత్తేపి తేసం అభావో దస్సేతబ్బోయేవ హోతీతి.

యథాసమ్భవన్తి లద్ధపుబ్బాతి సఙ్ఖారస్స లద్ధపుబ్బాగమస్స చ ఏకేకస్స అధిపతినో సమ్భవానురూపం **ఏకోవ లబ్భతి**. న దుతియో. ఇతరథా అధిపతిఏవ నసియాతి. ఏవఞ్చ కత్వా పట్ఠానే యథా ఇన్ద్రియపచ్చయవిభఙ్గే అరూపినోఇన్ద్రియా సమ్పయుత్తకానంధమ్మానం తంసముట్ఠానానఞ్చ రూపానం ఇన్ద్రియపచ్చయేన పచ్చయోతి వుత్తం. న తథా అధిపతిపచ్చయవిభఙ్గే. తత్థ పన ఛన్దాధిపతి ఛన్దసమ్పయుత్తకానన్తిఆదినా ఏకేకాధిపతి విభాగవసేనేవ వుత్తన్తి. ఏవఞ్హి సతి అధిపతి ఇన్ద్రియానం విసేసో పాకటో హోతీతి. **నవేరితాతి** నవ ఈరితా కథితా. కుసలా కుసలా బ్యాకతేహి సమాకిణ్ణో **కుసలాది సమాకిణ్ణో**. [మిస్సకసఙ్గహో]

౧౬౪. చత్తారి సచ్చాని బుజ్ఝతీతి బోధి. బుజ్ఝన్తివా తాని తం సమఙ్గినో ఏతాయాతి బోధి. చతుమగ్గఞాణం. వుత్తఞ్హేతం మహా నిద్దేసే బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు-ఞాణన్తి. పక్ఖోతి కోట్ఠాసో సమ్భారో. బోధియా పక్ఖే భవాతి బోధిపక్ఖియా. అధిసీలా ధిచిత్తా ధిపఞ్ఞా సఙ్ఖాతాసు తీసు సిక్ఖాసు పరియాపన్నానం సత్థుసాసనధమ్మానం ఏతంనామం. తే పన కోట్ఠాసతో సత్త విధా హోన్తీతి ఆహ **చత్తారోసతిపట్ఠానాతి**ఆది. సమ్పయుత్త ధమ్మేసు పముఖా పధానా హుత్వా కాయాదీసు ఆరమ్మణేసు తిట్ఠన్తి నానారమ్మణేసు చిత్తగమనం నివత్తేత్వా తేస్వేవ కాయాదీసు చిత్త నిబన్ధనవసేన పవత్తన్తీతి పట్ఠానాని. సతిఏవ పట్ఠానానీతి సతి పట్ఠానాని. చత్తారిసతిపట్ఠానానీతి వత్తబ్బే ధమ్మభావం అపేక్ఖిత్వా చత్తారోసతిపట్ఠానా తివుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. కాయేఅనుపస్సనా **కాయా నుపస్సనా**. రూపకాయే రూపసమూహే అస్సాసపస్సాసాదికస్స అవయవకాయస్స తంతంకాయభావేనవా అనిచ్చాదిభావేనవా యావ తస్మిం తస్మిం కాయే సమ్మోహో పహియ్యతి. తావ పునప్పునం నిరన్తరం సమనుపస్సనాతి అత్థో. నవప్పభేదాసు వేదనాసు సుఖవేదనాది కాయఅవయవవేదనాయ తంతం వేదనాభావేన ఉదయబ్బయవసేన చ అనుపస్సనా **వేదనానుపస్సనా**. సోళస పభేదేసు సరాగా దీసు చిత్తేసు సరాగాదికస్స అవయవచిత్తస్స తంతం చిత్తభావేన ఉదయబ్బయవసేనచ అనుపస్సనా **చిత్తానుపస్సనా**. పఞ్చపభేదేసు నీవరణాదీసు ధమ్మేసు కామచ్ఛన్దాదికస్స అవయవధమ్మస్స తం తం ధమ్మభావేన ఉదయబ్బయవసేనచ అనుపస్సనా **ధమ్మానుపస్సనా**.

[౨౧౫] యం పన **విభావనియం**

"కుచ్ఛితానం కేసాదీనం ఆయోతి కాయో. అస్సాస పస్సాసానంవా సమూహో కాయో"తి వుత్తం. తం న సున్దర మేవ.

[౨౧౬] యఞ్చ **తత్థ**

"కాయస్స అనుపస్సనా కాయానుపస్సనా"తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం.

కాయే కాయానుపస్సీ విహరతీతి హి వుత్తం. ఏతేన హి కాయే అనుపస్సనా కాయానుపస్సనాతి అయమత్థోవ పధానతో దస్సితోతి.

[౨౧౭] యఞ్చ **తత్థ**

“వేదనానం వసేన అనుపస్సనా”తి వుత్తం. తంపి న సున్దరం. వేదనాసు వేదనానుపస్సీతి హి వుత్తం. తథా చిత్తానుపస్సనా పదేపి.

[౨౧౮] యంపి **తత్థ**

“సఞ్ఞాసఙ్ఖారానం ధమ్మానం భిన్నలక్ఖణానమేవ అనుపస్సనా ధమ్మానుపస్సనా”తి వుత్తం. తంపి న సున్దరమేవ.

న హి కత్థచి పాళియం సఞ్ఞాసఙ్ఖారావ విసేసేత్వా ధమ్మాతి వుత్తా అత్థీతి. పాళియఞ్హి ఛనీవరణా పథమం ధమ్మాతి వుత్తా. తతో పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. తతో ద్వాదసాయతనాని. తతో సత్తబోజ్ఝఙ్గా. తతో చత్తారి సచ్చానీతి. యదిఏవం ఏకాయ ధమ్మానుపస్సనాయ వుత్తాయ ఇతరాపి సిద్ధాతి సతిపట్ఠానం ఏకమేవ వత్తబ్బం, న చత్తారోతి.న. యో హి ధమ్మానుపస్సనాయం రూపక్ఖన్ధో వుత్తో. సో రుప్పనలక్ఖణానుపస్సనవసేన వుత్తో. రుప్పనలక్ఖణఞ్హి నిబ్బత్తితపర మత్థధమ్మో. సోచ తథా అనుపస్సన్తస్స విసేసతో సుఖుమస్స అత్తవిపల్లాసస్స పహానాయ హోతీతి. కాయోతి పన తంతం సమూహభూతరూపధమ్మవసేన వేదితబ్బో. నరుప్పనలక్ఖణవసేన. నచ తంతం కాయభావేన గహితో తంతం రూపధమ్మసమూహో నిబ్బత్తిత పరమత్థధమ్మోనామ హోతి. పఞ్ఞత్తిమిస్సకత్తా. సోచ తథా అనుపస్సన్తస్స విసేసతో ఓళారికస్స సుభాది విపల్లాసస్స పహానాయ హోతీతి. తథా వేదనాచిత్తేసుపి ఓళారికవిపల్లాసో సుఖుమవిపల్లాసోతి ద్వే ద్వే విపల్లాసా హోన్తి. తత్థ అత్తుపనిబన్ధా నిచ్చసుఖ విపల్లాసా ఓళారికా. అత్తవిపల్లాసో సుఖుమో. తత్థ వేదనా చిత్తా నుపస్సనా ఓళారికవిపల్లాసానం పహానాయ విసుం వుత్తా. ధమ్మేసు వేదనాక్ఖన్ధవిఞ్ఞాణక్ఖన్ధా సుఖుమ విపల్లాస పహానాయాతి. తస్మా చత్తారోవ సతిపట్ఠానా వత్తబ్బాతి. సమ్మా పదహన్తి ఏతేహీతి **సమ్మప్పధానాని**. కామం తచోచ న్హారుచ, అట్ఠిచ అవసిస్సతు. ఉపస్సుస్సతు మే సరీరే మంసలోహితం. యన్తం పురిసథామేన పురిసపరక్కమేన పత్తబ్బం. న తం అపత్వా వీరియస్స సణ్ఠానం భవిస్సతీతి ఏవం అనివత్తనవుత్తి వసేన పవత్తస్స సమ్మావాయామస్స ఏతం నామం. సో పన తథా పవత్తో ఏకోపి సమానో కిచ్చసిద్ధివసేన చతుధా హోతీతి. వుత్తం **ఉప్పన్నానన్తి**ఆది.

తత్థ **ఉప్పన్నానంపాపకానన్తి** అసుకస్మిం కాలే దేసే ఠానే వా అహం ఇదఞ్చిదఞ్చ నామ పాపం అకాసిం, ఇదఞ్చిదఞ్చనామ మయ్హం ఉప్పన్నన్తి ఏవం అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నభావేన విదితానం అకుసలానం. **పహానాయాతి** తేసం అత్తనో సన్తానే అజ్జతగ్గే యావపరినిబ్బానాపున అనుప్పాదధమ్మతాపాదనకరణత్థం. **వాయామోతి** సీల పూరణ సమథ విపస్సనాభావనాకమ్మేసు దళ్హం వాయామో. **అనుప్పన్నానన్తి** అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నపుబ్బన్తి అవిదితానం పరసన్తానేసువా సుత్తన్తేసువా దిస్వావా సుత్వావా విదితానం. **అనుప్పాదాయాతి** యేసం అకుసల మూలానం అత్థితాయ ఇమేసం సత్తానం ఈదిసాని కిలేసజాతాని వా పాపకమ్మానివా ఉప్పజ్జన్తి. తాని మయి విజ్జన్తిఏవ. అహంపి తేహి కిలేసేహివా కమ్మేహివా అపరిముత్తోయేవ. అహంపి స్వేవా పరసువేవా భవన్తరేసువా తాని అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేస్సా మియేవాతి ఏవం పచ్చవేక్ఖిత్వా తేసం అకుసలమూలానం అత్తనో సన్తానే ఉప్పత్తియా పచ్చయసముచ్ఛిన్దనత్థం. **అనుప్పన్నానంకుసలానన్తి** చతుభూమకేసు కుసలధమ్మేసు సత్తవిసుద్ధిపభేదేసు ఇమేనామ విసుద్ధిధమ్మా మయా అప్పత్తా అనధిగతాఏవ హోన్తీతి ఏవం ఞత్వా సమయే అనతిక్కన్తేఏవ అప్పత్తానం అనధిగతానం ఉపరి విసుద్ధిధమ్మానం అధిగమనత్థాయ.

ఉప్పన్నానం కుసలానం భియ్యో భావాయాతి యాని సీలాదీని కుసలాని మయి ఉప్పన్నాని. తాని యావ నియామం నఓక్కమన్తి, తావ మయ్హం ఏతానీతి వత్తుం నారహన్తి. స్వేవా పరసువేవా భవన్తరం పత్వావా భిజ్జిస్సన్తి యేవాతి ఏవం పచ్చవేక్ఖిత్వా అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నానం తేసం సబ్బసో అకుప్పధమ్మతాపాదనవసేన సుట్ఠుతరం వడ్ఢనత్థాయ. ఏతేసు పన చతూసు ముఖేసు యేన కేనచి ఏకేన ముఖేన ఉప్పన్నో వాయామో చతుకిచ్చసాధకోఏవ హోతీతి వేదితబ్బో. అట్ఠకథాయం పన మగ్గక్ఖణే ఏవ ఏకస్స తస్స చతుకిచ్చసాధకతా వుత్తాతి.

ఇజ్ఝనం ఇద్ధి, తస్స తస్స యోగకమ్మస్స సిద్ధి సమిద్ధి నిబ్బత్తీతి అత్థో. సా పన సఙ్ఖేపతో అభిఞ్ఞేయ్యానం ధమ్మానం అభిఞ్ఞాసిద్ధి, పరిఞ్ఞేయ్యానం పరిఞ్ఞాసిద్ధి, పహాతబ్బానం పహానసిద్ధి, సచ్ఛికా తబ్బానం సచ్ఛికరణసిద్ధి, భావేతబ్బానం భావనాసిద్ధీతి పఞ్చవిధా హోతి. ఇజ్ఝతీతివా ఇద్ధి సత్థుసాసనే యోగకమ్మేన ఇజ్ఝన్తానం సబ్బేసం మహగ్గత లోకుత్తరధమ్మానం నామం. పజ్జతి ఏతేనాతి పాదో. ఇద్ధియా పాదోతి **ఇద్ధిపాదో**. ఇద్ధిపత్తియా బలవుపాయో పధానకారణన్తి వుత్తం హోతి. సో పన చతున్నం అధిపతిధమ్మానం వసేన చతుధా హోతీతి వుత్తం **చత్తారో ఇద్ధిపాదా**తిఆది. అధిపతిభూతో ఛన్దోవ ఇద్ధిపాదోతి **ఛన్దిద్ధిపాదో**. ఏసనయో సేసేసుపీతి. ఏత్థచ సబ్బే మహగ్గతానుత్తరభూతా ఉత్తరిమనుస్స ధమ్మానామ నపాకతికేన ఛన్దేనవా వీరియేనవా చిత్తేనవా పఞ్ఞాయ వా అధిగన్తబ్బా హోన్తి. యేన కేనచి పలిబోధేన పటిబాహితుం అసక్కుణేయ్యేన అధిపతిభావపత్తేన ఛన్దాదినాఏవ అధిగన్తబ్బా. తస్మా ఇమే చత్తారో ధమ్మా అధిపతిభూతావ ఇధ అధిప్పేతాతి దట్ఠబ్బాతి.

[౨౧౯] యంపన **విభావనియం**

“ఇజ్ఝతి అధిట్ఠానాదికం ఏతాయాతి ఇద్ధి, ఇద్ధివిధఞ్ఞాణం. ఇద్ధియా పాదో ఇద్ధిపాదో”తి వుత్తం. తం సంయుత్తకే కతమాచ భిక్ఖవే ఇద్ధి. ఇధ భిక్ఖవే భిక్ఖు అనేకవిహితం ఇద్ధివిధం పచ్చనుభోతి. ఏకోపి హుత్వా బహుధా హోతి.ల. యావ బ్రహ్మలోకాపి కాయేన వసం వత్తేతి. అయం వుచ్చతి భిక్ఖవే ఇద్ధీతి ఇమాయ పాళియా సమేతి. ఏవంసన్తేపి ఇధ అభిధమ్మపరియాయోవ అధిప్పేతోతి తం న యుజ్జతియేవ.

విభఙ్గే పన పఠమవారే లోకియ లోకుత్తరమిస్సకా చిత్త చేతసికరాసీఏవ ఇద్ధిపాదాతి వుత్తా. అట్ఠకథాయఞ్చ-పఠమజ్ఝాన పరికమ్మంహి ఇద్ధిపాదోనామ. పఠమజ్ఝానం ఇద్ధినామ.ల. నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞాయతనజ్ఝానపరికమ్మం ఇద్ధిపాదోనామ. నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞా యతనజ్ఝానం ఇద్ధినామ. సోతాపత్తిమగ్గస్స విపస్సనా ఇద్ధిపాదో నామ. సోతాపత్తిమగ్గో ఇద్ధినామ.ల. అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనా ఇద్ధిపాదోనామ. అరహత్తమగ్గో ఇద్ధినామాతిచ. పఠమజ్ఝానం ఇద్ధిపాదోనామ. దుతియజ్ఝానం ఇద్ధినామ. ల. ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనజ్ఝానం ఇద్ధి పాదోనామ. నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞా యతనజ్ఝానం ఇద్ధినామ. సోతా పత్తిమగ్గో ఇద్ధిపాదోనామ. సకదాగామిమగ్గో ఇద్ధినామ.ల. అరహత్తమగ్గో ఇద్ధినామాతి చ వుత్తం. తంతం పాదకజ్ఝానం ఇద్ధిపాదోనామ. తతో తతో వుట్ఠహిత్వా ఉప్పాదితమగ్గో ఇద్ధినామాతిపి వత్తుం వట్టతియేవ. ఇధ పన ఉత్తరచూళభాజనియే ఆగతనయేన చత్తారో అధిపతిధమ్మాఏవ ఇద్ధిపాదాతి వుత్తా.

తత్థ పన లోకుత్తరభూతాఏవ అధిప్పేతా. ఇధ లోకియ లోకుత్తర మిస్సకభూతాతి. ఇన్ద్రియబలాని అత్థతో హేట్ఠా వుత్తానేవ. పాకటట్ఠానతో పన చతూసు సోతాపత్తియఙ్గేసు సద్ధాయ థామో వేదితబ్బో. యథాహ-కత్థ భిక్ఖవే సద్ధిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం. చతూసు సోతాపత్తియఙ్గేసు ఏత్థ సద్ధిన్ద్రియం దట్ఠబ్బన్తి. చతూసు సమ్మప్పధానేసు వీరియస్స. యథాహ-కత్థ

భిక్ఖవే వీరియిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం. చతూసు సమ్మప్పధానేసు ఏత్థ వీరియిన్ద్రియం దట్ఠబ్బన్తి. చతూసు సతిపట్ఠానేసు సతియా. యథాహ-కత్థ భిక్ఖవేసతిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం. చతూసు సతిపట్ఠానేసుఏత్థ సతిన్ద్రియం దట్ఠబ్బన్తి. చతూసు ఝానేసు సమాధిస్స. యథాహ-కత్థ భిక్ఖవే సమాధిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం. చతూసు ఝానేసు ఏత్థ సమాధిన్ద్రియం దట్ఠబ్బన్తి. చతూసు అరియసచ్చేసు పఞ్ఞాయ థామో వేదితబ్బో. యథాహ-కత్థ భిక్ఖవే పఞ్ఞిన్ద్రియం దట్ఠబ్బం. చతూసు అరియసచ్చేసు ఏత్థ పఞ్ఞిన్ద్రియం దట్ఠబ్బన్తి. సమ్బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం, సమన్తతో బుజ్ఝతి పటివిజ్ఝతి బుజ్ఝన్తి వా ఏతాయాతి కత్వా. సా హి చతుసచ్చధమ్మం బుజ్ఝమానా ఏకక్ఖణే సోళసహి అత్థేహి సద్ధిం సమన్తతో బుజ్ఝతి, న ఏకదేస తోతి తస్సా సమ్బోధియా సముట్ఠాపనట్ఠేన సమ్బోధియా అఙ్గో సహకారీబలవపచ్చయోతి **సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సతిఏవ సమ్బోజ్ఝఙ్గో **సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సా హి కాయాదీసు చతూసు అత్తనో గోచరేసు భావనావసేన సుట్ఠుసంవడ్ఢమానా అనుపుబ్బేన సబ్బపమాద పక్ఖం విధమేత్వా సబ్బం అప్పమాదపక్ఖఞ్చ పూరేత్వా చతుమగ్గఞ్ఞాణ సఙ్ఖాతం సమ్బోధిం సముట్ఠాపేతీతి. విపస్సనాయ భూమిభూతే అజ్ఝత్త బహిద్ధాధమ్మే విచినాతి కక్ఖళత్తఫుసనాదీహి అనిచ్చతాదీహిచ వివిధా కారేహి చుణ్ణవిచుణ్ణం కురుమానోవియ తేసు దట్ఠబ్బాకారం అసేసం ఉపధారేతీతి ధమ్మవిచయో. సోఏవ సమ్బోజ్ఝఙ్గోతి **ధమ్మవిచయ సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సోపి హి అత్తనో గోచరభూతేసు తేసు ధమ్మేసు భావనావసేన సుట్ఠుసంవడ్ఢమానో అనుపుబ్బేన సబ్బంసమ్మోహ పక్ఖం విధమేత్వా సబ్బం అసమ్మోహపక్ఖం పూరేత్వా సయం చతుమగ్గఞాణ సమ్బోధి హుత్వా సముట్ఠహతీతి. సమ్మప్పధానవీరియమేవ సమ్బోజ్ఝఙ్గోతి **వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గో**. తమ్పి హి చతుబ్బిధేసు అత్తనో గోచరేసు భావనావసేన సుట్ఠు సంవడ్ఢమానం అనుపుబ్బేన సబ్బం కుసలేసు ధమ్మేసు లీనసఙ్కోచ కోసజ్జపక్ఖం కిలేసజాతం విధమేత్వా సబ్బం ధురసంపగ్గహపక్ఖం పూరేత్వా వుత్తప్పకారం సమ్బోధిం సముట్ఠా పేతీతి.

పీతియేవ సమ్బోజ్ఝఙ్గో **పీతి సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సాపి హి వుత్తప్పకారేసు గోచరేసు సుట్ఠు సంవడ్ఢమానా కుసలేసు ధమ్మేసు సబ్బం చిత్తస్స అరతిఉక్కణ్ఠపక్ఖం విధమేత్వా సబ్బం ధమ్మరతి ధమ్మనన్దిధమ్మారామ పక్ఖం పూరేత్వా వుత్తప్పకారం సమ్బోధిం సముట్ఠాపేతి. పస్సద్ధిఏవ సమ్బోజ్ఝఙ్గో **పస్సద్ధి సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సాపి హి వుత్తపకారేసు గోచరేసు భావనావసేన సుట్ఠు సంవడ్ఢమానా సబ్బం చిత్తస్స సారమ్భ దరథపక్ఖం విధమేత్వా సబ్బం వూపసన్తసీతలపక్ఖం పూరేత్వా వుత్తప్పకారం సమ్బోధిం సముట్ఠాపేతి. సమాధిఏవ సమ్బోజ్ఝఙ్గోతి **సమాధి సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. తస్స సమ్బోధిసముట్ఠాపనతా పాకటా. తత్రమజ్ఝత్తతా సఙ్ఖాతా ఉపేక్ఖాఏవ సమ్బోజ్ఝఙ్గోతి **ఉపేక్ఖా సమ్బోజ్ఝఙ్గో**. సాపిహి వుత్తప్పకారేసు సతిఆదీనం గోచరేసు భావనావసేన సుట్ఠు సంవడ్ఢమానా సబ్బం చిత్తస్స లీనుద్ధచ్చపక్ఖం విధమేత్వా సమవాహితపక్ఖం పూరేత్వా వుత్తప్పకారం సమ్బోధిం సముట్ఠాపేతీతి. సమ్మా అవిపరీతతో దస్సనం **సమ్మాదిట్ఠి**. సా పన దుక్ఖే ఞాణం, దుక్ఖసముదయే ఞాణం, దుక్ఖనిరోధే ఞాణం, దుక్ఖనిరో ధగామినిపటిపదాయ ఞాణన్తి చతుబ్బిధా హోతి. సమ్మా అవిపరీతతో సంకప్పనం **సమ్మాసఙ్కప్పో**. యథా సమ్మాదిట్ఠి దట్ఠబ్బసభావేసు ఫరమానా పవత్తతి తథా తస్సా సంవిధానన్తి అత్థో. తేనేవ హి సో పఞ్ఞాక్ఖన్ధే సఙ్గహితోతి. యథాహ-యాచావుసో విసాఖ సమ్మాదిట్ఠి, యోచ సమ్మాసఙ్కప్పో, ఇమే ధమ్మా పఞ్ఞాక్ఖన్ధే సఙ్గహితాతి. **సమ్మావాచా** దయో పుబ్బే వుత్తత్థాయేవ. సమ్మా వాయమన్తి ఏకేనాతి **సమ్మావాయామో**. చతుకిచ్చసాధకం సమ్మప్పధాన వీరియం. పస్సద్ధిద్వయం పస్సద్ధిసామఞ్ఞేన ఏకం కత్వా **చుద్దసేతే సభావతో**తి వుత్తం. **సత్తధా**తి వుత్తప్పకారానం సతిపట్ఠానచతుక్క సమ్మప్పధానచతుక్కాదీనం వసేన సత్తధా. ఇదాని తేసం చుద్దసన్నం కిచ్చానం ఠానభేదం దస్సేతుం **సఙ్కప్పపస్సద్ధిచాతి**ఆదిమాహ.

[౨౨౦] యంపన **విభావనియం**

“సత్తధా తత్థ సఙ్గహోతి వత్వా పున తం దస్సేతుం సఙ్కప్పపస్సద్ధిచాతిఆదిమాహా”తి వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

న హి తత్థ సత్త సరూపం లబ్భతీతి. సఙ్కప్పో విరతిత్తయఞ్చ ఏకం మగ్గఙ్గట్ఠానం పాపుణాతి. పస్సద్ధిచ పీతిచ ఉపేక్ఖాచ ఏకం బోజ్ఝఙ్గట్ఠానం. ఛన్దోచ చిత్తఞ్చ ఏకం ఇద్ధిపాదట్ఠానన్తి ఏవం నవధమ్మా ఏకట్ఠానికా హోన్తి. ఏకం వీరియం చతుసమ్మప్పధాన ఇద్ధి పాదిన్ద్రియ బలబోజ్ఝఙ్గ మగ్గఙ్గ వసేన నవట్ఠానికం. ఏకా సతి చతుసతిపట్ఠాన ఇన్ద్రియ బల బోజ్ఝఙ్గ మగ్గఙ్గ వసేన అట్ఠట్ఠానికా. ఏకో సమాధి ఇన్ద్రియ బల బోజ్ఝఙ్గ మగ్గఙ్గ వసేన చతుట్ఠానికో. ఏకాపఞ్ఞా ఇద్ధిపాదిన్ద్రియ బల బోజ్ఝఙ్గ మగ్గఙ్గ వసేన పఞ్చట్ఠానికా. ఏకా సద్ధా ఇన్ద్రియ బల వసేన దుట్ఠానికాతి. తే పన సత్తతింస పభేదా ధమ్మా పుబ్బభాగే నానారమ్మణా నానాఖణికాచ హోన్తి. మగ్గఫలేసు పన నవట్ఠానికం వీరియం ఏకమేవ నిబ్బానం ఆరమ్మణంకత్వా నవసురానేసు అత్త పటిపక్ఖానం పాప ధమ్మానం పచ్చయ యముగ్ఘాతవసేన నవ కిచ్చాని సాధయమానం ఏకమేవ పవత్తతి. ఏస నయో అట్ఠట్ఠానికాదీసు. తస్మా తే ఏకక్ఖణే ఏకచిత్తే సబ్బే ఏకతో ఉపలబ్భన్తీతి వుత్తం **సబ్బే లోకుత్తరే హోన్తీ**తి. **నవాసఙ్కప్ప పీతియో**తి ఏత్థ వాసద్దో క్వచి సద్దత్థో. సఙ్కప్పో క్వచి దుతీయజ్ఝానికా దికేపీతిచ క్వచి చతుత్థజ్ఝానికాదికే లోకుత్తరే నహోన్తీతి అత్థో.

లోకియేపీతి సీలవిసోధనాదివసేన పవత్తే కామా వచరకుసలాదికే లోకియకుసల క్రియచిత్తుప్పాదేపి. **యథా యోగ**న్తి సీలవిసోధనకమ్మ సమథకమ్మనామరూపపరిగ్గహాదికమ్మేసు యుజ్జితబ్బానం విరతిత్తయాదీనం అనురూపం. **ఛబ్బిసుద్ధిపవత్తియ**న్తి సీల విసుద్ధాదీనం ఛన్నం విసుద్ధీనం అనుక్కమేన పవత్తికాలే. ఏతేన దిట్ఠేవ ధమ్మే మగ్గఫలపతిట్ఠాభావత్థాయ పూరితే చతుపారిసుద్ధి సీలేపి సద్ధాసతిఆదయో బోధిపక్ఖియేసు సఙ్గహితా ఏవ హోన్తి. తథా మగ్గపాదకత్థాయ ఉప్పాదితేసు మహగ్గతజ్ఝానేసు మీతి దస్సేతి. తథా హి బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తకే –

> ఏవం భావితో ఖో కుణ్డలియ ఇన్ద్రియసంవరో తీణి సుచరితాని పరిపూరేతి. ఏవం భావితాని తీణి సుచరితాని చత్తారో సతిపట్ఠానే పరిపూరేన్తి. ఏవం భావితా చత్తారో సతిపట్ఠానా సత్త బోజ్ఝఙ్గే పరిపూరేన్తి. ఏవం భావితా సత్త బోజ్ఝఙ్గే విజ్జావిముత్తియో పరిపూరేన్తీతి వుత్తం.

అట్ఠకథాయంపి నకేవలం బలవవిపస్సనా మగ్గఫలేసుఏవ బోజ్ఝఙ్గే ఉద్ధరన్తి. విపస్సనాపాదక కసిణజ్ఝాన ఆనాపాణా సుక బ్రహ్మవిహారజ్ఝానేసుపి ఉద్ధరన్తీతి వుత్తం. [బోధిపక్ఖియసఙ్గహో]

౧౬౭. సబ్బసఙ్గహే **పఞ్చక్ఖన్ధా**తి పఞ్చ రాసయో. అతీతాది భేద భిన్నానం రూపానం ఖన్ధో రాసీతి **రూపక్ఖన్ధో**. ఏకస్మిం రుప్పన లక్ఖణే రాసిం కత్వా ఞాణేన పరిగ్గహితా రూపధమ్మాఏవ. తథా ఏకస్మిం వేదయితలక్ఖణే సఞ్జానన లక్ఖణే రాసిం కత్వా పరిగ్గహితా అతీతాదిభేదభిన్నా వేదనాసఞ్ఞాయో **వేదనాక్ఖన్ధో సఞ్ఞాక్ఖన్ధో** చనామ. సఙ్ఖరోన్తీతి సఙ్ఖారా. ఫస్స చేతనా దయో. తేహి ఛసువా ఉపపత్తిద్వారేసు తీసువా కమ్మద్వారేసు ఏకతో సఙ్గమ్మ సమాగమ్మ పుసనచేతయితాదీహి అత్తనో అత్తనో కిచ్చేహి దస్సనసవనాదీని సాధారణకిచ్చానివా కాయిక వాచసికమానసికానివా సయన నిసజ్జట్ఠాన గమన కథన చిన్తనాదీని సబ్బాని కిచ్చాని కరోన్తి విదహన్తీతి. వుత్తఞ్హేతం సంయుత్తకే –

> కిఞ్చ భిక్ఖవే సఙ్ఖారే వదేథ. సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా సఙ్ఖారాతి వుచ్చన్తి. కిఞ్చ సఙ్ఖతం అభి సఙ్ఖరోన్తి, రూపం రూపత్థాయ సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తి. వేదనం వేదనత్థాయ సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తి. సఞ్ఞం సఞ్ఞత్థాయ

సఙ్ఖత అభిసఙ్ఖరోన్తి. సఙ్ఖారే సఙ్ఖారత్థాయ సఙ్ఖత మభిసఙ్ఖరోన్తి. విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణత్థాయ సఙ్ఖత మభి సఙ్ఖరోన్తీతి. సఙ్ఖత మభిసఙ్ఖరోన్తీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా సఙ్ఖారాతి వుచ్చన్తీతి.

తత్థ రూపం రూపత్థాయ సఙ్ఖతమభిసఙ్ఖరోన్తీతి యస్మిం యస్మిం కాలే సయన నిసజ్జాదివసేన పవత్తా యా యా రూపవికతి ఇచ్ఛీయతి, తస్మింతస్మిం కాలే తస్సా తస్సా రూపవికతియా జాతత్థాయ ఇరియాపథ పరివత్తనాది వసేన తం తం రూపవికతిం సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తీతి అత్థో. ఖజ్జభోజ్జాదికం వత్థాలఙ్కారాదికం మఞ్చ పీఠ గేహ రథాదికం సబ్బం ఉపభోగ పరిభోగభూతం బాహిర రూపంపి గహేత్వా యోజేతుం వట్టతియేవ. వేదనన్తి దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ సబ్బంపి వేదనం. తత్థ దిట్ఠధమ్మికం వేదనం సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తా చిత్తకమ్మనచ్చగీతాదీని తం తం వేదనుపకరణాని సమ్పాదన వసేన సమ్పరాయికఞ్చ అభిసఙ్ఖరోన్తా మానుసకంవా దిబ్బంవా తంతం వేదనం పత్థేత్వా దాన సీలాది సమ్పాదన వసేన అభిసఙ్ఖరోన్తి. ఏసనయో సేసేసుపి. సఙ్ఖారేసు పన ఫస్సం ఫస్సత్థాయ చేతనం చేతనత్థాయాతిఆదినా దానం దానత్థాయ సీలం సీలత్థాయ పాణాతిపాతం పాణాతిపాతత్థాయాతిఆదినా వా సబ్బం లోకపవత్తిం ఞత్వా విత్థారేతబ్బాతి. ఏత్థ సియా, కస్మా సఙ్ఖారేసు పాకటా చేతనాదయో వితక్కాదయో లోభాదయో సద్ధాసతిపఞ్ఞాదయోచ ధమ్మా విసుం విసుం ఖన్ధభావేన అవత్వా వేదనాసఞ్ఞావ వుత్తాతి. వుచ్చతే.

యథా హి ఛేకో మహాభిసక్కో భేసజ్జమూలాని గహేత్వా చుణ్ణం కరోన్తో తేసు మూలేసు ఇమాని థూలానిపి ముదూని హోన్తి. ఇమాని ఖుద్దకానిపి కక్ఖళాని హోన్తీతి ఞత్వా తతో పఠమతరం కక్ఖళాని విసుం ఉద్ధరిత్వా సుట్ఠు కోట్టేత్వా చుణ్ణం కరోతి. సేసాని పన సబ్బాని ముదూని ఏకతో కత్వా కోట్టేత్వా చుణ్ణం కరోతి. తతో ఉభయాని మిస్సేత్వా సిలాయం పిసేత్వా భేసజ్జకమ్మే ఉపనేతి. ఏవం కరోన్తో నకిలమతి. ఏవమేవం భగవాపి నామరూపధమ్మేసు తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా నిచ్చసుఖఅత్త విపల్లాసానం పహానత్థాయ అనుయుఞ్జన్తా దేవమనుస్సా విభాగే అకతే తేసు ధమ్మేసు కిలమిస్సన్తీతి ఞత్వా నామధమ్మేసు వేదనాసఞ్ఞాచిత్తసఙ్ఖాతే తయో ధమ్మే విసుం ఉద్ధరిత్వా ఏకమేకం ఖన్ధం నామ కత్వా దేసేసి. తథా హి యథా మచ్ఛానామ ఉదకే సతి ఉక్కణ్ఠితా నామ నత్థి. అసతి పన ఏకన్తేన ఉక్కణ్ఠితాయేవ హోన్తి. యథావా మధుకరావా భమరావా యస్మిం వనే పుప్ఫరస ఫలరసే లభన్తి, తత్థ ఉక్కణ్ఠితానామ నత్థి. అలభమానా పన ఏకన్తేన ఉక్కణ్ఠితాఏవ హోన్తి. ఏవమేవ ఇమేసం సత్తానం సుఖ సఞ్ఞితేసు పతిసరణేసు వేదనాసదిసం పతిసరణంనామ నత్థి. మనుస్సదేవబ్రహ్మసమ్పత్తియో అస్సాదేన్తాపి సుఖవేదనత్థాయఏవ అస్సాదేన్తి. యదిచ తాహి వినా యథిచ్ఛితం సుఖవేదనం లభేయ్యుం. కోనామ తా సాదియిస్సతి. తథా ఫస్సచేతనాదీహి వితక్కవిచారవీరియాదీహి లోభదోసాదీహి సద్ధాసతిపఞ్ఞాదీహి చ సఙ్ఖారక్ఖన్ధధమ్మేహి దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ యంకిఞ్చి సఙ్ఖతం అభిసఙ్ఖరోన్తాపి సుఖవేదనత్థాయఏవ అభిసఙ్ఖరోన్తి. యదిచ తాదిసేన అభిసఙ్ఖరణేన వినాపి యథిచ్ఛితం సుఖం లభేయ్యుం, తేహి ధమ్మేహి అత్థో నత్థీతి కోనామ తే ధమ్మే అభిసఙ్ఖరిస్సతీతి.

ఇతి సుఖసఞ్ఞితేసు ధమ్మేసు వేదనానామ ఇమేసం సత్తానం పరముక్కంసగతం సుఖసఞ్ఞితట్ఠానం హోతి. తస్మా భగవా తం విసుం ఏకం ఖన్ధం కత్వా ఖన్ధదేసనం దేసేతీతి. తథా ఇమేసం సత్తానం అత్తసఞ్ఞితేసు పతిసరణేసు సఞ్ఞాసదిసం పతిసరణం నామ నత్థి. తథా హి తస్మిం తస్మిం సత్తనికాయే ఉప్పన్నా తే తే సత్తా అత్తానో అత్తనో విసయేసు సబ్బం జానితబ్బం సఞ్ఞాయ సఞ్జానిత్వా విఞ్ఞుత్తం ఆపజ్జన్తి. తథా విఞ్ఞుత్తం ఆపజ్జన్తా యత్తకం పరే జానన్తి. తత్తకం మయంపి జానామ. కో అమ్హాకం ఉత్తరితరోతి ఏవం లోకే ఞాణసమ్మభం సఞ్ఞం పరమం అత్తానం కత్వా విచరన్తి. ఇతి అత్తసఞ్ఞితేసు

ధమ్మేసు సఞ్ఞానామ ఇమేసం సత్తానం పరముక్కం సగతం అత్తసఞ్ఞితట్ఠానం హోతి. తస్మా భగవాతంపి విసుం ఏకం ఖన్ధం కత్వా ఖన్ధదేసనం దేసేతీతి. తథా ఇమేసం సత్తానం నిచ్చసఞ్ఞితేసు పతిసరణేసు చిత్తసదిసం పతిసంరణం నామ నత్థి. తథా హి సత్తా సుఖం దుక్ఖంనామ అనిచ్చం సుఖపత్తానం దుక్ఖం నత్థి. దుక్ఖ పత్తానం సుఖం నత్థీతివా. సఞ్ఞానామ అనిచ్చా, కదాచి పముస్సతి కదాచి నపముస్సతీతివా. వీరియంనామ అనిచ్చం. కదాచి ఆరభతి, కదాచి న ఆరభతీతివా. లోభోనామ అనిచ్చో. కదాచి ఉప్పజ్జతి, కదాచి నఉప్పజ్జతీతివా. దోసోనామ అనిచ్చో. కదాచి ఉప్పజ్జతి, కదాచి న ఉప్పజ్జతీతివా. సద్ధానామ అనిచ్చా. కదాచి పసన్నచిత్తో హోతి, కదాచి అప్పసన్నచిత్తో హోతీతివా. పఞ్ఞానామ అనిచ్చా. జానితబ్బంపి కదాచి జానాతి, కదాచి న జానాతీతివా ఏవం చేతసికధమ్మానం అనిచ్చ భావోనామ కేసఞ్చి లోకియజనానంపి పాకటో హోతి. న పన చిత్తస్స. న హి సత్తా చిత్తంనామ అనిచ్చం. కదాచి ఉప్పజ్జతి, కదాచి న ఉప్పజ్జతీతి గణ్హన్తి. తం పన సయం నిచ్చం పవత్తమానం హుత్వా కదాచి సుఖేన యుత్తం హోతి, కదాచి దుక్ఖేనాతిఆదినా తస్మిం నిచ్చసఞ్ఞమేవ ఉప్పాదేన్తీతి. ఇతి చిత్తంనామ నిచ్చసఞ్ఞితేసు ధమ్మేసు పరముక్కం సగతం నిచ్చసఞ్ఞితట్ఠానం హోతి. తస్మా భగవా తంపి విసుం ఏకం ఖన్ధం కత్వా ఖన్ధదేసనం దేసేతీతి.

[౨౨౧] యంపన **విభావనియం**

> "భాజన భోజన బ్యఞ్జన భత్తకారక భుఞ్జక వికప్పవసేన పఞ్చేవ వుత్తా"తి వత్వా తం విభావన్తేన "రూపఞ్హి వేదనా నిస్సయత్తా భాజనట్ఠానియం. వేదనా భుఞ్జితబ్బత్తా భోజనట్ఠానియా. సఞ్ఞా వేదనస్సాద లాభ హేతుత్తా బ్యఞ్జనట్ఠానియా. సఙ్ఖారా అభిసఙ్ఖరణతో భత్తకారకట్ఠానియా. విఞ్ఞాణం ఉపభుఞ్జకత్తా భుఞ్జకట్ఠానియం. ఏత్తావతాచ అధిప్పే తత్థసిద్ధీతి పఞ్చేవ వుత్తా"తి వుత్తం. తం సారతో నదట్ఠబ్బం.

న హి తం అట్ఠకథాయం ఏతప్పరమవినిచ్ఛయే ఆగతం. ఉపమాదీపనేఏవ ఆగతం. న చ భగవతా భాజనాదివికప్పసిద్ధిమత్తం ఉద్దిస్స పఞ్చేవ ఖన్ధా వుత్తాతి సక్కా వత్తుం. తథాసిద్ధస్స అత్థస్స పయోజనాభావతోతి.

[౨౨౨] యఞ్చ **తత్థ**

> "దేసనాక్కమేపి ఇదమేవ కారణం. యత్థ భుఞ్జతి, యఞ్చ భుఞ్జతి, యేనచ భుఞ్జతి, యోచ భోజకో, యోచ భుఞ్జితా. తేసం అనుక్కమేన దస్సేతుకామత్తా"తి వుత్తం. తంపి అసారం.

చతున్నం ఉపాదానానం విసయభూతా ఖన్ధా ఉపాదానక్ఖన్ధా. సబ్బ సభాగధమ్మ పరియాదానవసేన సాసవా అనాసవాచ ధమ్మా పఞ్చక్ఖన్ధాతి వుత్తా, విపస్సనా భూమిపరిగ్గహవసేన సాసవాఏవ **పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా**తి వుత్తా. ఆయతన్తి అత్తనో ఫలుప్పత్తియా భుసం ఉస్సహన్తా వియ హోన్తీతి **ఆయతనాని**. ఆయతనసద్దో పన ఛసు అజ్ఝత్తికేసు ద్వారధమ్మేసు పవత్తమానో సఞ్జాతిదేసట్ఠేన నివాసట్ఠానట్ఠేన ఆకరట్ఠేన, ఛసు బాహిరేసు ఆరమ్మణధమ్మేసు పవత్తమానో సమోసరణట్ఠేన, ఉభయత్థపి కారణట్ఠేన పవత్తతి. తత్థ చిత్త చేతసికా ధమ్మా ఏకస్మింవా భవే అనమతగ్గేవా సంసారే పునప్పునం సహ జాయమానా చక్ఖాదీసు ఛసు ద్వారపదేసేసుఏవ జాయన్తి, న అఞ్ఞత్థ. సన్తానానుబన్ధవసేన నివసన్తాపి తేస్వేవ నివసన్తి, న అఞ్ఞత్థ. ఆకిరిత్వా ఠపితా వియ పవత్తమానాపి తేస్వేవ పవత్తన్తి, న అఞ్ఞత్థ. తస్మా చక్ఖాదీని ఛసఞ్జాతిదేసట్ఠేన నివాసట్ఠానట్ఠేన ఆకరట్ఠేనచ ఆయతనానినామ. దేవాయతనం వియ అధిట్ఠానట్ఠేనాతిపి వత్తుం వట్టతియేవ.

యథాచ సమ్పన్నపుప్ఫఫలేసు ఖేమేసు రుక్ఖేసు తతో తతో పక్ఖినో నిలినత్థాయ ఆహారత్థాయచ నిచ్చం సమోసరన్తి. ఏవం రూపాదీసు ఛసురానేసు తతో తతో చిత్తచేతసికా ధమ్మా ఆరమ్మణకరణత్థాయ నిచ్చం సమోసరన్తి. తస్మా రూపాదీని ఛ సమోసరణట్ఠేన ఆయతనానినామ. తదుభయాని పన తేసం చిత్త చేతసికానం కారణట్ఠేన ఆయతనానినామ. చక్ఖుచ తం ఆయతనఞ్చాతి **చక్ఖాయతనం**. ఏవం సేసాని. తత్థ చక్ఖుసోతాని సత్తానం హితక్రియాసు బహూపకారత్తా కామరూప బ్యాపితత్తా చ పాకటానీతిఆదిమ్హి వుత్తాని. తేహి ఆసన్నత్తా తదనన్తరం ఘానం. తతో జివ్హాతి ఇమాని చత్తారి పదేసాయతనానినామ. తతో సకలకాయబ్యాపకో కాయో. తతో తేసం సబ్బేసం గోచరవిసయగ్గాహకం మనోతి. సేసాని పన తేసం విసయత్తా తదనుక్కమేనేవ వుత్తానీతి.

కస్సచి పన పుగ్గలస్సవా సత్తస్సవా మనుస్సస్సవా దేవస్సవా బ్రహ్మునోవా వసే అవత్తిత్వా అత్తనోఏవ సభావం ధారేన్తీతి **ధాతుయో**. విసుం విసుం వవత్థితసభావత్తావా యథాసభావం ధారీయన్తి సల్లక్ఖీయన్తి వవత్థపీయన్తీతి ధాతుయో. అపిచ, నిస్సత్త నిజ్జీవట్ఠేన ధాతుయో. తత్థ నిస్సత్తట్ఠేనాతి సత్తాకారా భావట్ఠేన సత్తకిచ్చాభావట్ఠేన. కో పనేత్థ సత్తాకారో కిం సత్తకిచ్చన్తి. జీవయోగో సత్తాకారో. ఈహాచ బ్యాపారో చ సత్తకిచ్చం. నిజ్జీవట్ఠేనాతి ఏకస్మిం భవే యావ నమరతి. భవపరంపరాయవా యావ సంసారో న నివత్తతి. తావ అభిజ్జమానో అచ్ఛిజ్జమానో ఏకోవ వత్తతీతి ఏవం గహితస్స జీవస్స అభావట్ఠేన. చక్ఖాదయోచ ధమ్మా సబ్బసో సత్తాకారరహితా సత్త కిచ్చరహితాచ హోన్తి. నచ సయం జీవానామ హోన్తి. నాపి జీవయోగాతి. ఇతి నిస్సత్తట్ఠేన నిజ్జీవట్ఠేనచతేధాతుయోనామాతి. తేసం పన దట్ఠబ్బాకారో అట్ఠకథాయం వుత్తో. యథాహ-భేరితలం వియ చక్ఖుధాతు దట్ఠబ్బా. దణ్డో వియ రూపధాతు. సద్దోవియ చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు. తథా ఆదాసతలం వియ చక్ఖుధాతు. ముఖం వియ రూపధాతు. ముఖనిమిత్తం వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు. అథవా, ఉచ్ఛుయన్త కిలయన్తం వియ చక్ఖుధాతు. యన్తచక్కయట్ఠి వియ రూపధాతు. ఉచ్ఛురస తేలాని వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు. తథా అధరారణి వియ చక్ఖుధాతు. ఉత్తరారణి వియ రూపధాతు. అగ్గి వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు. ఏసనయో సోతవిఞ్ఞాణధాతుఆదీసు. మనోధాతు పన యథాసమ్భవతో చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతుఆదీనం పురేచరానుచరా వియ దట్ఠబ్బా.

ధమ్మధాతుయా వేదనాక్ఖన్ధో సల్లమివ సూలమివచ దట్ఠబ్బో. సఞ్ఞా సఙ్ఖారక్ఖన్ధా వేదనాసల్ల సూలయోగా ఆతురా వియ దట్ఠబ్బా. పుథుజ్జనానంవా సఞ్ఞా ఆసా దుక్ఖజననతో రిత్తముట్ఠి వియ అయథాభుచ్చనిమిత్తగాహతో వనమిగోవియ. సఙ్ఖారా పటిసన్ధియం పక్ఖిపనతో అఙ్గారకాసుయం ఖిపనపురిసా వియ. జాతిదుక్ఖానుబన్ధతో రాజపురిసానుబన్ధచోరో వియ. సబ్బానత్థావహస్స ఖన్ధసన్తానస్స హేతుతో విసరుక్ఖబీజాని వియ. రూపం నానావిధుపద్దవనిమిత్తతో ఖుర చక్కంవియ దట్ఠబ్బం. అసఙ్ఖతాపిధాతు అమతతో సన్తతో ఖేమతో చ దట్ఠబ్బా. కస్మా, సబ్బానత్థపటిపక్ఖభూతత్తా. మనోవిఞ్ఞాణధాతు గహితారమ్మణం ముఞ్చిత్వాపి అఞ్ఞం గహేత్వా పవత్తనతో వనమక్కటో వియ, దుద్దమనతో అస్సఖలుఙ్గో వియ, యత్థ కామనిపాతితో వేహాసం ఖిత్తదణ్డో వియ, లోభదోసాది నానాప్పకార కిలేసయోగతో రఙ్గనటో వియ దట్ఠబ్బాతి.
అరియసచ్చానీతి ఏత్థ సన్తస్స ధమ్మస్స భావో సచ్చం. సన్తస్సాతి భూతస్స తథస్స అవిపరీతస్స. అపిచ, కేనట్ఠేన సచ్చన్తి. తథట్ఠేన అవితథట్ఠేన అనఞ్ఞథట్ఠేన. యఞ్హి చక్ఖుస్స దుక్ఖత్తం, తం తథం హోతి అవితథం అనఞ్ఞథం. దుక్ఖదుక్ఖ సఙ్ఖారదుక్ఖ విపరిణామదుక్ఖ సఙ్ఖాతేహి తీహి దుక్ఖేహి తం సమఙ్గిపుగ్గలస్స అభిణ్హపీళనతో. తత్థ సఙ్ఖారదుక్ఖం నామ కమ్మజానం ఉప్పత్తియా పగేవ తంతంకమ్మా భిసఙ్ఖరణదుక్ఖం. తథా ఉతుజాదీనం ఉప్పత్తియా పగేవ తంతం ఉతుచిత్తాహారానం అభిసఙ్ఖరణదుక్ఖం.

చక్ఖు హి నామ రూపిబ్రహ్మానంపి పురిమభవే ఝానభావనా సఙ్ఖాతం మహన్తం కమ్మాభిసఙ్ఖరణ దుక్ఖం అనుభవన్తానంయేవ ఉప్పజ్జతి. నో అఞ్ఞథా. కామసత్తానం పన పురిమభవే కమ్మసఙ్ఖారదుక్ఖం అనుభవిత్వా ఉప్పన్నంపి యావజీవం పవత్తియా ఆహారాదిసఙ్ఖారదుక్ఖఞ్చ పటిజగ్గన దుక్ఖఞ్చ అనుభవన్తానఞ్ఞేవ పవత్తతి, నో అఞ్ఞథా. పవత్తమానఞ్చ పచ్చయవేకల్లేవా జాతే అన్తరాయేవా ఆగతే యదాకదాచి భిజ్జతి. మరణకాలం పత్వా పన ఏకన్తేన భిజ్జతియేవ. తస్మా తం అస్సాదేత్వా తదత్థాయ కమ్మంవా ఆహారాదిపచ్చయంవా పటిజగ్గనం వా సఙ్ఖరోన్తానం అనమతగ్గే సంసారే సఙ్ఖారదుక్ఖస్స పరియన్తోనామ నత్థి. ఇతి సబ్బం చక్ఖు అపరియన్తేన సఙ్ఖారదుక్ఖేన పుగ్గలం అభిణ్హం పీళేతియేవ. ఇదమస్స సఙ్ఖారదుక్ఖం. ఇదం చక్ఖు నామ పచ్చయవేకల్లేవా జాతే అన్తరాయేవా ఆగతే యదా కదాచి భిజ్జనజాతికం. తస్మా తస్స భిజ్జనభయేన పగేవ పచ్చయ సమ్పాదనదుక్ఖం రక్ఖావరణగుత్తిసంవిధానదుక్ఖం భిజ్జననిమిత్తాని దిస్వా వా భిజ్జమానేవా భిన్నేవా సోచనపరిదేవనాదిదుక్ఖఞ్చ విపరిణామ దుక్ఖంనామ. ఇతి సబ్బం చక్ఖు అపరియన్తేన విపరిణామదుక్ఖేన పుగ్గలం అభిణ్హం పీళేతియేవ. ఇదమస్స విపరిణామదుక్ఖం. దుక్ఖదుక్ఖం పన తదుభయేన దుక్ఖేన సహేవ సిజ్ఝతి. ఏవం చక్ఖు దుక్ఖదుక్ఖ సఙ్ఖార దుక్ఖ విపరిణామ దుక్ఖసఙ్ఖాతేహి తీహి దుక్ఖేహి తం సమఙ్గిపుగ్గలం అభిణ్హం పీళేతియేవ. యఞ్చ తస్స తథాపీళనం, తం తథం హోతి, అవితథం, అనఞ్ఞథం. తస్మా చక్ఖు దుక్ఖసచ్చంనామ. ఏస నయో సోతాదీసు తేభూమకధమ్మేసు.

సేససచ్చేసుపి యం లోభస్సేవ దుక్ఖసముదయత్తం. యం నిబ్బానస్సేవ దుక్ఖనిరోధత్తం. యం అట్ఠఙ్గికమగ్గస్సేవ దుక్ఖనిరోధమగ్గత్తం తం కథం హోతీతిఆదినా వత్తబ్బం. యావచ లోభో న పహియ్యతి. తావ చక్ఖాదీని అస్సాదేతియేవ. యావచ తాని అస్సాదేతి. తావ తేసం పవత్తియా కమ్మాదీని సఙ్ఖరోన్తియేవ. యావచ కమ్మాదీని సఙ్ఖరోన్తి. తావ చక్ఖాదీని పవత్తన్తియేవ. యావచతాని పవత్తన్తి. తావ తేసం వుత్తప్పకారేహి సఙ్ఖార దుక్ఖాదీహి నముచ్చతియేవ. తస్మా లోభస్స దుక్ఖసముదయత్తం తథం హోతి. చక్ఖాదీసుచ పవత్తమానేసు వుత్తప్పకారం సబ్బం దుక్ఖం ఆగచ్ఛతియేవ. అపవత్తమానేసు నాగచ్ఛతి. తస్మా తేసం పవత్తినిరోధభూతస్స నిబ్బానస్సేవ దుక్ఖనిరోధత్తం తథం హోతి. తథా లోభపహానతో అఞ్ఞో దుక్ఖముత్తిమగ్గోనామ నత్థి. అట్ఠఙ్గికమగ్గోచ ఉప్పజ్జ మానో ఏకన్తేన తం పజహతి. తస్మా అట్ఠఙ్గికమగ్గస్సేవ దుక్ఖనిరోధమగ్గత్తం తథం హోతి, అవితథం, అనఞ్ఞథన్తి.

ఏవంసన్తేపి సచ్చసద్దో పరియాయ సచ్చేసుపి వత్తతీతి వుత్తం **చత్తారిఅరియసచ్చానీ**తి. తత్థ దుక్ఖసచ్చే తావ సక్కాయపరియా పన్నా అజ్ఝత్తధమ్మాఏవ అరియసచ్చంనామ. తేయేవ హి అస్మిమానస్స అధిట్ఠానభూతా హుత్వా యావతం మానం న సమూహనతి. తావ దుక్ఖకిచ్చం కరోన్తి. దుక్ఖపరిఞ్ఞాచనామ యావదేవ అస్మిమానసముగ్ఘాతాయ హోతి. అస్మిమానోచ తేస్వేవ అజ్ఝత్తధమ్మేసు నివిసతీతి తేసు పరిఞ్ఞాతేసు పరిఞ్ఞాకిచ్చం సిద్ధమేవ హోతీతి. తబ్బిపరీ తేన పన అనిన్ద్రియ బద్ధధమ్మా మగ్గఫలధమ్మాచ అట్ఠఙ్గికవజ్జా ఉదయబ్బయ పీళనతో సఙ్ఖారదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖేహిచ అపరిముత్తత్తా దుక్ఖసచ్చం నామ. సముదయసచ్చే ఏకో లోభోయేవ అరియసచ్చంనామ. సోహి అత్తసమఙ్గినో సత్తే అత్తనిచ ఆరమ్మణధమ్మేసుచ అస్సాదం జనయిత్వా నిచ్చం వట్టదుక్ఖతో అనుక్కణ్ఠమానే కరోతీతి తేసం లోభసదిసో అఞ్ఞో ఞాతివా మిత్తోవా సహాయోవా అత్తావా అత్తనియంవా నత్థివియ ఖాయతి. తస్మా తంసదిసో అఞ్ఞో కోచి వట్టదుక్ఖసంవిధాయకోనామ నత్థి. తఞ్చ పజహితుం సక్కోన్తస్స అఞ్ఞో దుజ్జహోనామ నత్థి. అవసేసాపన సబ్బేపి సాసవా కుసలాకుసలధమ్మా సముదయసచ్చంనామ.

ఏత్థ సియా, నను అవిజ్జాపి సబ్బస్స వట్టదుక్ఖస్స మూలభావేన వుత్తాతి సాపి సముదయే అరియసచ్చేఏవ వత్తబ్బాతి. వుచ్చతే, యథాహి ఏకో ఛేకో ఉయ్యానపాలో సమ్పత్తియుత్తం భూమి భాగం లభిత్వా అత్తనో ఞాణబలేన భూమిభాగఞ్చ నానాబీజానిచ అభిసఙ్ఖరిత్వా నన్దనసదిసం ఉయ్యానం మాపేసి. తత్థ భూమి ఉయ్యాన పాలస్స బీజానం రుక్ఖానఞ్చ పతిట్ఠానకిచ్చం సాధేతి. బీజానిచ అఙ్కురుప్పాదనకిచ్చం సాధేన్తి, ఉయ్యానపాలోయేవ పన సబ్బకిచ్చాని సాధేతి. సో హి భూమియం బీజేసు రుక్ఖేసుచ యంయం కత్తబ్బం హోతి. తం సబ్బం కరోతి. మమేతన్తి పరిగ్గణ్హాతి రక్ఖతి. తతో ఉప్పన్నే భోగే భుఞ్జతి. తస్మా కో ఇదం మాపేసి, కస్సేదం ఉయ్యానన్తి వుత్తే ఉయ్యానపాలోయేవ మాపేసి. తస్సేదం ఉయ్యానం ఇచ్చేవ వుచ్చతి. న భూమిం మాపేసి. బీజాని మాపేన్తి. తేసం ఇదం ఉయ్యానన్తి వుచ్చతి. కా పన ఉయ్యానసమ్పత్తియా పచ్చయపరంపరాతి వుత్తే పన భూమిఏవ ఆదితో వత్తబ్బా. న ఉయ్యానపాలో. నచ బీజానీతి. ఏవం సమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం. పటిచ్చసముప్పాద నయఞ్హి పత్వా పచ్చయపరం పరవసేన దుక్ఖ ధమ్మానం పవత్తి నివత్తివిధానే అవిజ్జాఏవ ఆది పభవపధానభూతా హోతి, న తణ్హా. సచ్చదేసనాయం పన తేసం నిబ్బత్తకధమ్మవిధానే తణ్హాఏవ సామిజేట్ఠక పధానభూతా హోతి. న అవిజ్జాతి నత్థి సముదయారియసచ్చభావే అవిజ్జాయ ఓకాసోతి దట్ఠబ్బో. కిలేసానం తదఙ్గనిరోధవిక్ఖమ్భన నిరోధా నిరోధసచ్చంనామ. నిబ్బానం నిరోధారియసచ్చంనామ. ఛసు లోకియవిసుద్ధీసు మగ్గఙ్గాని మగ్గసచ్చం నామ. అట్ఠఙ్గికో లోకుత్తరమగ్గోఏవ మగ్గఅరియసచ్చంనామాతి.

అరియసద్దో చేత్థ కత్థచి కదాచి కేసఞ్చి కుతోచి కథఞ్చి అవితథభావేన ఉత్తమత్థవాచకోతి. విభావనియం పన అట్ఠకథాయం వుత్తనయేన సచ్చసద్దస్స అత్థో విభావితో **దుక్ఖంఅరియ సచ్చ**న్తి ఏత్థ పీళనట్ఠో, సఙ్ఖతట్ఠో, సన్తాపట్ఠో, విపరిణామట్ఠోతి ఇమేహి చతూహి అత్థేహి చక్ఖాదికస్స ఏకేకస్స తేభూమకధమ్మస్స దుక్ఖసచ్చతా వేదితబ్బా. తత్థ సఙ్ఖతట్ఠ విపరిణామట్ఠా పుబ్బే సఙ్ఖార దుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖేసు వుత్తనయాఏవ. పదత్థతోపన పచ్చయేహి సఙ్ఖరీయతీతి సఙ్ఖతో. పగేవ కమ్మాదిపచ్చయాభిసఙ్ఖరణదుక్ఖేన వినా న ఉప్పజ్జతి, నపవత్తతీతి వుత్తం హోతి. విరూపో హుత్వా పరిణామో విపరిణామో. పరిహానిచేవ పరిభేదోచ. పీళనట్ఠోతి ఏత్థ పీళితబ్బన్తి పీళనం. పీళేతీతి పీళనం. పీళీయతే పీళనం. అత్థోతి సభావో. పీళనం అత్థో యస్సాతి విగ్గహో. తత్థ యథా ఏకిస్సా దుగ్గతిత్థియా కుచ్ఛిమ్హి పుత్తో ఉప్పజ్జతి. సోచ నానారోగేహి సయం నిచ్చం పీళితో హుత్వా పటిజగ్గనదుక్ఖేహి మాతరఞ్చ నిచ్చం పీళేతియేవ. యఞ్చ తస్సా కుచ్ఛిమ్హి తాదిసస్స పుత్తస్స ఉప్పజ్జనం, తఞ్చ తస్సా ఇత్థియా పీళనకిచ్చమేవ హోతి. ఏవమేవం యే చక్ఖాదయో ధమ్మా జరామరణేహి నిచ్చం పీళీయన్తి, తే పటిజగ్గనదుక్ఖేహి తం సమఙ్గీనం పుగ్గలం నిచ్చం పీళేన్తియేవ. యఞ్చ తస్స సన్తానే తేసం ఉప్పజ్జనం, తఞ్చ తస్స పీళనకిచ్చమేవాతి. యథాహయో భిక్ఖవే చక్ఖుస్స ఉప్పాదో ఠితి అభినిబ్బత్తి పాతుభావో. దుక్ఖస్సేసో ఉప్పాదో. రోగానం ఠితి జరామరణస్స పాతుభావో. యో భిక్ఖవే సోతస్స ఘానస్స జివ్హాయ కాయస్స మనస్స ఉప్పాదోతిఆది.

సన్తాపట్ఠోతి రాగగ్గిఆదీహి ఏకాదసహి అగ్గీహి భుసం పరిదయ్హనట్ఠో. యథాహ –

> చక్ఖుం ఆదిత్తం. కేన ఆదిత్తం. రాగగ్గినా ఆదిత్తం. దోసగ్గినా. మోహగ్గినా. జాతియా. జరాయ. మరణేన. సోకేన. పరిదేవేన. దుక్ఖేన. దోమనస్సేన. ఉపాయాసేన ఆదిత్తన్తి వదామి. సోతం ఆదిత్తం. ఘానం ఆదిత్తం. జివ్హా ఆదిత్తా. కాయో ఆదిత్తో. మనో ఆదిత్తోతి.

ఆదిపనం సన్తాపనం పరిదయ్హనన్తి ఇధ అత్థతో ఏకన్తి. ఏత్థ సియా, అరియమగ్గోపి చిరకాలం పారమితాభిసఙ్ఖరణదుక్ఖేన అన్తిమభవేచ సీలాదివిసుద్ధిభావనాభిసఙ్ఖరణదుక్ఖేన పుగ్గలం సుసం పీళేతియేవ. తథా విపరిణామధమ్మోచ. తస్మా సోపి

పిళనాదిఅత్థేన దుక్ఖసచ్చసఙ్ఖహో సియాతి.న. సబ్బదుక్ఖసన్తి వంహత్తా. సో హి వుత్తప్పకారం అభిసఙ్ఖరణదుక్ఖం పరిపుణ్ణం అనుభూతస్స పుగ్గలస్స సకిం ఉప్పజ్జమానో సబ్బం కిలేసజాతం ఖేపేన్తో ఉప్పజ్జతి. నిరుజ్ఝమానోచ సబ్బం ఆయతిం అనమతగ్గే సంసారే వట్టదుక్ఖం వూపసమేన్తో నిరుజ్ఝతి. వూపసన్తంచ అనాగత దుక్ఖం ఉపాదాయ వుత్తప్పకారం అభిసఙ్ఖరణదుక్ఖం గణనుపగం నహోతి. భిజ్జన్తోచ అనుత్తరం విముత్తిసుఖం దత్వావ భిజ్జతి. తస్మా తస్స విపరిణామపచ్చయాపి పుగ్గలస్స కాచి హానినామ నత్థీతి న సో దుక్ఖసచ్చసఙ్గహోతి. లోకియధమ్మా పన ఉప్పజ్జమానా పవత్త మానాచ పుబ్బే వుత్తపకారేహి సఙ్ఖారదుక్ఖేహి భుసం పీళేత్వా ఏవ ఉప్పజ్జన్తి పవత్తన్తిచ. నిరుజ్ఝమానా మహన్తం పరిళాహదుక్ఖం జనేత్వా అపరియన్తే ఖురచక్కసదిసే వట్టదుక్ఖయన్తే పుగ్గలం యోజేన్తావ నిరుజ్ఝన్తి. తస్మా తేఏవ పీళనాదిఅత్థేహి ఏకన్తదుక్ఖా హోన్తీతి. ఏతేన నిబ్బానస్సపి సమ్పాపకపచ్చయాభిసఙ్ఖరణలేసం గహేత్వా దుక్ఖసచ్చత్తపసఙ్గో నివత్తితో హోతీతి.

దుక్ఖసముదయో అరియసచ్చన్తి ఏత్థ భవాభవసఙ్ఖాతం దుక్ఖక్ఖన్ధం సముదేతి. పునప్పునం అబ్బోచ్ఛిన్నం కత్వా ఉదయతి ఉట్ఠాపేతి వడ్ఢేతివాతి దుక్ఖసముదయో, ఆయూహనట్ఠో, నిదానట్ఠో, సంయోగట్ఠో, పలిబోధట్ఠోతి చతూహి అత్థేహి లోభస్స దుక్ఖసముదయతా వేదితబ్బా. తత్థ ఆయూహనట్ఠోతి భవాభవ సఙ్ఖాతస్స ఏకేకస్మిం భవేపి వత్థుకామపటిసంయుత్తస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స భియ్యో పరిబ్యూహనట్ఠో రాసికరణట్ఠో నిదానట్ఠోతి తదేవ నిరన్తరం కత్వా అనుప్పదానట్ఠో నియ్యాతనట్ఠోతి వుత్తం హోతి. సంయోగట్ఠోతి దుక్ఖక్ఖన్ధస్మింఏవ దళ్హం బన్ధనట్ఠో. పలిబోధట్ఠోతి తతో తస్స తస్స ముచ్చనుపాయస్స నీవారణ వసేన పలిబున్ధనట్ఠో ఉపరున్ధనట్ఠోతి అత్థో. **దుక్ఖనిరోధో అరియసచ్చ**న్తి ఏత్థ వట్టదుక్ఖస్స నిరుజ్ఝనం అనుప్పాద ధమ్మతాపత్తి వసేన ఖియ్యానం దుక్ఖనిరోధో. దుక్ఖం వా నిరుజ్ఝతి నపవత్తతి ఏతస్మిన్తి దుక్ఖనిరోధో. నిస్సరణట్ఠో వివేకట్ఠో, అసఙ్ఖతట్ఠో, అమతట్ఠోతి చతూహి అత్థేహి నిబ్బానస్స దుక్ఖనిరోధతా వేదితబ్బా. తత్థ నిస్సరణట్ఠోతి నిస్సరణ విముత్తియా విముచ్చనట్ఠో. వివేకట్ఠోతి వట్టదుక్ఖపలిబోధతో వివిచ్చనట్ఠో. అసఙ్ఖతట్ఠోతి సఙ్ఖారదుక్ఖస్స అభావట్ఠో. అమతట్ఠోతి మరణదుక్ఖస్స అభావట్ఠోతి.

దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదాతి ఏత్థ దుక్ఖనిరోధం గమేతి సమ్పాపేతీతి దుక్ఖనిరోధగామినీ. అత్తనో సన్తానే పటిలాభకరణ వసేన పటిపజ్జితబ్బాతి పటిపదా. దుక్ఖనిరోధగామినీచ సా పటిపదా చాతి విగ్గహో. నియ్యానట్ఠో, హేత్వట్ఠో, దస్సనట్ఠో, అధిపతేయ్యట్ఠోతి చతూహి అత్థేహి అట్ఠఙ్గికమగ్గస్స దుక్ఖనిరోధమగ్గతా వేదితబ్బా. తత్థ నియ్యానట్ఠోతి అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతిఆదికం వట్టసోతం పటినివత్తేత్వా అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధోతిఆదికం వట్టపటిసోతం అభిముఖం నిగ్గమనట్ఠో. హేత్వట్ఠోతి సబ్బేసం అరియగుణానం సుప్పతిట్ఠితభావ సాధనట్ఠో. దస్సనట్ఠోతి అఞ్ఞాణఅదస్సనసఙ్ఖాతస్స సమ్మోహస్స పహాన వసేన చతుసచ్చధమ్మస్స పటివిజ్ఝనట్ఠో. అధిపతేయ్యట్ఠోతి తణ్హా దాసబ్యవిముత్తియా భూజిస్సభావపత్తివసేన సయమేవ అత్తనో అధిపతి హుత్వా విరోచనట్ఠో. లోకియమగ్గా హి తణ్హాయ ఆరమ్మణభావే ఠితా తణ్హాదాసబ్యం నాతివత్తన్తీతి. ఏత్థచ ఇమే సత్తానామ ఏకన్తేన దుక్ఖపటికూలా హోన్తి దుక్ఖభీరుకా. యేచ అత్తని దుక్ఖం జనేన్తి. తేసు వేరిసఞ్ఞం ఉప్పాదేన్తి. అత్తనో పన ఏకన్తదుక్ఖంవా ఏకన్తదుక్ఖజనకంవా తే నజానన్తి. తస్మా తే అత్తనో దుక్ఖముత్తియా యం యం కమ్మం ఆయూహన్తి. తం తం అత్తనో దుక్ఖవడ్ఢియాఏవ సమ్పజ్జతి. కిం పన ఏకన్తదుక్ఖం, కించ ఏకన్త దుక్ఖజనకన్తి. అతీతానాగతపచ్చుప్పన్న భూతా అత్తనో అత్తనో అత్తభావపరియాపన్నా తేభూమకధమ్మాఏవ అత్తనో అత్తనో ఏకన్తదుక్ఖానామ. కస్మా, తేహి ముత్తేఏవ సబ్బదుక్ఖేహి ముచ్చనతో, అముత్తేచ అముచ్చనతోతి. అత్తనో తణ్హాఏవ అత్తనో ఏకన్తదుక్ఖజనకంనామ. కస్మా, తాయ పహీనాయఏవ ఏకన్త దుక్ఖేహి ముచ్చనతో, అపహీనాయచ అముచ్చనతోతి.

తథా ఇమే సత్తా ఏకన్తేన సుఖకామా హోన్తి సుఖాభినన్దినో. యేచ అత్తని సుఖం జనేన్తి. తేసు పియమిత్తసఞ్ఞం ఉప్పాదేన్తి. అత్తనోపన ఏకన్తసుఖంవా ఏకన్తసుఖమగ్గంవాతే నజానన్తి. తస్మా తే అత్తనో సుఖవడ్ఢియా యం యం కమ్మం ఆయూహన్తి. తం తం అత్తనో దుక్ఖవడ్ఢియాఏవ సమ్పజ్జతి. కిం పన ఏకన్తసుఖం కోచ ఏకన్త సుఖమగ్గోతి. ఏకన్తదుక్ఖధమ్మస్స అభావోఏవ అత్తనో ఏకన్త సుఖంనామ. ఏకన్తదుక్ఖజనకస్స పహానమగ్గోఏవ అత్తనో ఏకన్త సుఖమగ్గోనామాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో ఇమాని చతుసచ్చపదాని కథేసీతి వేదితబ్బం.

[౨౨౩] యం పన **విభావనియం**

"దుక్ఖస్స అనుప్పాదనిరోధో ఏత్థ ఏతేనాతివా దుక్ఖనిరోధో"తి వుత్తం. తత్థ ఏతేనాతి ఇదం నయుజ్జతి.

న హి నిబ్బానం దుక్ఖస్స అనుప్పాదనిరోధ క్రియాసాధనే దుక్ఖేన సహకారీ కారణం హోతీతి. **సేసచేతసికాతి** వేదనా సఞ్ఞాహి సేసా పఞ్ఞాస చేతసికా. అతీతాదివసేన తివిధ భిన్నానం అజ్ఝత్తాది ఓళారికాది హీనాది దూరాదివసేన దువిధభిన్నానఞ్చ ధమ్మానం రాసట్ఠేన ఖన్ధవోహారో హోతి. నిబ్బానస్స పన తాది సో భేదో నత్థీతి వుత్తం **భేదాభావేనాతి**ఆది. తఞ్హి అతీతాదికే తివిధభేదే ఏకంపి న హోతి. కస్మా. అనిద్దిసితబ్బ ధమ్మత్తా. తఞ్హి తేకాలికధమ్మానం ఖయవిరాగనిరోధభూతో అనిమిత్త ధమ్మోయేవ హోతి. తస్మా ఇదం అతీతే అసుకబుద్ధకాలే నిబ్బానం. ఇదం అనాగతే. ఇదం ఏతరహీతి ఏవం కాలభేదేన నిద్దిసితబ్బం నహోతి. తథా దిసా దేసఠానభేదేన పరినిబ్బుతపుగ్గలభేదేన చ. కేవలం పన అనమతగ్గే సంసారవట్టే యత్తకాని అనత్థ పదాని దిస్సన్తి. తప్పటిపక్ఖసిద్ధేహి గుణపదేహిఏవ తం కథే తబ్బన్తి. దుకేసు పన అజ్ఝత్తదుకం పత్వా తం బహిద్ధాఏవ హోతి. న అజ్ఝత్తం. ఓళారికదుకం పత్వా సుఖుమమేవ హోతి, న ఓళారికం. హీనదుకం పత్వా పణీతమేవ హోతి, న హీనం. దూరే దుకం పత్వా దూరేఏవ హోతి, న సన్తికేతి. **ఖన్ధసఙ్గహనిస్సటన్తి** ఖన్ధసఙ్గహతో విముత్తం.

ద్వారాలమ్బణభేదేనాతి ద్వారఛక్క ఆరమ్మణఛక్కానం భేదేన. ఆయతనాని ద్వాదస భవన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ ద్వారఛక్కం ధమ్మారమ్మణంఏవాతి సేసధమ్మాలమ్బణం సన్ధాయ ఆరమ్మణఛక్కం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **ద్వారా.ల. పరియాయేనాతి** ఛన్నం ద్వారానం ఛన్నం ఆలమ్బణానం తేసు ద్వారాలమ్బణేసు ఉప్పన్నానం విఞ్ఞాణానఞ్చ కమేన ధాతుయో అట్ఠారస భవన్తీతి యోజనా. ఏత్థపి ద్వారఛక్కే మనోద్వారం విఞ్ఞాణేకదేసమేవ హోతి. ద్వారఛక్కం విఞ్ఞాణసత్తకఞ్చ ధమ్మా లమ్బణేకదేసమేవాతి. మగ్గో లోకుత్తరో మగ్గోనామ మతోతి యోజనా. మగ్గయుత్తా ఏకూనతింసధమ్మా ఫలభూతాచ సత్తతింస ధమ్మా చతుసచ్చ వినిస్సటా చతూహి అరియసచ్చేహి వినిస్సటా విముత్తా. యమేత్థ వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ సముచ్చయ సఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

పచ్చయ సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౬౬. ఏవం సత్తహి పరిచ్ఛేదేహి పఠమస్స నామరూపపరిచ్ఛేద ఞాణస్స విధానం దస్సేత్వా ఇదాని దుతీయస్స పచ్చయపరిగ్గహఞాణస్స విధానం దస్సేన్తో **యేసంసఙ్ఖతధమ్మా**నన్తిఆది మాహ. ఇదాని యేసం సఙ్ఖతధమ్మానం సఙ్ఖతాసఙ్ఖతభూతా యేధమ్మా యథా యేహి హేతాదీహి పచ్చయాకారేహి పచ్చయా ఉపకారకా హోన్తి. తం విభాగం తేసం సఙ్ఖతధమ్మానం పచ్చయుప్పన్నభూతానం విభాగఞ్చ తేసం పచ్చయధమ్మానం విభాగఞ్చ తేసంపచ్చయాకారానం ఇహ విభాగఞ్చ ఇమస్మిం వుచ్చమానే పచ్చయసఙ్గహే యథారహం పవక్ఖామీతి యోజనా.

[౨౨౪] విభావనియం పన

"పచ్చయే దస్సేతు"న్తి వుత్తం. తం తం విభాగన్తి ఇమినా న సమేతి.

[౨౨౫] యఞ్చ **తత్థ**

"ఇహ ఇమస్మిం సముచ్చయ సఙ్గహానన్తరే ఠానే"తి ఇహ సద్దస్స అత్థవిభావనం వుత్తం. తంపి న యుజ్జతి.

ఏతస్మిఞ్హి అత్థే సతి ఇదాని సద్దో నిరత్థకో హోతీతి, పటిచ్చ ఫలం సముప్పజ్జతి ఏతస్మాతి పటిచ్చసముప్పాదో. తత్థ పటిచ్చాతి అవినా, అముఞ్చిత్వాతి అత్థో. అవిజ్జాదికో పచ్చయధమ్మోతి వణ్ణేన్తి. అథవా, సముప్పజ్జనం సముప్పాదో. సహజాతధమ్మేహి సహేవ కలాపవసేన అభినిబ్బత్తి పాతుభావోతి అత్థో. యథాసకం పచ్చయం పటిచ్చ తేన అవినాభావీహుత్వా సముప్పాదో పటిచ్చ సముప్పాదో, అత్థతో పన సబ్బేసం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభూతానం సఙ్ఖత ధమ్మానం పచ్చయాయత్తవుత్తితాసఙ్ఖాతం సబ్బసఙ్ఖతసాధారణం ఏకం సామఞ్ఞలక్ఖణం. యం ఇదప్పచ్చయతాతిచ వుచ్చతి. తత్థచ ఇదప్పచ్చయ తాతి అయం ఇమస్స పచ్చయో అయం ఇమస్స పచ్చయోతి ఏవం నిద్దిసితబ్బో అయం పచ్చయో ఏతేసన్తి ఇదప్పచ్చయా. సఙ్ఖతధమ్మా. ఇదప్పచ్చయానం భావో ఇదప్పచ్చయతా. యథావుత్త సామఞ్ఞలక్ఖణం ఏవాతి అత్థో వేదితబ్బో, న పటిచ్చ ఫలం సముప్పజ్జతి ఏతస్మాతి పటిచ్చసముప్పాదో. అవిజ్జాదికో పచ్చయధమ్మోతిచ ఇమేసం పచ్చయా ఇదప్పచ్చయా. ఇదప్పచ్చయాఏవ ఇదప్పచ్చయతాతిచ. విసుద్ధిమగ్గే పన సముప్పజ్జనం సముప్పాదోతి అయమత్థో పటిక్ఖిత్తో. పాళియం పన అయమేవ అధిప్పేతో వియ దిస్సతి. యథాహ –

> కతమోచ భిక్ఖవే పటిచ్చసముప్పాదో. జాతిపచ్చయా భిక్ఖవే జరామరణం, ఉప్పాదావా తథాగతానం అనుప్పాదావా తథాగతానం ఠితావ సా ధాతు, ధమ్మట్ఠితతా ధమ్మనియామతా ఇదప్పచ్చయతాతి.ల. అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా ఉప్పాదావా.ల. ఇదప్పచ్చయతా. ఇతి ఖో భిక్ఖవే తత్ర తథతా అవితథతా అనఞ్ఞథతా ఇదప్పచ్చయతా. అయం వుచ్చతి భిక్ఖవే పటిచ్చసముప్పాదోతి.

ఏత్థ హి ఠితావ సా ధాతూతిఆదినా తత్ర తథతా అవితథతాతిఆదినాచ యథావుత్తం ఇదప్పచ్చయతా సఙ్ఖాతం సామఞ్ఞ లక్ఖణమేవ పటిచ్చసముప్పాదోనామాతి దస్సేతి. న చేత్థ భావసాధనే కతే సతి పటిచ్చసద్దేన సహ సముప్పాదసద్దస్స అసమానకత్తుతాసఙ్ఖాతో బ్యఞ్జనయుత్తివిరోధో అత్థి. యో పటిచ్చ క్రియాయ కత్తా, తస్సేవ సముప్పాదక్రియాయపి కత్తుతా సమ్భవతో. న హి క్రియానామ కత్తురహితాసమ్భవతీతి. సఙ్ఖతధమ్మేసుచ గమ్భీరేసు సతి అనిచ్చతాదిలక్ఖణం వియ

ఇదంపి సఙ్ఖతలక్ఖణం గమ్భీరమేవ హోతీతి నయిధ గమ్భీరవచనవిరోధో సమ్భవతి. అథఖో సఙ్ఖతధమ్మతో సఙ్ఖతలక్ఖణమేవ గమ్భీరతరం హోతీతి. తాదిసేన పన సామఞ్ఞలక్ఖణేన సమ్పన్నా యథావుత్తా అవిజ్జాదయో సఙ్ఖతధమ్మా పటిచ్చసముప్పన్నానామ. యథాహ-కతమేచ భిక్ఖవే పటిచ్చసముప్పన్నాధమ్మా జరామరణం భిక్ఖవే పటిచ్చసముప్పన్నం.ల. అవిజ్జా భిక్ఖవే పటిచ్చసముప్పన్నాతి. ఇతి సబ్బేసం పచ్చయపచ్చయుప్పన్న భూతానం సఙ్ఖతధమ్మానం పచ్చయా సత్త వుత్తితాసఙ్ఖాతో పటిచ్చసముప్పాదోచ సో నీయతి ఞాయతి పటివిజ్ఝీయతీతి కత్వా నయోచాతి **పటిచ్చసముప్పాదనయో**. పఠపేతి సఙ్ఖతధమ్మే నానాపకారేహి పచ్చయభేదేహి పవత్తేతి దేసేతి ఏత్థాతి పట్ఠానం. మహాపకరణం. పట్ఠానే దేసితో నయో **పట్ఠాననయో**.

తస్మిం తస్మిం పచ్చయధమ్మే భావే విజ్జమానే సతి తే తే భవన్తి సీలేనాతి తబ్భావభావినో. సఙ్ఖతధమ్మా. తేసం భావో తబ్భావభావిభావో, ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి. ఇమస్స ఉప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీతి ఏవం పవత్తో సఙ్ఖతధమ్మనియామో. తబ్భావభావిభావోఏవ ఆకారో తబ్భావభావిభావాకారో. సో ఏవ **తబ్భావభావిభావాకారమత్తం**. మత్తసద్దేన హేతాదిపచ్చయ సత్తినియమం నివత్తేతి. తేన ఉపలక్ఖితో నయో పటిచ్చసముప్పాద నయో. **ఆహచ్చపచ్చయట్ఠితిం ఆరబ్భా**తి ఏత్థ హేతు ఆరమ్మణా దివసేన తథాతథా ఉపకారకతాసఙ్ఖాతో పచ్చయసత్తి విసేసో ఆహచ్చపచ్చయట్ఠితినామ. సో హి అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతిఆదీసు వియ పచ్చయధమ్ముద్ధారమత్తే అట్ఠత్వా హేతుపచ్చయో ఆరమ్మణపచ్చహోతిఆదినా పచ్చయసత్తి విసేసుద్ధారవసేన ఆహచ్చ మత్థకం పాపేత్వా దేసితత్తా ఆహచ్చపచ్చయట్ఠితీతి వుచ్చతి. పచ్చయధమ్మా తిట్ఠన్తి అత్తనో పచ్చయుప్పన్నాభిసఙ్ఖరణ కిచ్చం పత్వా అనోసక్కమానా హుత్వా పవత్తన్తి ఏతాయాతి కత్వా. **ఆరబ్భా**తి పటిచ్చ. **వుచ్చతీ**తి భగవతా కథీయతి.

ఉభయం పన వోమిస్సిత్వా పపఞ్చేన్తి ఆచరియాతి ఇదం పటిచ్చ సముప్పాదం పపఞ్చేన్తే సన్ధాయ వుత్తం. తేహి తం పపఞ్చయన్తా పట్ఠాన నయంపి ఆహరిత్వా పపఞ్చేన్తీతి. యథా సూరియో ఉదయన్తో అన్ధకారే విధమేత్వా దబ్బసమ్భారే మహాజనస్స పాకటే కరోతి. ఏవమేవం ఉప్పన్నం చతుసచ్చఞాణం అవిజ్జన్ధకారం విధమిత్వా చతుసచ్చ ధమ్మం విదతి పాకటం కరోతీతి విజ్జా. తప్పటిపక్ఖత్తా మోహో అవిజ్జానామ. సో హి ఉప్పజ్జమానో ధమ్మేసు అఞ్ఞాణఅదస్సన సఙ్ఖాతం అన్ధకారం జనేత్వావ ఉప్పజ్జతి. పటిచ్చ ఫలం ఏతి ఆగచ్ఛతి ఏతస్మా ఏతేనాతి వా పచ్చయో. అవిజ్జాచ సా పచ్చయో చాతి **అవిజ్జాపచ్చయో**. తస్మా అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా సమ్భవన్తీతి సమ్బన్ధో. సఙ్ఖతం కాయవచీమనోకమ్మం అభిసఙ్ఖరోన్తి సత్తా ఏతేహీతి **సఙ్ఖారా**. విజానాతీతి **విఞ్ఞాణం**. విజానన్తి సత్తా ఏతేనాతి వా విఞ్ఞాణం. ఆరమ్మణే నమతీతి **నామం**. రుప్పతి వికారం ఆపజ్జతీతి **రూపం**. అధిట్ఠానట్ఠేన **ఆయతనం**. దేవానం దేవాయతనమివ. ఫుసతీతి **ఫస్సో**. ఫుసన్తి సమ్పయుత్తకా ధమ్మా ఏతేనాతి వా ఫస్సో. వేదయతీతి **వేదనా**. వేదయన్తి పచ్చనుభవన్తి సత్తా ఏతాయాతివా వేదనా. తస్సతి పరితస్సతీతి **తణ్హా**. నిచ్చపిపాసవసేన ఆరమ్మణహేతు నిచ్చం చఞ్చలతి పత్థేతి వాతి అత్థో. తస్సన్తి పరితస్సన్తి చఞ్చలన్తి సత్తా ఏతాయాతి వా తణ్హా. ఉపాదియతీతి **ఉపాదానం**. అముఞ్చగాహం గణ్హాతీతి అత్థో. ఉపాదియన్తి సత్తా ఏతేనాతి వా ఉపాదానం.

భవతి వడ్ఢతీతి **భవో**. భవన్తి జాయన్తి వడ్ఢన్తి సుఖదుక్ఖాని ఏతేనాతి వా భవో. జననం **జాతి**. జాయన్తి పాతుభవన్తి సఙ్ఖత ధమ్మా ఏతాయాతి వా జాతి. జీరణం **జరా**. జీరన్తి జిణ్ణభావం గచ్ఛన్తి ఏతాయాతి వా జరా. సోచనం **సోకో**. సోచన్తి చిత్తపరిళాహం గచ్ఛన్తి ఏతేనాతి వా సోకో. పరిదేవనం **పరిదేవో**. తం తం పవత్తిం పరికిత్తేత్వా దేవన్తి కన్దన్తి ఏతేనాతి వా పరిదేవో. ఖమితుం సహితుం దుక్కరన్తి **దుక్ఖం**. దుమ్మనస్స విరూపచిత్తస్స భావో **దోమనస్సం**. భుసో ఆయాసనం

ఉపాయాసో. ఆయాసనన్తి అనస్సాసనం. విసీదనన్తి అత్థో. **ఏవన్తి** ఇమినా యథావుత్తేన. అవిజ్జాది సఙ్ఖారాదిపచ్చయపచ్చయుప్పన్న పరంపరవిధినా సముదయో హోతీతి సమ్బన్ధో. **ఏతస్సకేవలస్సదుక్ఖక్ఖన్ధస్సాతి** అవిజ్జాదికస్స ఏతస్స సకలస్స దుక్ఖరాసిస్స కేనచి సుఖేన అసంమిస్సస్స వా దుక్ఖరాసిస్స అభినిబ్బత్తి హోతీతి అత్థో. ఏత్థచ దువిధో పటిచ్చసముప్పాదనయో సుత్తన్తికనయో అభిధమ్మనయోతి. తత్థ సుత్తన్తికనయేన తావ అవిజ్జా చతుబ్బిధా దుక్ఖపటిచ్ఛాదికా సముదయపటిచ్ఛాదికా నిరోధపటిచ్ఛాదికా మగ్గపటిచ్ఛాదికాచాతి. అభిధమ్మనయేన పన పుబ్బన్తపటిచ్ఛాదికా అపరన్త పటిచ్ఛాదికా పుబ్బన్తాపరన్తపటిచ్ఛాదికా పటిచ్చసముప్పాదపటిచ్ఛాదికాతి చతూహి సద్ధిం అట్ఠ విధాతి వేదితబ్బా.

సఙ్ఖారా సుత్తన్తికనయేన సాసవా కుసలాకుసలచేతనా అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో ఆనేఞ్జా భిసఙ్ఖారోతి పన తివిధా హోన్తి. తత్థ ద్వాదస అకుసలచేతనా అపుఞ్ఞాతి సఙ్ఖారోనామ. కామరూప కుసలచేతనా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారోనామ. అరూపకుసలచేతనా ఆనేఞ్జాతిసఙ్ఖారోనామ. అభిధమ్మనయేన పన సబ్బాపి లోకియలోకుత్తరభూతా కుసలాకుసలచేతనా సఙ్ఖారానామ. కిరియచేతనా పన సబ్బాపి విభఙ్గే నగహితా. అట్ఠకథాయఞ్చ కిరియధమ్మానం పన యస్మా నేవ అవిజ్జా న కుసలా కుసలమూలాని ఉపనిస్సయపచ్చయత్తం లభన్తి. తస్మా కిరియవసేన పచ్చయాకారో నవుత్తోతి వుత్తం. అవిజ్జాచ కుసలాకుసలమూలా నిచ కిరియధమ్మానం ఉపనిస్సయ పచ్చయా న హోన్తి. తస్మా కిరియధమ్మా పటిచ్చసముప్పాదదేసనాయం నగహితాతి వుత్తం హోతి. సంయుత్తేపి యతో ఖో భిక్ఖవే భిక్ఖునో అవిజ్జా పహీనా హోతి. విజ్జాఉప్పన్నా. సో అవిజ్జా విరాగా విజ్జుప్పాదా నేవ పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి. న అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం. న ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతీతి వుత్తం. అత్తనో అనురూపపచ్చయవసేన పన తేసంపి పటిచ్చ సముప్పాదో అవారితోయేవ. నహి కోచి పటిచ్చసముప్పాదరహితో సఙ్ఖతధమ్మోనామ అత్థీతి. ఏస నయో విఞ్ఞాణాదీసుపీతి. **విఞ్ఞాణన్తి** బాత్తింసవిధం లోకియవిపాకవిఞ్ఞాణం సుత్తన్తికనయేన. అభిధమ్మనయేన పన కిరియచిత్తవజ్జితం ఏకూనసత్తతివిధం లోకియలోకుత్తరవిఞ్ఞాణం. **నామరూపన్తి** లోకియ విఞ్ఞాణ సహజాతం వేదనాదిఖన్ధత్తయం పటిసన్ధియం కమ్మజరూపం పవత్తియం చిత్తజ రూపఞ్చ సుత్తన్తికనయేన. అభిధమ్మనయేన పన సబ్బం కుసలాకుసల విపాకసమ్పయుత్తం ఖన్ధత్తయం వుత్తప్పకారరూపఞ్చ. అట్ఠకథాయం పన లద్ధపచ్ఛాజాతపచ్చయం సబ్బంపి చతుసముట్ఠానరూపం గహితమేవ.

[౨౨౬] **విభావనియం** పన

"తదుభయంపి ఇధ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణసహగత"న్తి వుత్తం. తం అనుపపన్నం.

సళాయతనన్తి ఛ అజ్ఝత్తికాయతనాని ఏవ సబ్బత్థ పాళియం విభత్తాని. ఏకచ్చే పన ఆచరియా బాహిరాయతనాని ఫస్సస్స పచ్చయా హోన్తీతి కత్వా తానిపి ఇధ గణ్హన్తి. తంపి నిదానవగ్గ పాళియా సమేతియేవ. యథాహ –

కతమోచ భిక్ఖవే లోకస్స సముదయో. చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపేచ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం. తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో. ఫస్సపచ్చయా వేదనా. వేదనాపచ్చయా తణ్హా.ల. దోమనస్సుపాయాసా సమ్భవన్తీతి అయం లోకస్స సముదయో. సోతఞ్చ.ల. మనఞ్చ పటిచ్చ ధమ్మేచ ఉప్పజ్జతి మనోవిఞ్ఞాణం. తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో.ల. లోకస్స సముదయోతి.

ఫస్సవేదనాదయోపి నయద్వయే తం తం విఞ్ఞాణసమ్పయుత్తా వేదితబ్బా. **తణ్హుపాదానాని** పాకటాని. **భవో** దువిధో కమ్మభవో ఉపపత్తిభవోచ. లోకియకుసలాకుసలభూతా చేతనాచ. చేతనాసమ్పయుత్తా అభిజ్ఝాదయో అనభిజ్ఝాదయోచ కమ్మభవో. యథాహ-సబ్బంపి భవగామికమ్మం కమ్మభవోతి. కమ్మనిబ్బత్తా పన సబ్బేపి లోకియవిపాకఖన్ధా సబ్బానిచ కమ్మజరూపాని ఉపపత్తిభవో సుత్తన్తికనయేన. అభిధమ్మనయేన పన లోకుత్తర ఖన్ధాపి విభఙ్గే ఆగతాఏవ. **జాతిజరామరణాని** సబ్బేసం సఙ్ఖత ధమ్మానం లక్ఖణపత్తాని. సోకాదీసు ఞాతిబ్యసనాదీహి ఫుట్ఠస్స సోచనాకారేన పవత్తా దోమనస్సవేదనా **సోకోనామ**. రోదనాకారేన పవత్తో అనిట్ఠో చిత్తజసద్దో **పరిదేవోనామ**. కాయికా దుక్ఖవేదనా **దుక్ఖంనామ**. చేతసికా దుక్ఖవేదనా **దోమనస్సంనామ**. ఞాతిబ్యసనాదినిమిత్తం సంసీదనవిసీదనాకారపవత్తో దోసో **ఉపాయాసోనామ**. అయమేత్థ విభాగో. యేసం పన ఖన్ధదుక్ఖే అవిజ్జా అప్పహీనా హోతి. తేసం ఇతరసచ్చేసుపి సా అప్పహీనాఏవ హోతీతి తే ఖన్ధపవత్తియంఏవ సుఖసఞ్ఞం లభన్తి. ఖన్ధనిరోధే దుక్ఖసఞ్ఞం. ఖన్ధపవత్తిమగ్గేఏవ సుఖమగ్గసఞ్ఞం లభన్తి. ఖన్ధనిరోధమగ్గే దుక్ఖమగ్గసఞ్ఞం. తస్మా ఖన్ధపవత్తిపచ్చయభూతా పుఞ్ఞా పుఞ్ఞానేఞ్జాభిసఙ్ఖారధమ్మాఏవ తేసం అవిజ్జానివుటానం సుఖకామానం దుక్ఖపటికూలానం సత్తానం పటిసరణా హోన్తీతి వుత్తం **అవిజ్జాపచ్చ యాసఙ్ఖారా**తి. ఏత్థచ విసేసతో పచ్చుప్పన్నఖన్ధపటిచ్ఛాదికాయ అవిజ్జాయ దుచ్చరితభూతా అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారా సమ్భవన్తి. అనాగత ఖన్ధపటిచ్ఛాదికాయ అవిజ్జాయ సుచరితభూతా పుఞ్ఞానేఞ్జాభిసఙ్ఖారా సమ్భవన్తీతి వేదితబ్బా. సఙ్ఖారేసు సతి అప్పహీనభవతణ్హానం సత్తానం చుతిఅనన్తరం పునభవాభినిబ్బత్తియా కోచి విబన్ధో నామ నత్థి. తస్మా సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం నామరూపం సళాయతనం ఫస్సో వేదనాతి ఇమే అత్తభావసఙ్ఖాతా పఞ్చధమ్మా భవన్తరే పాతు భవన్తి. తత్థ పన విఞ్ఞాణమేవ పధానం జేట్ఠకం హోతీతి వుత్తం. **సఙ్ఖారపచ్చయావిఞ్ఞాణ**న్తి విఞ్ఞాణేచ సతి తస్స ఉదయభూతానం నామరూపానం ఉప్పత్తియా విబన్ధోనామ నత్థీతి వుత్తం. **విఞ్ఞాణపచ్చయానామ రూప**న్తి. ఏత్తావతా సామఞ్ఞతో పరిపుణ్ణోనామ కాయో రూప కాయోచ వుత్తో హోతి. ఏవంసన్తేపి తేసు ద్వీసు కాయేసు యేధమ్మా సత్తపఞ్ఞత్తియా పధానఙ్గభూతా హోన్తి. యేహిచ ఫస్సా దీని ఉపరి అఙ్గాని ఆగతాని హోన్తి. యేసుచ సత్తా అత్తగాహం దళ్హతరం గణ్హన్తి. తే విసుం నీహరిత్వా దస్సేతుం **నామరూపపచ్చయా సళాయతన**న్తి వుత్తం. నామరూపే సతి తేసంపి ఉప్పత్తియా విబన్ధో నత్థియేవ. సళాయతనసముట్ఠితోచ ఫస్సో సళాయతనే సతి ఏకన్తేన సమ్భవతీతి వుత్తం **సళాయతనపచ్చయాఫస్సో**తి. ఫస్ససముట్ఠితాచ వేదనా ఫస్సే సతి ఏకన్తేన సమ్భవతియేవాతి వుత్తం **ఫస్సపచ్చయావేదనా**తి. సుఖవేదనాసదిసో తణ్హాయ అవస్సయోనామ నత్థీతి వుత్తం **వేదనాపచ్చయాతణ్హా**తి. కాముపాదానఞ్చనామ ఏకస్మిం ఆరమ్మణే పునప్పునం సముదాచరిత్వా దళ్హత్తప్పత్తా తణ్హాఏవ, దిట్ఠియోచ అత్తనిచ అత్తనో ఆరమ్మణేసుచ అస్సాదన ఖమన రోచన భూతాయ తణ్హాయ వసేన దళ్హత్తం ఆపజ్జన్తీతి వుత్తం **తణ్హాపచ్చయాఉపాదాన**న్తి. ఉపాదియన్తాచ తస్స తస్స ఉపాదానియస్స అత్థస్స హితవుడ్ఢిసఙ్ఖాతం తంతం కమ్మభవం ఆయూహన్తియేవాతి వుత్తం **ఉపాదానపచ్చయాభవో**తి. భవసద్దో హేత్థ వడ్ఢిపరియాయో. యథా –

సువిజానో భవం హోతి, దువిజానో పరాభవోతి.

కమ్మభవే సతి ఏకన్తేన పునభవోపి సమ్భవతీతి వుత్తం **భవపచ్చయాజాతీ**తి. జాతియాచ సతి ఏకన్తేన జరామరణం హోతియేవాతి వుత్తం **జాతిపచ్చయాజరామరణ**న్తి. అయమేత్థ తబ్భావభావిభావవిధి. సోకాదివచనఞ్చేత్థ ఈదిసేన తబ్భావ భావిభావేన పవత్తస్స సకలస్స వట్టధమ్మస్స ఆదీనవరాసిదస్స నత్థం వుత్తన్తి. **ఏత్థా**తి ఇమస్మిం పచ్చయసఙ్గహే. **తత్థా**తి తస్మిం పటిచ్చసముప్పాదనయే. అద్ధానవన్తే ధమ్మే భుసో ధారేతీతి అద్ధా. కాలో. సో హి తేకాలికే ధమ్మే సన్తానానుపబన్ధవసేన కప్పపరంపరా వస్స ఉతు మాస పక్ఖ రత్తి దివ పరంపరాచ హుత్వా అపతమానే ధారేన్తో వియ

ఉపట్ఠాతీతి. అథవా, భుసో దహన్తి తిట్ఠన్తి పవత్తన్తి తేకాలికా ధమ్మా ఏత్థాతి అద్ధా. కాలోయేవ. సో పన సయం అభిన్నోపి భేదవన్తే ధమ్మే ఉపాదాయ భిన్నో వియ ఉపచరితుం యుత్తోతి వుత్తం **తయోఅద్ధా**తి.

[౨౨౭] యం పన **విభావనియం**

"అతతి సతతం గచ్ఛతి పవత్తతీతి అద్ధాతి వుత్తం". తం న సున్దరం.

ఏవఞ్హి సతి అద్ధానన్తి నసిజ్ఝతి. యథా అద్ధానమగ్గపటిపన్నోతి. **అఙ్గానీ**తి అవయవపధానఙ్గాని. పధానసమ్భారాతి వుత్తం హోతి. **ఆకారా**తి అవయవకోట్ఠాసా. కోట్ఠాసత్థో హేత్థ ఆకారసద్దో. యథా ద్వత్తింసాకారాతి. ఆకిరన్తి తత్థ తత్థ పకిరిత్వా ఠపితా వియ హోన్తీతి ఆకారాతిపి వదన్తి. **సన్ధీ**తి ద్విన్నం ద్విన్నం సఙ్ఖేపానం సఙ్ఘటనట్ఠానం. సఙ్ఖేపాతి పధానధమ్మసఙ్గహా. వట్టన్తి పునప్పునం ఆవట్టన్తీతి **వట్టాని**. మూలయన్తి సబ్బేపి వట్టధమ్మా ఏత్థ తిట్ఠన్తి తదాయత్తవుత్తితాయాతి **మూలాని**. పతిట్ఠా. పభవాతి అత్థో. యస్మా ఏకో పురిసో ఏకాయ అఙ్గులియా సముద్దో దకం గహేత్వా మహాజనస్స ముఖే పక్ఖిపిత్వా చతూసు మహాసముద్దేసు ఉదకస్స లోణభావం సఞ్ఞాపేన్తో వియ భగవాపి అవిజ్జా పచ్చయా సఙ్ఖారాతిఆదినా ఏకమేవ పచ్చుప్పన్నభవం పరిపుణ్ణం దేసేత్వా అనమతగ్గస్స సకలస్స సంసారవట్టస్స పవత్తిం ఞాపేసి. పరిపుణ్ణం దేసేన్తేనచ నామ తస్స ఏకస్స భవస్స హేతుచ దేసేతబ్బో హోతి. ఫలఞ్చ దేసేతబ్బం హోతి. తత్థ హేతూ నామ పురిమభవే సిద్ధా అవిజ్జా సఙ్ఖారా. ఫలంనామ అనాగతభవే జాతి. ఇతి ఏకభవవిసయాపి అయం దేసనా ఏకదేసేన అతీతానాగత సాధారణాచ హోతీతి వుత్తం **అవిజ్జాసఙ్ఖారాఅతీతోఅద్ధా**తిఆది. ఏత్థచ అద్ధునో అద్ధావన్తానఞ్చ అభేదం వియ కత్వా వచనం ధమ్మతో విసుం అద్ధాసఙ్ఖాతస్స కాలస్స అభావం దస్సేతి. కాలోయేవ లోకం పవత్తేతి నివత్తేతీతి పవత్తం మిచ్ఛావాదఞ్చ నీవారేతి. న హి సయం అభావభూతో కాలో కస్సచి పవత్తకో నివత్తకోచ భవితుం యుత్తోతి. కస్మా పనేత్థ ఏకమేకస్స పచ్చుప్పన్నస్స అత్తభావస్స పవత్తిం దస్సేన్తో భగవా అతీతభవే హేతుఞ్చ అనాగతభవే ఫలఞ్చ దస్సేతీతి. అహేతువిసమహేతుదిట్ఠీనం నీవారణత్థం అతీతహేతు దస్సనం. ఉచ్ఛేదదిట్ఠి నీవారణత్థం అనాగతఫలదస్సనం. సస్సత దిట్ఠినీవారణత్థం ఉభయదస్సనన్తి దట్ఠబ్బం. తత్థ అహేతు అపచ్చయా సత్తా పవత్తన్తి నివత్తన్తి సంకిలిస్సన్తి విసుజ్ఝన్తీతి పవత్తా దిట్ఠి అహేతుదిట్ఠినామ. బ్రహ్మా పజాపతి ఇస్సరనిమ్మానాదివసేన అభూత హేతుదస్సనం విసమహేతుదిట్ఠినామ. సత్తా మరణే ఉచ్ఛిజ్జన్తి, అనాగతే జాతినామ నత్థీతి పవత్తా దిట్ఠి ఉచ్ఛేదదిట్ఠినామ. అత్తానిచ్చో ధువో, సోవ భవతో భవం సన్ధావతి సంసరతీతి పవత్తా దిట్ఠి సస్సతదిట్ఠినామ. ఏవం నిచ్చో హుత్వా సన్ధావన్తోపన అవిజ్జాదీహి సాధేతబ్బో నహోతి. తస్మా అవిజ్జాసఙ్ఖారేహి భవన్తరే పున విఞ్ఞాణుప్పత్తిం వదన్తేన సస్సతదిట్ఠి నీవారితా హోతీతి.

కస్మా పనేత్థ సోకాదయో అఙ్గేసు నగహితాతి. జాతియా సతి సోకాదయో ఏకన్తేన సమ్భవన్తీతి ఏవం తబ్భావ భావిభావ లక్ఖణస్స అభావతో. సతిపి హి జాతియా రూప లోకే అరూపలోకేచ తే న సమ్భవన్తి. కామలోకేపి కేసఞ్చి న సమ్భవన్తియేవాతి. యదిఏవం కిమత్థం తేసం వచనన్తి. జాతియావా అవిజ్జాదికస్సవా వుత్తప్పకారస్స సకలస్స వట్టపవత్తస్స మహాఆదీనవరాసిదస్సనత్థన్తి దస్సేతుం **సోకాదివచనం పనేత్థ నిస్సన్ద ఫలనిదస్సనన్తి** వుత్తం. తత్థ నిస్సన్దఫలనిదస్సనన్తి జాతియా మహాఆదీనవ రాసిసఙ్ఖాతస్స ఉదయఫలస్స నిదస్సనన్తి అత్థో. కస్మా పన ఇమస్స పచ్చుప్పన్న భవస్స అతీతపచ్చయా ద్వే అవిజ్జా సఙ్ఖారా ఏవ పాళియం వుత్తా. కిం పన తే ఏవ ద్వే ఇమస్స పచ్చయా హోన్తీతి. అఞ్ఞేపి హోన్తియేవ. అథ కస్మా తే పాళియం న వుత్తాతి. అవుత్తానంపి తేసం అత్థతో లద్ధత్తాతి. కథఞ్చ తే అవుత్తాపి లద్ధాతి. తబ్భావ భావిభావలక్ఖణేన తదవినాభావిభావలక్ఖణేనచ లద్ధాతి దస్సేన్తో **అవిజ్జాసఙ్ఖారగ్గహణేనా**తిఆది మాహ. ఏస

నయో పరత్థపి. తత్థ అవిజ్జా సఙ్ఖారగ్గహణేనాతి పాళియం ఆదితో వుత్తేన అవిజ్జాసఙ్ఖార వచనేన. **తణ్హుపాదానభవాపి గహితా భవన్తీ**తి అవిజ్జాభావే భావతో, అభావేచ అభావతో అవిజ్జాగహణేన తణ్హుపాదానానిపి గహితాని భవన్తి. సఙ్ఖారభావేచ భావతో, అభావేచ అభావతో సఙ్ఖారగ్గహణేన కమ్మభవోపి గహితో భవతీతి అత్థో.

విభావనియం పన

కిలేసభావసామఞ్ఞతో అవిజ్జాగహణేన తణ్హుపాదానాని. కమ్మభావ సామఞ్ఞతో సఙ్ఖారగ్గహణేన కమ్మభవో గహితోతి వుత్తం. తంపి యుజ్జతి.

తథా అవిజ్జా సఙ్ఖారా గహితా భవన్తీతి సమ్బన్ధో. తదవినా భావిభావేన తణ్హుపాదానవచనేన అవిజ్జాచ భవవచనేన సఙ్ఖారాచ గహితాతి అత్థో. లక్ఖణధమ్మానం లక్ఖితబ్బధమ్మేహి అవినాభావిభావతో తదవినాభావిభావేన **జాతిజరా.ల. గహితన్తి** వుత్తం. **ఇతికత్వా**తి ఇమినా కారణేన. వీసతాకారా భవన్తీతి సమ్బన్ధో. పఠమం హేతుపఞ్చకం ఏకో సఙ్ఖేపో. దుతీయం ఫలపఞ్చకం ఏకో. తతీయం హేతుపఞ్చకం ఏకో. చతుత్థం ఫలపఞ్చకం ఏకో సఙ్ఖేపోతి చతుసఙ్ఖేపా హోన్తి. చత్తారో సఙ్గహా హోన్తీతి అత్థో. చతూసు పన సఙ్ఖేపేసు సిద్ధేసు పఠమేన దుతీయస్స దుతీయేన తతీయస్స తతీయేన చతుత్థస్సాతి ఏవం తిస్సో సన్ధియోపి సిజ్ఝన్తియేవాతి వుత్తం **తిసన్ధి చతుసఙ్ఖేపాచ భవన్తీ**తి. ఏత్థచ హేతుపఞ్చకం ఫలపఞ్చకన్తి ఏతం లోకస్స పాకటవోహారవసేన వుత్తం. హేతుఫల సద్దా పన పచ్చయపచ్చయుప్పన్నపరియాయా ఏవ హోన్తీతి దుతీయపఞ్చకస్స పఠమం ఉపాదాయ ఫలపఞ్చకతా తతీయం ఉపాదాయ హేతుపఞ్చకతాచ న న సమ్భవతి. తథా తతీయస్సపి చతుత్థం ఉపాదాయ హేతుపఞ్చకతా దుతీయం ఉపాదాయ ఫలపఞ్చకతాచాతి. ఏవఞ్హి సతి హేతుతో ఫలమేవ సియా. న ఫలతో హేతూతి చోదనా అనోకాసాఏవ హోతీతి. ద్వీసు పన హేతుపఞ్చకేసు సఙ్ఖారకమ్మభవానం విసేసో అట్ఠకథాయం వుత్తోయేవ. యథాహ-దానం దస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా మాసంపి సంవచ్ఛరంపి దానుపకరణాని సజ్జన్తస్స ఉప్పన్నా పురిమచేతనాయో ఆయూహనసఙ్ఖారానామ. పటిగ్గాహకానం పన హత్థే దక్ఖిణం పతిట్ఠాపయతో ఉప్పన్నా చేతనా భవోతి వుచ్చతి. ఏకావజ్జనేసువా ఛసు జవనేసు చేతనా ఆయూహన సఙ్ఖారానామ. సత్తమజవనచేతనా భవో. యాకాచివా పన చేతనా భవో. తంసమ్పయుత్తా ఆయూహన సఙ్ఖారానామాతి. కమ్మభవో ఉపపత్తిభవోతి ద్వే భవా ద్వాదససు అఙ్గేసు ఏకస్సేవ భవ అఙ్గస్స అవయవానామ హోన్తీతి వుత్తం **కమ్మభవసఙ్ఖాతోభవే కదేసో**తిఆది. ఏత్థచ సఙ్ఖారకమ్మభవానం విసేసో వుత్త నయేనేవ వేదితబ్బో.

[౨౨౮] యం పన **విభావనియం**

"కమ్మభవసఙ్ఖాతో భవేకదేసోతి ఏత్థ ఆయతిం పటిసన్ధియా పచ్చయచేతనా సఙ్ఖారాతి వేదితబ్బా"తి వుత్తం. తం ఇధ న యుజ్జతి.

తేసం ద్విన్నంపి ద్వీసు హేతుపఞ్చకేసు సఙ్గహితత్తాతి. యథా రుతపాళినయేనవా ఏతం వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **అవసేసాచా**తి ఇదం జాతిజరామరణేహి సద్ధిం విఞ్ఞాణాదిఫలపఞ్చకం సన్ధాయ వుత్తం. ఏత్థచ యదేతం పుబ్బే జాతిజరామరణగ్గహణేన విఞ్ఞాణాది ఫల పఞ్చకం గహితం. తం అత్థతో ఉపపత్తిభవోఏవ. నహి ఫలపఞ్చకతో అఞ్ఞో ఉపపత్తిభవోనామ అత్థీతి. ఏవం సన్తేపి ధమ్మవిభాగ రక్ఖణత్థం ఉపపత్తిభవసద్దేన చతుత్థపఞ్చకం గహితన్తి యుత్తం. ద్వాదససు అఙ్గేసు అవిజ్జానామ మోహో. సోచ అకుసలమూలం. తణ్హానామ లోభో. సోచ అకుసల మూలన్తి వుత్తం **అవిజ్జా**

తణ్హావసేన ద్వే మూలానీతి. అథవా, మూలన్తి సీసం. ద్వే వట్టసీసానీతి అత్థో. అట్ఠకథాయం పన పురిమం పఞ్చకద్వయం ఏకం భవచక్కం పచ్ఛిమం పఞ్చకద్వయం ఏకం భవచక్కన్తి కత్వా పురిమం అవిజ్జామూలం. తఞ్చ దిట్ఠిచరితానంవా అపాయగామీనంవా చక్కం. పచ్ఛిమం తణ్హామూలం. తఞ్చ రాగచరితానంవా సుగతిగామీనంవా చక్కన్తి దస్సితం. చక్కన్తి పన యతో పట్ఠాయ వట్టసన్తానస్స ఆరబ్భో హోతి. తస్మిం పున ఆగతేఏవ చక్కంనామ సియా. తస్మా ఇధ దుతీయేన హేతుఫల యుగళేన సద్ధిం సబ్బం ఏకమేవ చక్కన్తి యుత్తం.

కస్మా పనేత్థ ఆగమనసమ్భారేసు అవిజ్జాఏవ సీసం కత్వా వుత్తా. గమనసమ్భారేసుచ తణ్హాఏవ. నను ఉభయత్థ ఉభయంపి సీసం కత్వా వత్తబ్బన్తి. వుచ్చతే, సుఖవేదనాసదిసో హి తణ్హాయ ఆహారోనామ నత్థి. తస్మా వేదనఙ్గతో పరం వట్టఙ్గం ఘటేన్తేన వేదనా నురూపాతణ్హాఏవ వత్తబ్బా. న అవిజ్జాతి గమనసమ్భారేసు తావ అవిజ్జాయ ఓకాసో నత్థి. సబ్బపథమం ఆరబ్భట్ఠానేచ సబ్బపధానా అవిజ్జాఏవ వత్తబ్బా హోతి. సాచ సఙ్ఖారుప్పాదనే అవిరజ్ఝనకఙ్గభూతాతి న తేసం అన్తరే ఏకస్స అఙ్గస్స అత్థాయ కిఞ్చి వత్తబ్బం అత్థీతి ఆగమనసమ్భారేసు తణ్హాయ ఓకాసో నత్థీతి. అయఞ్హి పటిచ్చసముప్పాదదేసనానామ పధానఙ్గపరిగ్గహ వసేన పవత్తా. న లబ్భమాన సబ్బధమ్మ పరిగ్గహ వసేనాతి.

యం పన **విభావనియం**

పుబ్బన్తస్స అవిజ్జామూలం. అపరన్తస్స తణ్హామూలన్తి వుత్తం.

తత్థ పుబ్బన్తస్సాతి పుబ్బస్స హేతుఫలకోట్ఠాసస్స. అపరన్తస్సాతి పచ్ఛిమస్స హేతుఫల కోట్ఠాసస్సాతి అత్థోతి. కస్మా పనేతాని ద్వేమూలానినామ హోన్తీతి ఆహ –

తేసమేవచ మూలానం, నిరోధేన నిరుజ్ఝతీతి.

తేసం సముదయేన సకలవట్టం సముదేతి. నిరోధేనచ నిరుజ్ఝతి. తస్మా తాని ద్వేమూలానినామాతి వుత్తం హోతి. కేచి పన పటిలోమ పటిచ్చసముప్పాద దస్సనమేతన్తి వదన్తి. పటిలోమ పటిచ్చ సముప్పాదోనామ అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధోతిఆదికో నిరోధవారో. ఇదాని సోకాది వచనం న కేవలం నిస్సన్దఫల నిదస్సనత్థమేవ హోతి. అథఖో జరామరణేన సద్ధిం ఏకం అఙ్గం హుత్వా ఉపరి వట్టమూలధమ్మపటిపాదకానం దుక్ఖధమ్మానం నిదస్సనత్థంపి హోతీతి దస్సేన్తో **జరామరణ ముచ్ఛాయా**తిఆది మాహ. తత్థ ముచ్ఛాసద్దేన సోకాదీనం గహణం. తేపి హి సయం ఆసవసమ్భూతా హుత్వా పున ఆసవుప్పాదాయ పచ్చయా హోన్తీతి ఏతేన తేసం జరామరణఙ్గే గహణం సిద్ధం భవతి. జరామరణముచ్ఛాయ అభిణ్హసో పీళితానం బాలానం ఆసవా అభిణ్హసో సముప్పజ్జన్తి. **ఆసవానంసముప్పాదాఅవిజ్జాచ పవడ్ఢతి**. ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయోతి హి వుత్తం. ఏవఞ్చ సతి అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతి పున ఆబన్ధమేవ వట్టన్తి అత్థో. ఏత్థచ –

నానా బ్యసనఫుట్ఠస్స, సోకాదీనం పవత్తితో;
అవిజ్జా తణ్హా వడ్ఢన్తి, యతో వట్టం పవత్తతీ తిపి.

వత్తబ్బం. యథాహ-కతమోచ భిక్ఖవే దుక్ఖస్స విపాకో. సమ్మోహవేపక్కం వాహం భిక్ఖవే దుక్ఖం వదామి. పరియేట్ఠివేపక్కంవాతి తత్థ సమ్మోహో అవిజ్జా. పరియేట్ఠి తణ్హా. తదుభయం విపాకం ఏతస్సాతి కత్వాజరామరణసోకాదికం దుక్ఖం సమ్మోహవేపక్కం పరియేట్ఠివేపక్కన్తిచ వుచ్చతీతి. తత్థ సమ్మోహోనామ ఞాతిబ్యసనా దినా ఫుట్ఠోసోచతి పరిదేవతి ఉరతాళి కన్దతి, సమ్మోహం ఆపజ్జతీతి ఏవం ఆగతో సమ్మోహో. పరియిట్ఠినామ యథా జిగచ్ఛాతి పీళితో. భోజనం పత్థేతి పరియేసతి పిపాసాభిపీళితో. పాణియం పత్థేతి పరియేసతి, ఏవం కేనచి దుక్ఖేన ఫుట్ఠో సుఖం పత్థేతి పరియేసతీతి ఏవం పవత్తా పరియిట్ఠితణ్హా. ఏత్థ పన యస్మా జరామరణసదిసం మహన్తం విసటం నియతఞ్చ ఇమస్స లోకస్స దుక్ఖట్ఠానంనామ నత్థి. దుక్ఖనిస్సరణత్థఞ్చ సత్థుసాసనం. తస్మా అయం పటిచ్చసముప్పాదదేసనా జరామరణనిదానా హోతి. యథాహ-కిచ్ఛం వతాయం లోకో ఆపన్నో జాయతిచ జియ్యతిచ మియ్యతిచ చవతిచ ఉపపజ్జతిచ. అథచ పనిమస్సం దుక్ఖస్స నిస్సరణం నప్పజానాతి జరామరణస్సాతిఆది. యేసు పన అఙ్గేసు ఆదితో పట్ఠాయ ఞాతేసు జరామరణం సమూలం ఖనిత్వా తతో అత్తానం మోచేతుం సక్కోతి. తాని దస్సేతుం జాతిఆదీని పురిమాని అఙ్గాని దేసితాని. అపిచ. ఏకస్మిం భవే ఠత్వా ఆగమనసమ్భారేహిచ గమనసమ్భారేహిచ ఆగతియాచ గతియాచ సద్ధిం అత్తభావనిబ్బత్తియా దస్సితాయ అతీతే అనాగతేచ సకలసంసారే తస్మిం తస్మిం భవే తస్స తస్స అత్తభావస్స నిబ్బత్తి దస్సితాఏవ హోతి. సబ్బానిచ దిట్ఠిగతాని నివత్తితాని. భవచక్కఞ్చ అనాదిమన్తం హుత్వా ఆబన్ధతియేవ. తస్మా జరామరణవచనేనవా సోకాదివచనేనవా అవిజ్జం అచిన్తేత్వా వట్టపవత్తస్స మహాఆదీనవరాసిదస్సనమేవ పచ్చేతబ్బన్తి. **ఇచ్చేవ**న్తిఆది నిగమనం. ఇచ్చేవం అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతిఆదినా నయేన పఠపేసీతి సమ్బన్ధో. ఇచ్చేవం ఆబన్ధం అనాదికం తేభూమకం వట్టన్తిపి యోజేన్తి.

తత్థ ఇచ్చేవం ఆబన్ధన్తి జరామరణముచ్ఛాయాతిఆదినా వుత్త నయేన పునప్పునం ఆబన్ధం. **అనాదిక**న్తి కస్మా వుత్తం. నను అవిజ్జా ఆదిమ్హి వుత్తాతి. వుచ్చతే, వట్టస్స ఆదిభూతత్తా సా ఆదిమ్హి వుత్తా న హోతి. వట్టకథాయ సీస భూతత్తాఏవ సా ఆదిమ్హి వుత్తా. ఏవం వుత్తాయ పన తాయ వట్టస్స అనాదికభావోపి దస్సితో. అవిజ్జా హి నామ బహిద్ధా న లబ్భతి. సత్తసన్తానే ఏవ లబ్భతీతి పచ్చక్ఖతోవ సిద్ధమేతం. తస్మా ఇధ అతీతభవే అవిజ్జాయ సిద్ధాయ తస్సాఅధిట్ఠానభూతో అత్తభావోపి తస్మిం భవే సిజ్ఝతియేవ. సిజ్ఝన్తో చ ఇమస్సం దసనోయం వుత్త నయేన అఞ్ఞాయ అవిజ్జాయ ఏవ సిజ్ఝతి, న అఞ్ఞథా. ఏవఞ్చ సతి పున తస్సపి అధిట్ఠానభూతో అత్తభావో సిజ్ఝతియేవాతి అవిజ్జా అత్తభావోచాతి ఉభయం పేతం అనవట్ఠితం అనాదికమేవ హోతీతి. వట్టస్స పన తివిధస్సపి పధానపచ్చయభూతత్తా సా వట్టకథాయ సీసభూతా హోతి. యది సా వట్టస్స ఆదిభూతా న హోతి. అథ తస్సాపి పచ్చయో వత్తబ్బోతి. సచ్చం. తస్సా పన పచ్చయే వుత్తేపి తస్స పచ్చయస్సపి పచ్చయో వత్తబ్బోతి ఆగచ్ఛతియేవ. ఏవఞ్చ సతి తస్స తస్సాతి నిట్ఠానమేవ నపఞ్ఞా యేయ్యాతి. అఞ్ఞత్థ పన వుత్తోయేవ. యథాహ-ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయోతి. యథాచాహ-అవిజ్జం పాహం భిక్ఖవే సాహారం సనిదానం వదామి. కోచస్సా ఆహారో. పఞ్చనీవరణా తిస్స వచనీయన్తి. యథాచాహ-అవిజ్జా పచ్చయో, సఙ్ఖారా పచ్చయుప్పన్నా. ఉభయమేతం పటిచ్చ సముప్పన్నన్తి. **పఠపేసీ**తి పఞ్ఞాపేసి దేసేసీతి అత్థో. [పటిచ్చసముప్పాదనయో.]

౧౬౭. ఇదాని పట్ఠాననయం దస్సేతుం **హేతుపచ్చయో**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థహేతుచ సో పచ్చయోచాతి **హేతుపచ్చయో,** హేతు హుత్వా పచ్చయో హేతుభావేన పచ్చయోతి వుత్తం హోతి. తత్థ కేనట్ఠేన హేతూతి మూలట్ఠేన, కోచ మూలట్ఠోతి. రుక్ఖానం రుక్ఖమూలస్స వియ భూమియం సహజాతధమ్మానం ఆరమ్మణేసు సుప్పతిట్ఠి తభావసాధనట్ఠో మూలట్ఠోనామ. సహజాతధమ్మానం కుసలాది భావసాధనట్ఠో మూలట్ఠోనామాతిపి వదన్తి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం. తం హేట్ఠా వుత్తమేవ. సద్దత్థతో పన హినోన్తి వుద్ధివిరుళ్హివేపుల్లపత్తివసేన సుట్ఠు పతిట్ఠహన్తి సహజాతధమ్మా ఏత్థ ఏతేనవా ఆరమ్మణే దళ్హనిపాతినా

థామబలసమ్పన్నోనాతి హేతు. పచ్చయ సద్దో పన ఉపకారకట్ఠో. ఉపకారకోతిచ సయం యాదిసేన సభావేన ఉపలబ్భమానే అనుప్పన్నావా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పన్నావా తిట్ఠన్తి ఠితావా ఉపరుపరివుద్ధివిరుళ్హియా పచ్చయత్తం ఉపగచ్ఛన్తి. తాది సేనసభావేన ఉపలద్ధియేవ. నహి సభావధమ్మేసు ఈహావా బ్యాపారోవా ఉపలబ్భతి. యేన కత్తావా కారేతావా ఉపలబ్భేయ్యాతి. తథా ఉపలద్ధియం పన సతి అనురూపానం పచ్చయుప్పన్నధమ్మానం అనుప్పన్నానంవా ఉప్పజ్జనతో ఉప్పన్నానంవా ఠితిభావపత్తితో ఠితానం వా ఉపరుపరివుద్ధివిరుళ్హియా పచ్చయత్తుపగమనతో సుట్ఠు కరాన్తో వియ సాధేన్తో వియ హోతీతి కత్వా ఉపకారకో త్వేవ వుచ్చతీతి. ఇతి ఆరమ్మణే ధిరభావవుద్ధి విరుళ్హిభావసాధన సఙ్ఖాతేన మూలభావేన ఉపకారకా ఛహేతుధమ్మా హేతుపచ్చయో నామ.

ఆరమన్తి చిత్తచేతసికా ధమ్మా సుట్ఠు రతిం అనుభవన్తా వియ అజ్ఝోలమ్బమానా పవత్తన్తి ఏత్థాతి ఆరమ్మణం. ఆరమ్మణభావేవ ఉపకారకా ఛళారమ్మణధమ్మా **ఆరమ్మణపచ్చయో**. అధిపతి సద్దత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. అధిపతి భావేన ఉపకారకో ధమ్మో **అధిపతిపచ్చయో**. సో దువిధో ఆరమ్మణాధిపతి సహజాతాధిపతివసేన. ఆరమ్మణధమ్మాపి హి కేచి గరుకతా అత్తనో ఆరమ్మణికధమ్మే సామినో వియ దాసే అత్తనో వసేవత్తయమానా అత్తని నిచ్చం నిన్నపోణపబ్భారేఏవ కరోన్తీతి. నత్థి అన్తరం ఏతస్సాతి అనన్తరో, అనన్తరభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **అనన్తరపచ్చయో**. సుట్ఠు అనన్తరభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **సమనన్తరపచ్చయో**. ఇమేసం ద్విన్నం పచ్చయానం ధమ్మతో విసేసో నత్థి. అత్థతో పన పురిమచిత్తే నిరుద్ధేపి పచ్ఛా సన్తానం ఉచ్ఛిజ్జితుం అదత్వా సన్తానానుబన్ధవసేన సారమ్మణధమ్మ భావేన అత్తసదిసస్స ధమ్మన్తరస్స ఉప్పాదనం అనన్తరపచ్చయతా. ధమ్మన్తరే ఉప్పాదియమానేపి యంకిఞ్చి ధమ్మం అనుప్పాదేత్వా పటిసన్ధాదీనం కిచ్చట్ఠానానం పటిపాటియా చిత్తనియామం నామ సాధేత్వా అనురూపస్సేవ ధమ్మన్తరస్స ఉప్పాదనం సమనన్తరపచ్చయతాతి. ఏవఞ్హి సతి నిరోధా వుట్ఠహన్తస్స అసఞ్ఞసత్తా చవన్తస్సచ పురిమపచ్ఛిమభాగపవత్తానం చిత్తుప్పాదానంపి అనన్తరతా సమనన్తరతాచ ఉపపన్నా హోతీతి. నహి అభావ భూతో అన్తరే కాలో తేసం అన్తరం కరోతినామ. నచ అఞ్ఞసన్తానభూతో అన్తరే రూపధమ్మో. అఞ్ఞఞ్హి రూపసన్తానం, అఞ్ఞం అరూపసన్తానం. అట్ఠకథాయం పన కాలానన్తరతా సమనన్తరపచ్చయోతి వాదం పటిక్ఖిపిత్వా సణ్ఠానాభావతో సుట్ఠు అనన్తరాతి సమనన్తరాతి వుత్తం. ఏతేన యథాసణ్ఠానవన్తానం రూపధమ్మానం అనన్తరతానామ మజ్ఝే పరిచ్ఛేదసహితాయేవ హోతి. న తథా సణ్ఠానరహితానం అరూపధమ్మానం. తస్మా పురిమపచ్ఛిమానం తేసం ఏకీభూతానం వియ పవత్తిసమనన్తరతానామ. తథా పవత్తన సమత్థతా సమనన్తరపచ్చయతాతి దస్సేతి.

యే పన ధమ్మా అత్తని జాతే ఏవ జాయన్తి, నో అజాతే. అత్తనా సహేవచ జాయన్తి, నో పురే పచ్ఛాచ, తేసం జాతత్థాయ వియ సయం తేహి సహ జాతభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **సహజాతపచ్చయో**. పకాసస్స పదీపో వియ. పదీపజాలఞ్హి ఉప్పజ్జమానం పకాససఙ్ఖాతేన ఆలోకేన సహేవ ఉప్పజ్జతీతి. అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపత్థమ్భన్తం తిదణ్డం వియ అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపత్థమ్భనవసేన ఉపకారకో ధమ్మో **అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయో**. ఏవఞ్చ సతి ఇమస్స పచ్చయస్స పురిమేన సహ విసేసో పాకటో హోతి. నహి సహ జాతసద్దో ఏవరూపం అఞ్ఞమఞ్ఞోపత్థమ్భనం బోధేతీతి. నిస్సయన్తి ఏత్థాతి నిస్సయో. నిస్సయభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **నిస్సయపచ్చయో**. సో పన సహజాతనిస్సయో వత్థుపురేజాత నిస్సయోతి దువిధో హోతి. తత్థ సహజాతోవ సమానో పటకోట్ఠకో వియ చిత్తకమ్మానం పతిట్ఠాభావేన ఉపకారకో ధమ్మో సహజాతనిస్సయో. పథవీ వియ తిణరుక్ఖాదీనం పురే జాతో హుత్వా అధిట్ఠానభావేన ఉపకారకో వత్థుపురేజాత నిస్సయో. బలవతరో పన నిస్సయో **ఉపనిస్సయో**. యథా హి సాలిభత్తస్స ఉప్పత్తియా సూదోవా ఉక్ఖలివాకట్ఠంవా అగ్గివానిస్సయో ఏవ హోతి, న

ఉపనిస్సయో. సాలిఖేత్తవుట్ఠిధారా ఏవ పన ఉపనిస్సయో, న హి తాసుఅసతి భత్తుప్పత్తియా సూదాదీనంపి థామోనామ అత్థీతి. తథా యహిం పచ్చయే అసతి నిస్సయధమ్మాపి నత్థి. కుతో నిస్సితధమ్మా. సో పచ్చయో నిస్సయతోపి బలవతరట్ఠేన ఉపనిస్సయోతి వుచ్చతీతి.

సో పన ఆరమ్మణూపనిస్సయో అనన్తరూపనిస్సయో పకతూపనిస్సయోతి తివిధో హోతి. తత్థ గరుకతా ఆరమ్మణ ధమ్మా గరుకతత్తాఏవ అధిపతిభూతా బలవ నిస్సయభూతాచ హోన్తి. అనన్తరపచ్చయధమ్మాచ తేహి వినా చిత్తసన్తానపవత్తియా ఏవ అభావతో బలవనిస్సయాఏవ హోన్తి. పకతూపనిస్సయోతి ఏత్థ పన పకతో ఉపనిస్సయోతి పకతూపనిస్సయో. పకతోతిచ యథా కతే సతి అనురూపే కాలే తస్మింసన్తానే ఏకన్తేన పచ్చయుప్పన్నధమ్మా పాతుభవన్తి, తథా సుట్ఠు కతోతి అత్థో. కరణఞ్చేత్థ సద్ధా సీలం సుతం చాగో పఞ్ఞాతిచ రాగో దోసో మోహో మానో దిట్ఠి పత్థనాతిచ వుత్తానం ధమ్మానం అత్తనో సన్తానే పుబ్బభాగే వుత్తప్పకారేన సుట్ఠు ఉప్పాదనం. కాయికం సుఖం కాయికం దుక్ఖం పుగ్గలో ఉతు భోజనం సేనాసనన్తి ఏవం వుత్తానం ధమ్మానం సుట్ఠు ఉపసేవనఞ్చ వేదితబ్బం.

పురేతరం ఉప్పజ్జిత్వా వత్తమానభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **పురేజాతపచ్చయో**. సో దువిధో ఆరమ్మణపురేజాత నిస్సయ పురేజాత వసేన. నిస్సయారమ్మణధమ్మా ఏవ హి కేచి పురేజాత తామత్తవిసిట్ఠా పురేజాతపచ్చయోతి వుత్తాతి. ఆచరియానన్దత్థేరేన పన నిస్సయారమ్మణాకారాదీహి విసిట్ఠా పురేజాతాకారేన ఉపకారకతా పురేజాతపచ్చయతాతి వుత్తం. ఏవం సన్తేపి పురే జాతతావిసిట్ఠేహి నిస్సయారమ్మణసత్తివిసేసేహి అఞ్ఞో విసుం పురేజాతసత్తివిసేసోనామ నదిస్సతియేవ. పురే రోపేత్వా జాతానం రుక్ఖపోతకానం వియ పచ్ఛా ఆసిఞ్చియమానం ఉదకం పురే జాతానం చతుసముట్ఠానికరూపధమ్మానం వుద్ధివిరుళ్హభావఞ్చ పచ్ఛాపి అత్తనా సదిసస్స రూపసన్తానస్స పవత్తియా పచ్చయభావఞ్చ పాపేత్వా ఉపత్థమ్భనవసేన ఉపకారకో పచ్ఛాజాతో అరూపధమ్మో **పచ్ఛా జాతపచ్చయో**. అట్ఠకథాయం పన గిజ్ఝపోతకసరీరానం ఆహారాసా చేతనావియాతి వుత్తం. మూలటీకాయఞ్చ ఏతేన మనోసఞ్చే తనాహారవసేన పవత్తమానేహి అరూపధమ్మేహి రూపకాయస్స ఉపత్థమ్భిత భావం దస్సేతి, తేనేవ ఆహారాసా వియాతి అవత్వా చేతనాగహణం కరోతీతి వుత్తం. సా పన పచ్ఛాజాతా ససమ్పయుత్తా ఆహారాసా చేతనా పురేజాతానం తేసం గిజ్ఝసరీరరూపానం చిరకాలం కబళీకారాహారేన వినాపి అమిలాత భావం ఉపరూపరిచ వుద్ధివిరుళ్హరూపసన్తానుప్పత్తియా పచ్చయభావం పాపేత్వా ఉపత్థమ్భతియేవ. యస్మా సుపాకటేన పచ్ఛాజాతపచ్చయేక దేసేన సకలస్స పచ్ఛాజాతపచ్చయస్స సాధనత్థాయ అయం ఉపమా ఇధ వుత్తా వియ దిస్సతి. చేతనా గహణఞ్చ పచ్ఛాజాత పచ్చయం పత్వాపి చేతనాఏవ పధానా జాతాతి దస్సనత్థం గహితన్తి న న సక్కా వత్తుం. ఏవఞ్హి సతి పచ్ఛాజాతస్స అత్థస్స పచ్ఛా జాతాయ ఏవ ఉపమాయ సాధనం ఉపపన్నం హోతీతి. యథావుత్త టీకాపాఠేపి అయమత్థో లబ్భతియేవ.

ఆసేవన్తి తం సుట్ఠు భజన్తి అపరాపరం ఉప్పజ్జమానా ధమ్మా సుట్ఠు సేవమానా వియ భజమానా వియ తస్స పురిమస్స సబ్బపారిపూరం ఆకారం గహేత్వా ఏవ పునప్పునం పవత్తన్తీతి ఆసేవనం. ఆసేపేతివా తే ధమ్మే అత్తనో పరివాసం సుట్ఠు గాహాపేతి. వడ్ఢేతీతివా ఆసేవనం. అపిచ కుసలాదిభావేన అత్తనా సదిసస్స పయోగేన కరణీయస్స అనన్తరధమ్మస్స పునప్పునం కరణం పవత్తనం అత్తసదిసస్సవా అత్తసదిసభావాపాదనం వాసనం ఆసేవనట్ఠోతి మూలటీకాయం వుత్తం. తత్థ పయోగేన కరణీయస్సాతి ఏతేన ఆవజ్జనద్వయఞ్చ సబ్బవిపాకధమ్మేచ నివత్తేతి. నహి ఆవజ్జన ద్వయస్స ద్వత్తిక్ఖత్తుం పవత్తమానస్సపి వడ్ఢేతుంవా హాపేతుంవా పయోగేన కరణీయతానామ అత్థి పరిదుబ్బలత్తా. విపాకేసుచ అరియఫలాని

పరికమ్మపయోగేన కరణీయానిపి మగ్గచేతనానుభావేన వినా కేవలేన తేన పయోగేనేవ సాధేతబ్బాని న హోన్తి. కేవలం కమ్మవేగేన సన్తానే పాతితేసు లోకియవిపాకేసు వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. పునప్పునం కరణం పవత్తనన్తి ఉపరుపరి పగుణ బలవభావాపాదనేన సహ పవత్తనం సన్ధాయ వుత్తం. ఏవఞ్హి సతి పరియత్తిధమ్మ విజ్జాసిప్పగ్గహణేసు పురిమాభియోగో వియ ఆసేవనట్ఠేన అనన్తరే పవత్తానం సజాతియానం ధమ్మానం పగుణబలవభావాయ ఉపకారకో ధమ్మో **ఆసేవనపచ్చయో** నామాతి సిద్ధం హోతీతి.

కాయఙ్గవాచఙ్గచిత్తఙ్గాభిసఙ్ఖరణభూతేన చిత్తప్పయోగసఙ్ఖాతే న కిరియాభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **కమ్మపచ్చయో**. సో దువిధో సహజాతనానాక్ఖణికవసేన. తత్థ జేట్ఠసిస్స మహా వడ్ఢకిఆదయో వియ సకిచ్చపరకిచ్చసాధనవసేన పవత్తా సబ్బాపి సహజాతచేతనా సహజాతపచ్చయో. యథా పన ఇత్థిపురిసానం సకిం సన్నిపాతప్పయోగో కామసుఖానుభవనకిచ్చఞ్చ కాలన్తరే పుత్తపాతుభావత్థాయవత్థుమ్హి బీజనిధాన కిచ్చఞ్చ సమ్పాదేతి. ఏవమేవం యథావుత్తాభిసఙ్ఖరణకిచ్చఞ్చ తదభిసఙ్ఖరణవేగజనితం కాలన్తరే విపాకకటత్తారూపానం పాతుభావత్థాయ సన్తానే కిరియా విసేసనిధాన కిచ్చఞ్చ సమ్పాదేత్వా నిరుద్ధా కుసలాకుసల చేతనా నానాక్ఖణికకమ్మపచ్చయోనామ. విపచ్చనమత్తభావేన ఉపకారకో ధమ్మో విపాకపచ్చయో. విపచ్చన భావోచ నామ లోకే సబ్బేసం పుప్ఫఫలాదీనం సుట్ఠు విపక్కభావం పత్తకాలే సబ్బాకారేన మన్దభావో హోతి. ఏవం నిరుస్సాహసన్త భావసఙ్ఖాతేన మన్దమన్దాకారేన సన్తానే పాతుభావో. తతోయేవచ విపాకానం పవత్తి అవిభూతా హోతి. సబ్బరత్తిం నిద్దాయన్తస్స పురిమభవసిద్ధే కమ్మాది ఆరమ్మణే పవత్తానిపి తాని వుట్ఠితకాలే కిఞ్చిజాననచిత్త పవత్తియా పచ్చయా నహోన్తీతి. పఞ్చవిఞ్ఞాణాదీని పన పచ్చాజాననచిత్త పవత్తియా పచ్చయా హోన్తానిపి వత్థారమ్మణ ఘట్టనానుభావ బలేన సహేవ హోన్తి. న తేసం ఉస్సాహబ్యాపారమత్త వసేనాతి దట్ఠబ్బం.

అరూపినో తయో ఆహారా సహజాతధమ్మానం జననట్ఠేన ఉపత్థమ్భనట్ఠేనచ, కబళీకారాహారో పన ఇమస్స చతుసముట్ఠాని కస్స కాయస్స ఉపత్థమ్భనట్ఠేనేవ ఉపకారకతా **ఆహారపచ్చయో**. అపిచ, ఆహారట్ఠోనామ ఉపత్థమ్భనప్పధానో హోతి. తేనేవ హి పాళియం కబళీకారో ఆహారో ఆహారసముట్ఠానస్స రూపస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయోతి అవత్వా ఇమస్స కాయస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయోత్వేవ వుత్తం. తస్మా అరూపాహారానంపి ఆహారట్ఠో ఉపత్థమ్భనవసేనేవ వేదితబ్బో. జనయన్తాపి హి ఆహారా అత్తనా జనితానఞ్చ తదఞ్ఞేసఞ్చసన్తానట్ఠితియా పచ్చయభావత్థాయ ఉపత్థమ్భనేన సహేవ జనేన్తీతి.

ఇస్సరియట్ఠేన ఉపకారకో ధమ్మో **ఇన్ద్రియపచ్చయో**. సో తివిధో సహజాతాదివసేన. తత్థ సహజాతధమ్మానం అత్తనో అత్తనో కిచ్చేసు ఇస్సరభూతా అరూపిన్ద్రియధమ్మా సహజాతిన్ద్రియపచ్చయో. పచ్చా జాతానం పఞ్చవిఞ్ఞాణ ధమ్మానం దస్సనాది కిచ్చేసు ఇస్సరభూతా పురే జాతా పఞ్చపసాదిన్ద్రియధమ్మా పురే జాతిన్ద్రియపచ్చయో. సహజాతానం కటత్తారూపానం చిరతరపవత్తియం ఇస్సరభూతం రూపజీవితం రూపజీవితిన్ద్రియపచ్చయో. కస్మా పనేత్థ భావిన్ద్రియద్వయం ఇధ న గహితన్తి. వుచ్చతే, యస్స జనకత్తంవా ఉపత్థమ్భకత్తంవా అనుపాలకత్తంవా అత్థి. సో పచ్చయధమ్మోనామ. భావద్వయస్స పన సహజాత ధమ్మానం అత్థాయ ఏతం తయంపి నత్థి. కేవలం పన తంసహితే సన్తానే కమ్మాదీహి అత్తనో అత్తనో పచ్చయేహి పవత్తమానానం చతుసముట్ఠానికధమ్మానం ఇత్థాకారాదివసేనేవ యో పవత్తినియమో అత్థి, సో భావరూపా నుభావేన సిద్ధో. తస్మా తేసం ధమ్మానం తాదిసే నియామకిచ్చే ఇస్సరత్తాయేవ ద్వయం ఇన్ద్రియంనామ హోతి. న ఇన్ద్రియపచ్చయత్తే నాతి తం ఇధ నగహితన్తి దట్ఠబ్బం. ఆరమ్మణం ఉపగన్త్వా తస్మిం భుసం దళ్హం నిపతిత్వా వియ

ఝాయనట్ఠేన ఓలోకనట్ఠేన ఉపకారకో ధమ్మో **ఝానపచ్చయో**. దుగ్గతి సుగతి నిబ్బాన సమ్పాపకట్ఠేన ఉపకారకో ధమ్మో **మగ్గపచ్చయో**. ఏత్థచ యేనయేన సమ్మాదస్సనాదినా లక్ఖణవిసేసేన సమ్పన్నత్తా కుసలభూతా సమ్మాదిట్ఠాదయో సుగతి నిబ్బాన సమ్పాపకట్ఠేన మగ్గపచ్చయానామ హోన్తి. అబ్యాకతభూతానంపి తేసం సో సో లక్ఖణవిసేసో అత్థియేవాతి తేసమ్పి తేనేవట్ఠేన మగ్గపచ్చయతా వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. సతిపి మగ్గఙ్గానం తంతం సమ్పాపకట్ఠేనచ ఉపకారకత్తే తంసముట్ఠితానం రూపధమ్మానం సో అత్థో న పాపుణాతి. తేసం పన మగ్గపచ్చయధమ్మేహి సముట్ఠితత్తాయేవ మగ్గపచ్చయుప్పన్నతా పచ్చేతబ్బా. ఏసనయో హేతుకమ్మిన్ద్రియఝాన పచ్చయేసుపీతి.

ఏకుప్పాదతాదీహి పకారేహి సమం ఏకీభూతో వియ హుత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞయుత్తభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **సమ్పయుత్తపచ్చయో**. సమానేపి సహజాతభావేన నిస్సయ నిస్సిత భావేనచ యుత్తభావే ఏకుప్పాదతాదికస్స సమ్పయోగలక్ఖణస్స విరహతో విప్పయుత్తభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **విప్పయుత్తపచ్చయో**. యత్థ సమ్పయుత్తా సఙ్ఖా సమ్భవతి, తత్థేవ తదాసఙ్ఖా విగమనత్థం అయం విప్పయుత్తపచ్చయోనామ వుత్తోతి తదాసఙ్ఖా రహితేసు ఆరమ్మణానన్తరాదీసు విప్పయుత్తపచ్చయపసఙ్గో నత్థీతి వేదితబ్బో. హేట్ఠావుత్తప్పకారేసు ఏవ పచ్చయధమ్మేసు యో యో అత్థితా సఙ్ఖాతేన ఖణపచ్చుప్పన్న సమఙ్గిభావేన తాదిసస్సేవ ఖణపచ్చుప్పన్న సమఙ్గినో ధమ్మస్స సహజాతాదివసేన ఉపకారకో సో సో **అత్థిపచ్చయో**. యస్మిం విజ్జమానే సతి అఞ్ఞో ఉప్పజ్జితుం ఓకాసం నలభతి. సో తస్స అఞ్ఞస్స ఓకాసదాన సఙ్ఖాతేన సయం అన్తరహితభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **నత్థిపచ్చయో**. అయంపి విసుం సత్తివిసేసో న హోతి. తేనేవ చిత్తేన గచ్ఛతి నిసీదతి తిట్ఠతీతిఆదినా పచ్ఛిమచిత్తే ఠితానంపి పురిమచిత్తం వత్తతియేవాతి లోకస్స అభిమానో హోతి. తస్మా యత్థ అత్థితాసఙ్ఖా సమ్భవతి. తత్థ తదాసఙ్ఖా నివత్తనత్థం అయం పచ్చయో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

వినాసం గతో విగతో. యస్మిం అవిగతే అఞ్ఞో ఉప్పజ్జితుం ఓకాసం నలభతి, సో తస్స ఓకాసదానసఙ్ఖాతేన సయం విగతభావేన ఉపకారకో ధమ్మో **విగతపచ్చయో**. వత్తమానతా సఙ్ఖాతేన అవిగతభావేన తాదిసస్సేవ ధమ్మస్స ఉపకారకో ధమ్మో **అవిగతపచ్చయో**. పురిమపచ్చయ దుకమేవ చేత్థ నానత్థ పసఙ్గనివత్తనత్థం ఞాణవిసదత్థఞ్చ పరియాయన్తరేన విగతదుకంనామ కత్వా దేసితన్తి వేదితబ్బం. తథా హి అత్థీతి ఖో కచ్చాన అయమేకో అన్తో. నత్థీతి అయం దుతీయో అన్తోతిఆదినా నానాఅత్థదీపకా అత్థి నత్థి సద్దా సాసనే లోకేచ దిస్సన్తి. పుట్ఠే వుత్తస్సేవ చ అత్థస్స పున పరియాయన్తరేన వచనం నోతూనం ఞాణవిసదత్థాయ హోతీతి. టీకాకారా పన బహుం తేసం పచ్చయ దుకానం నానత్థసమ్భవం వణ్ణేన్తియేవాతి. [పచ్చయుద్దేసో]

౧౬౮. ఇదాని యథా ఉద్దిట్ఠే చతువీసతిపచ్చయే పథమం ఛహి రాసీహి సఙ్గహేత్వా పున రాసీనం అనుక్కమేన తేసం పచ్చయానం నిద్దేసం దస్సేన్తో **ఛధానామన్తునామస్సాతి** గాథాద్వయ మాహ. నామం నామస్స ఛధా ఛబ్బిధేహి పచ్చయేహి పచ్చయో హోతి. నామం నామరూపీనం పఞ్చధా. పున నామం రూపస్స ఏకధా, రూపం నామస్స ఏకధాఏవ. పఞ్ఞత్తినామరూపాని నామస్స దువిధా, ద్వయం నామరూపం ద్వయస్సేవ నామరూపస్స నవధాతి ఏవం ఛక్కపఞ్చకాదివసేన పచ్చయా ఛబ్బిధా హోన్తి. కథం హోన్తీతి యోజనా.

[౨౨౯] యంపన **విభావనియం**

“పఞ్ఞత్తినామరూపాని నామస్స ద్విధా ద్విపకారా పచ్చయా హోన్తీతి వుత్తం”. తం న సున్దరం.

పచ్చయకథా హి నామ పచ్చయతో పచ్చయుప్పన్నతో పచ్చయసత్తితోతి తీహి పకారేహి వుత్తాయేవ సువుత్తా హోతీతి. యస్మా పన అనన్తరాదిపచ్చయానామ చిత్తసన్తానస్స అవిచ్ఛేదాయ కిచ్చట్ఠానానుక్కమపటిపాదనాయ ఏవ చ హోన్తి. తస్మా కుసలాదీసు అరూపధమ్మేసు యోకోచి ధమ్మో యస్స కస్సచి అవిరుద్ధస్స ధమ్మస్స పచ్చయో న న హోతీతి వుత్తం **అనన్తరనిరుద్ధాచిత్తచేతసికాధమ్మా**తిఆది. తత్థ అవిరుద్ధస్సాతిఏతేన అఞ్ఞమఞ్ఞవిరుద్ధానం కుసలాకుసలానం సోమనస్సదోమనస్సానఞ్చ అఞ్ఞమఞ్ఞం అనన్తర పచ్చయపటిక్ఖేపో వేదితబ్బో. **పటుప్పన్నాన**న్తి పునుప్పన్నానం పటిపాటియా ఉప్పన్నానంవా. పునప్పునం సన్తానపరిభావనావసేన పవత్తో ఆసేవనపచ్చయోనామ, కేవలం పయోగసాధనీయేసు జవవేగ సహితేసు చిత్తుప్పాదేసు ఏవ లబ్భతీతి వుత్తం **పురిమాని జవనానీ**తిఆది. తత్థ **జవనానీ**తి మగ్గఫలజవనవజ్జాని లోకియ కుసలా కుసలక్రియజవనాని **పచ్ఛిమానంజవనాన**న్తి ఫలజవనవజ్జానం కుసలాకుసలక్రియజవనానం. భిన్నజాతికా హి ధమ్మా అఞ్ఞమఞ్ఞం సబ్బాకారపారిపూరం పరివాసంనామ గహేతుంవా గాహాపేతుంపా న సక్కోన్తి. యది సక్కుణేయ్యుం, జాతిమత్తేనపి ధమ్మా పుబ్బాపరం అభిన్నాఏవ సియున్తి. తస్మా భిన్నజాతికం ఫలజవనం మగ్గతో పరివాసం గహేతుం న సక్కోతి. మగ్గోపి అత్తనో పరివాసం ఫలస్స దాతుం న సక్కోతి. ఫలచిత్తానిచ పరికమ్మపయోగబలేన జవన కిచ్చాని హోన్తి, న అఞ్ఞమఞ్ఞం పరివాసదాన గహణ బలేనాతి. యస్మా కామావచరభావతో మహగ్గతా నుత్తర భావప్పత్తినామ ఆసేవనబలేన హోతి, తస్మా గోత్రభు ఝాన మగ్గానం భూమి భేదో ఇధ అప్పమాణన్తి దట్ఠబ్బం.

హేతు.ల. నామరూపానన్తి ఏత్థ హేతుమగ్గఙ్గాని అహేతుకవజ్జితానం, ఝానఙ్గాని పఞ్చవిఞ్ఞాణవజ్జితానం సహజాతానం నామరూపానం. సహజాతరూపలక్ఖణం పన సయమేవ వక్ఖతి. చేతనానామ పవత్తమానా ద్వే కిచ్చాని సాధేతి సహజాతానం సంవిధానఞ్చ ఆయతిం విపాకపాతు భావత్థాయ తస్మిం సన్తానే అత్తనో పవత్తా కారసఙ్ఖాత బీజనిధానఞ్చాతి. తత్థ సంవిధానకిచ్చం సబ్బచేతనా సాధారణం హోతి. బీజనిధానకిచ్చం పన కుసలాకుసలభావప్పత్తాయఏవ చేతనాయ హోతీతి వుత్తం సహజాతాచేతనాతిఆది. తత్థ **సహజాతాచేతనా**తి అన్తమసో పఞ్చవిఞ్ఞాణ సహజాతాపి చేతనా. సాపి హి సహజాతానం సంవిదహనసఙ్ఖాతేన కమ్మభావేన పవత్తత్తా కమ్మంఏవనామ హోతీతి. యస్మా అత్తనో పవత్తాకారసఙ్ఖాతస్స విపాకబీజస్స నిదహనంనామ, న తావదేవ బీజకిచ్చం సమ్పాదేతి. అమ్బబీజాదీని వియ పరిణతభావం పత్వా ఖణన్తరేఏవ సమ్పాదేతీతి వుత్తం నానాక్ఖణికా చేతనాతిఆది. తత్థ **నానాక్ఖణికాచేతనా**తి అత్తనో పచ్చయుప్పన్నధమ్మ పవత్తిక్ఖణతో విసుం భూతే అతీతకాలే సిద్ధా కుసలా కుసలచేతనా. కుసలాకుసలచేతనాతివా పాఠో సియా.

విపాకక్ఖన్ధాఅఞ్ఞమఞ్ఞంసహజాతానంరూపానన్తి ఏత్థ అఞ్ఞమఞ్ఞస్సచ సహజాతరూపానఞ్చాతి అత్థో. యథానామ పురే జాతా సాలరుక్ఖపోతకా పచ్ఛా అనువస్సం వస్సన్తానం వుట్ఠిధారానం వసేన వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం పత్వా తస్మిం ఠానే యావకప్పావసానాపి మహన్తస్స సాలవనసణ్డస్స పవత్తియా పచ్చయా హోన్తి. ఏవం పటిసన్ధిక్ఖణతో పట్ఠాయ పురిమచిత్తక్ఖణేసు ఉప్పన్నా సకలసరీరే కమ్మజకాయో చిత్తజకాయో ఉతుజకాయో ఆహారజ కాయోతి సబ్బే సకలసరీరట్ఠకా చతుసముట్ఠానిక రూపధమ్మా పచ్ఛాజాతానం పథమభవఙ్గాదీనం చిత్తచేతసికానం వసేన వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం పత్వా ఉపరుపరి చతుసముట్ఠానిక రూపపరంపరాపవత్తియా పచ్చయత్తం ఉపగచ్ఛన్తీతి వుత్తం **పచ్ఛాజాతా చిత్తచేతసికా ధమ్మా**తిఆది. తత్థ **పురేజాతస్సా**తి ఆతీతానన్తరచిత్తే జాతస్సాతి వదన్తి. యావ అట్ఠమచిత్తావా పురేజాతస్స. ఏత్తకో హి కాలో రూపధమ్మానం వడ్ఢనకాలోనామ. తతోపరం హాయనకాలే పచ్ఛాజాతేన పయోజనం నత్థీతి. యావ సోళసమచిత్తా ఏవ వా పురేజాతస్స. యదగ్గేన హి మరణాసన్నకాలే వత్థురూపం చుతిచిత్తస్స పురేజాతపచ్చయతం

ఉపగచ్ఛతి. తదగ్గేన చుతిచిత్తంపి తస్స వత్థురూపస్స పచ్ఛాజాతపచ్చయో న హోతీతి నవత్తబ్బో. తథా సేసరూపానఞ్చ. యథా హి ఉపత్థమ్భన్తో ఆహారో వడ్ఢనపక్ఖే ఠితమేవ ఉపత్థమ్భతి. హాయనపక్ఖే ఠితం నుపత్థమ్భతీతి నత్థి. తదాపి తదనురూపస్స ఉపత్థమ్భనస్స ఇచ్ఛితబ్బత్తా. ఏవమయంపీతి.

అరూపధమ్మానం ఆనుభావోనామ మహావిప్ఫారో హోతి. తస్మా తే కాయేకదేసే వత్థుమ్హి ఉప్పన్నాపి సకలం ఇమం చతుజకాయం ఉపత్థమ్భేతుం సక్కోన్తియేవాతి వుత్తం **ఇమస్సకాయస్సా**తి. చక్ఖాదీని పసాదవత్థూని రూపాదీహి సహాలద్ధఘట్టనానిఏవ విఞ్ఞాణస్స ఆధారభావం గచ్ఛన్తి. ఘట్టనఞ్చ ఠితిపత్తకాలేఏవాతి తేసం నిచ్చకాలంపి అత్తనో విఞ్ఞాణస్స పురేజాతపచ్చయతా సిద్ధి హోతి. విఞ్ఞాణఞ్చనామ పఞ్చవోకారభవే వత్థునిస్సయేన వినా ఉప్పజ్జితుం నసక్కోతీతి, యదా పురేజాతంవా వడ్ఢనపక్ఖే ఠితంవా వత్థుం న లభతి, తదా పటిసన్ధికాలేవా మరణాసన్నకాలేవా యం యం లభతి, తం తం నిస్సాయ ఉప్పజ్జతియేవ. యదా పన పురే జాతం సుట్ఠు బలవన్తఞ్చ వత్థుం లభతి, తదా తదేవ నిస్సాయ పవత్తతి. తఞ్చ నియమతో పవత్తికాలేఏవ లబ్భతి, నో పటిసన్ధికాలే. నహి తదా విఞ్ఞాణపచ్చయేన ఉప్పన్నం వత్థుపురేజాతం భవితుం సక్కోతీతి వుత్తం **ఛవత్థూని పవత్తియ**న్తి.

పఞ్చాలమ్బణానిచ పఞ్చవిఞ్ఞాణవీథియాతి ఇదం నియమసిద్ధిగహణ వసేన వుత్తం. సబ్బాని పన పచ్చుప్పన్నభూతాని నిప్ఫన్నరూపాని మనోవిఞ్ఞాణ వీథియా పురేజాతపచ్చయా హోన్తియేవ. ఏవఞ్చ కత్వా పట్ఠానే పచ్చుప్పన్నో ధమ్మో పచ్చుప్పన్నస్స ధమ్మస్స పురేజాతపచ్చయేన పచ్చయో. ఆరమ్మణపురేజాతం చక్ఖుం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతి. సోతం, ఘానం, జివ్హం, కాయం, రూపే, సద్దే, గన్ధే, రసే, ఫోట్ఠబ్బే, వత్థుం, పచ్చుప్పన్నే ఖన్ధే అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతి, పచ్చుప్పన్నం చక్ఖుం అస్సాదేతి అభినన్దతీతిఆది వుత్తం. అట్ఠకథాయఞ్చ ఉప్పాదక్ఖణం అతిక్కమిత్వా ఠితిపత్తం అట్ఠారసవిధం రూపమేవ పురేజాతపచ్చయోతి వుత్తన్తి. ఏత్థచ కిఞ్చాపి పట్ఠానే పచ్చుప్పన్నారమ్మణం పటిసన్ధిచిత్తం పచ్చుప్పన్నారమ్మణస్స భవఙ్గస్సఅనన్తరపచ్చయేన పచ్చయోతి ఏవం పటిసన్ధిభవఙ్గానంపి పచ్చుప్పన్నారమ్మణతాయ వుత్తత్తా పచ్చుప్పన్నభూతాని కమ్మనిమిత్త గతినిమిత్తాని ఆరబ్భ పవత్తి కాలే పటిసన్ధిచిత్తానంపి ఆరమ్మణపురేజాతం లబ్భమానం వియ దిస్సతి. ఏవంసన్తేపి పురేజాతపచ్చయస్స పచ్చనియే పటిసన్ధిక్ఖణే విపాకా బ్యాకతో ఏకో ఖన్ధోతిఆదినా పాళియంఏవ తం పటిక్ఖిత్తన్తి. ఏత్థచ ఆరుప్పే వియ పటిసన్ధిక్ఖణేపి వత్థుపురే జాతస్స అభావా అపరిబ్యత్తత్తావా తస్స ఆరమ్మణస్స ఆరమ్మణమత్తభావేఏవ ఠితత్తా పటిక్ఖిత్తన్తి కారణం వదన్తి. **ఆరమ్మణమేవగరుకత**న్తి పచ్చవేక్ఖనవసేన అస్సాదనాదివసేనచ గరుకతం ఇట్ఠారమ్మణ మాహ. తఞ్చ ఖో తస్సతస్స పుగ్గలస్స ఇచ్ఛావసేన వేదితబ్బం. గూథకుణపాదీనిపి హి తదభినన్దన్తానం కిమిమక్ఖిక సునఖ గిజ్ఝ కాకాదీనం గరుకతానిఏవ ఆరమ్మణాని హోన్తీతి.

[౨౩౦] యం పన **విభావనియం**

"గరుకతన్తి గరుం కత్వా పచ్చవేక్ఖిత"న్తిఆది వుత్తం. తం అనుపపన్నం.

చక్ఖుం గరుం కత్వా అస్సాదేతి అభినన్దతీతిఆదినా అస్సా దనాదివసేనపి అస్స నిద్దేసస్స పవత్తత్తాతి. **రాగాదయో పన ధమ్మా**తి ఏతేన రాగో దోసో మోహో మానో దిట్ఠి పత్థనాతి ఏవం వుత్తేహి ధమ్మేహి సహ దస అకుసలకమ్మపథా పఞ్చఅనన్తరియ కమ్మానిచ గహితాని హోన్తి. తత్థ అనన్తరియవజ్జాని తాని సమతిక్కమముఖేన యథారహం అజ్ఝత్తం

సబ్బేసం చతుభూమక కుసలానం అనన్తరియకమ్మాని పన కామావచరకుసలానమేవ ఉప్పత్తియా బలవనిస్సయా హోన్తి. తానియేవచ సబ్బాని యథారహం అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధాచ రాగాదీనం పాణాతిపాతాదీనఞ్చ సబ్బేసం అకుసలానం కాయికసుఖదుక్ఖాదీనఞ్చ అబ్యాకతధమ్మానం ఉప్పత్తియా బలవ నిస్సయా హోన్తి. **సద్ధాదయో**తి ఏతేన సద్ధా సీలం సుతం చాగో పఞ్ఞాతి ఏవం వుత్తేహి ధమ్మేహి సహ సబ్బే దానసీలాదయో చతుభూమకకు సలానం రాగాది అకుసలానం సుఖదుక్ఖాదిచతుభూమక అబ్యాకతా నఞ్చ ఉప్పత్తియా బలవనిస్సయా హోన్తీతి. **సుఖం దుక్ఖం పుగ్గలో భోజనం ఉతుసేనాసన**న్తి ఏతేన నిబ్బానవజ్జా సబ్బే చతుభూమకా బ్యాకతా గహితా, తేపి హి యథారహం అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధాచ కుసలాకుసలా బ్యాకతధమ్మానం ఉప్పత్తియా బలవనిస్సయా హోన్తీతి. **కమ్మంవిపాకాన**న్తి ఏత్థ సుట్ఠు బలవం కమ్మం అధిప్పేతం, న దుబ్బలన్తి. కస్మా పనేత్థ రూపధమ్మా పచ్చయుప్పన్నేసు న గహితా. నను తేసంపి బహిద్ధా రుక్ఖతిణాదీనం వుద్ధివిరుళ్హి వేపుల్లత్థాయ అజ్ఝత్తఞ్చ ఆరోగ్యాదిఅత్థాయ పథవిరస ఆపోరస వస్సోదక బిజమూలభేసజ్జాదయో బలవనిస్సయా హోన్తీతి. అయం పనత్థో మూలటీకాయం కథితోయేవ. వుత్తఞ్హి తత్థ –

> నహి రూపాబ్యాకతం పకతూపనిస్సయం లభతి. అచేతనేన రూపసన్తానేన పకతస్సేవ అభావతో. యథా హి అరూపసన్తానేన కత్తుభూతేన సద్ధాదయో నిప్ఫాదితా ఉతుభోజనాదయోచ ఉపసేవితా. న ఏవం రూపసన్తానేన. యస్మిఞ్చ ఉతుబీజాదికే కమ్మాదికేచ సతి రూపం పవత్తతి. న తం తేన రూపేన పకతం హోతి. సచేతనస్సేవ హి ఉప్పాదనుపసేవనపయోగవసేన చేతనం పకప్పనం పకరణం. రూపఞ్చ అచేతనన్తి.

ఇదం వుత్తం హోతి, దువిధం సన్తానం రూపసన్తానం అరూపసన్తానన్తి. తత్థ యేన సన్తానేన పుబ్బే కిఞ్చి సుట్ఠుఉప్పాదితంవా హోతి ఉపసేవితంవా, తస్సేవ పుబ్బే అత్తనా ఉప్పాదితుపసేవితా ధమ్మా కాలన్తరే అత్తనో ఉపనిస్సయపచ్చయా హోన్తి. పకరణసఙ్ఖాతఞ్చ తథా ఉప్పాదనుపసేవనంనామ సచేతనే అరూపసన్తానేఏవ లబ్భతి, న అచేతనే రూపసన్తానేతి. తస్మా రూపధమ్మా ఉపనిస్సయంనామ నలబ్భన్తీతి. ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, అసతి న హోతీతి ఏవం వుత్తేన సుత్తన్తికపరియాయేన పన ఉపనిస్సయో నామ రూపధమ్మానం మజ్ఝేపి వత్తబ్బోయేవాతి.

[౨౩౧] విభావనియం పన

> "యథారహం అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధాచ రాగాదయో.ల. సేనాసనఞ్చాతి" వియోజేత్వా "రాగాదయో హి అజ్ఝత్తం నిప్ఫాదికా. పుగ్గలాదయో బహిద్ధా సేవితాతి" వుత్తం. తం నసున్దరం.

న హి అత్తనో పరస్సచ ఉప్పన్నా రాగాదయో పరస్స అత్తనో చ సన్తానే రాగాదీనం బలవనిస్సయా న హోన్తి. సమానచ్ఛన్దానం ఇత్థి పురిసాదీనం మనోపదోసిక దేవాదీనఞ్చేత్థ రాగాదయో నిదస్సనం.

[౨౩౨] యాచ **తత్థ**

> "యథారితవసేన యోజనం" కత్వా "అత్తనోహి రాగాదయో"తిఆదినా అత్థవిభావనా కతా. సాపి అనుపపన్నాయేవ.

తాయ హి అత్తనో రాగాదయో సద్ధాదయోచ అజ్ఝత్తం కుసలాదీనం అత్తనో సద్ధాయో పన బహిద్ధా కుసలస్సాతి ఏవం అపరిపుణ్ణస్స అత్థస్స విభావితత్తాతి.

[౨౩౩] యఞ్చ

'తత్థా'తిఆదినా అత్తనోరాగాదయోనిస్సాయఅజ్ఝత్తం కుసలాకుసలానమేవ ఉప్పత్తివిధానం వుత్తం. తంపి అనుపపన్నమేవ.

నయదస్సనమత్తభూతంపి హి సంవణ్ణనావాక్యంనామ నయముఖం పరిపుణ్ణం కత్వా వత్తబ్బం హోతీతి. **గరుకతంఆరమ్మణ**న్తి ఏత్థ సబ్బం లోకియకుసలం హేట్ఠిమమగ్గఫలనిబ్బానాని చ కామావచర కుసలస్స అరహత్తమగ్గఫలనిబ్బానాని చతున్నం ఞాణసమ్పయుత్త మహాక్రియజవనానం. నిబ్బానం అట్ఠవిధలోకుత్తరస్స ఠపేత్వా పటిఘద్వయ మోమూహ ద్వయ దుక్ఖసహగత కాయవిఞ్ఞాణాని అవసేసం సబ్బం లోకియ కుసలాకుసలాబ్యాకతధమ్మజాతం లోభసహగతచిత్తస్సాతి ఏవం పచ్చయ పచ్చయుప్పన్న విభాగో వేదితబ్బో.

[౨౩౪] యం పన **విభావనియం**

"గరుక తంఆలమ్బణన్తి పచ్చవేక్ఖనఅస్సాదాదినా గరుకతం ఆరమ్మణ"న్తి వత్వా తం విభావేన్తేన "తఞ్హి ఝానమగ్గ ఫలవిపస్సనా నిబ్బానాదిభేదం పచ్చవేక్ఖన అస్సాదాదిమగ్గఫలాదిధమ్మే అత్తాధీనే కరోతీతి ఆరమ్మణాధిపతినామా"తి వుత్తం. తం న సున్దరం.

దాన సీల ఉపోసథకమ్మ పుబ్బే సుచిణ్ణగోత్రభు వోదాన మగ్గఫల నిబ్బానానిచేవ రాగదిట్ఠిచక్ఖునోతాదీనిచాతి పన వత్తబ్బం. విపస్సనాతిచ ఇదం గోత్రభువోదానానియేవ సన్ధాయ వుత్తం సియా. నచ తాని నిబ్బానారమ్మణాని విపస్సనానామ హోన్తీతి. **సహజాతానంనామరూపాన**న్తి ద్విహేతుక తిహేతుక జవనసహ జాతానన్తి అధిప్పాయో. **అఞ్ఞమఞ్ఞం సహజాత రూపానఞ్చా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞస్సచ పటిసన్ధిక్ఖణే కమ్మసముట్ఠానరూపానం పవత్తియం చిత్త సముట్ఠానరూపానఞ్చ. ఏస నయో పరత్థపి. పఞ్చవోకారభవే పటిసన్ధిక్ఖణే విఞ్ఞాణం వత్థునా వినా పతిట్ఠం నలభతి. వత్థుచతేన వినా పతిట్ఠం నలభతీతి వుత్తం **పటిసన్ధిక్ఖణే వత్థువిపాకా అఞ్ఞమఞ్ఞ**న్తి. అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయే యో అత్తనో ఉపత్థమ్భకం పచ్చుపత్థమ్భతి. సోఏవ పచ్చయుప్పన్నభావం గచ్ఛతి. చిత్తసముట్ఠాన రూపానిచ చిత్తం కిఞ్చి ఉపత్థమ్భేతుం నసక్కోన్తి. తథా ఉపాదారూపానిచ మహాభూతేతి వుత్తం **చిత్తచేతసికాధమ్మా అఞ్ఞమఞ్ఞ**న్తిఆది.

[౨౩౫] **విభావనియం** పన

"యస్మా పన అఞ్ఞమఞ్ఞూపత్థమ్భనవసేనేవ అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయతా. న సహజాతమత్తతోతి పవత్తియం రూపం నామానం అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయో న హోతి. తస్మా వుత్తం చిత్తచేతసికా ధమ్మా అఞ్ఞమఞ్ఞన్తి" వుత్తం. తత్థ న సహజాతమత్తతోతి ఏతేన యది సహజాతమత్తతో అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయతాసియా. ఏవంసతి పవత్తియం రూపం నామానం అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయో సియాతి అనుఞ్ఞాతం హోతి. సహజాతపచ్చయేపి పన పవత్తియం రూపం నామానం పచ్చయో నహోతియేవ. తస్మా న సున్దరమేతన్తి.

ఛవత్థూని సత్తన్నం విఞ్ఞాణధాతూనన్తి ఏత్థ వత్థుసహజాత నిస్సయో వత్థుపురేజాతనిస్సయో వత్థారమ్మణపురేజాతనిస్సయోతి తివిధో వత్థునిస్సయో. తత్థ పటిసన్ధిక్ఖణే వత్థు విపాకానం ఖన్ధానం వత్థుసహజాతనిస్సయో. యం పన పవత్తియం పురేజాతం, వత్థుం నిస్సాయ చిత్తం ఉప్పజ్జతి, తం తస్స చిత్తస్స వత్థుపురేజాతనిస్సయోనామ. యం పన పురేజాతం వత్థు యస్స చిత్తస్స నిస్సయోచేవ హోతి ఆరమ్మణఞ్చ, తం తస్స వత్థారమ్మణ పురేజాతనిస్సయోనామ. వుత్తఞ్హేతం పట్ఠానే ఆరమ్మణ నిస్సయ పురేజాతవిప్పయుత్త అత్థిఅవిగతన్తి తీణీతి. కథఞ్చ తం చిత్తస్స నిస్సయోచ ఆరమ్మణఞ్చ హోతీతి. పచ్చుప్పన్నం వత్థుం ఆరబ్భ సమ్మసనవసేనవా అస్సాదనాదివసేనవా ఇద్ధివిధకిచ్చాధిట్ఠానవసేనవా చిత్తం ఉప్పజ్జతి, ఏవం తం చిత్తస్స నిస్సయోచ ఆరమ్మణఞ్చ హోతీతి. వుత్తఞ్హేతం పట్ఠానే-అజ్ఝత్తం వత్థుం అనిచ్చతో దుక్ఖతో విపస్సతి, అస్సాదేతి. అభినన్దతి. తం ఆరబ్భ రాగో ఉప్పజ్జతి, దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి, విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, ఉద్ధచ్చం ఉప్పజ్జతి. దోమనస్సం ఉప్పజ్జతీతి.

ఏత్థ పన ఆచరియా ఇమం వత్థారమ్మణపురేజాతనిస్సయంనామ మరణాసన్నకాలేఏవ వాచనామగ్గం ఆరోపయింసు. అయంపనేత్థ తేసం అధిప్పాయో. అట్ఠకథాయం తావ అనిట్ఠే ఠానే ఆవజ్జనేన వినా వీథిచిత్తానం పవత్తి పటిసిద్ధా హోతి. తథా ఏకావజ్జనవీథి యఞ్చ చిత్తానం ఆరమ్మణంనామ ధమ్మతోచ కాలతోచ అభిన్నమేవ ఇచ్ఛన్తి అట్ఠకథాచరియా. పకతికాలేచ చిత్తానినామ పచ్చేక వత్థునిస్సయాని హోన్తి. తస్మా యదా పచ్చుప్పన్నం అజ్ఝత్తం వత్థుం ఆరబ్భఅనిచ్చాదివసేన సమ్మసన్తి, ఏతం మమాతివా అస్సాదేన్తి, తదాయం వత్థు ఆవజ్జితం హోతి. జవనానిపి తదేవ గణ్హన్తి. న అత్తనో అత్తనో నిస్సయవత్థూని. యది హి తానివా అఞ్ఞంవా ఆరమ్మణం గణ్హేయ్యుం. నిరావజ్జనానినామ జవనాని హోన్తి. కస్మా, ఆవజ్జనేన ఆవజ్జితం అగహేత్వా అఞ్ఞం గహేత్వా పవత్తనతోతి. భిన్నా రమ్మణానిచనామ హోన్తి. పచ్ఛా ఉప్పన్నాని పచ్చేకవత్థూనివా అఞ్ఞంవా గహేత్వా పవత్తనతోతి. నచ తథా సక్కా భవితుం అట్ఠకథా విరోధతో. తస్మా సో వత్థారమ్మణ పురేజాతపచ్చయో పకతి కాలే న సక్కా లద్ధున్తి. మరణాసన్నకాలే పన సబ్బాని ఆవజ్జనాదీని చిత్తాని ఏకమేవ వత్థుం నిస్సాయ పవత్తన్తీతి తం ఆరబ్భ పవత్తానం ఆవజ్జనాదీనం తేసం తదేవ వత్థుచ ఆరమ్మణఞ్చ హోతి. ఏవఞ్హి సతి తేసం నిరావజ్జనతావా భిన్నారమ్మణతావా నత్థీతి అయం తేసం అధిప్పాయోతి.

తత్థ పన యది ఆవజ్జనేన ఆవజ్జితం వత్థుం అగహేత్వా అత్తనో అత్తనో నిస్సయవత్థూని గణ్హేయ్యుం. నిరావజ్జనానినామ జవనాని భవేయ్యున్తి ఇదం తావ న యుజ్జతి. ఆవజ్జనేన ఆవజ్జి తప్పకారస్సేవ గహణతో. యథా హి ఆవజ్జనంపి వత్థుస్సేవ ఆవజ్జతి. తథా జవనానిచ వత్థుస్సేవ జవన్తి. నో అఞ్ఞథాతి నత్థి జవనానం నిరావజ్జనతాతి. యథా చ నిరావజ్జనతా నత్థి, తథా భిన్నారమ్మణతాపి తేసం నత్థియేవ. కస్మా, విభాగస్స అసమ్భవతో. నహి సన్తతిఘనవసేన ఏకీభూతమివ పుబ్బాపరం పవత్త మానేసు బహూసు వత్థుసు ఏకమేకం వత్థుం ఇదమేవాతి విసుం కత్వా ఆవజ్జనంవాజవనానివా గహేతుం సక్కోన్తి. నచ తథా అసక్కుణేయ్యేసు ఠానేసు ఏకన్తేన ధమ్మతోవా కాలతోవా భిన్నా రమ్మణతానామ సక్కా లద్ధున్తి ఇతి భిన్నారమ్మణతాపి తేసం నత్థి యేవాతి. ఏత్తావతా ఇమస్స వత్థారమ్మణపురేజాతనిస్సయ విధానస్స పకతికాలేపి లబ్భమానతా సాధితా హోతీతి.

అపిచ, సబ్బం పచ్చుప్పన్నం అత్తనో రూపకాయం ఆరబ్భ రూపం మే అనిచ్చన్తివా ఏతం మమాతివా సమనుపస్సన్తానం అజ్ఝత్తరూపేసు ఇదం నామరూపం తస్సచిత్తస్స ఆరమ్మణం నహోతీతి నవత్తబ్బం. ఆరమ్మణ భూతేసు పన తేసు కిఞ్చి ఆరమ్మణమత్తం కిఞ్చి ఆరమ్మణపురేజాతం కిఞ్చి వత్థారమ్మణపురేజాతం హోతీతి సక్కా వత్తున్తి. **కబళీ**

కారో ఆహారోతి కామావచరసత్తానం పటిసన్ధితో పట్ఠాయ ఉప్పన్నో చతుసముట్ఠానిక రూపాహారోచేవ బహిద్ధాహారోచ. గబ్భసేయ్యకానఞ్హి యావ మాతుయా ఆహారఫరణం నలబ్భతి, తావ కలలాదికాలేసు తిసముట్ఠానికో అజ్ఝత్తాహారోయేవ ఉపత్థమ్భనకిచ్చం సాధేతి. వుత్తఞ్హేతం పట్ఠానే-పటిసన్ధిక్ఖణే కబళీకారో ఆహారో ఇమస్స కాయస్స ఆహారపచ్చయేన పచ్చయోతి, ఓజట్ఠమకరూపసముట్ఠాపనం పనస్స బహిద్ధాహారుపత్థమ్భనం లద్ధకాలేయేవాతి దట్ఠబ్బం. యదిఏవం –

యఞ్చస్స భుఞ్జతి మాతా, అన్నం పానఞ్చ భోజనం. తేన సో తత్థ యాపేతి, మాతుకుచ్ఛిగతో తిరోతి

కస్మా వుత్తన్తి. పాకటాహారేన తస్స యక్ఖస్స బోధనత్థన్తి. **ఇమస్సకాయస్సా**తి గబ్భసేయ్యకానం తావ పటిసన్ధిచిత్తస్స ఉప్పాదక్ఖణే ఏకసముట్ఠానికస్స ఠితిభఙ్గక్ఖణేసు ద్విసముట్ఠాని కస్స తతోపరం తిసముట్ఠానికస్స ఓజాఫరణకాలే చతుసముట్ఠానికస్సచ కాయస్స. ఇతరేసంపి యథాసమ్భవం వత్తబ్బం. రూపలోకే పన వినాపి దువిధేన ఓజాహారకిచ్చేన అప్పనాపత్త కమ్మవిసేసేన సిద్ధస్స సుచిరంపి అద్ధానం ఫరితుం సమత్థస్స రూప జీవితిన్ద్రియస్స తథారూపానఞ్చ భవఙ్గపరియాపన్నానం అరూపాహారానం వసేన అనేకకప్పానిపి అత్తభావస్స పవత్తి వేదితబ్బా. ఏతేనుపాయేన కమ్మజకాయబహుతరేసు దేవేసు పేతనిరయేసుచ సుచిరంపి కాలం బహిద్ధాహారేన వినా అత్తభావస్స పవత్తి వత్తబ్బా. తేసు పన అజ్ఝత్తాహారోపి లబ్భతియేవాతి కిఞ్చాపి ఓక్కన్తిక్ఖణే విపాకక్ఖన్ధాపి వత్థుస్స విప్పయుత్తపచ్చయా హోన్తి. తే పన **చిత్తచేతసికాధమ్మా సహజాతరూపాన**న్తి ఏత్థ సఙ్గయ్హిస్సన్తీతి కత్వా **ఓక్కన్తిక్ఖణేవత్థువిపాకాన**న్తి వుత్తం.

సబ్బథాతి సబ్బపకారం సహజాతన్తిఆదినా యోజేతబ్బం. పకారోచ తివిధో హోతి సహజాతపచ్చయోతిఆదివసేన వేదితబ్బో. **రూపజీవితమిచ్చయ**న్తి ఏవం పోరాణేహి వుత్తో అయం అత్థిపచ్చయో అవిగతపచ్చయోచాతి యోజేతబ్బం. నను కబళీకారాహారో రూపజీవితిన్ద్రియఞ్చ సహజాతే సఙ్గహేతబ్బం. ఏవఞ్హి సతి తివిధోవ అత్థిపచ్చయో సియాతి.న. సహజననసఙ్ఖాతస్స సహుప్పాదనలక్ఖణస్స అభావా. సహుప్పాదనలక్ఖణో హి సహజాతపచ్చయో. కబళీకారాహారోచ ఓజట్ఠమకరూపాని ఉప్పాదేన్తోపి అత్తనో ఠితిక్ఖణేఏవ ఉప్పాదేతి, నో ఉప్పాదక్ఖణే. యథాచ మహాభూతా సహజాతరూపాని ఉపత్థమ్భన్తా అత్తనా సహ ఉప్పాదనపుబ్బకాఏవ ఉపత్థమ్భన్తి, న తథా నో ఆహారో. నో పన వినావ సహుప్పాదనకిచ్చేన సహజాతానిపి అసహజాతానిపి ఉపత్థమ్భతీతి రూపజీవితంపి సహ ఉప్పాదనకిచ్చేన వినావ సహ జాతరూపాని అనుపాలేతి. ఇతి ఇమే ద్వేపి ధమ్మా సహజాత లక్ఖణాభావాఏవ సహజాతపచ్చయే అసఙ్గహితా. ఇదాని సబ్బేపి చతువీసతిపచ్చయా సఙ్గయ్హమానా చత్తారోపచ్చయా హోన్తీతి దస్సేతుం **ఆరమ్మణూపనిస్సయ.ల. సమోధానం గచ్ఛన్తీ**తి వుత్తం. తత్రాయం సమోధానవిధి, చతువీసతియా పచ్చయేసు అధిపతి పచ్చయో తావ దువిధో ఆరమ్మణసహజాతవసేన. తత్థ ఆరమ్మణాధిపతి తీసు కమ్మవజ్జేసు సమోధానం గచ్ఛతి. ఆరమ్మణ మత్తంపి హి కమ్మేన సహ సమోధానం నగచ్ఛతి. కుతో అధిపతి భూతన్తి.

ఏత్థ సియా, కస్మా ఆరమ్మణమత్తంపి.ల. న గచ్ఛతీతి వుత్తం. నను కమ్మారమ్మణాపి పటిసన్ధిభవఙ్గచుతియో హోన్తీతి. సచ్చం. ఏత్థ పన మూలటీకాయం కమ్మం పన తస్మిం కతే పవత్తమానానం కతూపచిత భావేన కమ్మపచ్చయో హోతి. న ఆరమ్మణాకారేన. విసయ మత్తతావసేనచ ఆరమ్మణపచ్చయో హోతి. న సన్తానవిసేసనం కత్వా ఫలుప్పాదనసఙ్ఖాతేన కమ్మపచ్చయాకారేన. తస్మా తే పచ్చయాకారవిసభాగత్తా సహ ఘటనం నగచ్ఛన్తీతి విసజ్జితన్తి. సహజాతాధిపతి పన అత్థిపచ్చయే. నిస్సయపచ్చయో తివిధో సహజాతో వత్థుపురేజాతో వత్థారమ్మణపురేజాతోతి. తత్థ పురిమా ద్వే అత్థిపచ్చయే, పచ్ఛిమో పన ద్వీసు ఆరమ్మణత్థి పచ్చయేసు. సో చే గరుకతో హోతి ఉపనిస్సయేపీతి. పురేజాతపచ్చయో

తివిధో ఆరమ్మణపురేజాతో వత్థుపురే జాతో వత్థారమ్మణపురేజాతోతి. తత్థ వత్థుపురేజాతో అత్థిపచ్చయే. ఇతరే ద్వే ద్వీసు ఆరమ్మణత్థిపచ్చయేసు. తేచే గరుకతా హోన్తి. ఉపనిస్సయేపీతి. కమ్మపచ్చయో దువిధో సహజాతో నానాక్ఖణికోతి. తత్థ సహజాతో అత్థిపచ్చయే. నానాక్ఖణికో పన దువిధో బలవా దుబ్బలోచ. తత్థచ బలవా దువిధో అకాలికో కాలికోచ, తదుభయాపి ఉపనిస్సయే. దుబ్బలో పన విసుం కమ్మపచ్చయోయేవ. సబ్బో ఆహారపచ్చయో సబ్బోచ ఇన్ద్రియపచ్చయో అత్థిపచ్చయే.

విప్పయుత్తపచ్చయో చతుబ్బిధో సహజాతో వత్థుపురేజాతో వత్థారమ్మణపురేజాతో పచ్ఛాజాతోతి. తత్థ పురిమా ద్వే పచ్ఛిమోచ అత్థిపచ్చయే. తతియో పన ద్వీసు ఆరమ్మణత్థి పచ్చయేసు. సో చే గరుకతో హోతి, ఉపనిస్సయేపీతి. సేసేసు పన సత్తరసపచ్చయేసు హేతు, సహజాత, అఞ్ఞమఞ్ఞ, విపాక, ఝాన, మగ్గ, సమ్పయుత్త, అవిగతవసేన అట్ఠపచ్చయా పచ్ఛా జాతోచ అత్థిపచ్చయే. అనన్తర సమనన్తర ఆసేవన నత్థి విగత వసేన పఞ్చపచ్చయా ఉపనిస్సయేతి. ఇతి సబ్బేపి చతువీసతిపచ్చయా సభాగసఙ్గహవసేన సంఖిప్పమానా ఆరమ్మణాదీసు చతూసు పచ్చయేసు సమోధానం గచ్ఛన్తీతి.

[౨౩౬] విభావనియం పన

తేసు చతూసు ఏకేకస్మింపి సబ్బే చతువీసతిపచ్చయా సమోధానం గచ్ఛన్తీతి ఇమినా అధిప్పాయేన యం వుత్తం “నహి నో కోచిపచ్చయోతి”ఆది. తం సబ్బంపి ఆచరియస్స మతిమత్తమేవ.

[౨౩౭] యఞ్హి **తత్థ**

“నహి నో కోచిపచ్చయో అత్థి. యో చిత్తచేతసి కానం ఆరమ్మణభావం నగచ్ఛేయ్యాతి” వుత్తం, తం తావ న యుజ్జతి. నహి ఇధ ధమ్మసరూపమత్తేన సమోధానం అధిప్పేతం. పచ్చయట్ఠేన సహేవ అధిప్పేతం. నచ హేతాదిపచ్చయట్ఠో ఆరమ్మణాదిపచ్చయట్ఠో హోతీతి. ఏసనయో “సక సకపచ్చయుప్పన్నస్సచ ఉపనిస్సయభావం నగచ్ఛతీతి” ఏత్థాపి.

ఏత్థ పన యో సకసకపచ్చయుప్పన్నస్స ఉపనిస్సయభావం నగచ్ఛతి. నహి నో కోచి పచ్చయో అత్థీతి యోజనా.

[౨౩౮] యఞ్చ **తత్థ**

“కమ్మహేతుకత్తాచ లోకప్పవత్తియా ఫలహేతూపచార వసేన సబ్బేపి కమ్మసభావం నాతివత్తన్తీతి” వుత్తం.

[౨౩౯] యఞ్చ

“తేచ పరమత్థతో లోకసమ్ముతివసేనచ విజ్జమానా యేవాతి” వుత్తం. తదుభయం పన సబ్బసో సాసనయుత్తి యాపి విరుద్ధమేవాతి.

ఏత్థాతి ఏతస్మిం పట్ఠాననయే. **సబ్బత్థాపీ**తి సబ్బేసు సహ జాతసభాగేసు పచ్చయేసు. యస్మా పన పటిసన్ధివిఞ్ఞాణంనామ నామరూపానం అఞ్ఞమఞ్ఞపటిబద్ధఓకాసే చుతిపరిచ్ఛిన్నస్స సకలస్స తస్స తస్స భవస్స సీసభూతం

బీజభూతఞ్చ హోతి. యతో సకలకాయభూతస్స నానారూపారూపసన్తానస్స నిబ్బత్తి హోతి. బీజతో వియ మహారుక్ఖస్స. యథాహ –

> విఞ్ఞాణఞ్చ హి ఆనన్ద మాతుకుచ్ఛిస్మిం న ఓక్కమిస్సథ. అపినుఖో నామరూపం మాతుకుచ్ఛిస్మిం సముచ్ఛిస్సథాతి. నో హేతం భన్తే. విఞ్ఞాణఞ్చ హి ఆనన్ద మాతుకుచ్ఛిస్మిం ఓక్కమిత్వా వోక్కమిస్సథ. అపినుఖో నామరూపం ఇత్థత్తాయ అభినిబ్బత్తిస్సథాతి. నోహేతం భన్తే. విఞ్ఞాణఞ్చ హి ఆనన్ద దహరస్సేవ సతో వోచ్ఛిజ్జిస్సథ కుమారస్సవా కుమారికాయవా. అపినుఖో నామరూపం వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జిస్సథాతి. నోహేతం భన్తే. తస్మా హి ఆనన్ద ఏసేవ హేతు ఏస నిదానం ఏస సముదయో ఏస పచ్చయో నామరూపస్స. యదిదం విఞ్ఞాణన్తి.

తత్థ సముచ్ఛిస్సథాతి వడ్ఢిస్సథ. నామరూపఞ్హి విఞ్ఞాణస్స వడ్ఢియేవాతి. వోక్కమిస్సథాతి భిజ్జిస్సథ. ఇత్థత్థాయాతి ఈదిసస్స అత్తభావస్స అత్థాయాతి అత్థో. వుద్ధిం విరుళ్హిం వేపుల్లన్తి పఠమవయవసేన వుద్ధిం. మజ్ఝిమవయవసేన విరుళ్హిం. పచ్ఛిమవయవసేన వేపుల్లన్తి అట్ఠకథాయం వుత్తం. తస్మా పటిసన్ధిక్ఖణే రూపుప్పత్తియా ఏకన్తేన విఞ్ఞాణపచ్చయతా వేదితబ్బా. ఏవం ఉప్పన్నఞ్చ పనేతం పటిసన్ధిరూపం పున సయం తస్మిం భవే యావ చుతియా పవత్తమానానం సబ్బాసం చతుసముట్ఠానికరూపసన్తతీనం సిత భూతం బీజభూతఞ్చ హోతి. అతిబలవన్తంపి హి చిత్తం పురిముప్పన్నాయ రూపపవేణియా అసతి రూపం జనేతుం నసక్కోతి. ఏవం ఉతు ఆహారాపీతి. తతోయేవ హి అరూపభవే కామావచరాదీని రూపజనకచిత్తానిపి తత్థ రూపం నజనేన్తీతి. అసఞ్ఞసత్తేపి ఉతు సముట్ఠానరూపసన్తతియో పఠముప్పన్నాయ కమ్మజరూపసన్తతియా విజ్జ మానత్తాఏవ ఉప్పజ్జన్తీతి. వుత్తఞ్హి విభఙ్గటీకాయం అరూపం పన రూపస్స ఓకాసో న హోతీతి యస్మిం రూపే సతి చిత్తం అఞ్ఞం రూపం ఉప్పాదేయ్య. తదేవ తత్థ నత్థీతి అత్థో. పురిమరూపస్సాపి హి పచ్చయభావో అత్థి పుత్తస్స పితిసదిసతాదస్సనతోతి. ఏత్థచ పుత్తస్స పితిసదిసతాదస్సనతోతి ఏతేన ఇమమత్థం దస్సేతి. యథా తిణరుక్ఖానం బీజభావసఙ్ఖాతం నియామరూపంనామ అత్థి. యస్స ఆనుభావేన తన్నిబ్బత్తాతిణరుక్ఖా వడ్ఢన్తా యథావా తథావా అవడ్ఢిత్వాఅత్తనా సమానబీజేహిఏవ తిణరుక్ఖేహి సబ్బసో సదిసా కారం గహేత్వా వడ్ఢన్తి. ఏవమేవం గబ్భసేయ్యకానం సత్తానం యోని భావసఙ్ఖాతం నియామ రూపంనామ అత్థి. యస్సానుభావేన తే సమాన జాతికేహిఏవ కులేహి విసేసతో మాతాపితూహి ఏవ సబ్బసో సదిసరూపసణ్ఠానా హోన్తి. ఇతి బీజనియామో వియ యోనినియామోపి హోతి. సోచ పటిసన్ధిరూపస్సేవ ఆనుభావోతి వేదితబ్బో.

అపిచ, అయం యోనినియామోనామ కలలకాలాదీసు పుత్తానం సరీరేసు మాతాపితూహి సముదాగతం ఉతుజరూపసన్తానంఏవ. యస్స ఆనుభావేన తంసన్తానం సమానజాతికసత్తసణ్ఠానసదిసం అత్తనో ఞాతికులసదిసఞ్చ హోతి. యథాహిఇత్థిభావాదిరూపం సత్తానం ఇత్థిలిఙ్గాదీని బీజరూపఞ్చ తిణరుక్ఖానం తంతంవణ్ణసణ్ఠానా దీని నియామేతి. ఏవం యోనిరూపం నానాజాతివసేన సత్తానం నియామకం వవత్థాపకం హోతీతి. ఏత్తావతా పవత్తియం ఠపేత్వా చిత్తజరూపం సబ్బేసం తిసముట్ఠానికరూపానం ఉప్పత్తియా చిత్తనిరపేక్ఖతా పురిముప్పన్న రూపపవేణి పటిబద్ధతాచ సాధితా హోతి. తేనేవచ తేసం చిత్తస్స ఠితిభఙ్గక్ఖణేసుపి చిత్తరహితే నిరోధసమాపత్తి కాలేపి ఉప్పత్తి హోతీతి. తేన వుత్తం **సహజాతరూపన్తి పనేత్థాతిఆది. ఇతీతిఆది** నిగమనం. తత్థ **సమ్భవంతి** యథా సమ్భవం. సమ్భవాతివా సమ్భూతా. **అజ్ఝత్తఞ్చాతి** అజ్ఝత్తభూతాచ. **బహిద్ధాచాతి** బహిద్ధాభూతాచ. **సఙ్ఖతాతి** సఙ్ఖతభూతా. **అసఙ్ఖతాతి** అసఙ్ఖతభూతా. ఏవం తేకాలికాచ కాలముత్తాచ అజ్ఝత్తబహిద్ధా సమ్భూతాచ. తథా సఙ్ఖతాసఙ్ఖతభూతాచ పఞ్ఞత్తి నామరూపానం వసేన తివిధా ఠితా ధమ్మా

పట్ఠానే సబ్బథా చతువీసతి పచ్చయానామ హోన్తీతి యోజనా. ఏత్థచ తివిధా ఠితానం ధమ్మానం తేకాలికాదిభావే సతి చతువీసతిపచ్చయానంపి యథాసమ్భవం తేకాలికాదిభేదో సిద్ధో హోతి. తత్థ ఆరమ్మణఅధిపతి ఉపనిస్సయపచ్చయా తేకాలికా కాలముత్తాచ హోన్తి.

[౨౪౦] విభావనియం పన

"ఆరమ్మణఅధిపతిఉపనిస్సయపచ్చయానం తికాలికానన్తి" వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

పణ్ణత్తినిబ్బానానంపి కాలముత్తానం తేసు పవిట్ఠత్తాతి. తత్థ ఇమస్మిం భవే అభినవానం ధనధఞ్ఞభోగానంవా విజ్జాసిప్పసుతపరి యత్తీనంవా సీలసమాధిపఞ్ఞానంవా భవన్తరే భవసమ్పత్తిభోగ సమ్పత్తి మగ్గఫలసమ్పత్తీనంవా పటిలాభత్థాయ పుబ్బయోగం కరోన్తస్స అనాగతానం తాసం ఉపనిస్సయపచ్చయతా వేదితబ్బా. పట్ఠానే పన అనాగతం చక్ఖుసమ్పదం పత్థయమానో సోత, ఘాన, జివ్హా, కాయసమ్పదం, వణ్ణసమ్పదం, సద్ద, గన్ధ, రస, ఫోట్ఠబ్బసమ్పదం పత్థయమానో అనాగతే ఖన్ధే పత్థయమానో దానం దేతి సీలం సమాదియతీతిఆదినా భవన్తరపరియాపన్నా ఏవ సమ్పత్తియో వుత్తా. తా పన దానాదీనం కమ్మానం అనురూపవసేన వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. కమ్మపచ్చయో పన పచ్చుప్పన్నాతీతవసేన ద్వికాలికో. అనన్తర సమనన్తర ఆసేవన నత్థి విగత పచ్చయా అతీతకాలికా. సేసా పన్నరస పచ్చయా పచ్చుప్పన్నకాలికాతి. అజ్ఝత్తబహిద్ధాదుకే ఆరమ్మణా ధిపతి సహజాత అఞ్ఞమఞ్ఞ నిస్సయ ఉపనిస్సయ పురేజాత ఆహార అత్థి అవిగతా అజ్ఝత్తబహిద్ధా హోన్తి. సేసా చుద్దస పచ్చయా అజ్ఝత్తావ. ఆరమ్మణ అధిపతి ఉపనిస్సయా సఙ్ఖతా అసఙ్ఖతాచ హోన్తి. సేసా సఙ్ఖతావాతి. **పఞ్చవిధంపిఅరూప**న్తి పవుచ్చతి. కస్మా, కదాచిపి రూపసఙ్ఖాతం సణ్ఠానత్థం అనుపగమనతో నామన్తిచ పవుచ్చతి. కస్మా, అధివచనసఙ్ఖాతనామాభిధానవసేనేవ సుణన్తేహి గహేతబ్బభావుపగమనతోతి.

౧౬౯. పఞ్ఞాపీయతీతి పణ్ణత్తి. అయంపి ఏకో వచనత్థోతి లోకియమహాజనేహి ఠపీయతి. వోహరీయతి చేవ సమ్పటిచ్ఛీ యతిచాతి అత్థో. యోకోచి సమ్ముతిసచ్చభూతో బ్యఞ్జనత్థో. తథా పఞ్ఞాపేతబ్బా అత్థా పఞ్ఞపీయన్తి ఏతాయాతి పణ్ణత్తి. బ్యఞ్జనత్థజోతకో పణ్ణత్తిసద్దోతి ఏవం దువిధా పణ్ణత్తీతి వుత్తం **తతోఅవసేసా.ల. దువిధాహోతీ**తి. తత్థ **పఞ్ఞాపీయత్తా పణ్ణత్తీ**తి అత్థ పణ్ణత్తిమాహ. **పఞ్ఞాపనతోపణ్ణత్తీ**తి సద్దపణ్ణత్తిం. **తంతంభూతవిపరిణామాకార**న్తి పథవియాదీనం తేసం తేసం మహాభూతానం అధిమత్తభావప్పకారసఙ్ఖాతం తథా తథా పరిణా మాకారం. పవత్తివిసేసాకారన్తి అత్థో. **ఉపాదాయా**తి పటిచ్చ. నిస్సాయ. పఠమం చిత్తేన గహేత్వాతి అత్థో. **తథాతథా పఞ్ఞత్తా**తి అయం పథవీనామ అయం పబ్బతోనామాతి ఏవమాది నయేన మహాజనేన పఞ్ఞత్తా, కథితా, వోహరితాతి అత్థో. **పథవిపబ్బతాదికా**తిఆదిసద్దేన నది సముద్దాదికాయో సఙ్గణ్హాతి. అయం సమూహపణ్ణత్తినామ.

[౨౪౧] విభావనియం పన

"సణ్ఠానపణ్ణత్తీతి" వుత్తా. సా యుత్తా వియ నదిస్సతి.

నహి ఇధ సణ్ఠానం పధానం హోతీతి. **సమ్భారసన్నివేసాకార**న్తి కట్ఠాదీనం సమ్భారానం తథా తథా సన్నివేసాకారం. ఏత్థాపి ఆదిసద్దేన నావాదయో సఙ్గణ్హాతి. అయం సణ్ఠాన పణ్ణత్తి. కట్ఠాదయో ఏవ హి గేహాకారేన సణ్ఠితా గేహన్తి రథాకారేన సణ్ఠితా రథోతి వుచ్చన్తీతి.

[౨౪౨] **విభావనియం** పన

"సమూహపఞ్ఞత్తీతి" వుత్తం. తం న యుజ్జతి.

నహి ఇధ సమూహో పధానన్తి. పురిసపుగ్గలాదికా సత్తపఞ్ఞత్తి ఉపాదాపఞ్ఞత్తీతిపి వుచ్చతి. **చన్దావట్టనాదికన్తి** చన్దసూరియాదీనం సినేరుం పదక్ఖిణం కత్వా ఆవట్టనాదికం. యతో చన్దిమసూరియా ఉదేన్తి, సా పుబ్బదిసానామ. పుబ్బతరం లద్ధప్పకాసత్తా. యత్థ పన అత్థం గచ్ఛన్తి, సా పచ్ఛిమదిసానామ. పచ్ఛాలద్ధపకాసత్తా. తాసం దక్ఖిణపస్సా దిసా వుడ్ఢిఅత్థేన దక్ఖిణదిసానామ. ఇతరా పన ఉచ్చతరట్ఠేన ఉత్తరాదిసాతి వుచ్చతి. యదా సూరియో ఉదేతి, తదా సకలస్స అహస్స పుబ్బభాగత్తా పుబ్బణ్హోతి వుచ్చతీతి. ఏవమాదికా దిసా పఞ్ఞత్తి కాలపఞ్ఞత్తియోనామ. ఆదిసద్దేన థలనిన్నాదికా దేసపఞ్ఞత్తి సఙ్గహితాతి. **అసమ్ఫుట్ఠాకారన్తి** మహాభూతానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అసమ్ఫుసనాకారం. అయం ఆకాసపఞ్ఞత్తినామ. **తం తం భూతనిమిత్తన్తి** పథవీకసిణాదికం ఉద్ధుమాతకాదికఞ్చ భూతనిమిత్తం. నీలకసిణాదికం వణ్ణనిమిత్తఞ్చ ఏత్థేవ సఙ్గయ్హతి. **భావనా విసేసన్తి** పరికమ్మాదికం భావనావిసేసంచ. ఏతేన పరికమ్మనిమిత్త ఉగ్గహనిమిత్త పటిభాగనిమిత్తానం సిద్ధకారణం వదతి. అయం నిమిత్తపఞ్ఞత్తినామ.

ఏవమాదిభేదాతి ఏత్థ ఆదిసద్దేన అట్ఠకథాయం ఆగతా ఉపాదాపఞ్ఞత్తి ఉపనిధాపఞ్ఞత్తిఆదయో సఙ్గహితా. **పరమత్థతో అవిజ్జమానాపీతి** ఏతేన సమ్ముతితో లద్ధభావం దస్సేతి. తేనేవ హి తాసం విజ్జమానభావం గహేత్వా తథా తథా వోహరన్తానం ముసావాదోనామ నహోతీతి. **అత్థచ్ఛాయాకారేనాతి** తం తం భూతాదీనం పరమత్థానం సమూహసణ్ఠానాదిఛాయాకారేన. అత్థచ్ఛా యాకారేనాతివా సద్దాభిధేయ్యసఙ్ఖాతేన దబ్బపటిబిమ్బాకారేన సవిగ్గహాకారేనాతి అత్థో, **తంతంఉపాదాయాతి** పరమత్థధమ్మానం తంతంపవత్తివిసేసం ఉపాదాయ. **ఉపనిధాయాతి** ఓలుమ్బియ. **పరికప్పియమానాతి** పరికప్పబుద్ధియా పరికప్పేత్వా గయ్హమానా. ఏత్థ పన ఏవమాదిపభేదా ఆలమ్బణభూతా పరికప్పియమానా సబ్బా పఞ్ఞత్తి పఞ్ఞాపీయతీతి అత్థేన పఞ్ఞత్తీతి యోజనా. **సఙ్ఖాయతీతి** గణీయతి. గణనుపగం కత్వా థపీయతీతి అత్థో. **సమఞ్ఞాయతీతి** సమ్మన్నీయతి. నామం, నామకమ్మం, నామధేయ్యం, నిరుత్తి, బ్యఞ్జనం, అభిలాపోతి ఇమే ఛ **నామ నామకమ్మా**. తత్థ అత్థే నమతీతి నామం. అత్థవిసయం ఏవ హుత్వా పవత్తతీతి అత్థో. అత్తనిచ అత్థం నామేతీతి నామం. పిటకత్తయసఙ్ఖాతే హి నామే సతి తదుగ్గణ్హన్తానం సబ్బే తదత్థా పదేపదే వాక్యేవాక్యే ఆగచ్ఛన్తి యేవాతి.

అపిచ సుణన్తానం ఞాణం తంతంఅత్థాభిముఖం నామేతీతి నామం నామగహణవసేన కత్తబ్బత్తా నామమేవ కమ్మన్తి నామకమ్మం. ధీయతి ధారీయతీతి ధేయ్యం. నామమేవ ధేయ్యన్తి నామధేయ్యం. అవిదితపక్ఖే రితో అత్థో ఏతాయ తతో నీహరిత్వా వుచ్చతి కథీయతీతి నిరుత్తి. అత్థస్స బ్యఞ్జనతో పాకటకరణతో బ్యఞ్జనం. అభిబ్యత్తం కత్వా లపీయతి కథీయతి అత్థో ఏతేనాతి అభిలాపో. ఏత్థచ వణ్ణపఞ్ఞత్తి, అక్ఖరపఞ్ఞత్తి, సరపఞ్ఞత్తి, దీఘపఞ్ఞత్తి, రస్స పఞ్ఞత్తి. బ్యఞ్జనవగ్గఘోసాఘోసపఞ్ఞత్తి, లిఙ్గపఞ్ఞత్తి. పదపఞ్ఞత్తి, వాక్యపఞ్ఞత్తియోపి ఏతస్సేవ పభేదాతి దట్ఠబ్బా. పరమత్థతో విజ్జమానేసు అత్థేసు పవత్తా పఞ్ఞత్తి **విజ్జమానపఞ్ఞత్తి** నామ. అవిజ్జ మానేసు భూమిపబ్బతాదీసు పవత్తా పఞ్ఞత్తి **అవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి** నామ. ఏతా ఏవ సమాసట్ఠానం పత్వా ద్విపదసంయోగవసేన ఇతరా చతస్సోపి హోన్తీతి దస్సేతుం **తత్థాతిఆది** వుత్తం. **ఏతాయ పఞ్ఞాపేన్తీతి** ఏతేన విజ్జమానం అత్థం పఞ్ఞపేన్తి ఏతాయాతి విజ్జమానపఞ్ఞత్తీతి ఇమమత్థం వదతి. ఏసనయో పరత్థపి. ఛ అభిఞ్ఞా అస్సాతి ఛళభిఞ్ఞోతి కత్వా విసేసనభూతానం ఛన్నం అభిఞ్ఞానం విజ్జమానత్తా విసేసితబ్బభూతస్స పుగ్గలస్స అవిజ్జమానత్తా ఛళ భిఞ్ఞోతి **విజ్జమానేనఅవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి** నామ. ఇత్థీ అవిజ్జమానా సద్దో

విజ్జమానోతి ఇత్థియాసద్దో ఇత్థిసద్దోతి **అవిజ్జమానేన విజ్జమాన పఞ్ఞత్తి** నామ. చక్ఖుచ చక్ఖువిఞ్ఞాణఞ్చ ఉభయంపి విజ్జామానన్తి చక్ఖుస్మిం విఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణన్తి **విజ్జమానేనవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి** నామ. రాజాచ పుత్తోచ ద్వేపి అవిజ్జమానాఏవాతి రఞ్ఞో పుత్తో రాజపుత్తోతి **అవిజ్జమానేనఅవిజ్జమానపఞ్ఞత్తి**నామాతి ఇమమత్థం దస్సేన్తో **ఉభిన్న**న్తిఆదిమాహ.

ఏత్థ పన వచనతో చ వచనత్థతోచ వినిముత్తా సద్దసభావా నామపఞ్ఞత్తినామ విసుం నత్థీతి వదన్తి. తం న యుజ్జతి. అత్థజోతక భావేన విసుం సిద్ధత్తా. సద్దో హి నామ అక్ఖరపదబ్యఞ్జనభావం ఉపగతోయేవ అత్థజోతనే సమత్థో హోతి. పరమత్థ సద్దోచ ఖణికో చుణ్ణవిచుణ్ణభూతో తబ్భావం ఉపగతో నహోతీతి. తస్మా సద్దసభావానామ పఞ్ఞత్తినామ విసుం అత్థియేవ. అత్థిభావోచస్సా వచనసద్దం సుత్వా అనన్తరే అక్ఖర పద బ్యఞ్జనగోచరచిత్తస్స తదనన్తరేచ తదత్థవిజాననచిత్తస్స పవత్తియా పాకటోతి దస్సేన్తో గాథాద్వయం ఆహ. తత్థ **వచీఘోసా నుసారేనా**తి ఉచ్చారియమానసద్దసఙ్ఖాతస్స వచీఘోససస్స ఆరమ్మణకరణసఙ్ఖాతేన అనుసారేన ఉప్పన్నాయ సోతవిఞ్ఞాణ వీథియా పవత్తియా అనన్తరే ఉప్పన్నస్స మనోద్వారస్స గోచర భూతా సాయం పఞ్ఞత్తీతి సమ్బన్ధో. కీదిసీ పన సాయం పఞ్ఞత్తీతి ఆహ **అత్థాయస్సా.ల. తతోపర**న్తి. తత్థ **తతోపర**న్తి తతో నామపఞ్ఞత్తారమ్మణస్స మనోద్వారస్స ఉప్పత్తితో పరం అత్థా విఞ్ఞాయన్తీతి సమ్బన్ధో. యస్సా నామపఞ్ఞత్తియా అనుసారేన పరమత్థపఞ్ఞత్తిభూతా అత్థా విఞ్ఞాయన్తి. సా అయం పఞ్ఞత్తి లోకసఙ్కేతనిమ్మితాతి విఞ్ఞేయ్యాతి యోజనా.

ఏత్థచ **సోతవిఞ్ఞాణవీథియా**తి ఏత్థ అతీతసద్దమత్తా రమ్మణా తదనువత్తికానామ మనోవిఞ్ఞాణవీథిపి సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా. వుత్తఞ్హి సారత్థదీపనియం-తేన వుత్తవచనే యత్తకాని అక్ఖరాని హోన్తి. తేసు ఏకమేకం పచ్చుప్పన్నం అతీతఞ్చ గహేత్వా సోత విఞ్ఞాణవీథియా మనోవిఞ్ఞాణవీథియాచ ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధాయ అవసానే తాని అక్ఖరాని సమ్పిణ్డేత్వా అక్ఖరసమూహం గహేత్వా ఏకా మనోవిఞ్ఞాణవీథి ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝతి. తదనన్తరం అయం అక్ఖరసమూహో ఏతస్స నామన్తి నామపఞ్ఞత్తిగహణవసేన అపరాయ మనోవిఞ్ఞాణ వీథియా ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధాయ తదనన్తరం ఉప్పన్నాయ మనోవిఞ్ఞాణ వీథియా అయమేతస్స అత్థోతి పకతియా తదత్థవిజాననం సమ్భవతీతి. మణిసారమఞ్జూసాయం పన తదనువత్తికవీథితో పరం ఏకం వినిచ్ఛయవీథిం విఞ్ఞత్తిగహణవీథిఞ్చ వదతి. తతో పరం ఏకక్ఖరే సద్దే ఏకత్థజోతికాయ నామపఞ్ఞత్తియా గహణం హోతి. యా వదన్తస్స పుబ్బభాగే మనసా వవత్థాపితో పఞ్ఞత్తిసద్దోనామ వుచ్చతి. తతోపరం తదత్థగహణన్తి. ఈదిసేసు పన ఠానేసు తత్థ తత్థ జవనవీథివారానం పటిపాటికథనంనామ పధానపాకటగహణవసేనేవాతి దట్ఠబ్బం. ఏకచ్ఛరక్ఖణే అనేక కోటిసతసహస్సాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తీతి హి వుత్తం. తథా –

ఏకమత్తో భవే రస్సో, ద్విమత్తో దీఘముచ్చతే;
తిమత్తోతుప్లుతో ఞేయ్యో, బ్యఞ్జనం అద్ధమత్తికన్తిచం.

న చ పరమత్థసద్దసఙ్ఘాటానం సతసహస్సంపి ఏకక్ఖరంనామ భవితుం పహోతి. తస్మా ఇధ బహుం విచారణా అమ్హేహి నకతాతి.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ అట్ఠమస్స పచ్చయసఙ్గహస్స

పరమత్థదీపనా నిట్ఠితా.

కమ్మట్ఠాన సఙ్గహ పరమత్థదీపనీ

౧౭౦. ఏవం అట్ఠహి పరిచ్ఛేదేహి సపచ్చయపభేదం నామరూప విభాగం దస్సేత్వా ఇదాని విదితనామరూప విభాగస్స కమ్మట్ఠానవిధానం దస్సేన్తో **సమథవిపస్సనానన్తి**ఆది మాహ. ఇతో పచ్చయ సఙ్గహతో పరం సమథవిపస్సనానం భావనానం దువిధంపి కమ్మట్ఠానం యథాక్కమం పవక్ఖామీతి యోజనా. తత్థ కిలేసే అఞ్ఞేపివా వితక్కాదయో ఓళారికధమ్మే సమేతీతి **సమథో**. తథా పవత్తో ఏకగ్గతాసఙ్ఖాతో సమాధి. విసేసేన పస్సన్తి ఏతాయాతి **విపస్సనా**. అనిచ్చానుపస్సనాదికా భావనాపఞ్ఞా. తాయ హి యోగినో ఖన్ధేసు లోకియమహాజనేన పస్సితం ఇత్థిపురిసాదికం నిచ్చసుఖాదికఞ్చ అతిక్కమిత్వా విసేసేన అనిచ్చాదికమేవ పస్సన్తీతి. భావేతబ్బాతి **భావనా**. భావేన్తివా చిత్తసన్తానం ఏతాహీతి భావనా. కిరియా కమ్మం. తిట్ఠతి ఏత్థాతి ఠానం. కమ్మస్స ఠానన్తి **కమ్మట్ఠానం**. వీరియారబ్భసఙ్ఖాతస్స యోగకమ్మస్స పవత్తిట్ఠానన్తి అత్థో. కసిణమణ్డలాదికం కసిణభావనాదికఞ్చ. ఆదిమజ్ఝ పరియోసానానఞ్హి సముదాయభూతం ఏకమేతం పథవీకసిణ భావనాదికం భావనాకమ్మంపి అత్తనో అవయవభూతస్స యోగ కమ్మస్స పవత్తిట్ఠానం సమ్భవతీతి.

విభావనియం పన

ఉత్తరుత్తర యోగకమ్మస్స పదట్ఠానతాయ కమ్మట్ఠానభూతం భావనావిధిఞ్చాతిపి వుత్తం. తమ్పి యుజ్జతియేవ.

యోగకమ్మమేవవా సుఖవిసేసానం అధిట్ఠానట్ఠేనఠానన్తి కమ్మట్ఠానం. **తత్థాతి** తస్మిం దువిధేపి కమ్మట్ఠానే. **సమథసఙ్గహేతి** సమథ కమ్మట్ఠానసఙ్గహే. **దసకసిణానీతి** దసకసిణమణ్డలాని కసిణజ్ఝానానిచ. తదుభయానిపి హి యోగానుయోగసఙ్ఖాతస్స సమథ కమ్మస్స పవత్తిట్ఠానత్తా సమథకమ్మట్ఠానానినామ హోన్తీతి. **దసఅసుభాతి** దసఅసుభవత్థూని అసుభజ్ఝానానిచ. **దసఅనుస్సతి యోతి** బుద్ధగుణాదీని దసఅనుస్సతిట్ఠానాని అనుస్సరణసతి యోచ. సేసానిపి యథానురూపం వత్తబ్బానీతి. చరణం చరియా. సముదాచరణన్తి అత్థో. పవత్తిబహులతాతి వుత్తం హోతి. రాగస్స చరియా **రాగచరియా**. రాగచరితాతి పాఠో, సో అట్ఠకథాయం నత్థి, పుగ్గలట్ఠానేఏవ సో యుత్తోతి. ఏసనయో సేసేసుపి.

[౨౪౩] యో పన **విభావనియం**

చరియానం సంసగ్గభేదో వుత్తో. సో ఇధ నాధిప్పేతో.

నహి కమ్మట్ఠానానంనామ సంసగ్గచరితస్సపి ఏకస్స ద్వే తీణి దాతబ్బాని హోతీతి. తేనేవ హి సో భేదో అట్ఠకథాయం నగరుకతోతి. సబ్బాపి అప్పనాయ పుబ్బభాగపవత్తా కామావచర భావనా పరికమ్మభావనానామ. సా పన అప్పనాయ ఆసన్నే దూరేతి దువిధా హోతి. తత్థ యా ఆసన్నే, సా అప్పనం ఉపేచ్చ సమీపే ఠత్వా పవత్తత్తా ఉపచారభావనాతి వుచ్చతి. ఇతరా పన పరికమ్మ భావనాఏవనామ. ఇతి పరికమ్మభావనాపి సమానా పుబ్బాపరవిసేస పాకటభావత్థం అట్ఠకథాసు ద్వీహి నామేహి గహితాతి వుత్తం **పరికమ్మభావనా.ల. తిస్సోభావనాతి** తాసం పన విసేసో పరతో ఆగమిస్సతి. **పరికమ్మనిమిత్తన్తి** పరికమ్మభావనాయ ఆరమ్మణభూతం కసిణమణ్డలాదినిమిత్తం. తఞ్చ తస్సా ఆరమ్మణ భావేన ఏకంపి సమానం పుబ్బాపరవిసేసపాకటభావత్థం పరికమ్మనిమిత్తం ఉగ్గహనిమిత్తన్తి ద్విధా భిన్దిత్వా వుత్తం. తేసంపి విసేసో

ఆగమిస్సతి. విదత్థిచతురఙ్గులసఙ్ఖాతేన పరిత్తపమాణేనవా ఖల మణ్డలాదిసఙ్ఖాతేన మహన్తపమాణేనవా కతం అకతంవా పథవీ మణ్డలతలమేవ అసేసఫరితబ్బట్ఠేన కసిణన్తి పథవీకసిణం. సకలసద్దపరియాయో హి కసిణసద్దో. యథా కసిణేన జమ్బుదీపస్సాతి. తస్మా యత్తకే పథవీతలే నిమిత్తం గణ్హాతి, తత్తకం చిత్తేన అసేసం ఫరిత్వా ఏవ గహేతబ్బం హోతి. న పన తస్స ఏకదేసే ఠత్వాతి, తేన వుత్తం పథవీమణ్డలతలమేవ అసేసఫరితబ్బట్ఠేన కసిణన్తి పథవీకసిణన్తి. ఏసనయో సేసకసిణేసుపీతి. ఏత్థచ, అవిభూతవణ్ణాయ పథవియా ఏక తలభావేనసన్నివిట్ఠాసణ్ఠానపణ్ణత్తిఇధ**పథవీకసిణం**నామ . తథా **ఆపోకసిణం తేజోకసిణఞ్చ**. ఘట్టట్ఠానే చిత్తేన సణ్ఠానం కత్వా గహితా వాయువట్టి **వాయోకసిణం**నామ. నీలవణ్ణవిసిట్ఠాఏకా సణ్ఠానపణ్ణత్తి **నీలకసిణం**నామ. తథా **పీతలోహితో దాతకసిణానిపి**. చన్దసూరియఅగ్గోభాసవిసిట్ఠా కత్థచి దిస్సమానా సణ్ఠానపణ్ణత్తి **ఆలోకకసిణం**నామ. తిత్తిఛిద్దవాత పానఛిద్దాదీసు దిస్సమానా ఆకాసవిసిట్ఠా సణ్ఠానపణ్ణత్తి **ఆకాసకసిణం**నామాతి. అతివియ ధుమాతం సునభావం గతన్తి ఉద్ధుమాతం. తదేవ కుచ్ఛితత్తా **ఉద్ధుమాతకం**. తథాభూతస్స ఛవసరీరస్సేతం నామం. తదేవ పూతిభావం గతకాలే పురిమవణ్ణం విజహిత్వా పున నీలభావం పత్తం **వినీలకం**. తదేవ పున పచ్చిత్వా తతో తతో విసన్దమానపుబ్బయుత్తం **విపుబ్బకం**. యుద్ధభూమియాదీసు సత్థేన మజ్ఝే ఛిన్దిత్వా థపితం విరూపఛిన్నసరీరం **విచ్ఛిన్నకం**నామ. సోణ సిఙ్గాలాదీహి వివిధాకారేన ఖాయితపదేసయుత్తం సరీరం **విక్ఖాయితకం**నామ. సోణసిఙ్గాలాదీహి ఏవ ఖణ్డాఖణ్డికం కత్వా అపకడ్ఢిత్వా తతో తతో ఖిత్తఅఙ్గపచ్చఙ్గయుత్తం సరీరం **విత్తక్ఖికం** నామ. అఙ్గపచ్చఙ్గేసు సత్థేన హనిత్వా ఖణ్డాఖణ్డికం కత్వా తతో తతో ఖిత్తఅఙ్గపచ్చఙ్గయుత్తం సరీరం **హతవిక్ఖిత్తకం**నామ. పగ్ఘరిత లోహితసరీరం **లోహితకం** నామ. పుళువపరిపూరం సరీరం **పుళువకం**. సకలో అట్ఠిసఙ్ఖాటోవా ఏకమేకంవా అట్ఠి **అట్ఠికం** నామ. పునప్పునం నిరన్తరం సరణం అనుస్సతి. బుద్ధగుణస్స అనుస్సతి **బుద్ధానుస్సతి**. ఏస నయో సేసాసుపీతి. తత్థ అరహతాదిగుణో బుద్ధగుణోనామ. స్వాక్ఖాతతాదిగుణో ధమ్మగుణోనామ. సుప్పటిపన్నతాదిగుణో సఙ్ఘగుణో నామ. అత్తనో సీలస్స అఖణ్డతాది గుణో సీలగుణోనామ. అత్తనో దానస్స విగతమలమచ్ఛేరతాది గుణో చాగగుణోనామ. అత్తానం దేవత్తంవా సక్కత్తంవా బ్రహ్మత్తంవా వహితుం సమత్థా అత్తనో సద్ధాదిగుణా దేవతాగుణానామ. వత్త పటిపత్తివసేనవా ధుతఙ్గసమాదానవసేనవా ఝానసమాపత్తివసేనవా విపస్సనావసేనవా అత్తనో సన్తానే చిరంవికాలం విక్ఖమ్భితానం కామరాగాదీనం వూపసమో అత్తనాఅధిగతనిబ్బానఞ్చ ఉపసమోనామ. ఏకభవపరియాపన్నస్స అత్తనో ఖన్ధసన్తానస్స భేదో మరణం నామ. కేసకాయాదీనం నానాకాయానం సమూహభూతో అయం కాయో కాయోనామ. అత్తని నిరన్తరం పవత్తమానా అస్సాస పస్సాసా ఆనాపాణంనామ. మిజ్జతి సినియ్హతీతి **మేత్తా**. యం ఆరబ్బ ఉప్పజ్జతి. తస్స హితసుఖం అవిప్పకిణ్ణం కత్వా సఙ్గణ్హాతీతి అత్థో. మిత్తస్సవా ఏసా మిత్తేసువా భవాతి మేత్తా. అత్థతో పన పరసత్తానం హితూపసంహారవసేన పవత్తో అదోసోఏవ. పరసత్తానం హితూపసంహార హితమోదన అహితాపనయనసఙ్ఖాతం బ్యాపారత్తయం పహాయ తేసం కమ్మసకతానుబ్రూహనవసేన ఉపపత్తితో యుత్తితో పేక్ఖతీతి **ఉపేక్ఖా**. తథా పవత్తా తత్రమజ్ఝత్తతాఏవ. అప్పమాణేసుసత్తేసు భవాతి **అప్పమఞ్ఞా**. న హి ఏత్తకేసు ఏవ సత్తేసు ఏతా పవత్తేతబ్బా. న తతో అఞ్ఞేసూతి ఏవం ఏతాసం విసయపరిచ్ఛేదోనామ అత్థీతి. ఏవంసన్తేపి ఆదికమ్మి కేన ఆదితో ఏకస్మిం పుగ్గలే అత్తనో భావనాచిత్తం లద్ధాసేవనం లద్ధవిసేసఞ్చ కత్వా పచ్ఛా ద్వీసు తీసూతిఆదినా వడ్ఢిత్వా సీమసమ్భేదోచ ఓధిసోఫరణ అనోధిసోఫరణ దిసాఫరణానివ కత్తబ్బానీతి. యం పన విభఙ్గే మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతీతిఆదినా పటిసమ్భిదామగ్గేచ సబ్బేసత్తా అవేరా హోన్తూతిఆదినా మేత్తావిధానం నామ వుత్తం. తం మేత్తాఝానే వసీభావప్పత్తానం వసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏతా పన విసేసేన దోసపక్ఖికానం కిలేసానం ఉజుపటిపక్ఖభూతా హోన్తీతి తంసమఙ్గినోచ నిచ్చం సోమ్మహదయభావేన బ్రహ్మసది సత్తా బ్రహ్మానోనామ. తేసం విహారోతి **బ్రహ్మవిహారో**. సేట్ఠానంవా సేట్ఠభూతోవా విహారోతి

బ్రహ్మవిహారోతి. **ఆహారేతి** అసిత పీత ఖాయిత సాయిత వసేన చతుప్పభేదే అజ్ఝోహటాహారే. **పటికూలసఞ్ఞాతి** ఆహారహేతు అనుభవితబ్బానం దుక్ఖధమ్మానం పచ్చవేక్ఖనవసేన సరసపటికూలతా పచ్చవేక్ఖనవసేన ఆసయనిధాన పక్కాపక్కఫలనిస్సన్దపచ్చవేక్ఖన వసేన చ తత్థ నికన్తి పహానసఞ్ఞా. **చతుధాతువవత్థాన**న్తి సరీరగతానం పథవిఆదీనం చతున్నం మహాధాతూనం సలక్ఖణా దివసేన విసుం విసుం పరిచ్ఛిన్దిత్వా సమనుపస్సనం. తఞ్హి చతస్సో ధాతుయో వవత్థపియన్తి వినిచ్ఛియన్తి సల్లక్ఖియన్తి ఏతేనాతి చతుధాతువవత్థానన్తి వుచ్చతీతి. అసుభసఞ్ఞా భావేతబ్బా రాగస్సపహానాయాతి వచనతో **దసఅసుభా.ల. రాగచరితస్స సప్పాయాతి** వుత్తం. తత్థ రాగేన చరతీతి రాగచరితో. సో హి కామం కదాచి దోసేన చరతి. కదాచి మోహేన. కదాచి సద్ధాదీసుపి అఞ్ఞతరేన. రాగో పనస్స ఉస్సన్నో. తస్మా ఉస్సన్నేన రాగేన సో రాగచరితోతి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతీతి. ఏసనయో సేసేసుపి. మేత్తా భావేతబ్బా బ్యాపాదస్స పహానాయాతి వచనతో మేత్తాదీనం తిణ్ణం బ్రహ్మవిహారానం యథాక్కమం బ్యాపాదవిహింసా అరతీనం నిస్సరణతావచనతో సుపరిసుద్ధానఞ్చ వణ్ణకసిణానం దోసవత్థుత్తాభావతో **చతస్సోఅప్పమఞ్ఞాయో.ల. దోసచరితస్సాతి** వుత్తం. ఏత్థచ ఆదికమ్మికస్సేవాయం చరియవిభాగో. ఉపేక్ఖాచ ఆదికమ్మికస్స నసమ్భవతి. వక్ఖతిహి **ఉపేక్ఖాపఞ్చమజ్ఝానికాతి**. తస్మా యస్స పురిమా తిస్సో సప్పాయా. తస్స తదనుగతికా ఉపేక్ఖాపి సప్పాయానామ హోతీతి కత్వా చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయోతి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఇతరథా నిస్సరణఞ్హేతం రాగస్స. యదిదం ఉపేక్ఖా చేతో విముత్తీతి వచనతో ఉపేక్ఖా రాగచరితస్సాతి వత్తబ్బం సియాతి. **నీలాదీనిచ చత్తారి కసిణానీతి** ఇదఞ్చ మనాపియరూపాని నీలాదీని సన్ధాయ వుత్తం. అమనాపియాని పన తాని రాగచరితస్సేవ సప్పాయానీతి. ఆనాపాణసతి భావేతబ్బా వితక్కుపచ్ఛేదాయాతి వచనతో **ఆనాపాణంవితక్కచరితస్సాతి** వుత్తం. మోహచరితో పన పకతియా పమాదబహులో హోతి విక్ఖిత్తచిత్తోచ. ఆనాపాణఞ్చనామ నిరన్తరం పవత్తమానం తస్స సతిం ఉప్పాదేన్తం వియ పవత్తతీతి తం **మోహచరితస్ససప్పాయన్తి** వుత్తం సియా.

[౨౪౪] విభావనియం పన

బుద్ధివిసయభావేన మోహపటిపక్ఖత్తాతి కారణం వుత్తం. తం యుత్తం వియ న దిస్సతి.

ఏవఞ్హి సతి సో బుద్ధిచరితేన సహ వత్తబ్బో సియాతి. కామఞ్చ బుద్ధగుణాదయోపి ఏకన్తేన బుద్ధివిసయాఏవ హోన్తి. తే పన విసేసతో సద్ధం ఉపబ్రూహయన్తీతి వుత్తం **బుద్ధానుస్సతి ఆదయో.ల. సద్ధాచరితస్సాతి**. పరమత్థతో సుఖుమతరాని మరణాదీని విపులబుద్ధీనం ఏవ విసయానామ హోన్తీతి వుత్తం **మరణ. ల. బుద్ధిచరితస్సాతి. సేసానిపనసబ్బానిపీతి** చత్తారి భూత కసిణాని ద్వే ఆలోకాకాసకసిణాని చత్తారో ఆరుప్పాచాతి దసవిధాని కమ్మట్ఠానాని. **తత్థాపీతి** తేసు దససు సేస కమ్మట్ఠానేసుపి. పుథులం ఖలమణ్డలాదిపమాణం మోహచరితస్స సప్పాయం. సమ్బాధస్మిఞ్హి ఓకాసే చిత్తం భియ్యో సంమోహం ఆపజ్జతీతి. ఖుద్దకం విదత్థిచతురఙ్గులపమాణం వితక్కచరితస్సేవ సప్పాయం. మహన్తఞ్హి వితక్కసన్ధావనస్స పచ్చయో హోతీతి. తత్థచ **వితక్కచరితస్సేవాతి** ఏత్థ ఏవసద్దో ఖుద్దకన్తిపదే యుజ్జతి. వితక్కచరితస్స ఖుద్దకమేవ సప్పాయం. న పుథులన్తి. సబ్బఞ్చేతం ఉజువిపచ్చనికవసేనచేవ అతిసప్పాయతాయచ వుత్తం. రాగాదీనం పన అవిక్ఖమ్భికా సద్ధాదీనఞ్చ అనుపకారికా కుసలభావనానామ నత్థీతిపి అట్ఠకథాయం వుత్తం. **సబ్బత్థాపీతి** సబ్బేసుపి చత్తాలీస కమ్మట్ఠానేసు. **పరికమ్మభావనా లబ్భతేవ** పరికమ్మేన వినా ఏకస్సపి కమ్మట్ఠానస్స అసమ్పజ్జనతో. **దససుకమ్మట్ఠానేసుఉపచారభావనావ సమ్పజ్జతి నత్థి అప్పనా**. కస్మా ఇతి చే. బుద్ధ ధమ్మ సఙ్ఘ సీల చాగ దేవతా ఉపసమ గుణానం తావ గమ్భీరతాయ నానాప్పకారగుణా నుస్సరణాధిముత్తతాయగాతి హి అట్ఠకథాయం వుత్తం. తత్థ గమ్భీర

తాయాతి ఏతేన ఏకేకస్సపి గుణపదస్స గమ్భీరత్తా తబ్బిసయో సమాధి మహాసముద్దే ససకో వియ తత్థ అప్పనం పత్వా నిచ్చలభావేన పతిట్ఠాతుం నసక్కోతీతి దస్సేతి. నానాప్పకార గుణానుస్సరణాధిముత్తతాయవాతి ఏతేన తేసం గుణానం అతప్ప నియసభావత్తా ఏత్తకేఏవ గుణపదే ఠత్వా అప్పనం పాపేస్సామీతి అత్తనో చిత్తం సన్ధారేతుంపి నసక్కోతీతి దస్సేతీతి. సేసేసు పన మరణసఞ్ఞావవత్థానేసు మరణం తావ సభావ ధమ్మత్తా సంవేజనీయధమ్మత్తాచ ఇతరానిచ ద్వే సభావధమ్మతాయ గమ్భీరత్తా అప్పనాయ పతిట్ఠా నహోన్తీతి. యదిఏవం కస్మా లోకుత్తరజ్ఝానాని అతిగమ్భీరే నిబ్బానసఙ్ఖాతే సభావధమ్మే అప్పనం పాపుణన్తి. దుతీయచతుత్థారుప్పజ్ఝానానిచ పథమతతీయారుప్ప సఙ్ఖాతే సభావధమ్మేతి. వుచ్చతే, లోకుత్తరజ్ఝానాని తావ విసుద్ధితో సమ్మసనఞాణతోచ పట్ఠాయ అనుక్కమేన ఉపరుపరిపవత్తానం విసుద్ధిభావనానం బలేన అతిగమ్భీరేపి నిబ్బానసఙ్ఖాతే సభావధమ్మే అప్పనాభావేన పతిట్ఠాతుం సక్కోన్తి. ఆరుప్పజ్ఝానానిచ అప్పనాపత్తస్సేవ పఞ్చమజ్ఝానసమాధిస్స ఉదయమత్తాని హోన్తీతి ఆరమ్మణసమతిక్కమనమత్తకరణేన సభావధమ్మేపి ఆరమ్మణే అప్పనాభావేన పతిట్ఠాతుం సక్కోన్తీతి. **తత్థాపీతి** తేసు సమతింసఅప్పనాకమ్మట్ఠానేసుపి. పఞ్చకజ్ఝానే నియుత్తాని **పఞ్చకజ్ఝాని కాని.** ఝానపఞ్చకస్స ఆరమ్మణభావయోగ్యానీతి వుత్తంహోతి. పటికూలారమ్మణానినామ అతిఅనిట్ఠాని లూఖాని చిత్తరభిజననే పరిదుబ్బలాని హోన్తీతి న తాని అత్తని చిత్తం రోచేత్వా ఠపేతుం సక్కోన్తి. తస్మా వితక్కేన వినా చిత్తం తత్థ ఏకగ్గం హుత్వా న తిట్ఠతి. వితక్కబలేనేవ తిట్ఠతీతి వుత్తం **దసఅసుభా.ల. పథమజ్ఝానికాతి.** యదిఏవం కథం తేసు సోమనస్సజ్ఝానం హోతీతి నీవరణసన్తాపం పహానబలేనచేవ తం తం ఆనిసంసదస్సన ఞాణబలేనచ. బ్యాధిదుక్ఖపీళితస్స రోగినో వమనవిరేచనపవత్తియం వియ బహుం దాని వేత్తనం లభిస్సామీతి ఆనిసంసదస్సావినో పుప్ఫచ్ఛట్టకస్స గూథరాసిదస్సనే వియ చాతి దట్ఠబ్బం. మేత్తాదయో తయో బ్రహ్మవిహారా దోమనస్ససముట్ఠితానం బ్యాపాదవిహిం సాఅరతీనం నిస్సరణభూతా హోన్తీతి న తే కదాచి సోమనస్సేన వినా అప్పనం పాపుణన్తీతి వుత్తం **మేత్తాదయో తయో చతుక్కజ్ఝానికాతి.** ఉపేక్ఖా పన సత్తేసు సబ్బసో ఉదాసినపక్ఖే ఠత్వా భావితబ్బత్తా కదాచిపి ఉపేక్ఖావేదనాయ వినా అప్పనం నపాపుణాతీతి వుత్తం **ఉపేక్ఖాపఞ్చమజ్ఝానికాతి. చత్తారోపనఅరుప్పాతి** కసిణుగ్ఘాటిమాకాసాదీని చత్తారి ఆరుప్పారమ్మణాని. **సబ్బత్థాపీతి** సబ్బేసుపి చత్తాలీసకమ్మట్ఠానేసు. **యథారహన్తి** తంతంఆరమ్మణానురూపం. ఆరమ్మణేన వినా పరికమ్మంనామ న సిజ్ఝతి. ఆరమ్మణస్స సుట్ఠు దళ్హవిభూతగహణసఙ్ఖాతేన ఉగ్గహేన వినా ఆరమ్మణసమ్పత్తి నామ నత్థి. అసతిచ ఆరమ్మణసమ్పత్తియా ఉపచారజ్ఝానంపి తావ న సమ్పజ్జతి. పగేవ అప్పనాఝానన్తి వుత్తం **పరికమ్మనిమిత్తం.ల. లబ్భన్తేవాతి.** తత్థ **సబ్బత్థాపీతి** సబ్బేసుపి చత్తాలీసకమ్మట్ఠానేసు. **యథారహన్తి** తంతంకమ్మట్ఠానానురూపం. **పరియాయేనాతి** ఇదం పన కస్సచి ఆరమ్మణస్స చక్ఖునా పస్సన్తస్సేవ అవిభూతతరత్తా వుత్తం. యత్థ పన పథమం సభావధమ్మం గణ్హిత్వా పచ్ఛా తాదిసే తదాకారే తంసణ్ఠానే పణ్ణత్తారమ్మణే ఉపచారోవా అప్పనావా పవత్తతి. తత్థేవ పటిభాగనిమిత్తంనామ లబ్భతీతి వుత్తం **పటిభాగ నిమిత్తంపనాతి**ఆది. వుత్తమేవత్థం దళ్హం కరోన్తో **తత్థహీతి**ఆదిమాహ. ఏవం సమథకమ్మే పథమం ఉగ్గహకోసల్లం దస్సేత్వా ఇదాని ఆదితో పట్ఠాయ భావనావిధానం దస్సేన్తో **కథన్తి**ఆది మాహ. **నిమిత్తం ఉగ్గణ్హన్తస్సాతి** ఆరమ్మణస్స యథా సణ్ఠితం ఆకారం చిత్తే ఉపరుపరి విభూతం కత్వా గణ్హన్తస్స సమనుపస్సన్తస్స. **సాచభావనాతి** ఉగ్గహణాకారేన పవత్త జవనవీథిపరంపరసఙ్ఖాతా సా చిత్తభావనా పరికమ్మభావనా నామ. పునప్పునం కరణవసేన వడ్ఢనాకారసణ్ఠితత్తా. సముగ్గహితం హోతీతి వత్వా యథా సుట్ఠు ఉగ్గహితం సముగ్గహితంనామ హోతి తం దస్సేతుం **చక్ఖునాపస్సన్తస్సేవమనోద్వారస్స ఆపాతమాగతన్తి** వుత్తం. తత్థ **మనోద్వారస్సఆపాతమాగతన్తి** చక్ఖూని నిమ్మిలిత్వావా అఞ్ఞస్మిం ఠానే ఠత్వావా ఆవజ్జన్తస్స చక్ఖునా దిట్ఠసదిసం మనోద్వారే పచ్చుపట్ఠితం హోతి. ఉగ్గహనిమిత్తంనామ. సుట్ఠు అవినస్సమానం కత్వా గహితత్తా. సాచ భావనా సమాధియతి. న తావ

భావనన్తరభావం పాపుణాతీతి అధిప్పాయో. **తథా సమాహితస్సా**తి తేన మత్థకపత్తేన పరికమ్మసమాధినా సమాహితస్స ఏతస్స యోగినో. **తతోపర**న్తి ఉగ్గహనిమిత్తుప్పత్తి తో పరం. భావనమనుయుఞ్జన్తస్స చిత్తే సన్నిసిన్నన్తి సమ్బన్ధో. తత్థ **అనుయుఞ్జన్తస్సా**తి నిరన్తరం పదహన్తస్స. **తప్పటిభాగ**న్తి సభావ ధమ్మభూతేన తేన ఉగ్గహనిమిత్తేన సదిసం. **వత్థుధమ్మవిముచ్చిత**న్తి మేఘవలాహకన్తరతోవా రాహుముఖతోవా నిక్ఖన్తచన్దమణ్డలం వియ సభావధమ్మభూతా ఉగ్గహనిమిత్తతో విముచ్చిత్వా విసుం ఉపట్ఠితం. తతోయేవ పఞ్ఞత్తిసఙ్ఖాతం నిమిత్తపఞ్ఞత్తిఇతి కథితం. **భావనా మయ**న్తి కేవలం భావనాచిత్తబలేన పసిద్ధం. **ఆలమ్బణ**న్తి తదేవ సముగ్గహితం నిమిత్తాలమ్బణం **చిత్తేసన్నిసన్నంసమప్పితంహోతీ**తి మనోద్వారికచిత్తసన్తానే సన్నిసిన్నం నిచ్చలభావేన సణ్ఠితం హుత్వా సుట్ఠు అప్పితం పవేసితం హోతి. **త**న్తి నిమిత్తాలమ్బణం పవుచ్చతీతి సమ్బన్ధో. యస్మా చన్దమణ్డలాదికస్స వియ తస్స నిమిత్తాలమ్బణస్స పరిసుద్ధపరియోదాతభావేన ఉపట్ఠితతానామ కిలేసమలవిక్ఖమ్భనేన పరిసుద్ధపరియోదాతభావం పత్వా ఓభాసజాతస్స చిత్తస్స వసేనేవ హోతి. న తస్స ఆలమ్బణస్స వసేన. నహి పఞ్ఞత్తి ధమ్మే తాదిసో గుణోనామ ఉపలబ్భతీతి. తస్మా పటిభాగ నిమిత్తే సముప్పన్నే నీవరణసఙ్ఖాతానం పటిబన్ధకధమ్మానం విక్ఖమ్భితతా సిద్ధా హోతీతి వుత్తం **తతోపట్ఠాయా**తిఆది. పటిబన్ధన్తి నీవారేన్తి నిస్సరణపక్ఖికం చిత్తం పాతేన్తీతి పటిబన్ధా. నీవరణ ధమ్మా. విసేసేన పహీనా పటిబన్ధా ఏతాయాతి పటిబన్ధవిప్పహీనా. **సమాసేవన్తస్సా**తి సుట్ఠు ఆసేవన్తస్స. సత్తవిధం నిమిత్త రక్ఖణవిధానం సమ్పాదేత్వా చక్కవత్తిగబ్భం వియ సుట్ఠు రక్ఖిత్వా పునప్పునం భావనావసేన సేవన్తస్సాతి అత్థో.

ఆవాసో గోచరో భస్సం, పుగ్గలో భోజనం ఉతు;
ఇరియాపథోతి సత్తే తే, అసప్పాయే వివజ్జయే.

సప్పాయే సత్త సేవేథ, ఏవఞ్హి పటిపజ్జతో;
నచిరేనేవ కాలేన, హోతి కస్సచి అప్పనాతి హి వుత్తం.

రూపావచరపథమజ్ఝానంఅప్పేతీతి కామతణ్హాయ విసయభావం అతిక్కమిత్వా సాతిసయం సణ్హసుఖుమభావప్పత్తం ఉపచారజ్ఝానతో సతగుణేనవా సహస్సగుణేనవా థిరతరజ్ఝానఙ్గయుత్తం రూపావచర సఙ్ఖాతం పథమజ్ఝానం తస్మిం నిమిత్తే అనుపవిసిత్వా వియ వత్తతీతి అత్థో. తమేవ పథమజ్ఝానం వసీభూతం కత్వాతి సమ్బన్ధో. పఞ్చసు వసీతాసు పన పథమజ్ఝానతో వుట్ఠాయ పథమం వితక్కం ఆవజ్జతి. తతో విచారం. తతో పీతిం. తతో సుఖం. తతో సమాధిం. తతో పున వితక్కం. తతో విచారన్తి ఏవం పునప్పునం ఝానఙ్గాని ఆవజ్జన్తస్స యదా తంతంఝానఙ్గాలమ్బణా చిత్తవారా అన్తరన్తరా కతిపయభవఙ్గేహి అన్తరితా హుత్వా నిరన్తరభూతా వియ పవత్తన్తి. తదా ఆవజ్జన పచ్చవేక్ఖన వసితాయో వసీభూతానామ హోన్తి. ఏతా పన సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం మత్థకప్పత్తా హోన్తి. తేసఞ్హి యమకపాటి హారియాదికాలేసు లహుకపవత్తిం ఇచ్ఛన్తానం తంతంఝానఙ్గా రమ్మణాచిత్తవారాపి చతుపఞ్చజవనికాఏవ పవత్తన్తి. అన్తరభవఙ్గానిపి పచ్ఛిమవారస్స ఉపచార భూతాని భవఙ్గ చలన సఙ్ఖాతాని ద్వేఏవ పవత్తన్తి. యత్థ అపరం ఝానఙ్గం ఆపాత మాగచ్ఛతి. నహి ఆరమ్మణే ఆపాతం అనాగతే భవఙ్గం చలతి. నచ వినా భవఙ్గచలనేన ఆవజ్జనుప్పత్తినామ అత్థీతి. థపేత్వా సబ్బఞ్ఞుబుద్ధే అఞ్ఞేసం వసిభావపత్తానంపి అన్తరన్తరా భవఙ్గచారే గణనానామ నత్థీతి పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠకథాయం వుత్తం. విసుద్ధిమగ్గే పన అయం పన మత్థకప్పత్తావసీ భగవతో యమకపాటిహారియకాలే లబ్భతి. అఞ్ఞేసంవా ఏవరూపే కాలేతి వుత్తం. ఝానస్స సీఘతరం సమాపజ్జనసమత్థతా సమాపజ్జనవసీనామ. తేనేవ హి పాళియం సమాపజ్జనే దన్ధాయితత్తం నత్థీతి వుత్తం. ఏసనయో

సేసాసుపీతి. తథా సమాపజ్జితం ఝానం అచ్ఛరామత్తాదివసేన అతిపరిత్తకంపి ఖణం ఠపేతుం సమత్థతా అధిట్ఠానవసీనామ. సమాపజ్జితజ్ఝానతో సీఘతరం వుట్ఠాతుం సమత్థతా వుట్ఠానవసీనామ. పచ్చవేక్ఖనవసీ పన ఆవజ్జనవసియా సిద్ధాయ సిద్ధాఏవ హోతీతి.

విభావనియం పన

యత్తకం కాలం ఇచ్ఛతి. తత్తకం చిరతరం ఝానం ఠపేతుం సమత్థతా అధిట్ఠానవసితానామాతిపి వుత్తం. తథా పరిచ్ఛిన్న కాలతో అన్తో అవుట్ఠహిత్వా యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేనేవ వుట్ఠానసమత్థతా వుట్ఠానవసితానామాతి. తంపి యుజ్జతియేవ.

పాళియఞ్హి పథమజ్ఝానం యత్థిచ్ఛకం యదిచ్ఛకం యావతిచ్ఛకం అధిట్ఠాతి. అధిట్ఠానాయ దన్ధాయితత్తం నత్థీతిఆదినా సీఘతరంవా హోతు. చిరతరంవా. యత్తకం కాలం ఝానం ఠపేతుంవా యత్తకే కాలే తతో ఉట్ఠాతుంవా ఇచ్ఛతి. తత్తకం కాలం అనూనంవా అనధికంవా కత్వా అధిట్ఠాతుంవా వుట్ఠాతుంవా సమత్థతాపి దస్సితాయేవ హోతీతి. ఏవఞ్చసతి వుట్ఠానవసితాపి అధిట్ఠానవసితాయ సిద్ధాయ సిద్ధాఏవాతి తాసం ద్విన్నం విసేసకప్పనాపి నిప్పయోజనా హోతీతి దట్ఠబ్బా. వసనం వసీ. సమత్థతాతి అత్థో. ఇస్సర భావోతి వుత్తం హోతి. వసీఏవ వసితా. యథా దేవోఏవ దేవతాతి. కత్వా పదహతోతి సమ్బన్ధో. **వితక్కాదికం ఓళారికఙ్గం పహానాయాతి** ఏత్థ పథమజ్ఝానం తావ వసీభూతం కత్వా రితస్స వితక్కో ఓళారికతో ఉపట్ఠాతి. తదా అహోవతమే అవితక్కం ఝానం అస్సాతి ఏవమస్స అజ్ఝాసయో సణ్ఠాతి. తదా అవితక్కం ఝానం సమాపజ్జిస్సామీతి పున తస్మిం పటిభాగనిమిత్తే పరికమ్మం కరోన్తస్స సా భావనా వితక్కవిరాగభావనానామ హోతి. సాపి యావ వితక్కే నికన్తి న పరియాదియతి, తావ పరికమ్మభావనానామ. పరియాదిన్నాయ పన వితక్కనికన్తియా ఉపచార భావనానామ హోతి. ఏసనయో సేసజ్ఝానుపచారేసుపి. ఏవం తంతంఝానఙ్గవిరాగభావనాబలేన వితక్కాదికస్స ఓళారికస్స తస్స తస్స ఝానఙ్గస్స పజహనత్థాయ. **విచారాదిసుఖుమఙ్గప్పత్తియాతి** విచారాదీనం సుఖుమానం చతున్నం తిణ్ణం ద్విన్నం పున ద్విన్నంవా ఝానఙ్గానం తేన తేన వితక్కాదినా ఓళారికేన అఙ్గేన వినా పున ఉప్పత్తియా. **పాహతోతి** పదహన్తస్స. పధాననామకం ఆతాపవీరియం కరోన్తస్సాతి అత్థో. **దుతీయజ్ఝానాదయోతి** దుతీయజ్ఝానాదీని సేసరూపావచరజ్ఝానాని. **యథారహన్తి** ఇదం ద్వావీసకమ్మట్ఠానేసు దుతీయజ్ఝానాదీనం అనురూపాని కసిణఆనాపాణాని సన్ధాయ వుత్తం. అవసేసేసు పన అట్ఠారసకమ్మట్ఠానేసు యస్మా అరూపజ్ఝానాని నామ ఆరమ్మణాతిక్కమనవసేనేవ పవత్తన్తి. తదతిక్కమనత్థఞ్చ కసిణుగ్ఘాటనంనామ హోతి. తస్మా యేసు తదుగ్ఘాటనం సమ్భవతి. తానియేవ కసిణాని దస్సేతుం **ఆకాసవజ్జితకసిణేసూతి** వుత్తం. ఆకాసకసిణఞ్హి ఉగ్ఘాటీయమానంపి ఆకాస మేవ హోతీతి నత్థి తత్థ తదతిక్కమనసమ్భవోతి. **ఉగ్ఘాటేత్వాతి** యథాదిట్ఠే కసిణనిమిత్తే కసిణనిమిత్తసఞ్ఞం అకత్వా తత్థ ఆకాసం అనన్తం ఆకాసం అనన్తన్తి ఆకాససఞ్ఞం పవత్తేన్తస్స చిత్తే తంకసిణనిమిత్తం అన్తరధాయతి. తప్పమాణం ఆకాసమేవ ఉపట్ఠాతి. ఏవం కసిణసఞ్ఞావిధమనేన ఆకాససఞ్ఞాపవత్తనేనచ యంకిఞ్చి కసిణం ఉగ్ఘాటేత్వా వియోజేత్వాతి అత్థో. లద్ధం ఆకాసం ఆరబ్భాతి పాఠసేసేన సమ్బన్ధో. ఏసనయో పథమా రుప్పవిఞ్ఞాణన్తిఆదీసుపి. **అనన్తవసేనాతి** అనన్తం ఆకాసన్తి ఏవం పవత్తమనసికారవసేన. **సన్తమేతం పణీతమేతన్తి పరికమ్మం కరోన్తస్సాతి** ఏత్థ తథా సమ్భావేత్వా పరికమ్మం కరోన్తస్సపి ఆరమ్మణస్స సమతిక్కన్తత్తా ఉపరి ఝానం హోతియేవాతి వుత్తం **చతుత్థారుప్పమప్పేతీతి. పరికమ్మంకత్వాతి** సో భగవా ఇతిపి అరహన్తిఆదినా సమనుస్సరణపరికమ్మం కత్వా. **తస్మిన్తి** తస్మిం బుద్ధగుణాదికే ఆలమ్బణే. భూమత్థే చేతం

ధమ్మవచనం. **నిమిత్తేతి** తస్స ఆరమ్మణస్స ఆకారసఙ్ఖాతే నిమిత్తే. భావలక్ఖణే చేతం భుమ్మవచనం. **సాధుకమ్గహితేతి** ఆరమ్మణస్స విభూతతర వసేనవా చిత్తస్స తస్మిం నిన్నపోణపబ్భారవసేనవా సుట్ఠు ఉగ్గహితే. **ఉపచారోచ సమ్పజ్జతి** అరియసావకానం దిట్ఠసచ్చానన్తి అధిప్పాయో. ఇతరేసంపి వా మరణసఞ్ఞావవత్థానేసూతి. ఏత్థచ నీవరణవిక్ఖమ్భనేన ఝానఙ్గపాతుభావేనచఉపచారసమ్పదా వేదితబ్బా. ఏవం చత్తాలీసకమ్మట్ఠానేసుయథారహంసమథజ్ఝానానం పవత్తిం దస్సేత్వాఇదానితేసుసమథజ్ఝానేసుకసిణజ్ఝానానం నిసన్దభూతంఅభిఞ్ఞా పవత్తిం దస్సేతుం **అభిఞ్ఞావసేనపవత్తమానన్తిఆది** వుత్తం. తత్థ యో కతాధికారో హోతి. ఆసన్నభవే సమథజ్ఝానేసు కతాభియోగోవా హోతి, పూరితబోధిసమ్భారో మహాపురిస జాతికోవా. తస్స అట్ఠవిధేసు నవవిధేసువా సమథజ్ఝానేసుసిజ్ఝ మానేసు అభిఞ్ఞాపి సిజ్ఝతియేవ. రూపజ్ఝానమత్తేసుపి సిజ్ఝన్తేసు సిజ్ఝతి యేవాతిపి వదన్తి. తేనేవ హి అట్ఠసాలినియం విసుద్ధిమగ్గేచ ఆరుప్పజ్ఝానానంపచ్చయభావంఅనుపగతస్సపిఆకాసకసిణజ్ఝానస్స అభిఞ్ఞాపాదకతాసమ్భవో వుత్తోతి. దీఘనికాయట్ఠకథాయం పన నహి అట్ఠసు సమాపత్తీసు చుద్దసహాకారేహి చిణ్ణవసీభావం వినా ఉపరి అభిఞ్ఞాధిగమో హోతీతి వుత్తం. తం పన ఠపేత్వా పురిస విసేసే అవసేసానం బహూనం ఆదికమ్మికకులపుత్తానం సాధారణవసేన వుత్తన్తి యుత్తం. తేనేవ హి విసుద్ధిమగ్గే ఇమేహి పన చుద్దసహి ఆకారేహి చిత్తం అపరిదమేత్వా పుబ్బే అభావితభావనో ఆదికమ్మికో యోగావచరో ఇద్ధివికుబ్బనం సమ్పాదేస్సతీతి నేతం ఠానం విజ్జతీతి వుత్తం. తస్మా తాదిసానం అట్ఠసు సమాపత్తీసు చిణ్ణవసీభావానం అభిఞ్ఞాకమ్మే ఆదికమ్మికకులపుత్తానం కసిణా నులోమతో కసిణపటిలోమతోతిఆదినా నయేన వుత్తేహి చుద్దసహి ఆకారేహి అత్తనో రూపపఞ్చమజ్ఝానచిత్తం పరిదమేత్వా తిక్ఖం సూరం అభినీహారక్ఖమం కత్వా ఇదాని ఇద్ధివికుబ్బనం కరిస్సా మీతి ఆరభన్తానం అభిఞ్ఞావసేన పవత్తమానం పన రూపావచరపఞ్చ మజ్ఝానం రూపాదీసు ఛసు ఆలమ్బణేసు యథారహం అప్పేతీతి యోజనా వేదితబ్బా. **అభిఞ్ఞాపాదకపఞ్చమజ్ఝానా వుట్ఠహిత్వాతి** అభిఞ్ఞాయ పాదకత్థాయ యంఅభిఞ్ఞాజాతికం రూపావచరపఞ్చమజ్ఝానం సబ్బపథమం సమాపజ్జియతి. తతో భవఙ్గపవత్తివసేన వుట్ఠహిత్వా. అధిట్ఠాతబ్బన్తి అధిట్ఠేయ్యం. సవత్థుకం సతరూపసహస్సరూపాదికం నిమ్మితరూపం. తం అధిట్ఠేయ్యం ఆది యస్స అవత్థుకస్స ఆవిభావతిరోభావాదికస్స కమ్మస్సాతి **అధిట్ఠేయ్యాదికం. ఆవజ్జిత్వా పరికమ్మంకరోన్తస్సాతి** ఏత్థ ఇద్ధివిధే తావ యంయంసతాదికం నిమ్మితరూపంవా ఆవిభావాదికం నిమ్మితకమ్మంవా నిప్ఫాదేతుం ఇచ్ఛతి. తం తం ఆవజ్జిత్వా సల్లక్ఖేత్వా సతం హోమి సహస్సం హోమీతివా సతం హోతు సహస్సం హోతూతివా ఇదఞ్చిదఞ్చ హోతు ఏవఞ్చేవఞ్చ హోతూతివా పరికమ్మం కరోన్తస్స. దిబ్బసోతాదీసు పన యం యం ఆరమ్మణం సోతుంవా పస్సితుంవా జానితుంవా అనుస్సరితుంవా ఇచ్ఛతి. తం తం సల్లక్ఖేత్వా అసుకస్స అసుకానంవా సద్దం సుణోమీతిఆదినా పరికమ్మం కరోన్తస్స. అట్ఠకథాయం పన పరికమ్మం కత్వా పున పాదకజ్ఝానసమాపజ్జనం ఆగతమేవ. యథాహ అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ సచే సతం ఇచ్ఛతి. సతం హోమీతి పరికమ్మం కత్వా పున అభిఞ్ఞాపాదకం ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ అధిట్ఠాతి. అధిట్ఠానచిత్తేన సహేవ సతం హోతీతి. తత్థచ ఆదితో పాదకజ్ఝానసమాపజ్జనం పరికమ్మ చిత్తస్స సమాదానత్థాయ హోతి. పచ్ఛిమం పన అభిఞ్ఞాయ అను బలప్పదానత్థాయాతి. తథా హి పాదకజ్ఝానబలేన సుట్ఠు సమాహితం పరికమ్మచిత్తంనామ అత్తనో విసయే అభిఞ్ఞాచిత్తగతికం హోతి. పుబ్బేనివాసానుస్సరణకాలే తేనేవ చిత్తేన తస్మిం భవే అతీతం ధమ్మజాతం యావ పటిసన్ధియా జానాతి. తేనేవ హి అట్ఠకథాయం తంసమ్పయుత్తం ఞాణం పరికమ్మసమాధిఞాణన్తి వుత్తం. అతీతంసఞాణన్తిపి వుచ్చతీతి. సేసాభిఞ్ఞాసుపి తస్స ఞాణస్స విసయవిసేసో యథారహం వత్తబ్బోతి. థేరేన పన పచ్ఛిమం పాదకజ్ఝానసమాపజ్జనంనామ న సబ్బేసం హోతి. న హి అభిఞ్ఞాసు వసీభావపత్తానం పున పాదకజ్ఝానేన కిచ్చం అత్థీతి కత్వా తం ఇధ నగహితన్తి దట్ఠబ్బం. **రూపాదీసుఆలమ్బణేసుయథారహమప్పేతీతి** ఏత్థ ఇద్ధివిధఞాణం తావ

తేకాలికభూతేసు ఛసు ఆరమ్మణేసు పవత్తతి. తత్థ రూపాదీసు ఛసు ఆరమ్మణధమ్మేసు యం యం నిప్ఫాదేతి. తం తం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తతి. పాదకజ్ఝానచిత్తం పన కాయగతికం అధిట్ఠహిత్వా దిస్సమానేనకాయేన ఆకాసేగమనకాలే అతీతం పాదకజ్ఝానచిత్తం ఆరబ్భ పవత్తతి. కాయం చిత్తగతికం అధిట్ఠహిత్వా అదిస్సమానేన కాయేన గమనకాలే పచ్చుప్పన్నం రూపకాయం ఆరబ్భ పవత్తతి. తథాపవత్తమానస్స పన తస్స ఞాణస్స కిఞ్చిరూపం ఆరమ్మణ మత్తం హోతి. కిఞ్చి ఆరమ్మణపురేజాతం. కిఞ్చి వత్థారమ్మణ పురేజాతం హోతీతి దట్ఠబ్బం. అనాగతే ఇదంనామ హోతూతి అధిట్ఠాన కాలే అనాగతం తంతంరూపధమ్మం ఆరబ్భ పవత్తతీతి. పచ్చుప్పన్నో సద్దో దిబ్బసోతస్స ఆరమ్మణం హోతి. అతీతే సత్తదివసాని అనాగతే సత్తదివసానీతి ఏత్థన్తరే కాలే అతీతా నాగతపచ్చుప్పన్నభూతం పరస్సచిత్తం చత్తారోవా ఖన్ధా చేతోపరియ ఞాణస్స. చిత్తఞ్హి జానన్తో తం సమ్పయుత్తధమ్మంపి ఇచ్ఛన్తో జానిస్సతియేవ. ఏవఞ్చ కత్వా పట్ఠానే కుసలా ఖన్ధా చేతో పరియఞాణస్స యథాకమ్ముపగఞాణస్స ఆరమ్మణపచ్చయేన పచ్చయోతి ఞాణద్వయం ఏకతో కత్వా వుత్తం. ఏత్థచ అట్ఠకథాయం తావ పరచిత్తస్స పచ్చుప్పన్నాలమ్బణతానామ సన్తతివసేనవా అద్ధా వసేనవా యోజితా. యది హి ఖణికవసేన యోజేయ్య. ఆవజ్జనే పచ్చుప్పన్నం యంకిఞ్చి ఏకం చిత్తం ఆవజ్జేత్వా నిరుద్ధే జవనానిపి తదేవ ఆవజ్జనేన సద్ధిం నిరుద్ధం అతీతం గణ్హన్తీతి తాని కాలతో ఆవజ్జనేన సహ భిన్నాలమ్బణాని నామ హోన్తి. నచ అనిట్ఠే మగ్గఫలవీథితో అఞ్ఞస్మిం ఠానే కాలమత్తేనాపి తేసం తేన సహ భిన్నాలమ్బణతా అట్ఠకథాచరియేహి అను మతాతి. తస్మా ఈదిసేసు ఠానేసు పచ్చుప్పన్నంనామ సన్తతివసేన అద్ధావసేనచ గహేతుం యుత్తన్తి. మూలటీకాయం పన ఖణికపచ్చుప్పన్న వసేనేవ యోజితం. నహి అభిధమ్మే అతీతారమ్మణత్తికం సన్తతి అద్ధానవసేనేవ వుత్తన్తి సక్కా వత్తుం. ఇతరథా పచ్చుప్పన్నో ధమ్మో పచ్చుప్పన్నస్స ధమ్మస్స అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయో ఆసేవనపచ్చయేన పచ్చయోతి వత్తబ్బో సియా. న తు వుత్తో. అతీతో ధమ్మో పచ్చుప్పన్నస్స ధమ్మస్స అనన్తరపచ్చయేన పచ్చయో ఆసేవనపచ్చయేన పచ్చయోతిచ్చేవ పన వుత్తో, తస్మా ఆవజ్జనాదీని సబ్బాని చిత్తాని పచ్చేకం అత్తనా ఖణవసేన సహుప్పన్నాని పరస్స చిత్తానిగణ్హన్తీతి యుత్తం, నచ తాని ధమ్మతో భిన్నా లమ్బణానినామ హోన్తి. గహణా కారస్స అభిన్నత్తా. ఆవజ్జనంపి హి చిత్తన్తేవ ఆవజ్జతి. జవనానిచ చిత్తం చిత్తన్తేవ జవన్తి. తానిచ సబ్బాని చిత్తానిఏవ హోన్తీతి. అతీతానన్తర చుతితో పన పట్ఠాయ అతీతా ఖన్ధా ఖన్ధుపని బన్ధా నామ గోత్తకసిణ నిమిత్తాదికా పఞ్ఞత్తియో నిబ్బానఞ్చ పుబ్బేనివాసఞాణస్స ఆరమ్మణం హోతి. పచ్చుప్పన్నం రూపారమ్మణం దిబ్బచక్ఖుస్సాతి ఏవం రూపాదీసు ఛసు ఆలమ్బణేసు యథారహ మప్పేతీతి. ఇదాని అభిఞ్ఞావసేన పవక్ఖస్స తస్స పఞ్చమజ్ఝానస్స కిచ్చభేదేన పభేదం దస్సేతుం ఇద్ధివిధన్తిఆదిగాథ మాహ. తత్థ యం యం అధిట్ఠాతి. యథా యథాచ అధిట్ఠాతి. తస్స తస్స తథా తథావా ఇజ్ఝన సఙ్ఖాతో విధో కోట్ఠాసో పకారోవా ఏతస్సాతి **ఇద్ధివిధం**. తం పన తివిధం అధిట్ఠా నిద్ధి వికుబ్బనిద్ధి మనోమయిద్ధి వసేన. తత్థ అత్తనో పకతివణ్ణం అవిజహిత్వా తస్సేవ సత సహస్సాది బహుభావ కరణ వసేనవా ఆకాసగమనాదివసేన వా బహిద్ధా నానావణ్ణ పాటిహారియ దస్సన వసేనవా పవత్తితా ఇద్ధి **అధిట్ఠానిద్ధినామ**. పకతివణ్ణం పన విజహిత్వా అత్తానమేవ కుమారవణ్ణనాగవణ్ణాదికం కత్వా దస్సనవసేన పవత్తితా ఇద్ధి **వికుబ్బనిద్ధినామ**. అత్తనో సరీరబ్భన్తరే అఞ్ఞం సబ్బసో అత్తనా సదిసం సరీరం నిమ్మినిత్వా నీహరిత్వా దస్సనవసేన పవత్తితా ఇద్ధి **మనోమయిద్ధినామ**. దివే భవం దిబ్బం. దేవలోకే జాతన్తి అత్థో. దిబ్బఞ్చ తం సోతఞ్చాతి దిబ్బసోతం. దేవానం ఉళారకమ్మనిబ్బత్తా దూరేపి పటిచ్ఛన్నేపి ఆరమ్మణసమ్పటిచ్ఛనసమత్థం పసాదసోతం. దిబ్బసోతసదిసత్తా పన ఇదం అభిఞ్ఞాఞాణంపి **దిబ్బసోత**న్తి వుచ్చతి. కసిణజ్ఝాన సఙ్ఖాతేనవా దిబ్బవిహారేన పటిలద్ధత్తా సయఞ్చ తస్మిం దిబ్బవిహారే పరియాపన్నత్తా దిబ్బఞ్చ తం సోతఞ్చాతి దిబ్బసోతం. పరస్స చిత్తం విజానన్తి ఏతేనాతి **పరచిత్తవిజాననం**. తదేవ చేతోపరియాయన్తి పరిచ్ఛిజ్జ జానన్తి ఏతేనాతి కత్వా చేతోపరియఞాణన్తిపి వుచ్చతి. పుబ్బే నివాసో వుచ్చతి అతీతభవేసు

అత్తనో ఛసు ద్వారేసు ఆపాతం ఆగతా సుట్ఠు విదితా ధమ్మా. పుబ్బే అతీతజాతీసు గోచర నివాసవసేన నివసింసు అత్తనో ఛద్వారికాని చిత్తాని ఏత్థాతి కత్వా. సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం పన పరేసం ఛద్వారగహితాపి ధమ్మా పుబ్బే నివాసో హోతియేవ, పుబ్బే నివాసస్స అనుస్సరణం **పుబ్బేనివాసానుస్సతి**. ఇధ పన తం సమ్పయుత్తఞాణం అధిప్పేతం. పుబ్బే వుత్తనయేన దిబ్బఞ్చ తం చక్ఖుచాతి దిబ్బచక్ఖు. తం సదిసత్తా ఇదం అభిఞ్ఞాఞాణంపి **దిబ్బచక్ఖూ**తి వుచ్చతి. దిబ్బవిహార వసేన పటిలద్ధత్తా సయఞ్చ దిబ్బవిహారసన్నిస్సితత్తా దిబ్బఞ్చ తం చక్ఖుచాతి దిబ్బచక్ఖు. యథాకమ్ముపగఞాణం అనాగతంసఞాణన్తి ఇమాని ద్వే ఞాణాని ఇమస్సేవ పరిభణ్డఞాణానినామ. నహి తేసం పటిలాభత్థాయ విసుం చిత్తపరిదమనపరికమ్మంనామ అత్థి. దిబ్బచక్ఖుఞాణే పటిలద్ధే తేసంపి పటిలద్ధత్తాతి. తత్థ దిబ్బచక్ఖునా నిరయేసు దుక్ఖం దేవేసువా సుఖం అనుభవన్తే సత్తే దిస్వా తేసం అతీతం కమ్మం జానిస్సామీతి పరికమ్మం కరోన్తస్స తం కమ్మారమ్మణం యథాకమ్ముపగఞాణం పవత్తతి. తతో చవిత్వా కత్థ భవిస్సన్తీతి తేసం అనాగతే పవత్తిం పస్సిస్సామీతి పరికమ్మం కరోన్తస్స తేసం అనాగతఖన్ధారమ్మణం అనాగతంసఞాణం పవత్తతి. పుబ్బే నివాసానుస్సతి ఞాణం వియచ సబ్బంపి అనాగతధమ్మజాతం ఏతస్స ఆరమ్మణం హోతియేవ. ఏతఞ్హి అత్తనో విసయే సబ్బఞ్ఞుతఞాణగతికన్తి అట్ఠకథాయం వుత్తం.

విభావనియం పన

అనాగతే సత్తదివసతో పట్ఠాయ చిత్తచేతసికధమ్మా దుతీయదివసతో పట్ఠాయ యంకిఞ్చి ఆరమ్మణం ఏతస్స విసయోతి అధిప్పేతం. తమ్పి యుత్తంవియ దిస్సతి.

నహి భవన్తరేపి అనావతధమ్మే జానితుం సమత్థం ఏతం ఇమస్మిం భవే అనాగతధమ్మే నజానాతీతి సక్కా భవితుం. యథా చేతం, తథా పుబ్బేనివాసఞాణంపి ఇమస్మిం భవే పరసన్తానగతే అతీతధమ్మేతి. పాళియం పన అట్ఠకథాసుచ భవన్తరగతధమ్మేహి ఏవ ఞాణద్వయం యోజితం. తం పన అసాధారణకాలవసేన ఆనుభావవిసేసపాకటత్థం యోజితన్తి యుత్తం సియాతి. **గోచరభేదో**తి దసకసిణాదీసు గోచరేసు సమథజ్ఞానానం పవత్తిభేదో.

సమథకమ్మట్ఠాననయో.

౧౭౧. సబ్బలోకియమహాజనేహి యథాదిట్ఠం పుగ్గలసత్తఇత్థి పురిసాదికం నిచ్చ ధువ సుఖ అత్త నిమిత్తఞ్చ అతిక్కమిత్వా విసేసేన పస్సన్తి ఏతాయాతి విపస్సనా. కిరియా కమ్మం. భావనాపయోగో. విపస్సనాయ కమ్మం విపస్సనాకమ్మం. విపస్సనా ఏవ వా కమ్మన్తి విపస్సనా కమ్మం. విపస్సనాకమ్మస్స ఠానం అధిట్ఠానం భుమీతి **విపస్సనాకమ్మట్ఠానం**. ఖన్ధాదిధమ్మజాతం. విపస్సనా కమ్మమేవ వా ఉత్తరుత్తరస్స భావనా విసేసస్స ఆనిసంసవిసేసస్సవా ఠానం ఆసన్నకారణన్తి విపస్సనాకమ్మట్ఠానం. తస్మిం విపస్సనాకమ్మట్ఠానే సత్తవిధేన విసుద్ధి సఙ్గహో తీణి లక్ఖణానీతిఆదినా సమ్బన్ధో. నిచ్చసీలమేవ సయఞ్చ దుస్సిల్యమలతో విసుద్ధత్తా కాయం వాచఞ్చ తతో విసోధనతో విసుద్ధీతి **సీలవిసుద్ధి**. సుభావిత చిత్తసన్తానమేవ సయఞ్చ నీవరణమలతో విసుద్ధత్తా తంసమఙ్గిపుగ్గలఞ్చ తతో విసోధనతో విసుద్ధీతి **చిత్తవిసుద్ధి**. చిత్తసీసేన చేత్థ సమాధి అధిప్పేతో. ధమ్మవవత్థానఞాణసఙ్ఖాతా దిట్ఠిఏవ తం సమఙ్గిపుగ్గలం సక్కాయదిట్ఠిమలతో విసోధనతో విసుద్ధీతి **దిట్ఠివిసుద్ధి**. సోళసవిధం అట్ఠవిధం కఙ్ఖం వితరన్తి అతిక్కమన్తి ఏతాయాతి కఙ్ఖావితరణా. పచ్చయపరిగ్గహఞాణం. సా ఏవ తంసమఙ్గిపుగ్గలం అహేతు దిట్ఠి విసమహేతుదిట్ఠీహి సద్ధిం యథావుత్తాహి దువిధాహి కఙ్ఖాహి విసోధనతో విసుద్ధీతి **కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధి**. మగ్గోచ అమగ్గోచ మగ్గామగ్గా. తత్థ ఞాణదస్సనవిసుద్ధాధిగమనస్స

ఉపాయభూతో మనసికారవిధివా అరియమగ్గోవా మగ్గోనామ. తస్స అనుపాయభూతో మనసికారోవా అధిమానవత్థూనివా అమగ్గోనామ. మగ్గస్స మగ్గతో అమగ్గస్సచ అమగ్గతో జాననం దస్సనఞ్చ మగ్గామగ్గఞాణదస్సనం. తమేవ తంసమఙ్గీపుగ్గలం అమగ్గే మగ్గసఞ్ఞాయ విసోధనతో విసుద్ధీతి **మగ్గామగ్గఞాణదస్సనవిసుద్ధి** నామ. ఉపరి విసేసం పటిపజ్జన్తి ఏతాయాతి పటిపదా. విపస్సనాపరంపరసఙ్ఖాతో పుబ్బభాగమగ్గో. పటిపదాభూతం ఞాణదస్సనన్తి పటిపదాఞాణదస్సనం. తమేవ నిచ్చసఞ్ఞాదితో విసుద్ధత్తా విసుద్ధీతి **పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధి**నామ, అరియమగ్గఞాణసఙ్ఖాత ఞాణదస్సనమేవ సమ్మోహమలతో విసుద్ధత్తా విసుద్ధీతి **ఞాణదస్సనవిసుద్ధి**నామ. ఏత్థచ సుతమయాదివసేన సిద్ధం అనుమాన ఞాణంపి ఞాణమేవాతి తం పటిక్ఖిపిత్వా అత్థపచ్చక్ఖఞాణమేవ గహేతుం సబ్బత్థ దస్సనగహణం కతన్తి వేదితబ్బం. లక్ఖీయన్తి సల్లక్ఖీయన్తి ఇమే అనిచ్చాఏవాతి ఏకన్తేన వినిచ్ఛీయన్తి ధమ్మా ఏతేనాతి లక్ఖణం అనిచ్చతా ఏవ లక్ఖణన్తి **అనిచ్చలక్ఖణం**. పుబ్బపదే భావపచ్చయలోపో. అఞ్ఞోహి అనిచ్చో, అఞ్ఞా అనిచ్చతాతి. తత్థ యథాగమనక్రియాయోగేన పురిసో గతోతి వుచ్చతి. న పన గమన క్రియా పురిసో. నచ పురిసో గమనక్రియా. అఞ్ఞా హి క్రియా, అఞ్ఞో పురిసో. తథా అనిచ్చతాయోగేన సబ్బో సఙ్ఖతధమ్మో అనిచ్చోతి వుచ్చతి. న పన అనిచ్చతా సో ధమ్మో, నచ సో ధమ్మో అనిచ్చతా. అఞ్ఞా హి అనిచ్చతా, అఞ్ఞో సో ధమ్మోతి. కతమా పన సా అనిచ్చతాతి. విపరిణామా కారో. జీరణాకారో భిజ్జనాకారోతి వుత్తం హోతి. తం పన ఆకారం దిస్వా తదాకారవన్తే ధమ్మే ఞాణం పవత్తతి అయం ధమ్మో అనిచ్చోతి. తస్మా సా అనిచ్చతాయేవ ఇధ లక్ఖణన్తిపి వుచ్చతీతి. ఏసనయో సేసేసుపి ద్వీసు. తత్థ పన అభిణ్హసంపటిపీళనాకారో దుక్ఖతానామ. అవసవత్తనాకారో అనత్తతానామాతి. యథావుత్తాయ పన అనిచ్చతాయ సహ అనిచ్చస్స ధమ్మస్స అనిచ్చేన వా ధమ్మేన సహ అనిచ్చతాయ అనుఅనుపస్సనా **అనిచ్చానుపస్సనా**. ఏస నయో సేసాసుపి ద్వీసు. యావ సరీరే ధమ్మానం తివిధలక్ఖణయుత్తతా అత్తనో ఞాణేన పఞ్ఞాయతి. తావ తేసు తివిధలక్ఖణవిభావనవసేన పునప్పునం మసనం ఆమసనం సమ్మసనం. సమ్మసనాకారేన పవత్తం ఞాణం **సమ్మసనఞాణం**. ఉదయో వుచ్చతి తంతం ఖణానురూపం తంతం పచ్చయానురూపఞ్చ నవనవానం ధమ్మానం పాతు భావో చేవ ఉపరుపరి వడ్ఢనఞ్చ. వయో వుచ్చతి యత్థ యత్థ లద్ధపచ్చయా నవనవా ధమ్మా పాతుభవన్తి చేవ వడ్ఢన్తిచ. తత్థ తత్థ అలద్ధపచ్చయానం పురాణధమ్మానం అన్తరధానం. సమూహ సన్తతివసేన పన ఉదయపక్ఖస్సవా వయపక్ఖస్సవా సమనుపస్సనఞాణం **ఉదయబ్బయఞాణం**. తేసు పన ద్వీసు పక్ఖేసు ఉదయకోట్ఠాసోనామ ఉపరుపరి పాకటో హుత్వా ఆగచ్ఛతి. వయకోట్ఠాసో పన అపాకటో. సో ఏవ చ అనిచ్చతాయ పరమా కోటీతి తస్సేవ సుట్ఠుతరం సమనుపస్సనఞాణం **భఙ్గఞాణం**. భఙ్గే దిట్ఠే ఏవం భిజ్జనసభావానం ధమ్మానం అనేకసహస్సనోక దుక్ఖవత్థుభావేన తథా తథా భాయితబ్బపకారసమనుపస్సనఞాణం **భయఞాణం** నామ. లోకే పన కిఞ్చి భయవత్థుం పస్సన్తాపి ఆసన్నే అఞ్ఞస్మిం పటిసరణే సతి న భాయన్తి. అసతి ఏవ భాయన్తి. ఏవం భాయితబ్బానం తేసం సబ్బసో అఞ్ఞపటిసరణాభావదస్సనం **ఆదీనవఞాణం** నామ. కుతోచి పటిసరణాభావేన తేహి ఉక్కణ్ఠతాకార సహితం విపస్సనాఞాణం **నిబ్బిదాఞాణం**నామ. నిబ్బిన్దీయమానేహి తేహి అత్తానం విముచ్చితుం అజ్ఝాసయసహితం విపస్సనాఞాణం **ముచ్చితుకమ్యతాఞాణం** నామ. సుట్ఠు ముచ్చితుం ఇచ్ఛన్తస్స సీఘం ముచ్చనత్థం తేసం ధమ్మానం చత్తాలీసాయ ఆకారేహి అనేకాదీనవరాసి భావ పటిసఙ్ఖానవసేన సుట్ఠువిప్ఫారతరం పవత్తమానం విపస్సనా ఞాణం **పటిసఙ్ఖాఞాణం** నామ. తేసం పన అనేకాదీనవరాసిభావే సుట్ఠు దిట్ఠే సఙ్ఖారేసు నికన్తియా పరియాదిన్నాయ ఇదాని ముచ్చనుపాయో లద్ధోతి అధిమత్తబ్యాపారం అకత్వా సమేన వాయామేన సఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హన్తస్స సఙ్ఖారపరిగ్గహే మజ్ఝత్తాకారసహితం సఙ్ఖారేసువా భయఞ్చ నన్దిఞ్చ పహాయ ఉదాసినభావసహితం విపస్సనాఞాణం **సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణం**నామ. ఉపరి మగ్గప్పవత్తిం వహితుం సమత్థభావేన మగ్గుప్పత్తియా అనులోమేహి థామబలేహి

సమ్పన్నం విపస్సనాఞాణం **అనులోమఞాణం** నామ. హేట్ఠిమానంవా ఞాణానంతం అనులోమం హోతి లక్ఖణత్తయస్స సుట్ఠుతరం విభావనతో. ఉపరిమగ్గస్సవా అనులోమం హోతి తస్స పరికమ్మభావతో, పదట్ఠానత్తాచాతిపి అనులోమఞాణం నామాతి. అత్త జీవసుఞ్ఞతాదస్సన బలేన ఖన్ధేసు కిలేసబన్ధనతో విముచ్చమానో మగ్గో **సుఞ్ఞతావిమోక్ఖో** నామ. సఙ్ఖారానం యాని నిమిత్తాని కిలేసానం అవస్సయో హోతి. తాని విధమిత్వా సబ్బసో ధమ్మానం అనాథ భావ దస్సన బలేన విముచ్చమానో మగ్గో **అనిమిత్తోవిమోక్ఖో** నామ. సఙ్ఖారేసు సబ్బసో అస్సాసాభావ దస్సనబలేన విముచ్చమానో మగ్గో **అప్పణిహితోవిమోక్ఖో**నామ. **సుఞ్ఞతానుపస్సనాతి** అనత్తానుపస్సనా. సా హి ధమ్మానం సమూహఘున సన్తతిఘున కిచ్చఘున ఆరమ్మణఘునేసు తంతంఘున వినిబ్బుజ్జన వసేన పవత్తత్తా అత్తా ఇతి గహేతబ్బస్స కస్సచి సారస్స అభావానుపస్సనతో సుఞ్ఞతానుపస్సనాతి వుచ్చతి. **అనిమిత్తా నుపస్సనాతి** అనిచ్చానుపస్సనా. సాపి హి సన్తతి విచ్ఛేదన వసేన పవత్తత్తా అహన్తి గహితస్స నిమిత్తస్స విధమనతో అనిమిత్తానుపస్సనాతి వుచ్చతి. **అపణిహితానుపస్సనాతి** దుక్ఖా నుపస్సనా. సాపి హి మహాఆదీనవరాసి భావ విభావనవసేన పవత్తత్తా ఇదం మమ ఏతం మమాతి గహేతబ్బస్స కస్సచి పణిహిత గుణస్స అభావానుపస్సనతో అప్పణిహితానుపస్సనాతి వుచ్చతీతి. **పాతిమోక్ఖసంవరసీల**న్తి వినయపఞ్ఞత్తిసీలం. తఞ్హి సబ్బలో కియసీలానం జేట్ఠకత్తా పతిచ హోతి. చతుభూమకకుసలానం ఆదిపభవభూతత్తా ముఖఞ్చ. ఇతి పతిముఖట్ఠేన పాతిమోక్ఖన్తి వుచ్చతి. తమేవచ దుస్సీల్యమగ్గస్స సంవరణతో పిదహనతో సంవరోతి వుచ్చతీతి. యేసం ధమ్మానం ఉప్పత్తియా చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని విఘన్దితాని హోన్తి. లోలాని హోన్తి. తదనుబన్ధాచ అకుసలధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. తేసం ఉప్పత్తి మగ్గస్స సంవరణవసేన పవత్తమానా సతి ఇన్ద్రియ సంవరోనామ. సో ఏవ సీలన్తి **ఇన్ద్రియసంవరసీలం.** ఆజీవన్తి జీవితం కప్పేన్తి ఏతేనాతి ఆజీవో. పచ్చయపరియేసనవాయామో. సోయేవ బుద్ధపటికుట్ఠేహి పుప్ఫదానాదీహి మిచ్ఛాపయోగేహి తివిధకుహనవత్థుహిచ పరిసుద్ధత్తా **ఆజీవపారిసుద్ధి**నామ. సా ఏవ సీలన్తి సమాసో. తథారూపేన పరిసుద్ధేన భిక్ఖాచారాదినా పయోగేన పటిలద్ధానం పచ్చయానం పటిగ్గహణ పరిభుఞ్జనకాలేసు సమ్మోహస్స గేధస్స మదస్స పమాదస్సచ పహానత్థం తంతంపయోజనమరియాదంవా పటికూలలక్ఖణంవా ధాతుమత్తలక్ఖణంవా పరిగ్గహణ పచ్చవేక్ఖనవసేన పవత్తం పచ్చయసేవనే పటిసఙ్ఖాఞాణం **పచ్చయ సన్నిస్సితసీలం**నామ. పరిసుజ్ఝతీతి పరిసుద్ధి. పరిసుద్ధిఏవ పారిసుద్ధి. సా ఏవ సీలన్తి సమాసో. చత్తారి పారిసుద్ధిసీలానీతి **చతుపారి సుద్ధిసీలం.** చిత్తవిసుద్ధీతి ఏత్థ చిత్తసద్దేన సమాధి నిద్దిట్ఠోతి వుత్తం **దువిధోపిసమాధి చిత్తవిసుద్ధి**నామాతి. **లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠాన వసేనాతి** ఏత్థ ధమ్మానం పచ్చత్తసభావో లక్ఖణంనామ. అగ్గిస్స ఉణ్హత్తం వియ. తేన సభావేన సాధేతబ్బం కిచ్చంవా సాధనపచ్చయా పటిలద్ధగుణసఙ్ఖాతా సమ్పత్తివా రసోనామ. అగ్గిస్స పరివాచన జోతనాని వియ. సా ఏవ సమ్పత్తివా కారియసఙ్ఖాతం ఫలంవా పచ్చుపట్ఠానంనామ. అగ్గిస్స ధూమో వియ. అత్తనో ఉప్పత్తియా అసాధారణపచ్చయసఙ్ఖాతం ఆసన్నకారణం పదట్ఠానంనామ. తేసం వసేన నామస్సచ రూపస్సచ పరిగ్గహో ఞాణేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా గహణం నామరూపవవత్థానం **దిట్ఠివిసుద్ధి**నామ. ఏత్థచ పరిగ్గహో దువిధో సఙ్ఖేప పరిగ్గహో విత్థారపరిగ్గహోతి. తత్థ అజ్ఝత్తధమ్మే ద్విధా కత్వా ఇదం నామమేవ, న రూపం. ఇదం రూపమేవ, న నామం. అఞ్ఞం నామం అఞ్ఞం రూపం. తదుభయతోచ అఞ్ఞో అత్తావా జీవోవా సత్తోవా పుగ్గలోవా మనుస్సోవా దేవోవా బ్రహ్మావా నత్థీతి ఏవం పచ్చక్ఖతో సుదిట్ఠం కత్వా పరిగ్గణ్హనం సఙ్ఖేపపరిగ్గహోనామ. ఞాణుత్తరికోహి పుగ్గలో ఏత్తకమత్తేనపి సక్కాయదిట్ఠిం విక్ఖమ్భేతుం సక్కోతి సద్ధిం సఞ్ఞా చిత్తవిపల్లాసేహీతి. తయో హి విపల్లాసా. యథాహ-అనత్తని అత్తాతి సఞ్ఞావిపల్లాసో చిత్తవిపల్లాసో దిట్ఠివిపల్లాసోతి. తత్థ సత్థుసాసనధమ్మే సుట్ఠు పతిట్ఠితేన సద్ధామత్తేనపి దిట్ఠి విపల్లాసో విక్ఖమ్భితో హోతి. ఇతరే పన నామరూపపరిగ్గహే కతేయేవ విక్ఖమ్భితా హోన్తి. యావచ ఏతే ద్వే అవిక్ఖమ్భితా హోన్తి. తావ నామరూపపరిగ్గహోచ అపరిసుద్ధోయేవ హోతి. తంమూలికాచ కిలేసధమ్మా అవిక్ఖమ్భితా ఏవ హోన్తీతి అపిచ. చతున్నం

ఆహారానం వసేన చతుధా, పఞ్చన్నం ఖన్ధానం వసేన పఞ్చధా, ఛన్నం ధాతూనం వసేన ఛధాతిఆదినా నయేన నామరూపం పరిగ్గహే తబ్బమేవ. తత్థ చ ధాతుయోనామ పథవిధాతు ఆపోధాతు తేజోధాతు వాయోధాతు ఆకాసధాతు విఞ్ఞాణధాతుయో. పక్కుసాతి కులపుత్తో హి ఇమా ఛ ధాతుయో పరిగ్గణ్హిత్వా అనాగామిఫలం పత్వా చపిత్వా సుద్ధావాసేసు నిబ్బత్తోతి. యత్తకే వా పన ధమ్మే పరిగ్గణ్హన్తో అత్తా మేతి పవత్తమానే సఞ్ఞాచిత్తదిట్ఠి విపల్లాసే విక్ఖమ్భేతుం సక్కోతి. తత్తకాపి పరిగ్గహేతబ్బా యేవాతి. ఇమస్మిం పన సఙ్గహపకరణే యో యో చిత్తచేతసిక విభాగో రూపవిభాగోచ హేట్ఠా వుత్తో. తస్స సబ్బస్స వసేన నామరూపస్స పరిగ్గణ్హనం విత్థారపరిగ్గహోనామ. అయంపన ఆదికమ్మికానం అవిసయో. పటివిద్ధచతుసచ్చానం పన ఆభిధమ్మికత్థేరానం ఏవ విసయోతి వేదితబ్బో. నామరూపం పరిగ్గణ్హన్తస్స పన నామరూప మత్తతో ఉద్ధం అఞ్ఞస్స కస్సచి అభావదస్సనతోచ సరీరబ్భన్తరే జీవసఞ్ఞితో అత్తా అత్థి. సో కరోతి, సో పటిసంవేదేతి, సంసరతి, సన్ధావతీతి ఏవం పవత్తా దిట్ఠి పహీయతి. సుద్ధే నామే ఏవవారూపే ఏవవా పుగ్గలసత్తక్రియసఞ్ఞితానం ఈహాబ్యాపారానం సబ్బసో అభావదస్సనతో తదుభయసంయోగేఏవ తేసం లబ్భమానతా దస్సనతోచ తదుభయంవా ఏకమేకంవా ఉద్దిస్స అత్తాతి పవత్తా దిట్ఠి పహీయతి. అత్తా జీవో సత్తో పుగ్గలో మనుస్సో దేవో బ్రహ్మాతి ఏవమాదీసు వోహారేసుచ వోహార మత్తే అట్ఠత్వా అత్తానామ ఏకన్తతో అత్థి జీవోనామ ఏకన్తతో అత్థీతిఆదినా తదత్థాభినివేసవసేన అతిధావనఞ్చ పహీయతీతి దట్ఠబ్బం. తదత్థాభినివేసోతిచ అత్తానామ అత్థి జీవోనామ అత్థీతిఆదినా దళ్హతరం అభినివేసో. అతిధావనన్తి నామరూపం అత్తాతిఆదినా గహణం. **పచ్చయపరిగ్గహోతి** ఏత్థపి దువిధో పచ్చయపరిగ్గహో సఙ్ఖేపతో విత్థారతో చాతి. తత్థ వత్థారమ్మణవసేన నామస్స చిత్తోతుకాహారవసేన రూపస్స అవిజ్జాతణ్హుపాదానకమ్మవసేన తదుభయస్సచ పచ్చయం పరిగ్గణ్హన్తో సఙ్ఖేపతో పరిగ్గణ్హాతినామ. హేట్ఠా పచ్చయసఙ్గహే విభత్తేహి పటిచ్చసముప్పాదనయ పట్ఠాననయేహి పరిగ్గణ్హన్తో విత్థారతో పరిగ్గణ్హాతినామ. ఏత్థపి పట్ఠాననయేన పరిగ్గహో ఆదికమ్మికానం అవిసయోఏవ. పచ్చయం పరిగ్గణ్హన్తస్సపన యథావవత్థితస్స సబ్బస్స నామరూపస్స సబ్బసో పచ్చయాయత్తవుత్తికతాదస్సనతో అహేతుకదిట్ఠి పహీయతి. అత్తనో అనురూపపచ్చయసామగ్గియా వినా అఞ్ఞథా పవత్తియా అదస్సనతో ఇస్సరనిమ్మాన కాలనిమ్మానాదికా విసమహేతుదిట్ఠిచ పహీయతి. హేతుసమ్భారపచ్చయేహి కమ్మప్పవత్తియా విపాకప్పవత్తియాచ అఞ్ఞస్స కమ్మకారకస్సవా విపాక వేదకస్సవా కత్తునో అభావదస్సనతో కారక వేదక దిట్ఠి పహీయతి. అనమతగ్గేచ సంసారే తీసు అద్ధాసు హేతుఫల పరంపరావసేన కేవలస్స నామరూపమత్తస్సేవ పవత్తిదస్సనతో అహోసిం నుఖో అహమతీతమద్ధానన్తి ఏవమాదికాయ పుగ్గలసత్త విసయాయ సోళసవిధాయ కఙ్ఖాయచ అతిక్కమో హోతి. సభావధమ్మపవత్తియాచ సుట్ఠు దిట్ఠాయ దేసనాధమ్మస్స సుధమ్మతా దస్సనతో బుద్ధసుబుద్ధతఞ్చ దిస్వా సత్థరి కఙ్ఖతి ధమ్మే కఙ్ఖతీతిఆదినయపవత్తా అట్ఠవిధాపి కఙ్ఖా పహీయతీతి. లోకుత్తరధమ్మానం సఙ్ఖతానంపి సతం అసమ్మసనుపగత్తా **తేభూమకసఙ్ఖారేసూతి** వుత్తం. అనుసయసమూహనత్థఞ్చ సమ్మసనన్తి కత్వా యత్థ కామరాగాదయో అనుసయా అనుసేన్తి. తేయేవ ధమ్మా సమ్మసనారహా హోన్తీతి వుత్తం తేభూమకసఙ్ఖారేసూతి. ఇమస్స చ పదస్స లక్ఖణత్తయం సమ్మసన్తస్సాతి ఇమినా సమ్బన్ధో. **అతీతాదిభేదభిన్నేసూతి** అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నజ్ఝత్తబహిద్ధాదీహి ఏకాదసహి భేదేహి భిన్నేసు. **ఖన్ధాదినయంఆరబ్భాతి** పటిసమ్భిదామగ్గే విభత్తం ఖన్ధపఞ్చకం ద్వారఛక్కం ఆరమ్మణఛక్కం విఞ్ఞాణఛక్కం ఫస్సఛక్కం వేదనాఛక్కం సఞ్ఞాఛక్కన్తి ఏవమాదికం సమ్మసనభూమివిభాగనయం ఆరబ్భ అనుగన్త్వా తంనయానుసారేనాతి అత్థో. తత్థ పన తేవీసతియా ధమ్మకోట్ఠాసేసు యస్స యో కోట్ఠాసో పాకటో హోతి. తేన తం గహేత్వా సమ్మసనం ఆరభితబ్బం. సక్కోన్తేన పన సబ్బమ్పి గహేత్వా ఆరభితబ్బమేవ. **కలాపవసేనసంఖిపిత్వాతి** ఖన్ధపఞ్చకేన యే రూపం తావ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నాదిభేదభిన్నంపి సమానం సబ్బం ఏకరూపపిణ్డభావేన సంఖిపిత్వా ఏస నయో వేదనా దీసుపీతి. తత్రాయం నయో. యంకిఞ్చి రూపం

అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అజ్ఝత్తంవా బహిద్ధావా ఓళారికంవా సుఖుమంవా హీనంవా పణీతంవా యం దూరే సన్తికేవా. సబ్బం రూపం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన దుక్ఖం భయట్ఠేన అనత్తా అసారకట్ఠేన. యాకాచి వేదనా.ల. యాకాచి సఞ్ఞా.ల. యేకేచి సఙ్ఖారా.ల. యంకిఞ్చి విఞ్ఞాణం.ల. సబ్బం విఞ్ఞాణం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన. దుక్ఖం భయట్ఠేన అనత్తా అసారకట్ఠేనాతి. ఏత్థచ సబ్బం రూపం.ల. సబ్బం విఞ్ఞాణన్తి గహణమేవ కలాపవసేన సఙ్ఖిపనన్తి దట్ఠబ్బం. **అనిచ్చంఖయట్ఠేనాతి** ఏత్థ రూపం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన. వేదనా అనిచ్చా. సఞ్ఞా అనిచ్చా. సఙ్ఖారా అనిచ్చా. విఞ్ఞాణం అనిచ్చం ఖయట్ఠేనాతిఆదినా నయేన సమ్మసితబ్బధమ్మపరిగ్గహేన సహేవ సమ్మసనం కాతబ్బం. ఇతరథా సమ్మసనం న రుహతి. తదత్థస్స పన పాకటత్తా ఇధ అనిచ్చం ఖయట్ఠేనాతిఆదినా సమ్మసనపదమేవ థేరేన గహితన్తి దట్ఠబ్బం. తత్థ రూపం అనిచ్చం ఖయట్ఠేనాతి తంతంరూపం ఞాణేన దళ్హం గహేత్వా అయం పథవిధాతు అనిచ్చా ఖయట్ఠేన. అయం ఆపోధాతు అనిచ్చా ఖయట్ఠేనాతిఆదినా సమ్మసనం కాతబ్బం. తత్థ ఇమస్మిం కాయే సబ్బం థద్ధక్రియామత్తం పథవీనామ. సాచ క్రియా సీతుణ్హపరివత్తియావా పరివత్తతి. నానాహారపరివత్తియా వా నానాచిత్తపరివత్తియావా నానిరియాపథపరివత్తియావా నానా కాయికక్రియా పరివత్తియావా పరివత్తతి. నానాసన్తతి సఙ్కన్తి హోతీతి అత్థో. తత్థ నవనవాసు క్రియాసన్తతీసు పాతుభోన్తీసు పుబ్బపుబ్బక్రియాసన్తతియో నస్సన్తి. యస్మాచ సన్తతి నామ ధమ్మతో విసుం నత్థి, తస్మా నవనవసన్తతీనం పాతుభావోనామ నవనవక్రియానం ఉప్పత్తిఏవ. పుబ్బపుబ్బసన్తతీనం నస్సనంనామ పుబ్బపుబ్బ క్రియానం భిజ్జనమేవాతి. ఏవం అత్తనో కాయే నానాథద్ధక్రియానం పరివత్తిం పస్సన్తో పథవిధాతుయా ఖయవయం పస్సతి. తఞ్చ పస్సన్తో తంసహజాతానం రూపానం ఖయవయం పస్సతియేవ. ఆపో నామ ఆబన్ధనక్రియామత్తం. తేజోనామ సీతక్రియామత్తం ఉణ్హ క్రియామత్తఞ్చ. వాయోనామ విత్థమ్భనక్రియామత్తం. ఇమాచ క్రియా ఖణే ఖణే పరివత్తన్తియేవ. ఇమాసఞ్చ, విసుం విసుం సన్తతిపరివత్తిం పస్సన్తో ఆపాదీనం తంసహజాతరూపానఞ్చ ఖయవయం పస్సతి. సన్తతిపరివత్తిం పన బహిద్ధా చక్ఖునా దిస్వా జానాతి, సరీరబ్భన్తరే పన కాయసంఫస్సేన జానాతి. సన్తతిసరీరభూతానం పన ధాతూనం ఖయవయం ఞాణేనఏవ పస్సతి. తస్మా అత్తనో సరీరబ్భన్తరే తంతంసన్తతి పరివత్తిం ఞత్వావా తథా తథా కప్పేత్వా వా రూపధాతూనం అనిచ్చత్తం ఞాణేన సుదిట్ఠం కత్వా పునప్పునం సమ్మసితబ్బం. సేసఖన్ధేసుపి తంతంసన్తతినానాత్తం ఞత్వా వేదనాదీనం ఖయవయం సుదిట్ఠం కత్వా సమ్మసనం కాతబ్బన్తి. **భయట్ఠేనాతి** భాయితబ్బట్ఠేన. యఞ్హి అనిచ్చం హోతి. ఖణమత్తేపి విపరిణామధమ్మం. తం ఏకన్తేన భాయితబ్బమేవ. కస్మా, తఞ్హి యో అభాయిత్వా విస్సాసం కరోతి. ఏతం మేతి అత్తనో అఙ్గం కత్వా పరిహరతి. తం అపరియన్తేహి అనేకసహస్సేహి అభిసఙ్ఖరణదుక్ఖేహివా విపరిణామదుక్ఖేహివా అభిణ్హం పీళేతి. బాధతి. ఇతి నానాదుక్ఖధమ్మేహి అభిణ్హం సమ్పటిపీళనసభావత్తా ఏకన్తేన భాయితబ్బట్ఠేన దుక్ఖంనామాతి. అత్తపటిపక్ఖత్తా అనత్తా. యో హి ఇతో ఉద్ధం మయ్హం అబ్భన్తరిమతరోనామ నత్థీతి ఏవం పరమజ్ఝత్తభావేన పరిగ్గహితో హోతి. సో అత్తాతి వుచ్చతి. కతమో పన తథాపరిగ్గహి తబ్బోతి. యో అత్తనో వసే సబ్బసో వత్తతి. యథా వుత్తేహి అభిసఙ్ఖరణకిచ్చేహి వినా కేవలం అత్తనో ఛన్దేనవా వసేనవా అజ్ఝాసయేనవా ఆణావిధానేనవా నిచ్చం అవిరజ్ఝమానో పవత్తతి. సో తథా పరిగ్గహేతబ్బోతి. తథారూపో ఏవ హి ధమ్మో నిచ్చం సుఖకామానం దుక్ఖపటికూలానం సత్తానం అత్తకిచ్చం కరోతి నామాతి. యో పన నిచ్చం సుఖకామానం తేసం యథాపవత్తం సుఖం విద్ధంసేతి వికిరేతి. దుక్ఖపటికూలానం తేసం అభిసఙ్ఖరణాది మూలకం నానాదుక్ఖం జనేతి వడ్ఢేతి. సో అత్తపటిపక్ఖోఏవ హోతి. ఇదఞ్చ రూపం ఏదిసమేవ హోతి. ఇతి అత్తకిచ్చస్స అకరణతో అత్తపటిపక్ఖకిచ్చస్స కరణతోచ రూపం అనత్తానామాతి. కస్మా పనేతం అత్తనో వసే నవత్తతి అత్తకిచ్చం న కరోతి అత్తపటిపక్ఖకిచ్చం కరోతీతి ఆహ **అసారకట్ఠేనాతి**. తత్థ సారోనామ పచ్చయసామగ్గియా వినా కేవలం అజ్ఝాసయమత్తేన ఉప్పజ్జితుంవా ఉప్పజ్జిత్వాచ పచ్చయుపత్థమ్భేన వినా యదిచ్ఛకం పతిట్ఠాతుం వా సమత్థభావసఙ్ఖాతో థామబలవిసేసో

వుచ్చతి. రూపం పన సయంపి ఏవరూపో సారోనామ న హోతి. నచ ఏవరూపేన సారేన యుత్తన్తి. నహి తస్స పచ్చయసామగ్గియా వినా ఉప్పజ్జితుంవా ఉప్పజ్జిత్వాపి పచ్చయుపత్థమ్భేన వినా ఖణమత్తంపి పతిట్ఠాతుంవా థామోవా బలంవా అత్థి. యఞ్చ అత్తనో థామేన బలేన వినా కేవలం పచ్చయసామగ్గి బలేనేవ ఉప్పజ్జతి. పచ్చయుపత్థమ్భేనేవ పతిట్ఠాతి. తం అనేక సహస్సాని పచ్చయాభిసఙ్ఖరణదుక్ఖాని జనేత్వా ఏకన్తేన నిచ్చం అత్తపటిపక్ఖకిచ్చం కరోతి, పీళేతి, బాధతియేవాతి. ఏసనయో వేదనా అనిచ్చా ఖయట్ఠేనాతిఆదీసు. ఇతి లక్ఖణత్తయం సమ్మ సన్తస్సాతి సమ్బన్ధో. **అద్ధానవసేనాతి** ఏకేకభవపరిచ్ఛిన్నస్స పవత్తకాలస్స వసేన. నహి భవన్తరే ఉప్పన్నం ఖన్ధపఞ్చకం అఞ్ఞం భవన్తరం గచ్ఛతి. తస్మిం తస్మిం భవేఏవ అసేసం నిరుజ్ఝతీతి. అపిచ, ఏకస్మిం భవేపి తిణ్ణం వయానం మన్దాదీనం దసన్నం దసకానం సంవచ్ఛరఉతు మాస పక్ఖతిథి అహోరత్తి యామ పహారాదీనఞ్చ వసేన అద్ధానభేదో యోజేతబ్బో. **సన్తతివసేనాతి** సభాగేకసన్తానవసేన పవత్తమానాయ రూపసన్తతియావా అరూప సన్తతియావా వసేన. **ఖణవసేనాతి** రూపారూపధమ్మానం ఆయు పరిమాణసఙ్ఖాతస్స ఖణస్స వసేన. ఏత్థచ ఖణవసేన సమ్మసనంనామ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం ఏవ విసయో సియా, న సావకానం. నహి తే ఏవం పరిత్తకే ఖణే ఉప్పాదంవా నిరోధంవా సమ్పాపుణితుం సక్కోన్తీతి. తస్మా అద్ధాసన్తతివసేన సమ్మసనమేవ ఇధా ధిప్పేతన్తి దట్ఠబ్బం. **లక్ఖణత్తయంసమ్మసన్తస్సాతి** తేసు తేభూమక సఙ్ఖారేసు ధమ్మేసు తిలక్ఖణాని ఆరోపేత్వా తే ధమ్మే పునప్పునం ఆమసన్తస్స పరిమజ్జన్తస్స. తేసం ధమ్మానం అనిచ్చ జాతికతంవా దుక్ఖజాతికతంవా అనత్తజాతికతంవా ఞాణే సుట్ఠు పాకటం కరోన్తస్సాతి అత్థో. విసేసతో పన ఇమస్మిం ఞాణే అనిచ్చలక్ఖణదస్సనమేవ పధానం. తస్మిం దిట్ఠేయేవ ఇతరాని కమేన దిట్ఠాని హోన్తి. అదిట్ఠేచ అదిట్ఠానీతి. తస్మా ఆదితో అనిచ్చలక్ఖణస్సేవ సుట్ఠు పాకటభావో అధిప్పేతోతి. **తేస్వేవాతి** తేభూమకసఙ్ఖారేసు ఏవ. **పచ్చయవసేనాతి** రూపక్ఖన్ధే తావ అవిజ్జాతణ్హుపాదానకమ్మాహారసఙ్ఖాతానం పచ్చయానం వసేన. వేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారేసు పన ఆహారట్ఠానే ఫస్సో వత్తబ్బో. విఞ్ఞాణేచ నామరూపం. తత్రాయం నయో. అతీతానన్తరభవే అవిజ్జాతణ్హుపాదాన కమ్మేసు అప్పహీనవసేన సముదితేసు ఇమస్మిం భవే పటిసన్ధితో పట్ఠాయ రూపసన్తతియో వేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖార విఞ్ఞాణసన్తతియోచ సముదేన్తి. యావ మరణకాలా ఖణే ఖణే నానాకలాపవసేన ఉదేన్తి పసవన్తి. తేసు పన తస్మిం భవే ఏవ పహీనవసేన నిరుద్ధేసు తా రూపారూపసన్తతియో నిరుజ్ఝన్తి. భవన్తరే పున అనుప్పాదసఙ్ఖాతం నిరోధం పాపుణన్తి. ఏత్థ పన యథా ఉదకే సతి మచ్ఛానామ హోన్తి, అసతి న హోన్తి. ఏవం కమ్మజేసు నామరూపేసు సతి ఇతరాని నామరూపాని హోన్తి. అసతి న హోన్తీతి ఇతరాని సబ్బాని కమ్మజేసు సఙ్గహేత్వా కమ్మవసేన ఉదయబ్బయవిధానం గహితన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవం అవిజ్జాతణ్హుపాదానకమ్మపచ్చయానం వసేన పఞ్చక్ఖన్ధస్స ఉదయబ్బయపవత్తి హోతీతి. కమ్మవసేన పన ఇమస్మిం భవే సముదేన్తానిపి పటిసన్ధితో పట్ఠాయ ఖణే ఖణే కబళీకారాహారూపత్థమ్భనం లద్ధా ఏవ యథా పవత్తరూపసన్తతియో అనుబన్ధ మానా నవనవా రూపసన్తతియో సముదేన్తి. అలద్ధా పన నిరుజ్ఝన్తి. తం సన్తతియం పున అనుప్పాదసఙ్ఖాతం ఏకభవనిరోధం పాపుణన్తి, యథా పవత్తసన్తతియో వా ఛిజ్జన్తి భిజ్జన్తి అన్తరధాయన్తీతి.

వేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారా పన బహిద్ధా ఆరమ్మణేసు ఆపాతాగతేసు ఆరమ్మణసమ్ఫస్సం లద్ధాఏవ ఛద్వారికా కుసలాకుసలవిపాక క్రియభూతా సముదేన్తి. నవనవా సన్తతియో పాతుభవన్తి. అలద్ధా పన నిరుజ్ఝన్తి. సన్తతిం న ఘటేన్తి. విఞ్ఞాణంచ సహజాత నామేచ వత్థురూపేచ పవత్తమానేఏవ పవత్తతి. నివత్తమానే నివత్తతీతి. **ఖణవసేనాతి** వుత్తప్పకారే పచ్చయే అనపేక్ఖిత్వా కేవలం నామరూపానం పవత్తిక్ఖణవసేన. ఖణసద్దేన చేత్థ సమ్మసనఞాణే వుత్తరూపసన్తతి నామసన్తతియోపి గహేతబ్బా. నహి సావకానం ఞాణం ఖణవసేన నామరూపానం ఉదయంవా వయం వా సమ్పాపుణితుం సక్కోతీతి. యథా పన రత్తన్ధకారే అన్తో లేణే మహన్తో తమోఖన్ధో జాయతి. దీపం జాలేన్తస్స పన దీపోభాసో ఏకక్ఖణే ఏవ

సకలం అన్తోలేణం ఘరమానో ఉదేతి. తమోఖన్ధో వేతి. ఆలోకస్స ఉదయో హోతి. తమోఖన్ధస్స వయో. పున దీపే నిబ్బాపీయమానే తమోఖన్ధస్స ఉదయో హోతి. ఆలోకస్స వయో. ఏవ మేవం సరీరే నానాఉతువసేనవా నానాహారవసేనవా నానాచిత్త వసేనవా నానిరియాపథవసేనవా నానాపయోగవసేనవా ఉదయపక్ఖానం వయపక్ఖానఞ్చ నానాసన్తతీనం ఉదయఞ్చ ఉదయతో వయఞ్చ వయతో సుదిట్ఠం కత్వా సమనుపస్సన్తస్సాతి అత్థో. ఏవం సమనుపస్సన్తస్స పన ఆరద్ధవిపస్సకభావం పత్తస్స ఉదయబ్బయ ఞాణే తిక్ఖే సూరే వహన్తే దసవిధా విపస్సనుపక్కిలేససఙ్ఖాతా పారిపన్థకధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. తే దస్సేతుం ఓభాసోతిఆదిగాథ మాహ. తత్థ **ఓభాసో**తి విపస్సనా చిత్తసముట్ఠితో సరీరోభాసో. **పీతీ**తి విపస్సనాచిత్తసమ్పయుత్తా పఞ్చవిధా పీతి. **పస్సద్ధీ**తి దువిధాపస్సద్ధి. **అధిమోక్ఖో**తి సద్ధాధిమోక్ఖో. **పగ్గహో**తి వీరియం. **సుఖ**న్తి సోమనస్సం. **ఞాణ**న్తి విపస్సనా ఞాణం. **ఉపట్ఠాన**న్తి సతి. **ఉపేక్ఖా**తి తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖా చేవ ఆవజ్జనుపేక్ఖా చ. **నికన్తీ**తి ఓభాసాదీహి సహ విపస్సనాయ ఆలయం కురుమానా సుఖుమా తణ్హా. అయమేవ పన ఏకన్తతో విపస్సనుపక్కిలేసో హోతి. ఓభాసాదయో పన తస్సా వత్థుభూతత్తా ఉపక్కిలేసాతి వుత్తా. తేసు హి ఉప్పజ్జమానేసు న వత మే ఇతో పుబ్బే ఏవరూపో ఓభాసో ఉప్పన్నపుబ్బో. ఏవరూపా పీతి.ల. ఉపేక్ఖా ఉప్పన్నపుబ్బా అద్ధా మగ్గం పత్తోస్మి. ఫలం పత్తోస్మీతి ఏవం అస్సాదసహితా అమగ్గే మగ్గసఞ్ఞా అఫలే ఫలసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి. తదా కోచి అబ్యత్తో యోగావచరో కమ్మట్ఠానం విస్సజ్జేత్వా అధిమానవసేన విక్ఖిపన్తో విచరతీతి. బ్యత్తో పన తావదేవ సభిం పటిలభిత్వా ఇదాని మమ ఏతేసు ఓభాసాదీసు ఏతం మమ ఏసో హ మస్మి ఏసో మే అత్తాతి చిత్తస్స నికామనాకారో పఞ్ఞాయతి. నచ లోకుత్తరధమ్మోనామ ఈదిసస్స నికామనస్స వత్థు. అద్ధా మమ సంకిలేసధమ్మో ఉప్పన్నో. సో వడ్ఢమానో మం నియ్యానముఖతో పాతేత్వా వట్టముఖే యోజేస్సతి. హన్ద తేస్వేవ లక్ఖణత్తయం ఆరోపేత్వా నికన్తిం సోధేత్వా యథాపవత్తం విపస్సనావీథిం పటిపాదేస్సామీతి తే ఓభాసాదయో ఏవ తావ పరిగ్గణ్హాతి. అయం మే ఓభాసో అనిచ్చో ఖయట్ఠేన దుక్ఖో భయట్ఠేన అనత్తా అసారకట్ఠేనాతిఆదినా సమ్మసతీతి అత్థో. ఏవం తే ఓభాసాదికే విపస్సనాయ ఉపక్కిలేసభూతే పరిపన్థ ధమ్మే పరిగ్గణ్హిత్వా తప్పరిగ్గహవసేన తేసు నికన్తిం పరియాది యిత్వా ఠితస్స ఉప్పన్నం మగ్గామగ్గలక్ఖణవవత్థానఞాణం మగ్గామగ్గఞాణ దస్సనవిసుద్ధినామ. అమగ్గేసు ఓభాసాదీసు మగ్గసఞ్ఞామలతో యథా వుత్తనికన్తిమలతోచ విసుద్ధత్తా. తఞ్హి ఞాణం తేసు నికన్తియాపి విక్ఖమ్భితాయ ఏవ ఓభాసాదిపటిబన్ధతో సుట్ఠు పరిసుద్ధంనామ హోతీతి.

[౨౪౫] **విభావనియం** పన

అనిచ్చాదివసేన ఓభాసాది పటిబన్ధపరిగ్గహం విసుం అవత్వా మగ్గామగ్గజాననమత్తేనేవ మగ్గామగ్గఞాణదస్సనవిసుద్ధినామ వుత్తా. సా అట్ఠకథాయ న సమేతి.

తథా పరిపన్థవిముత్తస్సాతి తథా పరిగ్గహేత్వా తతో విపస్సనుపక్కిలేసపరిపన్థతో విముత్తస్స **యావానులోమా**తి యావఅనులోమఞాణా. తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వాతి సమ్బన్ధో. **విపస్సనాపరిపాకంఆగమ్మా**తి సఙ్ఖారుపేక్ఖాభావం పత్వా తివిధ విమోక్ఖముఖభావప్పత్తియాచేవ సత్తఅరియపుగ్గలవిభాగస్స పచ్చయ భావప్పత్తియాచ విపస్సనాఞాణస్స పరిపాకం ఆగమ్మ పటిచ్చ. ఇదాని అప్పనా ఉప్పజ్జిస్సతీతి వత్తబ్బక్ఖణేతి సమ్బన్ధో. **అప్పనా** తిచ సోతాపత్తిమగ్గఅప్పనా. **ద్వేతీణివిపస్సనాచిత్తానీ**తి తిక్ఖపఞ్ఞస్స ద్వే విపస్సనాచిత్తాని. మన్దపఞ్ఞస్స తీణి విపస్సనాచిత్తాని. **యంకిఞ్చీ**తి తీసు లక్ఖణేసు అఞ్ఞతరం యంకిఞ్చి. **యాసిఖాపత్తాసానులోమాసఙ్ఖారుపేక్ఖా**తి మత్థకపత్తా అనులోమఞాణసహితా యా సఙ్ఖారుపేక్ఖా అత్థి. సా వుట్ఠానగామినివిపస్సనాతిచ వుచ్చతీతి యోజనా. సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణం అనులోమఞాణన్తి ఇమాని ద్వే

ఞాణాని వుట్ఠానగామిని విపస్సనానామాతి వుచ్చన్తీతి వుత్తం హోతి. ఇదం పన పరిపాకగతవిపస్సనా దస్సనవచనం. ఏత్థచ **వుట్ఠాన**న్తి మగ్గో వుచ్చతి. సో హి విపస్సనాఞాణస్స ఆరమ్మణభూత సఙ్ఖారనిమిత్తతోవా సయం సంయోజనవత్థుభావతోవా వుట్ఠాతి. తం సమఙ్గిపుగ్గలంవా పుథుజ్జనభావతో సముదయపహానవసేన వట్ట పవత్తతోచ వుట్ఠాపేతి. తస్మా వుట్ఠానన్తి వుచ్చతి. అవస్సం వుట్ఠానం గచ్ఛన్తి ఏతాయాతి వుట్ఠానగామినీతి ఏవం ద్విన్నం ఞాణానం వుట్ఠాన గామినిభావో వేదితబ్బో. **తతోపర**న్తి ద్విన్నంవా తిణ్ణంవా విపస్సనా చిత్తానం పవత్తియా పరం **నిబ్బానం ఆలమ్బిత్వా**తి మగ్గస్స ఆవజ్జనట్ఠానియం హుత్వా తస్స పురేచరభావేన నిబ్బానమేవ ఆరమ్మణం కత్వా. తతో యేవచ తం విపస్సనానామం నలభతీతి. **పుథుజ్జన గోత్తమభిభవన్త**న్తి ఏతేన గోత్తం భవతి అభిభవతీతి **గోత్రభు**. గోత్తన్తి చేత్థ పరిపుణ్ణకిలేస సమాయోగేన అనరియభావసఙ్ఖాతా పుథుజ్జనజాతి వుచ్చతీతి ఇమమత్థం దస్సేతి. **అరియగోత్తమభిసమ్భోన్తఞ్చా**తి ఏతేన గోత్తం భవతి పాపుణాతీతి గోత్రభు. గోత్తన్తిచ తంతం కిలేస విసుద్ధభావ సఙ్ఖాతా అరియజాతి వుచ్చతీతి ఇమమత్థం దస్సేతి. మగ్గో అప్పనా వీథిం ఓతరతీతి సమ్బన్ధో. **దుక్ఖసచ్చంపరిజానన్తో**తి తేభూమక ధమ్మానం ఏకన్తదుక్ఖభావం పరిచ్ఛిజ్జ జానన్తో. పరిజాననఞ్చేత్థ తేసం దుక్ఖభావ పటిచ్ఛాదకస్స సమ్మోహస్స పహానమేవ దట్ఠబ్బం. **సముదయ సచ్చంపజహన్తో**తి అత్తనో చిత్తసన్తానే అనుసయభావేన పవత్తమానం తణ్హాసఙ్ఖాతం సముదయసచ్చం ఏకదేసేనవా అనవసేసేనవా అపచ్చావత్తికం కత్వా పజహన్తో. **నిరోధసచ్చంసచ్ఛికరోన్తో**తి చక్ఖుమా వియ నభమజ్ఝే విరోచమానం చన్దమణ్డలం అత్తనో సన్తానే ఏకదేసస్సవా సకలస్సవా కిలేస వట్టస్సవా ఆయతిం భావినో విపాకవట్టస్సంవా అత్తనో సన్తానే పున అనుప్పాదధమ్మభాపత్తివసేన నిరోధసఙ్ఖాతం నిబ్బానం పచ్చక్ఖం కరోన్తో. **మగ్గసచ్చంభావనావసేనా**తి ఇతో పుబ్బే అనమతగ్గే సంసారే అనుప్పన్నపుబ్బస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గసచ్చస్స ఉప్పాదనసఙ్ఖాతాయ భావనాయ వసేన. మగ్గచేతనాయ పన ఆనన్తరికఫలత్తా తఙ్ఖణే అపనీతగ్గికే పదేసే పున ఉదకం ఆసిఞ్చిత్వా నిబ్బాపేన్తో వియ మగ్గానుకూలపవత్తివసేన దుక్ఖపరిజాననాదీని చత్తారి కిచ్చాని అనుకుబ్బన్తాని తతోపరం ద్వేవా తీణివా ఫలచిత్తాని పవత్తన్తి. తతోపరం భవఙ్గపాతో హోతీతి దస్సేతుం **తతోపర**న్తిఆదిమాహ. యథా పన పసాదచక్ఖునావా దిబ్బచక్ఖునావా కిఞ్చిరూపం పస్సన్తస్స తాని చక్ఖూని తం రూపం పచ్చక్ఖం కత్వా పచ్ఛా తస్స పుగ్గలస్సపి పచ్చక్ఖతో పాతుభూతం కత్వా నిరుజ్ఝన్తి. న తావ తేసం ఉప్పత్తిక్ఖణే తం రూపం తస్స అహం ఇదంనామ పస్సామీతి పాకటం హోతి. పచ్ఛా పన పచ్చవేక్ఖన వారేసు పవత్తమానేసుఏవ తంరూపం తదనుబన్ధాచ నానాకారా తస్స పాతుభూతా హోన్తి. ఏవమేవం ఇధపి పచ్చవేక్ఖనవారేసు పవత్తమానేసుఏవ నిబ్బానఞ్చ తదనుబన్ధాని మగ్గఫలాదీనిచ పాతుభవన్తీతి వుత్తం **పునభవఙ్గం.ల. పవత్తన్తీ**తి. ఇదాని పచ్చవేక్ఖనఞాణస్స భూమిం దస్సేతుం **మగ్గంఫలఞ్చనిబ్బాన**న్తిఆదిగాథ మాహ. తత్థ **పణ్డితో**తి అరియాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో ఫలట్ఠో. **హీనే**తి పహీనే. **సేసే**తి అపహీనే ఉపరిమగ్గవజ్ఝే. ఇమాని పన ద్వే పహీనావసిట్ఠకిలేసపచ్చవేక్ఖనాని కేసఞ్చి జీవితసమసీసిపుగ్గలానం కిలేస విభాగేసు అకోవిదానఞ్చ నలబ్భన్తీతి వుత్తం **పచ్చవేక్ఖతివానవా**తి. ఏత్థచ విసుద్ధిమగ్గే తావ సబ్బపథమం మగ్గపచ్చవేక్ఖనం వుత్తం. తతో ఫలపచ్చవేక్ఖనం. తతో పహీనకిలేసపచ్చవేక్ఖనం. తతో అవసిట్ఠకిలేసపచ్చవేక్ఖనం. అవసానే నిబ్బానపచ్చవేక్ఖనం వుత్తం. పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠకథాయం పన సబ్బపథమం కిలేసపచ్చవేక్ఖనం అధిప్పేతం. వుత్తఞ్హి తత్థ పచ్చవేక్ఖనేసు పథమం కిలేసపచ్చవేక్ఖనం హోతి. తతో మగ్గఫలనిబ్బానపచ్చవేక్ఖనానీతి. తం పన పాళియం పచ్చవేక్ఖన ఞాణస్స నిద్దేసతో పుబ్బే పథమం ఛిన్నమనుపస్సనే పఞ్ఞావిముత్తి ఞాణన్తి ఏవం విసుం విముత్తిఞాణస్స ఆగతత్తా వుత్తం. తత్థ ఛిన్నన్తి తేన తేన మగ్గేన సముచ్ఛిన్నం కిలేసజాతన్తి అత్థో. పాళి అను సారేన వుచ్చమానే పన పథమం పహీనం కిలేసానం పచ్చవేక్ఖనం. తతో పచ్చేకం మగ్గఙ్గబోజ్ఝఙ్గాదీనం పచ్చవేక్ఖనం. తతో తేసం ఆరమ్మణభూతస్స నిబ్బానస్స పచ్చవేక్ఖనం. తతో ఫలధమ్మానం పచ్చవేక్ఖనం. తతో తేసం ఆరమ్మణభూతస్స నిబ్బానస్స పచ్చవేక్ఖనన్తి వత్తబ్బం హోతి.

పాళియఞ్హి పచ్చవేక్ఖనఞాణనిద్దేసే నిబ్బానం మగ్గవారేపి ఫలవారేపి ద్విక్ఖత్తుం ఆగతన్తి. ఇతి నిబ్బానపచ్చవేక్ఖనం నామ ఇతరేసం పచ్చవేక్ఖనానం ఆదిమ్హివా మజ్ఝే అన్తరన్తరావా అవసానేవా యత్థకత్థచి పవత్తతీతి సిద్ధం హోతి. తథా కిలేసపచ్చవేక్ఖనంపి మగ్గఫలపచ్చవేక్ఖనానం ఆదిమ్హివా పచ్ఛావాతి. ఏవఞ్హి సతి మగ్గం ఫలఞ్చ నిబ్బానన్తి అయం గాథాపి అవిరుద్ధా హోతీతి. ఏవఞ్చ కత్వా అధిమాననిద్దేసట్ఠకథాసు సో హి మగ్గఫలనిబ్బాన పహీన కిలేసా వసిట్ఠకిలేస పచ్చవేక్ఖనేన సఞ్జాతసోమనస్సో అరియగుణపటివేధే నిక్కఙ్ఖోతి వుత్తం. ఏత్థచ సోతాపన్నస్స పఞ్చ పచ్చవేక్ఖనాని హోన్తి. తథా సకదాగామిస్స పఞ్చ. అనాగామిస్స పఞ్చ. అరహతో పన అవసిట్ఠకిలేసోనామ నత్థీతి చత్తారీతి ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖనాని హోన్తీతి. ఇదఞ్చ పరిపుణ్ణ వసేన లబ్భమానం సన్ధాయ వుత్తం. అపరిపుణ్ణంపి పన హోతియేవ. తథా హి చూళదుక్ఖక్ఖన్ధసుత్తఅట్ఠకథాయం సా పన న సబ్బేసం పరిపుణ్ణా హోతి. ఏకో హి పహీనకిలేసమేవ పచ్చవేక్ఖతి. ఏకో అవసిట్ఠకిలేసమేవ. ఏకో మగ్గమేవ. ఏకో ఫలమేవ. ఏకోనిబ్బానమేవ. ఇమాసు పన పఞ్చసుపచ్చవేక్ఖనాసు ఏకంవాద్వేవా నో లద్ధుం నవట్టతీతి వుత్తం. ఏవం ఛబ్బిసుద్ధికమేన భావేతబ్బో చతుబ్బిధో మగ్గో ఞాణదస్సనవిసుద్ధినామ వుచ్చతీతి సమ్బన్ధో. మగ్గసద్దేన చేత్థ చతుబ్బిధం మగ్గఞాణం తదనుకూలపవత్తివసేన ఫలఞాణఞ్చ గహితన్తి దట్ఠబ్బం. **ఏత్థాతి** విపస్సనాకమ్మట్ఠానే. **తత్థాతి** తేసు అనుపస్సనా మగ్గఫలేసు. అభినివిసనం అభినివేసో. హేట్ఠా సిలాపథవియం నిఖాతసినేరుపాదస్స వియ అజ్ఝత్తఖన్ధేసు దళ్హం గహేత్వా పవత్తీతి అత్థో. అత్తా ఇతి అభినివేసో అత్తాభినివేసో. తం **అత్తాభినివేసం. ముఞ్చన్తీతి** అజ్ఝత్తధమ్మానం కేవలం పచ్చయాయత్త వుత్తితాయ ఖణభఙ్గస్సచ అదిట్ఠత్తా సో అభినివేసో పవత్తతి. తస్మా తం ద్వయం సుదిట్ఠం కత్వా రూపం అనత్తా వేదనా అనత్తాతిఆదినా పునప్పునం సమనుపస్సనావసేన తం అభినివేసం విమోచయమానాతి అత్థో. **విమోక్ఖముఖం హోతి,** సుఞ్ఞతవిమోక్ఖ సఙ్ఖాతస్స మగ్గస్స ఫలస్సచ పవేసనద్వారభూతత్తా, **విపల్లాస నిమిత్తన్తి** విపరీతవసేన ఆసనం ఉపగమనం పవత్తనంవా విపల్లాసో. అనిచ్చే నిచ్చన్తి ఉపగమనం పవత్తనంవాతి అత్థో. సో ఏవ కిలే సుప్పత్తియా ఆసన్న కారణత్తా నిమిత్తన్తి విపల్లాసనిమిత్తం. **ముఞ్చన్తీతి** అజ్ఝత్తధమ్మానం ఖణభఙ్గస్స అదిట్ఠత్తా తంనిమిత్తం హోతీతి తేసం ఖణభఙ్గం సుదిట్ఠం కత్వా రూపం అనిచ్చం వేదనా అనిచ్చాతిఆదినా పునప్పునం సమనుపస్సనావసేన తంనిమిత్తం విమోచయమానాతి అత్థో. **తణ్హాపణిధిన్తి** తణ్హాఏవ అభిసఙ్గవసేన ఆరమ్మణే చిత్తస్స పణిదహనతో దళ్హం ఠపనతో పణిధీతి తణ్హాపణిధి. తంతణ్హా పణిధిం. **ముఞ్చన్తీతి** అజ్ఝత్తధమ్మానం మహాఆదీనవరాసిభావస్స అదిట్ఠత్తా సోపణిధి హోతీతి తేసం మహాఆదీనవరాసిభావం సుదిట్ఠం కత్వా రూపందుక్ఖం వేదనాదుక్ఖాతిఆదినా పునప్పునం సమనుపస్సనావసేన తంపణిధిం విమోచయమానాతి అత్థో. **తస్మాతి** యస్మా ఏతా విమోక్ఖముఖభూతా తిస్సో అనుపస్సనా ఏవం విసేస నామికా హోన్తి. తస్మా. యస్మా సఙ్ఖారేసు సుఞ్ఞతదస్సనవసేన అత్థసిద్ధినామ కేవలం అత్తాకినివేసభూతస్స దిట్ఠిగాహస్స పటిపక్ఖభూతస్స ఞాణస్సేవ ఆనుభావో హోతి, తస్మా తథా సమనుపస్సిత్వా విముఞ్చన్తస్స విపస్సనాపి మగ్గోపి సహజాతఞాణ కిచ్చేన నామం లభతీతి వుత్తం **యదివుట్ఠాన.ల. సుఞ్ఞతోవిమోక్ఖో నామహోతిమగ్గోతి.** అనిచ్చదస్సనవసేన అత్థసిద్ధినామ నిమిత్తాతి నివేసభూతస్స మానగాహస్స పటిపక్ఖభూతాయ సద్ధాయపి ఆనుభావో. తస్మా తథా సమనుపస్సిత్వా విముచ్చన్తస్స విపస్సనాపి మగ్గోపి సహజాతసద్ధా కిచ్చేన నామం లభతీతి వుత్తం **యదిఅనిచ్చతో.ల. అనిమిత్తో విమోక్ఖోనామాతి.** దుక్ఖదస్సనవసేన అత్థసిద్ధినామ పణిధిసఙ్ఖాత తణ్హాగాహపటిపక్ఖభూతస్స సమాధిస్సపి ఆనుభావో. తస్మా తథా సమనుపస్సిత్వా విముచ్చన్తస్స విపస్సనాపి మగ్గోపి సహజాతసమాధికిచ్చేన నామం లభతీతి వుత్తం. **యది దుక్ఖతో. ల. అప్పణిహితో విమోక్ఖోనామాతి.** వుత్తఞ్హేతం పటిసమ్భిదామగ్గే అనిచ్చతో మనసికరోతో సద్ధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి. దుక్ఖతో మనసికరోతో సమాధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి. అనత్తతో మనసికరోతో పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతీతి. మగ్గే పన తిణ్ణం ధమ్మానం

కిచ్చవిసేసోనామ విపస్సనాగమనవసేనేవ సిద్ధోతి వుత్తం **మగ్గో. ల. నామాని లభతీ**తి. తత్థ సుఞ్ఞతవిమోక్ఖేన విముత్తో అరియసావకో సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే ధమ్మానుసారీనామ హోతి. మజ్ఝే ఛసు మగ్గఫలక్ఖణేసు దిట్ఠిప్పత్తో నామ. అరహత్తఫలక్ఖణే పఞ్ఞావిముత్తోనామ. అనిమిత్తవిమోక్ఖేన విముత్తో సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే సద్ధానుసారీనామ. ఉపరి సత్తసు ఠానేసు సద్ధావిముత్తోనామ. అపణిహితవిమోక్ఖేన విముత్తో పన అట్ఠసుపి ఠానేసు కాయసక్ఖినామ. సోయేవ అరూపజ్ఝానం పాదకం కత్వా విముత్తో అరహత్తఫలే ఠితో ఉభతోభాగవిముత్తో నామాతి ఏత్తావతా యం హేట్ఠా వుత్తం విపస్సనాపరిపాకమాగమ్మాతి సఙ్ఖారుపేక్ఖాభావం పత్వా తివిధవిమోక్ఖముఖభావప్పత్తియాచేవ సత్తఅరియపుగ్గలవిభాగస్స పచ్చయభావప్పత్తియాచ విపస్సనాఞాణస్స పరిపాకం ఆగమ్మ పటిచ్చాతి. తం సరూపతో నిద్దిట్ఠం హోతీతి. మగ్గవీథియం ఫలఞ్చ మగ్గాగమన వసేన తథా తీణి నామాని లభతీతి యోజనా. **యథావుత్తనయేన విపస్సన్తాన**న్తి యది అనత్తతో విపస్సతీతిఆదినా వుత్తప్పకారనయేన విపస్సన్తానం చతున్నం ఫలట్ఠానం పుగ్గలానం. **యథాసకంఫల**న్తి సోతాపన్నస్స సోతాపత్తిఫలం. సకదాగామిస్స సకదాగామిఫలన్తిఆదినా నయేన అత్తనో అత్తనో సన్తకభూతం యం యం ఫలం విపస్సనాగమన వసేనేవ సుఞ్ఞతాదివిమోక్ఖోతిచ వుచ్చతి. నమగ్గాగమనవసేనాతి అధిప్పాయో. ఏత్థచ విపస్సనాగమన వసేన మగ్గస్స అనిమిత్త నామలాభోనామ సుత్తన్తికపరియాయేన వుత్తో. అభిధమ్మే పన అనిమిత్తో నామమగ్గో నఆగతో. నహి సో నిప్పరియాయతో అనిమిత్తోనామ హోతి. హీనపణీతాదివసేన విభాగారహస్స సఙ్ఖారనిమిత్తస్స సబ్భావతో. తేనేవ హిస్స దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞాదివసేనవా పారమిధమ్మానం పరిత్తమహన్తాదివసేనవా హీన పణీత పణీతతర పణీతతమ విభాగో సన్దిస్సతీతి. అట్ఠకథాయం పన అనిచ్చానుపస్సనా సఙ్ఖారేసు నిచ్చనిమిత్తం విధమనవసేన పవత్తత్తా అనిమిత్తానుపస్సనానామ సమానాపి సయం సఙ్ఖారనిమిత్తే పరియాపన్నత్తా ఏకన్తేన అత్తనోనామం మగ్గస్స దాతుం నసక్కోతి. తస్మా మగ్గో అభిధమ్మ పరియాయేన అనిమిత్తనామం నలభతీతి వుత్తం. సుత్తన్తికపరియాయేన పన యథా పథవికసిణారమ్మణం ఝానం పథవికసిణన్తి వుచ్చతి. ఏవం సుఞ్ఞతాదినామం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తాని మగ్గఫలానిపి ఆరమ్మణవసేనపి సుఞ్ఞతాదినామం లభన్తి. ఆరమ్మణకరణవసేన పన సమ్పయోగవసేనవా పలిబోధకరాచ నిమిత్తకరాచ పణిధికరాచ రాగాదయో కిలేసధమ్మా తేసు నత్థి. తస్మా తాని అఞ్ఞం ఆగమనంవా ఆరమ్మణంవా అనపేక్ఖిత్వా అత్తనో సభావేనపి సుఞ్ఞతాదినామం లభన్తీతి దస్సేతుం **ఆరమ్మణవసేనా**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సరసవసేనా**తి అత్తనో సభావేన. **నామత్తయ**న్తి సుఞ్ఞతాది నామత్తికం. **సబ్బత్థా**తి సబ్బాసు మగ్గవీథి ఫలసమాపత్తివీథీసు. **సబ్బేసంపీ**తి సబ్బేసంపి మగ్గఫలానం. **సమమేవా**తి సమానమేవ. సదిసమేవ. **ఏత్థపనా**తి ఏతేసు పన యథావుత్తేసు మగ్గఫలేసు. యస్మా సబ్బాదిట్ఠియోచ సోళసవిధా విచికిచ్ఛాచ అత్తదిట్ఠిమూలికా ఏవ హోన్తి. అత్తదిట్ఠియా నిరుద్ధాయ నిరుజ్ఝన్తి సబ్బానిచ అపాయగామి కమ్మానినామ అత్తదిట్ఠియా సతియాఏవ విపచ్చన్తి. అసతియా న విపచ్చన్తి. దిట్ఠసచ్చానఞ్చ సా దిట్ఠి సబ్బసో పహీనా హోతి. తస్మా **సోతాపత్తిమగ్గం.ల. పహీనాపాయ గమనో**తి వుత్తం. అపాయం గచ్ఛన్తి ఏతేహీతి అపాయగమనాని. దిట్ఠివిచికిచ్ఛావిప్పయుత్తా అకుసలధమ్మాచేవ పుబ్బేకతదుచ్చరితకమ్మానిచ. పహీనాని అపాయగమనాని ఏతస్సాతి పహీనాపాయగమనో. పటివిద్ధచతుసచ్చానం పహీనఅత్తదిట్ఠీనం బోధిపక్ఖియధమ్మా ఏకన్తేన ఉపరూపరి వడ్ఢనపక్ఖే ఠితా హోన్తి. కిలేసధమ్మా పన హాయనపక్ఖే. తస్మా తే అనుక్కమేన పరిహాయిత్వా గచ్ఛన్తా ఉపరిమ కోటియా సత్తహి భవేహి సబ్బసో పరిక్ఖయం గచ్ఛన్తీతి వుత్తం **సత్తక్ఖత్తుపరమోసోతాపన్నో నామ హోతీ**తి, తత్థ సత్తక్ఖత్తుసద్దేన సత్తపటిసన్ధిగహణవారా వుచ్చన్తి. పరమోతి ఉక్కంసపరిచ్ఛేదో. ఇతి సత్తక్ఖత్తుం పరమో ఏతస్సాతి. సత్తక్ఖత్తుపరమో. సో పన దేవేసు సత్తక్ఖత్తు పరమో, మనుస్సేసు సత్తక్ఖత్తు పరమో, ఉభయత్థ సత్తక్ఖత్తు పరమోతి తివిధో హోతి. యథాహ –

కతమోచ పుగ్గలో సత్తక్ఖత్తుపరమో ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా సోతాపన్నో హోతి, అవినిపాతధమ్మో నియతో, సమ్బోధిపరాయనో, సో సత్తక్ఖత్తుం దేవేచ మనుస్సేచ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సత్తక్ఖత్తు పరమోతి.

ఏత్థ హి చ సద్దో అనియమత్థో. ఏతేన యోచ దేవేఏవ సత్తక్ఖత్తుం సంసరతి. యోచ మనుస్సేఏవ సత్తక్ఖత్తుం సంసరతి. యోచ దేవేచ మనుస్సేచ మిస్సకభవ వసేన సత్తక్ఖత్తుం సంసరతి. తివిధో పేసో సత్తక్ఖత్తు పరమోనామాతి దస్సేతి. అట్ఠకథాయం పన మిస్సకభవ వసేనస్స అత్థో వుత్తో. ఏత్థచ యస్మా మహగ్గతజ్ఝానస్సచ ఉపరిమగ్గ విపస్సనా యచ ఆనుభావం అనపేక్ఖిత్వా కేవలం ఇమస్స మగ్గస్స ఆనుభావగతియా ఏవ సత్తక్ఖత్తుపరమోనామ వుత్తో. సోచ పాళియం కతమేసం పఞ్చన్నం ఇధ నిట్ఠా. సత్తక్ఖత్తుపరమస్స కోలం కోలస్స ఏకబీజిస్స సకదాగామిస్స యోచ దిట్ఠేవధమ్మే అరహాతి వుత్తత్తా కామభవేఏవ ఝానరహితో సుక్ఖవిపస్సకోవా పరిహీనజ్ఝానోవా దట్ఠబ్బో. తేనేవచ పటిసమ్భిదామగ్గట్ఠ కథాయం తయోపి ఇమే సోతాపన్నా కామభవవసేన వుత్తా. రూపారూపభవే పన బహుకాపి పటిసన్ధియో గణ్హన్తీతి వుత్తం. అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయఞ్చ అట్ఠమం భవన్తి కామభవే అట్ఠమం పటిసన్ధిన్తి వుత్తం. తస్మా యే కామభవేయేవ సత్తవారతో ఓరంవా దిట్ఠధమ్మే యేవవా ఉపరిమగ్గం గణ్హన్తి. తేసం తథారూపో పవత్తివిసేసో ఉపరి మగ్గవిపస్సనాబలేన సిద్ధోతి వేదితబ్బో. తథా హి అట్ఠకథాసు ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం విపస్సనా నియామేతీతి వుత్తం. యే పన దిట్ఠధమ్మేవా సక్కఅనాథపిణ్డికవిసాఖాదయో వియ సత్తసు భవేసు యత్థకత్థచి భవేవా ఝానం ఉప్పాదేత్వా బ్రహ్మలోకం గచ్ఛన్తి. యేచ బ్రహ్మలోకేయేవ సోతాపత్తిమగ్గం లభిత్వా తత్థేవ పరినిబ్బాయన్తి. తేసం తథారూపో పవత్తి విసేసో మహగ్గతజ్ఝానబలేన సిద్ధోతి. యస్మాచ పాళియం సత్తక్ఖత్తుం దేవేచాతి ఏతేన కామభవే సత్త ఓపపాతిక పటిసన్ధియో దస్సేతి. సత్తక్ఖత్తుం మనుస్సేచాతి ఏతేన సత్త గబ్భసేయ్యకపటిసన్ధియో దస్సేతీతి ఉభయేన చుద్దస పటిసన్ధియో దస్సితా హోన్తి. తస్మా తేన పరియాయేన లబ్భమానే చుద్దసభవే సన్ధాయ సక్కపఞ్హసుత్తే –

ఇతో సత్త తతో సత్త, సంసరాని చతుద్దసాతి వుత్తం. తథా అఙ్గుత్తరేచ తికనిపాతే సచే ఉదాయి ఆనన్దో అవితరాగో కాలం కరేయ్య, తేన చిత్తపసాదేన సత్తక్ఖత్తుం దేవేసు దేవరజ్జం కరేయ్య. సత్తక్ఖత్తుం ఇమస్మింయేవ జమ్బుదీపే మహారజ్జం కరేయ్య. అపిచ ఉదాయి ఆనన్దో దిట్ఠేవధమ్మే పరినిబ్బా యిస్సతీతి వుత్తం. కేచి పన ఇమేహి సుత్తపదేహి సత్తక్ఖత్తు పరమస్స సోతాపన్నస్స కామభవే చుద్దస పటిసన్ధియో ఇచ్ఛన్తి. మహావగ్గసంయుత్తటీకాయఞ్చ కేచి పన కామభవే సత్తక్ఖత్తుంఏవ ఉప్పజ్జతి, న తతో ఉద్ధన్తి వదన్తి. తం వీమంసితబ్బన్తి వుత్తం. విభఙ్గే పన తత్థ తత్థ అట్ఠానసుత్తేసుచ అట్ఠానమేతం అనవకాసో యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో అట్ఠమం భవం నిబ్బత్తేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీతిచ, అఙ్గుత్తరే ఛక్కనిపాతే అభబ్బో దిట్ఠసమ్పన్నో పుగ్గలో అట్ఠమం భవం నిబ్బత్తేతున్తి చ, మహానిద్దేసే అజితపఞ్హే సోహపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స, నిరోధేన సత్తభవే ఠపేత్వా అనమ తగ్గేసంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తి. వూపసమన్తి. అత్థం గచ్ఛన్తి. పటిపస్సమ్భన్తీతిచ, ఏవం దళ్హం కత్వా వుత్తత్తా యథావుత్తనయేనేవ తేసం సుత్తపదానం అత్థో వేదితబ్బోతి. **రాగదోసమోహానన్తి** కామరాగస్స దోసస్స తదేకట్ఠమోహస్సచ. **తనుకరత్తాతి** యథా సోతాపన్నసన్తానే ఉప్పజ్జన్తా ధమ్మికేసు కామవత్థూసు బలవన్తా హుత్వా ఉప్పజ్జన్తి. యతో తేసం మేథునవత్థుసమాయోగోపి పవత్తతి, తథా ఉప్పజ్జితుం అసమత్థే కత్వా సంలిఖనవసేన తనుకరణతో. అధిచ్చుప్పత్తివసేనచ పరియుట్ఠానమన్దతావసేనచ తనుకభావం సాధనతోతి అత్థో. తత్థ అధిచ్చుప్పత్తివసేనాతి కదాచి చిరేన ఉప్పత్తివసేన. **పరియుట్ఠానమన్దతాయాతి** చిరేన ఉప్పజ్జన్తానంపి మన్దతరం పరియుట్ఠానవసేన. మహాసివత్థేరేన పన తేసంపి మేథునవత్థు సమాయోగో ఇచ్ఛితో. సో మహాట్ఠకథాయం పటిక్ఖిత్తో.

యఞ్చ ఛక్కనిపాతే మిగాసాలవత్థుమ్హి అబ్రహ్మచారినోపి ఇసిదత్తస్స బ్రాహ్మణస్స సకదాగామిత్తం భగవతా బ్యాకతం, తంపి తస్స ఆసన్నమరణకాలే అధిగమవసేన బ్యాకతన్తి వేదితబ్బం. సకిందేవ ఇమం లోకం ఆగన్త్వా ఆగమనతో సకదాగామీనామ హోతీతి యోజనా. యమేత్థ వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా పఠమపరిచ్ఛేదే వుత్తమేవ. **అరహత్తంభావేత్వాతి** అరహత్తమగ్గం భావేత్వాఖీణా చత్తారో ఆసవా యస్సాతి **ఖీణాసవో**. దక్ఖిణా వుచ్చతి కమ్మఞ్చ కమ్మఫలఞ్చ సద్దహిత్వా ఆయతిం ఫలపటిలాభత్థాయ దిన్నదానం. దక్ఖన్తి వడ్ఢన్తి సత్తా ఏతాయాతి కత్వా. తాయ పన దక్ఖిణాయ విపత్తికరానం కిలేసానం సబ్బసో అభావతో సమ్పత్తికరానఞ్చ సీలక్ఖన్ధాదిగుణానం సబ్బసో పరిపుణ్ణత్తా దక్ఖిణేయ్యేసు అగ్గో జేట్ఠకో హుత్వా తందక్ఖిణం పటిగ్గహితుం అరహతీతి **అగ్గదక్ఖిణేయ్యో. పుగ్గలభేదో**తి చతున్నం ఫలట్ఠపుగ్గలానం సఙ్ఖేపభేదో. విత్థారభేదో పన ఏవం వేదితబ్బో, అట్ఠకథాసు తావ చతువీసతి సోతాపన్నా, ద్వాదస సకదాగామినో, అట్ఠచత్తాలీస అనాగామినో, ద్వాదస అరహన్తోతి ఫలట్ఠానం ఛన్నవుతిభేదో వుత్తో. తత్థ సద్ధాధిముత్తో పఞ్ఞాధిముత్తోతి ద్వే సోతాపన్నా హోన్తి. తే ఏకబీజీ కోలంకోలో సత్తక్ఖత్తుపరమోచాతి తీహి గుణితా ఛ. పున చతూహి పటిపదాహి గుణితా చతువీసతి హోన్తి. తివిధ విమోక్ఖచతుపటిపదానం పన భేదేన ద్వాదస సకదాగామినో ద్వాదస అరహన్తోచ హోన్తి. అనాగామినో పన అవిహేసు తావ తయో అన్తరాపరినిబ్బాయినో, ఏకో ఉపహచ్చ పరినిబ్బాయీ, ఏకో ఉద్ధం సోతో అకనిట్ఠగామీతి పఞ్చ. తేయేవ ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీచాతి ద్వీహి గుణితా దస. తథా అతప్పాసు దస్సాసుదస్సీసు తిచత్తాలీస హోన్తి. అకనిట్ఠే పన ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీనామ నత్థీతి చత్తారో ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయినో చత్తారో అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయినోతి అట్ఠాతి. సబ్బే అట్ఠచత్తాలీస హోన్తీతి. సుత్తనిపాతట్ఠకథాయం పన ద్వాదస సోతాపన్నా, ద్వాదస సకదాగామినో, చతువీసతి అనాగామినో, ద్వే అరహన్తో, చత్తారో మగ్గట్ఠాతి చతుపఞ్ఞాస హోన్తి. తేయేవ సద్ధాధుర పఞ్ఞాధుర వసేన ద్వీహి గుణితా అట్ఠసతం పుగ్గలా హోన్తీతి ఆగతో. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం పుగ్గలభేదే. **సబ్బేసంపీతి** చతున్నం ఫలట్ఠానంపి సాధారణావ. న నిరోధసమాపత్తి వియ ఏకచ్చానంఏవ సాధారణాతి అధిప్పాయో. అతివియ మమాయితస్స అభినిన్ది తస్స అజ్ఝోసితస్స అత్తనో చిత్తసన్తానస్స అపవత్తికరణం నామ బహులరాగవిముత్తానంఏవ సిజ్ఝతీతి వుత్తం, **అనాగామీనఞ్చేవ అరహన్తానఞ్చలబ్భతీ**తి. తేసంపి అట్ఠసమాపత్తిలాభీనం కామరూపభవగతానఞ్ఞేవ ఇధ గహణం దట్ఠబ్బం. కస్మా, ఆదితో పట్ఠాయ అనుపుబ్బనిరోధబలేనేవ గన్తబ్బత్తా. తేనాహ తత్థాతిఆది. తత్రాయం విధి, పఠమజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థ గతే సఙ్ఖారే అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో విపస్సతి. తతో దుతీయజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థగతే సఙ్ఖారే తథేవ విపస్సతి. తతో తతీయం ఝానం. తతో చతుత్థం ఝానం. తతో పఞ్చమం ఝానం. తతో ఆకాసానఞ్చాయతనం. తతో విఞ్ఞాణఞ్చా యతనం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ తత్థగతే సఙ్ఖారే తథేవ విపస్సతి. తతో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ నానాబద్ధఅవికోపనం సఙ్ఘపతిమాననం సత్థుపక్కోసనం అద్ధాన పరిచ్ఛేదోతి ఇమం చతుబ్బిధం పుబ్బకిచ్చం కరోతి. తతో నేవసఞ్ఞా నాసఞ్ఞాయతనం సమాపజ్జతి. ఏకంవా ద్వేవా చిత్తవారే అతిక్కమిత్వా అచిత్తకో హోతి **నిరోధం ఫుసతీతి. తత్థతత్థేవాతి** తతో తతో ఝానతో తస్మిం తస్మిం వుట్ఠితకాలేఏవ. **విపస్సన్తో**తి నిరోధస్స సమథ విపస్సనా యుగనన్ధబలేనేవ పత్తబ్బత్తా విపస్సనాబలేనపి చిత్తసన్తానస్స సణ్హసుఖుమభావా పాదనత్థం ఇదం పఠమజ్ఝానం అనిచ్చన్తిఆదినా నయేన విపస్సన్తో. **యావఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనంగన్త్వాతి** యావ ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనజ్ఝానం, తావ సమాపజ్జనవుట్ఠానవిపస్సనావసేన గన్త్వా. ఆవజ్జనాధిట్ఠాన పచ్చవేక్ఖనానిపేత్థ ఇచ్ఛితబ్బానియేవ. తేనేవ హి పటిసమ్భిదామగ్గే పఞ్చవిధా వసియో నిరోధపరికమ్మేసు వుత్తాతి. **తతోపర**న్తి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనజ్ఝానగతే సఙ్ఖారేవిపస్సనానన్తరం, అధిట్ఠాతబ్బన్తి అధిట్ఠేయ్యం. అత్తనో సరీరాబన్ధే పరిక్ఖారే ఠపేత్వా నానాబన్ధాని చివరాదీని పరిక్ఖారాని అగ్గిఆదినా పరిస్సయేన మావినస్సన్తూతివా, ఏకసీమాయం సఙ్ఘకమ్మే కరీయమానే సఙ్ఘో మం పటిమానేస్సతి, తదా

వుట్ఠహామీతివా, సత్థా మం కేనచికారణేన పక్కోసా పేస్సతి, తదా వుట్ఠహామీతివా అధిట్ఠానకిచ్చం. **ఆదిసద్దేన** నిరోధబ్బన్తరేఏవ మరణం నుఖో మే భవిస్సతీతి ఏవం పవత్తో అద్ధాన పరిచ్ఛేదో గహితో. **ద్విన్నం.ల. వోచ్ఛిజ్జతిచిత్తసన్తతి** తదత్థాయ ఆదితో పట్ఠాయ తథారూపస్స పయోగవిసేసస్స సుట్ఠు కతత్తా. **తతో**తి తస్మిం కాలే. అనాగామినో అనాగామి ఫలచిత్తం నిరావజ్జనంపి నిప్పరికమ్మంపీతి అధిప్పాయో. తథాహి ఆదితో పట్ఠాయ పునప్పునం పవత్తితం విపస్సనాపరికమ్మమేవ తస్స పరికమ్మట్ఠానే తిట్ఠతి. న విసుం ఆసన్నపరికమ్మం నామ అత్థీతి. **పచ్చవేక్ఖనన్తి** ఫలపచ్చవేక్ఖనం. ఏవం దువిధం కమ్మట్ఠాననయం నిద్దిసిత్వా ఇదాని యదత్థం సో నిద్దిసీయతి, తదత్థే సోతుజనే నియోజేన్తో **భావే తబ్బన్తి** గాథమాహ. తత్థ పటిపజ్జితబ్బాతి పటిపత్తి. పటిపజ్జన్తివా ఏతాయ ఉపరుపరి విసేసన్తి పటిపత్తి. సీలాదిధమ్మో. రసీయతి నిరామిససుఖానుభవనవసేన అనుభవీయతీతి రసో. ఝానమగ్గ ఫలభూతో అధిగమధమ్మో. అరహత్త ఫలమేవవా. తదుభయం పటిచ్చ ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సమేవవా. పటిపత్తియా రసో పటిపత్తి రసో. సోఏవ అస్సాదితబ్బట్ఠేన అస్సాదో చాతి **పటిపత్తి రసస్సాదో**. సాసనే పటిపత్తిరసస్సాదం పత్థయన్తేన భిక్ఖునా ఇచ్ఛేవం మయా నిద్దిట్ఠం ఉత్తమం భావనాద్వయం భావేతబ్బన్తి సమ్బన్ధో.

ఇతి పరమత్థదీపనియానామ అభిధమ్మత్థసఙ్గహస్స

చతుత్థవణ్ణనాయ కమ్మట్ఠానసఙ్గహస్స

పరమత్థదిపనా నిట్ఠితా.

నిగమ పరమత్థదీపనీ

౧౭౨. చారిత్తేన కులాచారేన సోభితే ఞాతి మిత్త ధన భోగసమ్పత్తియా విసాలే కులే ఉదయో వడ్ఢి యస్స సోతి **చారిత్తసోభితవిసాలకులోదయో**. తేన. సద్ధాయ అభివుడ్ఢానం పరిసుద్ధానఞ్చ అత్తనో సీలసుతచాగాదిగుణానం ఉదయో వడ్ఢి ఏతస్మిన్తి **సద్ధాభివుడ్ఢపరిసుద్ధగుణోదయో**. తేన. **నమ్బప్హయేనా**తి నమ్బనామకేన ఉపాసకేన. **పణిధాయా**తి భుసం నిధాయ హదయే ఠపేత్వా ఉపాదాయ పటిచ్చ. **పరానుకమ్పన్తి** పరేసం అత్తనో మన్దబుద్ధీనం పచ్ఛిమజనానం అనుకమ్పం అనుదయం కారుఞ్ఞం పణిధాయాతి సమ్బన్ధో. **పత్థితన్తి** అభియాచితం. **పుఞ్ఞేన తేన విపులేనా**తి తేన విపులేన అభిధమ్మత్థ సఙ్గహపకరణస్స కరణపుఞ్ఞేన. **తుమూలసోమన్తి** ఏవం నామకం విహారం. వుత్తఞ్హి ఖుద్దసిక్ఖాటీకాయంసీహళదీపే తుమూలసోమవిహారే సఙ్ఘస్స పాకవత్తంపి తాల పణ్ణం విక్కిణిత్వా కరీయతి. న హి తత్థ పణ్ణేన అత్థో అత్థి. సబ్బేపి ఇట్ఠకచ్ఛన్నా పాసాదాదయోతి. ఏసో కిర విహారో ఆదితో అభయగిరిరఞ్ఞో అగ్గమహేసిభూతాయ సోమదేవియా కారాపితత్తా యావజ్జతనాపి సోమవిహారోత్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తుమూలసద్దో పన విపులసద్దపరియాయో.

అథేత్థ వత్తతి సద్దో, తుమూలో భేరవో మహా;
హత్థినాగే పదిన్నమ్హి, సివీనం రట్ఠవడ్ఢనేతి.

ఆదీసు

వియ. సోచ విహారో సట్ఠిమత్తేహి మహాపరివేణేహి సణ్ఠితో హోతీతి అతివియ విపులో మహన్తో విత్థిణ్ణో హోతి. తస్మా సో విపులత్తా మహన్తత్తా విత్థిణ్ణత్తా తుమూల సోమోతి వుచ్చతి. తం తుమూలసోమం. అత్థతో మహాసోమ విహారన్తి వుత్తం హోతి. ఏతేన థేరో అత్తనో ఆచరియవంసస్స వసన విహారం కిత్తేతి. అత్తనో వసనట్ఠానం పన నామరూపపరిచ్ఛేదే కిత్తితం. **ధఞ్ఞాధివాసన్తి** తస్మిం విహారే ఆదికమ్మికభూత మహిన్దత్థేరాదీనం పుఞ్ఞవన్తత్థేరానం అజ్ఝావుట్ఠభూతం. దీపపసాదక మహామహిన్దత్థేరస్స హి వంసే జాతత్తా తస్మిం విహారే ఆదికమ్మికభూతో మహాథేరోపి మహిన్దత్థేరోనామాతి ధాతువంసే వుత్తో. **ఉదితోదితన్తి** అతివియ ఉదితం. నభమజ్ఝే పుణ్ణచన్దమణ్డలం వియ సకలసీహళదీపే అతివియ ఉగ్గతన్తి అత్థో. అరియమగ్గపఞ్ఞావసేన పరియత్తిపేసారజ్జాది పఞ్ఞావసేనవా అవదాతేహి పరియోదాతేహి గుణేహి సోభితాతి **పఞ్ఞావదాతగుణసోభితా**. తే ఏవ లజ్జీపాపగరహినో. **మఞ్ఞన్తూ**తి అనుస్సరన్తు. **పుఞ్ఞవిభావోదయ మఙ్గలాయా**తి విపులానం పుఞ్ఞానం వడ్ఢిసఙ్ఖాత మఙ్గలత్థాయ. తత్రాయం యోజనా, పుఞ్ఞేన తేన విపులేన ధఞ్ఞాధివాసం ఉదితోదితం తుమూలసోమ విహారఞ్చ తత్థ నివాసినో మహిన్దత్థేరాదికే పఞ్ఞావదాత గుణసోభితే లజ్జిభూతే భిక్ఖూచ పుఞ్ఞవిభవోదయమఙ్గలాయ ఆయుకన్తం మఞ్ఞన్తు పచ్ఛిమా జనాతి. అథవా, తంవిహారం అఞ్ఞే పఞ్ఞావదాత గుణసోభిత లజ్జీ భిక్ఖూ మఞ్ఞన్తూతి యోజనా. ఏతేన థేరో పచ్ఛిమజనానం ఛసు అనుత్తరియధమ్మేసు అనుస్సతానుత్తరియసఙ్ఖాతం పుఞ్ఞవిసేసఞ్చ మయంపి తాదిసగుణభాగినో భవిస్సామాతి ఉస్సాహనుపాయఞ్చ పటిపాదేసీతి.

పరమత్థదీపనీ నిగమకథా

ఏత్తావతాచ –

నగరే **దీపరఙ్గమ్హి**, గామే తి నామకే;
అట్ఠసుఞ్ఞద్వయేకమ్హి, సాకే జాతేన యా మయా.

ముంర్వాగామే అరఞ్ఞమ్హి, **లఙ్కతీతి** విస్సుతాలయే;
వసతా మహతో భిక్ఖు, గణస్స హితకారినా.

పరమత్థదీపనీనామ, సఙ్ఖతా సారదస్సినా;
సారేసీనం హితత్థాయ, సారాసారవివేకినం.

సునిట్ఠితా అయం టీకా, నిబ్బయా నిరుపద్దవా;
నవపఞ్చద్వయేకమ్హి, సాకే కోముదసారదే.

తథా కల్యాణసఙ్కప్పా, సాధూనం అమతప్ఫలా;
నిట్ఠం గచ్ఛన్తు సబ్బేపి, నిబ్బయా నిరుపద్దవా.

యథా లోకమ్హి జోతన్తి, ఉభో చన్దిమసూరియా;
తథేవ పరమత్థేసు, అయం **పరమత్థదీపనీ**.

పాళియత్థేసు సా సుభా, **సద్దనిరుత్తిదీపనీ**;
ఉభో లోకమ్హి జోతన్తు, సద్ధమ్మో యావ తిట్ఠతీతి.

తత్థ నగరే దీపరఙ్గమ్హీతి దీపవాసిమహాజనం రఙ్జేతీతి దీపరఙ్గన్తి లద్ధనామే నగరే. గామే నామకేతి రోహితమిగానం నివాసభూమితలే పతిట్ఠితత్తా ఏవంనామకే మహాగామే. సాకేతి కలియుగే. యా మయాతి పరమత్థదీపనీనామ యాటీకా మయా సఙ్ఖతాతి సమ్బన్ధో. లఙ్కతీతి విస్సుతాలయేతి ఏవంవిస్సుతే అరఞ్ఞవిహారే. సారేసీనన్తి సారగవేసీనం. సారాసారవివేకినన్తి అయం సారో అయం అసారోతి ఏవం సారఞ్చ అసారఞ్చవివేచేత్వా జానితుం సమత్థానం. సాకేతి కలియుగే. కోముదసార దేతి కుముదపుప్ఫయుత్తే సరదఉతు పరియాపన్నేపచ్ఛి మకత్తికమాసే. అమతప్ఫలాతి నిబ్బానపయోజనా. సుభాతి అత్థబ్యఞ్జనసమ్పత్తియా సోభణా. సద్ధమ్మోతి తివిధం సత్థుసాసనం వుచ్చతీతి.

ఇతి అభిధమ్మత్థసఙ్గహపకరణస్స చతుత్థసంవణ్ణనా

భూతా పరమత్థదీపనీనామా యంటీకా

సబ్బాకారేన నిట్ఠితా.